JESU CHRISTI
DOMINI NOSTRI
NOVUM TESTAMENTUM,
SIVE
NOVUM FOEDUS.

Interprete THEODORO BEZA.

Ad Fidem Optimarum Editionum recensitum.

BIBLIOTHECA BODLEIANA

CANTABRIGIÆ:
Ex Officinâ *Johannis Hayes*, Almæ Academiæ Typographi. *Anno Dom.* 1686.

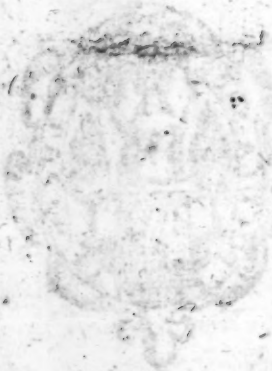

LECTORI S.

JESU CHRISTI *Domini noſtri Novum Teſtamentum, ſive Novum Fœdus, ut à viro apprimè docto* Theodoro Beza *Latinè redditur, in manus Tibi dans,* Lector Benevole, *non prorſus alienum eſſe duxi, de* Tralatione ipſa *breviter agere; & quid porro in* hac Editione *à nobis præſtitum ſit, paucis exponere.*

Si calculum rectè pono, annus jam agitur triceſimus ſupra Centeſimum, ex quo doctiſſimus Noſter *primum hujus operis Specimen, nullius nomini ſpeciatim dicatum, ſed quibuſvis veluti ſpectandum & dijudicandum propoſuit; eo nempe conſilio,* ut ii (*inquit*) in quorum manus hæc noſtra incidiſſent, ſi quidem amici

nobis essent, monitorum officio fungerentur: sin verò vel invidi, vel malevoli, severè in singula inquirendo; quædam vel inveniendi, vel diligentiùs considerandi, vel etiam corrigendi occasionem saltem aliquam nobis præberent. *Cum itaque ab amicis laudem ob inceptum retulerat; & inimici, dempto uno vel altero, nihil quod sine manifestâ calumniâ carpere potuerunt, invenerant: ex Gallicis illis civilibus discordiis servatus, ad opus iterùm Auctor se accinxit. Quod pro viribus absolutum,* ELIZABETHÆ, *Angliæ, Franciæ, Hiberniæ, & circumjacentium Insularum tunc temporis Reginæ, istud quicquid erat, Anno à nato Jesu Christo* M D LXIV, *consecravit. Postea factum, ut* tertiò & quartò *hæc Interpretatio ab illo fuerit edita, novis semper Accessionibus valde locupletata; donec tandem* quintam Editionem, *multò nunc limatiorem, & quantâ maximâ potuit diligentiâ emendatam, (in quâ eandem, imò etiam penè majorem quàm unquam anteà operam, diligentiam, & fidem sese adhibuisse profitetur;) Eidem*

ELI-

nuncupavit. Anni igitur quadraginta, & quod excurrit, expleti fuere, (tot enim numerantur à prima, *ad* quintam *hujus Operis Editionem;) dum Provinciam hanc, quam susceperat, administravit* Noster.

In quo Opere expoliendo, quibus auxiliis fultus fuit Auctor, ex ipsius verbis optimè intelligas. * Annus *(inquit)* agitur quadragesimus secundus, Christiane Lector, ex quo Novi Testamenti Latinam Interpretationem emendare sum aggressus, Græco Contextu, non modo cum novemdecim vetustissimis quàm plurimis Manuscriptis, & multis passim Impressis Codicibus, sed etiam cum Syra Interpretatione collato, & quàm optimâ potui fide ac diligentiâ, partim cum veterum Græcorum, ac Latinorum Patrum scriptis, partim cum recentioribus, tum pietate, tum eruditione præstantissimorum Theologorum Versionibus, & variis Enarrationibus comparato.

* Vide Præf. Lect. Edit. Genev. 1598.

Inter

Inter quos Codices Manuſcriptos, haud infimum obtinet locum Exemplar illud Græco-latinum quatuor Evangeliorum & Actorum Apoſtolicorum; *quod* venerandum vetuſtatis monumentum, *in* Sancti Irenæi *cœnobio*, Lugduni, *anno* 1562. *repertum, & Auctori noſtro tranſmiſſum, (poſtquam evolverat, cum Interpretatione ſuâ contulerat, & obſervatu digna, in* Annotationes ſuas *à ſe nuperrimè tunc emendatas, congeſſerat;)* Celeberrimæ Academiæ Noſtræ *dicavit, Anno* 1581, *in ejus Sacrario collocandum. Ubi Codex ille optimus, & (niſi fortè fallor) Vetuſtiſſimus, eâ quâ decet curâ ad hunc uſque diem aſſervatur.*

Interpretis Noſtri inſtitutum & conſilium, dum in Opere hoc perficiendo ſudavit, ſua etiam ipſius verba palàm facient. * Studui *(inquit)* in primis, ut non modò à Græcis, ſed etiam à recepta jam olim Editione quàm minimè deflecterem. Verborum proprietatem adeò ſtudioſe ſum ſectatus, ut etiam à Synonymis, quoad ejus fieri potuit,

* Vid. Epiſt. dedic. *D. Eliz.* Genev. 1564.

tuit, libens abſtinuerim. Singula Græca vocabula eodem ubique modo exprimere ſtudui, niſi cum diverſa fuit ſignificatio, aut peculiaris aliqua ratio incidit. —— Hebraiſmos tum in ſingulis Dictionibus, tum in Senſibus integris, plurimos obſervavi, partim doctiſſimorum Commentariis, partim quorundam Amicorum & Collegarum meorum, ac præſertim *Antonii Cevallerii* (hominis non vulgari doctrinâ, & ſingulari quidem in Hebræis judicio præditi) diligentiâ ac eruditione ſic adjutus, ut quæ ſunt hujus generis, non mihi, ſed illi debeantur. In ipſis porro Hebraiſmis Latinè exprimendis, aliquoties malui non ſummam habere Latinitatis rationem, quàm temerè *Caſtellionis* exemplo quicquam audere. Videtur enim Hebræus ille Sermo, præſertim in iis quæ ad Religionis Myſteria pertinent, plurima neſcio quomodo ἐμφατικώτατα ac divinè prorſus exprimere, quæ nullo alio Idiomate ſatis feliciter poſſis declarare. Quòd ſi Græcè loquens Spiritus Sanctus, ab iſtiuſmodi Hebraiſmis non abſtinuit, &

doctiſſi-

doctiſſimi quoque Græcorum Interpretes illos adeò non rejecerunt, ut iis etiam tanquam gemmis quibuſdam Scripta ſua exornarint, non eſt (opinor) cur hoc meum Studium quiſpiam reprehendat. Deinde, cum in illis explicandis non ſemper conſentiant Doctiſſimi Scriptores, ſatius eſſe exiſtimavi, integra omnia interdum relinquere, quàm committere, ut illatâ in ipſum Contextum unâ Interpretatione, alias omnes videretur rejeciſſe.

Hactenus de Tralatione ipſa ipſius ferè Auctoris verbis; quid in Editione hac noſtrâ à nobis præſtitum ſit, dicendum reſtat, quod paucis dabo. Contulimus Quintam *hujus Operis* Editionem, (*quæ prodiit* Genevæ, *Anno à Chriſto nato* 1598; *& in quam ultimas curas, adeòque optimas Auctor noſter, octogeſimum ætatis annum tum ingreſſus, impenderat*) *cum* Nitidiſſima illa Impreſſione, Cantabrigiæ *editâ Anno* 1642. *Quam Collationem dum fecimus, omnem Induſtriam ac Diligentiam adhibuimus, ut Errores, qui in Editiones priores irrepſerant,*

rant, omnes corrigentur. Et, nisi ipse fallor, nihil hîc incuriâ Operarum, aut omissum, aut commissum reperies, quod inter legendum vel moram, vel molestiam Tibi creet. Tu vero, Lector Benevole, vale, & fruere.

Evangelium ſecundùm MATTHÆUM.

CAPUT I.

Genealogia & nativitas Chriſti.

LIBER generationis Jeſu Chriſti, filii Davidis, filii Abrahami.

2 Abrahamus genuit Iſaacum. Iſaacus autem genuit Jacobum. Jacobus autem genuit Judam & fratres ejus.

3 Judas autem genuit Phareſum & Zaram è Thamar. Phareſus autem genuit Eſromum. Eſromus autem genuit Aramum.

4 Aramus autem genuit Aminadabum. Aminadabus autem genuit Naaſſonem. Naaſſon autem genuit Salmonem.

5 Salmo vero genuit Boozum ex Rachaba. Boozus autem genuit Obedum ex Rutha. Obedus autem genuit Jeſſen.

6 Jeſſe vero genuit Davidem regem illum. David autem rex ille genuit Solomonem ex ea quæ *fuerat uxor* Uriæ.

7 Solomon vero genuit Roboamum. Roboamus autem genuit Abiam. Abias autem genuit Aſam.

8 Aſas autem genuit Joſaphatum. Joſaphatus autem genuit Joramum. Joramus autem genuit Hoziam.

9 Hozias autem genuit Joathamum. Joathamus autem genuit Achazum. Achazus autem genuit Ezeciam.

10 Ezecias autem genuit Manaſſem. Manaſſes autem genuit Amonem. Amon autem genuit Joſiam.

11 Joſias autem genuit Jechoniam & fratres ejus, in transportatione illa Babylonica.

12 Poſt tranſportationem autem illam Babylonicam, Jechonias genuit Salathielem. Salathiel autem genuit Zorobabelem.

13 Zorobabel autem genuit Abiudem. Abiudes autem genuit Eliacimum. Eliacimus autem genuit Azorem.

14 Azor autem genuit Sadocum. Sadocus autem genuit Achimum. Achimus autem genuit Eliudem.

15 Eliudes autem genuit Eleazarum. Eleazarus autem genuit Matthanem. Matthanes autem genuit Jacobum.

16 Jacobus autem genuit Joſephum, virum Mariæ, ex qua genitus eſt JESUS ille qui dicitur Chriſtus.

17 Univerſæ igitur progenies ab Abrahamo uſque ad Davidem, progenies quatuordecim: & à Davide uſque ad tranſportationem Babylonicam, progenies quatuordecim: & à tranſportatione Babylonica uſque ad Chriſtum, progenies quatuordecim.

18 JESU vero Chriſti nativitas ita fuit. Cum enim mater ejus Maria deſponſa eſſet Joſepho, priuſquam ipſi conveniſſent, inventa eſt gravida eſſe è Spiritu ſancto.

19 Porro Joſephus vir ejus, cum eſſet juſtus, & nollet eam ignominiæ exponere, voluit clàm eam dimittere.

20 Hæc autem cum in animum induxiſſet, ecce, angelus Domini in ſomnio apparuit ei, dicens,

dicens, Joſephe fili Davidis, nè metue accipere Mariam uxorem tuam. Nam quod in ea genitum eſt, ex Spiritu ſancto eſt.

21 Pariet autem filium, & vocabis nomen ejus JESUM. Ipſe enim liberabit populum ſuum ex peccatis ipſius.

22 (Totum hoc autem factum eſt, ut impleretur quod ait Dominus per prophetam, dicentem,

23 Ecce, virgo illa erit gravida, & pariet filium, & vocabis nomen ejus Emmanuel: quod eſt, ſi interpreteris, Nobiſcum Deus.)

24 Experrectus autem Joſeph ex ſomno, fecit ut ei imperarat angelus Domini, & accepit uxorem ſuam.

25 Sed non cognovit eam quouſque peperiſſet filium illum ſuum primogenitum: vocavitque nomen ejus JESUM.

CAP. II.

Magi Chriſtum adorant. Joſephus Angeli monitu fugit cum Jeſu & matre in Ægyptum. Infanticidium.

NAto autem Jeſu Bethleemæ *quæ eſt* Judææ, temporibus Herodis regis, ecce, magi ab Oriente advenerunt Hieroſolymam,

2 Dicentes Ubi eſt ille rex Judæorum qui natus eſt? vidimus enim ejus ſtellam in Oriente, & venimus ut adoremus eum.

3 His autem auditis Herodes rex turbatus eſt, & tota Hieroſolyma cum eo.

4 Et congregatis omnibus primariis ſacerdotibus & ſcribis populi, percontatus eſt ab eis ubi Chriſtus ille naſciturus eſſet.

5 At illi dixerunt ei, Bethleemæ *quæ eſt* Judææ. Sic enim ſcriptum eſt per prophetam,

6 Et tu Bethleema terra Juda, nequaquam minima es inter duces Judæ. Ex te enim exibit dux qui paſcet populum illum meum Iſrael.

7 Tum Herodes clam vocatis magis, exquiſivit ab eis quo tempore ſtella apparuiſſet.

8 Et eis Bethleemam dimiſſis, dixit, Profecti, penitus exquirite de puerulo illo: poſtquam autem *illum* inveneritis, denunciate mihi, ut & ego veniam & adorem eum.

9 Ipſi vero, audito rege, profecti ſunt: & ecce, ſtella quam viderant in Oriente, præibat eis, donec venit ſtetitque ſupra *locum in* quo erat puerulus ille.

10 Viſâ autem ſtellâ, gaviſi ſunt gaudio magno valde:

11 Et ingreſſi domum, invenerunt puerulum cum Maria matre ipſius: & proſtrati adoraverunt eum: apertiſque theſauris ſuis, obtulerunt ei munera, aurum, & thus, & myrrham.

12 Et divinitus admoniti in ſomnio ne reverterentur ad Herodem, per aliam viam regreſſi ſunt in regionem ſuam.

13 Ipſis autem regreſſis, ecce, angelus Domini apparet in ſomnio Joſepho, dicens, Experrectus accipe puerulum & matrem ejus, & fuge in Ægyptum: & eſto illic uſquedum dixero tibi: futurum eſt enim ut Herodes quærat puerulum, ad eum perdendum.

14 Ille vero experrectus accepit puerulum & matrem ejus nocte, & ſeceſſit in Ægyptum.

15 Et fuit illic uſq; ad obitum He-

Herodis: ut impleretur quod ait Dominus per prophetam, dicentem, Ex Ægypto vocavi filium meum.

16 Tum Herodes, cùm vidisset *se* delusum fuisse á magis, excanduit valde: & missis *carnificibus* interemit omnes pueros qui erant in Bethleem, & in omni confinio ejus, à bimulis & infra, secundum tempus quod exquisierat ex magis.

17 Tunc impletum fuit quod ait Dominus per Hieremiam prophetam, dicentem,

18 Vox in Rhama audita est, lamentatio & fletus & ejulatus multus, Rachel plorans filios suos: & noluit consolationem admittere, *de eo* quod non sint.

19 Cum autem obiisset Herodes, ecce, angelus Domini in somnio apparet Josepho in Ægypto,

20 Dicens, Experrectus accipe puerulum & matrem ejus, & proficiscere in regionem Israelis. Mortui sunt enim qui petebant animam pueruli.

21 Ille vero experrectus accepit puerulum & matrem ipsius, & venit in regionem Israelis.

22 Cum autem audisset Archelaum regnare in Judæa pro Herode patre ejus, metuit illuc abire: verum divinitus admonitus in somnio, secessit in partes Galilææ.

23 Et cum eò venisset, habitavit in urbe quæ dicitur Nazaretha: ut impleretur quod dictum est per Prophetas, Fore ut Nazaræus vocaretur.

CAP. III.

Doctrina & vita Joannis, à quo Christus baptizatur.

IN temporibus autem illis adfuit Joannes Baptista, prædicans in deserto Judææ,

2 Dicensque, Resipiscite, appropinquavit enim regnum cœlorum.

3 Nam hic est ille de quo dictum est per Esaiam prophetam, dicentem, Vox vociferantis in deserto, Parate viam Domini, complanate calles ejus.

4 Ipse vero Joannes habebat indumentum suum è pilis camelinis, & zonam coreaceam circum lumbos suos; alimentum autem ejus erat locustæ & mel agreste.

5 Tunc exivit ad eum Hierosolyma, & tota Judæa, totaque regio circumjacens Jordani:

6 Et baptizabantur ab eo in Jordane, confitentes peccata sua.

7 Cum vidisset autem multos ex Pharisæis & Sadducæis venientes ad baptismum suum, dixit eis, Progenies viperarum, quis vobis præmonstravit ut fugeretis à futura ira?

8 Ferte igitur fructus convenientes resipiscentiæ.

9 Et nè putate *vobis* dicendum apud vosipsos, Patrem habemus Abrahamum. Dico enim Vobis, Deum posse etiam ex lapidibus istis excitare liberos Abrahamo.

10 Jam vero etiam securis ad radicem arborum posita est. Omnis igitur arbor non ferens fructum bonum, exciditur, & in ignem abjicitur.

11 Ego quidem baptizo vos aquâ ad resipiscentiam: is vero qui post me venit, validior me est, cujus non sum dignus qui soleas portem: ipse vos

baptizabit Spiritu ſancto & igne.

12 Cujus ventilabrum *eſt* in manu ſua, & *qui* perpurgabit aream ſuam: & congregabit triticum ſuum in horreum, paleam autem exuret igni inextincto.

13 Tunc advenit Jeſus à Galilæa ad Jordanem ad Joannem, ut baptizaretur ab eo.

14 At Joannes obnixe prohibebat eum, dicens, Neceſſe habeo ut à te baptizer, & tu venis ad me?

15 Reſpondens autem Jeſus dixit ad eum, Omitte *me* nunc: ita enim decet nos implere omnem juſtitiam. Tunc omittit eum.

16 Et baptizatus Jeſus aſcendit ſtatim ex aqua: & ecce, aperti ſunt ei cœli, & vidit Spiritum Dei deſcendentem quaſi columbam, & venientem ſuper ipſum.

17 Et ecce vox *adfuit* è cœlis, dicens, Hic eſt Filius ille meus, dilectus ille, in quo acquieſco.

CAP. IV.

Chriſtus jejunans tentatur à diabolo, quo victo inchoat ſuum miniſterium.

TUnc Jeſus ſubductus fuit in deſertum à Spiritu, ut tentaretur à diabolo.

2 Et cum jejunaſſet dies quadraginta & noctes quadraginta, poſtea eſuriit.

3 Et cum veniſſet ad eum tentator, dixit, Si Filius es Dei, dic ut iſti lapides panes fiant.

4 At ille reſpondens, dixit, Scriptum eſt, Non ſolo pane vivet homo, ſed ex quovis verbo prodeunte per os Dei.

5 Tunc aſſumit eum diabolus in ſanctam urbem, & ſtatuit eum ſuper pinnas templi:

6 Dicitque ei, Si Filius es Dei, dejice teipſum deorſum: nam ſcriptum eſt, Angelis ſuis præcipiet de te, & *ipſi* attollent te in manus, ne quando offendas ad lapidem pedem tuum.

7 Dixit ei Jeſus, Viciſſim ſcriptum eſt, Non tentabis Dominum Deum tuum.

8 Rurſum aſſumit eum diabolus in montem ſublimem valde, & oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum.

9 Dicitque ei, Hæc omnia tibi dabo, ſi proſtratus adoraveris me.

10 Tunc dicit ei Jeſus, Abi Satana: ſcriptum eſt enim, Dominum Deum tuum adorabis, & illum ſolum coles.

11 Tunc miſſum fecit eum diabolus: & ecce, angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei.

12 Cum audiſſet autem Jeſus Joannem traditum eſſe *in cuſtodiam*, regreſſus eſt in Galilæam.

13 Et derelictâ Nazareth, venit & habitavit in Capernaum *urbe* maritima, in finibus Zabulon & Nephthalim.

14 Ut impleretur quod dictum eſt per Eſaiam prophetam, dicentem.

15 Terra Zabulon & terra Nephthalim, *ad* viam maris ſecus Jordanem, Galilæa Gentium:

16 Populus poſitus in tenebris, vidit lucem magnam: & poſitis in regione & umbra mortis, lux exorta eſt.

17 Ex eo tempore cœpit Jeſus prædicare, & dicere, Reſipiſcite: appropinquavit enim regnum cœlorum.

18 Ambulans autem Jeſus ad mare Galilææ, vidit duos fratres,

tres, Simonem, qui dictus eſt Petrus, & Andream fratrem ejus, jacientes rete in mare: (erant enim piſcatores)

19 Et dicit eis, Sequimini me, & faciam vos piſcatores hominum.

20 Illi vero ſtatim omiſſis retibus ſecuti ſunt eum.

21 Tunc progreſſus illinc, vidit alios duos fratres, Jacobum filium Zebedæi, & Joannem fratrem ejus, in navigio cum Zebedæo patre ſuo, ſarcientes retia ſua: & vocavit eos.

22 Illi autem ſtatim omiſſo navigio & patre ſuo, ſecuti ſunt eum.

23 Obivit autem totam Galilæam Jeſus, docens in ſynagogis ipſorum, & prædicans Evangelium regni, & ſanans quemvis morbum, & quemvis languorem in populo.

24 Et emanavit fama ipſius in totam Syriam: & obtulerunt ei omnes male affectos, variis morbis & cruciatibus detentos, & dæmoniacos, & lunaticos, & paralyticos: ſanavitque eos.

25 Et ſecuta eſt eum turba multa à Galilæa, ac Decapoli, & Hieroſolymis, & Judæa, & *regionibus* trans Jordanem *ſitis*.

CAP. V.

Concio Chriſti in monte complexa beatitudines & explicationem legis.

CUm vidiſſet autem turbam, aſcendit in montem: & cum conſediſſet, adierunt eum diſcipuli ejus.

2 Tunc aperto ore ſuo docebat eos, dicens,

3 Beati pauperes ſpiritu: quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.

4 Beati qui lugent: quoniam ipſi ſolamen recipient.

5 Beati qui ſunt mites: quoniam ipſi terram hæreditario jure obtinebunt.

6 Beati qui eſuriunt & ſitiunt juſtitiam: quoniam ipſi ſaturabuntur.

7 Beati qui ſunt miſericordes: quoniam ipſis miſericordia tribuetur.

8 Beati qui ſunt mundi corde: quoniam ipſi Deum videbunt.

9 Beati qui ſunt pacifici: quoniam ipſi filii Dei vocabuntur.

10 Beati quos perſequuntur *homines* juſtitiæ cauſa: quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.

11 Beati eritis cum vos convitiis affecerint, & perſecuti fuerint, & mentientes, dixerint quidvis mali adverſus vos, propter me.

12 Gaudete & exultate: quoniam merces veſtra multa eſt in cœlis: ita enim perſecuti ſunt prophetas qui *fuerunt* ante vos.

13 Vos eſtis ſal terræ: quod ſi ſal infatuatus fuerit, quo ſalietur? ad nihil valet amplius niſi ut abjiciatur foràs, & conculcetur à quibuſvis.

14 Vos eſtis lux mundi: non poteſt urbs occultari ſupra montem poſita.

15 Neque accendunt lucernam, & ponunt eam ſubter modium, ſed in candelabrum: & ſplender omnibus qui ſunt in domo.

16 Ita ſplendeat lux veſtra coram hominibus, ut videant veſtra bona opera, glorificentque Patrem illum veſtrum qui *eſt* in cœlis.

baptizabit Spiritu ſancto & igne.

12 Cujus ventilabrum *eſt* in manu ſua, & *qui* perpurgabit aream ſuam: & congregabit triticum ſuum in horreum, paleam autem exuret igni inextincto.

13 Tunc advenit Jeſus à Galilæa ad Jordanem ad Joannem, ut baptizaretur ab eo.

14 At Joannes obnixe prohibebat eum, dicens, Neceſſe habeo ut à te baptizer, & tu venis ad me?

15 Reſpondens autem Jeſus dixit ad eum, Omitte *me* nunc: ita enim decet nos implere omnem juſtitiam. Tunc omittit eum.

16 Et baptizatus Jeſus aſcendit ſtatim ex aqua: & ecce, aperti ſunt ei cœli, & vidit Spiritum Dei deſcendentem quaſi columbam, & venientem ſuper ipſum.

17 Et ecce vox *adfuit* è cœlis, dicens, Hic eſt Filius ille meus, dilectus ille, in quo acquieſco.

CAP. IV.

Chriſtus jejunans tentatur à diabolo, quo victo inchoat ſuum miniſterium.

TUnc Jeſus ſubductus fuit in deſertum à Spiritu, ut tentaretur à diabolo.

2 Et cum jejunaſſet dies quadraginta & noctes quadraginta, poſtea eſuriit.

3 Et cum veniſſet ad eum tentator, dixit, Si Filius es Dei, dic ut iſti lapides panes fiant.

4 At ille reſpondens, dixit, Scriptum eſt, Non ſolo pane vivet homo, ſed ex quovis verbo prodeunte per os Dei.

5 Tunc aſſumit eum diabolus in ſanctam urbem, & ſtatuit eum ſuper pinnas templi:

6 Dicitque ei, Si Filius es Dei, dejice teipſum deorſum: nam ſcriptum eſt, Angelis ſuis præcipiet de te, & *ipſi* attollent te in manus, ne quando offendas ad lapidem pedem tuum.

7 Dixit ei Jeſus, Viciſſim ſcriptum eſt, Non tentabis Dominum Deum tuum.

8 Rurſum aſſumit eum diabolus in montem ſublimem valde, & oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum.

9 Dicitque ei, Hæc omnia tibi dabo, ſi proſtratus adoraveris me.

10 Tunc dicit ei Jeſus, Abi Satana: ſcriptum eſt enim, Dominum Deum tuum adorabis, & illum ſolum coles.

11 Tunc miſſum fecit eum diabolus: & ecce, angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei.

12 Cum audiſſet autem Jeſus Joannem traditum eſſe *in cuſtodiam*, regreſſus eſt in Galilæam.

13 Et derelictâ Nazareth, venit & habitavit in Capernaum *urbe* maritima, in finibus Zabulon & Nephthalim.

14 Ut impleretur quod dictum eſt per Eſaiam prophetam, dicentem.

15 Terra Zabulon & terra Nephthalim, *ad* viam maris ſecus Jordanem, Galilæa Gentium:

16 Populus poſitus in tenebris, vidit lucem magnam: & poſitis in regione & umbra mortis, lux exorta eſt.

17 Ex eo tempore cœpit Jeſus prædicare, & dicere, Reſipiſcite: appropinquavit enim regnum cœlorum.

18 Ambulans autem Jeſus ad mare Galilææ, vidit duos fratres,

tres, Simonem, qui dictus est Petrus, & Andream fratrem ejus, jacientes rete in mare: (erant enim piscatores)

19 Et dicit eis, Sequimini me, & faciam vos piscatores hominum.

20 Illi vero statim omissis retibus secuti sunt eum.

21 Tunc progressus illinc, vidit alios duos fratres, Jacobum filium Zebedæi, & Joannem fratrem ejus, in navigio cum Zebedæo patre suo, sarcientes retia sua: & vocavit eos.

22 Illi autem statim omisso navigio & patre suo, secuti sunt eum.

23 Obivit autem totam Galilæam Jesus, docens in synagogis ipsorum, & prædicans Evangelium regni, & sanans quemvis morbum, & quemvis languorem in populo.

24 Et emanavit fama ipsius in totam Syriam: & obtulerunt ei omnes male affectos, variis morbis & cruciatibus detentos, & dæmoniacos, & lunaticos, & paralyticos: sanavitque eos.

25 Et secuta est eum turba multa à Galilæa, ac Decapoli, & Hierosolymis, & Judæa, & *regionibus* trans Jordanem *sitis*.

CAP. V.

Concio Christi in monte complexa beatitudines & explicationem legis.

CUm vidisset autem turbam, ascendit in montem: & cum consedisset, adierunt eum discipuli ejus.

2 Tunc aperto ore suo docebat eos, dicens,

3 Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

4 Beati qui lugent: quoniam ipsi solamen recipient.

5 Beati qui sunt mites: quoniam ipsi terram hæreditario jure obtinebunt.

6 Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam: quoniam ipsi saturabuntur.

7 Beati qui sunt misericordes: quoniam ipsis misericordia tribuetur.

8 Beati qui sunt mundi corde: quoniam ipsi Deum videbunt.

9 Beati qui sunt pacifici: quoniam ipsi filii Dei vocabuntur.

10 Beati quos persequuntur *homines* justitiæ causa: quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

11 Beati eritis cum vos convitiis affecerint, & persecuti fuerint, & mentientes dixerint quidvis mali adversus vos, propter me.

12 Gaudete & exultate: quoniam merces vestra multa est in cœlis: ita enim persecuti sunt prophetas qui *fuerunt* ante vos.

13 Vos estis sal terræ: quod si sal infatuatus fuerit, quo salietur? ad nihil valet amplius nisi ut abjiciatur foràs, & conculcetur à quibusvis.

14 Vos estis lux mundi: non potest urbs occultari supra montem posita.

15 Neque accendunt lucernam, & ponunt eam subter modium, sed in candelabrum: & splendet omnibus qui sunt in domo.

16 Ita splendeat lux vestra coram hominibus, ut videant vestra bona opera, glorificentque Patrem illum vestrum qui *est* in cœlis.

17 Ne existimate me venisse ut dissolvam Legem, aut prophetas: non veni ut *eam* dissolvam, sed ut *eam* impleam.

18 Amen quippe dico vobis, usquedum præterierit cœlum & terra, iota unum aut unus apex nequaquam præterierit ex Lege, usquedum omnia facta fuerint.

19 Quisquis igitur solverit unum ex præceptis hisce minimis, & ita docuerit homines, minimus vocabitur in regno cœlorum: quisquis autem fecerit & docuerit, iste magnus vocabitur in regno cœlorum.

20 Dico enim vobis, nisi abundaverit vestra justitia amplius quam illa Scribarum & Pharisæorum, vos nequaquam ingressuros in regnum cœlorum.

21 Audistis dictum fuisse à veteribus, Non occides: quisquis autem occiderit, damnas erit judicii.

22 Ego vero dico vobis, quicunque irascitur fratri suo temere, damnas erit judicii: quicunque vero dixerit fratri suo, Raca, damnas erit consessus: quisquis autem dixerit, Fatue, damnas erit gehennæ ignis.

23 Igitur si munus tuum obtuleris ad altare, & illic memineris fratrem tuum habere aliquid contra te,

24 Relinque illic munus tuum ante altare, & abi: primum reconciliator fratri tuo, & tunc veni & offer munus tuum.

25 Compone cum adversario tuo cito, dum es in via cum eo: nequando te tradat adversarius judici, & judex te tradat ministro, & in custodiam conjiciaris.

26 Amen dico tibi, nequaquam exibis illinc usquedum reddideris ultimum quadrantem.

27 Audistis dictum fuisse à veteribus, Non mœchaberis.

28 Ego vero dico vobis, Quicunque aspicit mulierem ut eam concupiscat, jam adulteravit eam in corde suo.

29 Quod si oculus tuus dexter facit ut tu offendas, erue eum, & abjice abs te: expedit enim tibi ut pereat unum ex membris tuis, ac non totum corpus tuum conjiciatur in gehennam.

30 Et, si dextera tua manus facit ut tu offendas, exscinde eam, & abjice abs te: expedit enim tibi ut pereat unum ex membris tuis, ac non totum corpus tuum conjiciatur in gehennam.

31 Dictum est autem, Quisquis dimiserit uxorem suam, det ei libellum abscessionis.

32 Ego vero dico vobis, Quisquis dimiserit uxorem suam, extra rationem scortationis, facit ut ea mœchetur: & quisquis dimissam duxerit, mœchatur.

33 Rursum audistis dictum fuisse à veteribus, Non pejerabis, sed reddes Domino quæ tu juraveris.

34 Ego vero dico vobis, Ne jurate omnino: neque per cœlum, quia thronus Dei est:

35 Neque per terram, quia scabellum est pedum ejus: neque per Hierosolymam, quia urbs est magni regis.

36 Neque per caput tuum jures, quia non potes unum capillum album aut nigrum facere.

37 Esto autem sermo vester, etiam etiam, non non: quod autem

autem ſupra hæc redundat, ab illo improbo emanat.

38 Audiſtis dictum fuiſſe, Oculum pro oculo, & dentem pro dente.

39 Ego vero dico vobis, Ne obſiſtite improbo: ſed qui te cædet in dexteram tuam maxillam, obverte ei & alteram.

40 Et ei qui velit tecum contendere, ac tunicam tuam capere, dimitte illi etiam pallium:

41 Et quiſquis te angariabit *ad* milliare unum, abi cum eo duo.

42 Petenti abs te dato: & volentem mutuari abs te, ne averſator.

43 Audiſtis dictum fuiſſe, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.

44 Ego vero dico vobis, Diligite inimicos veſtros, benedicite iis qui exſecrantur vos, benefacite iis qui oderunt vos, & orate pro iis qui vobis ſunt infenſi, & perſequuntur vos:

45 Ut ſitis filii Patris illius veſtri qui eſt in cœlis: facit enim ut ſol ſuus exoriatur ſuper improbos ac bonos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos.

46 Nam ſi dilexeritis eos qui diligunt vos, quam mercedem habebitis? nonne & publicani idem faciunt?

47 Et ſi complexi fueritis fratres veſtros ſolum, quid amplius facitis? nonne & publicani ita faciunt?

48 Eſtote igitur vos perfecti, ut Pater veſter ille qui eſt in cœlis, perfectus eſt.

CAP. VI.

De eleemoſyna, oratione Dominica, jejunio, mammona, & regno Dei.

ATtendite ne juſtitiam veſtram exerceatis coram hominibus, ut ſpectemini ab eis: alioqui mercedem non habebitis apud Patrem veſtrum qui *eſt* in cœlis.

2 Itaque cum præſtabis eleemoſynam, ne curato buccina cani coram te, ſicut hypocritæ faciunt in ſynagogis & in plateis, ut gloriam conſequantur ab hominibus: amen dico vobis, perceptam habent mercedem ſuam.

3 Cum vero tu das eleemoſynam, ne noverit ſiniſtra tua quid faciat dextera tua:

4 Ut ſit tua eleemoſyna in occulto: Pater autem tuus qui *te* aſpicit in occulto, reddet tibi in propatulo.

5 Et cum orabis, ne eſto ut hypocritæ: amant enim in conventibus & in angulis plateārum ſtantes orare, ut appareant hominibus: amen dico vobis, perceptam habent mercedem ſuam.

6 Tu vero cum orabis, introito in conclave tuum, & clauſo oſtio tuo ora Patrem tuum in occulto: & Pater tuus qui *te* aſpicit in occulto, reddet tibi in propatulo.

7 Orantes autem ne eadem blaterate ut Ethnici: putant enim fore ut ſuâ illâ loquacitate exaudiantur.

8 Ne igitur ipſis aſſimilamini: novit enim Pater ille veſter quibus ſit vobis opus, antequam vos petatis ab eo.

9 Vos igitur ita orate: PATER noſter qui *es* in cœlis, ſanctificetur nomen tuum.

10 Adveniat regnum tuum: fiat voluntas tua, ut in cœlo, *ita* etiam in terra.

11 Panem

11 Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.

12 Et remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris.

13 Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos ab illo improbo. Quia tuum eſt regnum, & potentia, & gloria in ſecula. Amen.

14 Nam ſi remiſeritis hominibus ipſorum offenſas, remittet etiam vobis Pater ille veſter cœleſtis:

15 Sin autem non remiſeritis hominibus ipſorum offenſas, nec Pater veſter remittet vobis offenſas veſtras.

16 Cum autem jejunatis, ne eſtote ut hypocritæ tetrico vultu: deformant enim facies ſuas, ut appareant hominibus jejunare: amen dico vobis, retulerunt mercedem ſuam.

17 Tu vero, cum jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava:

18 Ut ne appareas hominibus jejunare, ſed Patri tuo qui *eſt* in occulto: & Pater tuus, qui *te* aſpicit in occulto, reddet tibi in propatulo.

19 Ne theſauros recondite in terra, ubi tinea & eroſio corrumpit, & ubi fures perfodiunt ac furantur.

20 Sed recondite vobis theſauros in cœlo, ubi neque tinea neque eroſio corrumpit, & ubi fures non perfodiunt, neque furantur.

21 Nam ubi eſt theſaurus veſter, illic erit etiam cor veſtrum.

22 Lucerna corporis eſt oculus: itaque ſi oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit:

23 Sin autem oculus tuus improbus fuerit, totum corpus tuum tenebroſum erit. Ergo ſi lumen quod eſt in te, tenebræ ſunt, ipſæ tenebræ quantæ?

24 Nemo poteſt duobus dominis ſervire: aut enim unum habebit odio, & alterum diliget; aut uni adhærebit, & alterum contemnet. Non poteſtis Deo ſervire & mammonæ.

25 Propterea dico vobis, ne eſtote ſoliciti de anima veſtra, quid eſuri ſitis, aut quid bibituri: neque de corpore veſtro, quâre ſitis induendi. Nonne anima plus eſt quàm alimentum, & corpus quàm indumentum?

26 Intuemini in volucres cœli: non enim ſerunt, neque metunt, neque cogunt in horrea, ſed Pater ille veſter cœleſtis alit eas: nonne vos multo præſtatis eis?

27 Quis autem ex vobis ſolicite cogitando poteſt apponere ad ſtaturam ſuam cubitum unum?

28 Ac de indumento quid ſoliciti eſtis? diſcite quomodo lilia agrorum augeſcant: non fatigantur, neque nent.

29 Sed dico vobis, ne Solomon quidem cum univerſa gloria ſua, ſic amictus fuit ut unum ex iſtis.

30 Quod ſi herbam agri, quæ hodie exitat, & cras in clibanum immittitur, Deus ita circumveſtit; nonne vos multo magis, ô exigua fide præditi?

31 Ne igitur eſtote ſoliciti, dicentes, Quid edemus, aut quid bibemus, aut quo amiciemur?

32 (Nam omnia iſta gentes requirunt:) novit enim Pater ille veſter cœleſtis vos indigere his omnibus.

33 Sed

33 Sed quærite primo regnum Dei, & juſtitiam ejus, & iſta omnia adjicientur vobis.

34 Ne igitur eſtote ſoliciti de craſtino: nam craſtinus *dies* ſolicitus erit de *rebus* ſuis: ſufficit diei ſuum malum.

CAP. VII.

Non judicandum de proximo. Sanctum canibus non dandum. Via lata & arcta. Prophetæ ex fructu diſcernendi. Domus quæ bene & quæ male fundata.

NE judicate, ut ne judicemini.

2 Quo enim judicio judicatis, *eo* judicabimini: & qua menſura metimini, contra metietur vobis.

3 Quid autem aſpicis feſtucam quæ eſt in oculo fratris tui, trabem vero quæ eſt in oculo tuo non animadvertis?

4 Aut quomodo dices fratri tuo, Sine ejiciam feſtucam ex oculo tuo; & ecce trabes in oculo tuo?

5 Hypocrita, ejice primum trabem illam ex oculo tuo, & tum diſpicies ut ejicias feſtucam ex oculo fratris tui.

6 Ne date *quod* ſanctum *eſt* canibus, nec projicite margaritas veſtras coram porcis; nequando conculcent eas pedibus ſuis, & converſi lacerent vos.

7 Petite, & dabitur vobis; quærite, & invenietis; pulſate, & aperietur vobis.

8 Quiſquis enim petit, accipit; & qui quærit, invenit; & ei qui pulſat aperietur.

9 Nam quis eſt ex vobis homo, qui ſi filius ejus petierit ab eo panem, det ei lapidem?

10 Et, ſi piſcem petierit, num ſerpentem dabit ei?

11 Si vos igitur, qui improbi eſtis, noſtis dona bona dare liberis veſtris, quanto magis Pater ille veſter, qui eſt in cœlis, dabit bona iis qui petierint ab ipſo?

12 Quæcunque igitur volueritis ut faciant vobis homines, ita & vos facite eis: iſta enim eſt Lex & Prophetæ.

13 Introite per anguſtam portam: quoniam lata *eſt* porta & ſpatioſa via quæ abducit in exitium; multique ſunt qui introeunt per eam.

14 Quia anguſta *eſt* porta & ſtricta via quæ ducit ad vitam; & pauci ſunt qui inveniant eam.

15 Cavete vero vobis à pſeudoprophetis, qui veniunt ad vos cum indumentis ovium, ſed intrinſecus ſunt lupi rapaces.

16 A fructibus eorum agnoſcetis eos. Num colligunt ex ſpinis uvam, aut ex tribulis ficus?

17 Ita omnis arbor bona fert fructus bonos: putris autem arbor fert fructus putres.

18 Non poteſt arbor bona fructus malos edere, neque arbor mala fructus bonos edere.

19 Quæcunque arbor non fert fructum bonum, exciditur, & in ignem conjicitur.

20 Nempe igitur ex fructibus ipſorum agnoſcetis eos.

21 Non quiſquis dicit mihi, Domine, Domine, introibit in regnum cœlorum, ſed qui facit quod vult Pater meus qui in cœlis eſt.

22 Multi dicent mihi die illo, Domine, Domine, nonne *per* nomen tuum prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia ejecimus,

mus, & *per* nomen tuum multas virtutes edidimus?

23 Tunc autem profitebor eis, Certe nunquam novi vos: abscedite à me qui operam datis iniquitati.

24 Quisquis igitur audit ex me sermones istos, & eos præstat, assimilabo eum viro prudenti, qui ædificavit domum suam super petram:

25 Decidit autem nimbus, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & inciderunt domui illi: sed non cecidit: fundata enim fuerat super petram.

26 Et quisquis audit ex me hos sermones, & eos non præstat, assimilabitur viro fatuo, qui ædificavit domum suam super arenam:

27 Descendit autem pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & impegerunt in domum illam: & cecidit, & fuit casus ejus magnus.

28 Factum est autem, cum finisset Jesus sermones istos, ut percelleretur turba super doctrina ipsius.

29 Docebat enim eos ut habens auctoritatem, non autem ut Scribæ.

CAP. VIII.

Leprosus, Centurionis puer & socrus Petri sanantur. Sedatur tempestas à Christo, & dæmones ex hominibus ejecti in porcos ruunt.

DEscendentem autem eum è monte, secuta est turba multa.

2 Et ecce, leprosus venit, & adoravit eum, dicens, Domine, si velis, potes me purificare.

3 Extensaque manu tetigit eum Jesus, dicens, Volo, purificator. Statim igitur purificata fuit ejus lepra.

4 Tunc dicit ei Jesus, Vide *ut* nulli dicas: sed abi, ostende te sacerdoti, & offer donum illud quod imperavit Moses, *ut hoc sit* eis testimonio.

5 Ingressum autem Jesum Capernaumam adiit Centurio, precans eum,

6 Et dicens, Domine, puer meus projectus est domi paralyticus, & vehementer torquetur.

7 Tunc dicit ei Jesus, Ego veniam, & sanabo eum.

8 Et respondens Centurio dixit, Domine, non sum dignus ut sub tectum meum ingrediaris: sed solum loquere, & sanabitur puer meus.

9 Etenim ego sum homo sub *alterius* auctoritate *constitutus*, habens sub me milites: & dico huic, Proficiscere, & proficiscitur; & alteri, Veni, & venit; & servo meo, Fac hoc, & facit.

10 *Hæc* autem cum audisset Jesus, miratus est: & dixit iis qui sequebantur, Amen dico vobis, ne in Israel quidem tantam fidem inveni.

11 Dico autem vobis multos ab oriente & occidente venturos, & discubituros cum Abrahamo & Isaaco & Jacobo in regno cœlorum:

12 Filios vero regni ejectum iri in tenebras illas extimas: illic erit fletus & stridor dentium.

13 Et dixit Jesus Centurioni, Abi, & ut credidisti fiat tibi. Sanatusque est puer ejus eo ipso momento.

14 Et cum venisset Jesus domum Petri, vidit socrum ejus in

in lecto projectam, & febricitantem.

15 Tetigitque manum ejus, & dimisit eam febris: & surrexit, ac ministravit eis.

16 Cum autem serum *diei* esset, obtulerunt ei dæmoniacos multos: & ejecit spiritus verbo, omnesque male affectos sanavit.

17 Ut impleretur quod dictum est per Esaiam prophetam, dicentem, Ipse infirmitates nostras accepit, & morbos portavit.

18 Cum vidisset autem Jesus turbam multam circum sese, jussit ut abiretur in ulteriorem *ripam*.

19 Et cum accessisset quidam Scriba, dixit ei, Magister, sequar te quocunque abieris.

20 Tunc dicit ei Jesus, Vulpes habent lustra, & volucres cœli, nidos: filius autem hominis non habet ubi caput reclinet.

21 Alius autem ex discipulis ejus dixit ei, Domine, permitte mihi primum abire, & sepelire patrem meum.

22 Jesus autem dixit ei, Sequere me, & sine ut mortui sepeliant mortuos suos.

23 Et cum ipse esset ingressus navigium, secuti sunt eum discipuli ejus.

24 Et ecce succussio magna facta est in mari, adeo ut navis operiretur fluctibus: ipse vero dormiebat.

25 Et accedentes discipuli excitaverunt eum, Dicentes, Domine, serva nos, perimus.

26 *Ipse* vero dixit eis, Quid formidolosi estis, exigua fide præditi? Tunc experrectus objurgavit ventos & mare: & facta est tranquillitas magna.

27 Homines autem illi mirati sunt, dicentes, Qualis est iste, quòd venti quoque & mare auscultant ei?

28 Et cum venisset ipse ad ulteriorem *ripam*, in regionem Gergesenorum, occurrerunt ei duo dæmoniaci, è monumentis prodeuntes, sævi valde, adeo ut non valeret quisquam præterire per viam illam.

29 Et ecce clamarunt, dicentes, Quid nobis *rei est* tecum, Jesu fili Dei? venisti huc ut torqueres nos ante constitutum tempus?

30 Erat autem longe ab eis grex porcorum multorum pascens.

31 Dæmones vero precabantur eum, dicentes, Si ejicis nos, permitte nobis abire in gregem porcorum illorum.

32 Et ait eis, Abite. Illi vero egressi abierunt in illum gregem porcorum: & ecce, ruit totus ille grex porcorum è præcipitio in mare, & mortui sunt in aquis.

33 Pastores autem fugerunt: & cum abiissent in urbem, renunciarunt omnia, & quæ dæmoniacis facta fuerant.

34 Et ecce, tota urbs illa exivit in occursum Jesu: & cum vidissent eum, rogarunt ut discederetur à finibus ipsorum.

CAP. IX.

Christus peccata & paralysin solvit, Matthæum vocat, quinque edit miracula, & in multa messe operarios jubet petere.

INgressus igitur navigium, trajecit, & venit in suam urbem.

2 Et ecce, obtulerunt ei paralyticum in lecto projectum: cumque vidisset Jesus fidem eorum, dixit paralytico, Confide fili;

fili; remissa sunt tibi peccata tua.

3 Et ecce, quidam è Scribis dicebant apud se, Iste blasphemat.

4 Et cum vidisset Jesus cogitationes eorum, dixit, Quid cogitatis mala in cordibus vestris?

5 Utrum enim est facilius dicere, Remissa sunt tibi peccata; an dicere, Surge & ambula?

6 Ut autem sciatis auctoritatem habere Filium hominis in terra remittendi peccata, (tunc dicit paralytico,) Surge, attolle tuum lectum, & abi domum tuam.

7 Tunc *ille* surrexit, abiitque domum suam.

8 Turba vero cum *hoc* vidisset, mirata est, & glorificavit Deum, qui dedisset talem auctoritatem hominibus.

9 Et progrediens Jesus illinc vidit quendam sedentem ad telonium qui Matthæus dicebatur, & dixit ei, Sequere me. Et *is* surgens secutus est eum.

10 Et ecce factum est cum Jesus accumberet domi *illius*, ut multi publicani & peccatores qui venerant, simul accumberent cum Jesu & discipulis ejus.

11 Cum autem *id* vidissent Pharisæi, dixerunt discipulis ejus, Quare cum publicanis & peccatoribus edit Magister ille vester?

12 Jesus autem cum *hoc* audisset, dixit eis, Iis qui valent non est opus medico, sed iis qui male *se* habent.

13 Ite vero & discite quid sit, Miserationem volo, & non sacrificium: non enim veni vocatum justos, sed peccatores ad resipiscentiam.

14 Tunc adeunt eum discipuli Joannis, dicentes, Quare nos & Pharisæi multum jejunamus, discipuli vero tui non jejunant?

15 Et dixit eis Jesus, Num possunt filii thalami lugere quamdiu cum eis est sponsus? Aderunt autem dies cum tolletur ab eis sponsus, & tunc jejunabunt.

16 Nullus autem indit panniculum novum in vestimentum vetus: illud enim ipsius supplementum tollit *aliquid* ex illo vestimento, & fit pejor fissura.

17 Neque injiciunt vinum novum in utres veteres: alioqui rumpuntur utres, & vinum effunditur, & utres pereunt: sed injiciunt vinum novum in utres recentes, & utraque conservantur.

18 Hæc eo loquente ipsis, ecce quidam præfectus *synagogæ* venit, & adoravit eum, dicens, Filia mea modò obiit: sed veni & impone manum tuam super eam, & vivet.

19 Tunc surgens Jesus secutus est eum, & discipuli ejus.

20 (Et ecce, mulier sanguinis profluvio laborans à duodecim annis, accedens a tergo, tetigit fimbriam vestimenti illius.

21 Dicebat enim apud se, Si solum tetigero vestimentum ejus, liberabor.

22 Jesus vero conversus & intuitus eam, dixit, Confide filia; fides tua te liberavit Et liberata fuit mulier ab eo momento.)

23 Et cum venisset Jesus domum præfecti *synagogæ*, vidisset; tibicines & turbam tumultuantem,

24 Dicit eis, Secedite: non enim

enim mortua est puella, sed dormit. Et deridebant eum.

25 Cum autem fuisset ejecta turba, ingressus prehendit manum ejus: & surrexit adolescentula.

26 Et exiit hæc fama in totam illam regionem.

27 Et progressum illinc Jesum secuti sunt duo cæci, clamantes, & dicentes, Miserere nostri, fili David.

28 Cum autem venisset domum, adierunt eum cæci illi, & dicit eis Jesus, Creditis me hoc posse facere? Dicunt ei, Etiam Domine.

29 Tunc tetigit oculos eorum, dicens, Secundum fidem vestram fiat vobis.

30 Et aperti sunt oculi eorum: & graviter interminatus est eis Jesus, dicens, Videte nemo sciat.

31 At illi egressi sparserunt ejus famam in tota illa regione.

32 Ipsis autem egredientibus, ecce obtulerunt ei hominem mutum, dæmoniacum.

33 Et ejecto dæmonio locutus est mutus: & mirata est turba, dicens, Nunquam apparuit tale quidpiam in Israel.

34 Pharisæi vero dicebant, Per principem dæmoniorum ejicit dæmonia.

35 Et peragrabat Jesus urbes omnes ac vicos, docens in synagogis eorum, & prædicans Evangelium regni, & sanans quemvis morbum & quemvis languorem in populo.

36 Cum vidisset autem turbam, commiseratione intima commotus est super eis, quod essent dissipati & disjecti quasi oves non habentes pastorem.

37 Tunc dicit discipulis suis, Ipsa quidem messis multa, operarii autem pauci.

38 Deprecamini igitur Dominum messis ut emittat operarios in messem suam.

CAP. X.

Vocatio duodecim Apostolorum, illorumque persecutio, consolatio, & summaria institutio.

TUnc advocatis duodecim discipulis suis, dedit eis autoritatem adversus spiritus impuros, ut ejicerent eos, & sanarent quemvis morbum & quemvis languorem.

2 Porro duodecim Apostolorum nomina sunt hæc: Primus, Simon qui dicitur, Petrus, & Andreas frater ejus; Jacobus *filius* Zebedæi, & Joannes frater ejus;

3 Philippus, & Bartholomæus; Thomas, & Matthæus ille publicanus; Jacobus *filius* Alphæi, & Lebbæus cognominatus Thaddæus;

4 Simon Cananites, & Judas Iscariotes, qui etiam prodidit eum.

5 Hos duodecim misit Jesus, & addidit eis mandata, dicens, In viam Gentium ne abieritis, & in urbem Samaritanorum ne ingrediamini:

6 Sed proficiscimini potius ad oves perditas domûs Israel.

7 Iter facientes vero proclamate, dicentes, Appropinquavit regnum cœlorum.

8 Infirmos curate, leprosos purificate, mortuos suscitate, dæmonia ejicite: dono accepistis, dono date.

9 Ne comparate aurum, neque argentum, neque æs in zonis vestris:

10 Neque peram ad iter, neque binas tunicas, neque ſoleas, neque baculum: nam dignus eſt operarius alimento ſuo.

11 In quamcunque vero urbem aut vicum introieritis, exquirite quis in ea ſit dignus: & illic manete uſquedum exeatis.

12 Introeuntes autem domum, ſalutate eam.

13 Et ſi quidem fuerit domus digna, veniat pax veſtra ſuper eam: ſin autem non fuerit digna, pax veſtra ad vos revertatur.

14 Et quicunque non exceperit vos, neque audierit ſermones veſtros, exeuntes domo aut urbe illâ, excutite pulverem pedum veſtrorum.

15 Amen dico vobis, tolerabilior erit conditio terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die judicii, quàm urbis illius.

16 Ecce, ego mitto vos ut oves in medium luporum: eſtote igitur prudentes ut ſerpentes, & ſimplices ut columbæ.

17 Cavete vero ab hominibus: tradent enim vos in conſeſſus, & in conventibus ſuis flagellabunt vos.

18 Sed & ad præſides ac reges ducemini mea cauſa, *ut hoc ſit* eis & Gentibus teſtimonium.

19 Sed cum tradent vos, ne eſtote ſoliciti quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis illo momento quod loquamini.

20 Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri *is eſt* qui loquitur in vobis.

21 Tradet autem frater fratrem ad mortem, & pater filium: & inſurgent liberi in parentes, & morte mulctandos eos curabunt.

22 Et eritis exoſi omnibus propter nomen meum: verum qui ſubſtiterit ad finem uſque, is ſervabitur.

23 Cum autem perſequentur vos in ea urbe, fugite in aliam. Amen enim dico vobis, nequaquam obieritis urbes Iſraelis quin venerit Filius hominis.

24 Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum, neque ſervus ſupra dominum ſuum.

25 Sufficiat diſcipulo ut ſit ſicut magiſter ipſius, & ſervo *ut ſit* ſicut dominus ipſius. Si ipſum patremfamiliàs Beelzebulem vocarunt, quanto magis domeſticos ejus?

26 Itaque ne ipſos metuite: Nihil enim eſt opertum quod non detegatur, & *nihil* occultum quod non innoteſcat.

27 Quod dico vobis in tenebris, dicite in luce: & quod in aurem auditis, prædicate in ſolariis.

28 Et ne metuite *vobis* ab iis qui trucidant corpus, animam autem non poſſunt trucidare: ſed metuite potius eum qui poteſt & animam & corpus perdere in gehenna.

29 Nonne duo paſſerculi aſſario væneunt, & unus ex eis non cadet in terram ſine Patre veſtro?

30 Veſtri vero etiam capilli capitis omnes numerati ſunt.

31 Ne igitur metuite: multis paſſerculis præſtatis vos.

32 Quiſquis igitur agnoſcet me coram hominibus, agnoſcam & ego eum coram Patre meo qui eſt in cœlis:

33 Quiſquis autem abnegaverit me coram hominibus, abnegabo eum & ego coram Patre meo qui eſt in cœlis.

34 Ne

34 Ne existimate me venisse immissurum pacem in terram: non veni immissurus pacem, sed gladium.

35 Nam veni facturus ut disfideat filius à patre suo, & filia à matre sua, & nurus à socru sua.

36 Et inimici hominis *erunt qui sunt* domestici sui.

37 Qui amat patrem aut matrem supra me, non est me dignus: & qui amat filium aut filiam supra me, non est me dignus.

38 Et qui non accipit crucem suam, ac pone me sequitur, non est me dignus.

39 Qui invenerit animam suam, perdet eam: & qui perdiderit animam suam mea causa, inveniet eam.

40 Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui misit me.

41 Qui recipit Prophetam nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: & qui recipit justum nomine justi, mercedem justi accipiet.

42 Et quicunque potum dederit uni ex his parvis poculum frigidæ solum, nomine discipuli, amen dico vobis, non perdiderit mercedem suam.

CAP. XI.

Legatio Joannis ad Christum, Christique concio legalis & evangelica.

ET factum est cum finem fecisset Jesus præcipiendi duodecim discipulis suis, ut digressus illinc doceret & prædicaret in urbibus eorum.

2 Joannes autem cum audisset in vinculis opera Christi, missis duobus ex discipulis suis,

3 Dixit ei, Tune is es qui venturus eras, an alium exspectabimus?

4 Et respondens Jesus dixit eis, Ite & enunciate Joanni quæ auditis & conspicitis:

5 Cæci visum recipiunt, & claudi ambulant, leprosi purificantur, & surdi audiunt, mortui suscitantur, & pauperibus evangelizatur.

6 Et beatus est qui non fuerit offensus in me.

7 Illis autem abeuntibus, cœpit Jesus dicere turbæ de Joanne, Quid exiistis in desertum spectaturi? arundinem à vento agitatam?

8 Sed quid exiistis visuri? hominem mollibus vestibus amictum? ecce, qui gerunt molles vestes, in domibus regum sunt.

9 Sed quid exiistis visuri? Prophetam? certe dico vobis, etiam amplius quam Prophetam.

10 Ille enim est de quo scriptum est, Ecce, ego mitto nuncium meum ante faciem tuam, qui apparabit viam tuam coram te.

11 Amen dico vobis, non est suscitatus inter genitos è mulieribus quisquam major Joanne Baptista: sed qui est minimus in regno cœlorum, major eo est.

12 Porro à diebus Joannis Baptistæ usque nunc regno cœlorum vis affertur, & violenti rapiunt illud.

13 Nam omnes Prophetæ & ipsa Lex usque ad Joannem prophetarunt.

14 Et, si vultis *hoc* recipere, ipse est Elias ille qui venturus erat.

15 Qui habet aures ad audiendum, audiat.

16 Sed cui assimilabo gentem istam? Similis est puerulis qui sedent in foris, & acclamant sodalibus suis,

17 Ac dicunt, Tibiis cecinimus vobis, & non saltastis? lamentati sumus vobis & non planxistis.

18 Venit enim Joannes nec edens nec bibens; & aiunt, Dæmonium habet.

19 Venit Filius hominis edens ac bibens, & dicunt, Ecce homo edax & vini potor, publicanorum amicus & peccatorum. Sed justificata est Sapientia à filiis suis.

20 Tunc cœpit cum exprobratione arguere civitates in quibus editæ fuerant plurimæ virtutes ipsius, quod non resipuissent, *dicens*,

21 Væ tibi Chorazin, væ tibi Bethsaidan: nam si Tyri & Sidoni editæ fuissent virtutes quæ editæ sunt apud vos, olim cum sacco & cinere *sedentes* resipuissent.

22 Quinetiam dico vobis, Tyro & Sidoni tolerabilior erit conditio in die judicii quàm vestra.

23 Et tu Capernaum, quæ es usque ad cœlum sublata, usque ad inferos deprimeris: nam si Sodomis editæ fuissent virtutes quæ editæ sunt apud te, mansissent usque ad hodiernum diem.

24 Quinetiam dico vobis, terræ Sodomorum tolerabilior erit conditio in die judicii quàm tua.

25 Illo autem ipso temporis momento respondens Jesus dixit, Gloriam tibi tribuo, Pater, Domine cœli & terræ, quod hæc occultaveris à sapientibus & intelligentibus, & ea detexeris infantibus.

26 Etiam, Pater, quia ita libuit apud te.

27 Omnia mihi tradita sunt à Patre meo: & nemo novit Filium nisi Pater; neque Patrem quisquam novit nisi Filius, & cuicunque voluerit Filius *eum* retegere.

28 Venite ad me omnes qui fatigati estis & onerati, & ego faciam ut requiescatis.

29 Attollite jugum meum in vos, & discite à me quod lenis sim & summissus corde: & invenietis requiem animabus vestris.

30 Jugum enim meum facile est, & onus meum leve est.

CAP. XII.

Quid Sabbato & Sacrificio præstantius. Diabolum non posse ejici nisi digito Dei, & bonum esse debere qui bene agat. Jonas typus Christi.

EO *vero* tempore ibat Jesus sabbato per sata: discipuli vero ipsius esuriebant, cœperuntque vellere spicas, & edere.

2 Pharisæi vero, cum hoc vidissent, dixerunt ei, Ecce, discipuli tui faciunt quod non licet facere sabbato.

3 Ipse autem dixit eis, Non legistis quid fecerit David, cum esuriret ipse, & qui erant cum eo?

4 Quomodo introierit domum Dei, & panes proposititios ederit, quibus vesci non erat ipsi licitum, neque iis qui cum eo erant, sed Sacerdotibus solis?

5 Aut non legistis in Lege, sabbatis Sacerdotes in templo sabbatum profanare, & inculpabiles esse?

6 Dico autem vobis, *quendam*

dam templo majorem hîc esse.

7 Quod si nosſetis quid sit, Misericordiam volo, & non sacrificium, non condemnasſetis inculpabiles.

8 Nam Dominus est etiam sabbati Filius hominis.

9 Et digressus illinc, venit in synagogam eorum.

10 Et ecce, quidam *illic* erat manum habens aridam: & interrogarunt eum, dicentes, Licetne sabbatis *quempiam* sanare? ut accusarent eum.

11 Ipse vero dixit eis, Quis erit ex vobis qui habeat ovem unam, &, si ea inciderit sabbato in foveam, non apprehendat eam & erigat?

12 Quantum autem homo præstat ovi? Itaque licet sabbatis benefacere.

13 Tunc dicit homini illi, Protende manum tuam. Et *is* extendit: estque restituta sana ut altera.

14 Pharisæi vero egressi ceperunt consilium adversus eum, ut eum perderent.

15 Jesus autem cum *hoc* nosset, secessit illinc, secutaque est eum turba multa, sanavitque eos omnes.

16 Et interminatus est eis ne se manifestum facerent.

17 Ut impleretur quod dictum erat per Esaiam Prophetam, dicentem,

18 Ecce servus ille meus, quem elegi; dilectus ille meus, in quo acquievit anima mea: ponam Spiritum meum super eum, & judicium Gentibus annunciabit.

19 Non litigabit, neque clamitabit, neque audiet quisquam in plateis vocem ejus.

20 Arundinem quassatam non confringet, & linum fumigans non exstinguet; usquedum protulerit ad victoriam judicium:

21 Et in ejus nomine Gentes sperabunt.

22 Tunc oblatus est ei dæmoniacus cæcus & mutus: & sanavit eum, adeo ut qui cæcus ac mutus *fuerat*, & loqueretur & videret.

23 Et obstupuit tota turba, dicebatque, Nonne ille est filius ille Davidis?

24 Pharisæi vero, cum *hæc* audissent, dicebant, Ille non ejicit dæmonia nisi per Beelzebulem principem dæmoniorum.

25 Jesus autem, cum sciret cogitationes eorum, dixit eis, Omne regnum dissidens adversus sese vastatur: & omnis urbs aut domus dissidens adversus seipsam, non stabit.

26 Sed si Satanas Satanam ejicit, adversus seipsum dissidet: quomodo ergo stabit regnum ejus?

27 Et, si ego per Beelzebulem ejicio dæmonia, filii vestri per quem ejiciunt? propterea ipsi erunt vestri judices.

28 Sin autem per spiritum Dei ego ejicio dæmonia, nempe antevertens venit ad vos regnum Dei.

29 Nam quomodo potest aliquis ingredi domum validi *alicujus*, & vasa ejus diripere, nisi primo vinxerit validum illum, & tunc domum illius diripiet?

30 Qui non est mecum, adversum me est: & qui non congregat mecum, spargit.

31 Propterea dico vobis, Quodvis peccatum & blasphemia remittetur hominibus:

blaſphemia vero in Spiritum non remittetur hominibus.

32 Et quiſquis locutus fuerit adverſus Filium hominis, remittetur ei: quiſquis autem fuerit locutus adverſus Spiritum ſanctum, non remittetur ei neque in hoc ſeculo neque in futuro.

33 Aut facite arborem bonam, & fructum ejus bonum; aut facite arborem putrem, & fructum ejus putrem: nam è fructu arbor cognoſcitur.

34 Progenies viperarum, quomodo poſſitis bona loqui, cum ſitis improbi? nam ex exdundantia cordis os loquitur.

35 Bonus homo è bono theſauro cordis profert bona: & malus homo ex malo theſauro profert mala.

36 Sed dico vobis, quodcunque verbum otioſum locuti fuerint homines, de eo reddituros rationem in die judicii.

37 Ex ſermonibus enim tuis juſtificaberis, & ex ſermonibus tuis condemnaberis.

38 Tunc reſponderunt quidam è Scribis ac Phariſæis, dicentes, Magiſter, velimus ex te ſignum videre.

39 Ipſe vero reſpondens dixit eis, Gens improba & adulterina ſignum requirit, ſed ſignum non dabitur ei niſi ſignum illud Jonæ prophetæ.

40 Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tres dies & tres noctes, ita erit Filius hominis in corde terræ tres dies & tres noctes.

41 Ninevitæ reſurgent in judicio cum gente iſta & condemnabunt eam: quod ipſi reſipuerint ad præconium Jonæ: & ecce, plus quàm Jonas *eſt* in hoc loco.

42 Regina Auſtri ſurget in judicio cum gente iſta, & condemnabit eam: quod venerit ab ultimis terris ut audiret ſapientiam Solomonis: & ecce, plus quàm Solomon *eſt* in hoc loco.

43 Cæterum cum impurus ſpiritus exierit à quopiam, tranſit per arida loca, quærens requiem, & non invenit.

44 Tunc dicit, Revertar domum meam, unde exivi. Et cum venit, invenit *eam* vacantem, verſam & ornatam.

45 Tunc abit & accipit ſecum ſeptem alios ſpiritus improbiores quam ipſe *ſit*: & ingreſſi habitant illic, fitque ultima conditio hominis illius deterior priore: ita etiam erit genti iſti improbæ.

46 Cum autem adhuc loqueretur turbæ, ecce, mater & fratres ejus adſtiterunt foris, quærentes ejus colloquium.

47 Dixit autem ei quidam, Ecce, mater tua & fratres tui foris adſtant, quærentes tuum colloquium.

48 Ipſe vero reſpondens dixit illi qui *hoc* ei dixerat, Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei?

49 Et protenſa manu ſua in diſcipulos ſuos, dixit, Ecce mater mea & fratres mei.

50 Quiſquis enim fecerit quod vult Pater ille meus qui eſt in cœlis, is eſt meus frater, & ſoror, & mater.

CAP. XIII.

Concio Chriſti complexa parabolam de ſemine, & ſeptem alias. Deſpicitur Jeſus à cognatis.

Illo

Illo vero die egreſſus Jeſus domo, ſedit apud mare.

2 Et congregata eſt ad eum turba multa, adeo ut navigium ingreſſus ſederet: tota autem turba in littore adſtabat.

3 Et locutus eſt eis multa per parabolas, dicens, Ecce, *quidam* ſator exiit ad ſerendum.

4 Et cum is ſeminaret, alia quidem ceciderunt ſecundum viam: & venerunt volucres, & exederunt ea.

5 Alia vero ceciderunt in petroſa, ubi non habebant terram multam: & ſtatim exorta ſunt, propterea quod non habebant profundam terram:

6 Sole autem exorto ardore tacta ſunt, & propterea quod non habebant radicem, exaruerunt.

7 Alia vero ceciderunt in ſpinas: & aſcenderunt ſpinæ, & ſuffocarunt ea.

8 Alia vero ceciderunt in terram bonam: & ediderunt fructum, aliud quidem centena, aliud vero ſexagena, aliud vero tricena.

9 Qui habet aures ad audiendum, audiat.

10 Tunc accedentes diſcipuli, dixerunt ei, Quare per parabolas loqueris eis?

11 Ipſe vero reſpondens dixit eis, Quia vobis datum eſt noſſe myſteria regni cœlorum, illis autem non eſt datum.

12 Quiſquis enim habet, dabitur ei, & amplius habebit: quiſquis autem non habet, etiam quod habet tolletur ab eo.

13 Propterea per parabolas loquor eis, quia conſpicientes non vident, & audientes non audiunt, nec intelligunt.

14 Itaque completur in ipſis prophetia Eſaiæ, quæ dicit, Auditu audietis, & non intelligetis; & conſpicientes conſpicietis, & non videbitis.

15 Craſſum factum eſt enim cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculis ſuis conniverunt: nequando cernant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & ſe convertant, & ſanem eos.

16 Veſtri vero beati ſunt oculi, quod videant; & aures veſtræ, quod audiant.

17 Amen enim dico vobis, multi prophetæ & juſti deſiderarunt conſpicere quæ conſpicitis, & non conſpexerunt; & audire quæ auditis, & non audierunt.

18 Vos igitur audite parabolam ejus qui ſeminat.

19 Quoties quiſpiam audit ſermonem de regno illo, & non attendit, venit ille Improbus, & rapit quod ſatum eſt in corde ipſius: is eſt qui ſecundum viam ſemen excepit.

20 Qui vero in petroſa ſemen excepit, is eſt qui ſermonem audit, & eum ſtatim cum gaudio excipit:

21 Non habet autem radicem in ſeſe, ſed temporarius eſt: ortaque afflictione vel perſecutione propter ſermonem, ſtatim offenditur.

22 Qui vero in ſpinas ſemen excepit, is eſt qui ſermonem audit: ſed ſolicitudo ſeculi hujus, & ſeductio divitiarum ſuffocat ſermonem, qui ſit fructûs expers.

23 Qui vero in terram bonam excepit ſemen, is eſt qui ſermonem audit & intelligentiam intendit, qui videlicet fructum

ctum fert; editque alius quidem centena, alius sexagena, alius vero tricena.

24 Aliam parabolam proposuit eis, dicens, Simile est regnum cœlorum homini serenti bonum semen in agro suo.

25 Cum autem dormirent homines, venit ejus inimicus, & sevit zizania inter triticum; & abiit.

26 Cum vero germinasset herba & fructum edidisset, tunc apparuerunt etiam zizania.

27 Accedentes autem servi patrisfamiliâs, dixerunt ei, Domine, nonne bonum semen sevisti in tuo agro? unde ergo habet zizania?

28 Ille vero dixit eis, Inimicus quispiam hoc fecit. Servi autem dixerunt ei, Vis igitur abeamus & colligamus ea?

29 At ille dixit, Non: ne colligendo zizania, eradicetis simul cum eis triticum.

30 Sinite utraque simul crescere usque ad messem: & præstituto tempore messis dicam messoribus, Colligite primum zizania, & ligate ea in fasciculos ad exurendum ea: triticum vero congregate in horreum meum.

31 Aliam parabolam proposuit eis, dicens, Simile est regnum cœlorum grano sinapis, quod acceptum quispiam sevit in agro suo.

32 Quod minimum quidem est omnium seminum: cum autem excreverit, maximum est olerum: & arboreſcit; adeo ut veniant volucres cœli & nidulentur in ramis ipsius.

33 Aliam parabolam locutus est eis, *dicens*, Simile est regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier condidit in farinæ sata tria, usquequo fermentaretur tota.

34 Hæc omnia locutus est Jesus per parabolas ad turbam: & absque parabola nihil locutus est eis.

35 Ut compleretur quod dictum fuit per Prophetam, dicentem, Aperiam per parabolas os meum; eructabo occultata à jacto fundamento mundi.

36 Tunc dimissa turba venit domum Jesus, & adierunt eum discipuli ejus, dicentes, Edissere nobis parabolam zizaniorum agri illius.

37 Ipse vero respondens dixit eis, Qui seminat bonum semen, est Filius hominis:

38 Ager autem, est mundus: bonum vero semen, sunt filii regni: zizania vero, sunt filii illius Improbi:

39 Inimicus autem qui seminavit ea, est diabolus: messis vero, consummatio seculi est: messores autem, Angeli sunt.

40 Sicut ergo colliguntur zizania, & igni exuruntur; ita erit in consummatione seculi hujus.

41 Mittet Filius hominis angelos suos, qui colligent ex ipsius regno omnia offendicula, & eos qui dant operam iniquitati;

42 Projicientque eos in fornacem ignis: illic erit fletus stridorque dentium.

43 Tunc justi fulgebunt ut sol, in regno Patris sui. Qui habet aures ad audiendum, audiat.

44 Rursus simile est regnum cœlorum thesauro occultato in agro: quem inventum quispiam occuluit, & præ gaudio quod accipit ex eo, subducit *sese*, & omnia

omnia quæ habet vendit, emitque agrum illum.

45 Rursus simile est regnum cœlorum cuipiam negotiatori, quærenti pulchras margaritas:

46 Qui inventa quadam magni pretii margarita, abiit & venundedit omnia quæ habebat, & emit eam.

47 Rursum simile est regnum cœlorum sagenæ jactæ in mare, & quæ res cujusvis generis congregavit.

48 Quam impletam *piscatores* subduxerunt in littus: & sedentes collegerunt quæ bona erant in vasa, quæ vero putria extra abjeceruut.

49 Ita erit in consummatione seculi: Prodibunt angeli, & separabunt improbos è medio justorum;

50 Projicientque eos in caminum ignis: illic erit fletus & stridor dentium.

51 Dicit eis Jesus, Intellexistis hæc omnia? Dicunt ei, Etiam, Domine.

52 Ipse vero dixit eis, Propterea omnis Scriba edoctus in regno cœlorum, similis est cuipiam patrifamilias, qui profert è thesauro suo nova & vetera.

53 Et factum est cum finivisset Jesus parabolas istas, ut solveret illinc.

54 Et cum venisset in patriam suam, docuit eos in synagoga eorum; *adeo* ut percellerentur, ac dicerent, Unde huic sapientia ista & virtutes?

55 Nonne iste est ille fabri filius? nonne mater ejus dicitur Maria, & fratres ejus Jacobus & Joses & Simon & Judas?

56 Et sorores ejus nonne omnes apud nos sunt? unde igitur isti hæc omnia?

57 Et offendebantur in eo. Jesus autem dixit eis, Non est Propheta inhonoratus nisi in patria sua & domo sua.

58 Neque edidit illic virtutes multas, propter incredulitatem eorum.

CAP. XIV.

Herodis de Jesu judicium: quare Joannes vinctus & decollatus fuit: miraculum quinque panum: fide firmantur fluctus.

IN illo tempore audivit Herodes tetrarcha famam *de* Jesu.

2 Et dixit pueris suis, Iste est Joannes ille Baptista: ipse suscitatus est à mortuis, & propterea virtutes agunt in eo.

3 Nam Herodes prehensum Joannem vinxerat, & posuerat in carcerem, propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui.

4 Dicebat enim ei Joannes, Non licet tibi eam habere.

5 Et cum cuperet eum interimere, metuebat turbam, quod eum haberent ut prophetam.

6 Cum autem agerentur natalitia Herodis, saltaverat filia Herodiadis in medio; & placuerat Herodi.

7 Unde cum jurejurando sponsponderat *se* daturum ei quicquid petiisset.

8 Illa vero producta à matre sua, Da mihi, inquit, hic in patina caput Joannis Baptistæ.

9 Et tristitia affectus fuerat rex: sed propter jusjurandum, & eos qui simul accumbebant, jusserat dari.

10 Et misso *carnifice* decollaverat Joannem in carcere.

11 Et allatum fuerat caput ejus in patina, datumque puellæ:

læ: & *ipſa* obtulerat *illud* matri ſuæ.

12 Et accedentes diſcipuli ejus, ſuſtulerunt corpus, & ſepelierant illud: & venientes renunciaverant Jeſu.

13 *Hæc* igitur cum audiſſet Jeſus, ſeceſſit illinc navigio in deſertum locum privatim: & cum *hoc* audiſſet turba, pedibus ſecuta eſt eum ab urbibus.

14 Et egreſſus Jeſus vidit multam turbam: & intima commiſeratione commotus eſt erga eos, ſanavitque male valentes eorum.

15 Cum autem ſerum diei eſſet, adierunt eum diſcipuli ejus, dicentes, Deſertus eſt locus, & tempus jam præteriit: dimitte turbam, ut abeant in vicos, & emant ſibi eſcas.

16 Jeſus autem dixit eis, Non eſt illis neceſſe abire: date eis vos quod edant.

17 Ipſi vero dicunt ei, Non habemus hic niſi quinque panes & duos piſces.

18 Ipſe autem dixit, Adferte mihi eos huc.

19 Et juſſa turba per herbas diſcumbere, acceptis quinque illis panibus ac duobus piſcibus, ſuſpiciens in cœlum benedixit: & cum fregiſſet, dedit diſcipulis panes, diſcipuli vero turbæ.

20 Et comederunt omnes, & ſaturati ſunt: ſuſtuleruntque quod ſuperfuerat fragmentorum, duodecim cophinos plenos.

21 Qui autem ederant, fuere viri quaſi quinquies mille, abſque mulieribus ac puerulis.

22 Et ſtatim adegit Jeſus diſcipulos ſuos inſcendere in navigium, & præire ſibi ripam alteram, dum dimitteret turbam.

23 Dimiſſa igitur turbâ aſcendit in montem privatim, ad orandum. Cum autem ſerum diei eſſet, ſolus erat illic.

24 Navigium vero jam erat in medio mari, vexatum à fluctibus: nam ventus erat contrarius.

25 Quartâ autem noctis vigiliâ abiit ad eos, Jeſus, ambulans ſuper mare.

26 Et eo viſo ſuper mare ambulante, diſcipuli turbati ſunt, dicentes, Spectrum eſt: & præ metu clamarunt.

27 Sed ſtatim locutus eſt eis Jeſus, dicens, Confidite: ego ſum; ne metuite.

28 Reſpondens autem ei Petrus dixit, Domine, ſi tu es, jube me ad te venire ſuper aquas.

29 Ipſe vero dixit, Veni. Et cum deſcendiſſet è navigio Petrus, ambulavit ſuper aquas ut veniret ad Jeſum.

30 Conſpiciens autem ventum validum, metuit: & cum cœpiſſet demergi, clamavit, dicens, Domine, ſerva me.

31 Statim vero Jeſus extenta manu apprehendit eum, dicitque ei, Exigua fide prædite, quid dubitaſti?

32 Et cum ipſi eſſent ingreſſi navigium, pacatus fuit ventus.

33 Qui autem erant in navigio, venientes adoraverunt eum, dicentes, Vere Dei filius es.

34 Et cum trajeciſſent, venerunt in terram Geneſaret.

35 Et cum agnoviſſent eum viri loci illius, miſerunt in totam circumjacentem illam regionem: & obtulerunt ei omnes male affectos:

36 Et precabantur eum ut ſolum tangerent fimbriam pallii ipſius:

ipſius: & quotquot tetigerunt, liberati ſunt.

CAP. XV.

Incuſantur Apoſtoli de non lavatis manibus. Quid polluat hominem. Hiſtoria Chananææ; & ſeptem panum cum piſcibus.

TUnc quidam *qui* Hieroſolymis *advenerant* Scribæ & Phariſæi, adierunt Jeſum, dicentes,

2 Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditionem Seniorum? non enim lavant manus ſuas cum edunt panem.

3 At ille reſpondens dixit eis, Quare & vos tranſgredimini præceptum Dei per traditionem veſtram?

4 Nam Deus præcepit, dicens, Honora patrem tuum & matrem: &, Qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur.

5 Vos autem dicitis, Quicunque dixerit patri aut matri, Donum *eſt* quocunque à me juvari poſſes, *inſons erit:* & nequaquam honoraverit patrem ſuum aut matrem ſuam.

6 Et irritum feciſtis præceptum Dei per traditionem veſtram.

7 Hypocritæ, bene de vobis prophetavit Eſaias, dicens,

8 Appropinquat mihi populus hic ore ſuo, & labiis me honorat: cor autem eorum procul diſtat à me.

9 Sed fruſtra me colunt, docentes doctrinas *quæ ſunt* præcepta hominum.

10 Et advocatâ turbâ dixit eis, Audite & intelligite.

11 Non quod ingreditur in os, polluit hominem; ſed quod egreditur ex ore, hoc polluit hominem.

12 Tunc accedentes diſcipuli ejus dixerunt ei, Noſti Phariſæos audito iſto ſermone offenſos fuiſſe?

13 Ipſe vero reſpondens dixit, Omnis planta quam non plantavit Pater ille meus cœleſtis, eradicabitur.

14 Omittite illos: ſunt viæ duces cæci cæcorum: quod ſi cæcus cæcum per viam duxerit, ambo in foveam cadent.

15 Reſpondens autem Petrus dixit ei, Ediſſere nobis parabolam iſtam.

16 Jeſus autem dixit, Adhuc & vos intelligentiâ caretis?

17 Nondum perpenditis, quicquid ingreditur in os, in ventrem cedere, & in latrinam ejici.

18 Quæ autem proficiſcuntur ex ore, ex ipſo corde egrediuntur, & illa polluunt hominem.

19 Nam ex corde egrediuntur cogitationes improbæ, cædes, adulteria, ſcortationes, furta, falſa teſtimonia, maledicta.

20 Hæc ſunt quæ polluunt hominem: illotis autem manibus edere, non polluit hominem.

21 Et egreſſus illinc Jeſus ſeceſſit in partes Tyri & Sidonis.

22 Et ecce, mulier Chananæa à finibus illis egreſſa, clamitavit, dicens ei, Miſerere mei, Domine, fili Davidis: filia mea male à dæmonio vexatur.

23 Ille vero non reſpondit ei quicquam. Tunc accedentes diſcipuli ejus rogarunt eum, dicentes, Dimitte eam: nam clamat poſt nos.

24 Ipſe vero reſpondens dixit, Non ſum miſſus niſi ad oves perditas domûs Iſrael.

25 Illa autem venit & adoravit

ravit eum, Dicens, Domine, ſuccurre mihi.

26 Ipſe vero reſpondens dixit, Non eſt bonum accipere panem liberorum, & objicere catellis.

27 Ipſa autem dixit, Etiam, Domine: etenim catelli edunt ex micis quæ cadunt è menſa dominorum ſuorum.

28 Tunc reſpondens Jeſus dixit ei, O mulier, magna *eſt* fides tua: fiat tibi ut vis. Et ſanata fuit filia ejus ab eo momento.

29 Et digreſſus illinc Jeſus venit ad mare Galilææ: & cum aſcendiſſet in montem, ſedit illic.

30 Tunc venit ad eum turba multa, habens ſecum claudos, cæcos, mutos, mancos, & alios multos: & abjecerunt eos ad pedes Jeſu: & ſanavit eos.

31 *Adeo* ut turba mirata ſit, conſpicientes mutos loquentes, mancos ſanos, claudos ambulantes, cæcos videntes: & glorificarunt Deum Iſraelis.

32 Jeſus autem advocatis diſcipulis ſuis dixit, Commoveor miſericordiâ erga turbam: quia jam triduum permanent apud me, & non habent quod edant: & dimittere eos jejunos nolo, ne viribus deficiant in via.

33 Tunc dicunt ei diſcipuli ejus, Unde nobis in deſerto tot panes ut ſaturemus turbam tantam?

34 Dicit igitur eis Jeſus, Quot panes habetis? Illi autem dixerunt, Septem, & paucos piſciculos.

35 Tunc juſſit turbam diſcumbere humi.

36 Et acceptos ſeptem illos panes ac piſces, cum gratias egiſſet, fregit, deditque diſcipulis ſuis: diſcipuli vero turbæ.

37 Comederuntque omnes, & ſaturati ſunt: & ſuſtulerunt quod ſuperfuerat fragmentorum ſeptem ſportas plenas.

38 Erant autem qui comederant, quater mille viri, abſque mulieribus & puerulis.

39 Tunc dimiſſa turba inſcendit in navigium: venitque in fines Magdala.

CAP. XVI.

Cavendum à fermento Phariſeorum. Confeſſio Petri. Petra & claves Eccleſiæ. Abnegatio ſui, & crux, quam neceſſariæ.

ET cum acceſſiſſent Phariſæi & Sadducæi, tentantes rogarunt eum ut ſignum è cœlo ipſis oſtenderet.

2 Ipſe vero reſpondens dixit eis, Quando ſerum eſt diei, dicitis, Serenitas *erit*: rubet enim cœlum.

3 Et mane, Hodie *erit* tempeſtas: rubet enim cœlum triſte. Hypocritæ, faciem quidem cœli noſtis diſcernere, ſigna vero temporum illorum non poteſtis?

4 Gens improba & adulterina ſignum requirit: ſed ſignum non dabitur ei niſi ſignum illud Jonæ Prophetæ. Et dereliſtis ipſis abiit.

5 Et cum veniſſent diſcipuli ejus in ulteriorem ripam, obliti fuerant ſumere panes.

6 Jeſus autem dixit eis, Videte & cavete à fermento Phariſæorum & Sadducæorum.

7 Ipſi vero diſceptabant inter ſe, dicentes, Panes non ſumſimus.

8 *Id* autem cum noſſet Jeſus, dixit eis, Quid diſceptatis inter vos, exigua fide prædíti, quod panes non ſumpſiſtis?

9 Nondum perpenditis, neque memoriâ repetitis quinque illos panes *illorum* quinquies millium, & quot cophinos acceperitis?

10 Neque ſeptem illos panes quator mille *hominum*, & quot ſportas acceperitis?

11 Quomodo non animadvertitis me non dixiſſe vobis de pane, ut caveretis à fermento Phariſæorum & Sadducæorum?

12 Tunc intellexerunt eum non dixiſſe ut caverent à fermento panis, ſed à *fermento* doctrinæ Phariſæorum & Sadducæorum.

13 Cum veniſſet autem Jeſus in partes Cæſareæ *quæ dicitur* Philippi, interrogavit diſcipulos ſuos, dicens, Quemnam eſſe me dicunt homines, Filium hominis?

14 Illi vero dixerunt, Alii quidem, Joannem Baptiſtam; alii vero, Eliam; alii vero, Jeremiam, aut unum ex Prophetis.

15 Dicit eis, Vos autem quem me dicitis eſſe?

16 Reſpondens vero Simon Petrus dixit, Tu es Chriſtus ille Filius Dei viventis.

17 Tunc reſpondens Jeſus dixit ei, Beatus es, Simon bar-Jona: quia caro & ſanguis *hoc* non detexit tibi, ſed Pater meus qui eſt in cœlis.

18 Sed & ego tibi dico, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo meam Eccleſiam: & portæ inferorum non ſuperabunt eam.

19 Et tibi dabo claves regni cœlorum: & quicquid ligaveris in terra, erit ligatum in cœlis: & quicquid ſolveris in terra, erit ſolutum in cœlis.

20 Tunc interdixit diſcipulis ſuis ut nemini dicerent, ſe eſſe Jeſum illum Chriſtum.

21 Ex eo tempore cœpit Jeſus indicare diſcipulis ſuis, oportere ſe abire Hieroſolymam, & multa pati à Senioribus & primariis Sacerdotibus & Scribis, & interimi, & tertio die ſuſcitari.

22 Et prehenſum eum Petrus cœpit objurgare, dicens, Propitius tibi eſto, Domine: nequaquam erit tibi iſtud.

23 At ille ſeſe convertens dixit Petro, Abſcede à me, ſatana: offendiculo es mihi: nam non ſapis quæ *ſunt* Dei, ſed quæ *ſunt* hominum.

24 Tunc Jeſus dixit diſcipulis ſuis, Si quis vult post me venire, abdicet ſemetipſum, & attollat crucem ſuam, ac ſequatur me.

25 Quiſquis enim voluerit animam ſuam ſervare, perdet eam: quiſquis autem perdiderit animam ſuam meâ causâ, inveniet eam.

26 Quid enim prodeſt cuipiam ſi totum mundum lucratus fuerit, animâ vero ſuâ mulctetur? aut quam dabit quiſpiam compenſationem animæ ſuæ?

27 Futurum eſt enim ut Filius hominis veniat cum gloria Patris ſui cum angelis ſuis: & tunc reddet unicuique ſecundum facta ipſius.

28 Amen dico vobis, ſunt quidam ex his qui hic adſtant qui nequaquam guſtabunt mortem

tem, usquedum viderint Filium hominis venientem in regnum suum.

CAP. XVII.

Transformatio Christi. Elias quis. Quæ vis fidei. Christus prædicit passionem suam, & tributum solvit.

SExto vero post die assumit Jesus Petrum ac Jacobum & Joannem fratrem ejus, & subducit eos privatim in montem sublimem.

2 Transformatusque est coram eis: & fulsit facies ejus ut sol: vestimenta autem ejus facta sunt alba ut lux.

3 Et ecce, conspecti sunt eis Moses & Elias, cum eo colloquentes.

4 Respondens autem Petrus dixit Jesu, Domine, bonum est nos hic esse: si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, & Mosi unum, & Eliæ unum.

5 Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida inumbravit eos: & ecce vox ex nube, dicens, Hic est Filius ille meus, dilectus ille in quo acquiesco: ipsum audite.

6 Et cum *hæc* audissent discipuli, ceciderunt in faciem suam, & metuerunt vehementer.

7 Tunc accedens Jesus tetigit eos, dixitque, Surgite, & ne metuite.

8 Sublatis autem oculis suis neminem viderunt, nisi Jesum solum.

9 Et cum descenderent de monte, præcepit eis Jesus dicens, Nemini dixeritis visum illud, usquequo Filius hominis a mortuis resurgat.

10 Tunc interrogaverunt eum discipuli sui, dicentes, Quid igitur Scribæ dicunt, oportere ut Elias primum veniat?

11 Jesus autem respondens dixit eis, Elias quidem veniet primum, & restituet omnia.

12 Sed dico vobis, Eliam jam venisse, quem non agnoverunt, sed fecerunt ei quæcunque voluerunt: ita futurum est ut & Filius hominis patiatur ab eis.

13 Tunc intellexerunt discipuli *eum* de Joanne Baptista *hæc* ipsis dixisse.

14 Et cum venissent ad turbam, adiit eum quidam, procidens ei ad genua,

15 Et dicens, Domine, miserere filii mei, quoniam lunaticus est, & male afficitur: nam sæpe cadit in ignem, & sæpe in aquam.

16 Et obtuli eum discipulis tuis, nec potuerunt eum sanare.

17 Respondens autem Jesus dixit, Gens incredula & perversa, quousque tandem ero vobiscum? quousque tandem sufferam vos? adducite mihi eum huc.

18 Et increpavit dæmonium Jesus, exiitque illud ab eo: & sanatus est puer ab illo momento.

19 Tunc adeuntes discipuli Jesum privatim, dixerunt, Quare nos non potuimus illud ejicere?

20 Jesus autem dixit eis, Propter incredulitatem vestram: amen quippe dico vobis, si habeatis fidem quantulum *est* granum sinapi, dicetis huic monti, Transgreditor hinc illuc; & transgredietur: & nihil impossibile vobis erit.

21 Hoc vero genus *dæmoniorum* non egreditur nisi oratione & jejunio.

22 Versantibus autem ipsis in

in Galilæa, dixit eis Jesus, Futurum est ut Filius hominis tradatur in manus hominum.

23 Et interiment eum, sed tertio die suscitabitur. Et *discipuli* affecti fuerunt tristitia vehementer.

24 Cum autem venissent Capernaum, venerunt ad Petrum qui didrachma accipiunt: dixeruntque, Magister vester non solvit didrachma?

25 Dicit, Etiam. Et cum ingressus fuisset domum, prævenit eum Jesus, dicens, Quid tibi videtur, Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributa, sive censum? à filiis suis, an ab alienis?

26 Dicit ei Petrus, Ab alienis. Ait ei Jesus, Nempe igitur liberi sunt filii.

27 Sed ne offendiculo simus eis, profectus ad mare, mitte hamum: & eum piscem qui ascenderit primus, attolle: & aperto ejus ore invenies staterem: acceptum illum da eis pro me & *pro* te.

CAP. XVIII.

Pueruli imitandi propenuntur: instituitur disciplina Ecclesiastica.

EO ipso tempore adierunt Jesum discipuli, dicentes, Quisnam maximus est in regno cœlorum?

2 Et cum advocasset puerulum Jesus, statuit eum in medio eorum;

3 Et dixit, Amen dico vobis, nisi vos converteritis, & fiatis ut pueruli, nequaquam ingrediemini in regnum cœlorum.

4 Quisquis igitur submiserit sese *ut sit* sicut *est* puerulus iste, is est maximus ille in regno cœlorum.

5 Et quisquis exceperit aliquem puerulum talem nomine meo, me excipit.

6 Quisquis autem offendiculo fuerit uni ex parvis istis qui in me credunt, præstiterit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, ac demergatur in profundo maris.

7 Væ mundo ab offendiculis: necesse est enim ut eveniant offendicula: veruntamen væ homini illi per quem offendiculum evenit.

8 Si vero manus tua vel pes tuus facit ut tu offendas, exscinde ea, & abjice abs te: bonum est tibi in vitam ingredi claudum aut mancum *potius* quàm duas manus vel duos pedes habentem conjici in ignem illum æternum.

9 Et si oculus tuus facit ut tu offendas, erue eum, & abjice abs te: bonum est tibi luscum ingredi in vitam *potius* quam duos oculos habentem conjici in gehennam ignis.

10 Videte ne contemnatis aliquem ex parvis istis: dico enim vobis, angelos eorum in cœlis per omne *tempus* cernere faciem Patris mei qui in cœlis est.

11 Venit enim Filius hominis ut servet quod perierat.

12 Quid vobis videtur? si fuerint alicui homini centum oves, & erraverit una ex iis, nonne relictis ipsis nonaginta novem, profectus in montes quærit eam quæ aberraverat?

13 Quod si acciderit ut inveniat eam, amen dico vobis, gaudet super ea magis quam super illis nonaginta novem quæ non aberrarant.

14 Itaneo vult Pater vester

qui in cœlis est, ut pereat ullus ex parvis istis.

15 Si vero peccaverit in te frater tuus, ito, & argue eum inter te & ipsum solum: si te audierit, lucratus es fratrem tuum.

16 Sin vero te non audierit, assume tecum adhuc unum aut duos: ut ex ore duorum aut trium testium confirmetur res tota.

17 Quod si neglexerit eos audire, dic Ecclesiæ: quod si Ecclesiam audire neglexerit, sit tibi velut qui *est* ethnicus & publicanus.

18 Amen dico vobis, quæcunque ligaveritis in terra, erunt ligata in cœlo: & quæcunque solveritis in terra, erunt soluta in cœlo.

19 Rursum dico vobis, si duo ex vobis consenserint in terra, de omni re quam petierint, fiet eis à Patre meo qui in cœlis est.

20 Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, illic sum in medio eorum.

21 Tunc adiens eum Petrus dixit, Domine, quoties peccabit in me frater meus, & remittam ei? *an* usque septies?

22 Dicit ei Jesus, Non dico tibi, usque septies, sed usque septuagies septies.

23 Propterea simile est regnum cœlorum regi, qui voluit conferre rationem cum servis suis.

24 Et cum cœpisset conferre, oblatus est ei quidam debitor decies mille talentorum.

25 Cum autem is non posset *hæc* reddere, jussit eum dominus ejus venundari, & uxorem ejus & liberos, & omnia quæ habebat, & reddi *debitum*.

26 Procidens ergo servus ille adorabat eum, dicens, Domine, patiente animo esto adversum me, & omnia tibi reddam.

27 Commotus autem intima commiseratione dominus servi illius, dimisit eum, & mutuum remisit ei.

28 Egressus vero servus ille invenit unum ex conservis suis, qui debebat ei centum denarios: & prehensum eum suffocabat, dicens, Redde quod debes.

29 Procidens ergo conservus ejus ad ejus pedes, precabatur eum, dicens, Patiente animo esto adversum me, & omnia reddam tibi.

30 Ille vero noluit: sed abiens conjecit eum in carcerem, quousque redderet debitum.

31 Cum autem vidissent conservi ejus quæ facta fuerant, tristitia affecti fuerunt vehementer: & cum venissent, declararunt domino suo omnia quæ facta fuerant.

32 Tunc eo advocato dominus ipsius dixit ei, Serve improbe, totum debitum illud remisi tibi, quoniam precatus es me:

33 Nonne oportuit & te misereri conservi tui, ut & ego tui misertus sum?

34 Et iratus dominus ejus tradidit eum tortoribus, usquequo redderet id omne quod sibi debebatur.

35 Ita & Pater ille meus cœlestis faciet vobis, nisi remiseritis suo quisque fratri ex cordibus vestris offensas eorum.

CAP. XIX.

Jus divortii: distinguuntur Eunuchi;

nuchi : acceptantur pueruli : quid ad vitam promoveat, & quid impediat.

ET factum eſt, cum finiiſſet Jeſus ſermones iſtos, ut ſolveret ex Galilæa, & veniret in fines Judææ, ſecus Jordanem.

2 Et ſecuta eſt eum turba multa, ſanavitque eos illic.

3 Tunc adierunt eum Phariſæi, tentantes eum, & dicentes ei, Licetne homini dimittere uxorem ſuam quavis ex cauſa?

4 Ille vero reſpondens dixit eis, Non legiſtis opificem ab initio feciſſe maſculum & fœminam?

5 Et dixiſſe, Propterea derelinquet homo patrem & matrem, & agglutinabitur uxori ſuæ: & qui duo *fuerunt*, erunt una caro?

6 Itaque non amplius ſunt duo, ſed una caro: quod ergo Deus conjunxit, homo ne ſejungito.

7 Dicunt ei, Cur ergo Moſes præcepit dare libellum diſceſſionis, & eam dimittere?

8 Dicit eis, Moſes pro duritia cordis veſtri permiſit vobis dimittere uxores veſtras: cæterum à principio non fuit ita.

9 Dico autem vobis, quicunque dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob ſcortationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimiſſam duxerit, mœchatur.

10 Dicunt ei diſcipuli ejus, Si tale eſt negotium hominis cum uxore, non expedit uxorem ducere.

11 Ipſe vero dixit eis, Non omnes ſunt capaces hujus ſermonis, ſed *ii* quibus datum eſt.

12 Sunt enim eunuchi qui ex matris utero nati ſunt ita: & ſunt eunuchi qui caſtrati ſunt ab hominibus: & ſunt eunuchi qui ſeipſos caſtrarunt propter regnum cœlorum. Qui poteſt capax eſſe *hujus rei*, capiat.

13 Tunc oblati ſunt ei pueruli ut manus eis imponeret, & oraret: diſcipuli autem objurgarunt eos.

14 Jeſus autem ait, Omittite iſtos pueruloſ, & ne prohibete eos ad me venire: talium eſt enim regnum cœlorum.

15 Et cum impoſuiſſet eis manus, profectus eſt illinc.

16 Et ecce, quidam accedens dixit ei, Magiſter bone, quid boni faciam ut habeam vitam æternam?

17 Ipſe vero dixit ei, Cur me dicis bonum? nullus eſt bonus, niſi unus, *nempe* Deus. Si vis autem ad vitam ingredi, obſerva præcepta.

18 Dicit ei, Quæ? Jeſus autem dixit, Non occides, Non mœchaberis, Non furaberis, Non dices falſum teſtimonium.

19 Honora patrem tuum & matrem: & Diliges proximum tuum ut teipſum.

20 Dicit ei adoleſcens ille, Omnia hæc obſervavi à juventute mea: quo adhuc deficior?

21 Ait ei Jeſus, Si vis perfectus eſſe, abi, vende quæ habes, & da pauperibus: & habebis theſaurum in cœlo: & adeſdum, ſequere me.

22 Cum audiſſet autem adoleſcens ille hunc ſermonem, abiit triſtitiâ affectus: habebat enim bona multa.

23 Jeſus autem dixit diſcipulis ſuis, Amen dico vobis, dives difficulter introibit in regnum cœlorum.

24 Rursum vero dico vobis, Facilius est camelum per foramen acûs transire quam divitem in regnum Dei introire.

25 *His* autem auditis discipuli ejus perculsi sunt valde, dicentes, Quis ergo potest servari?

26 Intuitus autem *eos* Jesus dixit eis, Apud homines hoc impossibile est: apud Deum autem omnia possibilia sunt.

27 Tunc respondens Petrus dixit ei, Ecce, nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis?

28 Jesus autem dixit eis, Amen dico vobis, vos qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in throno gloriæ suæ, sedebitis vos etiam, *inquam*, in thronis duodecim, judicium ferentes de duodecim tribubus Israelis.

29 Et quisquis reliquerit domos, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut liberos, aut agros, causa nominis mei, centuplicia accipiet, & vitam æternam hæreditatis jure possidebit.

30 Multi autem primi, erunt ultimi; & ultimi, primi.

CAP. XX.

Ecclesia est vinea. Zebedæorum petitio enodatur, & cæci duo sanantur.

SImile enim est regnum cœlorum patrifamilias, qui exiit cum prima luce ad conducendos operarios *quos mitteret* in vineam suam.

2 Pactus autem cum operariis denario in diem, misit eos in vineam suam.

3 Et egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro otiosos:

4 Et illis dixit, Abite & vos in vineam, & quodcunque justum fuerit dabo vobis.

5 Illi autem abierunt. Rursum egressus circa sextam & nonam horam, fecit itidem.

6 Circa horam autem undecimam egressus, invenit alios stantes otiosos, ac dicit eis, Cur hic statis totum diem otiosi?

7 Dicunt ei, Quia nemo nos conduxit. Dicit eis, Abite & vos in vineam, & quicquid fuerit justum accipietis.

8 Cum autem serum diei esset, dicit dominus vineæ procuratori suo, Voca operarios, & redde eis mercedem, incipiens ab ultimis, usque ad primos.

9 Et cum venissent qui circa undecimam horam *conducti fuerant*, acceperunt singuli denarium.

10 Cum venissent autem primi, existimarunt se plus esse accepturos: sed acceperunt ipsi quoque singuli denarium.

11 Sed cum accepissent, murmurabant adversus patremfamilias,

12 Dicentes, Isti ultimi unam horam *opus* fecerunt, & eos pares nobis fecisti, qui portavimus onus diei, & æstum.

13 Ipse vero respondens dixit uni eorum, Amice, non facio tibi injuriam: nonne denario pactus es mecum?

14 Tolle quod tuum est, & abi: volo autem huic ultimo dare ut & tibi.

15 Annon licet mihi quod volo facere in meis *rebus*? an oculus tuus malus est quia ego bonus sum?

16 Sic ultimi, erunt primi; &

& primi, ultimi: multi enim ſunt vocati, pauci vero electi.

17 Et aſcendens Jeſus Hieroſolymam, aſſumpſit duodecim diſcipulos ſuos privatim in via, & dixit eis,

18 Ecce, aſcendimus Hieroſolymam, & Filius hominis tradetur principibus Sacerdotibus ac Scribis, & condemnabunt eum morte:

19 Tradentque eum Gentibus, ut illudant, & flagellent, & crucifigant: ſed tertia die reſurget.

20 Tunc venit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filiis ſuis, adorans & petens aliquid ab eo.

21 Ipſe vero dixit ei, Quid vis? Ait ei, Dic ut ſedeant iſti duo filii mei, unus ad dextram tuam, & alter ad ſiniſtram, in regno tuo.

22 Reſpondens autem Jeſus dixit, Neſcitis quid petatis: poteſtis bibere poculum quod ego bibiturus ſum, & baptiſmate quo ego baptizor, baptizari? Dicunt ei, Poſſumus.

23 Tunc dicit eis, Poculum quidem meum bibetis, & baptiſmate quo ego baptizor, baptizabimini: ſedere autem ad dextram meam & ſiniſtram meam, non eſt meum dare, ſed *dabitur* quibus paratum eſt à Patre meo.

24 Et cum *hæc* audiſſent *alii* decem, indignati ſunt de duobus fratribus.

25 Jeſus autem eum eos advocaſſet, ait, Scitis principes Gentium in eas dominari, & magnates autoritate uti in eas.

26 Verum non ita erit inter vos: ſed quicunque voluerit inter vos magnus fieri, eſto veſter miniſter:

27 Et quicunque voluerit inter vos primus eſſe, eſto veſter ſervus.

28 Sicut Filius hominis non venit ut ſibi miniſtretur, ſed ut miniſtret, detque animam ſuam *in* redemptionis pretium pro multis.

29 Egredientibus autem ipſis *urbe* Jericho, ſecuta eſt eum turba multa.

30 Et ecce, duo cæci ſedentes apud viam, cum audiſſent Jeſum præterire, clamarunt, dicentes, Miſerere noſtri, Domine, Fili Davidis.

31 Turba autem objurgabat eos ut ſilerent: illi vero magis clamabant, dicentes, Miſerere noſtri, Domine, Fili Davidis.

32 Et cum ſubſtitiſſet Jeſus, vocavit eos, & ait, Quid vultis faciam vobis?

33 Dicunt ei, Domine, ut aperiantur oculi noſtri.

34 Commiſeratione autem intima commotus Jeſus tetigit oculos eorum: & ſtatim viſum receperunt oculi eorum, & *ipſi* ſecuti ſunt eum.

CAP. XXI.

Pompa regalis Chriſti aſina vecti, & læto Hoſanna excepti. Quis vere dicendus facere quod pater vult.

ET cum appropinquaſſent Hieroſolymis, & veniſſent ad Beth-phage ad montem Olearum, tunc Jeſus miſit duos diſcipulos,

2 Dicens eis, Ite in vicum qui vobis eſt ex adverſo, & ſtatim invenietis aſinam ligatam, & pullum cum ea: ſolvite *eos*, & adducite mihi.

3 Et

3 Et ſiquis vobis aliquid dixerit, dicite, Domino his opus eſt: ſtatim autem remittet eos.

4 Hoc autem totum factum eſt ut impleretur quod dictum eſt per prophetam, dicentem,

5 Dicite filiæ Sion, Ecce, rex tuus venit tibi lenis, & inſidens aſinæ, ac pullo fœtui ſubjugis *aſinæ*.

6 Profecti autem ſunt diſcipuli, feceruntque ſicut imperarat eis Jeſus.

7 Et adduxerunt aſinam & pullum, & eis impoſuerunt veſtimenta ſua, & collocarunt *ipſum* ſuper ea.

8 Plurima autem turba ſtraverunt veſtimenta ſua in via: alii vero cædebant ramos ex arboribus, & ſternebant in via.

9 Porro turba quæ præibat & quæ ſequebatur, clamabat, dicens, Hoſanna Filio Davidis: Benedictus qui venit in nomine Domini: hoſanna *ô qui es* in *cœlis* altiſſimis.

10 Et cum introiſſet Hieroſolymam, commota eſt tota urbs, dicens, Quis eſt iſte?

11 Turba vero dicebat, Hic eſt Jeſus ille Propheta ortus Nazaretha *urbe* Galilææ.

12 Et introivit Jeſus in templum Dei, & ejecit omnes qui vendebant & qui emebant in templo: menſaſque nummulariorum, & cathedras vendentium columbas ſubvertit.

13 Et dixit eis, Scriptum eſt, Domus mea, domus orationis vocabitur: at vos feciſtis eam ſpeluncam latronum.

14 Tunc venerunt ad eum cœci & claudi in templo: & ſanavit eos.

15 Cum vidiſſent autem principes Sacerdotes & Scribæ mirabilia quæ fecerat, & pueros clamantes in templo, & dicentes, Hoſanna Filio Davidis, indignati ſunt.

16 Et dixerunt ei, Audis quid iſti dicant? Jeſus autem dixit eis, Etiam: nunquam legiſtis, Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem?

17 Et eis derelictis, abiit Bethaniam extra urbem, & diverſatus eſt illic.

18 Mane autem rediens in urbem, eſuriit.

19 Et cum vidiſſet ficum quandam apud viam, venit ad eam, & nihil invenit in ea niſi folia ſolum: tunc dicit ei, Ne amplius ex te fructus naſcitor in æternum. Et exaruit illico ficus.

20 Cum igitur hoc vidiſſent diſcipuli, mirati ſunt, dicentes, Quomodo illico exaruit ficus?

21 Reſpondens autem Jeſus ait eis, Amen dico vobis, ſi habueritis fidem, neque hæſitaveritis, non ſolum hoc *quod factum eſt* ficui, facietis, verumetiam ſi monti iſti dixeritis, Tollitor, & projicitor in mare, fiet.

22 Et quæcunque orando petieritis, ſi credideritis, accipietis.

23 Cum autem veniſſent in templum, primarii Sacerdotes & ſeniores populi eum docentem adierunt, dicentes, Quali autoritate facis iſta? & quis tibi dedit iſtam autoritatem?

24 Reſpondens vero Jeſus dixit eis, Interrogabo vos & ego quiddam: quod ſi dixeritis mihi, dicam & ego vobis qua autoritate iſta faciam?

25 Baptiſma Joannis unde erat? é cœlo, an ex hominibus?

At

At illi ratiocinabantur apud se, dicentes, Si dixerimus, E cœlo, dicet nobis, Quare ergo non credidistis ei?

26 Sin autem dixerimus, Ex hominibus, metuimus turbam: omnes enim habent Joannem ut Prophetam.

27 Et respondentes Jesu dixerunt, Nescimus. Ait eis & ipse, Nec ego vobis dicam qua autoritate ista faciam.

28 Quid autem vobis videtur? Quidam habebat duos filios: & accedens ad priorem, dixit, Fili abi, hodie operare in vinea mea.

29 Ille vero respondens ait, Nolo: sed postea cum resipuisset abiit.

30 Et accedens ille ad secundum, dixit itidem. Is vero respondens ait, Ego *abeo*, domine: sed non abiit.

31 Uter è duobus fecit quod voluit *ejus* pater? Dicunt ei, Prior. Dicit eis Jesus, Amen dico vobis, publicani & meretrices antecedunt vos in regnum Dei.

32 Venit enim ad vos Joannes viâ justitiæ, & non credidistis ei; publicani vero & meretrices crediderunt ei: vos autem qui *hoc* vidistis, non resipuistis postea, ut ei crederetis.

33 Aliam parabolam audite; Fuit quidam paterfamiliâs qui plantavit vineam, & sepem circumposuit ei, foditque in ea torcular, & ædificavit turrim, & elocavit eam agricolis: ac peregre profectus est.

34 Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit servos suos ad agricolas, ut ejus fructus perciperent.

35 Agricolæ vero, captis ejus servis, alium quidem cæciderunt, alium vero interemerunt, alium autem lapidarunt.

36 Rursum misit alios servos plures prioribus; & fecerunt eis itidem.

37 Postremo autem misit ad eos filium suum, dicens, Revererebuntur filium meum.

38 Agricolæ vero viso filio dixerunt inter se, Iste est hæres, venite, interimamus eum, & obtineamus hæreditatem ejus.

39 Et captum eum ejecerunt extra vineam, & interemerunt.

40 Cum igitur venerit dominus vineæ, quid faciet agricolis illis?

41 Dicunt ei, Malos ipsos male perdet: & vineam suam elocabit aliis agricolis, qui reddent ei fructum temporibus suis.

42 Dicit eis Jesus, Nunquam legistis in Scripturis, Quem lapidem reprobarunt ædificantes, is factus est caput anguli: A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris?

43 Propterea dico vobis, tolletur à vobis regnum Dei, & dabitur genti quæ edat ejus fructus.

44 Porro qui ciderit ad lapidem istum, confringetur: super quem vero ciderit, comminuet eum.

45 Et cum audissent primarii sacerdotes & Pharisæi parabolas ejus, cognoverunt *hæc* de se dici.

46 Et cum studerent eum prehendere, metuerunt turbam: quoniam ut prophetam eum habebat.

CAP. XXII.

Nuptiarum parabola. Gentium vocatio. Quæstiones de censu Cæsaris,

Cæſaris, de reſurrectione, & mandato maximo. Meſſias quis.

TUnc reſpondens Jeſus rurſum locutus eſt eis per parabolas, dicens,

2 Simile eſt regnum cœlorum cuidam regi qui fecit nuptias filio ſuo :

3 Et miſit ſervos ſuos qui vocarent vocatos ad nuptias: ſed noluerunt venire.

4 Rurſus miſit alios ſervos, dicens, Dicite vocatis, Ecce, prandium meum paravi, tauri mei & altilia mactata ſunt, & omnia parata : adeſte ad nuptias.

5 Illi vero cum *hoc* neglexiſſent, abierunt, alius quidem in agrum ſuum, alius vero ad mercaturam ſuam :

6 Reliqui vero prehenſos ſervos ejus contumeliis affecerunt, & interemerunt.

7 Rex autem cum *hoc* audiſſet, iratus eſt : & miſſis copiis ſuis, perdidit homicidas illos, & urbem eorum incendit.

8 Tunc dicit ſervis ſuis, Nuptiæ quidem paratæ ſunt : ſed qui vocati fuerant, non erant digni.

9 Ite ergo ad compita viarum, & quotcunque inveneritis, vocate ad nuptias.

10 Et egreſſi ſervi illi invias, congregarunt omnes quos invenerunt, malos pariter ac bonos : & impletæ ſunt nuptiæ convivis.

11 Ingreſſus autem rex ut ſpectaret convivas, vidit illic quendam non indutum indumento nuptiali.

12 Tunc dicit ei, Amice, quomodo huc introiſti non habens indumentum nuptiale ? At illi os occluſum eſt.

13 Tunc dicit rex miniſtris, Ligatis pedibus & manibus ejus, tollite eum, & ejicite in tenebras extimas : illic erit fletus & ſtridor dentium.

14 Multi enim ſunt vocati, pauci vero electi.

15 Tunc profecti Phariſæi conſilium ceperunt ut illaquearent eum in ſermone.

16 Itaque mittunt ad eum diſcipulos ſuos cum Herodianis, dicentes, Magiſter, ſcimus te veracem eſſe, & viam Dei in veritate docere, nec quenquam curare : non enim reſpicis ad perſonam hominum.

17 Dic ergo nobis, quid tibi videtur ? licet cenſum dare Cæſari, an non ?

18 Cognita autem Jeſus improbitate ipſorum, ait, Quid me tentatis, hypocritæ ?

19 Oſtendite mihi numiſma cenſus. Ipſi vero obtulerunt ei denarium.

20 Tunc dicit eis, Cujus eſt imago iſta & inſcriptio ?

21 Dicunt ei, Cæſaris. Tunc dicit eis, Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari ; & quæ ſunt Dei, Deo.

22 Cum igitur *hoc* audiſſent, mirati ſunt : & omiſſo eo abierunt.

23 In illo die adierunt eum Sadducæi, qui dicunt non eſſe reſurrectionem : & interrogarunt eum,

24 Dicentes, Magiſter, Moſes dixit, Si quis mortuus fuerit non habens filios, frater ejus ducet affinitatis jure uxorem ejus, & ſuſcitabit ſobolem fratri ſuo.

25 Fuerunt autem apud nos ſeptem fratres : & primus uxore ducta obiit ; & cum non haberet ſemen, reliquit uxorem ſuam fratri ſuo.

26 Simi-

26 Similiter etiam ſecundus, & tertius, uſque ad illos ſeptem.

27 Poſt omnes autem mortua eſt & mulier.

28 In reſurrectione ergo cujus ex illis ſeptem erit uxor? omnes enim habuerunt eam.

29 Reſpondens autem Jeſus dixit eis, Erratis, neque Scripturas ſcientes, neque potentiam Dei.

30 Nam in reſurrectione neque uxores ducunt, neque nuptum dantur; ſed ſunt ut angeli Dei in cœlo.

31 De reſurrectione vero mortuorum non legiſtis quod vobis dictum eſt à Deo, dicente,

32 Ego ſum Deus Abrahami & Deus Iſaaci & Deus Jacobi? Deus non eſt Deus mortuorum, ſed viventium.

33 Et cum hoc audiſſet turba, perculſa eſt ſuper doctrina ipſius.

34 Phariſæi vero, cum *eum* audiſſent occluſiſſe os Sadducæis, aggregati ſunt apud eum.

35 Et interrogavit *eum* quidam ex ipſis Legis interpres, tentans eum, & dicens,

36 Magiſter, quod eſt præceptum magnum in Lege?

37 Jeſus autem dixit ei, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota cogitatione tua.

38 Iſtud eſt primum & magnum præceptum.

39 Secundum autem ſimile eſt huic, Diliges proximum tuum ut teipſum.

40 Ab iſtis duobus præceptis tota Lex & Prophetæ pendent.

41 Congregatis autem Phariſæis, interrogavit eos Jeſus,

42 Dicens, Quid vobis videtur de Chriſto illo? cujus filius eſt? Dicunt ei, Davidis.

43 Dicit eis, Quomodo ergo David per Spiritum vocat eum Dominum, dicens,

44 Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dextram meam, uſquedum ſtatuero inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum?

45 Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius ejus eſt?

46 Et nemo poterat ei reſpondere quicquam: neque auſus fuit quiſquam ab illo die amplius eum interrogare.

CAP. XXIII.

Doctrina & vita Phariſæorum graphice à Chriſto depicta.

TUnc Jeſus locutus eſt turbæ & diſcipulis ſuis,

2 Dicens, In cathedra Moſis ſedent Scribæ & Phariſæi:

3 Omnia ergo quæ dixerint vobis ut obſervetis, obſervate & facite: ſed ſecundum opera eorum ne facite: dicunt enim & non faciunt.

4 Ligant enim onera gravia difficiliaque portatu, & imponunt in humeros hominum: digito autem ſuo nolunt ea movere.

5 Omnia vero opera ſua faciunt ut ſpectentur ab hominibus: dilatant enim phylacteria ſua, & prodeunt fimbrias palliorum ſuorum.

6 Amantque primos accubitus in cœnis, & primos conſeſſus in conventibus,

7 Et in foris ſalutationes, & vocari ab hominibus Rabbi, Rabbi.

8 Vos autem ne vocamini Rabbi: unus eſt enim doctor veſter,

veſter, *nempe* Chriſtus: omnes autem vos fratres eſtis.

9 Et patrem veſtrum ne *quenquam* vocate in terra: unus eſt enim Pater veſter qui in cœlis eſt.

10 Nec vocamini doctores: unus enim veſter eſt doctor, *nempe* Chriſtus.

11 Sed qui maximus eſt veſtrûm, ſit miniſter veſter.

12 Porro qui ſeſe extollet, deprimetur: & qui ſeſe ſubmittet, extolletur.

13 Sed væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quoniam præcluditis regnum cœlorum hominibus: vos enim non introitis, nec introeuntes ſinitis introire.

14 Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quoniam exeditis domos viduarum, idque in ſpeciem utentes longis orationibus: propterea auferetis graviorem condemnationem.

15 Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quoniam circumitis mare & aridam, ut faciatis unum proſelytum: & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo magis quam vos *ſitis*.

16 Væ vobis duces cæci, qui dicitis, Quiſquis juraverit per templum, nihil eſt: quicunque autem juraverit per aurum templi, reus eſt.

17 Stulti & cæci! utrum enim majus eſt, aurum, an templum quod ſanctificat aurum?

18 Et, Quiſquis juraverit per altare, nihil eſt: quicunque autem juraverit per donum quod eſt ſuper ipſum, reus eſt.

19 Fatui & cæci! utrum enim majus eſt, donum, an altare quod ſanctificat donum?

20 Qui ergo juraverit per altare, jurat per ipſum & per omnia quæ ſuper illud ſunt.

21 Et qui juraverit per templum, jurat per ipſum & per eum qui habitat in eo.

22 Et qui juraverit per cœlum, jurat per thronum Dei & per eum qui ſedet ſuper ipſum.

23 Væ vobis ſcribæ & Phariſæi hypocritæ, qui decimatis mentham & anethum & cuminum, & omittitis quæ graviora ſunt Legis, judicium & miſericordiam ac fidem: hæc oportuit facere, & illa non omittere.

24 Viæ duces cæci, qui percolatis culicem, camelum autem abſorbetis.

25 Væ vobis ſcribæ & Phariſæi hypocritæ, qui purificatis exteriorem poculi patinæque partem, intus autem *illa* plena ſunt rapina & intemperantia.

26 Phariſæe cæce, purifica primum quod eſt intra poculum & patinam, ut id quoque quod extra eſt, purum fiat.

27 Væ vobis ſcribæ & Phariſæi hypocritæ, qui aſſimiles eſtis ſepulcris dealbatis, quæ extra quidem apparent ſpecioſa, intus vero plena ſunt oſſibus mortuorum omnique immunditia.

28 Ita & vos extra quidem apparetis hominibus juſti, intus autem pleni eſtis hypocriſi & legis tranſgreſſione.

29 Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui ædificatis ſepulchra Prophetarum, & ornatis monumenta juſtorum;

30 Et dicitis, Si fuiſſemus temporibus patrum noſtrorum, non fuiſſemus eorum ſocii in cæde Prophetarum.

31 Itaque teſtamini adverſus vosmet-

roſmetipſos, vos eſſe filios eorum qui Prophetas occiderunt.

32 Vos quoque complete menſuram patrum veſtrorum.

33 Serpentes, progenies viperarum, quomodo effugere poſſitis condemnationem gehennæ?

34 Propterea ecce, ego mitto ad vos Prophetas & Sapientes & Scribas, & ex ipſis *nonnullos* interimetis & crucifigetis: & ex ipſis *nonnullos* flagellabitis in conventibus veſtris, & perſequemini oppidatim:

35 Ut veniat ſuper vos omnis ſanguis juſtus, effuſus ſuper terram à ſanguine Abel juſti uſque ad ſanguinem Zachariæ filii Barachiæ, quem occidiſtis inter templum & altare.

36 Amen dico vobis, venient hæc omnia ſuper ætatem iſtam.

37 Jeruſalem, Jeruſalem, interemtrix Prophetarum, & lapidatrix eorum qui ad te miſſi ſunt, quoties volui aggregare liberos tuos quemadmodum gallina aggregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſtis?

38 Ecce, relinquitur vobis domus veſtra deſerta.

39 Dico enim vobis, Nequaquam me videbitis ab hoc tempore, uſquedum dicatis, Benedictus qui venit in nomine Domini.

CAP. XXIV.

Signa excidii Hieroſolymorum, pariter & finis hujus ſeculi.

ET egreſſus Jeſus è templo, abibat: & acceſſerunt diſcipuli ejus, ut oſtenderent ei ædificia templi.

2 Jeſus autem dixit eis Nonne conſpicitis hæc omnia? amen dico vobis, hic non relinquetur lapis ſuper lapidem, qui non diſſolvatur.

3 Sedente autem eo in monte Olearum, adierunt eum diſcipuli privatim, dicentes, Dic nobis, quando hæc erunt? & quod *erit* ſignum adventûs tui, & conſummationis ſeculi?

4 Et reſpondens Jeſus dixit eis, Videte ne quis vos ſeducat.

5 Multi enim venient ſub nomine meo, dicentes, Ego ſum Chriſtus: multoſque ſeducent.

6 Futurum eſt autem ut audiatis bella & rumores bellorum: videte, ne turbamini: oportet enim omnia *hæc* fieri, ſed nondum erit finis.

7 Inſurget enim gens in gentem, & regnum in regnum: & erunt fames, & peſtilentiæ, & terræmotus ſingulis locis.

8 Hæc autem omnia principium *erunt* dolorum *partus*.

9 Tunc tradent vos afflictioni, & interiment vos: & eritis exoſi omnibus gentibus propter nomen meum.

10 Et tunc offendentur multi: & alius alium prodet, & odio habebit alius alium.

11 Et multi pſeudoprophetæ exorientur, ac ſeducent multos.

12 Et quoniam multiplicata erit legis tranſgreſſio, refrigeſcet charitas multorum.

13 Sed qui ſubſtiterit ad finem uſque, is ſervabitur.

14 Et prædicabitur iſtud Evangelium regni in toto terrarum orbe, ut ſit teſtimonio omnibus gentibus: & tunc veniet finis.

15 Cum ergo videritis abominationem illam vaſtatricem, quæ dicta eſt per Danielem prophetam, poſitam in loco ſancto: (qui *hæc* legit, animum advertat.)

16 Tunc qui in Judæa *fuerint*, fugiant in montes :

17 Qui in ſolario, non deſcendat ut tollat quicquam è domo ſua.

18 Et qui in agro, non revertatur retro ut tollat veſtimenta ſua.

19 Væ autem gravidis & lactantibus per illos dies.

20 Orate vero ne fiat fuga veſtra hyeme, neque ſabbato.

21 Erit enim tunc afflictio magna, qualis non fuit à principio mundi ad hoc uſque tempus, neque unquam fiet.

22 Et niſi decurtati fuiſſent dies illi, non conſervaretur ulla caro : ſed propter electos decurtabuntur dies illi.

23 Tunc ſi quis vobis dixerit, Ecce, hic Chriſtus, aut hic : ne credite.

24 Excitabuntur enim pſeudochriſti & pſeudoprophetæ, & edent ſigna magna & prodigia : ita ut ſeducant (ſi fieri poſſit) etiam electos.

25 Ecce, prædixi vobis.

26 Itaque ſi dixerint vobis, Ecce, in deſerto eſt ; ne egredimini. Ecce, in conclavibus ; ne credite.

27 Sicut enim fulgur exit ab oriente, & apparet uſque ad occidentem : ita etiam erit adventus Filii hominis.

28 Ubicunque enim fuerit cadaver, illuc congregabuntur aquilæ.

29 Statim autem poſt afflictionem dierum illorum, ſol obſcurabitur, nec edet luna ſplendorem ſuum, & ſtellæ cadent è cœlo, & poteſtates cœlorum concutientur.

30 Tunc apparebit ſignum Filii hominis in cœlo : & tunc omnes tribus terræ plangent, & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli cum potentia & gloria multa.

31 *Is* vero mittet angelos ſuos cum tubæ voce magna : & aggregabunt electos ejus à quatuor ventis, à cœlorum extremo ad eorum extremum.

32 A ficu autem diſcite parabolam : Cum jam ramus ejus tenereſcit, & folia germinant, noſtis prope eſſe æſtatem :

33 Ita & vos, cum videritis hæc omnia, ſcitote *illum* prope eſſe & ad fores.

34 Amen dico vobis, nequaquam præterierit ætas hæc uſquedum omnia iſta facta ſint.

35 Cœlum & terra præteribunt ; ſermones autem mei nequaquam præteribunt.

36 De die autem illo & hora nemo ſcit, ne angeli quidem cœlorum, ſed Pater meus ſolus.

37 Sicut autem *erant* dies Noe, ita erit & adventus Filii hominis.

38 Sicut enim diebus qui præceſſerunt diluvium, edebant & bibebant, uxores ducebant & nuptum dabant, ad eum uſque diem quo ingreſſus eſt Noe in arcam ;

39 Nec agnoverunt diluvium uſque dum veniſſet & ſuſtuliſſet omnes : ita erit & adventus Filii hominis.

40 Tunc duo erunt in agro : unus accipietur, & alter relinquetur.

41 Duæ *erunt* molentes in piſtrino : una accipietur, & altera relinquetur.

42 Vigilate ergo, neſcitis enim qua hora Dominus veſter venturus ſit.

43 Illud

43 Illud autem scitote, si sciret paterfamilias qua vigilia fur venturus sit, vigilaret, nec sineret perfodi domum suam.

44 Propterea & vos estote parati: quia qua hora non putatis, Filius hominis venturus est.

45 Quis igitur est fidelis servus & prudens, quem constituit dominus supra familitium suum, ut det illis alimentum in tempore præstituto?

46 Beatus servus ille, quem, cum venerit dominus ejus, invenerit ita facientem.

47 Amen dico vobis, super omnia quæ ipsi suppetunt, constituet eum.

48 Quod si dixerit servus ille malus in corde suo, Differt dominus meus adventum;

49 Cœperitque cædere conservos, quinetiam edere & bibere cum ebriis:

50 Veniet dominus servi illius die quo non exspectat, & qua hora non novit.

51 Et separabit eum, ac partem ei statuet cum hypocritis: illic erit fletus & stridor dentium.

CAP. XXV.

Decem virgines talenta, & processus ultimi judicii.

1 TUnc erit simile regnum cœlorum decem virginibus, quæ sumtis lampadibus suis exierunt in occursum sponsi.

2 Quinque autem ex eis erant prudentes, & quinq; fatuæ.

3 Quæ erant fatuæ, sumtis lampadibus suis, non ceperant oleum secum:

4 Prudentes vero ceperant oleum in vasis suis una cum suis lampadibus.

5 Morante autem sponso, nictarunt omnes, ac dormierunt.

6 Media vero nocte clamor ortus est *dicentium*, Ecce, sponsus venit, exite in occursum ejus.

7 Tunc surrexerunt omnes illæ virgines, & adornarunt lampades suas.

8 Fatuæ vero prudentibus dixerunt, Date nobis ex oleo vestro: quia lampades nostræ extinguuntur.

9 Respenderunt autem prudentes illæ, dicentes, *Nequaquam*, ne non sufficiat nobis & vobis: ite vero potius ad eos qui vendunt, & ipsæ vobis emite.

10 Cum autem abirent emtum, venit sponsus: & quæ paratæ erant, introierunt cum eo ad nuptias: & clausum est ostium.

11 Postea vero veniunt & reliquæ virgines, dicentes, Domine, domine, aperi nobis.

12 Ipse vero respondens ait, Amen dico vobis, non novi vos.

13 Vigilate itaque, quia neque illum diem neque illam horam scitis, qua Filius hominis venict.

14 *Ita* enim *est* ut *cum* quispiam peregre proficiscens vocavit servos suos, & tradidit eis quæ sibi suppetebant.

15 Et huic quidem dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum; unicuique secundum ipsius facultatem: & peregre profectus est statim.

16 Profectus autem qui quinque talenta acceperat, negotiatus est ex iis, & fecit altera quinque talenta.

17 Itidem & qui duo acceperat, lucratus est & ipse altera duo.

18 Qui autem unum acceperat, abiit & defodit *illud* in terram, & occultavit pecuniam domini sui.

19 Post multum vero tempus venit dominus servorum illorum, & confert rationem cum eis.

20 Tunc accedens is qui quinque talenta acceperat, attulit altera quinque talenta, dicens, Domine, quinque talenta tradidisti mihi; ecce, altera quinque talenta lucratus sum ex iis.

21 Dixit autem ei dominus ejus, Bene *est*, serve bone & fidelis; in exiguo fuisti fidelis, super multa te constituam: ingredere in gaudium domini tui.

22 Accedens autem & qui duo talenta acceperat, ait, Domine, duo talenta tradidisti mihi; ecce, alia duo lucratus sum ex iis.

23 Ait ei dominus ejus, Bene *est*, serve bone & fidelis; in exiguo fuisti fidelis, super multa te constituam: ingredere in gaudium domini tui.

24 Accedens autem & qui unum talentum acceperat, ait, Domine, noveram te hominem durum esse, qui metas ubi non sevisti, & inde congreges ubi non dispersisti:

25 Itaque metuens abii & occultavi talentum tuum in terra: ecce, habes quod tuum est.

26 Respondens autem dominus ejus dixit ei, Serve male & ignave, sciebas me metere ubi non sevi, & inde congregare ubi non dispersi:

27 Oportuit ergo te committere pecuniam meam mensariis: & ego cum venissem recepissem meum cum fœnore.

28 Tollite ergo ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta.

29 (Omni enim qui habet dabitur, & *is* amplius habebit: ab eo vero qui non habet, etiam quod habet, tolletur.)

30 Et inutilem servum ejicite in tenebras illas extimas: illic erit fletus & stridor dentium.

31 Cum autem venerit Filius hominis cum gloria sua, & omnes sancti angeli cum eo, tunc sedebit in throno gloriæ suæ.

32 Et congregabuntur coram eo omnes gentes, & separabit eos, alios ab aliis, ut pastor separat oves ab hœdis:

33 Et statuet, oves quidem ad dextram suam, hœdos autem ad sinistram.

34 Tunc dicet Rex iis qui ad dextram ipsius *erunt*, Adesse benedicti Patris mei, possidete regnum paratum vobis à jacto mundi fundamento.

35 Esurivi enim, & dedistis mihi *quod* ederem: sitivi, & dedistis mihi potum: peregrinus eram, & collegistis me:

36 Nudus, & amicivistis me: ægrotus, & invisistis me: in carcere eram, & venistis ad me.

37 Tunc respondebunt ei justi, dicentes, Domine, quando te vidimus esurientem, & aluimus? aut sitientem, & dedimus tibi potum?

38 Quando autem te vidimus peregrinum, & collegimus te? aut nudum; & amicivimus?

39 Aut quando te vidimus ægrotum, aut in carcere, & venimus ad te?

40 Et respondens Rex dicet eis, Amen dico vobis, quatenus id

id feciſtis uni ex iſtis fratribus meis minimis, mihi feciſtis.

41 Tunc dicet etiam iis qui ad ſiniſtram *erunt*, Exſecrandi, abite à me in ignem illum æternum, paratum diabolo & angelis ejus.

42 Eſurivi enim, & non dediſtis mihi *quod* ederem: ſitivi, & non dediſtis mihi potum:

43 Peregrinus eram, & non collegiſtis me: nudus, & non amiciviſtis me: ægrotus, & in carcere *eram*, & non inviſiſtis me.

44 Tunc ipſi quoque reſpondebunt ei, dicentes, Domine, quando te vidimus eſurientem, aut ſitientem, aut peregrinum, aut nudum, aut ægrotum, aut in carcere, & non miniſtravimus tibi?

45 Tunc reſpondebit eis, dicens, Amen dico vobis, quatenus *id* non feciſtis uni ex iſtis minimis, nec mihi feciſtis.

46 Et abibunt iſti ad ſupplicium æternum: juſti vero ad vitam æternam.

CAP. XXVI.

Prædicta Chriſti & inſtitutio S. Cœnæ.

ET factum eſt ut cum finiſſet Jeſus omnes iſtos ſermones, diceret diſcipulis ſuis,

2 Scitis poſt biduum Paſcha fore, & Filium hominis prodendum ut crucifigatur.

3 Tunc congregati ſunt primarii Sacerdotes & Scribæ & Seniores populi in aulam Pontificis maximi qui dicebatur Caiapha.

4 Et ſimul conſultarunt ut Jeſum dolo prehenderent, & interimerent.

5 Dicebant autem, Non in feſto, ne tumultus fiat in populo.

6 Cum autem Jeſus eſſet Bethaniæ in domo Simonis leproſi,

7 Venerat ad eum mulier, habens alabaſtrum unguenti gravis pretii, & effuderat in caput ipſius accumbentis.

8 *Hoc* autem conſpicati diſcipuli ejus indignati ſunt, dicentes, Quorſum perditio hæc?

9 Potuit enim iſtud unguentum venire magno, & dari pauperibus.

10 Cum autem *hoc* cognoviſſet Jeſus, ait eis, Quid moleſtias exhibetis iſti mulieri? opus enim bonum operata eſt erga me.

11 Semper enim pauperes habebitis vobiſcum: me vero non ſemper habebitis.

12 Quod enim hæc unguentum hoc injecit corpori meo, ad ſunerandum me fecit.

13 Amen dico vobis, Ubicunque prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, etiam quod hæc fecit, dicetur ad memoriam ipſius.

14 Tunc profectus unus ex illis duodecim, qui dicebatur Judas Iſcariotes, ad primarios Sacerdotes:

15 Dixit eis, Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? Ipſi vero appenderunt ei triginta argenteos *nummos*.

16 Et ex eo tempore quærebat *ille* opportunitatem ad eum prodendum.

17 Primo autem *die* Azymorum acceſſerunt diſcipuli ad Jeſum, dicentes ei, Ubi vis paremus tibi ad edendum Paſcha?

18 Ipſe vero dixit, Abite in urbem ad quendam, & dicite ei, Magiſter dicit, Præſtitutum il-

lud tempus meum prope eſt ; apud te faciam Paſcha cum diſcipulis meis.

19 Et fecerunt diſcipuli ſicut præceperat eis Jeſus : & paraverunt Paſcha.

20 Cum autem ſerum diei adveniſſet accubuit cum illis duodecim.

21 Et edentibus ipſis, dixit, Amen dico vobis, unus veſtrûm me prodet.

22 Tunc affecti triſtitia vehementer, cœperunt ſinguli eorum ei dicere, Num ego *is* ſum, Domine ?

23 Ipſe vero reſpondens ait, Qui intingit mecum manum in catino, iſte me proditurus eſt.

24 Filius quidem hominis abit, ſicut ſcriptum eſt de eo : væ autem homini illi per quem Filius hominis proditur : bonum fuiſſet homini illi ſi natus non fuiſſet.

25 Reſpondens autem Judas qui prodebat eum, dixit, Num *is* ego ſum, Rabbi ? Dicit ei, Tu dixiſti.

26 Edentibus autem eis, Jeſus cum accepiſſet panem, & benedixiſſet, fregit *eum*, deditque diſcipulis, & ait, Accipite, comedite : hoc eſt corpus meum.

27 Et accepto poculo, ac gratiis actis, dedit eis, dicens, Bibite ex eo omnes.

28 Hoc eſt enim ſanguis meus Novi pacti, qui pro multis effunditur in remiſſionem peccatorum.

29 Dico autem vobis, Non bibam ab hoc tempore ex hoc fructu vitis, uſque ad diem illum cum ipſum bibam vobiſcum novum in regno Patris mei.

30 Et cum hymnum cecinisſent, exierunt in montem Olearum.

31 Tunc dicit eis Jeſus, Omnes vos iſta nocte offendemini in me : ſcriptum eſt enim, Percutiam paſtorem, & diſpergentur oves gregis.

32 Postquam autem ſuſcitatus fuero, præibo vobis in Galilæam.

33 Reſpondens vero Petrus dixit ei, Etiamſi omnes offendantur in te, ego nunquam offendar.

34 Dixit ei Jeſus, Amen dico tibi, iſta nocte antequam gallus vocem emittat, ter me abnegabis.

35 Dicit ei Petrus, Etiamſi oportuerit me tecum mori, non te abnegabo. Similiter & omnes diſcipuli dixerunt.

36 Tunc venit Jeſus cum eis in locum qui dicitur Geth-ſemane : & dicit diſcipulis, Sedete hic uſquequo digreſſus oravero illic.

37 Et aſſumpto Petro & duobus filiis Zebedæi, cœpit affici triſtitia, & graviſſime angi.

38 Tunc dicit eis, Undiquaque triſtis eſt anima mea uſque ad mortem : manete hic, & vigilate mecum.

39 Et progreſſus paululum, procidit in faciem ſuam, orans & dicens, Pater mi, ſi poſſibile eſt, abeat à me poculum iſtud : veruntamen non ut ego volo, ſed ut tu.

40 Tunc venit ad diſcipulos, & reperit eos dormientes : & dicit Petro, Itane nequiviſtis unam horam vigilare mecum ?

41 Vigilate & orate, ne introeatis in tentationem : ſpiritus quidem *eſt* promtus,

tus, ſed caro infirma.

42 Rurſum ſecundo abiit, & oravit, dicens, Pater mi, ſi non poteſt hoc poculum abire à me quin bibam ipſum, fiat voluntas tua.

43 Et cum veniſſet reperit eos rurſum dormientes: erant enim oculi eorum gravati.

44 Et relictis eis, rurſum abiit: & oravit tertiò, eundem ſermonem locutus.

45 Tunc venit ad diſcipulos ſuos, & dicit eis, Dormite quod reliquum eſt; & requieſcite: ecce, appropinquavit hora illa, & Filius hominis proditur in manus peccatorum.

46 Surgite, eamus: ecce appropinquavit qui me prodit.

47 Et adhuc eo loquente, ecce, Judas, unus ex illis duodecim, venit, & cum eo turba multa cum gladiis & fuſtibus, à primariis Sacerdotibus & Senioribus populi.

48 Is vero qui prodebat eum, dederat eis ſignum, dicens, Quem oſculatus fuero, is eſt: prehendite eum.

49 Itaque ſtatim cum veniſſet ad Jeſum, dixit, Ave, Rabbi: & deoſculatus eſt eum.

50 At Jeſus dixit ei, Amice, quorſum ades? Tunc acceſſerunt, & manus injecerunt in Jeſum, & prehenderunt eum.

51 Et ecce, unus ex iis qui *erant* cum Jeſu, extenſa manu diſtrinxit gladium ſuum: & percuſſo ſervo Pontificis maximi, abſtulit auriculam ejus.

52 Tunc ait ei Jeſus, Refer gladium tuum in locum ſuum: quicunque enim acceperint gladium gladio peribunt.

53 An putas me non poſſe nunc precari Patrem meum, qui huc ſiſtat mihi plures quàm duodecim legiones angelorum?

54 Quomodo ergo implerentur Scripturæ, *quæ dicunt* ſic oportere fieri?

55 Eo ipſo momento dixit Jeſus turbæ, *Siccine* ut adverſus latronem exiviſtis cum gladiis & fuſtibus, ut me prehenderetis? quotidie apud vos ſedebam docens in templo, nec prehendiſtis me.

56 Hoc autem totum factum eſt ut implerentur Scripturæ Prophetarum. Tunc diſcipuli omnes, relicto eo, fugerunt.

57 Illi vero prehenſum Jeſum abduxerunt ad Caiapham Pontificem maximum, ubi Scribæ & Seniores congregati erant.

58 Petrus autem ſequebatur eum è longinquo uſque in aulam Pontificis maximi, & ingreſſus intro, ſedebat cum miniſtris, ut videret finem.

59 Primarii vero Sacerdotes & Seniores & totus conſeſſus quærebant falſum teſtimonium contra Jeſum, ut eum morte afficerent;

60 Et non invenerunt: etiam cum multi falſi teſtes acceſſiſſent, non invenerunt. Poſtremo vero advenientes duo falſi teſtes,

61 Dixerunt, Iſte dixit, Poſſum deſtruere templum Dei, & triduò ipſum ædificare.

62 Et aſſurgens Pontifex maximus dixit ei, Nihil reſpondes? quid *illud eſt quod* illi adverſum te teſtificantur?

63 Jeſus autem ſilebat. Et reſpondens Pontifex maximus dixit ei, Adjuro te per Deum viventem ut dicas nobis an tu

fis Christus ille, Filius ille Dei.

64 Dicit ei Jesus, Tu dixisti: quinetiam dico vobis, Ab hoc tempore videbitis Filium hominis sedentem ad dextram potentiæ *Dei*, & venientem in nubibus cœli.

65 Tunc Pontifex maximus dirupit vestimenta sua, dicens, Blasphemavit: quid nobis opus est amplius testibus? ecce, nunc audistis blasphemiam ejus.

66 Quid vobis videtur? Ipsi vero respondentes dixerunt, Damnas est mortis.

67 Tunc inspuerunt in faciem ejus, & colaphos ei infixerunt: alii vero bacillis eum ceciderunt,

68 Dicentes, Vaticinare nobis, Christe, quis sit qui te percussit.

69 Petrus autem sedebat extra in aula: & accessit ad eum quædam ancillula, dicens, Et tu cum Jesu Galilæo eras.

70 Ipse vero negavit coram omnibus, dicens, Nescio quid dicas.

71 Eum autem egredientem in vestibulum vidit alia *ancilla*; & dixit iis qui *erant* illic, Et ille erat cum Jesu Nazaræo.

72 Tunc rursus negavit cum jurejurando, *dicens*, Non novi hominem.

73 Paulo post autem accesserunt qui adstabant, & dixerunt Petro, Vere & tu ex ipsis es: nam & locutio tua te manifestum facit.

74 Tunc cœpit seipsum devovere, & jurare, *dicens*, Non novi hominem. Et statim gallus emisit vocem.

75 Et recordatus est Petrus verborum Jesu, qui dixerat ei, Priusquam gallus vocem emittat, ter me abnegabis. Et egressus extra, flevit amare.

CAP. XXVII.

Historia passionis, mortis & sepulturæ Christi.

MAne autem cum esset, consilium ceperunt omnes primarii Sacerdotes & Seniores populi adversus Jesum, ut eum morte afficerent.

2 Et vinctum eum abduxerunt, ac tradiderunt Pontio Pilato præsidi.

3 Tunc Judas qui eum prodiderat, cum vidisset eum damnatum esse, pœnitens, retulit triginta argenteos *numos* ad primarios Sacerdotes, & Seniores,

4 Dicens, Peccavi prodito sanguine insonte. At illi dixerunt, Quid ad nos? tu videris.

5 Ipse vero projectis *illis numis* argenteis in templum, secessit: & profectus strangulavit *se*.

6 Primarii autem Sacerdotes acceptis *numis* illis argenteis, dixerunt, Non licet eos immittere in corbanam, quoniam pretium sanguinis est.

7 Consilio autem capto, emerunt ex eis agrum illum figuli, ad sepulturam peregrinorum.

8 Quapropter vocatus est ager ille, ager sanguinis, usque in hodiernum diem.

9 (Tunc impletum est quod dictum est per Jeremiam prophetam, dicentem, Et acceperunt triginta *numos* argenteos, pretium æstimati, qui æstimatus fuit à filiis Israel.

10 Et dederunt eos ad *emendum* illum agrum figuli, sicut injunxit mihi Dominus.)

11 Jesus autem stetit coram præside,

præside, & interrogavit eum præses, dicens, Tu*ne* es rex ille Judæorum? Dixit autem ei Jesus, Tu dicis.

12 Et cum ipse accusaretur à primariis Sacerdotibus & Senioribus, nihil respondit.

13 Tunc dicit ei Pilatus, Non audis quam multa adversum te testificentur?

14 Et non respondit ei ad ullum verbum: ita ut miraretur præses valde.

15 Præses autem singulis festis consueverat turbæ dimittere unum vinctum, quem voluissent.

16 Habebant vero tunc vinctum insignem, qui dicebatur Barabban.

17 Ipsis igitur congregatis, dixit eis Pilatus, Utrum vultis dimittam vobis? Barabban, an Jesum qui dicitur Christus?

18 Sciebat enim quod per invidiam tradidissent eum.

19 Sedente autem eo in tribunali, misit ad eum uxor ejus, dicens, Nihil tibi *rei sit* cum justo illo: multa enim passus sum hodie in somnio propter eum.

20 Primarii vero Sacerdotes & Seniores persuaserunt turbæ ut peteret Barabban, Jesum vero perderet.

21 Respondens autem præses dixit eis, Utrum è duobus illis vultis ut vobis dimittam? Ipsi vero dixerunt, Barabban.

22 Dixit eis Pilatus, Quid igitur faciam Jesu qui dicitur Christus? Dicunt ei omnes, Crucifigatur.

23 Præses autem ait, At enim quid mali fecit? At illi eò amplius clamabant, dicentes, Crucifigatur.

24 Videns autem Pilatus se nihil proficere, sed majorem tumultum fieri, accepta aqua abluit manus coram turba, dicens, Innoxius ego sum à sanguine hujus justi: vos videritis.

25 Et respondens universus populus dixit, Sanguis ejus super nos, & super filios nostros.

26 Tunc dimisit eis Barabban: Jesum autem flagellatum tradidit ut crucifigeretur.

27 Tunc milites præsidis, cum abduxissent Jesum in prætorium, congregarunt ad eum universam cohortem.

28 Et cum exuissent eum, circumposuerunt ei chlamydem coccinam.

29 Et coronam è spinis contextam imposuerunt ejus capiti, & arundinem in dextram ejus: & genu ante eum summisso, illudebant ei, dicentes, Ave rex Judæorum.

30 Et cum insputssent in eum, ceperunt arundinem illam, & cædebant caput ejus.

31 Et postquam illusissent ei, exuerunt eum chlamyde, induerunteque eum vestimentis suis: & abduxerunt eum ut crucifigerent.

32 Exeuntes autem invenerunt quendam Cyrenæum, nomine Simonem: hunc angariaverunt ut attolleret crucem ejus.

33 Et cum venissent in locum qui dicitur Golgotha, qui dicitur Calvariæ locus,

34 Dederunt ei acetum bibendum cum felle mistum: & cum gustasset, noluit bibere.

35 Postquam autem crucifixerunt eum, partiti sunt ejus vestimenta, sortem jacientes, ut imple-

impleretur quod dictum eſt à Propheta, Partiti ſunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam jecerunt ſortem.

36 Et ſedentes aſſervabant eum illic.

37 Et impoſuerunt ſuper caput ejus criminationem ipſius ſcriptam, HIC EST JESUS REX ILLE JUDÆORUM.

38 Tunc crucifiguntur cum eo duo latrones; unus ad dextram, & alter ad ſiniſtram.

39 Qui vero præteribant blaſphemabant eum, moventes capita ſua.

40 Et dicentes, Tu qui deſtruis templum, & triduo ædificas, ſerva temetipſum: ſi Filius Dei es, deſcendito è cruce.

41 Similiter autem etiam primarii Sacerdotes illudentes cum Scribis & Senioribus, dicebant,

42 Alios ſervavit, ſeipſum non poteſt ſervare: ſi rex Iſrael eſt, deſcendat nunc è cruce, & credemus ei.

43 Confidit in Deo: eruat ipſum nunc, ſi placet ei: dixit enim, Filius Dei ſum.

44 Id ipſum vero etiam latrones qui crucifixi erant cum eo, exprobrabant ei.

45 A ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt ſuper univerſam regionem, uſque ad horam nonam.

46 Circiter vero horam nonam exclamavit Jeſus voce magna, dicens, Eli, Eli, lama ſabachthani? hoc eſt, Deus mi, Deus mi, cur deſeruiſti me?

47 Quidam autem adſtantium illic, cum hoc audiſſent, dicebant, Eliam vocat iſte.

48 Et ſtatim curſens quidam ex eis, cum acceptam ſpongiam implevisſet aceto, & circumpoſuiſſet calamo, dedit ei ut biberet.

49 Reliqui vero dicebant, Sine, videamus an venturus ſit Elias ſervaturus eum.

50 Jeſus autem cum rurſum clamaſſet voce magna, emiſit ſpiritum.

51 Et ecce, velum templi fiſſum eſt in duas partes à ſummo uſque ad imum: & terra mota eſt, & petræ fiſſæ ſunt:

52 Et monumenta aperta ſunt: & multa corpora ſanctorum qui dormierant, ſurrexerunt.

53 Qui egreſſi è monumentis poſt reſurrectionem ejus, introierunt in ſanctam urbem, & apparuerunt multis.

54 Centurio vero & qui cum eo aſſervabant Jeſum, viſo terræmotu & iis quæ facta fuerant, metuerunt vehementer, dicentes, Vere Filius Dei erat iſte.

55 Erant autem illic mulieres multæ è longinquo ſpectantes, quæ ſecutæ fuerant Jeſum à Galilæa, miniſtrantes ei:

56 Inter quas erat Maria Magdalene, & Maria mater Jacobi & Joſe, & mater filiorum Zebedæi.

57 Cum autem ſerum diei advenisſet, venit homo dives Arimathæenſis, nomine Joſeph, qui & ipſe diſcipulus fuerat Jeſu:

58 Is adiit Pilatum, & petiit corpus Jeſu. Tunc Pilatus juſſit reddi corpus.

59 Et Joſeph cum accepiſſet corpus, involvit illud ſindone pura.

60 Poſuitque in monumento ſuo novo quod exciderat in petra:

tra: & advoluto ſaxo magno ad oſtium monumenti, abiit.

61 Erat autem illic Maria Magdalene & altera illa Maria, ſedentes ex adverſo ſepulchri.

62 Poſtero autem die quæ eſt poſt Paraſceuen, coacti ſunt primarii Sacerdotes & Phariſæi ad Pilatum,

63 Dicentes, Domine, meminimus planum illum dixiſſe cum adhuc viveret, Tertio poſt die ſuſcitabor.

64 Jube ergo muniri ſepulcrum uſque in diem tertium; nequando veniant diſcipuli ejus nocte, & furentur eum, dicantque populo, Suſcitatus eſt ex mortuis: & erit ultimus error pejor priore.

65 Dixit eis Pilatus, Habetis cuſtodiam: abite, munite ſicut ſcitis.

66 Ipſi autem profecti munierunt ſepulcrum, obſignato lapide, cum cuſtodia.

CAP. XXVIII.

Chriſti reſurrectio, apparitio, baptiſmi catholici inſtitutio, & Apoſtolatus inauguratio.

EXtremo autem Sabbato, cum luceſceret in primum *diem* hebdomadis, venit Maria Magdalene, & altera illa Maria, ut ſpectarent ſepulcrum.

2 Et ecce, terræmotus factus eſt magnus. Angelus enim Domini cum deſcendiſſet è cœlo, acceſſit, & devolvit ſaxum ab oſtio, ſedebatque ſuper illud.

3 Erat autem viſus ejus ut fulgur, & indumentum ejus album ſicut nix.

4 Cuſtodes vero perculſi ſunt præ ipſius metu, & facti ſunt ſicut mortui.

5 Reſpondens autem Angelus dixit mulieribus, Vos vero ne metuite: ſcio enim vos Jeſum crucifixum quærere.

6 Non eſt hic: reſurrexit enim, prout dixit. Adeſte, videte locum ubi jacebat Dominus.

7 Et cito profectæ dicite diſcipulis ejus eum ſuſcitatum fuiſſe ex mortuis. Et ecce præit vobis in Galilæam: illic eum videbitis: ecce dixi vobis.

8 Tunc *hæ* egreſſæ cito à monumento cum metu & gaudio magno, currebant ut hæc renunciarent diſcipulis ejus.

9 Ut autem ibant ad hoc renunciandum diſcipulis ejus, ecce, Jeſus occurrit eis, dicens, Avete. Illæ vero acceſſerunt, & amplexæ ſunt pedes ejus, & adoraverunt eum.

10 Tunc ait eis Jeſus, Ne metuite: abite, renunciate fratribus meis ut abeant in Galilæam: illic me videbunt.

11 Euntibus autem ipſis, ecce, quidam ex cuſtodia venerant in urbem, & nunciaverant primariis Sacerdotibus omnia quæ facta fuerant.

12 Ipſi vero congregati cum Senioribus, conſilioque capto, numos non paucos dederunt militibus *illis*,

13 Dicite, inquientes, Diſcipuli ejus nocte venerunt & eum furati ſunt, nobis dormientibus.

14 Quod ſi hoc auditum fuerit apud præſidem, nos *iſtud* perſuadebimus ei, & ſecuros vos præſtabimus.

15 Ipſi vero accepta pecunia fecerunt ſicut erant edocti: & divulgatum fuit iſtud apud Judæos uſque ad hodiernum diem.

16 Undecim autem illi diſcipuli profecti ſunt in Galilæam,

in

in montem ubi conſtituerat eis Jeſus *ut adeſſent*.

17 Et eo conſpecto, adoraverunt eum: quidam tamen dubitaverunt.

18 Accedens autem *ad eos* Jeſus locutus eſt eis, dicens, Data eſt mihi omnis autoritas in cœlo & in terra.

19 Profecti ergo diſcipulas facite omnes gentes, baptizantes eos in nomen Patris & Filii & Spiritûs ſancti;

20 Docentes eos obſervare omnia quæ præcepi vobis: & ecce, ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi. Amen.

Evangelium ſecundùm MARCUM.

CAP. I.

Johannis miniſterium, victus & veſtitus; Chriſtique inveſtitura per baptiſmum, & probatio per tentationem. Evangelii prædicatio, Diſcipulorum vocatio & miracula.

PRincipium Evangelii Jeſu Chriſti Filii Dei:

2 Ut ſcriptum eſt in Prophetis, Ecce, ego mitto nuncium illum meum ante faciem tuam, qui apparabit viam tuam coram te.

3 Vox vociferantis in deſerto, Parate viam Domini, complanate ſemitas ejus.

4 Baptizabat Joannes in deſerto, & prædicabat baptiſmum reſipiſcentiæ ad remiſſionem peccatorum.

5 Et exibat ad eum omnis Judaica regio ac Jeroſolymitæ: & baptizabantur omnes ab eo in Jordane flumine, confitentes peccata ſua.

6 Indutus autem erat Joannes pilis camelorum, & zona coriacea circa lumbos ſuos: & edebat locuſtas & mel ſylveſtre.

7 Et prædicabat, dicens, Venit pone me qui validior me eſt, cujus non ſum dignus qui incurvatus ſolvam corrigiam ſolearum.

8 Ego quidem baptizavi vos aqua: ipſe vero baptizabit vos Spiritu ſancto.

9 Et factum eſt diebus illis, ut Jeſus advenerit à Nazaretha *urbe* Galilææ, & baptizatus ſit in Jordane à Joanne.

10 Et *is* ſtatim aſcendens ex aqua vidit findi cœlos, & Spiritum quaſi columbam deſcendere ſuper eum.

11 Et vox exſtitit è cœlis, Tu es Filius ille meus dilectus, in quo acquieſco.

12 Statimque Spiritus eum expulit in deſertum.

13 Et fuit illic in deſerto dies quadraginta, tentante eum Satana: eratque cum feris: & angeli miniſtrabant ei.

14 Poſtquam autem traditus fuit Joannes *in cuſtodiam*, venit Jeſus in Galilæam, prædicans evangelium regni Dei;

15 Et dicens, Expletum eſt tempus, & appropinquavit regnum Dei: reſipiſcite, & credite evangelio.

16 Ambulans autem apud mare Galilææ, vidit Simonem & Andream fratrem ejus, jacientes

entes rete in mare, (erant enim piſcatores)

17 Et dixit eis Jeſus, Sequimini me, & faciam ut ſitis piſcatores hominum.

18 Et *ipſi* ſtatim omiſſis retibus ſuis, ſecuti ſunt eum.

19 Tunc progreſſus illinc paululum, vidit Jacobum *filium* Zebedæi, & Joannem fratrem ejus, qui & ipſi in navigio ſarciebant retia:

20 Statimque vocavit eos: & *ipſi* omiſſo patre ſuo Zebedæo in navigio cum mercenariis, ſecuti ſunt eum.

21 Et ingrediuntur Capernaum: ſtatimque ſabbato ingreſſus Jeſus in ſynagogam, docebat.

22 Et percellebantur ſuper doctrina ejus: docebat enim eos ut autoritatem habens, & non ut Scribæ.

23 Fuit autem in ſynagoga eorum quidam in quo erat ſpiritus impurus: qui exclamavit,

24 Dicens, Ah, quid nobis tecum, Jeſu Nazarene? veniſti ut perderes nos? novi te quis ſis, *nimirum* Sanctus ille Dei.

25 Et objurgavit eum Jeſus, dicens, Obmutesce, & exi ex eo.

26 Tunc, cum diſcerpſiſſet eum ſpiritus impurus, & clamaſſet voce magna, exiit ex eo.

27 Et expaveruut omnes, ita ut mutuo quærerent inter ſe, dicentes, Quid eſt hoc? quæ doctrina nova hæc, quod cum autoritate imperat etiam ſpiritibus impuris, & auſcultant ei?

28 Emanavit autem fama ipſius ſtatim in totam regionem circumjacentem Galilææ.

29 Et ſtatim è ſynagoga egreſſi, venerunt domum Simonis & Andreæ cum Jacobo & Joanne.

30 Socrus autem Simonis decumbebat febricitans: & ſtatim dicunt ei de illa.

31 Tunc accedens erexit eam, prehenſa ejus manu: & dimiſit eam febris ſtatim, & miniſtravit eis.

32 Cum autem ſerum *diei* eſſet, occidente ſole, adducebant ad eum omnes male affectos & dæmoniacos.

33 Et civitas tota aggregata erat ad oſtium.

34 Et ſanavit multos male affectos variis morbis: & dæmonia multa ejecit, & non ſinebat dicere dæmonia quod ipſum noſſent.

35 Et mane, valde multa nocte cum ſurrexiſſet exiit, & abiit in deſertum locum, & illic oravit.

36 Et proſecuti ſunt eum Simon & qui cum ipſo erant.

37 Et cum inveniſſent eum, dicunt ei, Omnes te quærunt.

38 Tunc dicit eis, Eamus in contigua oppidula, ut & illic prædicem: ad hoc enim ſum egreſſus.

39 Prædicabat igitur in ſynagogis eorum in tota Galilæa; & dæmonia ejiciebat.

40 Venitque ad eum leproſus precans eum, eique ad genua procidens, ac dicens ei, Si velis, potes me purificare.

41 Jeſus autem commiſeratione intima commotus, extenſa manu, tetigit eum, & dixit ei, Volo: purificator.

42 Et cum *hæc* dixiſſet, ſtatim abiit ab eo lepra, & purificatus fuit.

43 Et graviter interminatus ei *Jeſus*, ſtatim ablegavit eum:

44 Dixitque ei, Vide *ut* nemini

mini quicquam dicas: ſed abi, oſtende teipſum ſacerdoti, & offer pro purificatione tui quæ imperavit Moſes, *ut hoc ſit* eis teſtimonio.

45 Ille vero egreſſus cœpit prædicare multa, & rem divulgare, ita ut jam non poſſet Jeſus manifeſte introire in civitatem; ſed foris in deſertis locis erat: & veniebant ad eum undique.

CAP. II.

Chriſtus ſimul paralyſin & peccata ſolvit, Matthæum vocat, diſcipulosque excuſat neglecti jejunii & ſabbati.

SED rurſus intravit Capernaum interjectis *aliquot* diebus, & auditum eſt eum domi eſſe.

2 Statimque congregati ſunt multi, *adeo* ut jam non caperent *eos* ne ea quidem *loca* quæ *erant* ad oſtium: & loquebatur eis ſermonem *evangelii*.

3 Tunc venerunt ad eum ferentes paralyticum, qui à quatuor portabatur.

4 Et cum non poſſent ei appropinquare propter turbam, detexerunt tabulatum *loci* in quo erat, eoque perfoſſo, *funibus* demiſerunt grabatum in quo paralyticus jacebat.

5 Cum autem vidiſſet Jeſus fidem eorum, dixit paralytico, Fili, remiſſa ſunt tibi peccata tua.

6 Erant autem illic quidam ex Scribis ſedentes, & ratiocinantes in cordibus ſuis,

7 Quid iſte ita loquitur blaſphemias? quis poteſt remittere peccata, niſi unus ille Deus?

8 Et cum ſtatim agnoviſſet Jeſus ſpiritu ſuo, eos ita ratiocinari apud ſe, dixit eis, Quid iſta ratiocinamini in cordibus veſtris?

9 Utrum eſt facilius, dicere paralytico, Remiſſa ſunt tibi peccata; an dicere, Surge, & attolle grabatum tuum, & ambula?

10 Ut autem ſciatis Filium hominis habere autoritatem remittendi peccata in terra, (ait paralytico)

11 Tibi dico, Surge, & attolle grabatum tuum, & abi domum tuam.

12 Tunc *ille* ſtatim ſurrexit; ſublatoque grabato, egreſſus eſt coram omnibus: adeo ut obſtupeſcerent omnes, & glorificarent Deum, dicentes, Nunquam tale quicquam vidimus.

13 Et egreſſus eſt rurſus ad mare: totaque turba veniebat ad eum, ac docebat eos.

14 Et cum prætergrederetur, vidit Levin Alphæi *filium* ſedentem ad telonium: dixitque ei, Sequere me. Et *is* ſurgens ſecutus eſt eum.

15 Et factum eſt ut cum Jeſus accumberet in domo illius, multi etiam publicani & peccatores ſimul diſcubuerint cum Jeſu & diſcipulis ejus: erant enim multi, & ſecuti fuerant eum.

16 Cumque Scribæ ac Phariſæi vidiſſent eum edentem cum publicanis & peccatoribus, dixerunt diſcipulis ejus, Quid *eſt* quod cum publicanis & peccatoribus edit ac bibit?

17 Et cum *hoc* audiſſet Jeſus, dicit eis, Iis qui valent non opus eſt medico, ſed iis qui malè *ſe* habent: non veni vocatum juſtos, ſed peccatores ad reſipiſcentiam.

18 Diſci-

18 Discipuli vero Joannis ac Pharisæorum jejunabant: veniunt igitur & dicunt ei. Quare discipuli Joannis & Pharisæorum jejunant, tui autem discipuli non jejunant?

19 Tunc ait eis Jesus, Num possunt filii thalami, quo *tempore* cum ipsis est sponsus, jejunare? quamdiu habent secum sponsum, non possunt *isti* jejunare.

20 Venient autem dies cum sublatus erit ab eis sponsus, & tunc jejunabunt illis diebus.

21 Nemo vero panniculum impexum insuit vestimento veteri: alioquin, illud ipsius supplementum novum tollit *aliquid* ex vetere *vestimento*, & fit pejor fissura.

22 Et nemo injicit vinum novum in utres veteres: sin minus, vinum novum disrumpit utres, & vinum effunditur, & utres pereunt: sed vinum novum in utres recentes injiciendum est.

23 Factum est autem ut ipse præteriret sabbato per sata, & cœperunt discipuli ejus iter faciendo vellere spicas.

24 Tunc Pharisæi dixerunt ei, Ecce, cur *isti* faciunt sabbato quod non licet?

25 Et ipse dixit eis, Nunquam legistis quid fecerit David cum *hoc* ipsi esset opus, & esuriret ipse, & qui cum eo *erant*?

26 Quomodo sit ingressus domum Dei sub Abiatharo Pontifice maximo, & panes propositionis ederit, quos non licet edere nisi sacerdotibus, & dederit etiam iis qui secum erant?

27 Dixit etiam eis, Sabbatum propter hominem factum est, non homo propter sabbatum.

28 Itaque Filius hominis est etiam sabbati dominus.

CAP. III.

Jus sabbati. Investitura Apostolorum. Per quam vim ejiciantur dæmonia; & quis mater aut frater Christi.

ET introivit rursus in synagogam: eratque illic quidam arefactam manum habens:

2 Et observabant an sabbato sanaturus esset eum; ut ipsum accusarent.

3 Tunc ait homini habenti manum arefactam, Prodi in medium.

4 Eis autem dixit, Licet sabbato benefacere, an malefacere *cuipiam*? hominem servare, an interimere? Ipsi vero silebant.

5 Et cum circumspexisset eos cum ira, simul dolens quod occalluisset cor eorum, dicit homini, Extende manum tuam. Et *is* extendit: restitutaque est manus ejus sana ut altera.

6 Tunc egressi Pharisæi, statim cum Herodianis consilium inierunt adversus eum, ut eum perderent.

7 Sed Jesus cum discipulis suis secessit ad mare: & magna multitudo secuta est eum à Galilæa, & à Judæa,

8 Et Hierosolymis, & ab Idumæa, & *regione quæ est* trans Jordanem: & qui circa Tyrum ac Sidonem *habitabant*, magna multitudine, cum audissent quanta faceret, venerunt ad eum.

9 Ipse autem dixit discipulis suis ut navigiolum sibi persistaret propter turbam, ne ipsum opprimerent.

10 Multos enim sanaverat, adeo ut inciderent in eum, ut ip-

ſum tangerent quotquot tenebantur flagellis.

11 Et ſpiritus impuri cum eum conſpexerant, accidebant ei *ad pedes*, & clamabant dicentes, Tu es Filius ille Dei.

12 Ipſe vero multum interminabatur eis, ne ipſum palàm facerent.

13 Tunc aſcendit in montem, & advocavit ad ſe quos ipſe voluit: & venerunt ad eum.

14 Et conſtituit duodecim ut ſecum eſſent, & ut mitteret eos ad prædicandum *Evangelium*:

15 Et ut jus haberent ſanandi morbos, & ejiciendi dæmonia.

16 Primum Simonem; cui impoſuit nomen Petrum:

17 Et Jacobum *filium* Zebedæi, & Joannem fratrem Jacobi, (& impoſuit eis nomina Boanerges, quod eſt Filii tonitrui)

18 Et Andream, & Philippum, & Bartholomæum, & Matthæum, & Thomam, & Jacobum Alphæi *filium*, & Thaddæum, & Simonem Cananiten,

19 Et Judam Iſcarioten, qui & prodidit eum: veneruntque domum.

20 Convenit autem rurſum turba, adeo ut ipſi ne panem quidem edere poſſent.

21 Et cum *hæc* audiſſent ipſius propinqui, venerunt ut prehenderent eum: dicebant enim eum apud ſe non eſſe.

22 Scribæ vero qui Hieroſolymis deſcenderant, dicebant, Certe habet Beelzebulem, & certe per principem dæmoniorum ejicit dæmonia.

23 Cum autem eos advocaſſet, dixit eis per parabolas, Quomodo poteſt Satanas Satanam ejicere?

24 Neque ſi regnum adverſus ſeſe diſſideat, poteſt ſtare regnum illud.

25 Neque ſi domus contra ſemetipſam diſſideat, poteſt ſtare domus illa:

26 *Sic* quoque ſi Satanas inſurgat & diſſideat adverſus ſemetipſum, ſtare non poteſt, ſed finem habet.

27 Non poteſt quiſquam viribus prædíti *alicujus* vaſa, ingreſſus domum ejus, diripere, niſi primo viribus prædítum illum vinxerit: & tunc domum ejus diripiet.

28 Amen dico vobis, quævis peccata remittentur filiis hominum, & blaſphemiæ quibuſcunque blaſphemarint:

29 Sed quicunque blaſphemarit in Spiritum ſanctum, non habet remiſſionem in æternum, ſed damnas eſt æterni judicii.

30 Dicebant enim, Spiritum impurum habet.

31 Veniunt igitur fratres & mater ejus: & foris ſtantes miſerunt ad eum, & eum vocarunt.

32 Sedebat autem circa eum turba: *illi* vero dixerunt ei, Ecce, mater tua & fratres tui foris quærunt te.

33 Tunc reſpondit eis, dicens, Quæ eſt mater mea, aut fratres mei?

34 Et cum circumſpexiſſet in circuitu eos qui circum ipſum ſedebant, ait, Ecce mater mea, & fratres mei.

35 Quicunque enim fecerit quod Deus vult, is eſt frater meus, & ſoror mea, & mater.

CAP. IV.

Parabola ſeminantis, ejuſdemque expoſitio, & navigatio periculoſa.

Et

ET rursus cœpit docere apud mare: & congregata est ad eum turba multa, adeo ut ipse navigium ingressus sederet in mari: tota autem turba apud mare in terra erat.

2 Et docebat eos per parabolas multa, dicebatque eis in doctrina sua;

3 Audite, Ecce, *quidam* sator exiit satum.

4 Et factum est inter serendum, aliud quidem cecidit secundum viam: venerunt que volucres cœli, & devoraverunt illud.

5 Aliud vero cecidit in petrosa, ubi non habebat terram multam: & statim exortum est, propterea quod non habebat profundam terram:

6 Sole autem exorto, ardore tactum est; & propterea quod non habebat radicem, exaruit.

7 Et aliud cecidit in spinas: & ascenderunt spinæ, ac suffocarunt illud, & fructum non edidit.

8 Et aliud cecidit in terram bonam, ediditque fructum assurgentem ac crescentem: & tulit aliud tricena, & aliud sexagena, & aliud centena.

9 Tunc dixit eis, Qui habet aures ad audiendum, audiat.

10 Cum autem esset solus, interrogarunt eum qui circum ipsum erant cum illis duodecim, de parabola.

11 Et dixit eis, Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: iis autem qui foris sunt, per parabolas omnia *ista* fiunt:

12 Ut conspicientes conspiciant, & non videant; & audientes audiant, & non intelligant: nequando *se* convertant, & remittantur eis peccata.

13 Præterea dixit eis, Nescitis parabolam istam? & quomodo omnes parabolas cognoscetis?

14 Sator ille sermonem serit.

15 Isti autem sunt qui juxta viam *semen excipiunt*, in quibus *videlicet* seritur sermo: sed postquam audierunt, statim venit Satanas, & tollit sermonem qui satus fuerat in cordibus eorum.

16 Et isti sunt similiter qui in petrosa semen excipiunt: qui *videlicet* cum audierint sermonem, statim cum gaudio excipiunt eum:

17 Et non habent radicem in se, sed temporarii sunt; deinde orta afflictione aut persecutione propter sermonem, statim offenduntur.

18 Hi sunt autem qui inter spinas sunt sati, hi sunt *inquam* qui sermonem audiunt:

19 Sed solicitudines seculi hujus, & seductio divitiarum, & cupiditates quæ in reliquis rebus *versantur*, introeuntes suffocant sermonem, isque redditus infructuosus.

20 Hi sunt vero qui in terram bonam semen exceperunt, qui *videlicet* audiunt sermonem, & excipiunt; & fructum ferunt, aliud tricena, aliud sexagena, aliud centena *grana*.

21 Dixit autem eis, Num lucerna venit ut subter modium ponatur, aut subter lectum? nonne ut candelabro imponatur?

22 Non est enim quicquam absconditum quod non sit manifestum futurum, neque *quod* occulteturr, sed *oportet* ut in apertum veniat.

23 Si quis habet aures ad audiendum, audiat.

24 Præterea dixit eis, Videte quid audiatis: qua mensura metimini,

timini, vobis metietur, & adjicietur vobis qui auditis.

25 Qui enim habet, dabitur ei: & qui non habet, etiam quod habet tolletur ab eo.

26 Item dicebat, Ita eſt regnum Dei ut ſi quiſpiam jaciat ſemen in terram,

27 Et dormiat. & exſurgat nocte ac die: & ſemen germinet, & aſſurgat quomodo ipſe neſcit.

28 Sua enim ſponte terra fructum fert, primum herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum in ſpica:

29 Cum autem prodiderit *ſe-ſe* fructus, ſtatim mittit meſſores, quoniam adeſt meſſis.

30 Dicebat etiam, Cui *rei* aſſimilaverimus regnum Dei? aut qua collatione contulerimus illud?

31 Velut granо ſinapi: quod cum ſeritur in terra, minimum eſt omnium ſeminum quæ in terra ſunt:

32 Sed cum ſatum fuerit, aſſurgit, & fit maximum omnium olerum: editque ramos magnos, ita ut poſſint ſub ejus umbra volucres cœli nidulari.

33 Et talibus multis parabolis loquebatur eis ſermonem *Evangelii*, prout poterant audire.

34 Abſque parabola vero non loquebatur eis: privatim autem diſcipulis ſuis explicabat omnia.

35 Dixit autem eis die illo, cum ſerum *diei* eſſet, Tranſeamus in ulteriorem *ripam*.

36 Dimiſſa igitur turba accipiunt eum ut erat in navigio: ſed & alia navigiola erant cum eo.

37 Tunc oritur turbo venti magnus: & fluctus irruebant in navigium, ita ut jam impleretur.

38 Erat autem ipſe in puppi, cervicali indormiens: tunc expergefaciunt eum, dicuntque ei, Magiſter, non eſt tibi curæ quod perimus?

39 Experrectus igitur objurgavit ventum, dixitque mari, Sile, obmuteſce. Tum quievit ventus, factaque eſt tranquillitas magna.

40 Dixit autem eis, Quid ita formidoloſi eſtis? quomodo fidem non habetis?

41 Et metuerunt metu magno, dicebantque alius ad alium, Quiſnam iſte eſt, quod etiam ventus & mare auſcultent ei?

CAP. V.

Miracula erga Dæmoniacum, erga filiam Jairi, & erga mulierem ſanguinis fluxu laborantem.

ET venerunt in ulteriorem *ripam* maris, in regionem Gadarenorum.

2 Egreſſo autem ipſi è navigio, ſtatim occurrit è monumentis quidam in quo erat ſpiritus impurus:

3 Qui commorabatur in monumentis, & ne catenis quidem quiſquam poterat eum vincire:

4 Propterea quod ſæpe pedicis & catenis vinctus fuerat, ſed diſcerptæ fuerant ab eo catenæ, & pedicæ contritæ: & nequiverat ullus eum domare.

5 Et per omne *tempus* erat die ac nocte in montibus & in monumentis clamans, & concidens ſeipſum lapidibus.

6 Cum vidiſſet autem Jeſum è longinquo, cucurrit & adoravit eum.

7 Et clamans voce magna dixit.

xit Quid mihi tecum, Jeſu Fili Dei illius Altiſſimi? adjuro te *per* Deum ne me torqueas.

8 (Dicebat enim ei *Jeſus*, Exi, ſpiritus impure, ex iſto homine)

9 Tunc interrogavit eum, Quid tibi nomen *eſt*? Et reſpondit dicens, Legio mihi nomen *eſt*: quia multi ſumus.

10 Et multum precabatur eum ne ipſos mitteret extra illam regionem.

11 Erat autem illic apud montes grex porcorum magnus paſcens.

12 Et precati ſunt eum omnes *illi* dæmones, dicentes, Mitte nos in porcos, ut in eos introeamus.

13 Et *hoc* permiſit eis ſtatim Jeſus. Egreſſi vero ſpiritus illi impuri introierunt in porcos: & ruit ille grex è præcipitio in mare, (erant autem quaſi bis mille) & ſuffocati ſunt in mari.

14 Qui vero paſcebant porcos, fugerunt, & *iſta* renunciarunt in urbem & in agros. Et *illi* egreſſi ſunt ut viderent quid illud eſſet quod factum fuerat.

15 Veniunt igitur ad Jeſum, & conſpiciunt eum qui fuerat dæmoniacus, ſedentem ac veſtitum, & ſanæ mentis, eum *inquam* qui habuerat legionem: & metuerunt.

16 Et qui *iſta* viderant, narraverunt eis quomodo actum eſſet cum dæmoniaco, & de porcis.

17 Tunc *illi* cæperunt eum rogare ut abiret ex finibus ipſorum.

18 Ipſo vero ingreſſo in navigium, rogabat eum ille qui fuerat dæmoniacus ut eſſet cum ipſo.

19 Jeſus autem non permiſit ei, ſed ei dixit, Abi domum tuam ad tuos, & eis renuncia quanta tibi Dominus præſtiterit, & quod miſertus ſit tui.

20 Abiit igitur *ille*, & cœpit prædicare in Decapoli quanta ipſi feciſſet Jeſus: & omnes mirabantur.

21 Et cum Jeſus rurſum trajeciſſet navigio in ulteriorem *ripam*, congregata eſt turba multa ad eum: eratque apud mare.

22 Et ecce, venit unus ex præfectis ſynagogæ, nomine Jairus: & cum vidiſſet eum, accidit ad pedes ejus.

23 Et multum precabatur eum, dicens, Filiola mea in extremum adducta eſt: *rogo* ut venias, & imponas ei manus, ut ſerveturi & vivet.

24 Abiit igitur *Jeſus* cum eo: & ſequebatur eum turba multa, & comprimebat eum.

25 (Tunc mulier quædam quæ erat in fluxione ſanguinis *ab* annis duodecim;

26 Fueratque multa perpeſſa à multis medicis, & impenderat omnia ſua, & nihil adjuta fuerat, ſed potius in deterius venerat;

27 Cum audiſſet de Jeſu, venit in turba à tergo, & tetigit veſtimentum ejus.

28 Dicebat enim, Si vel veſtimenta ipſius tetigero, ſervabor.

29 Et ſtatim exaruit fons ſanguinis ipſius: & ſenſit corpore ſe ſanatam eſſe ex eo flagello.

30 Statim autem Jeſus cum apud ſe cognoviſſet vim quæ ex ipſo prodierat, converſus ad turbam, dixit, Quis tetigit veſtimenta mea?

31 Et

31 Et dixerunt ei discipuli ipsius, Conspicis turbam te comprimentem, & dicis, Quis me tetigit?

32 *Ipse* vero circumspiciebat ut videret eam quæ hoc fecerat.

33 Mulier autem metuens & tremens, cum sciret quod in se factum fuerat, venit, & accidit ei *ad pedes*, dixitque ei omnem veritatem.

34 Ille autem dixit ei, Filia, fides tua te servavit: abi cum pace, & esto sana ex flagello tuo.)

35 Adhuc eo loquente veniunt *quidam* à præfecto synagogæ, dicentes, Filia tua mortua est: quid amplius vexas magistrum?

36 Jesus autem, statim ut audiit hunc sermonem qui dicebatur, dicit præfecto synagogæ, Ne metue, solummodo crede.

37 Neque permisit ut se quisquam una sequeretur nisi Petrus & Jacobus & Joannes frater Jacobi.

38 Venit igitur domum præfecti synagogæ, & tumultum conspicit, flentes & ejulantes multum.

39 Et ingressus dicit eis, Quid tumultuamini & fletis? puella non est mortua, sed dormit.

40 Et deridebant eum. Ipse vero, ejectis omnibus, assumit patrem & matrem puellæ, & eos qui secum erant, & ingreditur *eò* ubi erat puella jacens.

41 Prehensaque manu puellæ, dicit ei, Talitha cumi; quod est, si interpreteris, Puella (tibi dico) surge.

42 Et statim surrexit puella, & ambulabat: erat enim annorum duodecim: & obstupuerunt stupore magno.

43 *Ipse* vero multum interdixit eis nequis id resciret: dixitque ut daretur puellæ quod ederet.

CAP. VI.

Prædicans Christus in patria contemnitur. Mittuntur Apostoli. Joannes ab Herode decollatur. Quinque panibus saturatur ingens populus.

ET egressus est illinc, venitque in patriam suam: & secuti sunt eum ipsius discipuli.

2 Cumque advenisset sabbatum, cœpit in synagoga docere: multique audientes percellebantur, dicentes, Unde huic ista? & quæ est hæc sapientia quæ data est ei, quod etiam virtutes tales per manus ejus edantur?

3 Nonne iste est faber ille, filius Mariæ, frater Jacobi & Josè & Judæ & Simonis? nonne & sorores ejus hic sunt apud nos? Et offendebantur in ipso.

4 Dicebat autem eis Jesus, Non est Propheta inhonoratus nisi in patria sua, & inter cognatos, & domi suæ.

5 Neque potuit illic virtutem ullam edere, nisi *quod* cum paucis male valentibus imposuisset manus, sanavit *eos*.

6 Mirabaturque propter incredulitatem eorum; & circuibat vicos in orbem, docens.

7 Tunc advocavit duodecim illos, cœpitque eos mittere binos: dedirque eis jus *in* spiritus impuros.

8 Et mandavit eis ut nihil attollerent ad iter, nisi virgam tantum, non peram, non panem, non æs in zona:

9 Sed *ut* calcearentur sandaliis: & ne induerentur binis tunicis.

10 Et

10 Et dicebat eis, Ubicunque introieritis domum, illic manete usquedum exeatis illinc.

11 Et quicunque non exceperint vos, neque audierint vos, egressi illinc, excutite pulverem qui fuberit pedibus vestris, ut hoc sit testimonium adversus eos. Amen dico vobis, tolerabilior erit Sodomorum *conditio* aut Gomorrhorum in die judicii, quam urbis illius.

12 Egressi igitur *illi* proclamabant ut resipiscerent *homines*.

13 Et dæmonia multa ejiciebant, ungebantque oleo multos male valentes, & sanabant *eos*.

14 Audivit autem *ista* rex Herodes, (erat enim clarum factum nomen ejus) dixitque, Joannes ille qui baptizabat, suscitatus est ex mortuis, & propterea virtutes agunt in eo.

15 Alii dicebant, Elias est. Alii vero dicebant, Propheta est, vel unus ex Prophetis illis.

16 Cum igitur *hæc* audisset Herodes, ait, Iste est Joannes quem ego decollavi: ipse suscitatus est ex mortuis.

17 Ipse enim Herodes missis *satellitibus* prehenderat Joannem, & vinxerat eum in carcere, propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui, quia duxerat eam uxorem.

18 Dicebat enim Joannes Herodi, Non licet tibi habere uxorem fratris tui.

19 Herodias autem imminebat ei, & cupiebat eum interimere: nec poterat.

20 Herodes autem metuebat Joannem: sciens eum *esse* virum justum ac sanctum, & observabat eum, auditoque eo multa faciebat, & libenter eum audiebat.

21 Cum igitur dies opportunus adesset, quo tempore Herodes in natalitiis suis cœnam faciebat optimatibus suis ac chiliarchis & primariis Galilææ;

22 Et introisset filia ipsius Herodiadis, ac saltasset, placuissetque Herodi, & simul accumbentibus, rex ait puellæ, Pete à me quodcunque volueris, & dabo tibi.

23 Juravitque ei, Quodcunque à me petieris, dabo tibi, usque ad dimidium regni mei.

24 At illa egressa dixit matri suæ, Quid petam? Illa vero dixit, Caput Joannis Baptistæ.

25 *Puella* igitur cum festinatione statim ad regem ingressa, *id* petiit, dicens, Velim ut jam nunc des mihi in patina caput Joannis Baptistæ.

26 Rex autem valde tristis factus, noluit *tamen*, propter jusjurandum & eos qui simul accumbebant, eam aspernari.

27 Et statim rex misso speculatore, imperavit ut afferretur caput ejus.

28 Ille vero abiit, ac decollavit eum in carcere: attulitque caput ejus in patina, & dedit illud puellæ, & puella dedit illud matri suæ.

29 Cumque *hoc* audissent discipuli ejus, venerunt, & sustulerunt cadaver ejus, & posuerunt in monumento.

30 Congregati sunt autem Apostoli ad Jesum, & annunciaverunt ei omnia, & quæ egerant, & quæ docuerant.

31 Et dixit eis, Adesto vos privatim in desertum locum, & requiescite paululum. Erant enim

tum multi venientes & abeuntes: & ne edere quidem ipsis vacabat.

32 Abierunt igitur in desertum locum navigio seorsim.

33 Vidit autem eos abeuntes turba, & agnoverunt eum multi: & pedibus ex omnibus civitatibus concurrerunt illuc, præveneruntque eos, & una venerunt ad eum.

34 Tunc egressus vidit turbam multam Jesus, & commiseratione intima commotus est super eis, quoniam erant ut oves non habentes pastorem: cœpitque eos docere multa.

35 Cum autem jam multus dies esset, adierunt eum discipuli ejus, dicentes, Desertus est locus iste, & jam multus dies est:

36 Dimitte eos, ut abeant in circumjacentes agros ac vicos, & emant sibi panes: nam quod edant non habent.

37 At ille respondens dixit eis, Date vos ipsis quod edant. Tunc dicunt ei, *Num* profecti emerimus ducentis denariis panes, & dederimus eis edendos?

38 Ipse vero dixit eis, Quot panes habetis? abite & videte. Et *illi* re cognita, dixerunt, Quinque, & duos pisces.

39 Tunc imperavit iis ut accumbere curarent omnes per convivia super viridi gramine.

40 Recubuerunt igitur sigillatim per areolas, *partim* centeni & *partim* quinquageni.

41 Et acceptis quinque illis panibus, ac duobus illis piscibus, suspiciens in cœlum, benedixit, ac fregit panes: deditque discipulis suis ut illis apponerent: & duos pisces partitus est omnibus.

42 Ederuntque omnes, & saturati sunt.

43 Et sustulerunt fragmentorum duodecim cophinos plenos, & ex piscibus.

44 Erant autem qui panes illos ederant quasi quinquies mille viri.

45 Et statim coegit discipulos suos inscendere navigium, & præire in ulteriorem *ripam* Bethsaidæ oppositam, dum ipse dimitteret turbam.

46 Et cum amandasset eos, abiit in montem ad precandum.

47 Cum autem serum *diei* adesset, erat navigium in medio mari, & ipse solus in terra.

48 Viditque eos vexatos in *navigio* provehendo: (erat enim ventus eis contrarius) & circa quartam vigiliam noctis venit ad eos, ambulans super mare: volebatque eos præterire.

49 Illi vero viso eo ambulante super mare, putarunt spectrum esse; & exclamaverunt:

50 (Omnes enim videbant eum, & turbati sunt) sed statim locutus est cum eis, & dixit, Confidite: ego sum; ne metuite.

51 Tunc ascendit ad eos in navigium, quievitque ventus: & *ipsi* multo magis apud sese obstupescebant, & mirabantur.

52 Non enim attenderant *quod factum fuerat* illis panibus: quoniam cor eorum occalluerat.

53 Et cum trajecissent venerunt in terram Genesaret: & appulerunt.

54 Tunc ipsis egressis è navigio, statim *homines loci illius* agnito eo,

55 Discursantes per totam circumjacentem regionem, cœperunt

runt in grabatis male affectos *eò* circumferre ubi audiebant eum esse.

56 Et quocunque introiisset in vicos, aut urbes, aut agros, in foris ponebant infirmos; & precabantur eum ut vel fimbriam pallii ipsius tangerent: & quotquot tangebant eum, servabantur.

CAP. VII.

Præpostera Phariſæorum religio. Chananæa fides. Surdus mutus ſanatur.

TUnc congregati sunt ad eum Pharisæi, & quidam ex Scribis, qui venerant Hierosolymis.

2 Et cum vidissent quosdam ex discipulis ejus pollutis manibus (id est illotis) edere panem, conquesti sunt.

3 Nam Pharisæi & omnes Judæi, nisi pugno laverint manus, non edunt, retinentes traditionem Seniorum.

4 Et à foro *venientes*, nisi loti fuerint, non edunt: & alia multa sunt quæ acceperunt retinenda, *nempe* lotiones poculorum, & sextariorum, & æramentorum, & lectorum.

5 Deinde interrogarunt eum Pharisæi & Scribæ, Quare discipuli tui non ambulant secundum traditionem Seniorum, sed illotis manibus edunt panem?

6 Ille vero respondens dixit eis, Bene certe prophetavit Esaias de vobis hypocritis; ut scriptum est, Populus iste labiis me honorat, cor autem eorum procul distat à me.

7 Frustra vero me colunt, docentes doctrinas, *quæ sunt* præcepta hominum.

8 Nam omisso præcepto Dei, tenetis traditionem hominum, lotiones sextariorum & poculorum: aliaque similia hujusmodi multa facitis.

9 Præterea dixit eis, *Sane* belle irritum facitis mandatum Dei, ut traditionem vestram observetis.

10 Moses enim dixit, Honora patrem tuum & matrem tuam; &, Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur:

11 Vos autem dicitis, Si dixerit quispiam patri vel matri, Corban (id est, donum) *est* quocunque à me juvari posses, *insons erit*.

12 Nec permittitis amplius eum quicquam præstare patri suo aut matri suæ;

13 Irritum facientes sermonem Dei traditione vestra quam tradidistis: & similia hujusmodi multa facitis.

14 Advocata etiam tota turba, dixit eis, Audite me omnes, & attendite.

15 Nihil est extra hominem quod ingrediens in eum, possit eum polluere: sed quæ egrediuntur ex eo, illa sunt quæ polluunt hominem.

16 Siquis habet aures ad audiendum, audiat.

17 Et cum introisset domum *digressus* à turba, interrogarunt eum discipuli ejus de parabola.

18 Tunc dicit eis, Itane & vos intelligentia caretis? non perpenditis quicquid extrinsecus ingreditur in hominem, non posse eum polluere?

19 Non enim ingreditur in cor ejus, sed in ventrem; & in latrinam abit, purificans omnes escas.

20 Dicebat autem, quod ex homine

homine egreditur, illud polluere hominem.

21 Intus enim, ex corde hominum malæ cogitationes egrediuntur, adulteria, ſcortationes, cædes,

22 Furta, augendæ rei artes, improbitates, dolus, laſcivia, oculus malus, obtrectatio, ſuperbia, amentia.

23 Omnia hæc mala intus exeunt, & polluunt hominem.

24 Et illinc ſurgens abiit in confinia Tyri ac Sidonis: & ingreſſus domum, neminem volebat *hoc* ſcire: ſed non potuit latere.

25 Cum enim de eo audiſſet mulier, cujus filiola habebat ſpiritum impurum, venit, & accidit ad pedes ejus:

26 (Erat autem mulier Græca, Syrophœniſſa gente) & rogavit eum ut dæmonium ejiceret ex filia ſua.

27 Jeſus autem dixit ei, Sine prius ſaturari liberos: non eſt enim bonum accipere panem liberorum, & objicere catellis.

28 Ipſa vero reſpondit, & dixit ei, Etiam, Domine: ſed enim catelli edunt ſub menſa ex micis puerorum.

29 Tunc dixit ei, Propter iſtum ſermonem abi; exiit dæmonium ex filia tua.

30 Cum autem *illa* abiiſſet domum ſuam, invenit dæmonium exiviſſe, & filiam projectam ſuper lectum.

31 Tunc regreſſus è finibus Tyri ac Sidonis, venit ad mare Galilææ, per medios fines Decapolis.

32 Tunc offerunt ei ſurdum difficulter loquentem: & precantur eum ut imponeret ei manum.

33 *Ipſe* vero cum abduxiſſet eum è turba privatim, miſit digitos ſuos in auriculas ejus: & cum ſpuiſſet, tetigit linguam ejus.

34 Et cum ſuſpexiſſet in cœlum, ſuſpiravit, & dixit ei, Ephphatha, quod eſt, Adaperitor.

35 Et ſtatim adapertæ ſunt ejus aures: & ſolutum eſt vinculum linguæ ipſius, & loquebatur recte.

36 Et interdixit eis ne cui *iſtud* dicerent: ſed quantumcunque ipſe eis interdixiſſet, multo magis *hoc* prædicabant.

37 Et ſupra modum percellebantur, dicentes, Bene omnia fecit: facit ut & ſurdi audiant, & muti loquantur.

CAP. VIII.

Miraculum ſeptem panum. Cæci ſanatio. Apoſtolorum de Chriſto confeſſio. Satanam eſſe qui animam ſervare ſuadet.

Diebus illis, cum multa omnino turba eſſet, nec haberent quod ederent, advocatis Jeſus diſcipulis ſuis, dixit eis,

2 Intima miſericordia commoveor erga turbam: quia jam triduum manent apud me, nec habent quod edant.

3 Quod ſi dimiſero eos jejunos domum ſuam, deficient in via: quidam enim ex eis è longinquo venerunt.

4 Reſponderunt autem ei diſcipuli ejus, Unde iſtos quiſpiam poſſit hic ſatiare panibus in deſerto?

5 Interrogavit igitur eos, Quot panes habetis? Ipſi vero dixerunt, Septem.

6 Tunc mandavit turbæ ut recumberet humi: & acceptis ſeptem illis panibus, cum gratias egiſſet, fregit, deditque diſcipulis

ſcipulis ſuis ut *eos* apponerent: & appoſuerunt turbæ.

7 Habebant autem piſciculos paucos: & cum benedixiſſet, dixit ut hos etiam apponerent.

8 Ederunt autem, & ſaturati ſunt: & ſuſtulerunt fragmentorum quæ ſuperfuerant, ſeptem ſportas.

9 Erant vero qui ederant, quaſi quater mille: dimiſitque eos.

10 Et ſtatim ingreſſus in navigium cum diſcipulis ſuis, venit in partes Dalmanutha.

11 Prodierant vero Phariſæi, cœperuntque altercari cum eo, quærentes ab eo ſignum è cœlo, ipſum tentando.

12 Ipſe vero cum alte ingemuiſſet ſpiritu ſuo, dixit, Cur gens iſta ſignum requirit? amen dico vobis, ſi dabitur iſti genti ſignum.

13 Et eis relictis, ingreſſus rurſus navigium, abiit in ulteriorem *ripam*.

14 Fuerant autem obliti diſcipuli ſumere panes, & panem non niſi unum habebant ſecum in navigio.

15 Tunc edixit eis, dicens, Videte, cavete à fermento Phariſæorum, & fermento Herodis.

16 Diſceptabant igitur alii adverſus alios, dicentes, Panes non habemus.

17 *Id* autem cum noſſet Jeſus, dixit eis, Quid diſceptatis quod panes non habetis? nondum *iſta* perpenditis, nec intelligitis? adhuc metu obductum habetis cor veſtrum?

18 Cum oculos habeatis non videtis? & cum aures habeatis non auditis? neque memores eſtis?

19 Cum quinque illos panes fregi illis quinquies mille, quot cophinos fragmentis plenos ſuſtuliſtis? Dicunt ei, Duodecim.

20 Cum autem ſeptem illos *panes* illis quater mille, quot ſportas fragmentis plenas ſuſtuliſtis? Illi vero dixerunt, Septem.

21 Tunc dixit eis, Quomodo *hæc* non intelligitis?

22 Venit autem Bethſaidan: & obtulerunt ei cæcum, & precati ſunt eum ut ipſum tangeret.

23 Tunc prehenſa manu cæci, eduxit eum extra vicum: & cum inſpuiſſet in oculos ejus, impoſuiſſetque ei manus, interrogavit eum ecquid videret.

24 Qui cum ſurſum oculos intendiſſet, dixit, Cerno homines inſtar arborum ambulantes.

25 Deinde rurſum impoſuit manus oculis ejus, fecitque ut *denuo* oculos intenderet: & reſtitutus fuit, viditque procul & dilucide omnes.

26 Tunc *Jeſus* remiſit eum domum ſuam, dicens, Neque in vicum illum ingreditor, neque *hæc* dicito cuiquam in vico.

27 Egreſſus eſt autem Jeſus ac diſcipuli ejus in vicos Cæſareæ *quæ cognominatur* Philippi: & in via interrogavit diſcipulos ſuos, dicens eis, Quemnam eſſe me dicunt homines?

28 Illi vero reſponderunt, Joannem Baptiſtam; & alii Eliam; alii vero unum ex Prophetis.

29 Tunc ipſe dixit eis, Vos autem quem me dicitis eſſe? Reſpondens vero Petrus dicit ei, Tu es ille Chriſtus.

30 Tunc interminatus eſt ut nulli *id* dicerent de ſe.

31 Et cœpit eos docere quod

oporteret Filium hominis multa pati, & reprobari à Senioribus & primariis Sacerdotibus, ac Scribis, & interimi, & tribus poſt diebus reſurgere.

32 Et libere eum ſermonem loquebatur. Prehenſum autem eum Petrus cœpit objurgare.

33 Ipſe vero converſus, & intuitus diſcipulos ſuos, objurgavit Petrum, dicens, Abſcede à me, Satana: nam non ſapis quæ Dei *ſunt*, ſed quæ *ſunt* hominum.

34 Et cum advocaſſet turbam cum diſcipulis ſuis, dixit eis, Quicunque vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & attollat crucem ſuam, ac ſequatur me.

35 Quiſquis enim voluerit animam ſuam ſervare, perdet eam: quiſquis autem perdiderit animam ſuam cauſa mea & evangelii, is ſervabit eam.

36 Quid enim profuerit cuipiam ſi lucratus fuerit mundum totum, & anima ſua mulctetur?

37 Aut quam dabit quiſpiam commutationem animæ ſuæ?

38 Nam quemcunque puduerit mei ac meorum ſermonum inter gentem iſtam adulteram & peccatricem, Filium etiam hominis pudebit ejus, quando venerit in gloria Patris ſui cum angelis illis ſanctis.

CAP. IX.

Transfiguratio Chriſti. Quis Elias ſit. Spiritus mutus ejicitur. Diſcipuli exemplo pueruli de prioritate inſtruuntur.

PRæterea dixit eis, Amen dico vobis, ſunt quidam ex iis qui hìc adſtant qui nequaquam guſtabunt mortem, uſquedum viderint regnum Dei veniſſe cum potentia.

2 Sexto vero poſt die aſſumit Jeſus Petrum & Jacobum, & Joannem, & ſubducit eos in montem ſublimem ſeorſim ſolos: & transformatus fuit coram eis.

3 Et veſtimenta ejus facta ſunt coruſcantia, candida valde ut nix, qualia non poteſt fullo in terra dealbare.

4 Et viſus eſt eis Elias cum Moſe, qui colloquebantur cum Jeſu.

5 Tunc reſpondens Petrus dicit Jeſu, Rabbi, bonum eſt nos hìc eſſe: faciamus igitur tabernacula tria, tibi unum, & Moſi unum, & Eliæ unum.

6 Nec enim ſciebat quid loqueretur: erant enim exterriti.

7 Et exſtitit nubes quæ inumbravit eos: venitque vox è nube, dicens, Hic eſt Filius ille meus, dilectus ille, ipſum audite.

8 Et repente cum circunſpexiſſent, non amplius viderunt quenquam, niſi ſolum Jeſum ſecum.

9 Cum vero deſcenderent è monte, edixit eis ut nemini narrarent quæ viderant, niſi poſtquam Filius hominis ex mortuis reſurrexiſſet.

10 *Ipſi* igitur hanc rem continuerunt apud ſe, mutuo quærentes, quid illud eſſet, Ex mortuis reſurgere.

11 Et interrogarunt eum dicentes, Cur Scribæ dicunt oportere ut Elias prius veniat?

12 Ipſe vero reſpondens dixit eis, Elias quidem poſtquam prius venerit reſtituet omnia: ſed ut ſcriptum eſt de Filio hominis, *oportet* ut multa patiatur, & pro nihilo habeatur.

13 Sed dico vobis, & Eliam veniſſe,

veniſſe, & *iſtos* ei feciſſe quæcunque voluerunt, ſicut ſcriptum eſt de eo.

14 Et cum veniſſet ad diſcipulos *ſuos*, vidit turbam multam circa eos, & Scribas cum eis altercantes.

15 Et ſtatim tota turba viſo eo expavit: & accurrentes ſalutaverunt eum.

16 Tunc interrogavit Scribas, Quid altercamini inter vos?

17 Et reſpondens quidam è turba dixit, Magiſter, adduxi filium meum ad te, habentem ſpiritum mutum.

18 Qui ubicunque eum deprehenderit, lacerat eum: *ipſe* vero ſpumat, & ſtridet dentibus ſuis, & exareſcit. Et dixi diſcipulis tuis, ut eum ejicerent, ſed nequiverunt.

19 Ipſe vero reſpondens ei dixit, O gens incredula, quouſque apud vos ero? quouſque tandem ſufferam vos? adducite eum ad me.

20 Illum igitur adduxerunt ad eum. Et eo conſpecto, ſtatim ſpiritus diſcerpſit eum: & *ille* cum cecidiſſet in terram, volutabat ſeſe ſpumans.

21 Tunc interrogavit *Jeſus* patrem ejus, Quantum temporis eſt quod hoc accidit ei? Ipſe vero ait, Ab infante.

22 Et eum ſæpe tum in ignem abjecit, tum in aquas, ut perderet eum. Sed ſiquid potes, ſuccurre nobis, intima miſericordia commotus erga nos.

23 Jeſus autem dixit ei, Si potes hoc credere, omnia fieri poſſunt credenti.

24 Pater vero pueri ſtatim clamans cum lacrymis dixit, Credo, Domine: ſuccurre incredulitati meæ.

25 Cum vidiſſet autem Jeſus turbam ſimul accurrere, objurgavit ſpiritum illum impurum, dicens ei, *Tu* ſpiritus mute & ſurde, ego tibi impero, Exi ab eo, & ne amplius ingreditor in eum.

26 Et cum clamaſſet *ſpiritus*, multumque diſcerpſiſſet eum, exivit: & *ille* factus eſt quaſi mortuus, adeo ut multi dicerent, Certe mortuus eſt.

27 Jeſus vero prehenſa manu ejus, erexit eum; & *ille* ſurrexit.

28 Cum autem eſſet ingreſſus domum, diſcipuli ejus interrogarunt eum privatim, Cur nos non potuimus *ſpiritum* illum ejicere?

29 *Ipſe* vero dixit eis, Hoc genus *dæmoniorum* nullo modo poteſt exire niſi orando & jejunando.

30 Et illinc egreſſi, unà iter faciebant per Galilæam: nec volebat ut quiſquam *id* ſciret.

31 Docebat enim diſcipulos ſuos, & dicebat eis, Filius hominis tradetur in manus hominum, qui interiment eum: ſed interemtus, tertio die reſurget.

32 Ipſi vero ignorabant hoc dictum, & metuebant eum interrogare.

33 Venit igitur Capernaum: & cum veniſſet domum interrogavit eos, Quid in via inter vos diſceptabatis?

34 Ipſi vero ſilnerunt: nam alii adverſus alios diſceptarant in via, quis *eſſet futurus ipſorum* maximus.

35 Et cum conſediſſet, vocavit duodecim illos, & dixit eis, Si quis vult primus eſſe, erit omnium ultimus, & omnium miniſter.

36 Et acceptum puerulum ſtatuit in medio eorum: eoque in ulnas recepto, dixit eis,

37 Quiſquis unum ex talibus puerulis exceperit meo nomine, me excipit: & quicunque me exceperit, non me excipit, ſed eum qui miſit me.

38 Reſpondit autem ei Joannes, dicens, Magiſter, vidimus quendam per nomen tuum ejicientem dæmonia, qui non ſequitur nos: & prohibuimus eum, quia non ſequitur nos.

39 Jeſus autem ait, Ne illum prohibete: nullus enim eſt qui edat virtutem per nomen meum, & poſſit cito male loqui de me.

40 Nam qui non eſt contra nos, pro nobis eſt.

41 Quiſquis enim potum dederit vobis poculum aquæ in nomine meo, *id eſt* quod ſitis Chriſti, amen dico vobis, nequaquam perdiderit mercedem ſuam.

42 Et quiſquis offendiculo fuerit uni ex parvis iſtis qui credunt in me, bonum eſſet ei potius ſi circumponeretur ſaxum molare circa collum ejus, & projiceretur in mare.

43 Quod ſi manus tua facit ut tu offendas, abſcinde eam: bonum eſt tibi ad vitam ingredi mancum *potius* quam duas manus habentem abire in gehennam, *id eſt* in ignem illum inexſtinctum;

44 Ubi vermis eorum non interit, & ignis non exſtinguitur.

45 Et ſi pes tuus facit ut tu offendas, abſcinde eum: bonum eſt tibi ingredi in vitam claudum, *potius* quam duos pedes habentem projici in gehennam, *id eſt* in ignem illum inexſtinctum;

46 Ubi vermis eorum non interit, & ignis non extinguitur.

47 Et ſi oculus tuus facit ut tu offendas, erue eum: bonum eſt tibi introire in regnum Dei luſcum, *potius* quam duos oculos habentem projici in gehennam ignis;

48 Ubi vermis eorum non interit, & ignis non exſtinguitur.

49 Nam omnis *homo* igne ſalietur: & omnis oblatio ſale ſalietur.

50 Bonus eſt ſal: ſi vero ſal inſulſus factus fuerit, quonam ipſum condietis? Habete in vobiſipſis ſalem, & pacem habete alii cum aliis.

CAP. X.

Jus repudii: parvulorum prærogativa: difficultas divitum ſalvandorum: petitio filiorum Zebedæi.

ET illinc ſurgens, venit in fines Judææ per oram Jordanis: & convenit rurſum turba ad eum: &, ut conſueverat, rurſum docebat eos.

2 Tunc accedentes Phariſæi interrogarunt eum an liceret viro uxorem dimittere, tentantes eum.

3 Ipſe vero reſpondens dixit eis, Quid vobis præcepit Moſes?

4 Ipſi autem dixerunt, Moſes permiſit libellum abſceſſionis ſcribere, & dimittere *uxorem*.

5 Tunc reſpondens Jeſus dixit eis, Pro duritia cordis veſtri ſcripſit vobis præceptum iſtud.

6 A principio vero creationis, maſculum & fœminam fecit Deus.

7 Propterea derelinquet homo patrem ſuum & matrem, & agglutinabitur uxori ſuæ.

8 Et

8 Et qui duo *fuerant*, erunt caro una. Itaque non ſunt amplius duo, ſed una caro.

9 Quod ergo Deus conjunxit, homo ne ſeparato.

10 Et domi rurſum diſcipuli ejus eadem de re interrogaverunt eum.

11 *Ipſe* vero dixit eis, Quicunque dimiſerit uxorem ſuam, & duxerit aliam, mœchatur adverſus eam.

12 Et, ſi mulier dimiſerit virum ſuum, & nupſerit alteri, mœchatur.

13 Tunc obtulerunt ei puerulos ut tangeret eos: diſcipuli vero objurgabant eos qui offerebant.

14 Quod cum vidiſſet Jeſus, indignatus eſt, & dixit eis, Sinite puerulos venire ad me, & ne prohibete eos: talium enim eſt regnum Dei.

15 Amen dico vobis, quicunque non exceperit regnum Dei ut puerulus, nequaquam in id ingredietur.

16 Et cum accepiſſet eos in ulnas, impoſitis ſuper eos manibus, benedixit eis.

17 Egrediente autem ipſo *ut ſe daret* in viam, quidam, cum accurriſſet, & accidiſſet ei ad genua, interrogavit eum, Magiſter bone, quid faciam ut vitam æternam poſſideam?

18 Jeſus autem dixit ei, Cur me dicis bonum? nullus eſt bonus, niſi unus, *nempe* Deus.

19 Præcepta noſti, Ne mœchator, Ne occidito, Ne furator, Ne falſum teſtimonium dicito, Ne damno *quenquam* afficito, Honora patrem tuum & matrem.

20 Ille vero reſpondens dixit ei, Magiſter, hæc omnia obſervavi à juventute mea.

21 Jeſus autem eum intuitus, dilexit eum; & dixit ei, Unum tibi deeſt: abi, quæcunque habes vende, & da pauperibus; & habebis theſaurum in cœlo: & veni, ſequere me, ſublata *in humeros* cruce.

22 Ille vero mœſtus ad hunc ſermonem, abiit triſtis: habebat enim poſſeſſiones multas.

23 Et cum circumſpexiſſet Jeſus, dicit diſcipulis ſuis, Quam difficulter qui opes habent, in regnum Dei introibunt!

24 Diſcipuli vero expaverunt ad hos ſermones ipſius. Jeſus autem rurſum reſpondens dixit eis, Filii, quam difficile eſt eos qui confidunt opibus, in regnum Dei introire!

25 Facilius eſt camelum per foramen acûs tranſire, quam divitem in regnum Dei introire.

26 Illi vero eo amplius percellebantur, dicentes inter ſe, Et quis poteſt ſervari?

27 Intuitus autem eos Jeſus dicit, Apud homines *hoc* fieri non poteſt, ſed non apud Deum: nam omnia poſſibilia ſunt apud Deum.

28 Tunc Petrus cœpit dicere, Ecce, nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te.

29 Reſpondens autem Jeſus ait, Amen dico vobis, nullus eſt qui reliquerit domum, aut fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut liberos, aut agros, mea cauſa & evangelii,

30 Quin accipiat centuplicia nunc hoc ipſo tempore, domos, & fratres, & ſorores, & matres, & liberos, & agros, cum perſecu-

tionibus, ac in ſeculo venturo vitam æternam.

31 Multi autem primi, erunt ultimi; & ultimi, primi.

32 Erant autem in via aſcendentes Hieroſolyma: & præibat eis Jeſus, & expaveſcebant, & *eum* ſequendo metuebant. Ipſe vero aſſumtis rurſum duodecim, illis cœpit dicere quæ ſibi erant eventura.

33 *Dicens*, Ecce, aſcendimus Hieroſolyma, & Filius hominis tradetur principibus Sacerdotum & Scribis: & condemnabunt eum morte, tradentque eum Gentibus:

34 Et *ipſæ* illudent ei, & flagellabunt eum, & inſpuent in eum, & interiment eum: ſed tertia die reſurget.

35 Tunc accedunt ad eum Jacobus & Joannes filii Zebedæi, dicentes, Magiſter, velimus ut quicquid petierimus, præſtes nobis.

36 Ipſe vero dixit eis, Quid me vultis vobis præſtare?

37 Illi autem dixerunt ei, Da nobis ut unus ad dextram tuam & alter ad ſiniſtram tuam ſedeamus in gloria tua.

38 Jeſus autem dixit eis, Neſcitis quid petatis: poteſtis bibere poculum quod ego bibo, & baptiſmo quo ego baptizor, baptizari?

39 Ipſi vero dixerunt ei, Poſſumus. Jeſus autem dixit eis, Poculum quidem quod ego bibo, bibetis; & baptiſmo quo ego baptizor, baptizabimini:

40 Sed ſedere ad dextram meam & ad ſiniſtram meam, non eſt meum dare, ſed *dabitur* quibus paratum eſt.

41 Et cum *hæc* audiſſent *alii* decem, cœperunt indignari de Jacobo & Joanne.

42 Jeſus autem cum eos advocaſſet, dixit eis, Scitis eos qui cenſentur imperare Gentibus, dominari in eas; & earum magnates, autoritate uti in eas:

43 Verum non ita erit inter vos: ſed quicunque voluerit fieri magnus inter vos, ſit miniſter veſter;

44 Et quicunque voluerit ex vobis fieri primus, ſit omnium ſervus.

45 Nam & Filius hominis non venit ut ſibi miniſtraretur, ſed ut miniſtraret, & daret animam ſuam redemtionis pretium pro multis.

46 Tunc veniunt Hiericho: eoque egrediente ab Hiericho, ac diſcipulis ejus, & turba ſatis multa, filius Timæi Bartimæus cæcus ſedebat apud viam mendicans.

47 Et cum audiſſet ipſum eſſe Jeſum illum Nazarenum, cœpit clamare, & dicere, Fili Davidis Jeſu, miſerere mei.

48 Objurgabant autem eum multi ut ſileret: ille vero multo magis clamabat, Fili Davidis, miſerere mei.

49 Tunc Jeſus cum ſubſtitiſſet, juſſit eum vocari: vocant igitur cæcum, dicentes ei, Confide, ſurge; vocat te.

50 Ipſe vero abjecto pallio ſuo, cum ſurrexiſſet, venit ad Jeſum.

51 Et reſpondens dixit ei Jeſus, Quid vis tibi faciam? Cæcus autem ait ei, Rabboni, ut viſum recipiam.

52 Jeſus autem dixit ei, Abi; fides tua te ſervavit. Statim igitur recepit viſum, & ſequebatur Jeſum in illo itinere.

CAP.

CAP. XI.

Chriſtus ingreditur Hieroſolymam: ejicit templo vendentes & ementes, vim fidei prædicat, & quæſtione de Baptiſmo Joannis Sacerdotum os obturat.

CUM autem appropinquarent Hieroſolymis ad Bethphage & Bethaniam apud montem Olearum, miſit duos è diſcipulis ſuis,

2 Et dicit eis, Abite in vicum qui vobis eſt ex adverſo: & ſtatim ut ingrediemini in eum, invenietis pullum ligatum, in quo nullus hominum ſedit: ſolvite eum & adducite.

3 Quod ſiquis vobis dixerit, Cur hoc facitis? dicite, Quoniam eo opus eſt Domino: & eum ſtatim huc mittet.

4 Abierunt igitur & invenerunt pullum ligatum ad oſtium foris in bivio: & ſolverunt eum.

5 Tunc quidam eorum qui illic adſtabant, dixerunt eis, Quid facitis qui ſolvitis pullum?

6 Ipſi vero dixerunt eis prout præceperat Jeſus: & *illi* dimiſerunt eos.

7 Adduxerunt igitur pullum ad Jeſum, & injecerunt ei pallia ſua: & inſedit ei.

8 Multi vero pallia ſua ſtraverunt per viam: alii autem frondes cædebant ex arboribus, & ſternebant in viam.

9 Et qui præibant, quique ſequebantur clamabant, dicentes, Hoſanna, benedictus qui venit in nomine Domini.

10 Benedictum regnum patris noſtri Davidis, quod venit in nomine Domini, hoſanna *ô qui es* in *cælis* altiſſimis.

11 Et ingreſſus eſt Hieroſolymam Dominus, & in templum: cumque circumſpexiſſet omnia, & veſpera jam hora eſſet, exiit ad Bethaniam cum illis duodecim.

12 Et poſtero die cum exiſſent Bethania, eſuriit.

13 Cumque è longinquo vidiſſet ficum habentem folia, venit *viſurus* num inveniret aliquid in ea: & cum veniſſet ad eam, nihil invenit niſi folia: non enim erat tempus ficuum.

14 Tunc reſpondens Jeſus dixit ficui, Ne amplius ex te in ſeculum quiſquam fructum edat. Et *hoc* audierunt diſcipuli ejus.

15 Veniunt igitur Hieroſolymam. Et ingreſſus Jeſus in templum, cœpit ejicere eos qui vendebant & emebant in templo; & menſas numulariorum, & cathedras vendentium columbas ſubvertit.

16 Nec ſinebat ut quiſquam deportaret vas per templum.

17 Et docebat dicens eis, Nonne ſcriptum eſt, Domum meam domum orationis vocatum iri ab omnibus Gentibus? vos autem eam feciſtis ſpeluncam latronum.

18 Et *hoc* audierunt Scribæ & primarii Sacerdotes, & quærebant quomodo eum perderent: metuebant enim eum, quia tota turba percellebatur ſuper doctrina ipſius.

19 Cum vero veſpera adveniſſet, egreſſus eſt Jeſus extra urbem.

20 Et mane iter facientes prope ficum, viderunt eam exaruiſſe radicitus.

21 Tunc recordatus Petrus dixit ei, Rabbi, ecce, ficus illa quam exſecratus es, exaruit.

22 Et

22 Et respondens Jesus dixit eis, Habete fidem Dei.

23 Amen enim dico vobis, quicunque dixerit monti huic, Tollitor & projicitor in mare; nec addubitaverit in corde suo, sed crediderit futura quæ dicit; fiet ei quicquid dixerit.

24 Propterea dico vobis, quæcunque orantes petitis, credite vos accepturos; & erunt vobis.

25 Et cum adstiteritis orantes, remittite siquid habetis adversus aliquem: ut & Pater ille vester qui in cœlis *est* remittat vobis offensas vestras.

26 Nam si vos non remiseritis, nec Pater ille vester qui in cœlis *est* remittet offensas vestras.

27 Tunc veniunt rursus Hierosolyma. Et cum ipse ambularet in templo, veniunt ad eum primarii Sacerdotes, & Scribæ & Seniores:

28 Et dicunt ei, Qua autoritate ista facis? & quis tibi dedit autoritatem istam, ut hæc facias?

29 Jesus autem respondens dixit eis, Interrogabo vos & ego quiddam. Respondete igitur mihi, & dicam vobis qua autoritate hæc faciam.

30 Baptisma Joannis è cœlo erat, an ex hominibus? respondete mihi.

31 Ratiocinabantur autem apud se, dicentes, Si dixerimus, E cœlo; dicet, Quare ergo non credidistis ei?

32 Sed si dicamus, Ex hominibus; timemus populum: omnes enim sentiebant de Joanne, quod vere Propheta fuisset.

33 Tunc respondentes dicunt Jesu, Nescimus. Et Jesus respondens, dicit eis, Nec ego dicam vobis qua autoritate hæc faciam.

CAP. XII.

De similitudine vineæ, de lapide ab ædificatoribus reprobato, de tributo, de resurrectione mortuorum, de legis summa, filio Davidis & vidua paupercula.

ET cœpit eis per parabolas dicere, Vineam plantavit quidam, & circumposuit sepem, & fodit lacum, & ædificavit turrim, & elocavit eam agricolis: ac peregre profectus est.

2 Misitque servum ad agricolas *suo* tempore, ut ab agricolis acciperet ex fructu vineæ.

3 Illi vero captum eum cæciderunt, ac remiserunt inanem.

4 Et rursum misit ad eos alium servum, & *illi* huic quoque lapidato, caput comminuerunt, & remiserunt contumelia affectum.

5 Et rursum alium misit; & illum interemerunt: multosque alios, hos quidem cædentes, illos vero interimentes.

6 Cum ergo unum adhuc haberet filium suum dilectum, misit etiam illum ultimum ad eos, dicens, Reverebuntur filium meum.

7 Illi vero agricolæ dixerunt inter se, Iste est hæres: venite, interimamus eum, & nostra erit hæreditas.

8 Et captum eum interemerunt, & ejecerunt extra vineam.

9 Quid ergo faciet Dominus vineæ? Veniet, & perdet agricolas, & dabit vineam aliis.

10 Ne hanc quidem Scripturam legistis, Quem lapidem reprobaverunt ædificantes, is factus est caput anguli:

11 A Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris?

12 Studebant igitur eum prehendere: ſed metuerunt turbam: norant enim eum adverſus ipſos illam parabolam dixiſſe: itaque omiſſo eo abierunt.

13 Et miſerunt ad eum quoſdam è Phariſæis & Herodianis, ut eum irretirent captum ſermone.

14 Illi vero cum veniſſent, dicunt ei, Magiſter, ſcimus te veracem eſſe, neque curare quenquam: non enim reſpicis ad perſonam hominum, ſed in veritate viam Dei doces: Licet cenſum Cæſari dare, an non? demus, an non demus?

15 Ipſe vero, cum ſciret eorum hypocriſin, dixit eis, Quid me tentatis? proferte mihi denarium, ut videam.

16 Illi vero protulerunt. Tunc dicit eis, Cujus eſt imago iſta & inſcriptio? Illi vero dixerunt ei, Cæſaris.

17 Et reſpondens Jeſus dixit eis, Reddite quæ *ſunt* Cæſaris, Cæſari; & quæ Dei *ſunt*, Deo. Et admirati ſunt ſuper ipſo.

18 Tunc veniunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non eſſe reſurrectionem: & interrogarunt eum, dicentes?

19 Præceptor, Moſes ſcripſit nobis, ut ſi cujus frater mortuus ſit, ac reliquerit uxorem, & filios non reliquerit, accipiat ipſius frater uxorem ejus, & excitet ſemen fratri ſuo.

20 Septem ergo fratres fuerunt: ac primus accepit uxorem, & moriens non reliquit ſemen.

21 Et ſecundus accepit eam, & mortuus eſt, & ne ipſe quidem reliquit ſemen: & tertius itidem.

22 Et acceperunt eam ſeptem illi, neque reliquerunt ſemen: ultima omnium mortua eſt & mulier.

23 In reſurrectione ergo, poſtquam reſurrexerint, cujus eorum erit uxor? nam ſeptem habuerunt eam uxorem.

24 Tunc reſpondens Jeſus dixit eis, Nonne propterea erratis quod non ſciatis Scripturas, neque potentiam Dei?

25 Poſtquam enim ex mortuis reſurrexerint *homines*, neque uxores ducunt, neque nuptum dantur: ſed ſunt ut angeli qui in cœlis *ſunt*.

26 De mortuis vero, quod ſuſcitandi ſint, non legiſtis in libro Moſis, quomodo in rubo locutus ſit ei Deus, dicens, Ego *ſum* Deus Abrahami, & Deus Iſaaci, & Deus Jacobi?

27 Non eſt Deus *deus* mortuorum, ſed deus viventium: vos ergo multum erratis.

28 Et cum acceſſiſſet quidam è Scribis qui audierat eos altercantes, & ſciebat eum bene illis reſpondiſſe, interrogavit eum, *dicens*, Quod eſt primum omnium præceptum?

29 Jeſus autem reſpondit ei, Primum omnium præceptorum *eſt*, Audi, Iſrael; Dominus Deus noſter, Dominus unus eſt.

30 Diliges igitur Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota cogitatione tua, & ex totis viribus tuis: hoc eſt primum præceptum.

31 Et ſecundum *illi* ſimile, hoc *eſt*, Diliges proximum tuum

um ut teipſum : majus iſtis aliud præceptum non eſt.

32 Tunc dixit ei Scriba ille, Bene, Magiſter, in veritate dixiſti : nam unus eſt Deus, nec alius eſt præter eum :

33 Et diligere eum ex toto corde, & ex tota intelligentia, & ex tota anima, & ex totis viribus ; ac diligere proximum ut ſeipſum, plus eſt quam omnia holocautomata & ſacrificia.

34 Tum Jeſus cum vidiſſet eum cordate reſpondiſſe, dixit ei, Non longe es à regno Dei. Et nemo amplius audebat eum interrogare.

35 Et reſpondens Jeſus dicebat, docens in templo, Quomodo dicunt Scribæ Chriſtum eſſe filium Davidis?

36 Nam ipſe David dixit per Spiritum ſanctum, Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dextram meam, uſquedum ſtatuero inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.

37 Ipſe ergo David dicit eum Dominum : unde igitur filius ejus eſt? Et multa illa turba audiebat eum libenter.

38 *Ipſe* autem dicebat eis in doctrina ſua, Cavete à Scribis, qui amant ſtolati ambulare, & ſalutationes in foris,

39 Primoſque conſeſſus in conventibus, & primos accubitus in cœnis :

40 Qui devorant domos viduarum, & in ſpeciem utuntur longis precibus : iſti auferent gravius judicium.

41 Et cum ſediſſet Jeſus ex adverſo gazophylacii, ſpectabat quomodo turba immitteret æra in gazophylacium : multi igitur divites immittebant multa.

42 Et cum veniſſet quædam vidua pauper, immiſit minuta *æreola* duo, quod eſt quadrans.

43 Tunc *ille*, cum advocaſſet diſcipulos ſuos, dixit eis, Amen dico vobis, vidua hæc pauper plus immiſit quam omnes *alii* qui miſerunt *pecuniam* in gazophylacium.

44 Nam omnes ex eo quod ipſis redundat, immiſerunt ; hæc vero è penuria ſua immiſit omnia quæ habebat, totum *nempe* victum ſuum.

CAP. XIII.

Conſummatio hujus ſeculi figuratur per excidium Hieroſolymorum.

CUM autem egrederetur è templo, dixit ei quidam è diſcipulis ejus, Magiſter, vide quales lapides, & qualia *iſta ſint* ædificia.

2 Tunc Jeſus reſpondens dixit ei, Vides iſta magna ædificia ? non relinquet r lapis ſuper lapidem, qui non diſſolvatur.

3 Et cum ſederet in monte Olearum ex adverſo templi, interrogarunt eum privatim Petrus & Jacobus & Joannes & Andreas,

4 Dic nobis quando hæc erunt, & quod ſignum *erit* quando futurum eſt ut hæc omnia conſummentur.

5 Jeſus autem eis reſpondens, cœpit dicere, Videte ne quis vos ſeducat.

6 Multi enim venient ſub nomine meo, dicentes, Ego ſum *Chriſtus* ; multoſque ſeducent.

7 Cum autem audieritis bella & rumores bellorum, ne turbamini : oportet enim *iſta* fieri : at nondum *erit* finis.

8 Surget enim gens in gentem,

tem, & regnum in regnum: eruntque terræmotus ſingulis locis, & erunt fames ac turbæ.

9 Principia dolorum hæc *erunt*: ſed cavete vos vobiſipſis: tradent enim vos in conſeſſus & conventus: cædemini, & coram præſidibus ac regibus ſiſtemini propter me, *ut hoc ſit* teſtimonio adverſus eos.

10 Et apud omnes gentes oportet primum prædicari Evangelium.

11 Cum autem vos tradendo duxerint, ne ante ſoliciti eſtote quid dicturi ſitis, neque meditamini: ſed quicquid datum fuerit vobis illo momento, id loquimini: non enim eſtis vos qui loquimini, ſed Spiritus ſanctus.

12 Tradet autem frater fratrem ad mortem, & pater filium: & inſurgent liberi adverſus parentes, & eos curabunt morte mulctandos.

13 Et eritis odio omnibus propter nomen meum: ſed qui ſubſtiterit ad finem uſque, is ſervabitur.

14 Cum autem videritis abominationem illam vaſtatricem, quæ dicta eſt à Daniele Propheta, poſitam ubi non oportet, (qui *hæc* legit animum advertat) tunc qui *fuerint* in Judæa, fugiant in montes:

15 Qui vero *fuerit* in ſolario, ne deſcendat domum, nec ingrediatur ut quicquam tollat è domo ſua.

16 Et qui fuerit in agro, ne revertatur retro ut tollat pallium ſuum.

17 Væ autem gravidis & lactantibus per illos dies.

18 Orate vero ne fiat fuga veſtra hyeme.

19 Erunt enim dies illi talis afflictio qualis facta non fuit à principio rerum conditarum quas condidit Deus, uſque ad hoc tempus, neque fiet.

20 Et niſi Dominus decurtaſſet dies illos, omnis caro periret: ſed propter electos quos elegit, decurtavit dies illos.

21 Tunc autem ſiquis dixerit, Ecce hic Chriſtus, vel, ecce illic, ne credite.

22 Surgent enim pſeudochriſti & pſeudoprophetæ: & edent ſigna ac prodigia ad ſeducendum, ſi fieri poſſit, etiam electos.

23 Vos autem cavete. Ecce, prædixi vobis omnia.

24 Cæterum per illos dies, poſt afflictionem illam, ſol obſcurabitur, nec edet luna ſplendorem ſuum.

25 Et ſtellæ cœli excident, & poteſtates quæ in cœlis *ſunt* concutientur.

26 Et tunc videbunt Filium hominis venientem in nubibus cum potentia multa & gloria.

27 *Ipſe* vero tunc mittet angelos ſuos, & ſuos electos aggregabit à quatuor ventis, ab extremo terræ uſque ad extremum cœli.

28 A ficu vero diſcite parabolam: Cum ramus ejus jam tenereſcit, & germinat folia, noſtis prope eſſe æſtatem:

29 Ita & vos, cum hæc videritis fieri, ſcitote *illum* prope eſſe & ad fores.

30 Amen dico vobis, nequaquam præterierit hæc ætas uſquedum facta ſint hæc omnia.

31 Cœlum & terra præteribunt, ſermones autem mei nequaquam præteribunt.

32 Sed

32 Sed de die illo ac hora nemo ſcit, ne angeli quidem qui in cœlo ſunt, nec ipſe Filius, ſed Pater.

33 Cavete, excubate & orate: neſcitis enim quando præſtitutum illud tempus ſit futurum.

34 *Nam Filius hominis ita eſt* ut quiſpiam qui peregre abiens relicta domo ſua, dataque ſervis ſuis poteſtate, ac ſuo cuique opere, janitori præcepit ut vigilaret.

35 Vigilate igitur: (neſcitis enim quando dominus domûs veniet, veſpere, an media nocte, an in gallicinio, an mane)

36 Ne cum repente venerit, inveniat vos dormientes.

37 Quæ autem dico vobis, omnibus dico, Vigilate.

CAP. XIV.

Chriſti propaſſio.

ERat autem Paſcha & Azyma duobus poſt diebus: & quærebant primarii Sacerdotes & Scribæ quomodo eum dolo prehenſum interimerent.

2 Dicebant autem, Non in feſto, ne tumultus ſit populi.

3 Cum autem *Jeſus* eſſet in Bethania, in domo Simonis Leproſi, accumbente eo, venerat mulier habens alabaſtrum unguenti nardi liquidæ multi pretii: & contrito alabaſtro, effuderat ei in caput.

4 Quidam autem indignabantur apud ſeſe, & dicebant, Quorſum perditio iſta unguenti facta eſt?

5 Nam poterat hoc venire amplius quam trecentis denariis, & dari pauperibus. Et fremebant in eam.

6 Jeſus autem ait, Omittite eam: quid ei moleſtias præbetis? bonum opus operata eſt erga me.

7 Semper enim pauperes habetis vobiſcum; & quandocunque volueritis, poteſtis eis benefacere: me vero non ſemper habebitis.

8 Hæc quod potuit fecit: occupavit enim ungere meum corpus ad funerationem.

9 Amen dico vobis, ubicunque prædicatum fuerit Evangelium hoc in toto mundo, etiam id quod iſta fecit, dicetur in memoriam ipſius.

10 Tunc Judas Iſcariotes, unus ex illis duodecim, abiit ad primarios Sacerdotes, ut eum ipſis proderet.

11 Illi vero *eo* audito gaviſi ſunt: & polliciti ſunt ſe pecuniam ei daturos. Quærebat igitur quomodo opportune eum proderet.

12 Primo autem die Azymorum, quando Paſcha mactabatur, dicunt ei diſcipuli ipſius, Ubi vis ut profecti paremus ut edas paſcha?

13 Tunc mittit duos è diſcipulis ſuis, & dicit eis, Abite in urbem: & occurret vobis quidam portans amphoram aquæ: ſequimini eum:

14 Et quocunque introierit, dicite patrifamilias, Magiſter dicit, Ubi eſt diverſorium ubi Paſcha cum diſcipulis meis edam?

15 Tunc ipſe vobis oſtendet cœnaculum magnum ſtratum, paratum: illic parate nobis *paſcha*.

16 Abierunt igitur diſcipuli ejus, veneruntque in urbem, & invenerunt *omnia* prout dixerat eis: & paraverunt paſcha.

17 Et cum ſerum *diei* adveniſſet,

nisset, venit cum duodecim illis.

18 Cumque accubuissent, & ederent, ait Jesus, Amen dico vobis, unus ex vobis prodet me, qui edit mecum.

19 Ipsi vero cœperunt affici tristitia & ei dicere sigillatim, Num ego? & alius, Num ego?

20 Ipse autem respondens dixit eis, Unus ex duodecim qui *manum* intingit mecum in catinum, *me prodet*.

21 Filius quidem hominis abit, prout scriptum est de eo: sed væ homini illi per quem Filius hominis proditur: bonum erat homini illi si natus non fuisset.

22 Et edentibus ipsis, cum accepisset Jesus panem, & benedixisset, fregit, deditque eis, & ait, Accipite, edite: hoc est corpus meum.

23 Et accepto poculo, cum gratias egisset, dedit eis: & biberunt ex eo omnes.

24 Et dixit eis, Hoc est sanguis meus Novi illius pacti, qui pro multis effunditur.

25 Amen dico vobis, non bibam amplius ex fructu vitis usque ad diem illum cum ipsum bibam novum in regno Dei.

26 Et cum hymnum cecinissent, exierunt in montem Olearum.

27 Tunc dicit eis Jesus, Omnes offendemini in me nocte ista. Nam scriptum est, Percutiam pastorem, & dispergentur oves.

28 Sed postquam suscitatus fuero, præibo vobis in Galilæam.

29 Petrus autem dixit ei, Etiamsi omnes offendantur, at non ego.

30 Tunc dicit ei Jesus, Amen dico tibi, hodie nocte ista, priusquam bis gallus vocem miserit, ter abnegabis me.

31 At ille multo magis dicebat, Si me oportuerit commori tibi, haudquaquam te abnegabo. Itidem autem etiam omnes dicebant.

32 Veniunt igitur in locum cujus nomen *est* Gethsemane. Tunc dicit discipulis suis, Sedete hic usquedum oravero.

33 Et assumit Petrum & Jacobum & Joannem secum: cœpitque expavescere & gravissime angi.

34 Et dixit eis, Undiquaque tristis est anima mea usque ad mortem: manete hic, & vigilate.

35 Progressusque paululum, procidit in terram: & oravit ut, si fieri posset, abiret ab ipso hora illa.

36 Dixitque, Abba, Pater, omnia fieri abs te possunt: transfer à me istud poculum: verum non quid ego velim, sed quid tu.

37 Tunc venit & invenit eos dormientes: dicitque Petro, Simon, dormis? nequivisti unam horam vigilare?

38 Vigilate & orate, ne introeatis in tentationem: spiritus quidem promtus *est*, sed caro infirma.

39 Et cum rursum abiisset, oravit, eundem sermonem locutus.

40 Reversus autem invenit eos rursum dormientes, (erant enim oculi eorum gravati) neque sciebant quid ei responderent.

41 Et venit tertiò, dicitque eis, Dormite quod reliquum est, & requiescite: sufficit, venit hora illa: ecce, traditur Filius hominis in manus peccatorum.

42 Surgite, eamus: ecce,

qui prodit me appropinquavit.

43 Et ſtatim, adhuc eo loquente, adeſt Judas qui erat unus ex duodecim illis, & cum eo turba multa cum gladiis & fuſtibus, à primariis Sacerdotibus & Scribis & Senioribus.

44 Dederat autem eis iſte qui eum tradebat, commune inter ipſos ſignum, dicens: Quemcunque oſculatus fuero, is eſt: prehendite eum, & abducite tutò.

45 Cum igitur veniſſet, ſtatim accedens ad eum, dicit ei, Rabbi, rabbi; ac deoſculatus eſt eum.

46 Illi vero injectis in eum manibus prehenderunt eum.

47 Quidam autem ex iis qui adſtabant ſtricto gladio feriit ſervum Pontificis maximi, & abſtulit ejus auriculam.

48 Reſpondens autem Jeſus dixit eis, *Siccine* ut adverſus latronem exiſtis cum gladiis & fuſtibus ad me una prehendendum?

49 Quotidie eram apud vos in templo docens, nec prehendiſtis me. Sed *oportet* ut impleantur Scripturæ.

50 Tunc relicto eo, omnes fugerunt.

51 Quidam autem juvenis ſequebatur eum, amictus ſindone ſuper nudum *corpus*: & prehenderunt eum juvenes.

52 Ipſe vero derelicta ſindone, nudus effugit ab illis.

53 Tunc abduxerunt Jeſum ad Pontificem maximum: cum quo convenerunt omnes primarii Sacerdotes & Seniores & Scribæ.

54 Petrus autem è longinquo ſecutus eſt eum intro uſque in aulam Pontificis maximi: & conſidebat cum miniſtris, & calefaciebat *ſeſe* ad ignem.

55 Primarii vero Sacerdotes & totus conſeſſus quærebant teſtimonium adverſus Jeſum, ut eum morte mulctarent: nec inveniebant.

56 Nam multi falſum teſtimonium dicebant adverſus eum: ſed non erant paria ipſorum teſtimonia.

57 Tunc quidam ſurrexerunt, & falſa teſtati ſunt adverſus eum, dicentes,

58 Nos audivimus eum dicentem, Ego deſtruam templum hoc quod eſt manibus factum, & intra triduum abſque manibus factum aliud ædificabo.

59 Sed ne ſic quidem par erat teſtimonium eorum.

60 Tunc Pontifex maximus progreſſus in medium, interrogavit Jeſum, dicens, Non reſpondes quicquam? quid *illud eſt quod* iſti adverſum te teſtificantur?

61 Ipſe vero ſilebat, & nihil reſpondit. Rurſum Pontifex maximus eum interrogavit, & dixit ei, Tune es ille Chriſtus Filius ille illius Benedicti?

62 Jeſus autem dixit, Ego ſum: & videbitis Filium hominis ſedentem ad dextram potentiæ *Dei*, & venientem cum nubibus cœli.

63 Pontifex maximus vero diruptis veſtibus ſuis dixit, Quid adhuc nobis opus eſt teſtibus?

64 Audiſtis blaſphemiam: quid vobis videtur? Illi vero omnes contra eum judicarunt, ipſum teneri reum mortis.

65 Et cœperunt quidam inſpuere in eum, & obtegere faciem ejus, & colaphos ei infligere, &

& dicere ei, Vaticinare: ministri vero bacillorum ictibus eum cædebant.

66 Cum vero Petrus esset in aula inferius, venit quædam ex ancillis Pontificis maximi:

67 Et cum vidisset Petrum se calefacientem, intuita in eum, dixit, Et tu cum Nazareno Jesu eras

68 Ipse vero negavit, dicens, Non novi *illum*, neque scio quid tu dicas. Et exivit extra in vestibulum: & gallus vocem emisit.

69 Tunc ancilla cum rursus vidisset eum, cœpit dicere iis qui adstabant, Hic est *unus* ex ipsis.

70 Ipse vero rursum negavit. Et rursus paulo post qui adstabant dixerunt Petro, Vere ex ipsis es: etenim Galilæus es, & locutio tua similis est.

71 Ipse autem cœpit exsecrari & jurare, *dicens*, Non novi hominem istum quem dicitis.

72 Tunc secundo gallus vocem emisit: Et recordatus est Petrus verborum quæ dixerat ei Jesus, Priusquam gallus vocem bis miserit, ter me abnegabis. Et cum erupisset, flevit.

CAP. XV.

Christi passio, mors & sepultura.

STatim autem mane consilio inito, summi Sacerdotes cum Senioribus & Scribis, totusque consessus, vinctum Jesum abduxerunt, tradideruntque Pilato.

2 Et interrogavit eum Pilatus, Tu*ne* es ille rex Judæorum? Ipse vero respondens dixit ei, Tu dicis.

3 Et accusabant eum primarii Sacerdotes de multis.

4 Pilatus autem rursus interrogavit eum, dicens, Non respondes quicquam? ecce quam multa adversus te testificantur.

5 Jesus autem nihil amplius respondit; adeo ut miraretur Pilatus.

6 Cæterum singulis festis dimittebat eis unum ex vinctis, quemcunque postulassent.

7 Erat vero quidam qui dicebatur Barabbas, vinctus cum seditionis sociis, qui cædem per seditionem fecerant.

8 Et vociferans turba cœpit petere *ut faceret* prout semper ipsis fecerat.

9 Pilatus autem respondit eis, dicens, Vultis dimittam vobis regem illum Judæorum?

10 (Noverat enim eum per invidiam traditum fuisse à primariis Sacerdotibus.)

11 Primarii vero Sacerdotes concitarunt turbam ut potius Barabbam ipsis dimitteret.

12 Tum Pilatus respondens, rursum dixit eis, Quid ergo vultis faciam isto quem dicitis regem Judæorum?

13 Ipsi vero rursum clamaverunt, Crucifige eum.

14 Pilatus autem dicebat eis, Enimvero, quid mali fecit? Illi autem eo amplius clamaverunt, Crucifige eum.

15 Pilatus igitur volens turbæ satisfacere, dimisit eis Barabbam, & Jesum flagellatum tradidit ut crucifigeretur.

16 Milites vero abduxerunt eum intra aulam, id est prætorium, & convocaverunt totam cohortem.

17 Et induerunt eum purpura, & circumposuerunt ei plexam coronam spineam.

18 Et cœperunt eum salutare, *dicentes*, Ave, rex Judæorum.

19 Et cædebant ejus caput calamo, & inspuebant in eum,

ac positis genibus adorabant eum.

20 Cum autem illusissent ei, exuerunt eum purpura, & induerunt eum suis ipsius vestimentis: eduxeruntque ut crucifigerent eum.

21 Præterea angariarunt prætereuntem quendam Simonem Cyrenæum (venientem rure, patrem Alexandri & Rufi) ut attolleret crucem ejus.

22 Duxeruntque eum in locum Golgotha: quod est, si interpreteris, Calvariæ locus.

23 Et dederunt ei bibendum myrrhatum vinum: ipse vero non sumsit.

24 Cumque crucifixissent eum, partiti sunt vestimenta ejus, jacta sorte super ea, quis quid tolleret.

25 Erat autem hora tertia quando crucifixerunt eum.

26 Eratque inscriptio criminationis ipsius inscripta *his verbis*, REX ILLE JUDÆORUM.

27 Crucifixerunt etiam cum eo duos latrones; unum ad dextram, & alterum ad sinistram ejus.

28 Et impleta est scriptura quæ dicit, Et cum sceleratis numeratus est.

29 Qui vero præteribant, blasphemabant eum, moventes capita sua, & dicentes, Vah, *tu* qui destruis templum, & triduo ædificas,

30 Serva teipsum, & descende è cruce.

31 Similiter autem & primarii Sacerdotes illudentes, dicebant alii ad alios cum Scribis, Alios servavit, seipsum servare non potest.

32 Christus ille rex Israel descendat nunc è cruce, ut videamus & credamus. Et qui crucifixi erant cum eo, convitiis afficiebant eum.

33 Cum vero advenisset hora sexta, tenebræ factæ sunt super totam regionem usque ad horam nonam.

34 Et hora nona vociferatus est Jesus voce magna, dicens, Eloi, Eloi, lama sabachthani? quod est, si quis interpretetur, Deus mi, Deus mi, cur me deseruisti?

35 Et quidam adstantium cum audissent, dicebant, Ecce, Eliam vocat.

36 Cucurrit autem quidam, & impletâ spongiâ aceto, & arundini circumpositâ, dedit ei potum, dicens, Sinite: videamus an veniat Elias ad eum detrahendum.

37 Jesus vero emissa voce magna, exspiravit.

38 Et aulæum templi fissum est in duas partes, à summo usque ad imum.

39 Cum vidisset autem centurio qui adstabat ipsi ex adverso, eum ita emisso clamore exspirasse, dixit, Vere homo iste Filius erat Dei.

40 Erant autem etiam & mulieres è longinquo spectantes: inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Jacobi parvi & Joses mater, & Salome:

41 Quæ, etiam cum esset in Galilæa, secutæ fuerant eum, & ministraverant ei: aliæque multæ quæ simul cum eo ascenderant Hierosolyma.

42 Cum autem serum *diei* jam esset, (quoniam erat parasceue, hoc est Antesabbatum)

43 Veniens Josephus Arimathæensis,

thæenſis, honoratus ſenator, qui & ipſe exſpectabat regnum Dei, fidenti animo introiit ad Pilatum, & petiit corpus Jeſu.

44 Pilatus autem miratus eſt ſi jam mortuus eſſet: & advocato centurione, interrogavit eum an jamdudum mortuus fuiſſet.

45 Et *re* cognita ex centurione, donavit corpus Joſepho.

46 Is autem emit ſindonem, & detractum eum involvit ſindone: depoſuitque in monumento quod erat exciſum è petra: & advolvit lapidem ad oſtium monumenti.

47 Maria Magdalene vero & Maria *mater* Joſe ſpectabant ubi poneretur.

CAP. XVI.

Chriſti reſurrectio, apparitio, baptiſmi inſtitutio, & aſcenſio in cœlum.

ET exacto intercedente ſabbato, Maria Magdalene & Maria Jacobi *mater* & Salome emerant aromata, ut venientes ungerent eum.

2 Et valde mane primo die hebdomadis *profectæ* veniunt ad monumentum, exorto ſole.

3 Dicebantque inter ſeſe, Quis devolvet nobis ſaxum ab oſtio monumenti?

4 Intuitæ vero conſpiciunt ſaxum eſſe devolutum: nam erat magnum valde.

5 Et ingreſſæ in monumentum, viderunt juvenem ſedentem ad dextram, amictum ſtola candida: & expaverunt.

6 Ipſe vero dixit eis, Ne expaveſcite: Jeſum quæritis illum Nazarenum, qui fuit crucifixus: ſuſcitatus eſt, non eſt hic: ecce locus ubi poſuerant eum.

7 Sed abite, dicite diſcipulis ejus & Petro, *ipſum* præire vobis in Galilæam: illic eum videbitis, prout dixit vobis.

8 Tunc digreſſæ cito, fugerunt à monumento: tenebat enim eas tremor & ſtupor: neque cuiquam quicquam dicebant: metuebant enim.

9 Cum autem reſurrexiſſet *Jeſus*, manè, primo die hebdomadis, apparuit primum Mariæ Magdalenæ, ex qua ejecerat ſeptem dæmonia.

10 Illa profecta nunciavit *hoc* iis qui cum ipſo fuerant, lugentibus ac flentibus.

11 Illi vero cum audiſſent eum vivere, & conſpectum fuiſſe ab ea, non crediderunt.

12 Poſtea autem duobus ex ipſis ambulantibus conſpicuum ſe præbuit alia forma, cum rus proficiſcerentur.

13 Et illi abierunt, & renunciarunt reliquis: *qui* ne illis quidem crediderunt.

14 Poſtremo vero una ſedentibus ipſis undecim conſpicuum ſeſe præbuit, & exprobravit incredulitatem eorum & cordis duritiem; eò quod iis qui ipſum conſpexerant ſuſcitatum non credidiſſent.

15 Et dixit eis, Profecti in mundum univerſum, prædicate Evangelium omni orbi condito.

16 Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſervabitur: qui vero non crediderit, condemnabitur.

17 Signa autem eos qui crediderint, hæc conſequentur. Per nomen meum dæmonia ejicient; linguis loquentur novis;

18 Serpentes tollent; & ſiquid lethale biberint, nequaquam nocebit eis: male valen-

tibus manum imponent, & bene habebunt.

19 Dominus igitur postquam locutus fuisset eis, sursum receptus est in cœlum, & sedit ad dextram Dei.

20 Illi vero profecti prædicarunt ubique, Domino cooperante, & sermonem *eorum* confirmante per signa subsequentia.

Evangelium secundùm LUCAM.

CAP. I.

Historia parentum Joannis, ejusque nativitatis & functionis. Annunciatur conceptio Christi. Magnificat Deum Maria, & Zacharias prophetat de Joanne.

QUoniam multi aggressi sunt componere narrationem rerum quarum plena fides nobis facta est,

2 Prout tradiderunt nobis qui à principio spectatores ipsimet & administri fuerunt ipsius rei;

3 Visum est etiam mihi, omnia alte *repetita* penitus assecuto, ordine *illa* ad te scribere, præstantissime Theophile:

4 Ut agnoscas earum rerum veritatem quas auditione accepisti.

5 FUit diebus Herodis illius regis Judææ, Sacerdos quidam nomine Zacharias, ex classe Abiæ: uxor vero ipsius *erat* ex filiabus Aaron, & nomen ejus Elisabeta.

6 Erant autem justi ambo in conspectu Dei, incedentes in omnibus præceptis & ritibus Domini inculpate.

7 Nec erat eis proles, eò quod esset Elisabeta sterilis, & ambo provecti jam essent ætate.

8 Factum est autem ut cum is sacerdotio fungeretur in ordine suæ classis ante Deum,

9 Secundum ritum functionis sacerdotalis, sortitus sit *munus* suffitûs faciendi ingrediendo in templum Domini.

10 Tota vero multitudo populi foris erat orans tempore suffitûs.

11 Visus autem est ei Angelus Domini staus ad dextram altaris suffitûs.

12 Et Zacharias *eo* viso turbatus est, & metus incidit in eum.

13 Dixit autem ei Angelus, Ne metue, Zacharia: nam exaudita est deprecatio tua: uxorque tua Elisabeta gignet tibi filium, & vocabis nomen ejus Joannem.

14 Et *is* erit tibi gaudio & exsultationi, multique super ejus nativitate gaudebunt.

15 Erit enim magnus in conspectu Domini, & vinum siceramque non hibet: & Spiritu sancto implebitur etiam a ventre matris suæ:

16 Multosque filiorum Israel convertet ad Dominum Deum ipsorum.

17 Nam ipse præcedet in conspectu ejus cum spiritu & virtute Eliæ, ut convertat corda patrum in filios, & rebelles ad prudentiam justorum; ut paret Domino

mino populum apparatum.

18 Tunc dixit Zacharias Angelo, Unde istud noscam? ego enim sum senex, & uxor mea provecta est ætate.

19 Et respondens Angelus dixit ei, Ego sum Gabriel qui adsto in conspectu Dei: missusque sum ut te alloquar, & hæc tibi læta nunciem.

20 Et ecce, silebis, nec loqui poteris *ad eum* usque diem quo hæc fiant: eo quod non credidisti sermonibus meis, qui implebuntur præstituto tempore.

21 Erat autem populus exspectans Zachariam: & mirabantur quod is tardaret in templo.

22 *Ille* vero egressus non poterat eis loqui: & agnoverunt eum visionem vidisse in templo. Nam ipse innuebat eis; permansitque mutus.

23 Et factum est, ut impleti sunt dies sacræ functionis ipsius, abiit domum suam.

24 Post illos autem dies concepit Elisabeta uxor ejus: & occultavit se menses quinque, dicens,

25 Nempe ita mihi fecit Dominus diebus quibus *me* intuitus est, *ut* auferret probrum illud meum inter homines.

26 Mense autem sexto missus est Angelus Gabriel à Deo in urbem Galilææ cui nomen Nazaret,

27 Ad virginem desponsam viro cui nomen erat Joseph, ex domo David: nomen autem virginis *erat* Maria.

28 Ingressus igitur Angelus ad eam, dixit, Ave gratia dilecta: Dominus tecum *est*: benedicta tu inter mulieres.

29 Illa vero cum *eum* vidisset, perturbata est super ejus sermone: & ratiocinabatur *apud se* qualis esset salutatio ista.

30 Tunc dixit ei Angelus, Ne metue, Maria: invenisti enim gratiam apud Deum.

31 Et ecce, concipies in utero, & paries filium: & vocabis nomen ejus Jesum.

32 Hic erit magnus, & Filius Altissimi vocabitur; dabitque ei Dominus Deus sedem Davidis patris ipsius.

33 Regnabitque in domo Jacobi in æternum, & regni ejus non erit finis.

34 Dixit autem Maria ad Angelum, Quomodo erit istud, quandoquidem virum non novi?

35 Et respondens Angelus dixit ei, Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi inumbrabit te: propterea id etiam quod gignetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.

36 Et ecce, Elisabeta cognata tua, concepit & ipsa filium in senectute sua: & hic mensis est sextus ipsi quæ vocabatur sterilis.

37 Quia apud Deum non erit ullum verbum quod fieri non possit.

38 Dixit autem Maria, Ecce ancilla Domini: fiat mihi secundum Verbum tuum. Et abiit ab ea Angelus.

39 Surgens vero Maria per eos dies, profecta est in montanam *regionem* cum festinatione in urbem Juda.

40 Et ingressa est domum Zachariæ, & salutavit Elisabetam.

41 Et factum est, ut audivit Elisabeta salutationem Mariæ, subsiliit fœtus in utero ejus: & repleta est Spiritu sancto Elisabeta.

42 Et-

42 Exclamavitque voce magna, & dixit, Benedicta tu inter mulieres, quia benedictus fructus uteri tui.

43 Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?

44 Ecce enim, ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, subsiliit fœtus exsultans in utero meo.

45 Et beata *est* quæ credidit: nam consummabuntur ea quæ dicta sunt ei à Domino.

46 Tunc ait Maria, Magnificat anima mea Dominum;

47 Et exsultat spiritus meus super Deo servatore meo:

48 Quia respexit humilem ancillam suam: ecce enim ex hoc *tempore* beatam me prædicabunt omnes ætates:

49 Quia magnifice mecum egit potens ille cujus sanctum *est* nomen.

50 Et cujus misericordia in omnes ætates *parata est* timentibus ipsum.

51 Fortè facinus fecit brachio suo: dissipavit superbos cogitatione cordis ipsorum.

52 Detraxit potentes è thronis, & extulit humiles.

53 Famelicos implevit bonis, & divites ablegavit inanes.

54 Suscepit Israelem puerum suum, ut memor esset misericordiæ

55 (Prout locutus est patribus nostris, *nimirum* Abrahamo, & semini ejus) in æternum.

56 Mansit autem Maria cum illa quasi menses tres: & *postea* revertit domum suam.

57 Elisabetæ vero completum est tempus ad pariendum: & peperit filium.

58 Et audierunt accolæ & cognati ejus, Dominum magnifica misericordia sua usum esse in eam: & ei gratulabantur.

59 Et factum est, ut die octavo venerint ad circumcidendum puerulum; vocabant autem eum ex nomine patris ipsius, Zachariam.

60 Sed respondens mater ejus ait, Nequaquam: sed vocabitur Joannes.

61 Et dixerunt ad eam, Nemo est in cognatione tua qui vocetur isto nomine.

62 Innuebant autem patri ejus quid vellet eum vocari.

63 Illeque postulata tabella scripsit, dicens, Joannes est nomen ejus. Et mirati sunt omnes.

64 Apertum est autem os ejus illico, & lingua ejus: & loquebatur benedicens Deo.

65 Ortus est igitur metus omnibus accolis eorum: & in tota montana regione Judææ divulgata sunt omnia verba ista.

66 Et omnes qui audierunt, reposuerunt *ea* in corde suo, dicentes, Quisnam puerulus hic erit? Manus autem Domini erat cum eo.

67 Et Zacharias pater ejus repletus est Spiritu sancto; prophetavitque, dicens,

68 Benedictus *esto* Dominus Deus Israelis, quod inviserit & redemerit populum suum,

69 Et erexerit cornu salutis nobis in domo Davidis pueri sui:

70 Prout locutus est per os sanctorum, qui à seculo fuerunt, Prophetarum suorum,

71 *Fore ut nos* servaret ex inimicis nostris, & è manu omnium qui oderunt nos.

72 Ut ostenderet misericordiam erga

erga patres nostros, ac memor esset pacti sui sancti ;

73 Et jurisjurandi quod juravit Abrahamo patri nostro, *nimirum se* daturum nobis,

74 Ut sine metu, è manu inimicorum nostrorum liberati, ipsum colamus,

75 Cum sanctitate & justitia in ipsius conspectu, cunctis vitæ nostræ diebus.

76 Tu vero, puerule, Propheta Altissimi vocaberis : præibis enim ante faciem Domini, ut pares vias ejus ;

77 *Et* des cognitionem salutis populo ejus, per remissionem peccatorum ipsorum,

78 Ex intima misericordia Dei nostri, qua invisit nos is qui prodit ex alto ;

79 Ut appareat iis qui in tenebris & umbra mortis positi sunt, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

80 Ipse autem puerulus crescebat & corroborabatur Spiritu : fuitque in desertis illis locis ad eum usque diem quo se ostenderet Israeli.

CAP. II.

Nativitas Christi quomodo facta & patefacta, ejusque circumcisio : Purificatio Mariæ : Canticum Simeonis : concio Annæ, & Christi pueri cum doctoribus ανζήτησις.

FActum est autem diebus illis, ut prodierit edictum à Cæsare Augusto, ut describeretur totus terrarum orbis.

2 (Hæc descriptio prima facta est præsidente Syriæ Cyrenio)

3 Ibant igitur omnes ut describerentur, in suam quisque urbem.

4 Ascendit autem etiam Josephus à Galilæa, ex urbe Nazareta, in Judæam, in urbem Davidis quæ vocatur Bethlehema, propterea quod erat ex domo & familia Davidis ;

5 Ut describeretur cum Maria desponsa sibi uxore, quæ erat prægnans.

6 Factum est autem cum essent illic, ut explerentur dies ipsius ad pariendum.

7 Peperit igitur filium suum primogenitum, & fasciis eum involvit, reclinavitque eum in præsepi ; eò quod non erat eis locus in diversorio.

8 Erant autem pastores in hac eadem regione excubantes, & observantes vigilias noctis super gregem suum.

9 Et ecce, angelus Domini supervenit ipsis, & gloria Domini circumfulsit eos : & metuerunt metu magno.

10 Tunc dixit eis angelus, Ne metuite : ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit toti populo ;

11 *Nempe* natum esse vobis hodie Servatorem, qui est Christus Dominus, in urbe Davidis.

12 Hoc autem vobis signum erit, Invenietis infantem fasciis involutum, jacentem in præsepi.

13 Et repente adfuit cum angelo multitudo exercituum cœlestium, laudantium Deum, & dicentium,

14 Gloria in *cœlis* altissimis Deo, & in terra pax, hominibus benevolentia.

15 Et factum est, ut cum discessissent ab eis angeli in cœlum, tunc pastores illi dicerent alii ad alios, Transeamus sane Bethlehemam usque, & videamus factum istud

istud quod Dominus notum fecit nobis.

16 Venerunt igitur festinantes, & invenerunt Mariam & Joſephum, & infantem jacentem in præſepi.

17 *Eo* autem viſo, divulgaverunt *id* quod dictum fuerat ipſis de puerulo *illo*.

18 Et omnes qui *hæc* audierunt, mirati ſunt ſuper iis quæ locuti fuerunt ipſis paſtores illi.

19 Maria vero iſta omnia verba conſervabat, conferens *ea* in corde ſuo.

20 Reverſi ſunt autem paſtores, glorificantes & laudantes Deum ſuper omnibus quæ audierant & viderant, prout ipſis dictum fuerat.

21 Et cum advenisſet dies octavus ad circumcidendum puerulum, vocatum eſt nomen ejus Jeſus, quod vocatum fuerat ab Angelo priuſquam ipſe in utero conciperetur.

22 Et cum impleti fuiſſent dies purificationis Mariæ ſecundum legem Moſis, adduxerunt eum Hieroſolymam, ut ſiſterent eum Domino,

23 (Prout ſcriptum eſt in lege Domini, Omnis maſculus primogenitus, ſanctus Domino erit)

24 Et ut darent oblationem, ſecundum *id* quod dictum eſt in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum.

25 Et ecce, quidam erat Hieroſolymis cui nomen Simeon: *eratque* homo iſte juſtus ac religioſus, exſpectans conſolationem Iſrael: & Spiritus ſanctus erat ſuper eum.

26 Fueratque ipſi Divinitus nunciatum à Spiritu ſancto, *ipſum* non viſurum mortem priuſquam vidiſſet Chriſtum illum Domini.

27 Is igitur venit impulſore Spiritu in templum. Et cum introducerent puerulum Jeſum parentes, ut ejus cauſa facerent quod ex lege conſuetum erat,

28 Tunc ipſe recepit eum in ulnas ſuas, & benedixit Deo, & dixit,

29 Nunc dimittis ſervum tuum, Domine, ſecundum verbum tuum, cum pace:

30 Quia viderunt oculi mei ſalutem tuam,

31 Quam paraſti in oculis omnium populorum;

32 Lumen revelandum Gentibus, & gloriam populi tui Iſraelis.

33 Joſephus autem & mater ejus mirabantur ſuper iis quæ dicebantur de eo.

34 Et benedixit eis Simeon, dixitque Mariæ matri ejus, Ecce, poſitus eſt iſte caſui & reſurrectioni multorum in Iſrael, & ut ſit ſignum cui contradicatur:

35 (Quin & tuam ipſius animam trajiciet gladius) ut revelentur ex multis cordibus cogitationes.

36 Erat etiam *quædam* Anna prophetiſſa, filia Phanuelis, ex tribu Aſeris: provecta in multam ætatem, poſtquam vixiſſet cum viro annos ſeptem à virginitate ſua,

37 Et *cum eſſet* vidua quaſi annorum octoginta quatuor, non abſcedebat à templo, jejuniis ac deprecationibus colens *Deum* noctem ac diem.

38 Hæc igitur eo ipſo momento cum ſuperveniſſet, viciſſim palam agnoſcebat Dominum,

num, & loquebatur de eo omnibus qui redemtionem exſpectabant Hieroſolymis.

39 At *illi* ut perfecerunt omnia ſecundum legem Domini, reverſi ſunt in Galilæam, in urbem ſuam Nazaretam.

40 Puerulus autem creſcebat, & corroborabatur Spiritu, implebaturque ſapientia: & Dei gratia erat ſuper eum.

41 Ibant vero parentes ejus quotannis Hieroſolymam in feſto Paſchæ.

42 Cum igitur factus eſſet annorum duodecim, ipſique aſcendiſſent Hieroſolymam ſecundum morem illius feſti,

43 Et peregiſſent *illius* dies, revertentibus ipſis remanſit puer Jeſus Hieroſolymis: & *hoc* neſcivit Joſeph nec mater ejus.

44 Exiſtimantes autem eum eſſe in comitatu, ierunt viam *unius* diei: & requirebant eum inter cognatos & inter notos.

45 Et cum eum non inveniſſent, reverſi ſunt Hieroſolymam quærentes eum.

46 Et factum eſt, triduo poſt ut invenerint eum in templo, ſedentem in medio magiſtrorum, & audientem eos & eos interrogantem.

47 Percellebantur autem omnes qui eum audiebant, ſuper intelligentia & reſponſis ejus.

48 Et eo viſo facti fuerunt *parentes ejus* attoniti: & dixit ad eum mater ipſius, Fili, cur ita feciſti nobis? ecce, pater tuus & ego anxii quærebamus te.

49 Tunc dixit ad eos, Quid eſt quod quærebatis me? *an* neſciebatis oportere me in iis eſſe quæ Patris mei ſunt?

50 Sed ipſi non intellexerunt verba quæ ipſis fuerat locutus.

51 Deſcendit autem cum eis, venitque Nazaretam: & erat eis ſubjectus. Et mater ejus conſervabat verba hæc omnia in corde ſuo.

52 Jeſus vero proficiebat ſapientia & ſtatura, ac gratia apud Deum & homines.

CAP. III.

Miniſterium Joannis, ejuſque de Chriſto teſtimonium, ejus incarceratio & mors; nec non baptiſmus & genealogia Chriſti.

ANno autem decimoquinto imperii Tiberii Cæſaris, Pontio Pilato procurante Judæam, tetrarcha Galilææ Herode, Philippo autem ipſius fratre tetrarcha Iturææ & Trachonitidis regionis, & Lyſania Abilenes tetrarcha,

2 Sub Pontificibus maximis Anna & Caiapha, factum eſt verbum Domini ad Joannem Zachariæ filium, in deſerto.

3 Venit igitur in omnem regionem circumjacentem Jordani, prædicans baptiſmum reſipiſcentiæ ad remiſſionem peccatorum:

4 Ut ſcriptum eſt in libro ſermonum Iſaiæ Prophetæ, dicentis, Vox vociferantis in deſerto, Parate viam Domini, complanate ſemitas ejus.

5 Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis deprimetur: & quæ curva ſunt, fient *via* recta, & aſperæ viæ *fient* planæ.

6 Videbitque omnis caro ſalutem Dei.

7 Dicebat igitur turbæ venienti ut baptizaretur ab ipſo, Progenies viperarum, quis præmonſtravit

monſtravit vobis ut fugeretis à futura ira?

8 Ferte igitur fructus convenientes reſipiſcentiæ: & ne cœperitis dicere apud voſmetipſos, Patrem habemus Abrahamum: dico enim vobis, poſſe Deum etiam ex lapidibus iſtis excitare liberos Abrahamo.

9 Jam vero etiam ſecuris ad radicem arborum poſita eſt: omnis ergo arbor non ferens fructum bonum, exciditur, & in ignem abjicitur.

10 Et interrogavit eum turba: dicens, Quid igitur faciemus?

11 Reſpondens autem dixit eis, Qui habet duas tunicas, impertiat non habenti: & qui habet eſcas, ſimiliter faciat.

12 Venerunt autem & publicani ut baptizarentur: & dixerunt ei, Magiſter, Quid faciemus?

13 Ipſe vero dixit eis, Nihil amplius quam quod conſtitutum eſt vobis exigite.

14 Interrogaverunt autem eum etiam milites, dicentes, Et nos quid faciemus? Et ait eis, Neminem concutite, neque dolo opprimite: & contenti eſtote ſtipendiis veſtris.

15 Exſpectante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus ſuis de Joanne, numnam ipſe eſſet Chriſtus ille,

16 Reſpondit Joannes, dicens omnibus, Ego quidem baptizo vos aqua: ſed venit qui validior me eſt, cujus non ſum dignus qui ſolvam corrigiam ſolearum; ipſe vos baptizabit Spiritu ſancto & igni.

17 Cujus ventilabrum *eſt* in manu ipſius, & qui perpurgabit aream ſuam: & congregabit triticum in horreum ſuum, paleam autem exuret igni inextinguibili.

18 Multa igitur etiam alia exhortans evangelizabat populo.

19 Herodes autem tetrarcha cum argueretur ab eo de Herodiade uxore Philippi fratris ejus, deque omnibus ſceleribus quæ ipſe patrarat,

20 Adjecit & hoc ſupra omnia, quod incluſit Joannem in carcere.

21 Factum eſt autem cum baptizaretur totus populus, & Jeſus baptizatus eſſet & oraret, ut aperiretur cœlum;

22 Ac deſcenderet Spiritus ſanctus corporea ſpecie, tanquam columba, ſupra eum: & vox de cœlo exſiſteret, dicens, Tu es Filius ille meus, dilectus ille; in te acquieſco.

23 Ipſe autem Jeſus incipiebat eſſe fere annorum triginta, filius (ut exiſtimabatur) Joſephi, *filii* Heli,

24 *Filii* Matthati, *filii* Levi, *filii* Melchi, *filii* Jannæ, *filii* Joſephi,

25 *Filii* Mattathiæ, *filii* Amoſi, *filii* Naumi, *filii* Eſli, *filii* Naggæ,

26 *Filii* Maathi, *filii* Mattathiæ, *filii* Semei, *filii* Joſephi, *filii* Judæ,

27 *Filii* Joannæ, *filii* Rheſæ, *filii* Zorobabelis, *filii* Salathielis, *filii* Neri,

28 *Filii* Melchi, *filii* Addi, *filii* Coſami, *filii* Elmodami, *filii* Eris,

29 *Filii* Joſe, *filii* Eliezeris, *filii* Jorimi, *filii* Matthati, *filii* Levi,

30 *Filii* Symeonis, *filii* Judæ, *filii* Joſephi, *filii* Jonani, *filii* Eliacimi,

31 *Filii*

31 *Filii* Meleæ, *filii* Mainani, *filii* Mattathæ, *filii* Nathanis, *filii* Davidis,

32 *Filii* Jessæ, *filii* Obedis, *filii* Booſi, *filii* Salmonis, *filii* Naaſſonis,

33 *Filii* Aminadabi, *filii* Arami, *filii* Eſromi, *filii* Phareſi, *filii* Judæ,

34 *Filii* Jacobi, *filii* Iſaaci, *filii* Abrahami, *filii* Tharæ, *filii* Nachoris,

35 *Filii* Saruchi, *filii* Ragavi, *filii* Phaleci, *filii* Heberis, *filii* Salæ,

36 *Filii* Arphaxadi, *filii* Semi, *filii* Noe, *filii* Lamechi,

37 *Filii* Mathuſalæ, *filii* Henochi, *filii* Jaredis, *filii* Mahalaleelis, *filii* Cainani,

38 *Filii* Henoſi, *filii* Sethi, *filii* Adami, qui fuit Dei.

CAP. IV.

Jejunium Chriſti quadrageſimale, monomachia felix cum diabolo, & concio inter populares, & miracula.

JEſus autem plenus Spiritu ſancto reverſus eſt à Jordane, & actus eſt ab *eodem* Spiritu in deſertum,

2 Dies quadraginta tentante eum diabolo. Necedit quicquam per illos dies, ſed iis finitis poſtea eſuriit.

3 Tunc dixit ei diabolus, Si Filius es Dei, dic iſti lapidi ut fiat panis.

4 Et reſpondit ei Jeſus dicens, Scriptum eſt, Non pane ſolo vivarum hominem, ſed quovis verbo Dei.

5 Tunc cum ſubduxiſſet eum diabolus in montem ſublimem, oſtendit ei omnia regna terræ puncto temporis.

6 Et ait ei diabolus, Tibi dabo auctoritatem hanc univerſam & gloriam illorum *regnorum*: nam mihi tradita eſt, & cuicunque volvero, do illam.

7 Itaque ſi tu adoraveris me, erunt tua omnia.

8 Reſpondens autem Jeſus dixit ei, Abſcede à me, Satana: ſcriptum eſt enim, Adorabis Dominum Deum tuum, & eum ſolum coles.

9 Tum duxit eum Hieroſolymam, & tum ſtatuit ſupra pinnas templi: & dixit ei, Si Filius Dei es, dejice teipſum hinc deorſum.

10 Scriptum eſt enim, Angelis ſuis præcipiet de te, ut cuſtodiant te:

11 Et in manus attollent te, neſquando impingas ad lapidem pedem tuum.

12 Reſpondens autem Jeſus dixit ei, Dictum eſt, Non tentabis Dominum Deum tuum.

13 Et finita omni tentatione, diabolus abſceſſit ab eo ad tempus.

14 Reverſus eſt autem Jeſus cum virtute Spiritus in Galilæam: & fama de eo exiit in totam circumjacentem regionem.

15 Et ipſe docebat in ſynagogis eorum, omnibus ipſum glorificantibus.

16 Venit igitur Nazaretam, ubi fuerat nutritus: & ingravit ut conſueverat, die ſabbati, in ſynagogam; & ſurrexit ut legeret.

17 Tunc datus eſt ei liber Eſaiæ prophetæ: cumque explicuiſſet librum, invenit locum *in* quo ſcriptum erat,

18 Spiritus Domini ſuper me, cujus rei cauſa unxit me: ut evangelizem pauperibus miſit me,

ut medear contritis corde, ut prædicem captivis dimissionem, & cæcis visûs recuperationem; ut confractos emittam in libertatem;

19 Ut prædicem annum Domini acceptum.

20 Et complicatum librum cum reddidisset ministro, sedit. Et omnium in synagoga oculi erant intenti in eum.

21 Cœpit autem eis dicere, Certe hodie impleta est hæc Scriptura audientibus vobis.

22 Et omnes testimonium ei dabant, ac mirabantur super sermonibus *plenis* gratia, procedentibus ex ore ipsius, dicebantque, Nonne iste est filius ille Josephi?

23 Et dixit ad eos, Omnino dicetis mihi hoc proverbium, Medice, cura teipsum: quæcunque audivimus facta fuisse in *urbe* Capernaum, fac etiam hic in patria tua.

24 Dixit autem, Amen dico vobis, nemo Propheta acceptus est in patria sua.

25 Sed in veritate dico vobis, multæ viduæ erant diebus Eliæ in Israel, quando clausum fuit cœlum ad tres annos & sex menses, *adeo* ut fuerit fames magna per totam regionem;

26 Et ad nullam illarum missus est Elias, sed Sareptam *urbem* Sidoniæ, ad mulierem viduam.

27 Et multi leprosi erant in Israel sub Eliæo propheta; & nullus eorum purificatus est, sed Naamanus Syrus.

28 Tunc repleti sunt omnes excandescentia in synagoga, hæc audientes.

29 Et cum surrexissent, ejecerunt eum extra urbem: & duxerunt eum usque ad supercilium montis super quem urbs ipsorum erat ædificata, ut præcipitarent eum.

30 Ipse vero digressus per medios ipsos ibat.

31 Et descendit Capernaum urbem Galilææ, ibique docebat eos sabbatis.

32 Et percellebantur super doctrina ejus. Erat enim sermo ipsius cum autoritate.

33 Erat autem in synagoga quidam habens spiritum dæmoniacum impurum, qui exclamavit voce magna,

34 Dicens, Ah, quid nobis tecum, Jesu Nazarene? venisti ut perderes nos? novi te quis sis: *nimirum* Sanctus ille Dei.

35 Et objurgavit eum Jesus, dicens, Obmutesce, & exi ex eo. Tunc dæmonium, projecto illo in medium, exiit ex eo, nihilque ei nocuit.

36 Et obortus est pavor in omnibus: & colloquebantur alii cum aliis, dicentes, Quid hoc rei est, quod cum autoritate ac potentia imperat impuris spiritibus, & exeunt?

37 Et dimanavit rumor de eo in omnem locum circumjacentis regionis.

38 Egressus autem Jesus è synagoga, introivit domum Simonis. Socrus vero Simonis detinebatur febri magna: & rogaverunt eum pro illa.

39 Tunc *ipse* adstans supra eam, objurgavit febrim: & *febris* eam dimisit: *illa* vero cum illico surrexisset, ministravit eis.

40 Occidente autem sole, omnes qui habebant ægrotantes morbis variis, ducebant ipsos ad eum:

eum: ille vero unicuique ipsorum impositis manibus, sanavit eos.

41 Exibant autem etiam dæmonia ex multis, clamantia ac dicentia, Certe tu es Christus ille Filius ille Dei. Sed *ipse* objurgans non sinebat ea loqui, quod scirent ipsum esse Christum illum.

42 Orto autem die egressus profectus est in desertum locum, & turba quærebat eum, veneruntque usque ad ipsum, & retinebant eum ne ab ipsis discederet.

43 Ille vero dixit eis, Certe etiam aliis urbibus oportet me evangelizare regnum Dei: nam ad hoc missus sum.

44 Et prædicabat in synagogis Galilææ.

CAP. V.

Christus docet à navigio, & per capturam piscium attrahit Petrum, Jacobum & Joannem: simul paralysin & peccata solvit: vocat Levi publicanum: excusat suos discipulos à jejunio.

FActum est autem, cum turba incumberet ei, audiendi verbi Dei causa, ipse stabat apud lacum Genezaret.

2 Viditque duo navigia quæ ad lacum erant: piscatores vero cum ex iis descendissent, abluebant retia.

3 Ingressus autem in unum istorum navigiorum, quod erat Simonis, rogavit eum ut à terra proveheret paululum: cumque consedisset, docebat turbam ex navigio.

4 Ut cessavit autem loqui, dixit ad Simonem, Provehito in altum, & demittite retia vestra ad capturam.

5 Tum respondens Simon ait ei, Magister, cum per totam noctem nos fatigaverimus, nihil cepimus; tamen ex tuo jussu demittam rete.

6 Et cum hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem magnam: dirumpebatur autem rete eorum.

7 Et innuerunt consortibus qui *erant* in altero navigio ut venirent & ipsis opitularentur. Venerunt igitur, & impleverunt ambas naves, ita ut pene mergerentur.

8 Cum autem *hæc* vidisset Simon Petrus, accidit ad genua Jesu, dicens, Discede à me: nam homo peccator sum, Domine.

9 Pavor enim occuparat eum & omnes qui cum eo *erant*, super captura piscium quam comprehenderant:

10 Similiter autem & Jacobum & Joannem filios Zebedæi, qui erant socii Simonis. Tunc ait ad Simonem Jesus, Ne metue; ab hoc *tempore* vivos capies homines.

11 *Illi* autem cum subduxissent in terram navigia, relictis omnibus, secuti sunt eum.

12 Et ecce factum est, ut cum esset in quadam urbe, tum *adveniret* quidam plenus lepra; ac viso Jesu, procidens in faciem, deprecaretur eum, dicens, Domine, si velis, potes me purificare.

13 *Jesus* autem extensa manu tetigit eum, dicens, Volo: purificator. Et statim lepra abiit ab eo.

14 Ipse vero mandavit ei ne nulli *hoc* diceret: sed profectus, *inquit*, ostende teipsum sacerdoti, & offer pro purificatione

tui, prout imperavit Moses, *ut hoc sit* eis testimonio.

15 Dimanabant autem ep magis sermones de eo: & convenichat turba multa ut audirent, & per eum sanarentur ab infirmitatibus suis.

16 Ipse autem secedens, erat in desertis, & orabat.

17 Et factum est quodam die, cum ipse doceret, sedebantque Pharisæi ac Legis doctores, qui venerant ex omnibus vicis Galilææ & Judææ & Hierosolymis, & virtus Domini adesset ad sanandum illos;

18 Tunc ecce *advenerunt* quidam ferentes in lecto hominem qui erat paralyticus: & studebant eum inferre, & ponere in ipsius conspectu.

19 Et cum non invenissent qua ipsum inferrent propter turbam, ascenderunt in solarium, & perfosso testaceo pavimento, demiserunt eum cum lectulo in medium ante Jesum.

20 Qui fide eorum visa, dixit, Homo tu, remissa sunt tibi peccata tua.

21 Tunc cœperunt ratiocinari Scribæ & Pharisæi, dicentes, Quis est iste qui loquitur blasphemias? Quis potest remittere peccata, nisi solus Deus?

22 Jesus autem cognitis eorum ratiocinationibus, respondens dixit eis, Quid ratiocinamini in cordibus vestris?

23 Utrum est facilius? dicere, Remissa sunt tibi peccata; aut dicere, Surge & ambula?

24 Ut autem sciatis Filium hominis habere autoritatem in terra remittendi peccata, (ait paralytico illi) Tibi dico, surge, & sublato *in humeros* lectulo tuo, abi domum tuam.

25 *Is* autem illico surgens in eorum conspectu, sublato *in humeros* eo in quo jacuerat, abiit domum suam, glorificans Deum.

26 Et stupor cepit omnes, & glorificabant Deum: & repleti sunt metu, dicentes, Certe vidimus insolita hodie.

27 Posthæc vero exiit, & conspexit publicanum nomine Levin, sedentem ad telonium, & dixit ei, Sequere me.

28 Et *ille* derelictis omnibus surrexit, & secutus est eum.

29 Et fecit ei Levi epulum magnum domi suæ: eratque turba multa publicanorum, & aliorum qui cum ipsis accumbebant.

30 Obmurmurabant autem eis Scribæ ac Pharisæi, dicentes ad discipulos ejus, Quare cum publicanis & peccatoribus editis & bibitis?

31 Et respondens Jesus dixit eis, Non opus est iis qui sani sunt medico, sed iis qui male *se* habent.

32 Non veni vocatum justos, sed peccatores ad resipiscentiam.

33 Ipsi vero dixerunt ei, Quare discipuli Joannis jejunant crebro, & deprecationes faciunt, similiter & *discipuli* Pharisæorum; tui vero edunt & bibunt?

34 Ipse autem dixit eis, Num potestis facere ut filii thalami, quo *tempore* cum ipsis est sponsus, jejunent?

35 Venient autem dies cum tolletur ab eis sponsus, tunc jejunabunt illis diebus.

36 Dicebat autem eis etiam parabolam, Nemo panniculum novi vestimenti indit in vestimentum

mentum vetus: alioqui & illud novum findit *vetus*, & veteri non convenit panniculus *suntus* ex novo.

37 Et nemo injicit vinum novum in utres veteres: alioqui disrumpit vinum novum utres, & ipsum effundetur, & utres peribunt.

38 Sed vinum novum in utres recentes injiciendum est: & utraque conservantur.

39 Et nemo qui biberit vetus, statim vult novum: dicit enim, Vetus utilius est.

CAP. VI.

Docuit de sabbato. Electio & recensio Apostolorum. Concio de beatitudine, & contra, de inimicorum dilectione, & de fugiendis judiciis temerariis & hypocrisi.

FActum est vero ut sabbato altero primo pertransiret per sata. Vellebant autem discipuli spicas, edebantque, confricantes manibus.

2 Quidam autem Pharisæorum dixerunt eis, Cur facitis quod non licet facere sabbatis?

3 Tunc respondens Jesus dixit eis, Ne hoc quidem legistis quod fecit David cum esuriret ipse & qui cum eo erant?

4 Quomodo introierit domum Dei, & panes propositionis sumserit, ederitque, ac dederit etiam iis qui secum *erant*: quibus *panibus* non licet vesci nisi solis sacerdotibus?

5 Et dicebat eis, Filius hominis dominus est etiam sabbati.

6 Factum est vero etiam alio sabbato ut ipse ingrederetur in synagogam, ac doceret. Erat autem ibi quidam cujus manus dextera erat arida.

7 Observabant autem eum Scribæ ac Pharisæi an sabbato sanaturus esset *illum*, ut invenirent accusationem *adversus* eum.

8 At ipse norat cogitationes eorum: & dixit homini illi qui habebat manum aridam, Surge, & adsta in medio. Ille vero surgens adstitit.

9 Dixit igitur eis Jesus, Interrogabo vos quiddam, Licet sabbatis benefacere, an malefacere *cuipiam*? hominem servare, an perdere?

10 Et cum eos omnes circumspexisset, ait homini, Extende manum tuam. Ille autem ita fecit: & restituta est manus ejus sana sicut altera.

11 Ipsi autem repleti sunt amentia: & colloquebantur alii cum aliis, quidnam facerent Jesu.

12 Factum est autem illis diebus, ut abiret in montem ad orandum, & pernoctaret *illic* orans Deum.

13 Cum autem dies ortus esset, vocavit discipulos suos, & cum ex ipsis elegisset duodecim, quos & Apostolos nominavit:

14 (*Nempe* Simonem, quem etiam nominavit Petrum, & Andream fratrem ejus, Jacobum & Joannem, Philippum & Bartholomæum,

15 Matthæum & Thomam, Jacobum Alphæi *filium* & Simonem qui vocatur Zelotes,

16 Judam Jacobi *fratrem* & Judam Iscariotem, qui etiam fuit proditor;)

17 Et descendisset cum eis, substitit in loco campestri, turbaque discipulorum ejus & multitudo magna plebis ex tota Ju-

dea & Hierosolymis, & à maritima *regione* Tyri & Sidonis, qui venerant ut audirent eum, & sanarentur ex morbis suis;

18 Et qui vexabantur à spiritibus impuris: & sanabantur.

19 Et tota turba studebat eum tangere; quia vis ab eo prodibat, & sanabat omnes.

20 Ipse vero sublatis oculis suis in discipulos suos, dicebat, Beati *estis* pauperes: quia vestrum est regnum Dei.

21 Beati qui nunc esuritis: quia saturabimini. Beati qui nunc fletis: quia ridebitis.

22 Beati eritis cum vos oderint homines, & separaverint vos, & convitiis affecerint vos, & nomen vestrum ut malum abjecerint, propter Filium hominis.

23 Gaudete illo die, & subsilite: ecce enim, merces vestra multa *est* in cœlis: nam itidem faciebant Prophetis patres eorum.

24 Sed væ vobis divitibus: nam recepistis solatium vestrum.

25 Væ vobis qui impleti estis: nam esurietis. Væ vobis qui ridetis nunc: nam lugebitis & flebitis.

26 Væ vobis cum bene vobis dixerint omnes homines: nam itidem faciebant pseudoprophetis patres eorum.

27 Sed vobis dico qui auditis, Diligite inimicos vestros; benefacite iis qui vos oderunt.

28 Benedicite iis qui exsecrantur vos; & orate pro infestantibus vos.

29 Et qui tibi ceciderit maxillam, præbe & alteram: & ab eo qui tollit tibi pallium, etiam tunicam ne prohibeto.

30 Cuivis autem petenti aba te dato, & ab eo qui tollit *res* tuas ne repetito.

31 Et prout vultis ut faciant vobis homines, vos etiam facite eis similiter.

32 Quod si diligitis eos qui vos diligunt, quæ vobis erit gratia? nam & peccatores diligunt eos à quibus diliguntur.

33 Et si beneferceritis iis qui vobis benefaciunt, quæ vobis erit gratia? nam & peccatores idem faciunt.

34 Et si mutuum dederitis iis à quibus speratis vos recepturos, quæ gratia erit vobis? nam & peccatores peccatoribus dant mutuum, ut recipiant paria.

35 Imo diligite inimicos vestros, & *iis* benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes; & erit merces vestra multa, ac filii eritis illius Altissimi: nam ipse benignus est erga ingratos & malos.

36 Estote ergo misericordes, prout & Pater vester misericors est.

37 Ne judicate, & non judicabimini: ne condemnate, & non condemnabimini: absolvite, & absolvemini:

38 Date, & dabitur vobis: mensuram, *inquam*, bonam, pressam, agitatam, & superfluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem enim mensura qua metimini, contrametietur vobis.

39 Dicebat autem eis parabolam, Num potest cæcus cæco viæ dux esse? nonne ambo in foveam cadent?

40 Non est discipulus supra magistrum suum: sed quisquis *erit* perfectus *discipulus*, erit ut magister.

41 Quid

41 Quid autem aspicis festucam quæ est in oculo fratris tui, trabem autem quæ est in oculo tuo, non consideras?

42 Aut quomodo potes dicere fratri tuo, Frater, sine ejiciam festucam quæ in oculo tuo est; cum ipse trabem quæ est in oculo tuo non respicias? Hypocrita, ejice primum trabem illam ex oculo tuo, & tum dispicies ut ejicias festucam quæ est in oculo fratris tui.

43 Non est arbor bona quæ ferat fructum putrem, neque arbor putris quæ ferat fructum bonum.

44 Unaquæque enim arbor ex fructu suo cognoscitur. Neque enim è spinis colligunt ficus, neque è rubo vindemiant uvam.

45 Bonus homo ex bono thesauro cordis sui profert bonum; & malus homo ex malo thesauro cordis sui profert malum; ex abundantia enim cordis loquitur os ejus.

46 Quid autem vocatis me Domine, Domine; & non facitis quæ dico.

47 Quisquis venit ad me, & audit sermones meos, & eos præstat, præmonstrabo vobis cui similis sit.

48 Similis est cuipiam ædificanti domum, qui fodit & excavavit, stratumque fundamentum super petram. Ubi autem venit inundatio, illisum est flumen domui illi, sed nequivit eam quatere: fundata enim erat super petram.

49 Qui autem *meos sermones* audivit, nec præstitit, similis est cuipiam qui ædificavit domum suam super solum absque fundamento: cui illisum est flumen; itaque statim cecidit, fuitque ruina domus illius magna.

CAP. VII.

Christus servum Centurionis sanat & filium viduæ resuscitat, legatos Joannis excipit, edit miracula, & peccata remittit.

CUM autem finivisset omnia verba sua, audiente populo, ingressus est Capernaum.

2 Centurionis vero cujusdam servus male affectus morbundus erat, qui erat ipsi pretiosus.

3 *Is* vero cum audisset de Jesu, misit ad eum Seniores Judæorum, rogans eum ut veniret & servaret servum suum.

4 Illi autem cum venissent ad Jesum, precati sunt eum studiose, dicentes, Certe dignus est cui hoc præbeas,

5 Diligit enim gentem nostram, & Synagogam ædificavit nobis.

6 Jesus ergo ibat cum iis. Et cum jam non longe abesset ab illa domo, misit ad eum Centurio ille amicos, dicens ei, Domine, ne vexator: nec enim sum dignus ut tectum meum subeas.

7 Ideo ne meipsum quidem sum dignum arbitratus qui venirem ad te; sed dic verbo, & sanabitur puer meus.

8 Etenim ego homo sum sub *alterius* autoritate constitutus, habens sub me milites: & dico huic, Vade, & vadit; & alteri, Veni, ac venit; & servo meo, Fac hoc, & facit.

9 Audiens autem hæc, Jesus admiratus est eum: & conversus dixit turbæ quæ ipsum sequebatur, Dico vobis, ne in Israele

racle quidem tantam fidem inveni.

10 Et domum reversi qui missi fuerant, sanum invenerunt servum qui ægrotaverat.

11 Et factum est *die* sequenti ut iret in civitatem quæ vocatur Naim: ibant autem cum eo discipuli ejus non pauci, turbaque multa.

12 Ut autem appropinquavit portæ civitatis, tum ecce, defunctus efferebatur, *qui* unigenitus *fuerat* matri suæ, & ipsi *quidem* viduæ: turbaque civitatis non parva erat cum ea.

13 Dominus vero ipsam intuitus, intima misericordia commotus est super ea, & dixit, Ne fleto.

14 Cumque accessisset, tetigit localum: (qui vero portabant, substiterunt) & dixit, Adolescens, tibi dico, surge.

15 Tunc resedit qui fuerat mortuus, & cœpit loqui: & *ille* dedit eum matri suæ.

16 Cepit autem omnes timor: & glorificabant Deum, dicentes, Certe Propheta magnus suscitatus est inter nos, & Certe Deus respexit populum suum.

17 Pervenitque iste de eo sermo in totam Judæam, & in totam regionem circumjacentem.

18 Et renunciarunt Joanni discipuli ipsius de his omnibus: qui advocatos [illos] quosdam è discipulis suis,

19 Misit ad Jesum, dicens, Tune is es qui venturus eras, an alium exspectabimus?

20 Cum igitur venissent ad eum viri illi, dixerunt, Joannes Baptista misit nos ad te, dicens, Tune is es qui venturus eras, an alium exspectabimus?

21 Eadem autem hora multos sanavit à morbis & flagellis & spiritibus malis: & cæcis multis visum gratificatus est.

22 Et respondens Jesus dixit eis, Profecti renunciate Joanni quæ vidistis & audistis: cæcos visum recipere, claudos ambulare, leprosos purificari, surdos audire, mortuos suscitari, pauperibus evangelizari.

23 Beatus est autem quicunque non fuerit offensus in me.

24 Et cum abiissent nuncii Joannis, cœpit de Joanne dicere ad turbam, Quid existis in desertum spectaturi? arundinem à vento agitatam?

25 Sed quid existis visuri? hominem mollibus vestibus amictum? ecce, qui vestitu magnifico utuntur & in luxu versantur, sunt in palatiis regiis.

26 Sed quid existis visuri? Prophetam? Certe dico vobis, etiam amplius quàm prophetam.

27 Hic est de quo scriptum est, Ecce, mitto nuncium meum ante faciem tuam, qui apparabit viam tuam coram te.

28 Nam dico vobis, inter genitos ex mulieribus, nullus est major Propheta Joanne Baptista: sed qui minimus est in regno Dei, major est eo.

29 Et *eo* audito, totus populus & publicani justificarunt Deum, baptizati baptismo Joannis.

30 Pharisæi vero & Legis interpretes consilium Dei abrogarunt adversus semetipsos, non baptizati ab eo.

31 Dixit præterea Dominus, Cui ergo assimilabo homines gene-

gentis illius? & cui rei similes sunt?

32 Similes sunt pueralis sedentibus in foro, & qui acclamant alii alijs, & dicunt, Cecinimus vobis tibijs, & non saltastis; lamentati sumus vobis, & non flevistis.

33 Venit enim Joannes Baptista, neque edens panem, neque bibens vinum; & dicitis, Dæmonium habet.

34 Venit Filius hominis edens ac bibens; & dicitis, Ecce homo edax & vini potor, amicus publicanorum ac peccatorum.

35 Sed justificata est sapientia à filijs suis omnibus.

36 Rogavit autem eum quidam ex Pharisæis ut secum ederet: itaque ingressus domum Pharisæi, accubuit.

37 Et ecce, mulier, quæ fuerat in urbe peccatrix, cum cognovisset eum accumbere in domo Pharisæi, allato alabastro unguenti,

38 Et stans apud pedes ejus retro, flens cœpit lacrymis rigare pedes ejus, & capillis capitis sui extergebat, & osculabatur pedes ejus, & illo unguento ungebat.

39 Hoc autem vilo, Pharisæus qui vocaverat eum, dixit apud se, Iste, si esset Propheta, nosset utique quæ nam & qualis sit ea mulier quæ tangit ipsum: quod videlicet sit peccatrix.

40 Tunc respondens Jesus dixit ei, Simon, habeo quiddam quod tibi dicam. At ille ait, Magister, dic.

41 Duo debitores, *inquit Jesus*, erant cuidam creditori: unus debebat denarios quingentos, alter vero quinquaginta:

42 Cum autem illi non essent solvendo, gratificatus est *debitum* utrisque. Horum igitur dic uter eum plus diliget?

43 Respondens vero Simon dixit, *Is* præsumo, cui plus gratificatus est. At ille dixit ei, Recte judicasti.

44 Et conversus ad mulierem, dixit Simoni, Vides hanc mulierem? ingressus sum domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lacrymis rigavit pedes meos, & capillis capitis sui extersit.

45 Osculum mihi non dedisti: hæc autem, ex quo ingressa est, non intermisit deosculari pedes meos.

46 Oleo caput meum non unxisti: hæc autem unguento unxit pedes meos.

47 Cujus rei gratia, dico tibi remissa esse multa illa peccata ipsius. Nam dilexit multum: cui autem paululum remittitur, paululum diligit.

48 Dixit autem ei, Remissa sunt tibi peccata.

49 Et cœperunt qui simul accumbebant, dicere inter se, Quis est iste qui etiam peccata remittit?

50 Dixit autem ad mulierem illam, Fides tua te servavit: vade cum pace.

CAP. VIII.

Mulieres Christo ministrant. Parabola de semine & de lucerna: item quatuor miracula.

ET factum est deinceps, ut ipse iter faceret oppidatim & vicatim, prædicans & evangelizans regnum Dei: & duodecim illi *erant* cum eo.

2 Et quædam mulieres quas sanaverat à spiritibus malis & mor-

morbis; *nempe* Maria quæ vocabatur Magdalene, ex qua ſeptem dæmonia exierant,

3 Et Joanna uxor Chuzæ procuratoris Herodis, & Suſanna, & aliæ multæ quæ ſubminiſtrabant ei ex iis quæ ipſis ſuppetebant.

4 Cum autem multa turba conveniret, & civitatum incolæ adventarent ad eum, dixit per parabolam,

5 Quidam ſator exiit ad ſerendum ſemen ſuum: & inter ſerendum aliud cecidit ſecundum viam; & conculcatum eſt, & volucres cœli exederunt illud:

6 Et aliud cecidit in petram; & enatum exaruit, quia non habebat humorem:

7 Et aliud cecidit inter ſpinas; & ſimul enatæ ſpinæ ſuffocarunt illud:

8 Et aliud cecidit in terram bonam; & cum enatum eſſet, edidit fructum centuplum. Hæc dicens clamabat, Qui habet aures ad audiendum, audiat.

9 Interrogabant autem eum diſcipuli ejus, dicentes, quæ eſſet iſta parabola.

10 Ipſe vero dixit *eis*, Vobis datum eſt noſſe myſteria regni Dei: reliquis autem per parabolas *loquor*, ut conſpicientes non videant, & audientes non intelligant.

11 Eſt autem hæc parabola: Semen illud, eſt ſermo Dei:

12 Qui autem ſecundum viam *ſemen excipiunt*, ii ſunt qui audiunt: deinde venit diabolus, & tollit ſermonem ex corde ipſorum, ne credendo ſerventur.

13 Qui vero in petram, *ii ſunt* qui poſtquam audierunt, cum gaudio excipiunt ſermonem: ſed iſti radicem non habent, qui ad tempus credunt, & tempore tentationis abſcedunt.

14 Quod autem in ſpinas cecidit, ii ſunt qui audierunt: ſed abeuntes, à ſolicitudinibus & divitiis ac voluptatibus vitæ ſuffocantur, nec fructum perferunt.

15 Quod autem in bonam terram *cecidit*, ii ſunt qui in corde honeſto ac bono auditum ſermonem retinent, & fructum adferunt cum patientia.

16 Nemo porro qui lucernam accenderit, operit eam vaſe, aut ſubter lectum ponit: ſed candelabro imponit, ut qui ingrediuntur videant lumen.

17 Non eſt enim *quicquam* occultum quod non ſit futurum conſpicuum; nec abſconditum, quod non ſit futurum ut innoteſcat, & veniat in apertum.

18 Videte ergo quomodo audiatis: quiſquis enim habet, dabitur ei; & quicunque non habet, etiam quod videtur habere, tolletur ab eo.

19 Venerunt autem ad eum mater & fratres ejus, & non poterant eum convenire propter turbam.

20 Et *hoc* renunciatum eſt ei, dicentibus *nonnullis*, Mater tua & fratres tui adſtant foris, cupientes te videre.

21 Ipſe vero reſpondens dixit eis, Mater mea, & fratres mei, ii ſunt qui ſermonem Dei audiunt, & eum præſtant.

22 Factum eſt autem quodam die, ut ipſe ingrederetur in navigium, ac diſcipuli ejus: & diceret eis, Tranſeamus in ulteriorem ripam lacûs. Profecti ſunt igitur,

23 Navi-

23 Navigantibus autem eis ſopitus eſt: & deſcendit turbo venti in lacum: & complebantur ac periclitabantur.

24 Accedentes autem expergefecerunt eum, dicentes, Præceptor, præceptor, perimus. Ipſe vero experrectus objurgavit ventum ac fluctuationem aquæ: & ceſſaverunt, factaque eſt tranquillitas.

25 Dixit autem eis, Ubi eſt fides veſtra? Metuentes autem mirati ſunt, dicentes alii ad alios, Quiſnam iſte eſt, ut ventis quoque & aquæ imperet, & auſcultent ei?

26 Et navigarunt in regionem Gadarenorum, quæ eſt in oppoſita ripa Galilææ.

27 Ipſi autem egreſſo in terram, occurrit ex urbe vir quidam qui habebat dæmonia à temporibus non paucis, & veſtimento non induebatur, neque in *ulla* domo manebat, ſed in monumentis.

28 *Is* ergo cum vidiſſet Jeſum, & exclamaſſet, accidit ei *ad pedes*, & voce magna dixit, Quid mihi tecum, Jeſu Fili Dei altiſſimi? deprecor te ne me torqueas:

29 Mandabat enim illi ſpiritui impuro ut exiret ab eo homine: nam à multo tempore corripuerat eum: itaque vinctus *ille* catenis & pedicis, cuſtodiebatur: ſed diruptis vinculis agitabatur à dæmone in deſerta.

30 Interrogavit autem eum Jeſus, dicens, Quod tibi nomen eſt? Ipſe vero dixit, Legio. Nam dæmonia multa ingreſſa fuerant in eum.

31 Et rogabant eum ne imperaret ipſis ut abirent in abyſſum.

32 Erat autem ibi grex porcorum non paucorum paſcentium in monte: & rogabant eum *dæmonia* ut ſibi permitteret in illos ingredi. Et permiſit eis.

33 Egreſſa vero dæmonia ex eo homine, ingreſſa ſunt in porcos: & grex ille ruit è præcipitio in lacum; & ſuffocatus eſt.

34 Cum autem paſtores vidiſſent quod acciderat, fugerunt; & profecti renunciarunt *iſta* in urbem & per agros.

35 Exierunt igitur ut viderent quod factum erat: venerunteque ad Jeſum, & invenerunt hominem illum à quo dæmonia exierant, veſtitum, ac ſanæ mentis, ad pedes Jeſu: & metuerunt.

36 Renunciaverunt autem ipſis etiam ii qui viderant, quomodo liberatus fuiſſet qui fuerat dæmoniacus.

37 Et rogavit eum tota multitudo circumjacentis regionis Gadarenorum ut diſcederet ab ipſis, quia magno metu tenebantur: ipſe vero ingreſſus navigium reverſus eſt.

38 Deprecatus eſt autem eum vir ille à quo dæmonia exierant, ut eſſet cum eo: ſed dimiſit eum Jeſus, dicens,

39 Revertere domum tuam, & narra, quanta tibi præſtiterit Deus. Abiit igitur prædicans per totam urbem quanta ipſi præſtitiſſet Jeſus.

40 Factum eſt autem ut cum revertiſſet Jeſus, exceperit eum turba: nam omnes exſpectabant eum.

41 Et ecce, venit quidam cui nomen Jairus, qui erat præfectus ſynagogæ: & accidens ad pedes

pedes Jesu, rogabat eum ut ingrederetur domum suam:

42 Quoniam erat ei unigenita filia quasi annorum duodecim, eaque moriebatur. (Inter eundum vero turba coarctabat eum;

43 Mulier autem quæ erat in fluxione sanguinis ab annis duodecim, & in medicos impenderat totum victum, nec ab ullo potuerat curari;

44 Cum accessisset à tergo, tetigit fimbriam pallii ipsius: & illico substitit fluxio sanguinis ejus.

45 Tunc ait Jesus, Quis *est* qui me tetigit? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus & qui cum eo erant, Magister, turba te constringit & elidit, & dicis, Quis *est* qui me tetigit?

46 Jesus autem ait, Tetigit me quispiam: nam ego cognovi virtutem à me prodiisse.

47 Videns autem mulier illa se non latuisse, tremens venit, & accidens ei *ad pedes*, declarayit ei in conspectu totius populi quam ob causam tetigisset eum, & quomodo sanata fuerat illico.

48 Ipse vero dixit ei, Confide, filia: fides tua te servavit: abi cum pace.)

49 Adhuc eo loquente, venit quidam à præfecto synagogæ, dicens ei, Mortua est filia tua: ne vexa magistrum.

50 Jesus autem hoc audito, respondit ei, Ne metue: crede solummodo, & servabitur.

51 Ingressus vero domum, non permisit ingredi quenquam, nisi Petrum & Jacobum & Joannem, & patrem ac matrem puellæ.

52 Flebant autem omnes, & plangebant eam. Ipse vero dixit, Ne flete: non est mortua, sed dormit.

53 Et deridebant eum, quòd scirent esse mortuam.

54 Ipse vero ejectis foràs omnibus, & prehensa manu ejus, clamavit dicens, Puella, surge.

55 Et reversus est spiritus ejus, ac surrexit illico: & *ipse* imperavit ut ei daretur quod ederet.

56 Et perculsi fuerunt parentes ejus: ipse vero mandavit eis ut nulli dicerent quod factum fuerat.

CAP. IX.

Commissio & missio duodecim Apostolorum. Miraculum quinque panum & duorum piscium. Quid vulgus & quid Apostoli de Christo sentiant. Præmonet Christus de morte & resurrectione sua, transfiguratur, dæmoniacum sanat, contentionem de primatu reprimit, zelum inconsideratum redarguit, sequi se volentes instruit.

CONvocatis autem Jesus duodecim discipulis suis, dedit eis potestatem & jus in omnia dæmonia, & morbos sanandi.

2 Misitque eos ut prædicarent regnum Dei, & sanarent ægrotos.

3 Et dixit eis, Nihil attollite ad iter, neque virgas, neque peram, neque panem, neque pecuniam: neque binas tunicas habete.

4 Et in quamcunque domum intraveritis, illic manete, & illinc exite.

5 Et quicunque non receperint vos, exeuntes ex urbe illa, etiam

etiam pulverem à pedibus veſtris excutite, *ut hoc ſit* teſtimonium adverſus eos.

6 Exeuntes igitur obibant ſingulos vicos, evangelizantes & ſanantes *morbos* ubique.

7 Audivit autem Herodes tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo: & hæſitabat, propterea quod dicebatur à quibuſdam Joannem ſuſcitatum eſſe ex mortuis;

8 A quibuſdam vero, Eliam apparuiſſe; ab aliis autem, Prophetam quempiam ex antiquis reſurrexiſſe.

9 Tunc ait Herodes, Joannem ego decollavi: quis eſt autem iſte de quo ego talia audio? Et ſtudebat eum videre.

10 Reverſi autem Apoſtoli narraverunt ei quæcunque fecerant. Et *ipſe* aſſumtis illis, ſeceſſit privatim in locum deſertum urbis quæ vocatur Bethſaida.

11 Quod cum cognoviſſet turba, ſecuta eſt eum: *ipſe* autem excepit eos, & loquebatur eis de regno Dei: & eos quibus ſanatione opus erat, ſanabat.

12 Dies autem cœperat inclinare: & accedentes duodecim illi dixerunt ei, Dimitte turbam, ut abeuntes in circumjacentes vicos & agros, *illuc* divertant, & inveniant cibaria: nam hic in loco deſerto ſumus.

13 *Ipſe* vero dixit eis, Date ipſis vos quod edant. Ipſi vero dixerunt, Non ſunt nobis plus quàm quinque panes & duo piſces, niſi nos profecti emamus toti huic populo eſcas.

14 Aderant enim quaſi viri quinquies mille. Ait autem diſcipulis ſuis, Facite ut diſcumbant per ſingulos quoſque diſcubitus quinquageni.

15 *Ipſi* igitur ita fecerunt: & diſcubuerunt omnes.

16 *Ipſe* vero acceptis quinque illis panibus & duobus piſcibus, ſuſpiciens in cœlum, benedixit eis: & fregit, deditque diſcipulis ut apponerent turbæ.

17 Ederunt igitur omnes illi, & ſaturati ſunt: & ſublatum eſt quod ſuperfuit ipſis fragmentorum, cophini duodecim.

18 Et factum eſt, ut cum ipſe ſeorſim oraret, adfuerint ei diſcipuli: quos interrogavit, dicens, Quemnam eſſe me dicit turba?

19 Ipſi autem reſpondentes dixerunt, Joannem Baptiſtam; alii autem, Eliam; alii vero, prophetam quempiam ex antiquis reſurrexiſſe.

20 Dixit autem eis, Vos vero quem me eſſe dicitis? Reſpondens autem Petrus dixit, Chriſtum illum Dei.

21 Ipſe vero interminatus eis, mandavit ut nulli hoc dicerent;

22 Dicens, Oportet Filium hominis multa pati, & reprobari à Senioribus & principibus Sacerdotum & Scribis, & interimi, & tertia die ſuſcitari.

23 Dicebat autem omnibus, Siquis vult me ſequi, abdicet ſeipſum, & attollat crucem ſuam quotidie, & ſequatur me.

24 Quiſquis enim voluerit animam ſuam ſervare, perdet eam: quiſquis vero perdiderit animam ſuam mea cauſa, is ſervabit eam.

25 Quid enim prodeſt cuipiam ſi lucretur univerſum mundum, ſeipſum autem perdat,

dat, ſive ſuiipſius exitio multetur ?

25 Quem enim puduerit mei ac meorum ſermonum, ejus pudebit Filium hominis, quando venerit cum gloria ſua & Patris, ſanctorumque angelorum.

27 Dico autem vobis vere, ſunt quidam ex iis qui hic adſtant qui nequaquam guſtabunt mortem uſquedum viderint regnum Dei.

28 Factum eſt autem cum poſt hæc verba quaſi dies octo *interceſſiſſent*, ut aſſumtis Petro & Joanne & Jacobo, aſcenderet in montem ad orandum.

29 Facta eſt autem inter orandum ſpecies faciei ipſius alia, & veſtitus ejus albus ac refulgens.

30 Et ecce, duo viri colloquebantur cum eo, qui erant Moſes & Elias:

31 Qui viſi cum gloria, dicebant ipſius exitum, quo futurum erat ut defungeretur Hieroſolymis.

32 Petrus vero & qui cum ipſo erant, gravati erant ſomno : cum autem evigilaſſent, viderunt gloriam ejus, & duos illos viros ſtantes cum eo.

33 Et factum eſt cum illi diſcederent ab eo, ut diceret Petrus ad Jeſum, Magiſter, bonum eſt nos hic eſſe : atque *adeo* faciamus tria tabernacula, unum tibi, & unum Moſi, & unum Eliæ: neſciens quid diceret.

34 Hæc autem ipſo dicente, exſtitit nubes quæ inumbravit illos : metuerunt vero dum illi ingrederentur in nubem.

35 Et vox exſtitit è nube, dicens, Hic eſt Filius ille meus, dilectus ille : ipſum audite.

36 Et cum vox illa exſtitiſſet, inventus eſt Jeſus ſolus : ipſi autem ſiluerunt, & nulli renunciarunt per id tempus quicquam eorum quæ viderant.

37 Factum eſt autem ſequente die, ut cum ipſi deſcendiſſent è monte, occurreret ei turba multa.

38 Et ecce quidam è turba vociferatus eſt, dicens, Magiſter, deprecor te, reſpice ad filium meum : nam unigenitus eſt mihi.

39 Et ecce, ſpiritus apprehendit eum, & *ipſe* repente clamitat, & *ſpiritus* diſcerpit eum ſpumantem, & vix abſcedit ab eo, conterens eum.

40 Et deprecatus ſum diſcipulos tuos ut ipſum ejicerent : ſed non potuerunt.

41 Reſpondens autem Jeſus ait, O gens incredula & perverſa, quouſque tandem ero apud vos, & ſufferam vos ? Adduc filium tuum huc.

42 Cum autem adhuc accederet, alliſit eum dæmonium, & diſcerpſit. Objurgavit autem Jeſus ſpiritum impurum, & ſanavit puerum : & reddidit eum patri ſuo.

43 Percellebantur igitur omnes ſuper magnifica Dei virtute. Omnibus vero mirantibus ſuper omnibus quæ faciebat, dixit diſcipulis ſuis,

44 Reponite vos in aures veſtras ſermones iſtos : Futurum eſt enim ut Filius hominis tradatur in manus hominum.

45 Ipſi vero ignorabant dictum iſtud : eratque ipſis occultum, adeo ut illud non perciperent : & metuebant eum interrogare de hoc dicto.

46 Incidit

46 Incidit autem disceptatio inter eos, quis esset eorum maximus.

47 Jesus vero visa disceptatione cordis ipsorum, acceptum puerulum statuit apud se:

48 Et dixit eis, Quicunque exceperit puerulum hunc nomine meo, me excipit: & quicunque me exceperit, excipit eum qui me misit: nam qui minimus est inter vos omnes, is erit magnus.

49 Respondens autem Joannes ait, Magister, vidimus quendam sub nomine tuo ejicientem dæmonia, & prohibuimus eum, quia *te* non sequitur nobiscum.

50 Et dixit ei Jesus, Ne prohibete *illum*: qui enim non est adversum nos, pro nobis est.

51 Factum est autem, interim dum expleretur tempus quo sursum reciperetur, tum ipse faciem suam direxit ad eundum Hierosolymam.

52 Misitque nuncios ante faciem suam: qui profecti ingressi sunt in vicum Samaritanorum, ut pararent ei *hospitium*.

53 Sed *illi* non receperunt eum, quod facies ejus esset proficiscentis Hierosolymam.

54 Cum autem hoc vidissent ejus discipuli Jacobus & Joannes, dixerunt, Domine, vis dicamus ut ignis descendat è cœlo, & consumat eos, ut etiam Elias fecit?

55 Sed conversus Jesus objurgavit eos, dicens, Nescitis qualis spiritûs vos sitis.

56 Filius enim hominis non venit ut perderet animas hominum, sed ut servaret. Abierunt igitur in alium vicum.

57 Factum est autem euntibus ipsis, ut quidam in via dixerit ei, Sequar te quocunque ieris, Domine.

58 Dixit autem ei Jesus, Vulpes habent lustra, & volucres cœli nidos; Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet.

59 Dixit vero ad alium *quendam*, Sequere me. Ille vero dixit, Domine, permitte mihi ut prius abeam, ac sepeliam patrem meum.

60 Dixit autem ei Jesus, Sine ut mortui sepeliant mortuos suos: tu vero profectus annuncia regnum Dei.

61 Dixit autem etiam alius, Sequar te, Domine: sed permitte mihi prius ut valedicam iis qui sunt domi meæ.

62 Ait autem ei Jesus, Nemo qui manu sua admota aratro, respexerit ad ea quæ retro *sunt*, appositus est ad regnum Dei.

CAP. X.

Septuaginta discipuli adjunguntur duodecim Apostolis, & væ urbibus infidelibus denunciatur. Quis proximus, & quæ diversa studia Marthæ & Mariæ.

POst hæc autem designavit Dominus etiam alios *discipulos* septuaginta, misitque eos binos ante faciem suam in omnem urbem & locum quo futurum erat ut ipse veniret.

2 Dicebat igitur eis, Messis quidem multa, sed operarii pauci: deprecamini ergo Dominum messis ut emittat operarios in messem suam.

3 Abite: ecce, ego mitto vos ut agnos in medium luporum.

4 Ne portate crumenam, neque peram, neque soleas: &

neminem in via ſalutaveritis.

5 In quamcunque domum ingrediemini, primum dicite, Pax *ſit* huic domui.

6 Quod ſi fuerit illic quiſpiam filius pacis, requieſcet ſuper eum pax veſtra: ſin minus, ad vos revertetur.

7 Manete autem in ea ipſa domo, edentes & bibentes quæ ab ipſis *apposita fuerint*: dignus enim eſt operarius mercede ſua. Ne digredimini è domo in domum.

8 Sed & in quamcunque urbem ingreſſi fueritis, & exceperint vos, edite quæ apponuntur vobis:

9 Et ſanate ægrotos qui in ea fuerint, & eis dicite, Appropinquavit ad vos regnum Dei.

10 In quamcunque autem urbem ingreſſi fueritis, & non exceperint vos, egreſſi in plateas ejus, dicite,

11 Etiam pulverem qui adhæſit nobis ex urbe veſtra, vobis abſtergimus: tamen hoc ſcitote, appropinquaſſe ad vos regnum Dei.

12 Dico autem vobis, Sodomorum conditionem die illo tolerabiliorem fore quàm urbis illius.

13 Væ tibi, Chorazin, væ tibi, Beth-ſaida: nam ſi intra Tyrum & Sidonem editæ fuiſſent virtutes quæ editæ ſunt inter vos, olim cum ſacco & cinere ſedentes reſipuiſſent.

14 Ideo Tyri & Sidonis tolerabilior erit conditio in judicio quàm veſtra.

15 Et tu, Capernaum, quæ uſque ad cœlum elata es, uſque ad inferos deprimeris.

16 Qui vos audit, me audit: & qui vos dedignatur, me dedignatur; qui vero me dedignatur, dedignatur eum qui miſit me.

17 Reverſi ſunt autem ſeptuaginta illi cum gaudio, dicentes, Domine, etiam dæmonia ſubjiciuntur nobis per nomen tuum.

18 *Ipſe* autem dixit eis, Spectabam Satanam, ut fulgur, è cœlo cadentem.

19 Ecce, do vobis poteſtatem calcandi ſerpentes & ſcorpiones, & ſupra omnem vim hoſtis: & nihil vos lædet.

20 Sed de eo ne gaudete quod ſpiritus vobis ſubjiciantur: gaudete vero potius quod nomina veſtra ſcripta ſint in cœlis.

21 Eo ipſo momento exſultavit Jeſus ſpiritu, & dixit, Gloriam tibi tribuo, Pater, Domine cœli & terræ, quod hæc occultaveris ſapientibus & intelligentibus, ſed *ea* revelaris infantibus: etiam, Pater, quia ita libuit apud te.

22 Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo: & nemo novit quis ſit Filius, niſi Pater; & quis ſit Pater, niſi Filius, & cuicunque voluerit Filius *eum* revelare.

23 Et converſus ad diſcipulos, privatim dixit *eis*, Beati oculi qui vident quæ vos videtis.

24 Dico enim vobis, multos prophetas & reges cupiviſſe videre, quæ vos videtis, nec vidiſſe; & audire quæ auditis, nec audiviſſe.

25 Tum ecce, quidam Legis interpres ſurrexit, tentans eum, & dicens, Magiſter, quid faciendo, vitam æternam poſſidebo?

26 At ille dixit ei, In lege quid ſcriptum eſt? quomodo legis?

27 Ille

27 Ille vero respondens dixit, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, & ex tota cogitatione tua: & proximum tuum ut teipsum.

28 Tum *ipse* dixit ei, Recte respondisti: hoc fac, & vives.

29 Ille autem volens justificare seipsum, dixit Jesu, Et quis est meus proximus?

30 Excipiens autem *ejus sermonem*, Jesus dixit, Quidam descendebat ab Hierosolymis Jerichuntem, & incidit in latrones, qui exspoliato eo & plagis *ipsi* impositis abierunt, *eo* seminece relicto.

31 Casu autem sacerdos quidam descendit per eandem viam; qui viso eo, ex adverso praeteriit.

32 Similiter & Levita, cum venisset ad eum locum, & illum vidisset, praeteriit ex adverso.

33 Samaritanus autem quidam iter faciens, venit eò, & ipso conspecto, misericordia intima commotus est.

34 Et accedens obligavit ejus vulnera, infundens oleum ac vinum: & ipsum impositum suo jumento, duxit in diversorium, & ejus curam egit.

35 Postero autem die abiens, prolatos duos denarios dedit hospiti, & dixit ei, Curam ipsius age: & quodcunque praeterea insumseris, ego cum redibo, reddam tibi.

36 Quis igitur horum trium tibi videtur proximus fuisse illi qui incidit in latrones?

37 Ille autem dixit, Is qui usus est misericordia erga eum. Ait igitur ei Jesus, Abi, & tu fac similiter.

38 Factum est vero inter eundum, ut ipse ingrederetur in quendam vicum: mulier autem quaedam Martha nomine excepit eum domum suam.

39 Et huic erat soror quae vocabatur Maria, quae etiam assidens ad pedes Jesu, audiebat ipsius sermonem.

40 Martha vero distrahebatur circa frequens ministerium: & superveniens dixit *ei*, Domine, non est tibi curae quod soror mea reliquit me solam ad ministrandum? dic ergo ei ut me vicissim adjuvet.

41 Respondens autem dixit ei Jesus, Martha, Martha, solicita es, & satagis de multis:

42 Atqui uno opus est. Maria vero bonam partem elegit, quae non auferetur ab ea.

CAP. XI.

Christus docet orare, Daemonium mutum ejicit, docet qui sint beati, quae signa improbis data, & quomodo lucidum fiat corpus; à Pharisaeo invitatus, externam sanctimoniae larvam increpat.

ET factum est ut cum ipse oraret quodam in loco, postquam cessasset, diceret ei quidam ex ejus discipulis, Domine, doce nos orare prout & Joannes docuit discipulos suos.

2 Dixit autem eis, Cum oratis, dicite, PATER noster qui es in coelis, sanctificetur nomen tuum: veniat regnum tuum: fiat voluntas tua, sicut in coelo *ita* etiam in terra.

3 Panem nostrum quotidianum da nobis in diem.

4 Et remitte nobis peccata nostra: Nam & ipsi remittimus cuivis nobis debenti. Et ne

nos inducas in tentationem, ſed libera nos ab illo maligno.

5 Dixit etiam eis, Quis veſtrum habebit amicum, qui proficiſcetur ad eum media nocte, & dicat ei, Amice, da mihi mutuo tres panes:

6 Quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo quod apponam ei?

7 Et ille intus reſpondens dicat, Ne mihi moleſtias præbe: jam oſtium clauſum eſt, & pueruli mei mecum ſunt in cubili: non poſſum ſurgere, & dare tibi.

8 Dico vobis, etiamſi non dederit ei experrectus, eo quod amicus ejus ſit: at certe propter importunitatem ejus experrectus, dabit ei quotquot ſunt ei opus.

9 Et ego dico vobis, Petite, & dabitur vobis: quærite, & invenietis: pulſate, & aperietur vobis.

10 Quiſquis enim petit, accipit: & qui quærit, invenit: & pulſanti aperietur.

11 Ecquis autem ex vobis pater, *ſi* filius *ab eo* petierit panem, lapidem ei dabit? aut ſi piſcem, num pro piſce dabit ei ſerpentem?

12 Aut ſi petierit vel ovum, num dabit ei ſcorpium?

13 Si vos igitur qui mali eſtis, noſtis bona dona dare liberis veſtris, quanto magis Pater ille cœleſtis dabit Spiritum ſanctum petentibus ab ipſo?

14 Ejecit etiam dæmonium quod erat mutum: factum eſt autem, ut egreſſo dæmonio, loqueretur ille mutus, & mirata eſt turba.

15 Quidam vero ex eis dixerunt, Per Beelzebul principem dæmoniorum ejicit dæmonia.

16 Et alii *eum* tentantes, ſignum è cœlo petebant ab eo.

17 Ipſe vero cum noſſet cogitationes eorum, dixit eis, Omne regnum diſſidens adverſus ſeſe, vaſtatur: & domus adverſus ſeſe *diſſidens* cadit.

18 Quod ſi etiam Satanas adverſus ſeipſum diſſidet, quomodo ſtabit regnum ejus? Nam dicitis, per Beelzebul ejicere me dæmonia.

19 Quod ſi ego per Beelzebul ejicio dæmonia, filii veſtri per quem ejiciunt? propterea ipſi erunt veſtri judices.

20 Sin autem digito Dei ejicio dæmonia, nempe antevertens pervenit ad vos regnum Dei.

21 Cum potens quiſpiam armatus cuſtodit aulam ſuam, in pace ſunt quæ ipſi ſuppetunt.

22 Poſtquam vero quiſpiam eo potentior ſuperveniens vicerit eum, totam armaturam ejus tollit qua confidebat, & ſpolia ejus diſtribuit.

23 Qui non eſt mecum, adverſum me eſt: & qui non congregat mecum, ſpargit.

24 Cum impurus ſpiritus exierit à quopiam, tranſit per arida loca, quærens requiem: & non inveniens, dicit, Revertar domum meam unde exivi.

25 Veniens igitur invenit eam verſam & ornatam.

26 Tunc proficiſcitur & aſſumit ſeptem alios ſpiritus pejores quam ſit ipſe, & ingreſſi habitant illic: fitque ultima conditio hominis illius deterior priore.

27 Factum eſt vero cum hæc diceret,

diceret, ut attollens vocem quædam mulier è turba, diceret ei, Beatus venter qui te portavit, & ubera quæ suxisti.

28 Ipse autem dixit, Imo vero beati qui audiunt sermonem Dei, & eum observant.

29 Cum vero turba aggregaretur apud eum, cœpit dicere, Gens ista maligna est: signum requirit; sed signum non dabitur ei, nisi signum illud Jonæ Prophetæ.

30 Nam prout fuit Jonas signum Ninevitis, ita etiam erit Filius hominis isti genti.

31 Regina Austri surget in judicio cum viris gentis hujus, & condemnabit eos: quod venerit ab ultimis terris ut audiret sapientiam Solomonis; & ecce, plus quam Solomon *est* hoc in loco.

32 Viri Ninevitæ exsurgent in judicio cum gente ista, & condemnabunt eam: quod ad præconium Jonæ resipuerint; & ecce plus quam Jonas *est* hoc in loco.

33 Nullus vero si lucernam accenderit in occulto *loco* ponit *eam*, neque subter modium; sed in candelabrum, ut qui ingrediuntur, splendorem videant.

34 Lucerna corporis est oculus: cum igitur oculus tuus fuerit simplex, totum quoque corpus tuum lucidum erit: cum vero malus fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum *erit*.

35 Considera ergo num lumen quod in te est, tenebræ sint:

36 Itaque si corpus tuum totum lucidum *fuerit*, non habens aliquam partem tenebrosam, erit lucidum totum, ut cum lucerna fulgore te illustrat.

37 Cum autem *hæc* loquutus esset, rogavit eum quidam Pharisæus ut pranderet apud se. Ingressus igitur discubuit.

38 Pharisæus vero cum *hoc* vidisset, admiratus est eum non prius ablutum fuisse ante prandium.

39 Dixit autem ei Dominus, Vos quidem Pharisæi exteriorem poculi patinæque partem purificatis: sed quod intra vos est, plenum est rapina & malitia.

40 Amentes, nonne qui fecit quod foris est, etiam id quod intus est fecit?

41 Imo, ea quæ penès vos sunt date *in* eleemosynam; & ecce, omnia erunt vobis pura.

42 Sed væ vobis Pharisæis, qui decimatis mentham & rutam, & quodvis olus, sed præteritis judicium & charitatem Dei. Hæc autem oportuit facere, & illa non omittere.

43 Væ vobis Pharisæis, qui diligitis primum consessum in conventibus, & salutationes in foris.

44 Væ vobis, Scribæ & Pharisæi hypocritæ: qui estis ut monumenta quæ non apparent, & *quæ* nesciunt ii qui super *ea* ambulant.

45 Respondens autem quidam ex Legis interpretibus, ait illi, Magister, cum hæc dicis, etiam nos afficis injuria.

46 Ipse autem dixit, Væ vobis quoque Legis interpretibus, quoniam oneratis homines oneribus difficilibus portatu, sed ipsi uno ex digitis vestris non attingitis onera.

47 Væ vobis, quoniam ædificatis monumenta Prophetarum,

rum, patres autem veſtri interemerunt eos.

48 Nempe teſtimonio veſtro ultro conſentitis factis patrum veſtrorum: quoniam illi quidem eos interemerunt, vos autem ædificatis eorum monumenta.

49 Propterea etiam Sapientia Dei dixit, Mittam ad eos Prophetas & Apoſtolos, & ex ipſis *aliquos* interiment & *aliquos* expellent.

50 Ut à gente iſta requiratur ſanguis omnium Prophetarum effuſus à jacto mundi fundamento,

51 A ſanguine Abelis uſque ad ſanguinem Zachariæ, qui periit inter altare & ædem: profecto, dico vobis, *hic ſanguis* requiretur ab hac gente.

52 Væ vobis Legis interpretibus, quoniam ſuſtuliſtis clavem cognitionis: ipſi non introiſtis, & eos qui introibant prohibuiſtis.

53 Cum autem hæc eis diceret, cœperunt Scribæ & Phariſæi vehementer *ipſi* imminere, & eum allicere ad loquendum de multis:

54 Inſidiantes ei, & cupide venantes aliquid ex ipſius ore, ut eum accuſarent.

CAP. XII.

Chriſtus à fermento Phariſæorum, à timore hominum, ab avaritia & ſolicitudine terrenorum dehortatur, jubetque ad regni ſui præcurſoria attendere.

INterea cum aggregata eſſet permulta turba, adeo ut alii alios conculcarent, cœpit dicere diſcipulis ſuis, In primis cavete vobis à fermento Phariſæorum, quod eſt hypocriſis.

2 Nihil enim opertum eſt quod non reveletur; & nihil occultum, quod non innoteſcat.

3 Propterea quæ in tenebris dixiſtis, in luce audientur; & quod in aurem locuti eſtis in conclavibus, prædicabitur in ſolariis.

4 Dico autem vobis amicis meis, ne metuite *vobis* ab iis qui interimunt corpus, & poſtea non habent quod amplius faciant.

5 Præmonſtrabo autem vobis quem metuatis: Metuite eum qui poſtquam interemit, habet autoritatem conjiciendi in gehennam: etiam dico vobis, hunc metuite.

6 Nonne quinque paſſerculi væneunt aſſariis duobus? & *tamen* unus ex iis non eſt in oblivione in conſpectu Dei.

7 Quinetiam capilli capitis veſtri omnes numerati ſunt: ne igitur metuite: multis paſſerculis præſtatis.

8 Dico autem vobis, quiſquis me agnoverit coram hominibus, Filius quoque hominis agnoſcet eum coram angelis Dei.

9 Qui vero me abnegaverit in conſpectu hominum, abnegabitur in conſpectu angelorum Dei.

10 Et quiſquis locutus fuerit adverſus Filium hominis, ei remittetur: ei vero qui adverſus Spiritum ſanctum blaſphemaverit, non remittetur.

11 Cum autem adduxerint vos ad ſynagogas & ad magiſtratus ac poteſtates, ne ſoliciti eſtote quomodo aut quid pro defenſione allaturi aut quid dicturi ſitis:

12 Spiritus enim ſanctus docebit

cebit vos eo ipso momento, quæ oporteat dicere.

13 Dixit autem ei quidam è turba, Magister, dic fratri meo ut partiatur mecum hæreditatem.

14 Ipse vero dixit ei, Heus tu, quis me vobis judicem aut partitorem præfecit?

15 Dixit igitur eis, Videte & cavete ab avaritia: nec enim cujusquam vita ex iis quæ ipsi suppetunt, in eo sita est ut redundet.

16 Dixit autem eis parabolam in hæc verba, Hominis cujusdam divitis exuberarat regio:

17 Itaque ratiocinabatur apud se, dicens, Quid faciam? nec enim habeo ubi congregem fructus meos.

18 Et dixit, Hoc faciam: destruam horrea mea, & majora ædificabo: & illic congregabo omnes proventus meos & bona mea:

19 Et dicam animæ meæ, Anima, habes multa bona reposita in annos multos: requiesce, ede, bibe, oblectare.

20 Dixit autem ei Deus, Amens, hac nocte anima tua repetitur abs te: quæ vero parasti, cujus erunt?

21 Ita *est* qui thesaurum recondit sibi, nec est in Deo dives.

22 Dixit autem discipulis suis, propterea dico vobis, ne soliciti estote de anima vestra, quid esuri sitis; neque de corpore, quo sitis induendi.

23 Anima plus est quam alimentum, & corpus quam indumentum.

24 Considerate corvos neque serere neque metere; quibus non est cella neque horreum; & *tamen* Deus alit eos: quanto vos præstatis volucribus?

25 Quis autem ex vobis solicite cogitando potest apponere ad staturam suam cubitum unum?

26 Itaque si ne rem quidem minimam *præstare* potestis, quid de reliquis illis estis soliciti?

27 Considerate lilia, quomodo crescant: non fatigantur, neque nent: dico autem vobis, ne Solomonem quidem in omni gloria sua amictum fuisse ut unum illorum.

28 Quod si herbam quæ hodie est in agro, & cras in clibanum immittitur, Deus ita circumvestit, quanto magis vos, exigua fide præditi?

29 Vos igitur ne quærite quid esuri sitis, aut quid bibituri: & ne suspenso animo estote.

30 Hæc enim omnia gentes mundi requirunt: Pater autem vester novit vos istis indigere.

31 Quin potius quærite regnum Dei, & hæc omnia adjicientur vobis.

32 Ne metue, parve grex iste; nam libuit Patri vestro dare vobis regnum illud.

33 Vendite quæ habetis, & date eleemosynam. Parate vobis crumenas quæ non veterascant, thesaurum in cœlis qui nunquam deficiat, quo fur non appropinquat, & *ubi* tinea non corrumpit.

34 Ubi enim thesaurus vester est, illic & cor vestrum erit.

35 Sint lumbi vestri succincti, & *vestræ* lucernæ ardentes.

36 Et similes *estote* vos iis qui exspectant quando Dominus suus regressurus sit à nuptiis, ut cum venerit ac pulsaverit, statim aperiant ei.

37 Beati

37 Beati ſervi illi quos cum venerit Dominus, invenerit vigilantes: amen dico vobis, præcinget ſe, & faciet ut diſcumbant, & accedens miniſtrabit eis.

38 Et ſi venerit in ſecunda vigilia, & ſi in tertia vigilia venerit, atque ita invenerit, beati ſunt ſervi illi.

39 Hoc autem ſcitote, ſi ſciret paterfamilias qua hora fur venturus ſit, vigilaret, nec ſineret perfodi domum ſuam.

40 Et vos igitur eſtote parati: quia quâ hora non putatis, Filius hominis veniet.

41 Dixit autem ei Petrus, Domine, nobis dicis iſtam parabolam, an etiam omnibus?

42 Dixit autem Dominus, Quiſnam eſt fidus diſpenſator ac prudens, quem dominus conſtituet ſuprà famulitium ſuum, ut tempore præſtituto det demenſum?

43 Beatus ſervus ille quem, cum venerit dominus, invenerit ita facientem.

44 Vere dico vobis, ſupra omnia quæ ſibi ſuppetunt præficiet eum.

45 Quod ſi dixerit ſervus ille in corde ſuo, Tardat dominus meus adventum; cœperitque cædere ſervos & ancillas, & edere & bibere & inebriari:

46 Veniet dominus ſervi illius eo die quo *ipſum* non exſpectat, & ea hora quam non novit; & ſeparabit eum, partemque cum incredulis ei ſtatuet.

47 Ille autem ſervus qui novit voluntatem domini ſui, & neque *ſe* comparavit, neque ſe geſſit ex ejus voluntate, cædetur multis *plagis*:

48 Qui vero non novit & fecit digna plagis, cædetur *plagis* paucis. Porro cuicunque multum datum fuerit, multum repetetur ab eo: & apud quem depoſitum fuerit multum, amplius repoſcetur ab eo.

49 Ignem veni miſſurus in terram, & quid volo ſi jam accenſus eſt?

50 Sed baptiſmo oportet me baptizari, & quomodo conſtrinxor quousque *hoc* perficiatur?

51 Putatis me adveniſſe pacem daturum in terra? non, dico vobis, imo diſſidium.

52 Erunt enim ex hoc *tempore* quinque in una domo diſſidentes, tres adverſus duos, & duo adverſus tres.

53 Diſſidebit pater adverſus filium, & filius adverſus patrem; mater adverſus filiam, & filia adverſus matrem; ſocrus adverſus nurum ſuam, & nurus adverſus ſocrum ſuam.

54 Dicebat autem etiam turbæ, Cum videritis nubem exorientem ab occaſu, ſtatim dicitis, Imber venit: & ita fit.

55 Et cum Auſtrum flantem, dicitis, Æſtus erit: & fit *æſtus*.

56 Hypocritæ, faciem terræ & cœli noſtis explorare: hoc autem præſtitutum tempus quî fit ut non exploretis?

57 Cur autem & per vos ipſos non diſcernitis quod juſtum eſt?

58 Enimvero dum abis cum adverſario tuo ad magiſtratum, da operam in via ut libereris ab eo: ne pertrahat te ad judicem, & judex tradat te exactori, & exactor conjiciat te in carcerem.

59 Dico tibi, non exibis illinc uſquequo ultimum etiam minutum reddideris.

CAP.

CAP. XIII.

Exemplis & ſimilitudine ad reſipiſcentiam exhortatio. Mulier ſabbato ſanatur. Parabola grani ſinapis, & fermenti. Salvandi difficultas, & luctus Chriſti ſuper Hieruſalem.

ADfuerunt autem eo ipſo tempore quidam renunciantes ei de Galilæis, quorum ſanguinem Pilatus miſcuerat cum ipſorum ſacrificiis.

2 Et reſpondens Jeſus dixit eis, Putatis hos Galilæos præ omnibus Galilæis peccatores fuiſſe, quod talia paſſi ſint?

3 Nequaquam, dico vobis: imo niſi reſipiſcatis, omnes itidem peribitis.

4 Aut illos decem & octo, ſupra quos cecidit turris in Siloam, & quos interemit, putatis debitores fuiſſe præ omnibus hominibus qui habitant Hieroſolymis?

5 Nequaquam, dico vobis: imo niſi reſipiſcatis, omnes ſimiliter peribitis.

6 Dixit autem hanc parabolam, Ficum habebat quidam plantatam in vinea ſua: & venit quærens fructum in ea, neque invenit.

7 Dixit autem vinitori, Ecce, anni tres ſunt *ex quo* venio quærens fructum in ficu iſta, & non invenio: exſcinde eam: quorſum etiam terram inutilem reddit?

8 Ille vero reſpondens dixit ei, Domine, ſine eam etiam hoc anno, uſquequo fodero circum eam, & mifero ſtercus:

9 Et ſi quidem tulerit fructum, *ſines*: ſin minus, poſtea exſcindes eam.

10 Docebat autem in quadam ſynagoga Sabbato.

11 Et ecce, mulier adfuit, habens ſpiritum infirmitatis *ab* annis decem & octo: eratque incurvâ, nec prorſus *ſeſe* poterat ſurrigere.

12 Ipſam autem Jeſus viſam advocavit, & dixit ei, Mulier, ſoluta es ab infirmitate tua.

13 Et impoſuit ei manus: & illico ſurrecta eſt, & glorificabat Deum.

14 Reſpondens autem præfectus ſynagogæ, indignans quod Sabbato ſanaſſet Jeſus, dixit turbæ, Sex dies ſunt quibus oportet operari: his ergo *diebus* venite & curamini, & non die Sabbati.

15 Reſpondit ergo ei Dominus, & dixit, Hypocrita, unuſquiſque veſtrûm Sabbato nonne ſolvit bovem ſuum aut aſinum à præſepi, & abducit aquatum?

16 Hanc autem filiam Abrahami, quam vinxerat Satanas ecce decem & octo annos, non oportuit à vinculo iſto ſolvi die ſabbati?

17 Et cum hæc diceret, pudefiebant omnes qui ſe opponebant ei: tota vero turba gaudebat ſuper omnibus gloriæ plenis rebus quæ fiebant ab eo.

18 Dixit autem *Jeſus*, Cui rei ſimile eſt regnum Dei, & cui illud aſſimilabo?

19 Simile eſt grano ſinapis, quod acceptum quiſpiam miſit in hortum ſuum: & crevit, & evaſit in arborem magnam, & volucres cœli nidulatæ ſunt in ejus ramis.

20 Et rurſum dixit, Cui *rei* aſſimilabo regnum Dei?

21 Simile eſt fermento quod acceptum mulier indidit in farinæ ſata tria, uſquequo fermentaretur tota.

22 Pera-

22 Peragrabat igitur ſingulas urbes & vicos, docens, & iter faciens Hieroſolymam.

23 Dixit autem ei quidam, Domine, num pauci ſunt qui ſervantur? Ipſe vero dixit eis,

24 Contendite intrare per anguſtam portam: quia multi, dico vobis, ſtudebunt intrare, & non poterunt:

25 Ex quo *videlicet* ſurrexerit paterfamilias, & occluſerit oſtium, & cœperitis foris ſtare, & pulſare oſtium, dicentes, Domine, domine, aperi nobis: at ipſe reſpondens dicet vobis, Neſcio vos unde ſitis.

26 Tunc incipietis dicere, Edimus in tui conſpectu & bibimus, & in plateis noſtris docuiſti.

27 Et dicet, Dico vobis, neſcio vos unde ſitis: abſcedite à me omnes qui datis operam injuſtitiæ.

28 Illic erit fletus & ſtridor dentium, cum videritis Abrahamum & Iſaacum & Jacobum & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem ejici foras.

29 Tunc venient *homines* ab Oriente, & Occidente, & Borea, & Auſtro: & diſcumbent in regno Dei.

30 Et ecce, ſunt ultimi qui erunt primi, & ſunt primi qui erunt ultimi.

31 Eo ipſo die acceſſerunt quidam Phariſæi, dicentes, Exi & abi hinc: nam Herodes vult te interimere.

32 Tunc dixit eis, Profecti dicite vulpi iſti, Ecce ejiciam dæmonia, & ſanationes peragam hodie & cras: tertia autem die conſummabor.

33 Veruntamen oportet me hodie & cras & perendie iter facere: quia non contingit ut Propheta pereat extra Hieroſolymam.

34 Hieruſalem, Hieruſalem, quæ interimis Prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt, quoties volui aggregare liberos, quemadmodum gallina pullicidem ſuam ſub alas, & noluiſtis?

35 Ecce, relinquitur vobis domus veſtra deſerta. Amen autem dico vobis, Non videbitis me uſquedum venerit *tempus* cum dicatis, Benedictus qui venit in nomine Domini.

CAP. XIV.

Sanatio Hydropici ſabbato: Sermones convivales Chriſti, ejuſq; præmonitio ad ſui imitatores.

ET factum eſt, ut, cum veniſſet domum cujuſdam ex primoribus Phariſæis ſabbato ad edendum panem, ipſi obſervarent eum.

2 Et ecce, quidam hydropicus aderat coram eo.

3 Tum reſpondens Jeſus dixit Legis interpretibus & Phariſæis, in hæc verba, Licetne curare Sabbato?

4 Ipſi vero tacuerunt. Tum ipſe prehenſum eum ſanavit, & dimiſit

5 Et reſpondens eis, dixit, Quis veſtrum *ſi ipſius* aſinus aut bos in puteum incidat, non ſtatim retrahet eum die Sabbati?

6 Et non poterant ei ex adverſo ad iſta reſpondere.

7 Dixit autem parabolam iis qui vocati fuerant, attendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens eis,

8 Cum vocatus fueris ab aliquo ad nuptias, ne diſcumbito primo loco, ne forte honoratior te ſit vocatus ab eo:

9 Et is qui te & illum vocavit, veniens, dicat tibi, Da huic locum:

locum: & tunc incipias cum ignominia ultimum locum tenere.

10 Sed cum vocatus fueris, vade recubitum in ultimum locum; ut cum venerit qui te vocavit, dicat tibi, Amice, ascende altius: tunc erit tibi gloria in conspectu eorum qui tecum discumbunt.

11 Nam quisquis se extollit, deprimetur: & qui se depresserit, extolletur.

12 Dicebat autem etiam ei à quo fuerat ipse vocatus, Cum feceris prandium aut cœnam, ne voca amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos tuos, neque vicinos divites: nequando & ipsi te vicissim vocent, ac fiat tibi retributio.

13 Sed cum facis epulum, voca mendicos, mancos, claudos, cæcos:

14 Et beatus eris, quia non possunt *gratiam* retribuere tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione justorum.

15 Hæc autem cum audisset quidam ex iis qui simul discumbebant, dixit ei, Beatus qui edit panem in regno Dei.

16 Ipse autem dixit ei, Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocavit multos:

17 Misitque servum suum hora cœnæ, ut diceret vocatis, Venite, quia jam parata sunt omnia.

18 Et omnes cœperunt uno *consensu se* excusare. Primus dixit ei, Agrum emi, & necesse habeo exire, & eum inspicere: rogo te, habe me excusatum.

19 Et alter dixit, Juga boum emi quinque, & proficiscor ad probandum ea: rogo te, habe me excusatum.

20 Et alius dixit, Uxorem duxi, & propterea non possum venire.

21 Cum igitur servus ille advenisset, renunciavit ista domino suo. Tunc iratus paterfamilias dixit servo suo, Exi cito in plateas & vicos urbis, & mendicos ac mancos, claudosque & cæcos huc introducito.

22 Et ait servus, Domine, factum est ut imperasti, & adhuc locus est.

23 Tunc ait dominus servo, Abi ad vias & sepes, & cogè ingredi, ut impleatur domus mea.

24 Dico enim vobis, Nemo virorum illorum qui vocati fuerant, gustabit cœnam meam.

25 Ibat autem turba multa cum eo: & conversus dixit eis,

26 Siquis venit ad me, & non odit patrem suum & matrem, & uxorem & liberos, & fratres & sorores, atque adeo suam ipsius animam, non potest meus esse discipulus.

27 Et quisquis non bajulat crucem suam, & sequitur me, non potest meus esse discipulus.

28 Quis enim ex vobis, si velit turrim ædificare, non prius considens computat sumptum, an habeat quæ ad *ejus* consummationem *requiruntur?*

29 Ut ne posito fundamento, & *ipso eam* nequeunte perficere, omnes *istud* spectantes incipiant ei illudere,

30 Dicentes, homo iste cœpit ædificare, & nequivit *ædificium* perficere.

31 Aut quis rex proficiscens ad committendum prælium adversus alium regem, non prius consultat considens, an possit

cum decem millibus occurrere illi qui cum viginti millibus venit adverſus ipſum?

32 Alioquin, cum adhuc ille procul eſt, legatis miſſis, rogat ea quæ ad pacem *ſpectant*.

33 Sic ergo quiſquis veſtrûm non valedicit omnibus bonis ſuis, non poteſt meus eſſe diſcipulus.

34 Bonus eſt ſal: ſi vero ſal infatuatus fuerit, quo condietur?

35 Neque ad terram neque ad ſterquilinium appoſitus eſt: foràs eum abjiciunt. Qui habet aures ad audiendum, audiat.

CAP. XV.

Tres parabolæ, de ove & drachma perditis, filioque prodigo.

ACcedebant autem ad eum omnes publicani & peccatores, ut eum audirent:

2 Et murmurabant Phariſæi & Scribæ, dicentes, Iſte peccatores recipit, & edit cum eis.

3 Ipſe vero locutus eſt ad eos hanc parabolam, dicens,

4 Quis ex vobis, ſi habeat centum oves, & perdiderit unam ex illis, non derelinquit illas nonagintanovem in deſerto, & abiit ad eam quæ periit, uſque dum eam invenerit?

5 Et *eam* nactus imponit in humeros ſuos gaudens?

6 Venienſque domum, convocat amicos & vicinos, dicens eis, Gratulamini mihi: nam inveni ovem meam quæ perierat?

7 Dico vobis ita fore gaudium in cœlo ſuper uno peccatore reſipiſcente, *magis* quam ſuper nonagintanovem juſtis, quibus non opus eſt reſipiſcentia.

8 Aut quæ mulier, ſi habeat drachmas decem, & perdiderit drachmam unam, non accendit lucernam, & verrit domum, quæritque accurate, uſquequo *eam* invenerit?

9 Et *eam* nacta, convocat amicas ac vicinas, dicens, Gratulamini mihi: nam inveni drachmam quam perdideram?

10 Ita, dico vobis, gaudium eſt apud angelos Dei ſuper uno peccatore reſipiſcente.

11 Dixit autem, Quidam habebat duos filios:

12 Quorum junior dixit patri, Pater, da mihi partem ſubſtantiæ *ad me* attinentem. *Ille* igitur diviſit eis facultates.

13 Poſt dies autem non multos, congregatis omnibus, junior ille filius peregre profectus eſt in regionem longinquam: & illic diſſipavit ſubſtantiam ſuam, profuſe vivendo.

14 Cum autem omnia ipſe conſumſiſſet, orta eſt fames valida in regione illa: & ipſe cœpit *victu* deſici.

15 Abiit igitur & adhæſit uni ex civibus regionis illius: qui miſit eum in agros ſuos ut paſceret porcos.

16 Et deſiderabat implere ventrem ſuum ſiliquis quas edebant porci: & nemo ei dabat.

17 Cum autem ad ſe rediiſſet, dixit, Quot mercenarii patris mei redundant panibus, ego vero fame pereo!

18 Surgens proficiſcar ad patrem meum, & dicam ei, Pater, peccavi in cœlum, & in tuo conſpectu:

19 Neque amplius ſum dignus vocari filius tuus: fac me ut unum ex mercenariis tuis.

20 Surgens igitur contendit ad patrem ſuum. Cum autem adhuc longe abeſſet, vidit eum pater

pater ipſius, & intima miſericordia motus eſt: & accurrens incidit in collum ejus, & deoſculatus eſt eum.

21 Dixit autem ei filius, Pater, peccavi in cœlum, & in tuo conſpectu, neque dignus ſum amplius vocari filius tuus.

22 Dixit vero pater ad ſervos ſuos, Proferte ſtolam illam præcipuam, & induite eum, & indite annulum in manum ejus, & ſoleas in pedes:

23 Et adductum vitulum illum ſaginatum mactate: & edentes oblectemur.

24 Quia filius iſte meus mortuus erat, & revixit: perieratque, & inventus eſt. Cœperunt igitur ſeſe oblectare.

25 Erat autem filius ille ipſius ſenior ruri: qui ut veniens appropinquavit domui, audivit concentum & choros.

26 Et vocatum unum ex pueris percontatus eſt quid iſtud eſſet.

27 Is vero dixit ei, Frater tuus venit: & mactavit pater tuus vitulum illum ſaginatum: quod valentem illum receperit.

28 Indignatus eſt autem *ille* nec voluit introire. Pater ergo ipſius egreſſus advocabat eum.

29 Ipſe vero reſpondens dixit patri, Ecce, tot annos ſervio tibi, nec unquam præceptum tuum ſum tranſgreſſus, nec unquam dediſti mihi hœdum, ut cum amicis meis oblectarer:

30 Sed cum filius iſte tuus, qui abligurivit victum tuum cum meretricibus, venit, mactaſti ei vitulum illum ſaginatum.

31 Ipſe vero dixit ei, Fili, tu ſemper mecum es, & omnia mea, tua ſunt.

32 Exhilerari vero & gaudere oportebat, quod frater tuus hic mortuus erat, & revixit: perieratque, & inventus eſt.

CAP. XVI.

Parabola diſpenſatoris iniqui; divortium; dives epulo & Lazarus.

DIxit autem etiam diſcipulis ſuis, Fuit homo quidam dives, qui habebat diſpenſatorem: & is delatus eſt apud eum, ut qui diſſiparet quæ ipſi ſuppetebant.

2 Vocavit eum igitur, & dixit ei, Quid iſtud audio de te? redde rationem diſpenſationis tuæ: non enim poteris amplius eſſe diſpenſator.

3 Dixit autem apud ſe diſpenſator, Quid faciam, cum dominus meus auferat à me diſpenſationem? fodere nequeo, mendicare pudet.

4 Novi quid ſim facturus, ut cum amotus fuero à diſpenſatione, recipiant me *aliqui* domum ſuam.

5 Convocatis itaque ſingulis debitoribus domini ſui, dixit primo, Quantum debes domino meo?

6 Is autem ait, Centum batos olei. Tum ille dixit ei, Accipe tabulas tuas, & ſede cito, & ſcribe quinquaginta.

7 Deinde alii dixit, Tu vero quantum debes? Is autem ait, Centum coros tritici. Tum ipſe dixit ei, Accipe tabulas tuas & ſcribe octoginta.

8 Et laudavit dominus ille diſpenſatorem injuſtum, quod prudenter feciſſet. Certe filii hujus ſeculi prudentiores ſunt filiis lucis in ſuo genere.

9 *Sic* etiam ego vobis dico,

cum decem millibus occurrere illi qui cum viginti millibus venit adverſus ipſum?

32 Alioquin, cum adhuc ille procul eſt, legatis miſſis, rogat ea quæ ad pacem *ſpectant*.

33 Sic ergo quiſquis veſtrûm non valedicit omnibus bonis ſuis, non poteſt meus eſſe diſcipulus.

34 Bonus eſt ſal: ſi vero ſal infatuatus fuerit, quo condietur?

35 Neque ad terram neque ad ſterquilinium appoſitus eſt: foràs eum abjiciunt. Qui habet aures ad audiendum, audiat.

CAP. XV.

Tres parabolæ, de ove & drachma perditis, filioque prodigo.

ACcedebant autem ad eum omnes publicani & peccatores, ut eum audirent:

2 Et murmurabant Phariſæi & Scribæ, dicentes, Iſte peccatores recipit, & edit cum eis.

3 Ipſe vero locutus eſt ad eos hanc parabolam, dicens,

4 Quis ex vobis, ſi habeat centum oves, & perdiderit unam ex illis, non derelinquit illas nonagintanovem in deſerto, & abiit ad eam quæ periit, uſque dum eam invenerit?

5 Et *eam* nactus imponit in humeros ſuos gaudens?

6 Venienſque domum, convocat amicos & vicinos, dicens eis, Gratulamini mihi: nam inveni ovem meam quæ perierat?

7 Dico vobis ita fore gaudium in cœlo ſuper uno peccatore reſipiſcente, *magis* quam ſuper nonagintanovem juſtis, quibus non opus eſt reſipiſcentia.

8 Aut quæ mulier, ſi habeat drachmas decem, & perdiderit drachmam unam, non accendit lucernam, & verrit domum, quæritque accurate, uſquequo *eam* invenerit?

9 Et *eam* nacta, convocat amicas ac vicinas, dicens, Gratulamini mihi: nam inveni drachmam quam perdideram?

10 Ita, dico vobis, gaudium eſt apud angelos Dei ſuper uno peccatore reſipiſcente.

11 Dixit autem, Quidam habebat duos filios:

12 Quorum junior dixit patri, Pater, da mihi partem ſubſtantiæ *ad me* attinentem. *Ille* igitur diviſit eis facultates.

13 Poſt dies autem non multos, congregatis omnibus, junior ille filius peregre profectus eſt in regionem longinquam: & illic diſſipavit ſubſtantiam ſuam, profuſe vivendo.

14 Cum autem omnia ipſe conſumſiſſet, orta eſt fames valida in regione illa: & ipſe cœpit *victu* deſici.

15 Abiit igitur & adhæſit uni ex civibus regionis illius: qui miſit eum in agros ſuos ut paſceret porcos.

16 Et deſiderabat implere ventrem ſuum ſiliquis quas edebant porci: & nemo ei dabat.

17 Cum autem ad ſe rediiſſet, dixit, Quot mercenarii patris mei redundant panibus, ego vero fame pereo!

18 Surgens proficiſcar ad patrem meum, & dicam ei, Pater, peccavi in cœlum, & in tuo conſpectu:

19 Neque amplius ſum dignus vocari filius tuus: fac me ut unum ex mercenariis tuis.

20 Surgens igitur contendit ad patrem ſuum. Cum autem adhuc longe abeſſet, vidit eum pater

pater ipſius, & intima miſericordia motus eſt: & accurrens incidit in collum ejus, & deoſculatus eſt eum.

21 Dixit autem ei filius, Pater, peccavi in cœlum, & in tuo conſpectu, neque dignus ſum amplius vocari filius tuus.

22 Dixit vero pater ad ſervos ſuos, Proferte ſtolam illam præcipuam, & induite eum, & indite annulum in manum ejus, & ſoleas in pedes:

23 Et adductum vitulum illum ſaginatum mactate: & edentes oblectemur.

24 Quia filius iſte meus mortuus erat, & revixit: perierat que, & inventus eſt. Cœperunt igitur ſeſe oblectare.

25 Erat autem filius ille ipſius ſenior ruri: qui ut veniens appropinquavit domui, audivit concentum & choros.

26 Et vocatum unum ex pueris percontatus eſt quid iſtud eſſet.

27 Is vero dixit ei, Frater tuus venit: & mactavit pater tuus vitulum illum ſaginatum: quod valentem illum receperit.

28 Indignatus eſt autem *ille* nec voluit introire. Pater ergo ipſius egreſſus advocabat eum.

29 Ipſe vero reſpondens dixit patri, Ecce, tot annos ſervio tibi, nec unquam præceptum tuum ſum tranſgreſſus, nec unquam dediſti mihi hœdum, ut cum amicis meis oblectarer:

30 Sed cum filius iſte tuus, qui abligurivit victum tuum cum meretricibus, venit, mactaſti ei vitulum illum ſaginatum.

31 Ipſe vero dixit ei, Fili, tu ſemper mecum es, & omnia mea, tua ſunt.

32 Exhilerari vero & gaudere oportebat, quod frater tuus hic mortuus erat, & revixit: perieratque, & inventus eſt.

CAP. XVI.

Parabola diſpenſatoris iniqui; divortium; dives epulo & Lazarus.

DIxit autem etiam diſcipulis ſuis, Fuit homo quidam dives, qui habebat diſpenſatorem: & is delatus eſt apud eum, ut qui diſſiparet quæ ipſi ſuppetebant.

2 Vocavit eum igitur, & dixit ei, Quî iſtud audio de te? redde rationem diſpenſationis tuæ: non enim poteris amplius eſſe diſpenſator.

3 Dixit autem apud ſe diſpenſator, Quid faciam, cum dominus meus auferat à me diſpenſationem? fodere nequeo, mendicare pudet.

4 Novi quid ſim facturus, ut cum amotus fuero à diſpenſatione, recipiant me *aliqui* domum ſuam.

5 Convocatis itaque ſingulis debitoribus domini ſui, dixit primo, Quantum debes domino meo?

6 Is autem ait, Centum batos olei. Tum ille dixit ei, Accipe tabulas tuas, & ſede cito, & ſcribe quinquaginta.

7 Deinde alii dixit, Tu vero quantum debes? Is autem ait, Centum coros tritici. Tum ipſe dixit ei, Accipe tabulas tuas & ſcribe octoginta.

8 Et laudavit dominus ille diſpenſatorem injuſtum, quod prudenter feciſſet. Certe filii hujus ſeculi prudentiores ſunt filiis lucis in ſuo genere.

9 *Sic* etiam ego vobis dico,

Facite vobis amicos ex mamona injuſto: ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna illa tabernacula.

10 Qui fidelis eſt in minimo, etiam in multo fidelis eſt: & qui in pauco injuſtus eſt, etiam in multo injuſtus eſt.

11 Itaque ſi in fallaci mamona fideles non fuiſtis, veram *mamonam* quis credet vobis?

12 Et ſi in alieno fideles non fuiſtis, quod veſtrum eſt quis dabit vobis?

13 Nullus ſervus poteſt duobus dominis ſervire: aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut uni adhærebit, & alterum contemnet: non poteſtis Deo ſervire & mamonæ.

14 Audiebant autem hæc omnia etiam Phariſæi, qui erant avari: & ſannis eum excipiebant.

15 Tunc dixit eis, Vos ii eſtis qui juſtificatis voſipſos in hominum conſpectu: Deus autem novit corda veſtra: quia quod apud homines ſublime eſt, abominationi eſt in conſpectu Dei.

16 Lex & Prophetæ uſque ad Joannem: ab eo tempore regnum Dei evangelizatur, & quivis in illud vi perrumpit.

17 Facilius eſt autem cœlum & terram præterire, quam Legis unum apicem excidere.

18 Quiſquis dimittit uxorem ſuam, & alteram ducit, mœchatur: & quiſquis à viro dimiſſam ducit, mœchatur.

19 Cæterum quidam erat dives, qui induebatur purpura & byſſo, & ſeſe oblectabat quotidie ſplendide.

20 Erat vero quidam mendicus nomine Lazarus, qui projectus erat ad veſtibulum ejus, ulceroſus:

21 Et deſiderans ſaturari micis quæ cadebant è menſa divitis: ſed & canes veniebant ac lingebant ejus ulcera.

22 Factum eſt autem ut moreretur mendicus, & aſporaretur ab angelis in ſinum Abrahami: mortuus eſt vero etiam dives, ac ſepultus eſt.

23 Et apud inferos ſublatis oculis ſuis, cum eſſet in tormentis, vidit Abrahamum è longinquo, & Lazarum in ſinu ejus.

24 Tum ipſe clamans dixit, Pater Abrahame, miſerere mei, & mitte Lazarum ut intingat extremum digitum ſuum in aquam, & refrigeret linguam meam: quoniam graviſſimè crucior in iſta flamma.

25 Dixit autem Abrahamus, Fili, memento te bona tua recepiſſe in vita tua, & Lazarum ſimiliter mala: nunc autem hic ſolamen recipit, tu vero cruciaris.

26 Et ad hæc omnia, inter nos & vos hiatus ingens conſtitutus eſt, ut ii qui volunt hinc tranſire ad vos, non poſſint, neque iſtinc huc tranſire.

27 Dixit autem *ille*, Rogo te igitur, pater, ut eum mittas domum patris mei.

28 Habeo enim quinque fratres, ut *hæc* obteſtetur eos, ne & ipſi veniant in hunc locum tormenti.

29 Dicit ei Abrahamus, Habeant Moſen & Prophetas: audiant eos.

30 Ille vero dixit, Non, pater Abrahame: ſed ſiquis è mortuis abierit ad eos, reſipiſcent.

31 Abra-

31 Abrahamus autem dixit ei, Si Moſen & Prophetas non audiunt, ne ſi quidem quiſpiam ex mortuis reſurgat, perſuadebuntur.

CAP. XVII.

Scandalum vitandum: ignoſcentia commendata: decem leproſi ſanati: Regnum Dei quomodo veniet, & quo mundi ſtatu apparebit Filius hominis.

AIT autem diſcipulis, Contingere non poteſt ut non eveniant offendicula: ſed væ illi per quem eveniunt.

2 Expedit ei ſi mola aſinaria circumponatur collo ejus, & abjectus fuerit in mare, *potius* quam ut ſit offendiculo uni ex parvis iſtis.

3 Cavete vobis: Si peccaverit in te frater tuus, objurga eum: & ſi reſipuerit, remitte ei.

4 Et ſi ſepties in die peccaverit in te, & ſepties *in* die revertatur ad te, dicens, Reſipui: remittes ei.

5 Tunc dixerunt Apoſtoli Domino, Adde nobis fidem.

6 Dixit autem Dominus, Si haberetis fidem quantulum *eſt* granum ſinapis, diceretis huic ſycamino, Eradicator, & plantator in mari: & obediret vobis.

7 Quis autem veſtrûm habet ſervum arantem, aut paſcentem, qui regreſſo ab agro, dicat ſtatim, Accede, & accumbe?

8 Imo nonne dicit ei, Para quod cœnem, & præcinctus miniſtra mihi uſquedum edero ac bibero: & poſtea edito tu & bibito?

9 Num gratiam habet ſervo illi quod fecerit quæ ipſi edicta fuerant? non puto.

10 Ita & vos cum feceritis omnia quæ edicta ſunt vobis, dicite, Servi inutiles ſumus: nam quod debuimus facere, fecimus.

11 Et factum eſt, inter eundum Hieroſolymam, ut ipſe tranſiret per mediam Samariam & Galilæam.

12 Cum autem ingrederetur in quendam vicum, occurrerunt ei decem viri leproſi, qui ſteterunt procul:

13 Et ſuſtulerunt vocem, dicentes, Jeſu magiſter, miſerere noſtri.

14 Qui cum *eos* vidiſſet, dixit eis, Profecti oſtendite vos Sacerdotibus. Et factum eſt ut interim eundum purificati ſint.

15 Unus autem ex ipſis ut vidit ſe ſanatum eſſe, revertit, glorificans Deum voce magna.

16 Et procidit in faciem ad pedes ejus, gratias ei agens: eratque iſte Samaritanus.

17 Reſpondens autem Jeſus dixit, Nonne decem illi purificati ſunt? novem autem illi ubi *ſunt?*

18 Non ſunt reperti qui redierint ut tribuerent gloriam Deo niſi alienigena iſte.

19 Et dixit ei, Surge & abi: fides tua te ſervavit.

20 Interrogatus autem à Phariſæis quando venturum eſſet regnum Dei: reſpondit eis, & dixit, Non veniet regnum Dei ita ut obſervari poſſit:

21 Neque dicent, Ecce hic, aut ecce illic: ecce enim, regnum Dei intus habetis.

22 Dixit autem diſcipulis, Veniet tempus cum deſiderabitis videre unum ex diebus Filii hominis: nec videbitis.

23 Et dicent vobis, Ecce hic,

aut, ecce illic: *sed* ne abite, neque prosequimini.

24 Nam sicut fulgur coruscans ex *una regione* quæ sub cœlo est, in *alteram* quæ sub cœlo est splendet: ita erit & Filius hominis die suo.

25 Sed prius oportet eum multa pati, & reprobari à gente ista.

26 Et prout factum est in diebus Noe, ita erit etiam diebus Filii hominis.

27 Edebant, bibebant, uxores ducebant, & dabantur nuptum, ad eum usque diem quo introiit Noe in arcam: venitque diluvium, & perdidit omnes.

28 Similiter etiam ut accidit in diebus Lot: edebant, bibebant, emebant, vendebant, plantabant, ædificabant:

29 Quo autem die Lot exiit Sodomis, pluit ignis & sulphur è cœlo, & omnes perdidit.

30 Secundum hæc erit dies quo Filius hominis revelabitur.

31 In illo die qui fuerit in solario, & vasa ejus in ipsa domo, ne descendat ad ea tollenda: & qui in agro, similiter non revertatur retrorsum.

32 Memineritis uxoris Lot.

33 Quicunque studuerit animam suam servare, perdet eam: & quicunque eam perdiderit, vivificabit eam.

34 Dico vobis, illa nocte erunt duo in lecto uno: unus accipietur, & alter relinquetur.

35 Duo erunt molentes simul: una accipietur, & altera relinquetur.

36 Duo erunt in agro: unus accipietur, & alter relinquetur.

37 Tunc respondentes dicunt ei, Ubi, Domine? Ipse vero dixit eis, Ubi corpus, illuc congregabuntur aquilæ.

CAP. XVIII.

Exemplo viduæ & publicani commendantur assiduitas & humilitas orationis. Pueruli à Christo amplectuntur. Terrentur qui pecunias possident, & consolantur qui omnia reliquerunt.

DIxit autem eis etiam parabolam *huc spectantem*, quod oporteret semper orare, neque segnes esse,

2 Dicens, Judex quidam erat in quadam urbe, qui Deum non timebat, nec quenquam reverebatur.

3 Erat autem in illa urbe quædam vidua, quæ venit ad eum, dicens, Vindica me ab adversario meo.

4 Ille autem noluit per *multum* tempus: postea vero dixit apud se, Etsi Deum non timeo, nec quenquam revereor,

5 Tamen quia molestiam mihi præbet vidua ista, vindicabo eam, ne tandem veniens obtundat me.

6 Ait autem Dominus, Audite quid judex ille injustus dicat:

7 Deus autem non vindicabit electos suos, vociferantes ad ipsum die ac nocte, etiamsi patiente sit animo super ipsis?

8 Dico vobis, vindicabit eos cito. Veruntamen Filius hominis cum venerit, num reperturus est fidem in terra?

9 Dixit autem etiam quibusdam qui sibi persuaserant se justos esse, & pro nihilo habebant reliquos, parabolam istam:

10 Homines duo ascenderunt in templum ut precarentur: unus

unus Phariſæus, & alter, publicanus:

11 Phariſæus conſiſtens ſeorſim hæc oravit, Deus, gratias ago tibi quod non ſim ut reliqui homines, rapaces, injuſti, mœchi: vel etiam ut iſte publicanus.

12 Jejuno bis hebdomade, decimo quæcunque poſſideo.

13 Publicanus autem procul ſtans, nolebat vel oculos in cœlum attollere: ſed cædebat pectus ſuum, dicens, Deus, placator mihi peccatori.

14 Dico vobis, Deſcendit iſte juſtificatus domum ſuam *potius* quam ille: quia quicunque ſe extollit, deprimetur, & qui ſeſe deprimit, extolletur.

15 Adferebant autem ad eum etiam infantes, ut eos tangeret: cum autem hoc vidiſſent diſcipuli, objurgarunt eos.

16 Jeſus vero cum eos advocaſſet, dixit, Sinite puerulos venire ad me, & eos non prohibete: talium eſt enim regnum Dei.

17 Amen dico vobis, quicunque non exceperit regnum Dei tanquam puerulus, nequaquam introibit in illud.

18 Tunc interrogavit eum quidam ex primoribus, dicens, Magiſter bone, quid faciendo vitam æternam poſſidebo?

19 Dixit autem ei Jeſus, Cur me dicis bonum? nemo bonus niſi unus, *nempe* Deus.

20 Præcepta noſti, Ne mœchare, Ne occidito, Ne furare, Ne falſum teſtimonium dicito. Honora patrem tuum & matrem tuam.

21 Ille autem dixit, Hæc omnia obſervavi à juventute mea.

22 Jeſus vero his auditis dixit ei, Adhuc unum tibi deeſt: omnia quæ habes, vende, & diſtribue pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo: & adeſdum, ſequere me.

23 At ille his auditis, valde triſtis factus eſt: nam dives erat valde.

24 Cum autem vidiſſet Jeſus eum valde triſtem factum, dixit, Quam difficile qui pecunias habent introibunt in regnum Dei!

25 Facilius eſt enim camelum per foramen acûs intrare quàm divitem in regnum Dei intrare.

26 Qui vero *iſtud* audierant, dixerunt, Et quis poteſt ſervari?

27 Ipſe autem dixit, Quæ fieri non poſſunt apud homines, fieri poſſunt apud Deum.

28 Dixit autem Petrus, Ecce, nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te.

29 Ipſe vero dixit eis, Amen dico vobis, nemo eſt qui reliquerit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut liberos, regni Dei cauſa,

30 Qui non recepturus ſit multiplicia hoc ipſo tempore, & in ſeculo venturo vitam æternam.

31 Et cum aſſumſiſſet illos duodecim, dixit eis, Ecce, aſcendimus Hieroſolymam, & perficientur omnia quæ ſcripta ſunt per Prophetas, de Filio hominis.

32 Tradetur enim Gentibus, & illudetur, & contumeliis afficietur, & conſpuetur.

33 Et eum flagellatum interiment: ſed die tertia reſurget.

34 Ipſi vero nihil horum intellexerunt: erantque iſta verba ipſis occulta, neque cognoverunt quæ dicebantur.

35 Factum

35 Factum est autem ut dum ipse appropinquaret Jericho, cæcus quidam sederet apud viam mendicans.

36 Cum igitur *is* audisset turbam prætereuntem, percontabatur quid hoc esset.

37 Renunciaverunt autem ei Jesum Nazaræum transire.

38 Tunc vociferatus est, dicens, Jesu Fili David miserere mei.

39 Et qui præibant, objurgabant eum ut sileret: ipse vero multo magis clamabat, Fili David miserere mei.

40 Jesus autem cum substitisset, jussit eum adduci ad se: & cum is appropinquasset, interrogavit eum,

41 Dicens, Quid tibi vis faciam? Ille vero dixit, Domine, ut visum recipiam.

42 Et Jesus dixit ei, Recipito visum: fides tua te servavit.

43 Illico igitur visum recepit, ac sequebatur eum, glorificans Deum, & totus populus cum *hoc* vidisset, tribuit laudem Deo.

CAP. XIX.

Zacchæus vocatur. Parabola de decem minis. Christi ingressus in urbem, ejusque lacrymæ, & zelus erga domum Dei.

JEsus autem ingressus Jericho, transibat:

2 Et ecce, quidam nomine vocatus Zacchæus, & qui magister erat publicanorum, & dives erat:

3 Studebatque videre quis esset Jesus: nec poterat præ turba, quòd statura parvus esset:

4 Præcurrens igitur ascendit in sycomorum, ut eum videret: quoniam futurum erat ut illac transiret.

5 Ut autem venit ad eum locum, suspiciens Jesus vidit eum, & dixit ei, Zacchæe, festinans descende: hodie enim domi tuæ oportet me manere.

6 Tum is festinans descendit, & excepit eum gaudens.

7 Et omnes cum hoc vidissent murmurabant, dicentes, eum ingressum esse ad hominem peccatorem ut *ibi* diversaretur.

8 Adstans autem Zacchæus dixit Domino, Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus: & si quid cuipiam per calumniam eripui, reddo quadruplum.

9 Dixit autem ei Jesus, Hodie salus huic domui contigit, eò quod ipse quoque est filius Abrahami.

10 Venit enim Filius hominis ut quærat & servet quod perierat.

11 Hæc autem ipsis audientibus, pergens, dixit parabolam, eò quod esset prope Hierosolymam, & quod putarent fore ut illico regnum Dei appareret.

12 Dixit ergo, Homo quidam nobilis profectus est in regionem longinquam, ut acciperet sibi regnum, ac reverteretur.

13 Vocatis autem decem servis suis dedit eis decem minas, & dixit eis, Negotiamini donec veniam.

14 Cives autem ejus oderant eum, miseruntque legationem post eum, dicentes, Nolumus hunc regnare super nos.

15 Et factum est cum is redisset, accepto regno, tum jussit vocari servos illos, ad se, quibus dederat pecuniam: ut cognosceret

noſceret quis quid negotiando confeciſſet.

16 Adfuit autem primus, dicens, Domine, mina tua decem minas lucrifecit.

17 *Ille* autem ait ei, Bene *eſt*, ſerve bone: quia in minimo fuiſti fidelis, habeto jus in decem urbes.

18 Et alter venit, dicens, Domine, mina tua confecit quinque minas.

19 *Ille* vero & iſti dixit, Tu quoque præeſto quinque urbibus.

20 Et alius venit, dicens, Domine, ecce mina tua quam habui ſepoſitam in ſudario.

21 Metui enim te, quod homo ſis auſterus: tollis quod non depoſuiſti, & metis quod non ſeminaſti.

22 Tum *ille* dixit ei, Ex ore tuo te judicabo, ſerve male: ſcibas me hominem auſterum eſſe, qui tollam quod non depoſui, & metam quod non ſeminavi:

23 Quare igitur non dediſti pecuniam meam ad menſam, & ego veniens, cum fœnore ipſam exegiſſem?

24 Et aſtantibus dixit, Tollite abeo minam, & date illi qui decem minas habet.

25 *Illi* vero dixerunt ei, Domine, habet decem minas.

26 *At ille*, Nam, *inquit*, dico vobis, Omni habenti dabitur: ei vero qui non habet, etiam quod habet auferetur ab eo.

27 Quinetiam meos illos inimicos qui noluerunt me regnare ſupra ſe, adducite huc, & jugulate coram me.

28 Et his dictis, antegrediebatur aſcendens Hieroſolymam.

29 Et factum eſt cum appropinquaſſet Bethphagæ & Bethaniæ, ad montem qui vocatur Olearum, miſit duos ex diſcipulis ſuis,

30 Dicens, Abite in vicum qui eſt ex adverſo: in quo introeuntes invenietis pullum alligatum, cui nullus unquam hominum inſedit: ſolutum eum adducite.

31 Et ſi quis vos interrogaverit, Quare ſolvitis? Sic dicetis ei, Quoniam eo opus eſt Domino.

32 Profecti autem qui miſſi erant, invenerunt prout eis dixerat.

33 Solventibus autem ipſis pullum, dixerunt eis domini ejus, Quare ſolvitis pullum?

34 Ipſi vero dixerunt, Quoniam eo opus eſt Domino.

35 Duxerunt igitur eum ad Jeſum. Et palliis ſuis pullo injectis, impoſuerunt Jeſum.

36 Eunte autem ipſo, ſubſternebant pallia ſua in via.

37 Et cum jam appropinquaret ad deſcenſum montis Olearum, cœpit omnis multitudo diſcipulorum gaudentium laudare Deum voce magna de omnibus quas viderant virtutibus,

38 Dicentes, Benedictus Rex ille qui venit in nomine Domini: pax in cœlo, & gloria in *locis* altiſſimis.

39 Et aliqui Phariſæorum è turba dixerunt ei, Magiſter, objurga diſcipulos tuos.

40 Ipſe vero reſpondens dixit eis, Dico vobis, ſi ſiluerint iſti, mox lapides clamaturos.

41 Et ut appropinquavit, viſa urbe, flevit ſuper ea,

42 Dicens, Si vel tu noſſes

hoc ſaltem tuo die, quæ ad pacem tuam *faciunt*. Sed *ea* nunc occulta ſunt oculis tuis.

43 Nam veniet tempus adverſum te, quo circumjicient tibi inimici tui vallum, & circumcingent te, & conſtringent undique:

44 Teque ſolo æquabunt, & filios tuos intus; neque relinquent in te lapidem ſuper lapidem: eò quod non agnoveris præſtitutum hoc tempus viſitationis tuæ.

45 Et ingreſſus in templum cœpit ejicere eos qui vendebant in eo & emebant,

46 Dicens eis, Scriptum eſt, Domus mea, domus precationis eſt: vos autem feciſtis eam ſpeluncam latronum.

47 Et docebat quotidie in templo. Primarii vero ſacerdotes & Scribæ, & primores plebis ſtudebant eum perdere:

48 Nec inveniebant quid facerent: totus enim populus pendebat ab eo, *ipſum* audiens.

CAP. XX.

De Baptiſmo Joannis: de operariis in vineam miſſis: de tributo: de reſurrectione, & filio Davidis.

ET factum eſt quodam dierum illorum, ut cum ipſe doceret populum in templo, & evangelizaret, ſupervenerint primarii Sacerdotes & Scribæ cum Senioribus,

2 Et allocuti ſunt eum dicentes, Dic nobis qua autoritate iſta facias, aut quis ille ſit qui dedit tibi iſtam autoritatem.

3 Reſpondens autem dixit eis, Interrogabo vos & ego quiddam: dicite igitur mihi,

4 Baptiſmus Joannis è cœlo erat, an ex hominibus?

5 At illi ratiocinati ſunt apud ſe, dicentes, Si dixerimus, E cœlo: dicet, Quare ergo non credidiſtis ei?

6 Sin autem dixerimus, Ex hominibus: tota plebs lapidabit nos: perſuaſa enim eſt Joannem Prophetam fuiſſe.

7 Reſponderunt igitur ſe neſcire unde *eſſet*.

8 Tunc Jeſus dixit eis, Nec ego dicam vobis qua autoritate hæc faciam.

9 Cœpit autem dicere ad plebem parabolam hanc, Quidam plantavit vineam, & elocavit eam agricolis: & peregre abfuit non multum temporis.

10 Sed præſtituto tempore miſit ſervum ad agricolas illos, ut ſibi darent ex fructu vineæ. Agricolæ autem illi cæſum illum ablegarunt inanem.

11 *Ille* vero perrexit, & alterum ſervum miſit: at ipſi hunc quoque cæſum & contumeliis affectum ablegarunt inanem.

12 Et perrexit mittere tertium: at illi & iſtum vulneratum ejecerunt.

13 Dixit igitur Dominus vineæ, Quid faciam? mittam filium illum meum dilectum: utique hunc viſum reverebuntur.

14 Viſo autem eo agricolæ colloquebantur inter ſe dicentes, Iſte eſt hæres: adeſte, interimamus eum, ut noſtra fiat hæreditas.

15 Et ejectum eum extra vineam, interemerunt. Quid ergo faciet eis Dominus vineæ?

16 Veniet & perdet agricolas iſtos & dabit vineam aliis. *Hoc* autem cum audiſſent, dixerunt, Abſit.

17 Ille

17 Ille vero intuitus ipſos ait, Quid illud eſt ergo quod ſcriptum eſt, Quem lapidem reprobaverunt ædificantes, is factus eſt caput anguli?

18 Quiſquis ceciderit ſuper illum lapidem confringetur: ſuper quem autem ceciderit, comminuet eum.

19 Et ſtuduerunt primarii Sacerdotes & Scribæ injicere in eum manus eo ipſo momento: ſed metuerunt plebem: cognoverant enim *eum* adverſus ipſos dixiſſe ſimilitudinem iſtam.

20 Itaque obſervantes *eum*, miſerunt inſidiatores, qui ſe juſtos eſſe ſimularent, ut carperent ejus ſermonem, tradituri eum imperio & poteſtati Præſidis.

21 Qui interrogaverunt eum, dicentes, Præceptor, ſcimus te recte dicere & docere, nec accipere perſonam, ſed viam Dei in veritate docere:

22 Licet nobis tributum dare Cæſari, an non?

23 Animadverſa autem eorum calliditate, dixit eis, Quid me tentatis?

24 Oſtendite mihi denarium: cujus habet imaginem & inſcriptionem? Reſpondentes autem dixerunt, Cæſaris.

25 Tunc dixit eis, Reddite igitur quæ *ſunt* Cæſaris, Cæſari: & quæ *ſunt* Dei, Deo.

26 Itaque nequiverunt ejus verba carpere coram plebe: & mirati ſuper ejus reſponſo, ſiluerunt.

27 Accedentes autem quidam Sadducæorum, (qui contendunt non eſſe reſurrectionem) interrogarunt eum,

28 Dicentes, Magiſter, Moſes ſcripſit nobis, Si cujus frater mortuus fuerit habens uxorem, & ſine liberis mortuus fuerit, ut frater accipiat ejus uxorem, & excitet ſemen fratri ſuo.

29 Septem ergo fratres fuerunt, quorum primus accepta uxore mortuus eſt ſine liberis.

30 Accepit igitur eam ſecundus, *qui* & ipſe mortuus eſt ſine liberis.

31 Deinde tertius accepit eam: itidem autem & illi ſeptem: nec reliquerunt liberos, & mortui ſunt.

32 Poſt omnes autem mortua eſt & mulier.

33 In reſurrectione ergo, cujus eorum erit uxor? nam illi ſeptem habuerunt eam uxorem.

34 Tum reſpondens dixit eis Jeſus, Filii hujus ævi ducunt uxores, & nuptum dantur:

35 Qui vero digni habiti fuerint qui ævum illud conſequantur, & reſurrectionem ex mortuis, neque ducunt uxores, neque nuptum dantur:

36 Nec enim mori poſſunt amplius: pares enim Angelis ſunt: & filii ſunt Dei, cum ſint filii reſurrectionis.

37 Mortuos autem ſuſcitatum iri, etiam Moſes indicavit in rubo, cum dicit Dominum Deum Abrahami, & Deum Iſaaci, & Deum Jacobi.

38 Deus autem non eſt mortuorum, ſed vivorum *deus*: omnes enim vivunt ei.

39 Reſpondentes autem ei quidam ex Scribis dixerunt, Magiſter, bene dixiſti.

40 Nec amplius audebant eum quicquam interrogare.

41 Dixit autem eis, Quomodo

do dicunt Chriſtum filium eſſe Davidis?

42 Nam ipſe David dicit in libro Pſalmorum, Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dextram meam,

43 Uſquedum ſtatuero inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum?

44 David ergo Dominum eum vocat, & quomodo filius ejus eſt?

45 Audiente vero toto populo dixit diſcipulis ſuis,

46 Cavete à Scribis, qui volunt ambulare ſtolati, & amant ſalutationes in foris, ac primos conſeſſus in conventibus, & primos accubitus in cœnis.

47 Qui exedunt domos viduarum, & in ſpeciem longis orationibus utuntur: Iſti recipient gravius judicium.

CAP. XXI.

Viduæ ſuper omnes liberalitas. Excidium Jeruſalem & finis ſeculi.

REſpiciens vero vidit divites immittentes dona ſua in gazophylacium.

2 Vidit autem etiam quandam viduam pauperculam immittentem illuc minuta æreola duo.

3 Et dixit, Vere dico vobis, vidua hæc pauper immiſit amplius quam omnes.

4 Nam omnes hi ex eo quod ſibi redundat, immiſerunt quæ donarent Deo: hæc autem immiſit ex penuria ſua totum victum quem habebat.

5 Et quibuſdam dicentibus de templo, quod pulchris lapidibus ac donariis ornatum eſſet, dixit,

6 Hæccine ſpectatis? venient dies quibus non relinquetur lapis ſuper lapidem qui non deſtruatur.

7 Interrogaverunt autem eum, dicentes, Magiſter, quando hæc erunt? & quod *erit* ſignum quando futura ſint iſta?

8 Ipſe vero dixit, Videte ne ſeducamini: multi enim venient ſub nomine meo, dicentes, Ego ſum *Chriſtus*: & tempus illud præſtitutum appropinquat. Ne igitur ſequimini eos.

9 Cum vero audieritis bella & exagitationes, ne conſternamini: oportet enim iſta primum fieri, ſed non ſtatim *erit* finis.

10 Tunc dixit eis, Inſurget gens in gentem, & regnum in regnum:

11 Et magni terræmotus erunt ſingulis locis, & fames ac peſtilentiæ, & terriculamenta, & ſigna è cœlo magna erunt.

12 Sed ante hæc omnia injicient vobis manus, & *vos* perſequentur, tradentes in conventus & carceres, adductos ad reges ac præſides, propter nomen meum.

13 *Hæc* autem cedent vobis teſtimonio.

14 Habete igitur hoc fixum in cordibus veſtris, non præmeditari defenſionem.

15 Ego enim dabo vobis os, & ſapientiam cui non poterunt contradicere neque obſiſtere omnes qui ſe vobis opponent.

16 Prodemini autem etiam à parentibus & fratribus & cognatis & amicis: & morte mulctandos curabunt *aliquos* ex vobis:

17 Et eritis exoſi omnibus propter nomen meum.

18 Sed pilus capitis veſtri non peribit.

19 Per

19 Per tolerantiam veſtram poſſidete animas veſtras.

20 Cum autem videritis Hieroſolymam cingi ab exercitibus, tunc agnoſcite appropinquare vaſtationem ejus.

21 Tunc qui in Judæa ſunt, fugiant in montes: & qui intra eam, excedant: & qui in agris, non ingrediantur in eam.

22 Nam hi ſunt dies ultionis, ut impleantur, omnia quæ ſcripta ſunt.

23 Væ autem gravidis & lactantibus in illis diebus: erit enim neceſſitas magna in hac regione, & ira in populo iſto.

24 Et cadent acie gladii, & captivi ducentur in omnes Gentes: & Hieroſolyma calcabitur à Gentibus, uſquequo impleantur præſtituta illa tempora Gentium.

25 Tunc erunt ſigna in ſole & luna & ſtellis: & in terra anxietas Gentium in conſilii inopia, reſonante mari & ſalo:

26 Exanimatis hominibus præ metu & exſpectatione *malorum* ſupervenientium orbi terrarum: nam poteſtates cœlorum concutientur.

27 Et tunc videbunt Filium hominis venientem in nube cum potentia & gloria multa.

28 Cum autem hæc fieri incipient, ſurſum reſpicite & attollite capita veſtra, quoniam appropinquat redemtio veſtri.

29 Dixit etiam eis parabolam, *inquiens*, Videte ficum & omnes arbores:

30 Cum jam emiſerint *folia*, *vos ea* aſpicientes, per vos ipſos agnoſcitis jam prope eſſe æſtatem:

31 Ita & vos cum videritis hæc fieri, agnoſcite, prope eſſe regnum Dei.

32 Amen dico vobis, Nequaquam præterierit hæc ætas quousque *hæc* omnia facta fuerint.

33 Cœlum & terra præteribunt, verba autem mea nequaquam præteribunt.

34 Cavete autem vobis nequando graventur corda veſtra crapula & ebrietate, & ſolicitudinibus hujus vitæ: & repente vobis ſuperveniat dies ille.

35 Nam ut laqueus, invadet in omnes qui habitant in ſuperficie totius terræ.

36 Incubate igitur, omni tempore deprecantes ut digni habeamini qui effugiatis iſta omnia quæ futura ſunt: & conſiſtatis ante Filium hominis.

37 Docebat autem interdiu in templo: noctu vero exiens pernoctabat in monte qui vocatur Olearum.

38 Et totus populus diluculo veniebat ad eum, in templo ad eum audiendum.

CAP. XXII.

Proditio Judæ. Inſtitutio cœnæ. Profeſſio Chriſti. Petri zelus, lapſus & reſipiſcentia. Chriſti de ſe confeſſio.

APpropinquabat autem feſtum azymorum, quod dicitur paſcha.

2 Et quærebant primarii Sacerdotes & Scribæ quomodo eum interimerent: metuebant enim plebem.

3 Introiit autem Satanas in Judam cognominatum Iſcariotem, qui erat è numero *illorum* duodecim.

4 Abiens igitur collocutus eſt cum primariis Sacerdotibus ac

præfectis *templo*, quomodo ipsis eum proderet.

5 Qui gavisi sunt: & pacti sunt *se* daturos ei pecuniam.

6 *Ipse* vero spopondit: quærebatque opportunitatem eum ipsis prodendi absque turba.

7 Venit autem dies azymorum, quo oportebat mactari pascha.

8 Misit igitur Petrum & Joannem, dicens, Profecti parate nobis pascha, ut edamus.

9 Ipsi vero dixerunt ei, Ubi vis paremus *illud?*

10 At ille dixit eis, Ecce, postquam introieritis in urbem, occurret vobis quidam aquæ amphoram portans: sequimini eum domum illam in quam ingredietur.

11 Et dicite patrifamiliâs illius domus, Dicit tibi Magister, Ubi est diversorium ubi pascha cum discipulis meis edam?

12 Tunc ipse ostendet vobis cœnaculum magnum stratum: illic parate *pascha*.

13 Profecti igitur invenerunt omnia prout dixerat eis: & paraverunt pascha.

14 Cum autem adesset *constitutum* illud tempus, accubuit, & duodecim Apostoli cum eo.

15 Et dixit eis, Desiderio desideravi hoc pascha edere vobiscum, antequam ego patiar.

16 Dico enim vobis, me non amplius esurum esse ex eo, usquequo completum fuerit in regno Dei.

17 Et accepto poculo, cum gratias egisset, dixit, Accipite hoc, & partimini vobis ipsis.

18 Dico enim vobis me non bibiturum ex fructu vitis, usquequo regnum Dei venerit.

19 Et acceptum panem, cum gratias egisset, fregit: & dedit eis dicens, Hoc est corpus meum quod pro vobis datur: hoc facite ad mei commemorationem.

20 Itidem etiam *dedit eis* poculum, postquam cœnasset, dicens, Hoc poculum *est* Novum illud pactum per sanguinem meum, qui pro vobis effunditur.

21 Cæterum ecce manus ejus qui me prodit, mecum *est* in mensa.

22 Et Filius quidem hominis prout definitum est, abit: veruntamen væ homini illi per quem proditur.

23 Tunc ipsi cœperunt mutuo quærere inter se *de hac re*, ecquis nempe ex ipsis esset hoc facturus.

24 Orta est autem etiam de hoc contentio inter eos, quis eorum videretur esse maximus.

25 Ipse vero dixit eis, Reges gentium dominantur eis, & qui jus habent in eas benefici vocantur.

26 Vos autem non ita *estote*: sed qui maximus est inter vos, esto sicut qui minimus est: & qui præit, sicut qui ministrat.

27 Nam uter major est, qui accumbit, an qui ministrat? nonne qui accumbit? At ego sum inter vos ut qui ministrat.

28 Vos autem ii estis qui permansistis mecum in tentationibus meis.

29 Ego vero paciscor vobis, prout pactus est mihi Pater meus, regnum,

30 Ut edatis & bibatis in mensa mea in regno meo, & sedeatis super thronos, judicium ferentes

ferentes de duodecim tribubus Iſraelis.

31 Dixit etiam Dominus, Simon, Simon, ecce, Satanas appetiit vos quos ventilaret ſicut triticum:

32 Sed ego deprecatus ſum pro te, ne deficiat fides tua: tu igitur aliquando cum te converteris ſtabili fratres tuos.

33 Ipſe vero dixit ei, Domine, tecum paratus ſum & in carcerem & ad mortem proficiſci.

34 At ille dixit ei, Dico tibi Petre, nequaquam emittet vocem hodie gallus, priuſquam ter neges quod tu me noveris.

35 Dixit etiam eis, Quando miſi vos abſque crumena & pera & ſoleis, num quid defuit vobis? Ipſi vero dixerunt, Nihil.

36 Dixit ergo eis, At nunc, qui crumenam habet, tollat *eam*, ſimiliter & peram: & qui non habet, vendat pallium ſuum, & emat gladium.

37 Dico enim vobis, adhuc oportere ſcriptum illud in me perfici, iſtud, *inquam*, Et cum ſceleratis numeratus eſt. Nam ea quæ *ſcripta ſunt* de me, finem habent.

38 At illi dixerunt, Domine, ecce, duo gladii hic. Ipſe vero dixit eis, Satis eſt.

39 Et egreſſus, profectus eſt ex more in montem Olearum: ſecuti ſunt autem eum etiam diſcipuli ejus.

40 Cum vero perveniſſet ad eum locum, dixit eis, orate ne introeatis in tentationem.

41 Tum ipſe abſceſſit ab eis quaſi ad jactum lapidis, poſitiſque genibus oravit,

42 Dicens, Pater, ſi velles transferre poculum hoc à me! veruntamen non mea voluntas, ſed tua fiat.

43 Conſpectus eſt autem ei Angelus è cœlo corroborans eum.

44 Et *ipſe* conſtitutus in angore, intentius orabat. Erat autem ſudor ejus quaſi grumi ſanguinis deſcendentes in terram.

45 Et cum ſurrexiſſet ab oratione, veniſſetque ad diſcipulos ſuos, invenit eos dormientes præ triſtitia.

46 Et dixit eis, Quid dormitis? ſurgite, & orate, ne introeatis in tentationem.

47 Adhuc autem eo loquente, ecce turba, & is qui dicebatur Judas, unus ex illis duodecim, præibat eis, & appropinquavit Jeſu ut oſcularetur eum.

48 Jeſus autem dixit ei, Juda, oſculo Filium illum hominis prodis?

49 Videntes autem ii qui circa ipſum *erant*, quod futurum erat, Dixerunt ei, Domine, percutiemuſne gladio?

50 Et quidam ex ipſis percuſſit ſervum Pontificis maximi, & abſtulit aurem ejus dextram.

51 Reſpondens autem Jeſus dixit, Sinite huc uſque. Et tacta illius auricula, ſanavit eum.

52 Dixit autem Jeſus iis qui adverſus ipſum venerant, *nempe* primariis Sacerdotibus, & præfectis templo, & ſenioribus, *Siccine* ut adverſus latronem exiiſtis cum gladiis ac fuſtibus?

53 Cum quotidie vobiſcum eſſem in templo, non extendiſtis manus in me: ſed hoc eſt tempus illud veſtrum, & licentia tenebrarum.

54 Prehenſum autem eum abduxerunt, & introduxerunt domum Pontificis maximi. Petrus vero ſequebatur è longinquo.

55 Cumque accendiſſent ignem in medio aulæ, atque unà conſediſſent, ſedit & Petrus inter eos.

56 Cum autem eum vidiſſet ancilla quædam ſedentem ad ignem, intentis in eum oculis dixit, Et iſte cum eo erat.

57 Ipſe vero abnegavit eum, dicens, Mulier, non novi eum.

58 Et paulo poſt alius videns eum, dixit, Et tu, ex ipſis es. Petrus vero ait, Heus tu, non ſum.

59 Et interpoſita quaſi hora una, alius quidam *id* aſſeverabat, dicens, Vere & iſte cum illo erat: etenim Galilæus eſt.

60 Ait autem Petrus, Heus tu, neſcio quid dicas. Et illico, adhuc ipſo loquente, vocem emiſit gallus.

61 Tum converſus Dominus intuitus eſt Petrum: & recordatus eſt Petrus ſermonis Domini, quomodo *nimirum* dixerat ipſi, Priuſquam gallus vocem emiſerit, ter me abnegabis.

62 Et egreſſus foràs Petrus flevit amare.

63 Ii vero qui una tenebant Jeſum, illudebant ei, cædentes *eum*:

64 Et eo obvelato, cædebant faciem ejus, & interrogabant eum, dicentes, Vaticinare quis ſit qui te percuſſit.

65 Et alia multa convicientes dicebant in eum.

66 Et ut ortus eſt dies, congregatum fuit presbyterium populi, & primarii Sacerdotes & Scribæ, & adduxerunt eum in ſuum conſeſſum,

67 Dicentes, Num tu es ille Chriſtus? die nobis. Dixit autem eis, ſi vobis dixero, nequaquam credetis:

68 Quod ſi vos etiam interrogavero, nequaquam reſpondebitis mihi, neque *me* abſolvetis.

69 Ab hoc tempore erit Filius hominis ſedens ad dextram potentiæ Dei.

70 Dixerunt autem omnes, Tu ergo es Filius ille Dei? Ipſe vero dixit eis, Vos dicitis: nam *is* ego ſum.

71 At illi dixerunt, Quid amplius egemus teſtimonio? ipſi enim audivimus ex ore ipſius.

CAP. XXIII.

Chriſtus ab Herode illuſus & à Pilato damnatus crucifigitur, crucifixus deridetur & moritur, mortuus ſepelitur.

TUM ſurgens univerſa multitudo eorum, duxit eum ad Pilatum.

2 Cœperunt autem eum accuſare, dicentes, Comperimus iſtum pervertere gentem, & vetare tributa dare Cæſari, dicendo ſe Chriſtum, *id eſt* regem, eſſe.

3 Pilatus autem interrogavit eum, dicens, Tu*ne* es Rex ille Judæorum? Ipſe vero reſpondens ei dixit, Tu dicis.

4 Ait vero Pilatus ad primarios Sacerdotes & turbam, Nullam invenio noxam in hoc homine.

5 At illi invaleſcebant, dicentes, Concitat populum, docens per univerſam Judæam, exorſus à Galilæa huc uſque.

6 Pilatus vero, audita Galilæa, interrogavit num homo iſte Galilæus eſſet.

7 Et

7 Et cum cognovisset eum ad Herodis potestatem pertinere, remisit eum ad Herodem, qui & ipse Hierosolymis erat per eos dies.

8 Herodes autem viso Jesu, gavisus est valde: nam à non parvo *tempore* cupiebat eum videre, eò quod audivisset multa de eo: & sperabat se signum aliquod visurum ab eo fieri.

9 Interrogavit autem eum non paucis verbis: sed ipse nihil ei respondit.

10 Adstabant autem principes Sacerdotes & Scribæ, magna contentione eum accusantes.

11 Herodes autem cum militibus suis, cum eum pro nihilo habuisset, & illusisset *ei*, amictum veste splendida remisit ad Pilatum.

12 Et facti sunt amici inter sese Pilatus & Herodes eo ipso die: nam antea inimici erant inter sese.

13 Pilatus vero, convocatis principibus Sacerdotibus & principibus ac populo,

14 Dixit eis, Obtulistis mihi hunc hominem, tanquam avertentem populum: & ecce, ego in vestri conspectu quæstione habita nullam noxam inveni in homine isto, ex iis de quibus accusatis eum.

15 Sed ne Herodes quidem: nam remisi vos ad illum, & ecce, nihil dignum morte factum est ab eo.

16 Castigatum ergo eum dimittam.

17 Necesse vero habebat eis dimittere singulis festis unum *quempiam*:

18 Exclamavit autem simul universa turba, dicens, Tolle istum, dimitte vero nobis Barabbam:

19 Qui erat propter seditionem quandam & cædem factam in urbe conjectus in carcerem.

20 Rursus ergo Pilatus allocutus est *eos*, volens dimittere Jesum.

21 Ipsi vero reclamabant, dicentes, Crucifige, crucifige eum.

22 Ille autem tertio dixit eis, Quid enim iste mali fecit? nullam noxam capitalem inveni in eo: castigatum ergo eum dimittam.

23 At illi instabant vocibus magnis, petentes ut is crucifigeretur: & invalescebant voces eorum ac principum Sacerdotum.

24 Tum Pilatus secundum eos judicavit ut fieret quod ipsi petebant.

25 Dimisit autem eis illum qui propter seditionem & cædem conjectus fuerat in carcerem, quem petierant: Jesum vero tradidit ille eorum libidini.

26 Cum igitur abducerent eum, prehenso Simone quodam Cyrenæo, qui veniebat rure, imposuerunt ei crucem ferendam post Jesum.

27 Sequebatur autem eum magna multitudo populi & mulierum: quæ & plangebant & lamentabantur eum.

28 Conversus autem ad eas Jesus dixit, Filiæ Hierosolymæ, ne flete de me, verum de vobis ipsis flete, & de liberis vestris:

29 Nam ecce venient dies quibus dicent, Beatæ steriles, & uteri qui non genuerunt, & ubera quæ non lactaverunt.

30 Tum incipient dicere montibus,

tibus, Cadite in nos: & collibus, Operite nos.

31 Nam si in virente ligno ista faciunt, in arido quid fiet?

32 Ducebantur autem etiam alii duo *itique* facinorosi cum eo, interimendi.

33 Cum igitur venissent in locum qui vocatur Calvaria, illic crucifixerunt eum, & illos malefícos: unum ad dextram, alterum ad sinistram.

34 Jesus autem dicebat, Pater, remitte *hoc* ipsis: nesciunt enim quid faciunt. Partientes vero vestimenta ejus, jecerunt sortem.

35 Et stabat populus spectans: sannis autem excipiebant eum etiam primores cum eis dicentes, Alios servavit, servet seipsum, si hic est ille Christus electus *ille* Dei.

36 Illudebant autem etiam ei milites accedentes, & acetum ei offerentes:

37 Dicentesque, Si tu es Rex ille Judæorum, serva temetipsum.

38 Erat autem etiam inscriptio scripta supra eum literis Græcis & Romanis & Hebraicis, HIC EST REX ILLE JUDÆORUM.

39 Unus autem ex illis suspensis maleficis conviciabatur ei, dicens, Si tu es Christus ille, serva teipsum & nos.

40 Respondens autem alter objurgavit eum, dicens, Ne Deum quidem tu times, cum in eadem sis damnatione?

41 Et nos quidem juste: (nam digna factis recipimus) iste vero nihil indecens fecit:

42 Dixitque Jesu, Domine, memento mei cum veneris in regnum tuum.

43 Tum dixit ei Jesus, Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.

44 Erat autem quasi hora sexta, & tenebræ factæ sunt in tota regione usque ad horam nonam.

45 Et obtenebratus est sol, & aulæum templi fissum est medium.

46 Cumque clamasset voce magna Jesus, ait, Pater, in manus tuas depono spiritum meum. Et cum hæc dixisset exspiravit.

47 Cum vidisset autem Centurio quod factum fuerat, glorificavit Deum, dicens, Vere hic homo justus erat.

48 Et omnis turba quæ simul ad hoc spectaculum accesserat, spectans quæ facta fuerant, cædens pectora sua revertebatur.

49 Stabant autem omnes noti ejus procul, & mulieres quæ erant eum una secutæ a Galilæa, videntes ista.

50 Tum ecce quidam nomine Josephus, senator, vir bonus ac justus:

51 Qui non assensus fuerat consilio ac facto eorum, ortus Arimathæa civitate Judæorum: qui & ipse exspectabat regnum Dei.

52 Hic, *inquam*, adiens Pilatum, petiit corpus Jesu.

53 Et detractum illud involvit sindone, posuitque illud in monumento quod erat in saxo inciso, in quo nondum quisquam positus fuerat.

54 Porro dies erat Parasceues, & Sabbatum succedebat.

55 Subsecutæ etiam mulieres quæ

quæ cum eo venerant ex Galilæa, ſpectarunt monumentum, & quomodo poſitum eſſet corpus ejus.

56 Reverſæ vero paraverunt aromata & unguenta: ac Sabbato quidem quieverunt, ſecundum præceptum.

CAP. XXIV.

Angeli evangelizant mulieribus: colloquium Emmauticum: Chriſti aſſumptio in cœlum.

PRimo autem *die* hebdomadis, profundo diluculo iverunt ad monumentum, ferentes quæ paraverant aromata: & nonnullæ cum ipſis.

2 Invenerunt autem ſaxum avolutum à monumento:

3 Et ingreſſæ non invenerunt corpus Domini Jeſu.

4 Et factum eſt ut dum in ea re hæſitarent, tum ecce, duo viri ſupervenerint eis, induti veſtibus fulgurantibus:

5 Cum autem expavefactæ inclinarent faciem in terram, dixerunt eis, Quid inter mortuos quæritis eum qui vivit?

6 Non eſt hic, ſed ſuſcitatus eſt: mementote ut locutus ſit vobis cum adhuc in Galilæa eſſet,

7 Dicens, Oportet Filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi: & die tertio reſurgere.

8 Recordatæ ſunt igitur verborum illius.

9 Et reverſæ à monumento renunciaverunt hæc omnia illis undecim, & reliquis omnibus.

10 Erant autem Maria Magdalene, & Joanna, & Maria Jacobi *mater*, & reliquæ cum ipſis, quæ hæc dicebant Apoſtolis.

11 Sed viſa ſunt apud eos quaſi deliramentum verba ipſarum, neque crediderunt eis.

12 Petrus autem ſurgens cucurrit ad monumentum: & cum ſe inclinaſſet, vidit linteа ſola *illic* jacentia: abiitque, apud ſemetipſum mirans factum.

13 Et ecce, duo ex iis ibant eo ipſo die in vicum diſtantem ſtadiis ſexaginta Hieroſolymis, cui *vico* nomen *eſt* Emmaus:

14 Et colloquebantur inter ſe de iſtis omnibus quæ evenerant.

15 Et factum eſt ut dum colloquerentur, & *ſe* mutuo rogitarent, ipſe Jeſus accederet, & unà iter faceret cum ipſis.

16 Oculi autem eorum retinebantur ne ipſum agnoſcerent.

17 Dixit autem eis, qui ſunt hi ſermones quos confertis inter vos ambulantes? & *quid* eſtis tetrico vultu?

18 Reſpondens autem alter, cui nomen Cleopas, dixit ei, Tu ſolus commoraris Hieroſolymis, & non noſti quæ in ea facta ſunt his diebus?

19 Ipſe vero dixit eis, Quænam? At illi dixerunt ei, Quæ *facta ſunt* Jeſu Nazaræo, qui fuit Propheta, potens re ipſa & verbis, coram Deo & toto populo.

20 Quomodo eum tradiderunt principes Sacerdotum & Primores noſtri ut morte damnaretur, & crucifixerunt eum.

21 Nos autem ſperabamus illum eſſe qui redempturus eſſet Iſraelem. Atqui præter hæc omnia, tertium hunc diem agit hodie ex quo hæc facta ſunt.

22 Sed & mulieres quædam ex nobis perculerunt nos, quæ diluculo venerunt ad monumentum;

23 Et non invento ejus corpore venerunt, dicentes se etiam apparitionem Angelorum vidisse, qui dicunt eum vivere.

24 Et abierunt quidam eorum qui erant nobiscum ad monumentum, & ita invenerunt prout mulieres dixerant, ipsum vero non viderunt.

25 Tum ipse dixit eis, O amentes & tardi corde ad credendum omnibus quæ locuti sunt Prophetæ.

26 Nonne hæc oportuit pati Christum, & introire in gloriam suam?

27 Et exorsus à Mose & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis quæ de se *scripta erant*.

28 Appropinquarunt igitur vico in quem proficiscebantur, & ipse simulabat se longius ire.

29 Sed *ipsi* adegerunt eum dicentes, Mane nobiscum: quoniam advesperascit, & inclinavit dies. Ingressus est igitur ut maneret cum eis.

30 Et factum est, ut cum discubuisset cum eis, sumto pane benedixerit, & fractam daret eis.

31 Adaperti sunt autem oculi eorum, & agnoverunt eum: sed ipse ablatus est ex eorum conspectu.

32 Tum alter ad alterum dixerunt, Nonne cor nostrum ardebat in nobis dum loqueretur nobis in via, & dum adaperiret nobis Scripturas?

33 Et surgentes eo ipso momento, reversi sunt Hierosolymam, & invenerunt congregatos illos Undecim, & eos qui cum ipsis erant,

34 *Et* qui dicebant, Suscitatus est Dominus vere, & conspectus Simoni.

35 Tum ipsi exposuerunt *eis* quæ *gesta erant* in via, & ut fuerat agnitus ab ipsis in fractione panis.

36 Hæc autem ipsis loquentibus, stetit ipse Jesus in medio eorum, & dixit eis, Pax vobis.

37 Consternati vero & expavefacti putabant se spiritum conspicere.

38 Tum dixit eis, Quid turbati estis, & quare disceptationes subeunt corda vestra?

39 Videte manus meas & pedes meos; nam ego ipse sum: contrectate me, & videte; nam Spiritus carnem & ossa non habet, sicut me conspicitis habere.

40 Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus ac pedes.

41 Adhuc autem ipsis non credentibus præ gaudio, & mirantibus, dixit eis, Habetis hic esculentum aliquid?

42 Tum ipsi dederunt ei partem piscis assi, & aliquid ex favo apiario:

43 Quæ *ille* accepit, & edit in eorum conspectu:

44 Dixitque eis, Hi sunt sermones quos locutus sum vobis cum adhuc essem vobiscum, oportere impleri omnia quæ scripta sunt in lege Mosis, & Prophetis, & Psalmis de me.

45 Tunc aperuit eorum mentem, ut intelligerent Scripturas,

46 Et dixit eis, Ita scriptum est, & ita oportuit Christum pati, & resurgere ex mortuis tertio die:

47 Et prædicari ejus nomine

ne reſipiſcentiam ac remiſſionem peccatorum apud omnes Gentes incipiendo ab Hieroſolymis.

48 Vos autem eſtis horum teſtes.

49 Et ecce, ego mittam promiſſum Patris mei in vos: vos autem reſidete Hieroſolymis uſquequo induamini virtute ex alto.

50 Eduxit autem eos foràs ad Bethaniam uſque: & ſublatis manibus ſuis, benedixit eis.

51 Et factum eſt, ut dum ipſe benediceret eis, disjunctus ab eis ſurſum ferretur in cœlum.

52 Ipſi autem adorato eo reverſi ſunt Hieroſolymam cum gaudio magno.

53 Erantque omni *tempore* in templo, laudantes & benedicentes Deo. Amen.

Evangelium ſecundùm JOANNEM.

CAP. I.

Verbum caro factum: teſtimonium Joannis de Chriſto: vocatio quatuor diſcipulorum: ſcala cœli.

IN principio erat Sermo ille, & Sermo ille erat apud Deum, eratque ille Sermo Deus.

2 Hic *Sermo* erat in principio apud Deum.

3 Omnia per hunc *Sermonem* facta ſunt, & abſque eo factum eſt nihil quod factum ſit.

4 In ipſo vita erat, & vita erat Lux illa hominum.

5 Et Lux iſta in tenebris lucet, ſed tenebræ eam non comprehenderunt.

6 Exſtitit homo miſſus à Deo, cui nomen Joannes:

7 Is venit ad teſtimonium, *id eſt* ut teſtaretur de illa Luce, ut omnes per eum crederent.

8 Non erat ille Lux illa, ſed *miſſus fuit* ut teſtaretur de illa Luce.

9 *Hic* erat Lux illa vera quæ illuminat omnem hominem venientem in mundum.

10 In mundo erat, & mundus per eum factus eſt: ſed mundus eum non agnovit.

11 Ad ſua venit, & ſui eum non exceperunt.

12 Quotquot autem eum exceperunt, dedit eis *hoc* jus ut Filii Dei ſint facti, *nempe* iis qui credunt in nomen ejus:

13 Qui non ex ſanguine, neque ex libidine carnis, neque ex libidine viri, ſed ex Deo geniti ſunt.

14 Et Sermo ille factus eſt caro, & commoratus eſt inter nos, (& ſpectavimus gloriam ejus, gloriam *inquam*, ut unigeniti *egreſſi* à Patre) plenus gratiæ ac veritatis.

15 Joannes teſtatus eſt de eo, & clamavit, dicens, Hic eſt de quo dicebam, *Is* qui poſt me venit, antepoſitus eſt mihi: quia prior me erat.

16 Et ex plenitudine ipſius omnes accepimus, & gratiam pro gratia:

17 Nam Lex illa per Moſen data eſt: gratia & veritas per Jeſum Chriſtum præſtita eſt.

18 Deum

18 Deum nemo vidit unquam: unigenitus ille Filius qui eſt in ſinu Patris, ille *inquam nobis* expoſuit.

19 Hoc etiam eſt teſtimonium Joannis, quando miſerunt Judæi Hieroſolymis Sacerdotes & Levitas, ut interrogarent eum, Quiſnam ipſe eſſet.

20 Et profeſſus eſt, neque negavit: profeſſus eſt *inquam* ſe non eſſe Chriſtum illum.

21 Tunc interrogaverunt eum, Quid ergo *es?* Tune es Elias? *Ipſe vero* dixit, Non ſum. *Et illi*, Es tu Propheta ille? Qui reſpondit, Non.

22 Dixerunt ergo ei, Quis es? ut reſponſum demus iis qui miſerunt nos: quid dicis de teipſo?

23 Inquit, ego *ſum* vox vociferantis in deſerto, Complanate viam Domini, prout dixit Eſaias Propheta.

24 Qui vero miſſi fuerant, erant ex Phariſæis.

25 Et interrogaverunt eum, ac dixerunt ei, Cur ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus ille, neq; Elias, neque Propheta ille?

26 Reſpondit ei Joannes, dicens, Ego baptizo aqua: ſed in medio veſtrûm ſtat quem vos non noſtis:

27 Hic ille eſt qui pone me venit, qui mihi antepoſitus eſt: cujus ſolearum ego non ſum dignus qui ſolvam corrigiam.

28 Hæc Bethabaræ facta ſunt ſecus Jordanem, ubi Joannes baptizabat.

29 Poſtero die videt Joannes Jeſum venientem ad ſe, & ait, Ecce Agnus ille Dei qui tollit peccatum mundi.

30 Hic eſt de quo dicebam, Ponè me venit *vir* qui antepoſitus eſt mihi, quia prior me erat.

31 At ego non noveram eum: ſed ut manifeſtus fiat Iſraeli, propterea veni ego baptizans aquâ.

32 Tum *inquam* teſtatus eſt Joannes, dicens, Conſpexi Spiritum deſcendentem quaſi columbam è cœlo, *qui* etiam manſit ſuper eum.

33 Et ego non noveram eum, ſed qui miſit me ut baptizarem aqua, ille mihi dixerat, Super quem videris Spiritum deſcendentem, ac manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat Spiritu ſancto.

34 Ego igitur vidi, & teſtor hunc eſſe Filium illum Dei.

35 Poſtero die iterum ſtabat Joannes, & ex diſcipulis ejus duo:

36 Et intuitus Jeſum ambulantem, dixit, Ecce Agnus ille Dei.

37 Audierunt autem eum duo illi diſcipuli loquentem, & ſecuti ſunt Jeſum.

38 Converſus vero Jeſus, & conſpicatus eos ſequentes *ſe*, dicit eis,

39 Quid quæritis? Illi vero dixerunt ei, Rabbi (quod dicitur, ſi interpreteris, Magiſter) ubi habitas?

40 Dicit eis, Venite & videte. Venerunt videruntque ubi habitabat, & apud eum manſerunt diem illum: hora enim erat quaſi decima.

41 Erat Andreas frater Simonis Petri, unus ex duobus qui audierant *illa* ex Joanne, & ſecuti fuerant eum:

42 Invenit hic prior fratrem ſuum Simonem, & dixit ei, Inveni-

venimus Meſſiam, quod eſt, ſi interpreteris, Chriſtus.

43 Et adduxit eum ad Jeſum. Intuitus autem eum Jeſus dixit, Tu es Simon filius Jona: tu vocaberis Cephas, quod eſt, ſi interpreteris, Petra.

44 Poſtero die voluit Jeſus abire in Galilæam: invenit autem Philippum, & dixit ei, Sequere me.

45 Erat vero Philippus ex Bethſaida, urbe Andreæ & Petri.

46 Invenit Philippus Nathanaelem, & dicit ei, Invenimus *illum* de quo ſcripſit Moſes in Lege, & Prophetæ, *nempe* Jeſum filium illum Joſephi, illum ex Nazaretha.

47 Tum dixit ei Nathanael, Ex Nazaretha poteſt aliquid boni eſſe? Dicit ei Philippus, Veni & vide.

48 Vidit Jeſus Nathanaelem venientem ad ſe, & dixit de eo, Ecce vere Iſraelita in quo dolus non eſt.

49 Dicit ei Nathanael, Unde me noſti? Reſpondit Jeſus & dixit ei, Priuſquam te Philippus vocaret, cum eſſes ſubter ficum, videbam te.

50 Reſpondit Nathanael, & dixit ei, Rabbi, tu es ille Filius Dei, tu es ille Rex Iſraelis.

51 Reſpondit Jeſus & dixit ei, Quia dixi tibi, Vidi te ſub ficu, credis? majora iſtis videbis.

52 Præterea dixit ei, Amen amen dico vobis, Ab hoc tempore videbitis cœlum apertum, & Angelos Dei aſcendentes ac deſcendentes ſuper Filium hominis.

CAP. II.

Nuptiæ in Cana Galilææ; reformatio templi: corpus Chriſti, templum myſticum.

DIE autem tertio nuptiæ factæ ſunt in Cana *oppido* Galilææ: eratque mater Jeſu illic.

2 Vocatus eſt autem etiam Jeſus & diſcipuli ejus ad nuptias illas.

3 Et cum defeciſſet vinum, mater Jeſu dixit ei, Vinum non habent.

4 Dicit ei Jeſus, Quid mihi tecum *rei eſt* mulier? nondum venit hora illa mea.

5 Dicit ejus mater miniſtris, Quodcunque dixerit vobis facite.

6 Erant autem ibi lapideæ hydriæ ſex poſitæ ſecundum purificationem Judæorum, capientes ſingulæ amphoras binas aut ternas.

7 Dicit eis Jeſus, Implete has hydrias aqua. Impleverunt eas igitur uſque ad ſummum.

8 Tunc dicit eis, Haurite nunc, & offerte architriclino. Obtulerunt igitur.

9 Ut vero guſtavit architriclinus aquam illam quæ facta fuerat vinum, (neſciebat autem unde eſſet: ſed miniſtri ſciebant qui hauſerant aquam) vocat ſponſum architriclinus,

10 Et dicit ei, Omnes primo loco bonum vinum apponunt, & poſtquam *convivæ* affatim biberunt, tunc id quod minus bonum eſt: Tu *vero* ſervaſti bonum vinum huc uſque.

11 Hoc initium ſignorum fecit Jeſus Canæ *oppido* Galilææ, & manifeſtam fecit gloriam ſuam: & crediderunt in eum diſcipuli ejus.

12 Poſtea deſcendit Capernaum

um ipſe & mater & fratres & diſcipuli ejus : manſeruntque illic non multos dies :

13 Nam prope erat Paſcha Judæorum. Aſcendit igitur Jeſus Hieroſolymam.

14 Et invenit in templo venditores boum & ovium & columbarum, & numularios ſedentes.

15 Factoque flagello è funiculis, omnes ejecit è templo, & oves & boves, & argentariorum numulos effudit, menſaſque ſubvertit ;

16 Et columbarum venditoribus dixit, Tollite hinc iſta : ne facite domum Patris mei, domum mercatûs.

17 Recordati ſunt autem diſcipuli ejus, ſcriptum eſſe, Zelus domus tuæ devoravit me.

18 Reſponderunt ergo Judæi, & dixerunt ei, Quòd ſignum oſtendis nobis quod iſta facias ?

19 Reſpondit Jeſus & dixit eis, Deſtruite templum hoc, & intra triduum erigam illud.

20 Dixerunt ergo Judæi, Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum iſtud, & tu intra triduum illud eriges ?

21 At ille loquebatur de templo corporis ſui.

22 Poſtquam ergo ſuſcitatus fuit ex mortuis, recordati ſunt ejus diſcipuli quod hoc ſibi dixiſſet : & crediderunt Scripturæ, & ſermoni quem Jeſus dixerat.

23 Cum autem eſſet Hieroſolymis in Paſcha, in feſto, multi crediderunt in nomen ejus, ſpectantes ſigna quæ edebat.

24 Ipſe autem Jeſus non credebat eis ſemetipſum, eò quod noſſet omnes :

25 Nec opus eſſet ut quiſquam ei teſtaretur de homine : ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine.

CAP. III.

Dialogus inter Nicodemum & Chriſtum : compendium evangelii propoſitum, expoſitum & obſignatum.

ERat autem quidam ex Phariſæis, cui nomen *erat* Nicodemus, ex primoribus Judæorum.

2 Hic venit ad Jeſum nocte, & dixit ei, Rabbi, ſcimus te à Deo veniſſe magiſtrum : nemo enim poteſt hæc ſigna edere quæ tu edis niſi Deus ſit cum eo.

3 Reſpondit Jeſus & dixit ei, Amen amen dico tibi, niſi quis genitus ſit iterum, non poteſt videre regnum Dei.

4 Dicit ei Nicodemus, Quomodo poteſt quiſpiam naſci qui ſit ſenex ? num poteſt in uterum matris ſuæ ſecundo introire, & naſci ?

5 Reſpondit Jeſus, Amen amen dico tibi, niſi quis fuerit genitus ex aqua & Spiritu, non poteſt introire in regnum Dei.

6 Quod genitum eſt ex carne, caro eſt : & quod genitum eſt ex Spiritu, ſpiritus eſt.

7 Ne mireris me dixiſſe tibi, Oportet vos iterum gigni.

8 Ventus quo vult ſpirat, & ſonum ejus audis, ſed neſcis unde veniat & quo vadat : ita eſt quiſquis genitus eſt è Spiritu.

9 Reſpondit Nicodemus & dixit ei, Quomodo poſſunt hæc fieri ?

10 Reſpondit Jeſus & dixit ei, Tu es Magiſter ille Iſraelis, & hæc non noſti ?

11 Amen amen dico tibi, quod

quod ſcimus loquimur, & quod vidimus teſtamur : ſed teſtimonium noſtrum non recipitis.

12 Si terrena dixi vobis, & non creditis; quomodo ſi dixero vobis cœleſtia, credetis ?

13 Nullus enim aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit è cœlo, *nempe* Filius hominis qui eſt in cœlo.

14 Prout autem Moſes extulit ſerpentem in deſerto, ita extolli oportet Filium hominis :

15 Ut quiſquis credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam.

16 Ita enim Deus dilexit mundum ut Filium ſuum unigenitum illum dederit, ut quiſquis credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam.

17 Non enim miſit Deus Filium ſuum in mundum ut damnet mundum, ſed ut ſervetur mundus per eum.

18 Qui credit in eum, non condemnatur : qui vero non credit, jam condemnatus eſt : quia non credidit in nomen unigeniti Filii Dei.

19 Hæc eſt autem condemnatio, quod lux venit in mundum, ſed dilexerunt homines potius tenebras quam Lucem : quia ſunt eorum mala opera.

20 Quiſquis enim quæ mala ſunt agit, odit lucem, nec venit ad lucem, ne arguantur opera ipſius.

21 Qui vero dat operam veritati, venit ad lucem, ut manifeſta fiant opera ipſius, quod ſecundum Deum facta fuerint,

22 Poſtea venit Jeſus & diſcipuli ejus in Judææ territorium : & illic commorabatur cum eis, & baptizabat.

23 Baptizabat autem etiam Joannes in Ænon prope Salim, quoniam aquæ multæ erant illic, & veniebant ac baptizabantur.

24 Nondum enim conjectus fuerat Joannes in carcerem.

25 Orta eſt igitur quæſtio *quibaſdam* ex diſcipulis Joannis cum Judæis de purificatione.

26 Veneruntque ad Joannem, & dixerunt ei, Rabbi, is qui tecum erat apud trajectum Jordanis, cui tu teſtimonium dediſti, ecce baptizat, & omnes veniunt ad eum.

27 Reſpondit Joannes & dixit, Homo non poteſt recipere quicquam niſi fuerit ei datum è cœlo.

28 Vos ipſi mihi teſtes eſtis me dixiſſe, Non ſum ego Chriſtus, ſed miſſus ſum *qui apparerem* coram eo.

29 Qui habet ſponſam, ſponſus eſt : amicus autem ſponſi qui ſtat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem ſponſi : hoc ergo gaudium meum impletum eſt.

30 Illum oportet creſcere, me vero minui.

31 Qui ſuperne venit, ſupra omnes eſt : qui è terra eſt, terrenus eſt, & terrena loquitur : qui è cœlo venit, ſupra omnes eſt.

32 Et quod vidit & audivit, hoc teſtatur : ſed teſtimonium ejus nemo recipit.

33 Qui recipit ejus teſtimonium is obſignavit Deum veracem eſſe.

34 Nam *is demum* quem miſit Deus, verba Dei loquitur : non enim *huic* admetitur Deus ſpiritum.

35 Pater diligit Filium, & omnia dedit ei in manum.

36 Qui credit in Filium, habet vitam æternam: qui vero non obedit Filio, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum.

CAP. IV.

Colloquium Chriſti cum Samaritana, ejuſque fructus. Regii filius ſanatur.

UT ergo cognovit Dominus Phariſæos audiviſſe ipſum plures diſcipulos facere & baptizare quàm Joannem:

2 (Quanquam Jeſus ipſe non baptizabat, ſed diſcipuli ejus)

3 Reliquit Judæam, & abiit rurſum in Galilæam.

4 Oportebat autem eum tranſire per Samariam.

5 Venit ergo in urbem Samariæ quæ dicitur Sichar, juxta prædium quod dedit Jacobus Joſepho filio ſuo.

6 Erat autem ibi fons Jacobi. Jeſus ergo fatigatus ex itinere, ita ſedit ad fontem: hora *enim* erat quaſi ſexta.

7 Venit mulier Samaritana ut hauriret aquam: dicit ei Jeſus, Da mihi potum.

8 Nam diſcipuli ejus abierant in urbem ut cibos emerent.

9 Dicit igitur ei mulier illa Samaritana, Quomodo tu, Judæus cum ſis, potum à me poſcis, quæ ſum mulier Samaritana? (non enim utuntur Judæi Samaritanis.)

10 Reſpondit Jeſus & dixit ei, Si noſſes donum illud Dei, & quis ſit ille qui dicit tibi, Da mihi potum, tu petiiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam vivam.

11 Dicit ei mulier, Domine, neque quo haurias habes, & puteus profundus eſt: unde ergo habes aquam illam vivam?

12 Num tu major es patre noſtro Jacobo, qui dedit nobis hunc puteum, ex quo ipſe bibit, & filii ejus, & ejus pecora?

13 Reſpondit Jeſus & dixit ei, Quiſquis bibit ex aqua iſta ſitiet rurſus:

14 Quiſquis autem biberit ex aqua illa quam ego ei dabo, nequaquam unquam ſitiet: ſed aqua illa quam ego ipſi dabo, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam.

15 Dicit ei mulier, Domine, da mihi aquam iſtam, ut non ſitiam, neque veniam huc ad hauriendum.

16 Dicit ei Jeſus, Vade, voca virum tuum, & veni huc.

17 Reſpondit mulier & dixit ei, Non habeo virum. Dicit ei Jeſus, Bene dixiſti, Non habeo virum.

18 Quinque enim viros habuiſti: & nunc quem habes, non eſt tuus vir: hoc vere dixiſti.

19 Dicit ei mulier, Domine, conſpicor te Prophetam eſſe.

20 Patres noſtri in hoc monte adoraverunt: & vos dicitis Hieroſolymis eſſe locum illum ubi oporteat adorare.

21 Dicit ei Jeſus, Mulier crede mihi, venit tempus quando neque in monte hoc, neque Hieroſolymis adorabitis Patrem.

22 Vos adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſcimus: quia ſalus ex Judæis eſt.

23 Sed venit tempus, & nunc eſt, cum veri adoratores adorabunt Patrem ſpiritu ac veritate:

tate: etenim Pater tales quærit qui ipſum adorent.

24 Deus eſt Spiritus: & qui adorant eum, oportet ut ſpiritu ac veritate adorent.

25 Dicit ei mulier, Scio Meſſiam venturum (qui dicitur Chriſtus,) cum venerit ille, nobis annunciabit omnia.

26 Dicit ei Jeſus, Ego *is* ſum, qui loquor tibi.

27 Interea vero venerunt ejus diſcipuli, & mirati ſunt quod cum muliere loqueretur; nemo tamen dixit, Quid quæris? aut, Quid loqueris cum ea?

28 Reliquit ergo hydriam ſuam mulier, & abiit in urbem, dixitque ejus loci hominibus,

29 Adeſte, videte hominem qui dixit mihi quæcunque feci: num iſte eſt Chriſtus ille?

30 Exierunt ergo ex urbe, & venerunt ad eum.

31 Interim autem rogabant eum diſcipuli, dicentes, Rabbi, ede.

32 Ille autem dixit eis, Ego cibum habeo edendum, quem vos non noſtis.

33 Dicebant ergo diſcipuli alii ad alios, Num quis attulit ei quod ederet?

34 Dicit eis Jeſus, Eſca mea eſt exſequi voluntatem ejus qui miſit me, & conſummare ipſius opus.

35 Nonne vos dicitis, Adhuc quadrimeſtre *ſpatium* ſupereſt, & meſſis erit? Ecce, dico vobis, attollite oculos veſtros, & ſpectate regiones, nam albæ jam ſunt ad meſſem.

36 Cæterum qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam ut & qui ſeminat ſimul gaudeat, & qui metit.

37 Nam in hoc dictum illud verum eſt, Alius eſt qui ſeminat, & alius qui metit.

38 Ego miſi vos ad *id* metendum in quo vos non laboraſtis: alii laboraverunt, & vos in labores eorum introiſtis.

39 Ex urbe autem illa multi Samaritanorum crediderunt in eum propter ſermonem mulieris illius, teſtantis *ac dicentis*, Certe dixit mihi omnia quæ feci.

40 Cum ergo veniſſent ad eum Samaritani, rogarunt eum ut apud ipſos maneret: & manſit ibi duos dies.

41 Ac multo plures crediderunt propter ſermonem ipſius.

42 Et illi mulieri dicebant, Non amplius propter tuos ſermones credimus: ipſi enim audivimus, & ſcimus hunc eſſe vere Servatorem illum mundi, Chriſtum.

43 Duobus autem poſt diebus exiit inde, & abiit in Galilæam.

44 Ipſe enim Jeſus teſtatus fuerat, Prophetam in ſua patria honorem non habere.

45 Cum ergo veniſſet in Galilæam, excæperunt eum Galilæi, cum omnia vidiſſent, quæ fecerat Hieroſolymis in feſto: nam & ipſi venerant ad feſtum.

46 Venit igitur Jeſus rurſum Canam *oppidum* Galilææ, ubi fecerat ex aqua vinum. Erat autem in *urbe* Capernaum regius quidam, cujus filius ægrotabat.

47 Is cum audiſſet Jeſum veniſſe ex Judæa in Galilæam, abiit ad eum, & eum rogavit ut

deſcenderet ac ſanaret ſuum filium : erat enim moribundus.

48 Dixit ergo Jeſus ei, Niſi ſigna & prodigia videritis, non credetis.

49 Dicit ei regius ille, Domine, deſcende priuſquam moriatur puerulus meus.

50 Dicit ei Jeſus, Vade, filius tuus vivit. Credidit homo ſermoni quem dixerat ei Jeſus : & profectus eſt.

51 Jam autem eo deſcendente, ſervi occurrerunt ei, & renunciaverunt dicentes, Filius tuus vivit.

52 Percontatus eſt ergo ab eis horam qua melius habuerat : & dixerunt ei, Heri *circiter* horam ſeptimam dimiſit eum febris.

53 Agnovit ergo pater *id factum eſſe* illâ ipſâ horâ quâ dixerat ei Jeſus, Filius tuus vivit : & credidit ipſe, ac domus ejus tota.

54 Hoc rurſus, *id eſt* ſecundum ſignum edidit Jeſus, cum veniſſet ex Judæa in Galilæam.

CAP. V.

Paralyticus ad piſcinam : autoritas & officium Chriſti : reſurrectio mortuorum. Scrutinium Scripturarum.

POſthæc erat feſtum Judæorum, & aſcendit Jeſus Hieroſolymam.

2 Eſt autem Hieroſolymis ad *portam* pecuariam piſcina quæ nominatur Hebraice Beth-eſda, quinque porticus habens.

3 In his jacebat multitudo magna ægrotantium, cæcorum, claudorum, aridorum, exſpectantium aquæ motum.

4 Angelus enim deſcendebat præſtituto tempore in piſcinam, & turbabat aquam : itaque qui primus ingreſſus erat poſt aquæ turbationem, ſanus fiebat à quocunque detineretur morbo.

5 Erat autem quidam illic triceſimum octavum annum agens in morbo.

6 Hunc cum vidiſſet Jeſus jacentem & cognoviſſet eum jam multum temporis egiſſe *in morbo*, dicit ei, Cupis ſanus fieri ?

7 Reſpondit ei ægrotus, Domine, non habeo qui, cum turbata fuerit aqua, immittat me in piſcinam : ſed interim dum ego venio, alius ante me deſcendit.

8 Dicit ei Jeſus, Surge, attolle grabatum tuum & ambula.

9 Et ſtatim ſanus factus eſt homo ille : & ſuſtulit grabatum ſuum, & ambulabat : erat autem ſabbatum die illo.

10 Judæi ergo dicebant ei qui curatus fuerat, Sabbatum eſt, non licet tibi attollere grabatum.

11 Reſpondit eis, Qui me ſanum fecit, is mihi dixit, Attolle grabatum tuum, & ambula.

12 Interrogaverunt eum ergo, Quis ille eſt qui dixit tibi, Attolle grabatum tuum, & ambula ?

13 Is autem qui ſanatus fuerat, neſciebat quis eſſet : Jeſus enim emerſerat è turba quæ erat in illo loco.

14 Poſtea invenit eum Jeſus in templo : & dixit ei, Ecce ſanus factus es : ne pecca amplius, ut nequid deterius tibi fiat.

15 Abiit homo ille, & nunciavit Judæis Jeſum eſſe à quo ſanatus fuerat.

16 Ac propterea perſequebantur Judæi Jeſum, & ſtude-

bant

bant eum interimere, quod ista feciſſet ſabbato.

17 Jeſus autem reſpondit eis, Pater meus uſque adhuc operatur, & ego operor.

18 Propterea ergo magis ſtudebant eum Judæi interimere, quòd non ſolum ſolviſſet ſabbatum, ſed & Deum dixiſſet patrem ſuum, parem ſe faciens Deo.

19 Reſpondit ergo Jeſus, & dixit eis, Amen amen dico vobis, non poteſt Filius à ſemetipſo operari, *id eſt* niſi viderit Patrem operantem: quæcunque enim ille facit, hæc etiam Filius pariter facit.

20 Pater enim amat Filium, & omnia monſtrat ei quæ ipſe facit: & opera illis majora monſtrabit ei, ut vos miremini.

21 Sicut enim Pater ſuſcitat mortuos & vivificat, ita & Filius quos vult vivificat.

22 Nec enim Pater judicat quenquam, ſed omne judicium dedit Filio:

23 Ut omnes honorent Filium prout honorant Patrem: qui non honorat Filium, non honorat Patrem ut qui miſerit eum.

24 Amen amen dico vobis, qui ſermonem meum audit, & credit ei qui miſit me, habet vitam æternam, & in condemnationem non veniet, ſed tranſivit à morte in vitam.

25 Amen amen dico vobis, adventat tempus, & nunc eſt, cum mortui audient vocem Filii Dei: & qui audierint, vivent.

26 Sicut enim Pater habet vitam in ſeipſo, ſic dedit & Filio habere vitam in ſeipſo.

27 Et autoritatem ei dedit etiam judicium exercendi, quatenus Filius hominis eſt.

28 Ne hoc miramini: nam veniet hora qua omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem ejus:

29 Et prodibunt, qui bona fecerint, in reſurrectionem vitæ: qui vero mala egerint, in reſurrectionem condemnationis.

30 Non poſſum ego à meipſo facere quicquam: prout audio judico: & judicium meum juſtum eſt, quia non quæro voluntatem meam, ſed voluntatem ejus qui miſit me, *id eſt*, Patris.

31 Si ego teſtor de meipſo, teſtimonium meum non eſt firmum.

32 Alius eſt qui teſtatur de me, & ſcio idoneum eſſe teſtimonium quod teſtatur de me.

33 Vos miſiſtis ad Joannem, & *is* teſtimonium dedit veritati.

34 Ego autem ab homine teſtimonium non capto: ſed hæc dico ut vos ſervemini.

35 Ille erat lucerna ardens & lucens: vos autem voluiſtis ad momentum exſultare in ejus luce.

36 At ego teſtimonium habeo majus *teſtimonio* Joannis: opera enim quæ dedit mihi Pater ut ea conſummem, ipſa *inquam* opera quæ ego facio, teſtantur de me quod Pater miſerit me.

37 Et qui miſit me Pater, ipſe teſtatus eſt de me. Neque vocem ejus unquam audiſtis, neque ſpeciem ejus vidiſtis.

38 Et ſermonem ejus non habetis in vobis manentem: quia quem miſit ille, huic vos non creditis.

39 Scrutamini Scripturas, quia

vos videmini vobis in ipſis vitam æternam habere: & illæ ſunt quæ teſtantur de me:

40 Sed non vultis venire ad me, ut vitam habeatis.

41 Gloriam ab hominibus non capto:

42 Sed vos novi charitatem Dei non habere in vobis.

43 Ego veni nomine Patris mei, nec recipitis me: ſi venerit alius nomine ſuo, illum recipietis.

44 Quomodo vos poteſtis credere, cum gloriam alii ab aliis captetis, & gloriam illam quæ à ſolo Deo proficiſcitur, non quæratis?

45 Ne putate me accuſaturum vos apud Patrem: eſt qui accuſet vos, Moſes, in quo vos ſperatis.

46 Si enim crederetis Moſi, crederetis mihi: nam ille de me ſcripſit.

47 Quod ſi ſcriptis illius non creditis, quomodo verbis meis credetis?

CAP. VI.

Duo Chriſti miracula, & concio de pane & aqua vitæ, & quomodo excepta.

POST hæc abiit Jeſus trans mare Galilææ, *quod eſt* Tiberiadis.

2 Et ſequebatur eum turba multa, quia videbant ejus ſigna *id eſt* quæ edebat in male valentibus.

3 Subiit vero in montem Jeſus, & ibi ſedit cum diſcipulis ſuis.

4 Prope autem erat Paſcha, feſtum Judæorum.

5 Cum ergo ſuſtuliſſet oculos Jeſus, & conſpexiſſet multam turbam ad ſe venire, dicit Philippo, Unde ememus panes ut edant iſti?

6 (Hoc autem dicebat, tentans eum: ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus)

7 Reſpondit ei Philippus, Ducentorum denariorum panes non ſuffecerint eis, ut ſinguli eorum paululum quiddam accipiant.

8 Dicit ei unus ex diſcipulis ejus, *nempe* Andreas frater Simonis Petri,

9 Eſt hîc puerulus quidam qui habet quinque panes hordeaceos & duos piſciculos: ſed hæc quid ſunt inter tam multos?

10 Dixit autem Jeſus, Facite ut homines diſcumbant. Erat autem gramen multum in eo loco. Diſcubuerunt ergo viri illi numero quaſi quinquies mille.

11 Accepit autem panes illos Jeſus, & actis gratiis diſtribuit diſcipulis, diſcipuli vero accumbentibus: ſimiliter etiam ex piſciculis illis quantum volebant.

12 Ut autem expleti ſunt, dixit *Jeſus* diſcipulis ſuis, Congregate quæ ſuperfuerunt fragmenta, ne quid pereat.

13 Congregarunt ergo, & impleverunt duodecim cophinos fragmentis ex quinque illis panibus hordeaceis, quæ ſuperfuerant iis qui comederant.

14 Illi ergo cum vidiſſent ſignum quod Jeſus ediderat, dicebant, Hic eſt vere Propheta ille qui venturus erat in mundum.

15 Jeſus ergo cum noſſet venturos, & ſe abrepturos ut facerent ſe regem, ſeceſſit rurſus in montem ipſe ſolus.

16 Ut autem ſerum *diei* advenit, deſcenderunt diſcipuli ejus ad mare.

17 Et

17 Et ingreſſi navigium, ibant trans mare Capernaum verſus: jam autem erant tenebræ, nec venerat ad eos Jeſus.

18 Et mare, vento magno flante, inſurgebat.

19 Provecti vero quaſi ſtadia vigintiquinque aut triginta, conſpiciunt Jeſum ambulantem ſuper mare, & appropinquantem navi: & metuerunt.

20 Ille vero dixit eis, Ego ſum, ne metuite.

21 Volente igitur animo receperunt eum in navigium: & ſtatim navigium pervenit ad regionem in quam ibant.

22 Poſtero die turba quæ ſubſtiterat cis mare, cum vidiſſet illic non fuiſſe aliud navigiolum niſi unum illud in quod ingreſſi fuerant diſcipuli ejus, & Jeſum non introiſſe cum diſcipulis ſuis in navigium, ſed ſolos ejus diſcipulos, abiiſſe:

23 (Alia vero navigiola Tiberiade venerunt prope locum illum ubi ederant panem, poſteaquam gratias egiſſet Dominus:)

24 Cum igitur *inquam* vidiſſet turba Jeſum illic non eſſe, neque diſcipulos ejus, ingreſſi ſunt & ipſi in navigia, & venerunt Capernaum, quærentes Jeſum.

25 Et eo invento trans mare, dixerunt ei, Rabbi, quando huc perveniſti?

26 Reſpondit eis Jeſus, & dixit, Amen amen dico vobis, quæritis me, non quia vidiſtis ſigna, ſed quia ediſtis panes illos & ſaturati eſtis.

27 Operemini non cibo qui perit, ſed cibo illi qui permanet in vitam æternam, quem quem Filius hominis dabit vobis: hunc enim Pater obſignavit, *id eſt* Deus.

28 Dixerunt ergo ad eum, Quid faciemus ut operemur opera Dei?

29 Reſpondit Jeſus, & dixit eis, Hoc illud eſt opus Dei, ut credatis in *eum* quem ille miſit.

30 Dixerunt ergo ei, Quod ergo tu ſignum edis, ut videamus & credamus tibi? quid operaris?

31 Patres noſtri ederunt illud manna in deſerto illo: ſicut ſcriptum eſt, Panem cœleſtem dedit eis edendum.

32 Dixit ergo eis Jeſus, Amen amen dico vobis, nequaquam Moſes dedit vobis panem illum cœleſtem: ſed Pater meus dat vobis panem illum cœleſtem verum.

33 Panis enim ille Dei is eſt qui de cœlo deſcendit, & dat vitam mundo.

34 Dixerunt ergo ei, Domine, da nobis ſemper panem iſtum.

35 Dixit autem eis Jeſus, Ego ſum panis ille vitæ: qui venit ad me, nequaquam eſuriet: & qui credit in me, non ſitiet unquam.

36 Sed dixi vobis, Certe & vidiſtis me, & non creditis.

37 Quicquid dat mihi Pater, ad me veniet: & eum qui venit ad me, nequaquam ejecerim foras:

38 Quia deſcendi è cœlo ut exſequar non voluntatem meam, ſed voluntatem ejus qui miſit me.

39 Hæc eſt autem voluntas ejus, qui miſit me, *id eſt* Patris, ut ex eo omni quod mihi dederit

dederit, non perdam *quidquam*, ſed ſuſcitem illud ultimo illo die.

40 Hæc eſt autem voluntas ejus, qui miſit me, ut quiſquis conſpicit Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam: & ſuſcitem ipſum ego ultimo illo die.

41 Murmurabant ergo Judæi de eo, quia dixerat, Ego ſum panis ille qui è cœlo deſcendit.

42 Et dicebant, Nonne iſte eſt ille Jeſus, filius ille Joſephi, cujus nos novimus patrem & matrem? Quomodo ergo dicit iſte, E cœlo deſcendi?

43 Reſpondit ergo Jeſus & dixit eis, Ne murmurate inter vos.

44 Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me traxerit eum: & ego ſuſcitabo ipſum ultimo illo die.

45 Scriptum eſt in Prophetis, Et erunt omnes docti à Deo. Quiſquis ergo audivit à Patre & didicit, venit ad me.

46 Non quod Patrem viderit quiſquam, niſi is qui eſt à Deo: hic vidit Patrem.

47 Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam.

48 Ego ſum panis ille vitæ.

49 Patres veſtri ederunt manna in deſerto, & mortui ſunt.

50 Hic eſt panis ille qui è cœlo deſcendit, ut qui edit ex eo non moriatur.

51 Ego ſum panis ille vivus, ille qui è cœlo deſcendi: Siquis ederit ex hoc pane, vivet in æternum: panis autem quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita.

52 Pugnabant ergo Judæi ad-lii adverſus alios, dicentes, Quomodo poteſt hic nobis carnem *ſuam* dare edendam?

53 Dixit ergo eis Jeſus, Amen amen dico vobis, niſi ederitis carnem Filii hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habetis vitam in vobis.

54 Qui edit carnem meam, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam, & ego ſuſcitabo ipſum ultimo illo die.

55 Caro enim mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus.

56 Qui edit meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo.

57 Sicut miſit me vivens ille Pater, & ego vivo per Patrem: *ita* etiam qui ederit me, vivet ipſe quoque per me.

58 Hic eſt panis ille qui de cœlo deſcendit: non prout ederunt Patres veſtri manna, & mortui ſunt: qui ederit hunc panem, vivet in æternum.

59 Hæc dixit in ſynagoga, cum doceret in Capernaum.

60 Multi ergo ex diſcipulis ejus *his* auditis dixerunt, Durus eſt hic ſermo: quis poteſt eum audire?

61 Sciens autem Jeſus apud ſe diſcipulos ſuos de hoc murmurare, dixit eis, Hoccine vos offendit?

62 *Quid* ſi igitur ſpectaveritis Filium hominis aſcendentem eo ubi erat prius?

63 Spiritus eſt id quod vivificat, caro non prodeſt quicquam: verba quæ ego loquor vobis, ſpiritus ſunt & vita ſunt.

64 Sed ſunt quidam ex vobis qui non credunt. Sciebat enim

à

à principio Jeſus quinam eſſent qui non credebant, & quis eum proditurus eſſet.

65 Et dicebat, Propterea dixi vobis neminem poſſe venire ad me niſi fuerit ei datum à Patre meo.

66 Ex eo *tempore* multi diſcipulorum ejus pedem retulerunt: nec amplius cum eo verſabantur.

67 Dixit ergo Jeſus duodecim illis, Num & vos vultis abire?

68 Reſpondit ergo ei Simon Petrus, Domine, ad quem abibimus? verba vitæ æternæ habes:

69 Et nos credidimus, & novimus te eſſe Chriſtum illum Filium Dei viventis.

70 Reſpondit eis Jeſus, Nonne ego vos duodecim elegi? & *tamen* unus ex vobis eſt diabolus.

71 Loquebatur autem de Juda Simonis *filio* Iſcariota: futurum enim erat ut hic proderet eum, cum eſſet unus ex illis duodecim.

CAP. VII.

Chriſtus non cum affinibus ſed clam profectus ad Feſtum, docet in templo. Varia feruntur de eo judicia, & diſſident qui eum comprehendere volebant.

VErſabatur autem Jeſus poſt hæc in Galilæa: nolebat enim in Judæa verſari, quia ſtudebant eum Judæi interimere.

2 Prope autem erat feſtum Judæorum Scenopegia.

3 Dixerunt igitur ad eum fratres ejus, Digredere hinc, & vade in Judæam, ut tui quoque diſcipuli ſpectent opera tua quæ facis.

4 Nemo enim occulte facit aliquid, & quærit ipſe celebris eſſe: ſi hæc facis, facito teipſum manifeſtum mundo.

5 Nam ne fratres quidem ejus credebant in eum.

6 Dicit ergo eis Jeſus, Præſtitutum illud tempus meum nondum adeſt: præſtitutum autem tempus illud veſtrum ſemper eſt paratum.

7 Non poteſt mundus vos odiſſe: me autem odit, quoniam ego teſtor de eo opera ejus mala eſſe.

8 Vos aſcendite ad hoc feſtum: ego nondum aſcendo ad feſtum, quia præſtitutum illud meum tempus nondum impletum eſt.

9 Hæc autem cum eis dixiſſet, manſit in Galilæa.

10 Ut aſcenderunt autem fratres ejus, tunc & ipſe aſcendit ad feſtum, non manifeſte, ſed velut occulte.

11 Judæi ergo quærebant eum in feſto, & dicebant, Ubi eſt ille?

12 Et muſſitatio multa erat in turba de eo: alii quidem dicebant, vir bonus eſt: alii vero dicebant, Non: ſed turbam ſeducit.

13 Nullus tamen palàm loquebatur de eo, propter metum Judæorum.

14 Feſto autem illo jam medio aſcendit Jeſus in templum, ac docebat.

15 Et mirabantur Judæi, dicentes, Quomodo iſte literas novit, cum *eas* non didicerit?

16 Reſpondit eis Jeſus & dixit, Mea doctrina non eſt mea, ſed ejus qui miſit me.

17 Siquis voluerit quod ille vult facere, cognoſcet de doctri-

na

na utrum ex Deo ſit, an ego à meipſo loquar.

18 Qui à ſemetipſo loquitur, gloriam propriam quærit: qui autem quærit gloriam ejus qui miſit ipſum, hic verax eſt, & injuſtitia in eo non eſt.

19 Nonne Moſes dedit vobis Legem, & *tamen* nemo ex vobis præſtat Legem? quid me ſtudetis interimere?

20 Reſpondit turba & dixit, Dæmonium habes: quis te ſtudet interimere?

21 Reſpondit Jeſus & dixit eis, Unum opus feci, & omnes miramini.

22 Attamen Moſes dedit vobis circumciſionem (non quod ex Moſe ſit, ſed *quia* ex Patribus) & Sabbato circumciditis hominem.

23 Si circumciſionem accipit homo Sabbato, ut ne ſolvatur Lex Moſis, mihi indignamini quod totum hominem ſanum fecerim Sabbato?

24 Ne judicate ſecundum vultum, ſed juſtum illud judicium ferte.

25 Dicebant ergo quidam ex Hieroſolymitanis, Nonne hic eſt quem ſtudent interimere?

26 At ecce, palam loquitur, & nihil ei dicunt: numnam vere cognoverunt primores hunc vere eſſe Chriſtum illum?

27 Sed novimus unde hic ſit: cum autem venerit ille Chriſtus, nemo cognoturus eſt unde ſit.

28 Clamabat ergo Jeſus in templo, docens ac dicens, Et me noſtis, & unde ſim noſtis: & à meipſo non veni, ſed eſt verax qui miſit me, quem vos non noſtis.

29 Ego vero novi eum, quia ab ipſo ſum, & ille me miſit.

30 Studebant ergo eum prehendere: ſed nemo injecit in eum manum, quia nondum venerat hora illa ipſius.

31 Multi vero ex turba crediderunt in eum, & dicebant, Chriſtus cum venerit, num ſigna plura edet iis quæ iſte edidit?

32 Audierunt Phariſæi turbam iſta muſſitantem de eo, & miſerunt Phariſæi ac primarii Sacerdotes miniſtros ut eum prehenderent.

33 Dixit ergo eis Jeſus, Adhuc pauliſper ero vobiſcum, deinde abibo ad eum qui me miſit.

34 Quæretis me, nec invenietis: & ubi ego ero, eo vos non poteſtis venire.

35 Dixerunt ergo Judæi inter ſeſe, Quonam eſt iſte profecturus, ut nos non inveniamus eum? num ad eos qui diſperſi ſunt inter Græcos profecturus eſt, & Græcos docturus?

36 Quis eſt hic ſermo quem dixit, Quæretis me, & non invenietis: & ubi ego ero, vos non poteſtis venire?

37 Ultimo autem die illo magno feſti ſtetit Jeſus, & clamavit, dicens, Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat.

38 Qui credit in me, ſicut dixit Scriptura, flumina aquæ vivæ ex ventre ipſius fluent.

39 (Hoc autem dixit de Spiritu illo quem accepturi erant credentes in eum. Nondum enim erat Spiritus ſanctus, quia Jeſus nondum erat glorificatus)

40 Multi ergo è turba, cum audiſſent hunc ſermonem dicebant, Vere hic eſt Propheta ille.

41 Alii dicebant, Hic eſt Chriſtus

Chriſtus ille. Quidam autem dicebant, Num enim è Galilæa veniet ille Chriſtus?

42 Nonne Scriptura dicit, ex ſemine Davidis, & ex *vico* Bethlehema ubi erat David, venturum illum Chriſtum?

43 Diſſidium ergo ortum eſt in turba propter eum.

44 Quidam autem ex ipſis volebant eum prehendere, ſed nemo injecit in eum manus.

45 Venerunt ergo miniſtri ad primarios Sacerdotes & Phariſæos: qui dixerunt eis, Quare non adduxiſtis eum?

46 Reſponderunt miniſtri, Nunquam ita locutus eſt homo ut homo iſte.

47 Reſponderunt ergo eis Phariſæi, Num & vos ſeducti eſtis?

48 Num quis ex primoribus credidit in eum, aut ex Phariſæis?

49 Sed turba hæc quæ non novit Legem, exſecrabilis eſt.

50 Dicit eis Nicodemus, is qui venerat ad eum nocte, cum unus eſſet ex illis,

51 Num Lex noſtra condemnat quempiam, niſi prius ex ipſo audierit, & cognoverit quid faciat?

52 Reſponderunt & dixerunt ei, Num & tu Galilæus es? ſcrutare & vide ex Galilæa Prophetam non fuiſſe ſuſcitatum.

53 Et profectus eſt unuſquiſque domum ſuam.

CAP. VIII.

Chriſtus adulteræ peccata remittit, teſtatur de ſeipſo & de Patre, & quis ſemen Abrahæ, & quis liber dicendus.

Jſus autem profectus eſt in montem Olearum.

2 Et diluculo rurſus adfuit in templo, & totus populus venit ad eum, & ſedens docebat eos.

3 Adducunt autem ad eum Scribæ & Phariſæi mulierem in adulterio deprehenſam: & cum ſtatuiſſent eam in medio,

4 Dicunt ei, Magiſter, hæc mulier deprehenſa eſt in ipſo facinore, cum mœcharetur:

5 In Lege vero Moſes præcepit nobis ut tales lapidentur: tu ergo quid dicis?

6 Hoc autem dicebant tentantes eum, ut poſſent eum accuſare. Jeſus autem incurvatus deorſum, digito ſcribebat in terra.

7 Cum autem perſeverarent eum interrogare, ſeſe ſurrigens dixit ad eos, Qui veſtrûm immunis eſt à peccato, primus in eam jaciat lapidem.

8 Et rurſum incurvatus deorſum, ſcribebat in terra.

9 Ipſi vero cum *hæc* audiviſſent, & à conſcientia redarguerentur, ſigillatim alius poſt alium exierunt, initio facto à ſenioribus uſque ad ultimos: & derelictus eſt ſolus Jeſus, & mulier in medio ſtans.

10 Jeſus autem ſeſe ſurrigens, & nemine conſpecto præter mulierem illam dixit ei, Mulier, ubi ſunt illi tui accuſatores? nemo te condemnavit?

11 Ipſa vero dixit, Nemo, Domine. Dixit autem ei Jeſus, Nec ego te condemno: vade, & ne deinceps pecca.

12 Rurſum ergo Jeſus eis locutus eſt, dicens, Ego ſum lux illa mundi: qui ſequitur me, non ambulabit in tenebris, ſed habebit lumen vitæ.

13 Pha-

13 Phariſæi igitur dixerunt ei, Tu de teipſo teſtaris, teſtimonium tuum non eſt firmum.

14 Reſpondit Jeſus & dixit eis, Etiamſi ego teſtor de meipſo, firmum eſt teſtimonium meum: quia ſcio unde venerim, & quo vadam: vos autem neſcitis unde venerim, & quo vadam.

15 Vos ſecundum carnem judicatis, ego non judico quenquam.

16 Quod ſi etiam judicarem ego, judicium meum firmum eſſet: quia ſolus non ſum, ſed ego & qui miſit me Pater.

17 Sed & in Lege veſtra ſcriptum eſt, duorum hominum teſtimonium firmum eſſe.

18 Ego *is* ſum qui teſtor de meipſo, & teſtatur de me qui miſit me Pater.

19 Dicebant ergo ei, Ubi eſt tuus ille Pater? Reſpondit Jeſus, Neque me noſtis, neque Patrem meum: ſi me noſſetis, Patrem quoque meum noſſetis.

20 Hæc verba locutus eſt Jeſus in gazophylacio, docens in templo: & nemo prehendit eum, quia nondum venerat illa ipſius hora.

21 Dixit ergo iterum eis Jeſus, Ego vado, & quæretis me, & in hoc peccato veſtro moriemini: quo ego vado, vos non poteſtis venire.

22 Dicebant ergo Judæi, Num interimet ſeipſum, quia dicat, Quo ego vado, vos non poteſtis venire?

23 Tunc dixit eis, Vos inferne eſtis, ego ſum ſuperne: vos ex hoc mundo eſtis, ego non ſum ex hoc mundo.

24 Ideo vobis dixi vos morituros in peccatis veſtris. Nam niſi crediderit is me *eum* eſſe, moriemini in peccatis veſtris.

25 Dixerunt ergo ei, Tu quis es? Tum dixit eis Jeſus, *Id* quod à principio dico vobis.

26 Multa habeo quæ de vobis loquar ac judicem: ſed qui me miſit, verax eſt, & ego quæ audivi ab eo, hæc loquor mundo.

27 Non cognoverunt quod de Patre *hæc* ipſis diceret.

28 Dixit ergo eis Jeſus, Cum ſuſtuleritis Filium hominis, tunc agnoſcetis me eum eſſe, & à meipſo nihil facere, ſed prout docuit me Pater hæc loqui.

29 Nam qui me miſit, mecum eſt: Pater me ſolum non reliquit, quia ego quæ placent ipſi facio ſemper.

30 Hæc illo loquente multi crediderunt in eum.

31 Dicebat ergo Jeſus iis Judæis qui crediderant ipſi, Si vos manſeritis in ſermone meo, vere diſcipuli mei eritis.

32 Et cognoſcetis Veritatem, & Veritas vos in libertatem vindicabit.

33 Reſponderunt ei, Semen Abrahami ſumus, neque cuiquam ſervivimus unquam: quomodo tu dicis, Vos in libertatem vindicabimini?

34 Reſpondit eis Jeſus, Amen amen dico vobis, quiſquis operam dat peccato, ſervus eſt peccati.

35 Servus autem non manet in domo perpetuo: filius manet perpetuo.

36 Itaque ſi vos Filius in libertatem vindicarit, vere liberi eritis.

37 Scio vos ſemen Abrahami eſſe; ſed ſtudetis me interimere, quia

quia ſermo ille meus non habet locum apud vos.

38 Ego loquor quod vidi apud Patrem meum, & vos facitis quod vidiſtis apud patrem veſtrum.

39 Reſponderunt & dixerunt ei, Pater noſter Abrahamus eſt. Dicit eis Jeſus, Si filii Abrahami eſſetis, opera Abrahami faceretis.

40 Nunc autem ſtudetis me interimere, hominem qui veritatem vobis locutus ſum, quam audivi à Deo: hoc Abrahamus non fecit.

41 Vos facitis opera patris veſtri. Itaque dixerunt ei, Nos ex fortatione non ſumus geniti: unum patrem habemus *nempe* Deum.

42 Dixit ergo eis Jeſus, Si Deus pater veſter eſſet, diligeretis me: ego enim à Deo prodii & adſum: nec enim à meipſo veni, ſed ille me miſit.

43 Quare loquelam iſtam meam non agnoſcitis? *nempe* quoniam non poteſtis audire ſermonem meum.

44 Vos ex patre diabolo eſtis, & cupiditates patris veſtri vultis exſequi. Ille fuit homicida à principio, & in veritate non perſtitit: non eſt enim veritas in eo. Quotieſcunque loquitur mendacium, de ſuo loquitur, quia mendax eſt, & paterille mendacii.

45 *Vos* autem, quia ego veritatem dico, non creditis mihi.

46 Quis ex vobis arguit me de peccato? ſi veritatem dico, quare vos non creditis mihi?

47 Qui ex Deo eſt, verba Dei audit: propterea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis.

48 Reſponderunt ergo Judæi & dixerunt ei, Nonne bene dicimus te Samaritanum eſſe, & dæmonium habere?

49 Reſpondit Jeſus, Ego dæmonium non habeo, ſed honoro Patrem meum, & vos contumelia afficitis me.

50 Ego vero non quæro gloriam meam: eſt qui quærat & judicet.

51 Amen amen dico vobis, Si quis ſermonem meum obſervaverit, mortem non conſpiciet in æternum.

52 Dixerunt ergo ei Judæi, Nunc agnovimus te dæmonium habere. Abrahamus mortuus eſt, & Prophetæ, & tu dicis, Si quis ſermonem meum ſervaverit, non guſtabit mortem in æternum?

53 Num tu major es patre illo noſtro Abrahamo, qui mortuus eſt? etiam Prophetæ mortui ſunt: quem tu teipſum facis?

54 Reſpondit Jeſus, Si ego glorifico meipſum, gloria mea nihil eſt: Pater ille meus, is eſt qui glorificat me, quem vos dicitis Deum veſtrum eſſe.

55 Sed non noſtis eum: ego vero ipſum novi: & ſi dixero quod ipſum non norim, ero ſimilis veſtri *id eſt* mendax: ſed eum novi, & ſermonem ejus obſervo.

56 Abrahamus pater ille veſter geſtivit videre diem iſtum meum: & vidit, ac gaviſus eſt.

57 Dixerunt igitur ei Judæi, Quinquaginta annos nondum habes, & Abrahamum vidiſti?

58 Dixit eis Jeſus, Amen amen dico vobis, priuſquam Abrahamus exſiſteret, ego ſum.

59 Suſtulerunt ergo lapides

ut jacerent in eum: Jesus autem occultavit se, & exivit è templo, cum transiviſſet per medios ipsos: & ita progreſſus eſt.

CAP. IX.

Cæci à Chriſto ſanati hiſtoria.

PRogreſſus autem vidit quendam cæcum à nativitate.

2 Et interrogaverunt eum diſcipuli ejus, dicentes, Rabbi, quis peccavit, iſte, an parentes ejus, ut cæcus naſceretur?

3 Reſpondit Jesus, neque iſte peccavit, neque parentes ejus, *ut cæcus naſceretur*: ſed *cæcus natus eſt* ut opera Dei manifeſta fiant in eo.

4 Oportet me operam dare operibus ejus qui miſit me, donec dies eſt: venit nox cum nemo poteſt operari.

5 Quamdiu fuero in mundo, Lux ſum mundi.

6 Hoc cum dixiſſet, ſpuit humi, & fecit lutum ex ſputo, & illevit lutum oculis cæci illius.

7 Dixitque ei, Vade, ablue *oculos* in piſcina Siloam, quod eſt, ſi interpreteris, Miſſus. Abiit ergo, & abluit *oculos*, rediitque videns.

8 Vicini ergo, & qui prius conſpexerant eum cæcum eſſe, dicebant, Nonne hic eſt qui ſedebat & mendicabat?

9 Alii dicebant, Certe hic eſt: alii vero, Certe ſimilis eſt ei. Ille vero dicebat, Certe ego *is* ſum.

10 Dixerunt ergo ei, Quomodo aperti ſunt tibi oculi?

11 Reſpondit ille, & dixit, Quidam qui dicitur Jesus, lutum fecit, & inunxit oculos meos, & dixit mihi, Vade ad piſcinam Siloam & ablue *oculos*. Ut autem abii, & *oculos* ablui, vidi.

12 Dixerunt ergo ei, Ubi eſt ille? Ait, Neſcio.

13 Adducunt eum ad Phariſæos, eum, *inquam*, qui olim cæcus fuerat.

14 Erat autem Sabbatum cum lutum faceret Jesus, & aperiret oculos ejus.

15 Rurſus ergo interrogarunt eum etiam Phariſæi quomodo videndi facultatem eſſet adeptus. Ille vero dixit eis, Lutum impoſuit oculis meis, & ablui *oculos*, & video.

16 Dicebant ergo ex Phariſæis quidam, Homo iſte non eſt à Deo: nam Sabbatum non obſervat. Alii dicebant, Quomodo poteſt quiſpiam peccator talia ſigna edere? Et diſſidium erat inter eos.

17 Rurſus dicunt cæco, Tu quid dicis de ipſo, quod aperuit oculos tuos? Ille autem dixit, Certe Propheta eſt.

18 Non crediderunt ergo Judæi de eo quod cæcus fuiſſet, & videndi facultatem eſſet adeptus, uſquequo vocarunt ejus parentes, ejus *inquam* qui videndi facultatem fuerat adeptus:

19 Et interrogaverunt eos, dicentes, Hiccine eſt filius ille veſter, quem vos dicitis cæcum natum eſſe? quomodo ergo nunc videt?

20 Reſponderunt eis parentes ejus & dixerunt, Scimus hunc eſſe filium illum noſtrum, & cæcum natum eſſe:

21 Quomodo vero nunc videat, neſcimus: aut quis ejus aperuerit oculos, nos neſcimus: ipſe ætatem habet, ipſum interrogate, ipſe de ſe loquetur.

22 Hæc

22 Hæc dixerunt parentes ejus, quod metuerent Judæos: jam enim conſtituerant Judæi ut ſiquis eum profiteretur eſſe Chriſtum, ſynagoga moveretur.

23 Propterea parentes ejus dixerunt, Ætatem habet, ipſum interrogate.

24 Secundò ergo vocarunt hominem, qui fuerat cæcus & dixerunt ei, Tribue gloriam Deo: nos hunc hominem ſcimus peccatorem eſſe.

25 Reſpondit igitur ille & dixit, An peccator ſit, neſcio: unum ſcio, me cum cæcus fuerim, nunc videre.

26 Dixerunt autem ei rurſus, Quid fecit tibi? quomodo aperuit oculos tuos?

27 Reſpondit eis, Jam vobis dixi, & non audiviſtis: cur iterum vultis audire? num & vos fieri vultis ipſius diſcipuli?

28 Itaque convitiati ſunt ei, & dixerunt, Tu diſcipulus illius es: nos autem Moſis diſcipuli ſumus.

29 Nos ſcimus Deum eſſe locutum Moſi: hic autem unde ſit neſcimus.

30 Reſpondit eis ille, & dixit, At enim iſtud mirum eſt, quod vos neſciatis unde ſit, & *tamen* aperuit meos oculos.

31 Scimus autem quod Deus peccatores non audiat: ſed ſiquis Dei cultor eſt, & facit quod ille vult, *ille* hunc audit.

32 Ab ſeculo non eſt auditum aliquem aperuiſſe oculos ejus qui cæcus natus fuerit.

33 Niſi eſſet hic à Deo, non poſſet *tale* quicquam facere.

34 Reſponderunt & dixerunt ei, Tu in peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et ejecerunt eum foras.

35 Audivit Jeſus eum ejectum foras: & eum nactus, dixit ei, *Tune* credis in Filium Dei?

36 Reſpondit ille & dixit, Quis eſt, Domine, ut credam in eum?

37 Dixit autem ei Jeſus, & vidiſti eum, & is eſt qui loquitur tecum.

38 At ille ait, Credo, Domine. Et adoravit eum.

39 Et dixit Jeſus, Ad judicium *exercendum* ego in hunc mundum veni: ut qui non vident videant, & qui vident, cæci fiant.

40 Audierunt autem hæc quidam ex Phariſæis qui cum ipſo erant, & dixerunt ei, Num & nos cæci ſumus?

41 Dixit eis Jeſus, Si cæci eſſetis, non haberetis peccatum: nunc vero dicitis, Videmus: itaque peccatum veſtrum manet.

CAP. X.

Chriſtus diſtinguens verum Paſtorem à mercenario, & ovium naturam deſcribens, conciliat ſibi à Judæis odium & calumnias.

AMen amen dico vobis, qui non ingreditur per oſtium in caulam ovium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro.

2 Qui vero ingreditur per oſtium, paſtor eſt ovium.

3 Huic aperit janitor, & oves vocem ejus audiunt: & ſuas oves vocat nominatim, & educit eas.

4 Cumque ſuas oves emiſerit, antegreditur eas: & oves eum ſequuntur, quia norunt vocem ejus.

5 Alienum autem nequaquam

ſequentur ſed fugient ab eo: quia non norunt vocem alienorum.

6 Hanc ſimilitudinem dixit eis Jeſus. Illi vero non cognoverunt quænam illa eſſent quæ loquebatur eis.

7 Jeſus ergo rurſum dixit eis, Amen amen dico vobis, ego ſum oſtium illud ovium.

8 Quotquot ante me venerunt, fures ſunt & latrones: ſed oves non auſcultarunt eos.

9 Ego ſum illud oſtium: per me ſiquis introierit, ſervabitur, & ingredietur & egredietur, & paſcua inveniet.

10 Fur non venit niſi ut furetur, & mactet ac perdat *oves*: ego veni ut vitam habeant, & abundent.

11 Ego ſum paſtor ille bonus: bonus paſtor animam ſuam deponit pro ovibus.

12 Mercenarius autem, & qui non eſt paſtor, cujus non ſunt oves propriæ, conſpicit lupum venientem, & relinquit oves, & fugit: lupus autem eas rapit & diſpergit ovile.

13 Mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt, & non eſt ipſi cura ovium.

14 Ego ſum paſtor ille bonus, & agnoſco meas, & agnoſcor à meis.

15 Prout novit me Pater, ita & ego novi Patrem: Et animam meam depono pro ovibus.

16 Alias etiam oves habeo quæ non ſunt ex hac caula: illas quoque oportet me adducere: nam vocem meam audient: fietque unus grex, & unus paſtor.

17 Propterea Pater me diligit, quia ego depono animam meam ut eam rurſus aſſumam.

18 Nemo tollit eam à me, ſed ego depono eam per meipſum: autoritatem habeo deponendi eam, & autoritatem habeo rurſus eam aſſumendi. Hoc præceptum accepi à Patre meo.

19 Diſſidium igitur rurſum ortum eſt inter Judæos propter iſtos ſermones.

20 Dicebant autem multi eorum, Dæmonium habet, & inſanit: quid eum auditis?

21 Alii dicebant, Hæc verba non ſunt dæmoniaci: num dæmonium poteſt cæcorum oculos aperire?

22 Facta ſunt autem Encænia Hieroſolymis, & hyems erat.

23 Et ambulabat Jeſus in templo in porticu Solomonis.

24 Cinxerunt igitur eum Judæi, & dixerunt ei, Quouſque animam noſtram ſuſpendis? ſi tu es Chriſtus ille, dic nobis aperte.

25 Reſpondit eis Jeſus, Dixi vobis, nec creditis: opera quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc teſtantur de me.

26 Sed vos non creditis: non enim eſtis ex ovibus illis meis, ſicut dixi vobis.

27 Oves illæ meæ vocem meam audiunt, & ego eas agnoſco, & ſequuntur me:

28 Et ego vitam æternam do eis, nec peribunt in æternum, neque rapiet eas quiſquam è manu mea.

29 Pater *ille* meus qui mihi dedit *eas*, major omnibus eſt: neque quiſquam poteſt eas rapere è manu Patris mei.

30 Ego & Pater unum ſumus.

31 Suſtulerunt ergo rurſum lapides Judæi ut eum lapidarent.

32 Re-

32 Reſpondit eis Jeſus, Multa bona operâ oſtendi vobis ex Patre meo: propter quod illorum operum me lapidatis?

33 Reſponderunt ei Judæi, dicentes, Ob bonum opus non lapidamus te, ſed ob blaſphemiam, id eſt, quia tu, homo cum ſis, facis teipſum Deum.

34 Reſpondit eis Jeſus, Nonne ſcriptum eſt in Lege veſtra, Ego dixi, Dii eſtis?

35 Si illos dixit deos ad quos ſermo Dei factus eſt, & non poteſt ſolvi Scriptura:

36 *Mene* quem Pater ſanctificavit & miſit in mundum, vos dicitis blaſphemare, quia dixi, Filius Dei ſum?

37 Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi.

38 Sin vero *illa* facio, etiamſi mihi non credatis, operibus *tamen* credite: ut cognoſcatis & credatis Patrem in me eſſe, & me in eo.

39 Rurſus ergo ſtudebant eum prehendere: ſed exivit ex eorum manu.

40 Abiitque rurſus ad trajectum Jordanis, in eum locum ubi primùm fuerat Joannes cum baptizaret, manſitque illic.

41 Multi autem veniebant ad eum, & dicebant, Joannes quidem ſignum nullum edidit: quæcunque autem de iſto dixit, vera erant.

42 Et multi crediderunt illic in eum.

CAP. XI.

Lazarus mortuus reſuſcitatur. Chriſtus concionatur. Caiphas inſcius vaticinatur.

ERat autem ægrotus quidam *nomine* Lazarus, à Bethania, ex vico Mariæ & Marthæ ſororis ipſius.

2 (Maria autem ea erat quæ unxit Dominum unguento, & exterſit pedes ejus capillis ſuis: cujus frater Lazarus ægrotabat.)

3 Miſerunt ergo ſorores ejus ad ipſum, dicentes, Domine, ecce, *is* quem amas ægrotat.

4 Jeſus autem *hoc* audito, dixit, Hic morbus non eſt *immiſſus* ad mortem, ſed pro Dei gloria, ut per eum *morbum* glorificetur Filius Dei.

5 Diligebat autem Jeſus, Martham & ſororem ejus, & Lazarum.

6 Ut ergo audivit *illum* ægrotare, tum quidem manſit duos dies in eo loco ubi erat:

7 Deinde poſtea dixit diſcipulis, Eamus in Judæam rurſus.

8 Dicunt ei diſcipuli, Rabbi, modo ſtudebant te Judæi lapidare, & rurſum illuc abis?

9 Reſpondit Jeſus, Nonne duodecim ſunt horæ diei? ſi quis ambulet interdiu, non offendit, quia lucem hujus mundi videt:

10 Siquis autem ambulet nocte, impingit: quia lux ei non adeſt.

11 Hæc ait: & poſtea dixit eis, Lazarus amicus ille noſter dormit: ſed proficiſcor ut à ſomno excitem eum.

12 Dixerunt ergo diſcipuli ejus, Domine, ſi dormit, ſervabitur.

13 Hoc autem dixerat Jeſus de ipſius morte: at illi putarunt eum de dormitione ſomni dicere.

14 Tunc ergo Jeſus dixit eis aperte, Lazarus mortuus eſt.

15 Et gaudeo propter vos

(ut credatis) quod illic non fuerim: ſed eamus ad eum.

16 Dixit autem Thomas, qui dicitur Didymus, condiſcipulis, Eàmus & nos, ut moriamur cum eo.

17 Venit ergo Jeſus, & invenit eum quartum jam diem in monumento agere.

18 Erat autem Bethania prope Hieroſolymam fere ſtadiis quindecim:

19 Multique ex Judæis venerant ad Martham & Mariam ut conſolarentur eas de fratre ſuo.

20 Martha ergo ut audivit Jeſum venire, occurrit ei: Maria vero domi ſedebat.

21 Dixit autem Martha Jeſu, Domine, ſi fuiſſes hìc, frater meus non fuiſſet mortuus:

22 Sed & nunc ſcio fore ut quæcunque petieris à Deo, det tibi.

23 Dicit ei Jeſus, Reſurget frater tuus.

24 Dicit ei Martha, Scio reſurrecturum in reſurrectione ultimo illo die.

25 Dixit ei Jeſus, Ego ſum reſurrectio & vita: qui credit in me, etiamſi mortuus fuerit, vivet:

26 Et quiſquis vivit, & credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc?

27 Ait illi, Etiam Domine, ego credo te eſſe Chriſtum *illum* Filium illum Dei, qui in mundum venturus erat.

28 Et cum hæc dixiſſet, abiit, & clam vocavit Mariam ſororem ſuam dicens, Magiſter adeſt, & te vocat.

29 Illa ut audivit, ſurgit citò, & venit ad eum.

30 (Nondum autem venerat Jeſus in vicum: ſed erat in eo loco ubi occurrerat ei Martha)

31 Judæi ergo qui domi erant cum ea, & conſolabantur eam, cum vidiſſent Mariam cito ſurrexiſſe, & exiviſſe, ſecuti ſunt eam, Dicentes, Certe abit ad monumentum, ut illic fleat.

32 Maria vero cum veniſſet eo ubi erat Jeſus, viſo eo, accidit ad ejus pedes, dicens ei, Domine, ſi fuiſſes hic, non eſſet mortuus frater meus.

33 Jeſus autem ut vidit eam flentem, & Judæos, qui una venerant cum ea, flentes, infremuit ſpiritu, & turbavit ſeipſum.

34 Et dixit, Ubi poſuiſtis eum? Dicunt ei, Domine, veni & vide.

35 Lacrymatus eſt Jeſus.

36 Dixerunt ergo Judæi, Ecce, quomodo amabat eum.

37 Quidam autem ex ipſis dixerunt, Non poterat hic qui aperuit oculos cæci facere ut & iſte non moreretur?

38 Jeſus ergo rurſum fremens apud ſemetipſum venit ad monumentum: erat autem ſpelunca, & lapis erat ei impoſitus.

39 Ait Jeſus, Tollite lapidem. Dicit ei Martha, ſoror ejus qui mortuus fuerat, Domine, jam olet: quatuor enim dierum eſt.

40 Dicit ei Jeſus, Nonne dixi tibi, fore, ſi credideris, ut videas gloriam Dei?

41 Abſtulerunt ergo lapidem *è loco* ubi mortuus ille fuerat poſitus. Jeſus autem ſuſtulit ſurſum oculos, & dixit, Pater, gratias ago tibi quod me audieris.

42 Ego vero ſciebam me ſemper

per à te audiri: ſed propter turbam circumſtantem *hoc* dixi, ut credant me à te miſſum eſſe.

43 Et cum hæc dixiſſet, clamavit voce magna, Lazare, adeſdum foras.

44 Tum qui fuerat mortuus, prodiit pedes & manus vinctus faſciis, vultus autem ejus ſudario erat obvinctus. Dicit eis Jeſus, Solvite eum, & ſinite abire.

45 Multi ergo ex Judæis qui venerant ad Mariam, & ſpectarant quæ fecerat Jeſus, crediderunt in eum.

46 Quidam autem ex iis abierunt ad Phariſæos, & dixerunt eis quæ fecerat Jeſus.

47 Coegerunt ergo primarii Sacerdotes & Phariſæi concilium, & dicebant, Quid agemus? nam hic homo multa ſigna edit.

48 Si omittamus eum ita, omnes ei credent, venientque Romani, & delebunt tum locum noſtrum, tum gentem.

49 Unus autem ex ipſis Caiaphas, Pontifex maximus anni illius, dixit eis, Vos nihil ſcitis:

50 Nec cogitatis conducere nobis ut unus homo moriatur pro populo, & tota gens non pereat.

51 Hoc autem ex ſemetipſo non dixit: ſed cum eſſet Pontifex maximus anni illius, prophetavit fore ut Jeſus pro gente moreretur:

52 Nec tantum pro ea gente, ſed ut etiam filios Dei diſperſos congregaret in unum.

53 Ab illo ergo die conſultabant unà ut interimerent eum.

54 Jeſus ergo palam amplius non verſabatur inter Judæos: ſed abiit illinc in regionem quæ eſt prope deſertum, in urbem quæ dicitur Ephraim, & illic commorabatur cum diſcipulis ſuis.

55 Prope autem erat Paſcha Judæorum: & aſcenderunt multi Hieroſolymam ex illa regione ante Paſcha, ut purificarent ſe.

56 Quærebant ergo Jeſum, & loquebantur alii cum aliis in templo ſtantes, Quid videtur vobis? *an* venturus non eſt ad feſtum?

57 Dederant autem primarii Sacerdotes & Phariſæi præceptum, ut ſiquis noſſet ubi eſſet, indicaret, ut prehenderent eum.

CAP. XII.

Chriſtus à Maria ungitur. Hieroſolymam ingreditur, & triſtatur.

JEſus ergo ſex ante Paſcha diebus venit ad Bethaniam, ubi erat Lazarus ille qui fuerat mortuus, quem ſuſcitaverat ex mortuis.

2 Fecerunt igitur ei cœnam illic, & Martha miniſtrabat: Lazarus autem unus erat ex iis qui ſimul accumbebant cum eo.

3 Maria vero acceptâ librâ unguenti nardi liquidæ multi pretii, unxit pedes Jeſu, & extерſit pedes ejus capillis ſuis: domus autem impleta eſt odore unguenti.

4 Dixit ergo quidam ex diſcipulis ejus, *nempe* Judas Simonis *filius*, Iſcariotes, qui erat eum proditurus,

5 Quare hoc unguentum non væniit trecentis denariis, & datum eſt pauperibus?

6 Dixit autem hoc, non quod pauperum ipſi cura eſſet, ſed quia fur erat, & marſupium habe-

habebat, & ea quæ immittebantur portabat.

7 Dixit ergo Jesus, Omitte eam, in diem funerationis meæ asservavit istud.

8 Pauperes enim semper habebitis vobiscum, me vero non semper habebitis.

9 Cognovit ergo turba multa ex Judæis eum illic esse: & venerunt non propter Jesum tantum, sed etiam ut Lazarum viderent, quem excitarat à mortuis.

10 Consultarunt autem primarii Sacerdotes, ut Lazarum etiam interimerent.

11 Quia multi ex Judæis propter eum abibant, & credebant in Jesum.

12 Postero die turba multa quæ venerat ad festum, cum audissent Jesum venire Hierosolymam,

13 Acceperunt ramos palmarum, & prodierunt ei obviam, & clamabant, Hosanna, Benedictus qui venit in nomine Domini, Rex ille Israelis.

14 Nactus autem Jesus asellum, insedit ei, sicut scriptum est,

15 Ne metue filia Sionis: ecce, Rex ille tuus venit, insidens pullo asinæ.

16 Hæc autem non cognoverunt discipuli ejus primo: sed cum glorificatus esset Jesus, tunc recordati sunt hæc esse scripta de eo, & sese hæc illi præstitisse.

17 Testabatur vero turba quæ erat cum eo, quod Lazarum vocasset è monumento, & suscitasset eum ex mortuis.

18 Propterea etiam occurrit ei turba, quia audierat eum edidisse hoc signum.

19 Pharisæi ergo dixerunt inter se, Videtisne vos nihil proficere? ecce, mundus eum secutus est.

20 Erant autem quidem Græci ex iis qui ascendunt ut adorent in festo.

21 Isti ergo venerunt ad Philippum qui *erat* ex *urbe* Galilææ Bethsaida, & rogarunt eum, dicentes, Domine, velimus Jesum videre.

22 Venit Philippus & dicit Andreæ: Andreas rursum & Philippus dicunt Jesu.

23 Jesus autem respondit eis, dicens, Venit hora illa glorificandi Filii hominis.

24 Amen amen dico vobis, nisi granum frumenti ceciderit in terram, & mortuum fuerit, ipsum manet solum: sin vero mortuum fuerit, multum fructum adfert.

25 Qui amat animam suam perdet eam: & qui odit animam suam in hoc mundo, ad vitam æternam custodiet eam.

26 Siquis mihi ministrat, me sequatur: & ubi ego fuero, illic & minister meus erit, & siquis mihi ministraverit, honorabit eum Pater.

27 Nunc anima mea turbata est: & quid dicam? Pater, libera me ab hac hora: sed propterea veni ad hanc horam.

28 Pater glorifica nomen tuum. Venit ergo vox è cœlo, *dicens*, Et glorificavi, & rursus glorificabo.

29 Turba ergo quæ adstabat & audierat, dicebat tonitruum esse factum. Alii dicebant, Angelus ei locutus est.

30 Respondit Jesus & dixit,

Non

Non propter me hæc vox exſtitit, ſed propter vos.

31 Nunc judicium adeſt mundi hujus: nunc princeps ille mundi hujus ejicietur foras.

32 Et ego ſi ſublatus fuero è terra, omnes traham ad meipſum.

33 (Hoc autem dicebat, ſignificans qua morte futurum erat ut moreretur.)

34 Reſpondit ei turbâ, Nos audivimus ex Lege, Chriſtum manere in æternum: quomodo igitur tu dicis oportere tolli Filium hominis? quis eſt iſte Filius hominis?

35 Dixit igitur eis Jeſus, Adhuc parvo tempore lux vobiſcum eſt: ambulate dum lucem habetis, ne vos tenebræ deprehendant: nam qui ambulat in tenebris, neſcit quo vadat.

36 Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis fiatis. Hæc locutus eſt Jeſus: & cum abiiſſet, occultavit ſe ab eis.

37 Cum autem tot ſigna coram eis edidiſſet, non credebant in eum:

38 Ut ſermo Eſaiæ prophetæ impleretur, quem dixit, Domine, quis credidit ſermoni noſtro, & brachium Domini cui retectum eſt?

39 Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Eſaias,

40 Excæcavit oculos eorum, & obduravit corda eorum: ne videant oculis, & ſint intelligentes corde, & ſeſe convertant, & ſanem eos.

41 Hæc dixit Eſaias, quando vidit gloriam ejus, & locutus eſt de eo.

42 Veruntamen etiam ex primoribus multi crediderunt in eum: ſed propter Phariſæos *hoc* non profitebantur, ne ſynagoga moverentur.

43 Dilexerunt enim gloriam hominum potius quàm gloriam Dei.

44 Jeſus autem clamavit & dixit, Qui credit in me, non credit in me, ſed in eum qui miſit me.

45 Et qui conſpicit me, conſpicit eum qui miſit me.

46 Ego lux in mundum veni, ut quiſquis credit in me, in tenebris non maneat.

47 Si quis autem audierit verba mea, & non crediderit, ego non condemno ipſum. Non enim veni ut condemnem mundum, ſed ut ſervem mundum.

48 Qui dedignatur, nec recipit verba mea, habet qui condemnet ipſum: ſermo quem locutus ſum, ille condemnabit eum ultimo illo die.

49 Quia ego ex meipſo non ſum locutus: ſed qui miſit me Pater, ipſe mihi præcepit quid dicam, & quid loquar.

50 Et ſcio mandatum ejus vitam æternam eſſe: quæ igitur ego loquor, prout dixit mihi Pater, ita loquor.

CAP. XIII.

Chriſtus lavat pedes Apoſtolorum, notat proditorem, prædicit lapſum Petri.

ANte feſtum autem diem Paſchæ, ſciens Jeſus veniſſe horam illam digrediendi ex hoc mundo ad Patrem, cum dilexiſſet ſuos illos qui erant in mundo, uſque ad finem dilexit eos.

2 Et cœnâ peractâ, (cum diabolus

abolus jam immiſiſſet in cor Judæ *filii* Simonis, Iſcariotæ, ut proderet eum)

3 Sciens Jeſus Patrem omnia dediſſe ſibi in manus, & ſe à Deo prodiiſſe, & ad Deum abire,

4 Surgit à cœna, & deponit pallium: acceptoque linteo, præcinxit ſe.

5 Deinde immiſit aquam in pelvim, & cœpit lavare pedes diſcipulorum, & extergere linteo quo erat præcinctus.

6 Venit ergo ad Simonem Petrum: qui dixit ei, Domine, tu mihi lavas pedes?

7 Reſpondit Jeſus & dixit ei, Quod ego facio, tu neſcis nunc, cognoſces autem poſtea.

8 Dicit ei Petrus, Non lavabis meos pedes in æternum. Reſpondit ei Jeſus, Niſi lavero te, nihil mecum habebis commune.

9 Dicit ei Simon Petrus, Domine, non ſolum pedes meos, ſed etiam manus & caput.

10 Dicit ei Jeſus, Ei qui lotus eſt non opus eſt niſi ut pedes lavet, ſed eſt mundus totus: & vos mundi eſtis, ſed non omnes.

11 Norat enim eum à quo ipſe prodebatur: propterea dixit, Non omnes eſtis mundi.

12 Poſtquam ergo laviſſet pedes eorum, & pallium ſuum recepiſſet, rurſum diſcubuit, & dixit eis, Noſtiſne quid fecerim vobis?

13 Vos me vocatis, Magiſter ac Domine: & bene dicitis: ſum enim.

14 Itaque ſi ego lavi pedes veſtros Dominus & Magiſter, vos quoque debetis alii aliorum pedes lavare.

15 Exemplum enim præbui vobis, ut prout ego feci vobis, *ita* & vos faciatis.

16 Amen amen dico vobis, Servus non eſt major Domino ſuo, neque legatus major eo à quo ipſe miſſus eſt.

17 Si hæc noveritis, beati eritis ſi ea feceritis.

18 Non de omnibus vobis loquor: ego ſcio quos elegerim: ſed *oportet* ut impleatur Scriptura, Qui edit mecum panem, ſuſtulit adverſum me calcem ſuum.

19 Jam nunc dico vobis priuſquam fiat, ut cum factum fuerit, credatis me *eum* eſſe.

20 Amen amen dico vobis, quando aliquem miſero, quiſquis *eum* recipit, me recipit: qui vero me recipit, recipit eum qui me miſit.

21 Cum hæc dixiſſet Jeſus, turbatus eſt ſpiritu, & teſtatus eſt, dixitque, Amen amen dico vobis, unus ex vobis prodet me.

22 Diſcipuli ergo aſpiciebant alii ad alios, incerti de quo diceret.

23 Erat autem quidam ex diſcipulis Jeſu accumbens in ſinu ipſius, *nimirum* is quem diligebat Jeſus.

24 Innuit ergo huic Simon Petrus, *ut* percontaretur quiſnam eſſet de quo diceret.

25 Ille vero cum ſeſe inclinaſſet in pectus Jeſu, dicit ei, Domine, quis eſt?

26 Reſpondit Jeſus, Ille eſt cui ego intinctam offulam dedero. Et cum intinxiſſet offulam, dedit Judæ *filio* Simonis Iſcariotæ.

27 Et poſt *ſumtam* offulam, tunc ingreſſus eſt in illum Satanas. Dixit igitur ei Jeſus, Quod facis, mox facito.

28 Hoc

28 Hoc autem nemo accumbentium intelligebat quorſum ei dixiſſet.

29 Quidam enim putabant, quoniam marſupium habebat Judas, Jeſum ei dixiſſe, Eme quibus opus eſt nobis ad feſtum: aut egenis ut aliquid daret.

30 Ille igitur acceptâ offulâ ſtatim exivit: erat autem nox.

31 Cum ergo exiviſſet, dicit Jeſus, Nunc glorificatus eſt Filius hominis, & Deus glorificatus eſt in eo.

32 *Quod* ſi Deus glorificatus eſt in eo, Deus quoque glorificabit eum in ſeſe, & ſtatim glorificabit eum.

33 Filioli, adhuc pauliſper vobiſcum ſum: quæretis me: ſed ſicut dixi Judæis, Quo ego vado, vos non poteſtis venire: *ita* & vobis nunc dico.

34 Præceptum novum do vobis, Ut alii alios diligatis: ſicut *inquam* dilexi vos, ut vos etiam diligatis alii alios.

35 Ex hoc omnes cognoſcent vos eſſe diſcipulos meos, ſi charitatem habueritis alii in alios.

36 Dicit ei Simon Petrus, Domine, quo abis? Reſpondit ei Jeſus, Quo abeo, non potes me nunc ſequi: poſtea vero ſequeris me.

37 Dicit ei Petrus, Domine, quare non poſſum te ſequi nunc? animam meam pro te deponam.

38 Reſpondit ei Jeſus, Animam tuam pro me depones? Amen amen dico tibi, non emittet vocem gallus donec ter me abnegaveris.

CAP. XIV.

Chriſtus via, vita, veritas, promittit Spiritum Sanctum, ejuſque officium deſcribit.

NE turbator cor veſtrum: creditis in Deum? etiam in me credite.

2 In domo Patris mei habitationes multæ ſunt: alioqui dixiſſem vobis.

3 Proficiſcor paraturus vobis locum: & cum profectus fuero, & Paravero vobis locum, rurſum veniam, & aſſumam vos ad meipſum, ut ubi ero ego, & vos ſitis.

4 Et quo ego abeam ſcitis, & viam ſcitis.

5 Dicit ei Thomas, Domine, neſcimus quo abeas: quomodo igitur poſſumus viam ſcire?

6 Dicit ei Jeſus, Ego ſum via illa, & illa veritas, & vita illa: nemo venit ad Patrem niſi per me.

7 Si noſſetis me, Patrem etiam meum noſſetis: & jam nunc noſtis eum, & vidiſtis eum.

8 Dicit ei Philippus, Domine, oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis.

9 Dicit ei Jeſus, Tantum temporis vobiſcum ſum, & non noſti me? Philippe, qui vidit me, vidit Patrem: quomodo igitur tu dicis, Oſtende nobis Patrem?

10 Non credis me in Patre, & Patrem in me eſſe? Verba quæ ego loquor vobis, à meipſo non loquor: ſed Pater qui in me manet, ipſe facit opera.

11 Credite mihi me in Patre, & Patrem in me *eſſe*: ſin minus, propter ipſa opera credite mihi.

12 Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipſe faciet, & majora iſtis faciet: nam ego ad Patrem meum proficiſcor.

13 Et quicquid petieritis in nomine

nomine meo, hoc faciam, ut glorificetur Pater in Filio.

14 Siquid petieritis in nomine meo, ego faciam.

15 Si diligitis me, præcepta mea obſervate.

16 Ego vero rogabo Patrem, & alium advocatum dabit vobis, ut maneat vobiſcum in æternum.

17 *Nempe* Spiritum illum veritatis quem mundus non poteſt recipere, quia non conſpicit eum, nec novit eum: vos autem noſtis eum, quia apud vos habitat, & intra vos erit.

18 Non relinquam vos orbos: redeo ad vos.

19 Adhuc paululum, & mundus me non amplius conſpiciet; vos autem conſpicietis me: quia ego vivo, vos etiam vivetis.

20 In illo die vos cognoſcetis me eſſe in Patre meo, & vos in me, & me in vobis.

21 Qui tenet præcepta mea, & obſervat illa, is eſt qui diligit me: qui autem diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligam eum, & ei conſpiciendum exhibebo meipſum.

22 Dicit ei Judas, non *ille* Iſcariotes, Domine, quid eſt cur te ſis nobis conſpiciendum exhibiturus, & non mundo?

23 Reſpondit Jeſus & dixit ei, Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & apud eum habitabimus.

24 Qui non diligit me, ſermones meos non ſervat: & ſermo quem auditis, non eſt meus, ſed ejus qui miſit me *nempe* Patris:

25 Hæc locutus ſum vobis, apud vos manens.

26 Advocatus autem ille, *id eſt* Spiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia quæ dixi vobis.

27 Pacem relinquo vobis, pacem illam meam do vobis: non prout mundus dat, ego do vobis. Ne turbator cor veſtrum, neque formidato.

28 Audiviſtis me dixiſſe vobis, Abeo, & redeo ad vos. Si diligeretis me, gauderetis utique quod dixerim, proficiſcor ad Patrem: nam Pater major me eſt.

29 Et nunc dixi vobis priuſquam fiat, ut cum factum fuerit, credatis.

30 Non loquar amplius multa vobiſcum: venit enim princeps mundi hujus, ſed in me non habet quicquam.

31 Sed *hæc fiunt* ut noverit mundus Patrem à me diligi: & prout præcepit mihi Pater, ita facio: ſurgite, abeamus hinc.

CAP. XV.

Chriſtus vitis & palmitum ſimilitudine oſtendit quomodo diſcipuli fructum ferre poſſint, & ad dilectionem & patientiam ſuo exemplo eos hortatur.

EGO ſum vitis illa vera, & Pater meus eſt agricola ille.

2 Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollit: & omnem qui fert fructum, purgat, ut plus fructus adferat.

3 Jam vos puri eſtis propter ſermonem quem locutus ſum vobis.

4 Manete in me, & ego in vobis *manebo*: ſicut palmes non poteſt ferre fructum à ſemetipſo, *id eſt* niſi manſerit in vite: ita nec vos, niſi in me manſeritis.

5 Ego

5 Ego ſum vitis, vos palmites: is qui manet in me, & in quo ego *maneo*, hic fert fructum multum: nam ſeorſim à me nihil poteſtis facere.

6 Niſi quis in me manſerit, abjectus extra *vineam* ſtatim ut palmes areſcet: deinde colliguntur iſti *palmites* & in ignem abjiciuntur, & ardent.

7 Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint, quicquid volueritis, petite, & fiet vobis.

8 In hac re glorificatus fuerit Pater meus, ut fructum multum adferatis: & eritis mei diſcipuli.

9 Prout dilexit me Pater, *ita* & ego dilexi vos: manete in illa mea charitate.

10 Si præcepta mea obſervaveritis, manebitis in charitate mea: ſicut ego Patris mei mandata obſervavi, & maneo in ejus charitate.

11 Hæc locutus ſum vobis, ut gaudium illud meum in vobis maneat, & gaudium veſtrum compleatur.

12 Hoc eſt præceptum illud meum, ut diligatis alii alios, prout dilexi vos.

13 Majorem charitatem nullus habet, quam iſtam, ut quiſpiam animam ſuam deponat pro amicis ſuis.

14 Vos amici mei eritis ſi feceritis quæcunque ego præcipio vobis.

15 Non amplius dicam vos ſervos, quia ſervus neſcit quid faciat dominus ipſius: vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audivi à Patre meo nota feci vobis.

16 Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos, & ſtatui vos ut abeuntes fructum feratis, & fructus veſter maneat: ut quicquid petieritis à Patre in nomine meo, det vobis.

17 Hæc præcipio vobis, ut diligatis alii alios.

18 Si mundus vos odit, ſcitis me priuſquam vos illi odio habitum.

19 Si ex mundo eſſetis, mundus quod ſuum eſt amaret: quia vero ex mundo non eſtis, ſed ego elegi vos ex mundo, propterea odit vos mundus.

20 Mementote ſermonis illius quem ego dixi vobis, Non eſt ſervus major domino ſuo. Si me perſecuti ſunt, & vos perſequentur: ſi ſermonem meum obſervaverunt, & veſtrum obſervabunt.

21 Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum, quia non noverunt eum qui miſit me.

22 Si non veniſſem & locutus eſſem eis, peccatum non haberent: nunc autem non habent quod prætexant peccato ſuo.

23 Qui me odit, *is* etiam Patrem meum odit.

24 Si opera non feciſſem inter eos quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem & viderunt, & oderunt tum me tum Patrem meum.

25 Sed *oportet* ut impleatur ſermo qui in Lege ipſorum ſcriptus eſt, Oderunt me immerito.

26 Cum autem venerit Advocatus ille quem ego mittam vobis à Patre, Spiritus, *inquam*, ille veritatis, qui à Patre emanat, ille teſtabitur de me.

27 Sed & vos teſtabimini, quoniam à principio mecum eſtis.

CAP. XVI.

Christus discipulis crucem prædicit, Consolatorem promittens, ejusque officium describens: angustias suorum mulieri parturienti comparat.

HÆC locutus sum vobis, ut non offendamini.

2 Movebunt vos synagogis: imo veniet tempus ut quisquis vos interemerit putet se cultum præstare Deo.

3 Et hæc facient vobis, quia non noverunt Patrem neque me.

4 Sed hæc locutus sum vobis, ut ubi venerit hora illa, memineritis eorum, *nempe* quod ego *hæc* dixerim vobis: hæc autem vobis à principio non dixi, quia vobiscum eram.

5 Nunc autem abeo ad eum qui misit me, & nemo ex vobis interrogat me, *dicens*, Quo abis?

6 Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum.

7 Sed ego veritatem dico vobis, confert vobis ut ego abeam: nisi enim abiero, Advocatus ille non veniet ad vos: sin autem profectus fuero, mittam eum ad vos.

8 Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato & de justitia & de judicio:

9 De peccato quidem, eo quod non credunt in me:

10 De justitia vero, eò quod ad Patrem abeam, & amplius non conspicietis me:

11 De judicio autem, eò quod princeps hujus mundi condemnatus sit.

12 Adhuc multa habeo quæ vobis dicam, sed nunc non potestis portare.

13 Cum autem venerit ille, *id est* Spiritus ille veritatis, dux viæ vobis erit in omnem veritatem: non enim loquetur à semetipso, sed quæcunque audierit loquetur; & quæ ventura sunt, renunciabit vobis.

14 Ille me glorificabit, quia de meo accipiet, & renunciabit vobis.

15 Omnia quæ habet Pater, mea sunt: propterea dixi illum de meo accepturum & renunciaturum vobis.

16 Paulisper, & non conspicietis me: & rursum paulisper, & videbitis me, quia ego vado ad Patrem.

17 Dixerunt ergo *quidam* ex discipulis ejus, alii ad alios, Quid est hoc quod dicit nobis, Paulisper, & non conspicietis me; & rursus, paulisper, & videbitis me; &, Quia ego vado ad Patrem?

18 Dicebant ergo, Quid illud est quod dicit paulisper? nescimus quid loquatur.

19 Cognovit autem Jesus eos velle ipsum interrogare, & dixit eis, De hoc quæritis inter vos quod dixi, Paulisper, & non conspicietis me: & iterum, paulisper, & videbitis me?

20 Amen amen dico vobis, flebitis vos, & lamentabimini, mundus autem gaudebit: vos vero tristitia afficiemini, sed tristitia vestra evadet in gaudium.

21 Mulier, cum parit, dolorem habet, quoniam advenit hora ejus: postquam autem pepererit puerulum, jam non meminit afflictionis, propter gaudium, quod homo sit natus in mundum.

22 Et vos igitur nunc quidem tristi-

tristitia, tenemini: sed rursum videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet a vobis.

23 Et illo die me non interrogabitis quicquam. Amen amen dico vobis, quæcunque petieritis a Patre in nomine meo, dabit vobis.

24 Usque adhuc non petiistis quicquam in nomine meo: petite, & accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum.

25 Hæc locutus sum vobis per similitudines: veniet tempus cum non amplius per similitudines loquar vobis, sed aperte de Patre nuncium afferam vobis.

26 Illo die in nomine meo petetis: & non dico vobis me rogaturum Patrem pro vobis.

27 Ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis, & credidistis me a Deo prodiisse.

28 Prodii a Patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & proficiscor ad Patrem.

29 Dicunt ei discipuli ejus, Ecce, nunc aperte loqueris, nec similitudinem ullam dicis.

30 Nunc scimus te scire omnia, nec opus esse tibi ut quis te interroget: per hoc credimus te a Deo prodiisse.

31 Respondit eis Jesus, Nunc creditis?

32 Ecce veniet tempus & jam venit, cum dispergemini unusquisque ad sua, meque solum relinquetis: sed non sum solus, nam Pater mecum est.

33 Hæc loquutus sum vobis ut in me pacem habeatis: in mundo afflictionem habebitis: sed confidite, ego vici mundum.

CAP. XVII.

Christi ad Patrem precatio.

HÆC locutus est Jesus, & sustulit oculos suos in cœlum, dixitque, Pater, venit hora illa, glorifica Filium tuum, ut & Filius tuus glorificet te:

2 Sicut dedisti ei autoritatem *in* omnem carnem, ut quotquot dedisti ei, det eis vitam æternam.

3 Hæc est autem vita æterna, ut te cognoscant *esse* illum solum verum Deum, & quem misisti Jesum Christum.

4 Ego te glorificavi in terra: opus consummavi quod dedisti mihi ut facerem:

5 Nunc igitur glorifica me tu, Pater, apud temetipsum eâ gloriâ quam habui apud te priusquam mundus esset.

6 Manifestum feci nomen tuum hominibus quos dedisti mihi *selectos* e mundo: tui erant, & mihi eos dedisti, & sermonem tuum observarunt.

7 Nunc noverunt omnia quæ dedisti mihi a te esse.

8 Quia verba quæ tradidisti mihi, tradidi eis: & ipsi receperunt, & vere norunt me a te prodiisse, & crediderunt me a te missum esse.

9 Ego pro eis rogo: non pro mundo rogo, sed pro *iis* quos dedisti mihi, quia tui sunt.

10 Et mea omnia, tua sunt, & tua mea sunt: & glorificatus sum in eis.

11 Et non sum amplius in mundo, sed isti sunt in mundo, & ego ad te venio. Pater sancte, conserva eos per nomen tuum, quos dedisti mihi, ut sint unum prout & nos.

12 Cum essem cum eis in mundo, ego custodiebam eos per nomen tuum: quos dedisti mihi, ego custodivi, & nemo ex

iis periit, niſi filius ille perditionis, ut Scriptura impleretur.

13 Nunc autem ad te venio, & hæc loquor in mundo, ut habeant gaudium meum plenum apud ſe.

14 Ego tradidi eis ſermonem tuum, & mundus eos odio habuit, quia non ſunt ex mundo, prout & ego non ſum ex mundo.

15 Non rogo ut tollas eos è mundo, ſed ut eos à maligno illo conſerves.

16 Ex mundo non ſunt, prout ego non ſum ex mundo.

17 Sanctifica eos tua veritate: ſermo ille tuus veritas eſt.

18 Sicut me miſiſti in mundum, *ita* & ego miſi eos in mundum.

19 Et eorum cauſa ego ſanctifico meipſum, ut ſint & ipſi ſanctificati in veritate.

20 Non tantum autem pro iſtis rogo, ſed & pro iis qui per ſermonem eorum credituri ſunt in me:

21 Ut omnes unum ſint, ſicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipſi in nobis unum ſint: ut credat mundus me à te miſſum eſſe.

22 Et ego gloriam quam dediſti mihi, dedi eis, ut ſint unum, ſicut & nos unum ſumus.

23 Ego in eis, & tu in me, ut ſint conſummati in unum, & ut cognoſcat mundus quod tu me miſeris, & eos diligas, prout me dilexiſti.

24 Pater, quos dediſti mihi, velim ut ubi ſum ego, & illi ſint mecum, ut ſpectent gloriam illam meam quam dediſti mihi: quia dilexiſti me ante jactum mundi fundamentum.

25 Pater juſte, mundus te non novit, ego autem te novi, & hi noverunt me à te miſſum eſſe.

26 Et notum ipſis feci nomen tuum, & notum faciam: ut charitas quâ dilexiſti me, ſit in eis, & ego in eis.

CAP. XVIII.

Chriſtus in horto capitur, à Petro abnegatur, & Pilato traditur.

HÆC cum dixiſſet Jeſus, abiit cum diſcipulis ſuis trans torrentem Cédron, ubi erat hortus, in quem introivit ipſe & diſcipuli ejus.

2 Noverat autem eum locum etiam Judas qui prodebat eum, quia Jeſus frequenter cum diſcipulis ſuis illuc convenerat.

3 Judas ergo cum accepiſſet cohortem, & à primariis Sacerdotibus ac Phariſæis miniſtros, venit illuc cum lanternis & facibus & armis.

4 Jeſus itaque ſciens omnia ipſi ſuperventura, prodiens dixit eis, Quem quæritis?

5 Reſpondérunt ei, Jeſum Nazarænum. Dicit eis Jeſus, Ego *is* ſum. Stabat autem cum eis etiam Judas, qui prodebat eum.

6 Ut ergo dixit eis, Ego *is* ſum, abierunt retrorſum, & cecidérunt humi.

7 Iterum igitur rogavit eos, Quem quæritis? Illi autem dixérunt, Jeſum Nazarænum.

8 Reſpondit Jeſus, dixi vobis me eum eſſe: ergo ſi me quæritis, ſinite hos abire.

9 Ut impleretur ſermo quem dixerat, Ex iis quos dediſti mihi, non perdidi quenquam.

10 Simon autem Petrus cum gladium haberet, eduxit eum, &

& ferit ſervum Pontificis maximi, & abſcidit auriculam ejus dextram: erat autem nomen ſervo Malchus.

11 Dixit ergo Jeſus Petro, Reconde gladium tuum in vaginam: annon bibam poculum quod dedit mihi Pater?

12 Cohors igitur & tribunus & miniſtri Judæorum comprehenderunt Jeſum, & vinxerunt eum.

13 Et abduxerunt primum ad Annam: erat enim ſocer Caiaphæ, qui erat Pontifex maximus anni illius: is vero miſit eum vinctum ad Caiapham Pontificem maximum.

14 Erat autem Caiaphas is qui conſilium dederat Judæis expedire ut unus homo moreretur pro populo.

15 Sequebatur autem Jeſum Simon Petrus, & alius diſcipulus. Diſcipulus vero ille notus erat Pontifici maximo, & ſimul introiit cum Jeſu in aulam Pontificis maximi.

16 Petrus autem ſtabat extra ad oſtium. Exivit ergo diſcipulus ille alter qui erat notus Pontifici maximo, & locutus eſt oſtiariæ, & introduxit Petrum.

17 Dixit ergo Petro ancilla oſtiaria, Nonne & tu ex diſcipulis es hominis iſtius? Dicit ille, Non ſum.

18 Adſtabant autem ſervi & miniſtri qui prunas congeſſerant, quia frigus erat, & ſeſe calefaciebant: erat vero cum eis etiam Petrus adſtans, & ſeſe calefaciens.

19 Pontifex maximus ergo interrogavit Jeſum de diſcipulis ejus & de doctrina ipſius.

20 Reſpondit ei Jeſus, ego palam locutus ſum mundo: ego ſemper docui in ſynagoga & in templo, quo undique Judæi conveniunt, & in occulto *loco* locutus ſum nihil.

21 Quid me interrogas? interroga eos qui audierunt quid ſim ipſis locutus: ecce, hi ſciunt quæ dixerim ego.

22 Hæc autem cum ipſe diſſet, unus ex miniſtris qui adſtabat, bacillo cecidit Jeſum, dicens, Itane reſpondes Pontifici maximo?

23 Reſpondit ei Jeſus, Si male locutus ſum, teſtificare de malo: ſin bene, cur me cædis?

24 Miſerat igitur eum Annas vinctum ad Caiapham Pontificem maximum.

25 Stabat autem Simon Petrus, & *ſeſe* calefaciebat: dixerunt igitur ei, Num & tu ex diſcipulis ejus es? Negavit ille, & dixit, Non ſum.

26 Dicit ei quidam ex ſervis Pontificis maximi, cognatus ejus cujus abſciderat Petrus auriculam, Nonne ego te vidi in horto cum eo?

27 Rurſus ergo negavit Petrus, & ſtatim gallus vocem emiſit.

28 Ducunt ergo Jeſum à Caiapha in Prætorium: erat autem mane: & ipſi non introierunt in Prætorium, ne polluerentur, ſed ut ederent Paſcha.

29 Prodiit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit, Quam accuſationem adfertis adverſus hominem iſtum?

30 Reſponderunt & dixerunt ei, Niſi iſte eſſet malefiens, non tradidiſſemus eum tibi.

31 Dicit ergo eis Pilatus, Accipite eum vos, & ſecundum le-

gem veſtram condemnate eum. Itaque Judæi dixerunt ei, Nobis non licet interimere quenquam.

32 Ut ſermo Jeſu impleretur, quem dixerat, ſignificans qua morte futurum erat ut moreretur.

33 Regreſſus eſt ergo in Prætorium Pilatus, & vocavit Jeſum, dixitque ei, Tu ne es rex ille Judæorum?

34 Reſpondit ei Jeſus, A teipſo tu hoc dicis, an alii dixerunt tibi de me?

35 Reſpondit Pilatus, Nunquid ego Judæus ſum? gens tua & primarii Sacerdotes tradiderunt te mihi: quid feciſti?

36 Reſpondit Jeſus, Regnum meum non eſt ex hoc mundo: ſi ex hoc mundo eſſet regnum meum, miniſtri mei certaſſent ne traderer Judæis: nunc autem regnum meum non eſt hinc.

37 Dixit ergo ei Pilatus, Ergo rex es tu? Reſpondit Jeſus, Tu dicis me regem eſſe: ego ad hoc genitus ſum, & ad hoc veni in mundum ut dem teſtimonium veritati. Quiſquis eſt ex veritate, audit vocem meam. Dicit ei Pilatus, Quid eſt veritas?

38 Et cum hoc dixiſſet, rurſum prodiit ad Judæos, & dixit eis, Ego nullum invenio crimen in eo.

39 Eſt autem vobis conſuetudo ut unum dimittam vobis in Paſcha: vultiſne ergo dimittam vobis regem illum Judæorum?

40 Clamitarunt autem rurſum omnes, dicentes, Nequaquam iſtum, ſed Barabbam. Erat autem ille Barabbas latro.

CAP. XIX.

Hiſtoria paſſionis, mortis & ſepulturæ Chriſti.

TUnc ergo aſſumſit Jeſum Pilatus & flagellavit.

2 Et milites contexuerunt coronam è ſpinis, & impoſuerunt ipſius capiti, & pallio purpureo induerunt eum.

3 Et dicebant, Ave rex Judæorum: & bacillis eum cædebant.

4 Prodiit ergo rurſum Pilatus foras, & dixit eis, Ecce, adduco vobis eum foras, ut noveritis me nullum in eo crimen invenire.

5 Prodiit ergo Jeſus foras, ferens ſpineam illam coronam, & purpureum illud pallium. Et dixit eis *Pilatus*, Ecce homo.

6 Cum autem intuiti eſſent eum primarii Sacerdotes & *eorum* miniſtri, clamitarunt, dicentes, Crucifige, crucifige. Dicit eis Pilatus, Accipite eum vos, & crucifigite: ego enim non invenio in eo crimen.

7 Reſponderunt ei Judæi, Nos legem habemus, & ſecundum legem noſtram debet mori, quia Filium Dei ſe fecit.

8 Cum ergo audiviſſet Pilatus hunc ſermonem, magis metuit.

9 Et rurſus ingreſſus eſt in Prætorium, & dixit Jeſu, Unde es tu? Jeſus autem reſponſum ei non dedit.

10 Dicit ergo ei Pilatus, Mihi non loqueris? neſcis me autoritatem habere crucifigendi te, & autoritatem habere te dimittendi?

11 Reſpondit Jeſus, Non haberes autoritatem in me ullam, niſi *hoc* tibi datum eſſet ſuperne: propte-

propterea qui me tradidit tibi, majus peccatum habet.

12 Ex eo *tempore* ſtudebat Pilatus eum dimittere: Judæi vero clamabant, dicentes, Si hunc dimiſeris, non es amicus Cæſaris: quicunque ſe regem facit, contradicit Cæſari.

13 Pilatus ergo cum audiſſet hunc ſermonem, eduxit foras Jeſum, conſeditque in tribunali, in loco qui dicitur Lithoſtrotos, Hebraice autem Gabbatha.

14 Erat autem paraſceve Paſchæ, hora vero quaſi ſexta: tum dicit Judæis, Ecce rex veſter.

15 Illi vero clamitarunt, Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus, Regem veſtrum crucifigam? Reſponderunt primarii Sacerdotes, Non habemus regem niſi Cæſarem.

16 Tunc ergo tradidit eum ipſis ut crucifigeretur. Aſſumſerunt autem Jeſum, & abduxerunt.

17 Et *ipſe* portans crucem ſuam prodiens venit in eum locum qui dicitur Calvariæ, Hebraice autem Golgotha.

18 Ubi crucifixerunt eum, & cum eo alios duos, hinc & hinc, medium autem Jeſum.

19 Scripſit autem etiam titulum Pilatus, & impoſuit cruci. Erat vero ſcriptum, JESUS NAZARÆUS REX ILLE JUDÆORUM.

20 Hunc ergo titulum multi Judæorum legerunt: quia prope civitatem erat locus ubi crucifixus erat Jeſus: & erat ſcriptum Hebraice, Græce, & Romane.

21 Dixerunt igitur Pilato primarii Sacerdotes Judæorum, Ne ſcribito, Rex ille Judæorum: ſed illum dixiſſe, Rex ſum Judæorum.

22 Reſpondit Pilatus, Quod ſcripſi, ſcripſi.

23 Milites ergo cum crucifixiſſent Jeſum, acceperunt ejus veſtimenta (& fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem) & tunicam: erat autem tunica inconſutilis, à ſummo contexta tota.

24 Dixerunt ergo inter ſe, Ne findamus eam, ſed ſortiamur de illa cujus futura ſit: ut Scriptura impleretur, dicens, Partiti ſunt veſtimenta mea ſibi, & ſuper veſte mea jecerunt ſortem. Milites igitur hæc fecerunt.

25 Stabant autem juxta crucem Jeſu mater ejus & ſoror matris ejus, Maria Clopæ *uxor*, & Maria Magdalene.

26 Cum vidiſſet ergo Jeſus matrem ac diſcipulum adſtantem quem diligebat, dicit matri ſuæ, Mulier, ecce filius tuus.

27 Deinde dicit diſcipulo, Ecce mater tua. Et ex illa hora recepit eam diſcipulus ille domum ſuam.

28 Poſtea, cum ſciret Jeſus *reliqua* omnia jam ad finem perducta eſſe, ut conſummaretur Scriptura, dixit, Sitio.

29 Vas igitur *illic* erat poſitum aceto plenum. Illi vero impleverunt ſpongiam aceto, & hyſſopo circumdatam admoverunt ori ejus.

30 Cum autem accepiſſet Jeſus acetum, dixit, Conſummatum eſt: & inclinato capite tradidit ſpiritum.

31 Judæi ergo, ut non manerent in cruce corpora Sabbato, quoniam erat Paraſceve, (erat

rat enim magnus dies illius Sabbati) rogarunt Pilatum ut confringerentur eorum crura, ac tollerentur.

32 Venerunt ergo milites, & prioris quidem *latronis* confregerunt crura, & alterius qui crucifixus fuerat cum eo.

33 Ad Jesum autem cum venissent, ut viderunt eum jam mortuum, non confregerunt ejus crura.

34 Sed quidam ex militibus lanceâ latus ejus fodit, & statim exivit sanguis & aqua.

35 Et qui vidit, testatur, & firmum est testimonium ejus: ille *inquam* scit se vera dicere, ut & vos credatis.

36 Facta sunt enim hæc ut Scriptura impleretur, *dicens*, Non conteretur *illum* os ipsius.

37 Et rursus alia Scriptura dicit, Intuebuntur in *eum* quem transfixerunt.

38 Post hæc autem rogavit Pilatum Joseph Arimathæensis (ut qui esset discipulus Jesu, sed occultus propter metum Judæorum) ut tolleret corpus Jesu: quod permisit Pilatus. Venit ergo & sustulit corpus Jesu.

39 Venit autem & Nicodemus (is qui venerat ad Jesum nocte primum) ferens misturæ myrrhæ & aloes libras quasi centum.

40 Acceperunt ergo corpus Jesu, & obvinxerunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Judæis funerare.

41 In eo autem loco ubi fuerat crucifixus, erat hortus, & in horto monumentum novum, in quo nondum quisquam positus fuerat.

42 Ibi ergo, propter Parascevem Judæorum, quod monumentum illud prope esset, posuerunt Jesum.

CAP. XX.

Resurrectio Christi quomodo facta & patefacta.

PRimo vero die hebdomadis, Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum, & videt lapidem illum sublatum à monumento.

2 Currit ergo & venit ad Simonem Petrum, & ad alterum illum discipulum quem amabat Jesus, & dicit eis, Sustulerunt Dominum è monumento, & nescimus ubi posuerint eum.

3 Exivit ergo Petrus, & alter ille discipulus, & venerunt ad monumentum:

4 Currebant autem duo simul: sed alter ille discipulus præcurrit citius Petro, venitque prior ad monumentum.

5 Et cum se incurvasset vidit posita lintea: non tamen introivit.

6 Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introivit in monumentum, & conspexit lintea *ibi* posita:

7 Et sudarium, quod fuerat super caput ejus, non cum linteis positum, sed seorsum involutum in unum locum.

8 Tunc ergo introivit etiam alter ille discipulus, qui venerat prior ad monumentum, viditque, & credidit.

9 Nondum enim noverant Scripturam, videlicet quod oporteret eum à mortuis resurgere.

10 Redierunt ergo illi discipuli ad suos.

11 Ma-

11 Maria vero ſiens ſtabat ad monumentum, foris. Cum ergo fleret, incurvavit ſe in monumentum,

12 Et conſpexit duos Angelos albatos, ſedentes, unum ad caput, & alterum ad pedes, *illic* ubi jacuerat corpus Jeſu.

13 *Qui* etiam dixerunt ei, Mulier, quid fles? Dicit eis, Sustulerunt dominum meum, nec ſcio ubi poſuerint eum.

14 Et cum hæc dixiſſet, convertit ſe retrorſum, conſpexitque Jeſum adſtantem, nec ſciebat Jeſum eſſe.

15 Dicit ei Jeſus, Mulier, quid fles? quem quæris? Illa putans ollitorem eſſe, dicit ei, Domine, ſi tu ipſum aſportaſti, dicito mihi ubi poſuerit eum, & ego eum tollam.

16 Dicit ei Jeſus, Maria. Illa ſe convertens dicit ei, Rabboni, quod dicitur Magiſter.

17 Dicit ei Jeſus, Ne me tangito: nondum enim aſcendi ad Patrem meum: ſed proficiſcere ad fratres meos, & dic eis, Aſcendo ad Patrem meum & Patrem veſtrum, & Deum meum & Deum veſtrum.

18 Venit Maria Magdalene renuncians diſcipulis quod vidiſſet Dominum, & *quod* ea ſibi dixiſſet.

19 Cum ergo veſpera eſſet, die illo primo hebdomadis, & fores eſſent clauſæ *ubi* ubi erant diſcipuli congregati propter metum Judæorum, venit Jeſus: ſtetitque in medio *ipſorum*, & dixit eis, Pax vobis.

20 Et cum hæc dixiſſet, oſtendit eis manus ac latus ſuum. Gavisi ſunt ergo diſcipuli viſo Domino.

21 Dixit autem eis iterum, Pax vobis: ſicut miſit me Pater, ita & ego mitto vos.

22 Et cum hæc dixiſſet, afflavit *eos*, & dixit eis, Accipite Spiritum ſanctum.

23 Siquorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: ſiquorum retinueritis, retenta ſunt.

24 Thomas autem, unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando venerat Jeſus.

25 Dixerunt igitur ei alii diſcipuli, Vidimus Dominum. Ille vero dixit eis, Niſi videro in manibus ejus veſtigium clavorum, & immiſero digitum meum in veſtigium clavorum, & immiſero manum meam in latus ejus, nequaquam credam.

26 Octo vero poſt diebus rurſus erant diſcipuli ejus intus, & Thomas cum eis: venit Jeſus foribus clauſis, & ſtetit in medio *ipſorum*, & dixit, Pax vobis.

27 Deinde dicit Thomæ, Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & profer manum tuam, & immitte in latus meum, & ne eſto incredulus, ſed credens.

28 Reſpondit autem Thomas, & dixit ei, Domine mi, & Deus mi.

29 Dicit ei Jeſus, Quia vidiſti me, Thoma, credidiſti: beati qui non viderunt, & crediderunt.

30 Multa vero etiam alia ſigna edidit Jeſus in diſcipulorum ſuorum conſpectu, quæ non ſunt ſcripta in hoc libro.

31 Hæc autem ſcripta ſunt ut credatis Jeſum eſſe illum Chriſtum Filium illum Dei, & ut

ut credentes, vitam habeatis per nomen ejus.

CAP. XXI.

Apparitio Christi & sermo ad Petrum.

POstea seſe conſpiciendum præbuit rurſus Jeſus diſcipulis apud mare Tiberiadis: ſic autem seſe conſpiciendum præbuit.

2 Erant ſimul Simon Petrus & Thomas qui dicitur Didymus, & Nathanael qui erat ex Cana *urbe* Galilææ, & *filii* Zebedæi, aliique ex diſcipulis ejus duo.

3 Dicit eis Simon Petrus, Abeo piſcatum. Dicunt ei, Imus & nos tecum. Exierunt, & aſcenderunt in navigium ſtatim: & illa nocte nihil prehenderunt.

4 Mane vero jam exorto ſtetit Jeſus ad littus: neſciebant tamen diſcipuli Jeſum eſſe.

5 Dicit igitur eis Jeſus, Pueri, num quid obſonii habetis? Reſponderunt ei, Non.

6 At ille dixit eis, Jacite rete in dextram navigii partem, & invenietis. Jecerunt ergo, & nequibant amplius illud trahere præ multitudine piſcium.

7 Dicit ergo diſcipulus ille, quem diligebat Jeſus, Petro, Dominus eſt. Simon ergo Petrus cum audiviſſet Dominum eſſe, amiculum ſuccinxit (erat enim nudus) & abjecit ſe in mare.

8 Alii vero diſcipuli navigio venerunt (non enim longe aberant a terra, ſed circiter cubitis ducentis) trahentes rete *plenum* piſcium.

9 Ut autem deſcenderunt in terram, vident prunas poſitas, & piſcem impoſitum, & panem.

10 Dicit eis Jeſus, Adferte ex piſcibus quos modo cepiſtis.

11 Aſcendit Simon Petrus, & traxit rete in terram, plenum magnis piſcibus, centum quinquaginta tribus: & cum tot eſſent, non eſt ſiſſum rete.

12 Dicit eis Jeſus, Venite, prandete. Nullus autem diſcipulorum audebat eum interrogare, Tu quis es? cum ſcirent Dominum eſſe.

13 Venit ergo Jeſus, & accipit panem, & dat eis, & piſcem ſimiliter.

14 Iſta jam tertia vice conſpicuum præbuit ſeſe Jeſus diſcipulis ſuis, poſtquam ſuſcitatus fuerat ex mortuis.

15 Cum ergo pranſi eſſent, dicit Simoni Petro Jeſus, Simon *fili* Jonæ, diligis me plus quam hi? Dicit ei, Certe, Domine, tu noſti quod amem te. Dicit ei, Paſce agnos meos.

16 Dicit ei rurſum, ſecundo, Simon *fili* Jonæ, diligis me? Ait illi, Certe, Domine, tu noſti quod amem te. Dicit ei, Paſce oves meas.

17 Dicit ei tertio, Simon *fili* Jonæ, amas me? Triſtitia fuit affectus Petrus quod tertio dixiſſet ipſi, Amas me? dixitque ei, Domine, tu omnia noſti, tu noſti quod amem te. Dicit ei Jeſus, Paſce oves meas.

18 Amen amen dico tibi, cum eſſes junior, cingebas te, & ambulabas quo volebas; cum autem ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & transferet quo noles.

19 Hoc autem dixit, ſignificans quo morte glorificaturus eſſet Deum. Et cum hoc dixiſſet dicit ei, Sequere me.

20 Converſus vero Petrus vi-

det

det illum discipulum quem diligebat Jesus, sequentem, qui & recubuerat in cœna illa super pectus ejus, & dixerat, Domine, quis est ille qui te prodit?

21 Hunc ergo cum vidisset Petrus, dicit Jesu, Domine, hic autem quid?

22 Dicit ei Jesus, Si velim eum manere donec veniam, quid ad te? tu me sequere.

23 Exiit ergo sermo iste inter fratres, discipulum illum non moriturum: sed non dixerat ei Jesus, Non morietur: sed, Si eum velim manere donec veniam, quid ad te?

24 Hic est discipulus ille qui de his testatur, & hæc scripsit: & scimus firmum esse testimonium ejus.

25 Sunt autem & alia multa quæ fecit Jesus, quæ si scribantur sigillatim, ne mundum quidem ipsum opinor capturum eos qui scriberentur libros. Amen.

ACTA sanctorum APOSTOLORUM.

CAP. I.

Ascensio Christi in cœlum: devotio Apostolorum: electio Matthiæ in locum Judæ.

PRimum quidem librum confeci, Theophile, de omnibus quæ cœpit Jesus & facere & docere,

2 Ad *eum* usque diem quo cum præcepta dedisset Apostolis, quos per Spiritum sanctum elegerat, sursum receptus est.

3 Quibus etiam esse, postquam passus fuit, exhibuit vivum cum multis certissimis signis, per dies quadraginta conspectus ab eis, & dicens quæ ad regnum illud Dei *spectant*.

4 Et cum illis conveniens denunciavit eis ne abscederent Hierosolymis, sed ut exspectarent promissionem Patris, quam, *inquit*, audistis ex me.

5 Nam Joannes quidem baptizavit aquâ, vos autem baptizabimini Spiritu sancto istis non multis post diebus.

6 Cum igitur ipsi convenissent, interrogarunt eum dicentes, Domine, An hoc ipso tempore restitues regnum Israel?

7 Dixit autem ad illos, Non est vestrum nosse tempora sive opportunitates quas Pater in suâ ipsius autoritate statuit.

8 Sed recipietis virtutem Spiritus sancti, postquam supervenerit in vos, eritisque mihi testes & Hierosolymis, & in tota Judæa, & Samaria, & usque ad ultimas terras.

9 Et cum hæc dixisset, aspicientibus ipsis, elevatus est, & nubes suscepit eum ab illis ab oculis eorum.

10 Et cum essent intentis in cœlum oculis, eo proficiscente, ecce, viri duo astiterunt illis albo vestitu:

11 Qui & dixerunt, Viri Galilæi, quid statis intuentes in cœlum? hic Jesus qui sursum receptus est *discedens* à vobis in cœlum, ita veniet quemadmodum spectastis eum proficiscentem in cœlum.

12 Tunc reversi sunt Hierosolymam à monte qui vocatur Oli-

Oliveti, qui eſt prope Hieroſolymam diſtans itinere Sabbati.

13 Et cum introiſſent, aſcenderunt in cœnaculum ubi commorabantur & Petrus & Jacobus, & Joannes, & Andreas, Philippus & Thomas, Bartholomæus & Matthæus, Jacobus *filius* Alphæi & Simon Zelotes, & Judas Jacobi *frater*.

14 Hi omnes perdurabant concorditer *in* precibus & ſupplicationibus cum uxoribus & Maria matre Jeſu, & cum ipſius fratribus.

15 Et per eos dies cum aſſurrexiſſet Petrus in medio diſcipulorum, dixit (erat autem turba capitum eodem *loci* quaſi centum viginti)

16 Viri fratres, oportuit impleri Scripturam hanc, quam prædixit Spiritus ſanctus per os Davidis, de Juda, qui fuit viæ dux iis qui comprehenderunt Jeſum.

17 Annumerabatur enim nobiſcum, & ſortitus erat ſortem miniſterii hujus.

18 Is igitur acquiſivit agrum ex mercede injuſtitiæ; & præcipitatus crepuit medius, & effuſa ſunt omnia viſcera ejus.

19 Innotuitque omnibus habitantibus Hieroſolymis: adeo ut vocetur ager ille propriâ ipſorum linguâ, Aceldama, hoc eſt, ager ſanguinis.

20 Scriptum eſt enim in libro Pſalmorum, Fiat commoratio ejus deſerta, & non ſit qui habitet in ea: &, Epiſcopatum ejus accipiat alius.

21 Oportet igitur ex iis viris qui nobiſcum convenerunt toto tempore quo Dominus Jeſus verſatus eſt inter nos,

22 Exorſus à Baptiſmo Joannis, ad eum uſque diem quo ſurſum receptus eſt à nobis, unum fieri nobiſcum teſtem reſurrectionis ejus.

23 Statuerunt igitur duos, Joſeph vocatum Barſaban, qui cognominabatur Juſtus, & Matthiam.

24 Et orantes dixerunt, Tu Domine, qui corda omnium noſti, oſtende utrum elegeris ex his duobus:

25 Ut accipiat ſortem miniſterii hujus & apoſtolatûs, à quo aberravit Judas, ut abiret in locum ſuum.

26 Jecerunt igitur ſortes eorum, & cecidit ſors ſuper Matthiam, qui communibus calculis allectus eſt cum undecim Apoſtolis.

CAP. II.

Solennitas primæ Pentecoſtes N.T. in effuſione Spiritus ſancti, in concione Apoſtolorum, nominatim Petri, converſione auditorum, & communione ſanctorum.

ET cum compleretur dies Pentecoſtes, erant omnes concorditer eodem *loci*.

2 Tum exſtitit repente ſonitus è cœlo tanquam ruentis flatûs violenti, qui replevit totam domum ubi erant conſidentes.

3 Et viſæ ſunt eis diſpertitæ linguæ inſtar ignis, *qui* etiam ſedit ſuper unumquemque eorum.

4 Repleti ſunt autem omnes Spiritu ſancto, cœperuntque loqui aliis linguis, prout Spiritus ille dabat eis effari.

5 Erant vero Hieroſolymis habitantes Judæi viri religioſi, ex omni natione *eorum* qui ſub cœlo *ſunt*.

6 Orto

6 Orto autem hoc rumore, convenit multitudo, & conturbata fuit, quod audiret unusquisque *sua* propriâ linguâ ipsos loquentes.

7 Obstupescebant autem omnes ac mirabantur, dicentes alii ad alios, Nonne ecce omnes isti qui loquuntur Galilæi sunt?

8 Quomodo igitur nos audimus eos suâ quisque linguâ in qua nati sumus?

9 Parthi, & Medi, & Elamitæ, & qui incolimus Mesopotamiam, Judæamque & Cappadociam, Pontum & Asiam,

10 Phrygiam & Pamphyliam, Ægyptum & partes Libyæ quæ est secundum Cyrenen, & advenæ Romani, tum Judæi tum proselyti,

11 Cretes & Arabes, audimus eos loquentes nostris linguis magnifica Dei *facta*.

12 Obstupefiebant igitur omnes, & hæsitabant dicentes alius ad alium, Quid hoc *rei* esse possit?

13 Alii vero sannis *eos* excipientes dicebant, Vino dulci pleni sunt.

14 Consistens autem Petrus cum undecim, extulit vocem suam, & affatus est eos dicens, Viri Judæi, *vosque* omnes qui habitatis Hierosolymis, hoc vobis notum esto, & auribus percipite verba mea.

15 Non enim, ut vos præsumitis, isti ebrii sunt, cum sit hora diei tertia:

16 Sed hoc illud est quod dictum est per Propheram Joelem,

17 Et erit ultimis temporibus (dicit Deus) effundam ex Spiritu meo in quamvis carnem: & prophetabunt filii vestri & filiæ vestræ, & juvenes vestri visiones videbunt, & seniores vestri somnia somniabunt.

18 Et quidem in servos meos & in ancillas meas in diebus illis effundam ex Spiritu meo, & prophetabunt.

19 Et edam prodigia in cœlo sursum, & signa in terra deorsum, sanguinem & ignem & vaporem fumi.

20 Sol convertetur in tenebras, & luna in sanguinem, priusquam veniat dies ille Domini magnus & illustris.

21 Et futurum est ut quicunque invocaverit nomen Domini, servetur.

22 Viri Israelitæ, audite sermones istos: Jesum illum Nazarænum, virum à Deo approbatum apud vos præstantibus factis & prodigiis & signis quæ edidit per eum Deus in medio vestri, sicut & ipsi nostis,

23 Hunc *inquam* definito illo consilio & præcognitione Dei deditum cum accepistetis, manibus sceleratis *cruci* affixum interemistis.

24 Quem Deus suscitavit, solutis doloribus mortis, eo quod fieri non poterat ut ipse ab ea retineretur.

25 David enim dicit de eo, Prospiciebam Dominum in conspectu meo semper: quoniam est mihi ad dexteram, ne concutiar.

26 Propterea oblectatum est cor meum, & exsultavit lingua mea: atque adeo caro mea commorabitur cum spe.

27 Quoniam non deseres animam meam apud inferos, nec

ſines Sanctum illum tuum ſentire corruptionem.

28 Notas mihi feciſti vias vitæ, replebis me oblectatione in tui conſpectu.

29 Viri fratres, licet libere dicere apud vos de patriarcha David, eum & obiiſſe & ſepultum eſſe, & monumentum ejus eſſe apud nos ad hunc uſque diem.

30 Propheta igitur cum eſſet, & ſciret Deum jurejurando ſibi juraſſe, fore ut ex fructu lumbi ipſius, quod ad carnem attinet, Chriſtum illum ſuſcitaret, *quem* collocaret ſuper ejus thronò:

31 Præſcius locutus eſt de reſurrectione Chriſti, non derelictam eſſe apud inferos animam ejus, neque carnem ejus ſenſiſſe corruptionem.

32 Hunc Jeſum ſuſcitavit Deus, cujus *rei* omnes nos ſumus teſtes.

33 Itaque dexterâ Dei ſurſum ſublatus, & promiſſo Spiritu ſancto accepto à Patre, effudit hoc quod vos nunc videtis & auditis.

34 Nec enim David aſcendit in cœlos: ſed dicit ipſe, Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dextram meam,

35 Uſquedum ſtatuero inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.

36 Certo ſciat ergo tota domus Iſraelis quod Deus hunc fecerit Dominum & Chriſtum, hunc ipſum *inquam* Jeſum, quem vos crucifixiſtis.

37 Qui vero hæc audierunt compuncti ſunt corde, & dixerunt ad Petrum ac reliquos Apoſtolos, Quid faciemus viri fratres?

38 Petrus autem ait ad eos, Reſipiſcite, & baptizetur unuſquiſque veſtrûm in nomen Jeſu Chriſti in remiſſionem peccatorum: & accipietis donum Spiritûs ſancti.

39 Vobis enim *facta eſt* promiſſio, & liberis veſtris, & omnibus longe poſt *futuris*, quoſcunque videlicet advocaverit Dominus Deus noſter.

40 Aliiſque ſermonibus plurimis obteſtabatur, & exhortabatur *eos*, dicens, Servamini ex gente iſta prava.

41 Qui ergo libenter receperunt ſermonem ejus, baptizati ſunt: & additæ ſunt *Eccleſiæ* die illo animæ quaſi ter mille.

42 Perdurabant autem in doctrina Apoſtolorum, & communicatione, & fractione panis, & orationibus.

43 Obortus eſt autem omnibus metus: multaque prodigia & ſigna per Apoſtolos fiebant.

44 Omnes autem qui credebant, erant eodem *loci*, & habebant omnia communia.

45 Et poſſeſſiones ac facultates vendebant, & diſpertiebant ea omnibus, prout cuique opus erat.

46 Et quotidie perdurantes concorditer in templo, ac frangentes domatim panem, capiebant cibum cum exſultatione & ſimplicitate cordis:

47 Laudantes Deum, & habentes gratiam apud totum populum. Dominus autem addebat quotidie Eccleſiæ qui ſalvi fierent.

CAP. III.

Petri miraculum, & concio pœniten-

nitentialis & evangelica.

Cæterum Petrus & Joannes ſimul aſcendebant in templum, ſub horam orationis, *nempe* nonam.

2 Quidam autem vir claudus ab utero matris ſuæ, portabatur: quem ponebant quotidie ad portam templi quæ dicitur Speciosa, ut peteret eleemoſynam ab ingredientibus in templum.

3 Is cum vidiſſet Petrum ac Joannem ingreſſuros in templum, rogavit ut eleemoſynam acciperet.

4 Intentis autem in eum oculis Petrus cum Joanne, dixit, Aſpice ad nos.

5 Ille igitur attendebat eos, ſperans ſe aliquid ab eis accepturum.

6 Petrus autem dixit, Argentum & aurum non eſt mihi: quod autem habeo, hoc tibi do, In nomine Jeſu Chriſti Nazaræi ſurge & ambula.

7 Et prehenſa manu ejus dextera, erexit *eum*: illico vero ſolidatæ ſunt plantæ ipſius ac malleoli.

8 Et exſiliens ſtetit, & ambulavit, & ingreſſus eſt cum eis in templum, ambulans & ſaliens, & laudans Deum.

9 Viditque eum totus populus ambulantem & laudantem Deum.

10 Et eum agnoverunt illum eſſe qui ad *petendam* eleemoſynam ſedebat ad Speciosam portam templi: & impleti ſunt pavore & ſtupore ſuper eo quod ei contigerat.

11 Cum autem claudus ille qui ſanatus fuerat teneret Petrum & Joannem, cucurrit totus populus ad eos in porticum quæ appellatur Solomonis, expavefactus.

12 Quo viſo Petrus reſpondit populo, Viri Iſraelitæ, quid miramini de hac re? aut quid intentos oculos in nos habetis, quaſi propriâ potentiâ vel pietate effecerimus ut hic ambulet?

13 Deus ille Abrahami, & Iſaaci, & Jacobi, Deus *inquam* Patrum noſtrorum glorificavit Filium ſuum Jeſum, quem vos tradidiſtis & abnegaſtis in conſpectu Pilati, cum ille judicaſſet eſſe dimittendum.

14 Vos autem ſanctum illum & juſtum abnegaſtis, & poſtulaſtis homicidam condonari vobis:

15 Principem autem interemiſtis vitæ, quem Deus ſuſcitavit ex mortuis, cujus *rei* nos teſtes ſumus.

16 Et per fidem in nomen ipſius, hunc quem conſpicitis ac noſtis, confirmavit nomen ipſius: fides inquam quæ per ipſum *eſt*, dedit iſti integritatem hanc coram omnibus vobis.

17 Sed nunc, fratres, ſcio vos per ignorantiam *iſta* feciſſe, ſicut & Primores veſtros.

18 Deus autem quæ prænunciaverat per os omnium Prophetarum ſuorum Chriſtum ſuum perpeſſurum, ita implevit.

19 Reſipiſcite igitur, & convertite vos, ut deleantur peccata veſtra: poſtquam venerint præſtituta tempora refrigerationis à conſpectu Domini,

20 Et miſerit prius prædicatum vobis Jeſum Chriſtum:

21 Quem oportet quidem cœli capiant uſque ad tempora

ſtitutionis omnium, de quibus locutus eſt Deus à ſeculo per os omnium ſanctorum ſuorum Prophetarum.

22 Moſes etenim ad Patres dixit, Prophetam ſuſcitabit vobis Dominus Deus veſter ex fratribus veſtris, ſicut me: audieris eum in omnibus quæ locutus fuerit vobis.

23 Futurum eſt autem ut quiſquis non auſcultarit Prophetam illum, diſperdatur è populo.

24 Sed & omnes Prophetæ à Samuele & iis qui deinceps *fuerunt*, quotquot locuti ſunt, etiam prænunciarunt dies iſtos.

25 Vos eſtis filii Prophetarum, & pacti quod pepigit Deus erga patres noſtros, dicens ad Abrahamum, Et in ſemine tuo benedictionem conſequentur omnes familiæ terræ.

26 Vobis primum Deus ſuſcitatum Filium ſuum Jeſum miſit, qui benediceret vobis, unoquoque *veſtrûm* avertente à pravitatibus veſtris.

CAP. IV.

Petrus & Johannes intrepide coram Senioribus populi cauſam Chriſti agunt: interea diſcipuli precibus invigilant, & communione bonorum coaleſcunt.

1 Loquentibus autem ipſis ad populum, ſupervenerunt Sacerdotes & præfectus templo & Sadducæi,

2 Moleſte ferentes quod docerent populum, & annunciarent Jeſum per reſurrectionem ex mortuis.

3 Et injecerunt in eos manus, poſueruntque eos cuſtodiendos in poſterum diem. Nam erat jam veſpera.

4 Multi vero eorum qui audierant hunc ſermonem, crediderunt: & factus eſt numerus virorum quaſi quinquies mille.

5 Factum eſt autem poſtero die ut congregarentur Primores eorum, & Seniores & Scribæ Hieroſolymis:

6 Et Annas Pontifex maximus, & Caiaphas, & Joannes, & Alexander, & quotquot erant ex genere Pontificio.

7 Cum igitur ſtatuiſſent eos in medio, percontati ſunt, Qua poteſtate aut quo nomine vos hoc feciſtis?

8 Tunc Petrus repletus Spiritu ſancto dixit eis, Primores populi & Seniores Iſraelis,

9 Quandoquidem de nobis hodie quæſtio habetur ſuper beneficio in hominem infirmum *collato*, quomodo *videlicet* iſte ſervatus ſit:

10 Notum ſit omnibus vobis & toti populo Iſraelitico, per nomen Jeſu Chriſti Nazaræi, quem vos crucifixiſtis, quem Deus ſuſcitavit ex mortuis, per hoc, *inquam*, iſtum adſtare ſanum in veſtro conſpectu.

11 Hic eſt lapis ille pro nihilo habitus à vobis ædificantibus, qui factus eſt caput anguli.

12 Nec eſt in alio quoquam ſalus: nec enim aliud nomen eſt ſub cœlo quod datum ſit inter homines, per quod oporteat nos ſervari.

13 Conſpecta vero Petri in dicendo libertate & Joannis, compertoque homines eſſe illiteratos & idiotas, admirabantur, & agnoſcebant eos cum Jeſu fuiſſe.

14 Et hominem illum qui ſanatus

natus fuerat videntes ſtantem, nihil poterant contradicere.

15 Juſſis autem ipſis extra concilium abire, conferebant inter ſe,

16 Dicentes, Quid faciemus hominibus iſtis? nam conſpicuum ſignum editum eſſe per eos, manifeſtum eſt omnibus habitantibus in Hieroſolymis, nec *id* poſſumus negare:

17 Sed ne *id* amplius ſerpat in populum, minaciter interminemur eis ne poſthac ulli hominum loquantur in nomine iſto.

18 Itaque vocatis ipſis, denunciarunt ne omnino loquerentur neve docerent in nomine Jeſu.

19 Petrus autem & Joannes reſpondentes dixerunt eis, An juſtum ſit in conſpectu Dei vobis potius auſcultare quam Deo, judicate.

20 Non enim poſſumus nos quæ vidimus & audivimus, non loqui.

21 Illi vero non invenientes quomodo punirent eos, additis minis eos dimiſerunt, propter populum, quia omnes glorificabant Deum ſuper eo quod factum fuerat.

22 Annorum enim erat amplius quadraginta homo ille in quo editum fuerat ſignum iſtud ſanationis.

23 Dimiſſi autem *illi* venerunt ad ſuos, & renunciarunt quæ Primarii ſacerdotes & ſeniores ipſis dixerant.

24 Qui cum *hæc* audiſſent, concorditer ſuſtulerunt vocem ad Deum, dixeruntque, Domine, tu es Deus ille qui feciſti cœlum ac terram, mare & omnia quæ in eis ſunt:

25 Qui Spiritu ſancto per os Davidis pueri tui dixiſti, Cur fremuerunt Gentes, & populi meditati ſunt inania?

26 Adſtiterunt reges terræ, & principes congregati ſunt ſimul adverſus Dominum, & Chriſtum ejus.

27 Congregati ſunt enim in hac civitate vere adverſus ſanctum Filium tuum Jeſum quem unxiſti, Herodes & Pontius Pilatus, cum gentibus & populis Iſraeliticis,

28 Ut facerent quæcunque manus tua & conſilium tuum prædefiniit ut fierent.

29 Nunc igitur, Domine, deſpice in minas eorum, & da ſervis tuis ut cum omni libertate loquantur ſermonem tuum,

30 Manu tua à te extenſa ad ſanandum, ſigniſque & prodigiis editis per nomen ſancti Filii tui Jeſu.

31 Cum autem precati eſſent, ſuccuſſus eſt locus in quo erant congregati: & repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, & locuti ſunt ſermonem Dei cum libertate.

32 Multitudinis autem eorum qui crediderant erat cor & anima una: nec quiſquam aliquid eorum quæ habebat ſuum eſſe dicebat, ſed erant eis omnia communia.

33 Et Apoſtoli magna vi reddebant teſtimonium reſurrectionis Domini Jeſu: & gratia magna erat ſuper eos omnes.

34 Nullus enim erat egenus inter eos: quotquot enim erant poſſeſſores agrorum aut domorum, vendentes adferebant pretia eorum quæ vendita fuerant:

35 Et deponebant ad pedes Apoſtolorum: diſtribuebatur autem

tem *hoc* ſingulis prout cuique opus erat.

36 Joſeph ergo qui cognominatus eſt Barnabas ab Apoſtolis (quod eſt, ſi interpreteris, filius conſolationis) Levites, Cyprius genere,

37 Cum haberet agrum, vendito *eo* attulit pecuniam, depoſuitque ad pedes Apoſtolorum.

CAP. V.

Ananiæ cum uxore hiſtoria. Apoſtoli capti denuo iſtuntur Concilio, & Gamalielis conſilio morti eximuntur; cæduntur tamen & gaudent.

VIR autem quidam nomine Ananias, cum Sapphira uxore ſua vendidit poſſeſſionem:

2 Et intervertit *aliquid* ex pretio, conſcia etiam uxore ſua; allatamque partem aliquam, ad pedes Apoſtolorum depoſuit.

3 Dixit autem Petrus, Anania, cur implevit Satanas cor tuum ut mentireris *in* Spiritum ſanctum, & interverteres ex pretio iſtius prædii?

4 Nonne ſi ſervaſſes, manebat tibi, & venundatum in tua erat poteſtate? quid *erat* cur induceres in animum rem iſtam? non es mentitus homiuibus, ſed Deo.

5 Audiens autem Ananias hos ſermones, cecidit exanimis. Et extitit metus magnus ſuper omnes audientes iſta.

6 Surgentes vero juvenes ſubtraxerunt eum, elatumque ſepelierunt.

7 Interceſſit autem ferme horarum trium intervallum, cum uxor quoque ipſius, neſciens quod factum fuerat, ingreſſa eſt.

8 Dixit autem ei Petrus, Dic mihi, num tanti prædium vendidiſtis? Ipſa vero dixit, Etiam, tanti.

9 Petrus autem dixit ei, Quid *eſt* cur conveneriit inter vos ut tentaretis Spiritum Domini? ecce, pedes eorum qui ſepelierunt virum tuum, ad oſtium *adſunt*, & efferent te.

10 Illico vero cecidit ad pedes ejus, & exanimata eſt: ingreſſi autem juvenes invenerunt eam mortuam, & elatam ſepelierunt juxta virum ſuum.

11 Et obortus eſt metus magnus toti Eccleſiæ, & omnibus qui hæc audiebant.

12 Per manus autem Apoſtolorum edebantur ſigna & prodigia multa in populo: & erant concorditer omnes in porticu Solomonis.

13 Reliquorum autem nemo audebat ipſis adhærere: ſed magnificabat eos populus.

14 Imo vero adjiciebantur qui crederent Domino, multitudo *videlicet* virorum ſimul ac mulierum.

15 Adeo ut in plateas efferrent ægrotos, & ponerent in lectis, ac grabbatis, ut venientis Petri vel umbra innumbraret aliquem eorum.

16 Conveniebat autem etiam vulgus vicinarum urbium Hieroſolymam, adferentes ægrotos ac vexatos à ſpiritibus impuris: qui ſanabantur omnes.

17 Conſurgens autem Pontifex maximus & omnes qui cum eo erant, quæ eſt hæreſis Sadducæorum, repleti ſunt invidiâ.

18 Et injecerunt manus in Apoſtolos, poſueruntque eos in cuſtodia publica.

19 Sed

19 Sed Angelus Domini per noctem aperuit fores carceris, eductisque illis, dixit,

20 Ite, & *vos* sistentes loquimini populo in templo omnia verba vitæ hujus.

21 *Illi* vero cum *hæc* audissent, introierunt sub diluculum in templum, & docebant. Adveniens autem Pontifex Maximus, & qui cum eo *erant*, convocaverunt concilium & universum senatum filiorum Israel: miseruntque in carcerem ut illi adducerentur.

22 Cum autem venissent ministri, non invenerunt eos in carcere: *quod* reversi renunciaverunt,

23 Dicentes, Carcerem quidem invenimus clausum quam tutissime, & custodes extra stantes ante fores: cum aperuissemus autem, neminem intus invenimus.

24 Ut vero audierunt hos sermones, & Pontifex, & præfectus templo, & primarii Sacerdotes, hæsitabant super eis quonam hoc evasurum esset.

25 Adveniens autem quidam renunciavit eis, Ecce, viri quos posueratis in carcere, stant in templo, & docent populum.

26 Tunc præfectus abiens cum ministris, adduxit eos, non *tamen* per vim: (metuebant enim populum ne lapidarentur)

27 Adductos igitur eos statuerunt in concilio: & interrogavit eos Pontifex maximus,

28 Dicens, Nonne etiam atque etiam denotavimus vobis ne docerētis nomine isto? & ecce, replevistis Hierosolymam doctrina vestra, & vultis in nos inducere sanguinem hominis istius.

29 Respondens autem Petrus & Apostoli dixerunt, Obedire oportet Deo potius quam hominibus.

30 Deus ille Patrum nostrorum suscitavit Jesum, quem vos interfeciſtis suspensum in ligno.

31 Hunc *inquam* Deus dextra sua evectum *constituit* principem ac servatorem, ut det resipiscentiam Israeli & remissionem peccatorum.

32 Et nos sumus ei testes horum quæ dicimus: atque etiam Spiritus ille sanctus, quem dedit Deus iis qui dicto sunt audientes ipsi.

33 At illi *his* auditis frendebant, & consultabant de iis interficiendis.

34 Assurgens autem in concilio quidam Pharisæus, nomine Gamaliel, Legis doctor, quem totus populus in pretio habebat, jussit ut paulisper abducerent foras Apostolos.

35 Et dixit eis, Viri Israelitæ, attendite vobis ipsis quod ad istos homines *attinet* quid facturi sitis.

36 Nam ante hæc tempora exortus est Theudas, dicens se aliquem esse, cui agglutinatus est numerus virorum circiter quadringentorum: qui interemtus est, & omnes qui parueraut ei, dissoluti sunt & ad nihilum redacti.

37 Post hunc exortus est Judas ille Galilæus temporibus descriptionis, & avertit populum non parvum post se: periit & ille, & omnes qui assensi fuerant ei, dispersi sunt.

38 Nunc itaque dico vobis, abscedite ab hominibus istis, & missos ipsos facite: quoniam si

est

est ex hominibus consilium hoc sive opus istud, dissolvetur:

39 Sin ex Deo est, non potestis illud dissolvere, & *videte* ne etiam cum Deo pugnare comperiamini.

40 Assensi sunt autem ei: & cum advocassent Apostolos, cæsis mandarunt ne loquerentur in nomine Jesu: & dimiserunt eos.

41 Ipsi ergo gaudentes profecti sunt à conspectu concilii, quod digni habiti essent qui pro nomine Jesu contumelia afficerentur.

42 Et quotidiè in templo & domatim non cessabant docere & evangelizare Jesum Christum.

CAP. VI.

Septem Diaconi eliguntur; ex quibus Stephanus capitur & accusatur.

CÆterum per eos dies cum multiplicarentur discipuli, ortum est murmur Græcorum adversus Hebræos, quod ipsorum viduæ despicerentur in ministerio quotidiano.

2 Itaque duodecim illi, advocata multitudine discipulorum, dixerunt, Non est æquum nos derelicto sermone Dei, ministrare mensis.

3 Deligite ergo, ô fratres, ex vobis viros septem, idoneo testimonio ornatos, plenos Spiritu sancto & sapientia, quos huic usui præficiamus.

4 Nos vero in oratione & administratione Sermonis perdurabimus.

5 Placuit autem hic sermo toti præsenti multitudini: & elegerunt Stephanum, virum plenum fide ac Spiritu sancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam & Nicolaum proselytum Antiochensem.

6 Quos statuerunt in conspectu Apostolorum: qui adhibitis precibus, imposuerunt eis manus.

7 Itaque sermo Dei crescebat, & valde multiplicabatur numerus discipulorum Hierosolymis: multaque turba Sacerdotum auscultabat fidei.

8 Stephanus vero plenus fide ac potentia, edebat prodigia & signa magna in populo.

9 Exorti sunt autem è synagoga quæ dicitur Libertinorum quidam, & Cyrenæorum, & Alexandrinorum, & eorum qui sunt ex Cilicia & Asia, altercantes cum Stephano.

10 Sed nequiverunt obsistere sapientiæ & Spiritui per quem loquebatur.

11 Tunc subjecerunt quosdam qui dicerent se audivisse eum loquentem verba blasphema in Mosen & Deum.

12 Commoveruntque plebem & Seniores & Scribas: & eum adorti, correptum adduxerunt in concilium.

13 Stiteruntque falsos testes, qui dicerent, Homo iste non cessat loqui verba blasphema adversus locum hunc sanctum & Legem.

14 Audivimus enim eum cum diceret, Jesum istum Nazaræum destructurum hunc locum, & mutaturum ritus quos tradidit nobis Moses.

15 Tunc intentis in eum oculis, omnes qui sedebant in concilio, viderunt faciem ejus quasi faciem Angeli.

CAP.

CAP. VII.

Concio Stephani apologetica explicans nucleum Pentateuchi: ejusque lapidatio.

DIxit autem Pontifex Maximus, Num igitur hæc ita habent?

2 Ipse vero dixit, Viri fratres & patres, audite, Deus ille gloriæ visus est patri nostro Abrahamo cum esset in Mesopotamia, priusquam habitaret Charris.

3 Et dixit ei, Exi è terra tua, & ex cognatione tua, & veni in terram quamcunque ostendero tibi.

4 Tunc exiit è terra Chaldæorum, & habitavit Charris. Et illinc postquam pater ejus mortuus est, transtulit eum *Deus* in terram hanc in qua nunc vos habitatis.

5 Nec dedit ei hæreditatem in ea, ne vestigium quidem pedis, quamvis polliceitus esset se illam daturum ei obtinendam, & semini ejus post eum, cum non haberet prolem.

6 Locutus autem est ita Deus, Erit, *inquit*, semen tuum inquilinum in terra aliena, ubi servituti subjicietur, & male accipietur annis quadringentis.

7 Sed gentem cui servierint puniam ego, dicit Deus: & post hæc exibunt, & *ipsum* colent in loco isto.

8 Deditque ei pactum Circumcisionis: & ita *Abrahamus* genuit Isaacum, & circumcidit eum die octavo: Isaacus autem *genuit* Jacobum, & Jacobus duodecim illos patriarchas.

9 Patriarchæ vero invidiâ moti, Josephum vendiderunt *abducendum* in Ægyptum: sed erat Deus cum eo.

10 Et eruit eum ex omnibus ipsius afflictionibus, dedituque ei gratiam & sapientiam coram Pharaone rege Ægypti, qui constituit eum ductorem Ægypto, & toti domui suæ.

11 Venit autem fames in universam terram Ægypti & Chanaan, & afflictio magna: & non inveniebant cibos patres nostri.

12 Cum audisset autem Jacobus esse triticum in Ægypto, misit patres nostros primum.

13 Et in secunda *profectione* agnitus est Josephus à fratribus suis, & innotuit Pharaoni genus Josephi.

14 Missis autem *nunciis*, Josephus accersivit patrem suum Jacobum, omnemque cognationem suam, capitum septuagintaquinque.

15 Descendit ergo Jacobus in Ægyptum: obiitque ipse & patres nostri.

16 Et translati sunt Sichemam, & positi in monumento quod emerat Abrahamus pretio argenti à filiis Emmoris *patris* Sichemi.

17 Cum autem appropinquaret tempus promissionis quam Deus jurarat Abrahamo, crevit populus & multiplicatus est in Ægypto.

18 Usquequo exortus est alius rex, qui non noverat Josephum.

19 Hic adversus genus nostrum ingeniosus, male accepit patres nostros, *adeo* ut exponerent infantes suos ne sobolescerent.

20 Quo tempore natus est Moses,

Moſes, qui fuit divinitus venuſtus, & nutritus fuit tres menſes in domo patris ſui.

21 Expoſitum autem illum ſuſtulit filia Pharaonis, & nutrivit eum ſibi pro filio.

22 Et eruditus fuit Moſes omni ſapientia Ægyptiorum: eratque potens dictis & factis.

23 Ut vero expletum eſt ei quadraginta annorum tempus, venit ipſi in mentem inviſere fratres ſuos filios Iſraelis.

24 Et cum vidiſſet quendam *ex iis* affici injuria, tutatus eſt eum, & eum ultus qui opprimebatur, percuſſo Ægyptio.

25 Exiſtimabat autem fratres ſuos intelligere Deum per manum ipſius dare ipſis ſalutem: at illi non intellexerunt.

26 Subſequente vero die viſus eſt ipſis pugnantibus, & compulit eos in pacem, dicens, Viri, fratres eſtis vos: cur alii alios injuria afficitis?

27 Is autem qui injuria afficiebat proximum, repulit eum, dicens, Quis te nobis conſtituit principem & judicem?

28 Num tu me vis interimere, quemadmodum interemiſti heri Ægyptium illum?

29 Ad hunc autem ſermonem Moſes fugit, & factus eſt advena in regione Madiam, ubi genuit duos filios.

30 Expletis vero annis quadraginta viſus eſt ei in deſerto montis Sina Angelus Domini in flammeo igne rubi.

31 Moſes autem ut *hoc* conſpexit, admiratus eſt viſum: & cum accederet ad *hoc* conſiderandum, exſtitit ad eum vox Domini, *dicentis*,

32 Ego *ſum* Deus ille patrum tuorum, Deus Abrahami, & Deus Iſaaci, & Deus Jacobi. Tremefactus autem Moſes non audebat *illud* conſiderare.

33 Dixit autem ei Dominus, Solve ſoleas pedum tuorum: locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt.

34 Vidi, vidi vexationem populi mei qui *eſt* in Ægypto, & ſuſpiria ipſorum audivi, & deſcendi ut eruam eos: nunc ergo adeſdum, mittam te in Ægyptum.

35 Hunc *ergo* Moſen quem abnegaverant, dicentes, Quis te conſtituit principem & judicem? hunc, *inquam*, Deus miſit principem & liberatorem futurum ductu Angeli qui viſus fuerat ei in rubo.

36 Hic eduxit illos editis prodigiis & ſignis in regione Ægypti, & in rubro mari, & in deſerto, annis quadraginta.

37 Hic eſt Moſes ille qui dixit filiis Iſrael, Prophetam ſuſcitabit vobis Dominus Deus veſter è fratribus veſtris ſicut me: ipſum audietis.

38 Hic ille eſt qui conveniente *populo* in deſerto, fuit cum Angelo ipſum alloquente in monte Sina, & cum patribus noſtris, quique excepit viva eloquia quæ nobis traderet.

39 Cui noluerunt auſcultare patres noſtri, ſed repulerunt eum, & averſi ſunt cordibus ſuis in Ægyptum,

40 Dicentes Aharoni, Fac nobis deos qui præeant nobis: Moſi enim illi qui eduxit nos ex regione Ægypti, neſcimus quid factum ſit.

41 Et vitulum fecerunt per illos dies, obtuleruntque ſacrificium

ficium idolo, & oblectarunt ſeſe operibus manuum ſuarum.

42 Vertit autem *ſeſe* Deus, & tradidit eos ad colendum exercitum cœli: ſicut ſcriptum eſt in libro Prophetarum, Num victimas & oblationes obtuliſtis mihi annis quadraginta in deſerto, domus Iſraelis?

43 Imo bajulaſtis tabernaculum Molochi, & ſidus Dei veſtri Remphanis, quas figuras feciſtis ut eas adoraretis: itaque transferam vos ad Babylonis fines.

44 Tabernaculum teſtimonii fuit patribus noſtris in deſerto, prout edixerat is qui dixerat Moſi ut faceret illud ſecundum exemplar quod viderat.

45 Quod etiam exceptum introduxerunt patres noſtri cum Jeſu in ipſa occupatione Gentium, quas expulit Deus conſpectu patrum noſtrorum, uſque ad dies David.

46 Qui invenit gratiam in conſpectu Dei, petiitque ut nanciſceretur tabernaculum Deo Jacob.

47 Solomon autem ædificavit ei ædem.

48 Sed Excelſiſſimus ille in manufactis templis non habitat, ſicut Propheta dicit,

49 Cœlum mihi thronus eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum. Quam ædem ædificabitis mihi, dicit Dominus: aut quis eſt locus requietis meæ?

50 Nonne manus mea fecit hæc omnia?

51 Duri cervice & incircumciſi corde & auribus, vos ſemper Spiritui illi ſancto obnitimini, quales fuerunt patres veſtri tales & vos *eſtis*.

52 Quem Prophetarum non ſunt perſecuti patres veſtri? occiderunt, *inquam*, eos qui prænunciarunt adventum juſti illius, cujus nunc vos proditores & interfectores facti eſtis.

53 Qui accepiſtis legem per diſpoſitionem Angelorum, & non *eam* obſervaſtis.

54 Audientes autem hæc, findebantur cordibus ſuis, & ſtridebant dentibus in eum.

55 Cum autem eſſet plenus Spiritu ſancto, intentis in cœlum oculis vidit gloriam Dei, & Jeſum adſtantem ad dextram Dei.

56 Et ait, Ecce, conſpicio cœlos apertos, & Filium illum hominis adſtantem ad dextram Dei.

57 Clamantes autem *illi* voce magna, continuerunt aures ſuas, & irruerunt concorditer in eum.

58 Et ejectum eum extra urbem lapidarunt: teſtes autem depoſuerunt pallia ſua ad pedes adoleſcentis qui vocabatur Saulus.

59 Lapidarunt igitur Stephanum, invocantem & dicentem, Domine Jeſu recipe ſpiritum meum.

60 Poſitis autem genibus, clamavit voce magna, Domine, ne ſtatuas eis hoc peccatum. Et cum hoc dixiſſet obdormivit.

CAP. VIII.

Saulus Eccleſiam perſequitur: Samaria Dei verbum recipit: Philippus Simonem Magum & Æthiopem Eunuchum baptizat.

SAulus autem ultro conſenſerat ipſius cædi. Orta eſt vero illo die perſecutio magna adverſus Eccleſiam quæ *erat* Hieroſoly-

rosolymis: & omnes dispersi sunt per regiones Judææ & Samariæ, præter Apostolos.

2 Extulerunt autem viri religiosi Stephanum, & planctum magnum ediderunt super eum.

3 Saulus vero vastabat Ecclesiam, ingressus domatim: & tractos viros ac mulieres tradebat in custodiam *conjiciendos*.

4 At qui dispersi fuerant pertransibant *regionem*, evangelizantes sermonem *Dei*.

5 Philippus vero cum devenisset in urbem Samariæ, prædicabat eis Christum.

6 Attendebant autem turbæ concorditer iis quæ à Philippo dicebantur, audientes & videntes signa quæ edebat.

7 Spiritus enim immundi ex multis qui *eis* tenebantur, exibant, vociferantes voce magna: multique paralytici & claudi sanati sunt.

8 Et gaudium magnum exstitit in illa urbe.

9 Vir autem quidam nomine Simon, antea in urbe illa exercuerat artem magicam, & Gentem Samariæ obstupefecerat, dicens se esse quempiam magnum.

10 Cui attendebant omnes à minimo usque ad maximum dicentes, Iste est potentia illa Dei magna.

11 Attendebant autem ei propterea quod à non parvo tempore magicis artibus eos dementarat.

12 Cum vero credidissent Philippo evangelizanti quæ ad regnum Dei & nomen Jesu Christi *pertinent*, baptizabantur tum viri, tum mulieres.

13 Simon vero & ipse credidit: & baptizatus perdurabat apud Philippum: & conspiciens signa & virtutes magnas edi, obstupefiebat.

14 Cum autem audissent Apostoli qui erant Hierosolymis Samariam recepisse sermonem Dei, miserunt ad eos Petrum ac Joannem.

15 Qui cum descendissent orarunt pro eis ut acciperent Spiritum sanctum.

16 (Nondum enim in quenquam illorum illapsus fuerat, sed baptizati tantum fuerant in nomen Jesu)

17 Deinde imposuerunt eis manus, & receperunt *illi* Spiritum sanctum.

18 Cum autem conspexisset Simon per impositionem manuum Apostolorum dari Spiritum sanctum, obtulit eis pecunias,

19 dicens, Date etiam mihi potestatem hanc ut cuicunque posuero manus, recipiat Spiritum sanctum.

20 Petrus autem dixit ei, Pecunia tua tecum pereat, qui donum Dei existimaris pecuniis acquiri.

21 Non est tibi pars neque sors in hoc negotio: cor enim tuum non est rectum in Dei conspectu.

22 Resipisce igitur ab ista malitia tua, & deprecare Deum, si forte remittetur tibi machinatio cordis tui.

23 Video enim te in felle amaritudinis & nexu injustitiæ positum.

24 Respondens autem Simon dixit, Deprecamini vos pro me apud Dominum, nequid superveniat mihi *istorum* quæ dixistis.

25 Illi

25 Illi igitur etiam atque etiam teſtificati & locuti ſermonem Dei, reverſi ſunt Hieroſolymam, & multis vicis Samaritanorum evangelizarunt.

26 Angelus autem Domini locutus eſt Philippo, dicens, Surge, & vade meridiem verſus, ad viam quæ Hieroſolymis deſcendit Gazam: quæ *via* eſt deſerta.

27 *Is* igitur ſurgens profectus eſt: & ecce quidam Æthiops eunuchus, dynaſtes Candaces reginæ Æthiopum, qui præerat univerſæ illius gazæ, venerat Hieroſolymam adoraturus:

28 Et revertebatur ſedens in curru ſuo, legebatque Eſaiam Prophetam.

29 Dixit autem Spiritus Philippo, Accede, & proximè adhæreto currui iſti.

30 Accurrens igitur Philippus audivit eum legentem Eſaiam Prophetam, & dixit, Nempe intelligis quæ legis?

31 At ille ait, Quinam enim poſſim, niſi mihi quiſpiam dux viæ fuerit? Et precatus eſt Philippum ut aſcenderet, ſederetque ſecum.

32 Locus autem Scripturæ quem legebat hic erat, Ut ovis ad mactationem ductus eſt: & ut agnus coram ſuo tonſore mutus, ita non aperuit os ſuum.

33 In ipſius depreſſione judicium ejus ſublatum eſt: ſeculum autem ejus quis enarrabit? quoniam tollitur è terra vita ejus.

34 Reſpondens autem eunuchus Philippo, dixit, Rogo te, de quo iſtud dicit Propheta: de ſeipſo an de alio quopiam?

35 Tum Philippus aperuit os ſuum, & exorſus à ſcriptura iſta, evangelizavit ei Jeſum.

36 Cum vero pergerent in via, venerunt ad quandam aquam: tum ait eunuchus, ecce aquam: quid prohibet me baptizari?

37 Dixit vero Philippus, Si credis ex toto corde, licet. Reſpondens autem *ille* dixit, Credo Jeſum Chriſtum eſſe Filium illum Dei.

38 Juſſitque ſiſti currum: ac deſcenderunt ambo in illam aquam, Philippus ſimul & eunuchus: & *ille* baptizavit eum.

39 Cum autem aſcendiſſent ex aqua, Spiritus Domini rapuit Philippum, nec amplius vidit eum eunuchus. Perrexit igitur in via ſua, gaudens.

40 Philippus autem inventus eſt Azoti: & peragrans *regionem* evangelizavit omnibus urbibus, uſquedum veniret Cæſaream.

CAP. IX.

Sauli converſio, baptizatio & evaſio è Damaſco. Sanatio Æneæ paralytici, & Tabithæ defunctæ per Petrum reſuſcitatio.

SAulus autem adhuc ſpirans minas ac cædem adverſus diſcipulos Domini, adiit Pontificem maximum:

2 Et petiit ab eo epiſtolas *perferendas* Damaſcum ad ſynagogas: ut ſi quos inveniſſet hujus ſectæ, tum viros tum mulieres, vinctos abduceret Hieroſolymam.

3 Cum autem iter faceret, factum eſt ut appropinquaret Damaſco: & repente circumfudit eum ut fulgur lux è cœlo.

4 Et cum cecidisset in terram, audivit vocem dicentem sibi, Saul, Saul, quid me persequeris?

5 Dixit autem, Quis es Domine? Dominus autem dixit, Ego sum Jesus quem tu persequeris: durum *fuerit* tibi contra stimulos calcitrare.

6 *Saul vero* tremens & pavens dixit, Domine, quid me vis facere? Tum Dominus ad eum, Surge, & ingredere urbem, & dicetur tibi quid te oporteat facere.

7 Viri autem illi qui cum Saulo iter faciebant, constiterunt muti, audientes quidem *ejus* vocem, neminem autem conspicientes.

8 Surrexit autem Saulus è terra, apertisque oculis suis, neminem videbat: manu vero ductum eum introduxerunt Damascum.

9 Fuitque tribus diebus non videns; & non edit, neque bibit.

10 Erat autem quidam discipulus Damasci, nomine Ananias, ad quem dixit per visionem Dominus, Anania. Et ille ait, Ecce, ego *adsum* Domine.

11 Tum Dominus ad eum, Surge, & proficiscere in vicum qui vocatur Rectus, & quære in domo Judæ Saulum *quendam* nomine, Tarsensem: ecce enim orat.

12 Et vidit per visionem virum Ananiam nomine introeuntem, & imponentem sibi manum ut visum reciperet.

13 Respondit autem Ananias, Domine, audivi ex multis de viro isto, quot malis affecerit sanctos tuos Hierosolymis.

14 Quinetiam hoc loco habet potestatem à primariis Sacerdotibus vinciendi omnes qui invocant nomen tuum.

15 Dixit autem ad eum Dominus, Proficiscere, nam instrumentum electum est mihi ille, ut portet nomen meum in conspectum Gentium, & regum, & filiorum Israel.

16 Ego enim ei præmonstrabo quam multa oporteat ipsum pro nomine meo pati.

17 Abiit igitur Ananias, & introivit domum illam, & impositis ipsi manibus, dixit, Saul frater, Dominus misit me (Jesus *inquam* qui visus est tibi in via qua veniebas) ut visum recipias, & implearis Spiritu sancto.

18 Statim autem deciderunt ab oculis ejus quasi squamæ, & visum recepit illico: ac surgens baptizatus est.

19 Cumque cepisset cibum, corroboratus est. Fuit autem Saulus cum discipulis qui erant Damasci, per dies aliquot.

20 Et statim in synagogis prædicavit Christum, *nempe* eum esse Filium illum Dei.

21 Obstupescebant autem omnes qui eum audiebant, & dicebant, Nonne hic est qui perdidit Hierosolymis eos qui invocabant nomen illud: & huc idcirco venit ut vinctos eos adduceret ad primarios Sacerdotes?

22 Saulus autem magis sese corroborabat, & confundebat Judæos qui habitabant Damasci, collatis testimoniis demonstrans eum esse Christum illum.

23 Expletis autem multis diebus, ceperunt simul Judæi consilium illum interimendi.

24 Sed

24 Sed intellectæ ſunt Saulo inſidiæ eorum: adſervabant autem portas die ac nocte, ut eum interimerent.

25 Acceptum igitur eum diſcipuli nocte, per murum demiſerunt, funè ſubmiſſum in ſporta.

26 Cum vero Saulus advenisſet Hieroſolymam, tentabat ſe propius adjungere diſcipulis: ſed omnes metuebant eum, non credentes eum eſſe diſcipulum.

27 Barnabas autem acceptum eum duxit ad Apoſtolos, & *ipſe* narravit eis quomodo in via vidiſſet Dominum, & quod locutus eſſet ei, & quomodo Damaſci libere locutus eſſet in nomine Jeſu.

28 Verſabatur ergo cum eis Hieroſolymis.

29 Et libere in nomine Domini Jeſu loquebatur, & diſceptabat adverſus Græcos: illi vero conabantur eum interimere.

30 Quod cum cognoviſſent fratres, deduxerunt eum Cæſaream, & emiſerunt Tarſum.

31 Eccleſiæ igitur per totam Judæam & Galilæam & Samariam habentes pacem, ædificabantur: & pergentes *in* timore Domini, & conſolatione ſancti Spiritûs, multiplicabantur.

32 Factum eſt autem ut Petrus, per omnes pertranſiens, deveniret etiam ad ſanctos qui habitabant Lyddæ.

33 Reperit autem illic quendam nomine Æneam, ab annis jam octo decumbentem in grabato, qui erat paralyticus.

34 Et dixit ei Petrus, Ænea, ſanat te Jeſus Chriſtus: ſurge, & ſterne tibi ipſi. *Is* autem ſtatim ſurrexit.

35 Et viderunt eum omnes qui incolebant Lyddam & Saronam, qui converterunt *ſe* ad Dominum.

36 Joppæ vero fuit quædam diſcipula nomine Tabitha, quæ, ſi interpreteris, dicitur Caprea. Hæc erat dives operum bonorum & eleemoſynarum quas præſtabat.

37 Factum eſt autem per illos dies ut illa ex infirmitate moreretur: quam cum laviſſent, poſuerunt in cœnaculo.

38 Cum autem Lydda eſſet prope Joppen, diſcipuli, audito Petrum illic eſſe, duos viros miſerunt ad eum, rogantes ne cunctaretur uſque ad ipſos transire.

39 Exſurgens igitur Petrus venit cum eis: quem, cum adveniſſet, adduxerunt in cœnaculum: & adſtiterunt ei omnes viduæ, flentes, & oſtendentes tunicas & veſtimenta quæ Dorcas faciebat cum una cum ipſis eſſet.

40 Ejectis autem omnibus foras, Petrus poſitis genibus oravit, & converſus ad corpus, dixit, Tabitha ſurge. Illa vero aperuit oculos ſuos, & viſo Petro reſedit.

41 Data autem ei manu *Petrus* erexit eam: & vocatis ſanctis ac viduis eam vivam repræſentavit.

42 Id autem innotuit per totam Joppen, & multi crediderunt in Dominum.

43 Factumque eſt ut dies non paucos maneret *Petrus* Joppæ apud Simonem quendam coriarium.

CAP. X.

Cornelius angeli monitu Petrum accerſit, & Petrus Dei juſſu

adit Cornelium, illoque ei concionante, venit Spiritus Dei ſuper eum & ſuos.

PORro quidam erat Cæſareæ, nomine Cornelius, centurio, ex legione quæ vocatur Italica,

2 Pius ac timens Deum, cum tota domo ſua, & præſtans eleemoſynas multas populo:

3 Qui cum aſſidue deprecaretur Deum, vidit per viſionem manifeſte, quaſi hora diei nona, Angelum Dei introeuntem & dicentem ipſi: Corneli.

4 At ille intentis oculis in eum, & expavefactus dixit, Quid eſt, Domine? Dixit autem ei, Orationes tuæ & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriam in Dei conſpectu.

5 Nunc igitur mitte aliquos Joppam, & accerſe Simonem qui cognominatur Petrus.

6 Is diverſatur apud Simonem quendam coriarium, cui eſt domus apud mare: is dicet tibi quid te oporteat facere.

7 Ut autem diſceſſit Angelus qui loquebatur Cornelio, vocavit duos ex famulis ſuis & militem pium ex iis qui cum ipſo erant aſſidui:

8 Et cum eis expoſuiſſet omnia, miſit eos Joppam.

9 Poſtridie vero illis iter facientibus, & appropinquantibus urbi, aſcendit Petrus in ſolarium ut oraret, circa horam ſextam.

10 Factum eſt autem ut valde eſuriret, voluitque capere cibum: parantibus igitur illis, incidit in eum mentis exceſſus.

11 Conſpexitque cœlum apertum, ac deſcendens ad ſe vas quoddam ut linteum magnum, quatuor extremis devinctum, quod demittebatur in terram:

12 In quo erant quævis quadrupedia terræ, & feræ, & reptilia, & volucres cœli.

13 Et exſtitit vox ad eum, Surge Petre, macta & ede.

14 Ait autem Petrus, Nequaquam, Domine: nunquam enim edi quicquam pollutum vel impurum.

15 Tum vox rurſus ad eum ſecundo, Quæ Deus purificavit, tu ne polluito.

16 Hoc autem factum eſt ter: & rurſum receptum eſt vas in cœlum.

17 Cum autem apud ſe Petrus hæſitaret *cogitans* quodnam eſſet viſum illud quod viderat, tum ecce, viri qui miſſi fuerant à Cornelio, percontati de domo Simonis, ſuperveneruntad veſtibulum.

18 Et evocato *quopiam*, percontati ſunt an Simon, qui cognominaretur Petrus, illic diverſaretur.

19 Petro vero cogitante de viſione dixit ei Spiritus, Ecce, tres viri quærunt te.

20 Surgens itaque deſcende, & nihil addubitans proficiſcere cum eis: nam ego eos miſi.

21 Cum deſcendiſſet ergo Petrus ad viros illos qui ad ipſum miſſi fuerant à Cornelio, dixit, Ecce, ego *is* ſum quem quæritis: quæ cauſa eſt propter quam adeſtis?

22 Ipſi vero dixerunt, Cornelius centurio, vir juſtus & timens Deum, & ornatus teſtimonio totius gentis Judæorum, divinitus admonitus eſt ab Angelo ſancto ut accerſeret te domum ſuam, & abs te quædam audiret.

23 Intro

23 Introvocatos igitur eos accepit hospitio. Postridie vero Petrus abiit cum eis, & quidam ex fratribus Joppensibus comitati sunt eum.

24 Et altero post die introierunt Cæsaream. Cornelius autem exspectabat eos, convocatis cognatis suis & necessariis amicis.

25 Ut autem factum est ut introiret Petrus, occurrens ei Cornelius, & accidens ad ejus pedes, adoravit.

26 Petrus vero erexit eum, dicens, Surge: & ego ipse homo sum.

27 Et colloquens cum eo, ingressus est, invenitque multos qui convenerant:

28 Dixitque eis, Vos scitis Judæo nefas esse propius adjungere se aut accedere ad alienigenam: sed mihi ostendit Deus ne quem pollutum vel impurum hominem dicerem.

29 Quapropter etiam nihil obloquutus veni accersitus. Percontor igitur qua ratione me accersiveritis.

30 Tum Cornelius ait, Nudiusquartus usque ad hanc horam eram jejunus, & horâ nonâ orabam domi meæ: & ecce, quidam stetit ob oculos meos, veste splendida,

31 Dixitque, Corneli, exauditæ sunt orationes tuæ, & eleemosynæ tuæ in memoriam venerunt in conspectu Dei.

32 Mitte ergo Joppam, & accerse Simonem qui cognominatur Petrus: hic diversatur in ædibus Simonis coriarii apud mare; qui cum advenerit, loquetur tibi.

33 Eodem igitur *momento* missi ad te: & tu bene feciſti qui adveneris. Nunc ergo omnes nos in conspectu Dei adsumus, ut audiamus omnia quæ tibi præcepta sunt à Deo.

34 Petrus autem, re aperto dixit, Vere deprehendo Deum non respicere ad personam:

35 Sed in quavis gente acceptum ei esse, quemvis qui eum timeat, & operam det justitiæ.

36 Quem sermonem significavit filiis Israelis evangelizans pacem per Jesum Christum, qui est omnium Dominus.

37 Vos nostis quod gestum est in tota Judæa, initio facto à Galilæa, post baptisma quod prædicavit Joannes.

38 Ut Jesum illum à Nazaretha unxerit Deus Spiritu sancto & potentia, qui obambulavit beneficiis afficiens & sanans omnes sub diaboli potestatem redactos, quoniam Deus erat cum eo.

39 Et nos sumus testes omnium quæ in regione Judæorum & Hierosolymis fecit: quem interemerunt suspensum in ligno.

40 Hunc Deus excitavit tertio die, fecitque ut conspicuus fieret:

41 Non toti populo, sed testibus quos ipse prius designaverat, *nimirum* nobis qui comedimus ac bibimus una cum eo, posteaquam resurrexit à mortuis.

42 Mandavit autem nobis ut prædicemus populo, ac etiam atque etiam testificemur eum esse qui definitus sit à Deo judex vivorum ac mortuorum.

43 Huic etiam omnes Prophetæ testimonium dant, remissionem peccatorum acceptarum per

per nomen ejus quemvis qui crediderit in eum.

44 Adhuc loquente Petro verba ista, illapsus est Spiritus sanctus in omnes qui audiebant hunc sermonem.

45 Et fideles qui *erant* ex circumcisione, & venerant cum Petro, obstupuerunt, quod etiam in Gentes effusum esset donum Spiritûs sancti.

46 Audiebant enim eos loquentes linguis, ac magnificantes Deum. Tunc respondit Petrus,

47 Num quis aquam prohibere potest, quo minus *videlicet* baptizentur isti qui Spiritum sanctum acceperunt sicut & nos?

48 Et præcepit eos baptizari in nomen Domini. Tunc rogaverunt eum ut *ibi* permaneret ad dies aliquot.

CAP. XI.

Apologia Petri: nomenclatura Christianorum: Agabi prophetia.

AUdierunt autem Apostoli & fratres qui erant in Judæa, Gentes etiam recepisse sermonem Dei.

2 Cum igitur ascendisset Petrus Hierosolymam, disceptarunt adversus eum qui *erant* ex circumcisione,

3 Dicentes, Ad viros præputium habentes introisti, & una edisti cum eis.

4 Exorsus autem Petrus *omnia* exposuit eis ordine, dicens,

5 Ego eram in civitate Joppa orans: & visum in mentis excessu vidi, *nempe* descendens vas quoddam, ceu linteum magnum, quod quatuor extremis demittebatur è cœlo, & ad me usque venit.

6 In quod cum intendissem oculos, animadverti, & vidi quadrupedia terræ, & feras, & reptilia, & volucres cœli.

7 Audivi autem vocem dicentem mihi, Surge Petre, macta & ede.

8 Dixi vero, Nequaquam, Domine: nam nihil commune aut impurum unquam introivit in os meum.

9 Respondit autem mihi vox secundò è cœlo, Quæ Deus purificavit, tu ne polluito.

10 Idque ter factum est, & rursus omnia sursum retracta sunt in cœlum.

11 Tum ecce, eodem momento tres viri supervenerunt in ædes in quibus eram, Cæsareâ missi ad me.

12 Dixit vero mihi spiritus ut irem cum eis, nihil addubitans. Venerunt autem mecum etiam sex isti fratres, & ingressi sumus domum viri illius.

13 Qui renunciavit nobis quomodo vidisset Angelum domi suæ, qui adstitisset ac dixisset ipsi, Mitte aliquos Joppam, & accerse Simonem qui cognominatur Petrus:

14 Qui tibi ea dicturus est per quæ tu serveris & tota domus tua.

15 Cum autem cœpissem loqui, illapsus est Spiritus sanctus in eos, quemadmodum & in nos in principio.

16 Recordatus sum vero illius dicti Domini, cum diceret, Joannes quidem baptizavit aquâ, vos vero baptizabimini Spiritu sancto.

17 Postquam igitur par illud donum dedit eis Deus ut & nobis, cum crediderunt in Dominum

num Jeſum Chriſtum, quis eram ego qui Deum poſſem inhibere?

18 His autem auditis quieverunt, & glorificaverunt Deum, dicentes, Nempe etiam Gentibus Deus reſipiſcentiam dedit ad vitam.

19 Cæterum qui diſperſi fuerant ex afflictione orta ob Stephanum, tranſierunt uſque in Phœniciam, & Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes ſermonem *Dei* niſi ſolis Judæis.

20 Erant autem quidam Cyprii & Cyrenenſes, qui ingreſſi Antiochiam, locuti ſunt Græcis evangelizantes Dominum Jeſum.

21 Fuit autem manus Domini cum eis: multuſque numerus fide ipſis habita converſus eſt ad Dominum.

22 Pervenit autem hic rumor ad aures Eccleſiæ quæ erat Hieroſolymis. Miſerunt igitur Barnabam ut pergeret Antiochiam uſque.

23 Qui cum adveniſſet, & vidiſſet gratiam Dei, gavisus eſt, & hortatus eſt omnes ut propoſito cordis permanerent cum Domino.

24 Nam erat vir bonus & plenus Spiritu ſancto & fide: & adjuncta eſt non parva turba Domino.

25 Abiit autem Barnabas Tarſum, ut requireret Saulum: & eum inventum duxit Antiochiam.

26 Factumque eſt ut annum totum congregarentur in Eccleſia, docerentque turbam non parvam, & diſcipuli nominarentur primum Antiochiæ Chriſtiani.

27 Per id tempus autem deſcenderunt Hieroſolymis Prophetæ Antiochiam.

28 Et unus eorum ſurgens, nomine Agabus, ſignificavit per Spiritum, famem magnam futuram in toto terrarum orbe: quæ etiam fuit ſub Claudio Cæſare.

29 Singuli vero diſcipulorum, prout cuique ſuppetebat, decreverunt ſubminiſtrationis cauſa mittere *aliquid* fratribus habitantibus in Judæa.

30 Quod & fecerunt, mittentes ad ſeniores per manum Barnabæ & Sauli.

CAP. XII.

Herodes Agrippa perſecutor Jacobi & Petri perit phthiriaſi.

CÆterum per id tempus injectis rex Herodes manibus male accepit nonnullos ex Eccleſia.

2 Interemit autem Jacobum, fratrem Joannis, gladio.

3 Et cum vidiſſet *hoc* placere Judæis, perrexit comprehendere etiam Petrum (erant autem dies Azymorum)

4 Quem etiam prehenſum, conjecit in carcerem, traditum quatuor quaternionibus militum ut eum cuſtodirent: volens eum poſt paſcha producere populo.

5 Petrus igitur aſſervabatur in carcere: orationes autem aſſiduæ fiebant ab Eccleſia ad Deum pro ipſo.

6 Cum vero producturus eſſet eum Herodes, nocte illa dormiebat Petrus inter duos milites, vinctus catenis duabus, & cuſtodes ante oſtium obſervabant carcerem.

7 Et ecce, Angelus Domini ſupervenit, & lux ſplenduit in carcere: & pulſato latere Petri

tri exciravit eum, dicens, Surge cito. Et exciderunt ei catenæ ex manibus.

8 Dixitque ei Angelus, Præcinge *te*, & subliga sandalia tua. Fecit autem ita. Tum *ille* dixit ei, Amicitor pallio tuo, & sequere me.

9 Itaque egressus *Petrus* sequebatur eum, nec sciebat verum esse quod fiebat per Angelum, sed putabat *se* visum *aliquod* cernere.

10 Cum autem transivissent primam ac secundam custodiam, venerunt ad portam ferream, quæ ducit in civitatem, quæ sua sponte aperta est eis: & egressi progressi sunt per vicum illum: & statim abscessit Angelus ab eo.

11 Tum Petrus ad se reversus dixit, Nunc vere agnosco Dominum emisisse Angelum suum, & eruisse me è manu Herodis & ex omni exspectatione populi Judæorum.

12 Et *re* apud se considerata, venit domum Mariæ matris Joannis, qui cognominabatur Marcus, ubi erant non pauci congregati & orantes.

13 Cum pulsasset autem Petrus ostium vestibuli, prodiit puella, ut subauscultaret, nomine Rhode.

14 Quæ agnita voce Petri, præ gaudio non aperuit vestibulum, sed intro currens renunciavit adstare Petrum ante vestibulum.

15 Illi vero dixerunt ei, Insanis. Illa autem asseverabat ita se *rem* habere. At illi dicebant, Angelus ejus est.

16 Petrus vero *ibi* perseverabat pulsare: cum autem aperuissent, viderunt eum, & perculsi fuerunt.

17 *Ipse* vero manu postulato ab ipsis silentio, narravit eis quomodo Dominus ipsum eduxisset è carcere: dixitque, Renunciate ista Jacobo & fratribus. Et egressus, profectus est in alium locum.

18 Orto autem die fuit tumultus non parvus inter milites quidnam factum esset Petro.

19 Herodes vero, cum eum requisivisset, & non invenisset, quæstione de custodibus habita, jussit *eos* ad supplicium rapi: & cum descendisset à Judæa Cæsaream, *ibi* commoratus est.

20 Herodes autem infenso animo erat in Tyrios & Sidonios: & illi concorditer venerunt ad eum, & persuaso Blasto qui præerat cubiculo regis, petebant pacem, eò quod aleretur regio ipsorum ex regis *ditione*.

21 Statuto autem die, Herodes indutus veste regia, & considens pro tribunali, concionabatur ad eos.

22 Populus vero acclamabat, Vox Dei, & non hominis.

23 Illico vero percussit eum Angelus Domini, eò quod non tribuisset gloriam Deo, & erosus à vermibus, exanimatus est.

24 Sermo vero Domini crescebat ac multiplicabatur.

25 Barnabas autem & Saulus reversi sunt Hierosolymis, expleto ministerio, simul assumto etiam Joanne qui cognominabatur Marcus.

CAP. XIII.

Paulus & Barnabas segregati Christum prædicant Judæis & Gentibus. Elymas Paulo resistens excæcatione punitur.

Erant

ERant autem Antiochiæ in Eccleſia quæ *illic* erat, quidam Prophetæ & doctores, Barnabas & Symeon qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenæus, & Manahen qui fuerat unà cum Herode tetrarcha educatus, & Saulus.

2 Illis autem ſacram ſuam functionem obeuntibus Domino & jejunantibus, dixit Spiritus ſanctus, Separate mihi Barnabam & Saulum ad opus ad quod eos advocavi.

3 Cum ergo jejunaſſent & oraſſent, & impoſuiſſent eis manus, dimiſerunt *eos*.

4 Ipſi igitur emiſſi à Spiritu ſancto, deſcenderunt Seleuciam, & illinc abnavigarunt Cyprum.

5 Cumque perveniſſent Salamina, annunciarunt ſermonem Dei in ſynagogis Judæorum: habebant autem etiam Joannem ſubſervientem *ipſis*.

6 Peragrata vero inſula Paphum uſque, invenerunt quendam magum pſeudoprophetam Judæum, cui nomen *erat* Barieſu,

7 Qui erat cum Proprætore Sergio Paulo, viro intelligente. Hic advocatis Barnaba & Saulo, expetivit audire ſermonem Dei.

8 Obſiſtebat autem eis Elymas, *id eſt* magus (ita enim explicatur nomen ejus) ſtudens avertere Proprætorem à fide.

9 Saulus autem (qui & Paulus) repletus Spiritu ſancto, intentis in eum oculis,

10 Dixit, O plene omni dolo & ad quodvis ſcelus propenſione, fili diaboli, hoſtis omnis juſtitiæ, non ceſſabis pervertere vias Domini rectas?

11 Nunc igitur ecce, manus Domini adverſum te: eriſque cæcus, non videns ſolem ad tempus conſtitutum. Illico vero incidit in eum caligo ac tenebræ: & circumiens quærebat qui ſe manu prehenſum ducerent.

12 Tunc Proprætor cum vidiſſet quod factum fuerat, credidit, perculſus ſuper doctrina Domini.

13 Provecti vero Papho Paulus & qui cum eo erant, venerunt Pergen Pamphyliæ *urbem*. Joannes vero abſcedens ab eis, reverſus eſt Hieroſolymam.

14 At ipſi progreſſi Perga, venerunt Antiochiam *urbem* Piſidiæ, & ingreſſi ſynagogam die Sabbati conſederunt.

15 Poſt lectionem autem Legis & Prophetarum, miſerunt præfecti ſynagogæ ad eos, dicentes, Viri fratres, ſiquis eſt in vobis ſermo exhortationis ad populum, dicite.

16 Aſſurgens igitur Paulus, manu ſilentio poſtulato, dixit, Viri Iſraelitæ, & qui timetis Deum, audite.

17 Deus ille populi hujus Iſraelis, elegit Patres noſtros, & populum ſurſum evexit cum commorarentur in terra Ægypti, & ex ea eduxit eos elato brachio.

18 Et circiter quadraginta annorum tempus mores eorum pertulit in deſerto.

19 Et cum deleviſſet ſeptem gentes in terra Chanaan, ſorte diſtribuit eis terram earum.

20 Et poſtea annis circiter quadringentis quinquaginta dedit judices uſque ad Samuelem Prophetam.

21 Et exinde petierunt regem,

gem, deditque eis Deus Saulem filium Cis, virum ex tribu Benjamin, annis quadraginta.

22 Et amoto illo, excitavit eis Davidem in regem: cui etiam testimonio dato dixit, Inveni Davidem *filium* Jesse, virum secundum cor meum, qui exsequetur omnes voluntates meas.

23 Hujus è semine Deus secundum promissionem excitavit Israeli Servatorem Jesum:

24 Cum ante prædicasset Joannes præiens ipsius ingressui Baptismum resipiscentiæ toti populo Israelis.

25 Cum autem expleret Joannes cursum, dixit, Quem me suspicamini esse? non *is* sum ego, sed ecce, venit post me, cujus pedum soleam non sum dignus qui solvam.

26 Viri fratres, filii generis Abrahami, & qui inter vos timetis Deum, vobis sermo salutis hujus missus est.

27 Qui enim habitabant Hierosolymis, & primores eorum, cum hunc ignorarent, tum voces prophetarum quæ per omne Sabbatum leguntur, eo damnato, impleverunt:

28 Tum nullâ causâ mortis inventâ, petierunt à Pilato ut interimeretur.

29 Cum vero perfecissent omnia quæ de eo scripta sunt, detractum è ligno, posuerunt in monumento.

30 Deus autem suscitavit eum ex mortuis.

31 Qui conspectus est per dies multos iis qui simul ascenderant cum eo à Galilæa Hierosolymam, suntque testes ejus apud populum.

32 Et nos vobis evangelizamus eam promissionem quæ patribus facta est, Deum videlicet eam impleviſſe filiis illorum, *id est* nobis, suscitato Jesu;

33 Ut etiam in Psalmo secundo scriptum est, Filius meus es tu, ego hodie genui te.

34 Quod autem suscitaverit eum ex mortuis, non amplius reversurum in sepulcrum, ita dixit, Dabo vobis firmas illas Davidis beneficentias.

35 Ideo & aliàs dicit, Non fines sanctum illum tuum sentire corruptionem.

36 Nam David quidem postquam ætate suâ inservivit Dei consilio, obdormivit, & appositus est patribus suis, sensitque corruptionem.

37 At is quem Deus excitavit, non sensit corruptionem.

38 Notum igitur sit vobis, fratres, annunciari vobis remissionem peccatorum per istum.

39 Et ab omnibus à quibus non potuistis per Legem Mosis justificari, quemvis credentem per hunc justificari.

40 Videte ergo ne vobis superveniat quod dictum est in Prophetis,

41 Videte ô contemtores, & admiramini, & disparete: quia opus operor ego diebus vestris, opus quod non credetis, siquis enarraverit vobis.

42 Egressis autem *eis* è synagoga Judæorum, rogarunt Gentes ut intra proxime sequens Sabbatum exponerentur sibi hæc verba.

43 Solutoque conventu, secuti sunt multi ex Judæis & religiosis proselytis Paulum & Barnabam: qui alloquentes eos, per-

perſuaſerunt eis ut permanerent in gratia Dei.

44 Sequente vero Sabbato urbs prope tota congregata fuit ad audiendum ſermonem Dei.

45 Viſâ autem turbâ, Judæi repleti ſunt invidiâ, & contradicebant iis quæ à Paulo dicebantur, contradicentes ac blaſphemantes.

46 Tunc loquendi libertate uſi Paulus ac Barnabas dixerunt, Vobis neceſſe fuit primum exponi ſermonem Dei: poſtquam autem illum repellitis, & indignos vos ipſos decernitis æternâ vitâ, ecce, convertimus nos ad Gentes.

47 Ita enim nobis præcepit Dominus, *dicens*, Conſtitui te ut ſis lux Gentium, ut ſis ſaluti uſque ad ultimas terras.

48 Gentes autem hæc audientes, gaviſæ ſunt, & laudibus extulerunt ſermonem Domini: & crediderunt quotquot erant ordinati ad vitam æternam.

49 Perferebatur autem ſermo Domini per totam illam regionem.

50 Judæi vero exſtimularunt mulieres religioſas & honoratas, & primos urbis, & excitarunt perſecutionem in Paulum ac Barnabam, ejeceruntque eos è finibus ſuis.

51 At illi excuſſo pulvere pedum ſuorum in eos, venerunt Iconium.

52 Diſcipuli vero replebantur gaudio & Spiritu ſancto.

CAP. XIV.

Paulus & Barnabas Iconio ejecti. Paulus Lyſtræ claudum ſanat, & ſibi ſacrificaturos prohibet, ibidem lapidatus ſe recolligit & Eccleſias multas colligit.

FActum eſt autem itidem Iconii ut ſimul introirent ſynagogam Judæorum, & ita loquerentur, ut crederet Judæorum ſimul & Græcorum magna multitudo.

2 Judæi vero qui non obedierunt *ſermoni* incitarunt & male affectos reddiderunt animos Gentium adverſus fratres.

3 Aliquantum igitur tempus *ibi* commorati ſunt libere loquentes freti Domino, qui teſtimonium dabat ſermoni gratiæ ſuæ, dabatque ut ſigna & prodigia ederentur per manus eorum,

4 Sciſſa eſt autem multitudo urbis: & alii quidem erant à Judæis, alii vero ab Apoſtolis.

5 Cum autem factus eſſet impetus Gentium ac Judæorum unà cum ſuis primoribus ad eos contumeliis afficiendos & lapidandos,

6 Re inter ſe animadverſa perfugerunt in civitates Lycaoniæ Lyſtram & Derben, & circumjacentem regionem:

7 Et illic evangelizaverunt.

8 Quidam autem vir Lyſtris captus pedibus ſedebat, claudus ab utero matris ſuæ, qui nunquam ambulaverat.

9 Hic audivit Paulum loquentem: qui cum intendiſſet in eum oculos, & vidiſſet quod fidem haberet *ſe* liberatum iri,

10 Dixit voce magna, Surge in pedes tuos rectus. At *ille* & exſiliit, & ambulavit.

11 Turba vero cum vidiſſet quod fecerat Paulus, ſuſtulerunt vocem ſuam, Lycaonice dicentes, Dii affimilati hominibus, deſcenderunt ad nos.

12 Vocabantque Barnabam, Jovem: Paulum vero, Mercurium:

rium: quoniam is præibat in loquendo.

13 Sacerdos autem Jovis collocati ante illorum urbem, cum tauros vittatos ad vestibula adduxisset, volebat cum turba sacrificare.

14 Quod cum audissent Apostoli Barnabas & Paulus, diruptis palliis suis insiluerunt in turbam, clamantes,

15 Ac dicentes, Viri, cur ista facitis? nos quoque sumus homines iisdem quibus vos affectionibus obnoxii, annunciantes, ut à vanis istis rebus convertatis vos ad Deum illum vivum, qui fecit cœlum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt,

16 Quique præteritis ætatibus sivit omnes Gentes suis ipsarum viis incedere.

17 Quanquam non passus est se *esse* expertem testimonii, bona tribuendo, dans nobis cœlitus pluvias ac præstituta tempora fructibus perferendis apta, implens cibo & oblectatione corda nostra.

18 Et hæc dicentes, vix compescuerunt turbam ne ipsis sacrificaret.

19 Supervenerunt autem quidam Judæi Antiochiâ, & Iconio, qui persuasâ turbâ, Paulum lapidatum traxerunt extra urbem, existimantes eum mortuum esse.

20 Cum autem circumstetissent eum discipuli, surrexit, & ingressus est urbem, & postridie egressus venit Derben cum Barnaba.

21 Cumque evangelizassent urbi illi, & discipulos multos adjunxissent, reversi sunt Lystram & Iconium & Antiochiam:

22 Confirmantes animos discipulorum, hortantes ut permanerent in fide, & *dicentes* oportere per multas afflictiones nos ingredi in regnum Dei.

23 Cumque ipsi per suffragia creassent per singulas Ecclesias Presbyteros, & orassent cum jejuniis, commendarunt eos Domino in quem crediderant.

24 Peragratâque Pisidiâ, venerunt in Pamphyliam.

25 Ac Pergæ locuti *Domini* sermonem, descenderunt Attaliam.

26 Et illinc enavigarunt Antiochiam, unde fuerant commendati gratiæ Dei ad opus quod expleverant.

27 Cum autem veniissent & congregassent Ecclesiam, retulerunt quanta Deus per ipsos effecisset, & eum aperuisse Gentibus ostium fidei.

28 Et commorati sunt illic non parvum tempus cum discipulis.

CAP. XV.

Synodus Hierosolymitana, & Pauli à Barnaba separatio & in Asiam ablegatio.

PORro quidam qui descenderant à Judæa, docebant fratres, & *dicebant*, Nisi circumcidamini ritu Mosis, non potestis servari.

2 Ortâ igitur repugnantiâ & disceptatione non parvâ à Paulo ac Barnaba adversus illos, constitutum fuit ut ascenderent Paulus & Barnabas & quidam alii ex illis, ad Apostolos ac Presbyteros Hierosolymam, super hac quæstione.

3 Illi ergo deducti ab Ecclesia peragrarunt Phœnicem & Samariam, narrantes conversionem

onem Gentium: & gaudio magno affecerunt omnes fratres.

4 Cum autem perveniſſent Hieroſolymam, excepti ſunt ab Eccleſia & ab Apoſtolis ac Presbyteris, & retulerunt quanta Deus per ipſos effeciſſet.

5 Sed (*aiebant*) quidam ſurrexerunt ex hæreſi Phariſæorum qui crediderunt, dicentes quod oporteat ipſos circumcidere, & *eis* mandare ut obſervent Legem Moſis.

6 Congregati ſunt igitur Apoſtoli & Presbyteri ut deſpicerent de hac re.

7 Cum autem multa diſceptatio fuiſſet, ſurgens Petrus dixit eis, Viri fratres, vos ſcitis Deum jampridem inter nos elegiſſe *me*, ut per os meum audirent Gentes ſermonem Evangelii, & crederent.

8 Et ille cordium cognitor Deus præbuit eis teſtimonium, dato ipſis Spiritu ſancto, ſicut & nobis:

9 Nihilque diſcrevit inter nos & illos, fide *ab ipſo* purificatis cordibus eorum.

10 Nunc ergo quid tentatis Deum, ad imponendum jugum cervici diſcipulorum, quod neque patres noſtri, neque nos portare valuimus?

11 Imo per gratiam Domini Jeſu Chriſti credimus nos ſervatum iri, quemadmodum & illos.

12 Tacuit autem tota multitudo, & audiebant Barnabam & Paulum, exponentes quanta Deus edidiſſet ſigna & prodigia per ipſos inter Gentes.

13 Poſtquam autem ipſi conticuiſſent, reſpondit Jacobus dicens, Viri fratres, audite me.

14 Symeon expoſuit quomodo primum Deus reſpexerit *Gentes*, ut ſumeret ex ipſis populum nomini ſuo.

15 Et huic *rei* conſonant verba Prophetarum: ſicut ſcriptum eſt,

16 Poſt hæc revertar, & reſtaurabo tabernaculum Davidis collapſum, & ruinas ejus reſtaurabo, & rurſus erigam illud:

17 Ut requirant reliqui homines Dominum, & omnes Gentes ſuper quas invocatum fuerit nomen meum, dicit Dominus qui facit hæc omnia.

18 Nota ſunt Deo ab *omni* ævo omnia opera ſua.

19 Quamobrem ego cenſeo non eſſe obturbandos eos qui ex Gentibus ad Deum ſe convertunt.

20 Sed ad eos ſcribendum ut abſtineant à pollutis per ſimulacra, & ſcortatione, & ſuffocatis rebus, & ſanguine.

21 Moſes enim ab ætatibus antiquis oppidatim habet qui ipſum prædicent, cum in ſynagogis per ſingula Sabbata legatur.

22 Tunc viſum eſt Apoſtolis & Presbyteris cum tota Eccleſia delectos ex ſeſe viros mittere Antiochiam cum Paulo & Barnaba, *nempe* Judam qui cognominabatur Barſabas, & Silam, viros primarios inter fratres:

23 Iſtis per eorum manum ſcriptis: Apoſtoli & Presbyteri & fratres, iis qui ſunt Antiochiæ & in Syria & in Cilicia fratribus, qui *ſunt* ex Gentibus, ſalutem.

24 Quoniam quoſdam è nobis egreſſos audivimus vos turbaſſe verbis, labefactantes ani-

mas veſtras, dicentes, *oportere vos* circumcidi, & ſervare Legem, quibus *hoc* non edixeramus.

25 Viſum eſt nobis concorditer coactis delectos viros mittere ad vos cum dilectis noſtris Barnaba & Paulo,

26 Hominibus qui expoſuerunt animas ſuas pro nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti.

27 Miſimus ergo Judam & Silam, qui & ipſi *vobis* eadem verbis renunciarent.

28 Viſum eſt enim Spiritui ſancto ac nobis, nequid amplius imponeremus vobis onus præter neceſſaria iſta:

29 *Videlicet* ut abſtineatis ab iis quæ ſunt immolata ſimulacris, & ſanguine, & ſuffocato, & ſcortatione: à quibus ſi vobis caveritis, bene agetis. Valete.

30 Illi igitur dimiſſi venerunt Antiochiam: & congregata multitudine reddiderunt epiſtolam.

31 Quam cum legiſſent, gaviſi ſunt ſuper ea exhortatione.

32 Judas quoque & Silas, cum eſſent & ipſi Prophetæ, multo ſermone adhortati ſunt, & confirmarunt fratres.

33 Cum autem egiſſent *illic* aliquandiu, dimiſſi ſunt cum pace à fratribus ad Apoſtolos.

34 Silæ tamen viſum eſt ibi manere.

35 Paulus autem & Barnabas commorati ſunt Antiochiæ, docentes & evangelizantes, cum aliis etiam multis, ſermonem Domini.

36 Poſt aliquot autem dies dixit Barnabæ Paulus, Reverſi inviſamus fratres noſtros oppidatim in quibus annunciavimus ſermonem Domini, *cognituri* quomodo *ſe* habeant.

37 Barnabæ vero conſilium erat aſſumere ſecum Joannem qui vocabatur Marcus.

38 Paulus autem æquum cenſebat, eum non ſimul aſſumere qui abſceſſiſſet ab ipſis ex Pamphylia, nec eorum comes in illo opere fuiſſet.

39 Orta igitur fuit exacerbatio, adeo ut alter ab altero abſceſſerint: & Barnabas aſſumto Marco navigarit in Cyprum:

40 Paulus vero allecto Sila abiit commendatus gratiæ Dei à fratribus.

41 Peragravitque Syriam ac Ciliciam confirmans Eccleſias.

CAP. XVI.

Profectio & perſecutio Pauli multiplex.

DEvenit autem Derben & Lyſtram: & ecce, diſcipulus quidam erat illic nomine Timotheus, filius mulieris cujuſdam Judææ fidelis, patris autem Græci.

2 Huic dabant teſtimonium fratres qui Lyſtris erant & Iconii.

3 Eum *itaque* voluit Paulus ſecum proficiſci: & aſſumtum eum circumcidit, propter Judæos qui in illis locis erant: ſciebant enim omnes Patrem ejus Græcum eſſe.

4 Prout autem pertranſibant urbes, tradebant eis obſervanda placita illa quæ decreta fuerant ab Apoſtolis & Presbyteris qui Hieroſolymis erant.

5 Itaque Eccleſiæ confirmabantur fide, & exuberabant numero quotidie.

6 Phrygiâ autem peragratâ & Galaticâ regione, prohibiti

à

à Spiritu ſancto loqui ſermonem *Dei* in Aſia,

7 Cum veniſſent in Myſiam, tentabant ire verſus Bithyniam: ſed non ſivit eos *ire* Spiritus Jeſu.

8 Præteritâ igitur Myſiâ, deſcenderunt Troada.

9 Et viſum per noctem conſpectum eſt Paulo: Vir Macedo quidam adſtabat precans eum, & dicens, Tranſiens in Macedoniam, ſuccurre nobis.

10 Ut autem hoc viſum vidit, ſtatim ſtuduimus abire in Macedoniam, collatis argumentis colligentes quod advocaſſet nos Dominus ut eis evangelizaremus.

11 Provecti igitur Troade, rectum curſum tenuimus Samothracen, & ſequenti die Neapolin:

12 Et illinc Philippos, quæ eſt prima hujus partis Macedoniæ urbs, colonia. Commorati ſumus autem in ea urbe aliquot dies.

13 Et die Sabbati egreſſi ſumus ex urbe ad flumen, ubi ſolebat eſſe oratio: & cum conſediſſemus, allocuti ſumus mulieres quæ convenerant.

14 Quædam autem mulier nomine Lydia, quæ purpuram vendebat, ex urbe Thyatirorum, Deum colens, *nos* audivit: cujus Dominus adaperuit cor ut attenderet iis quæ dicebantur à Paulo.

15 Cum autem baptizata eſſet & domus ejus, rogavit *nos*, dicens, Si judicaſtis me fidelem eſſe Domino, ingreſſi domum meam, manete. Et adegit nos.

16 Factum eſt autem proficiſcentibus nobis ad orationem, ut ancillula quædam habens ſpiritum Pythonis, occurreret nobis, quæ quæſtum magnum præbebat dominis ſuis, vaticinando.

17 Hæc ſubſecuta Paulum ac nos, clamabat, dicens, Iſti homines, ſervi ſunt Dei illius altiſſimi, qui annunciant vobis viam ſalutis.

18 Hoc autem fecit ad multos dies: ſed moleſte ferens Paulus, & ſeſe convertens, ſpiritui illi dixit, Mando tibi per nomen Jeſu Chriſti ut exeas ab ea. Exiit igitur eodem illo momento.

19 Videntes autem illius *ancillulæ* domini abiiſſe ſpem quæſtûs ſui, prehenſum Paulum & Silam traxerunt in forum ad magiſtratus.

20 Et cum pertraxiſſent eos ad prætores, dixerunt, Homines iſti conturbant civitatem noſtram cum ſint Judæi:

21 Et annunciant ritus quos non licet nobis recipere, neque uſurpare, cum ſimus Romani.

22 Unà vero inſurrexit turba adverſus eos: & prætores diruptis eorum veſtibus juſſerunt *eos* virgis cædi.

23 Et cum multas plagas eis impoſuiſſent, conjecerunt *eos* in carcerem, additis mandatis commentarienſi ut tuto eos aſſervaret.

24 Qui tali accepto mandato, conjecit eos in intimum carcerem, & pedes eorum adſtrinxit numella.

25 Media autem nocte orantes Paulus & Silas hymnos canebant Deo: & qui vincti erant exaudiebant eos.

26 Repente vero terræ mo-

tus magnus exſtitit, ita ut quaterentur fundamenta carceris: & illico apertæ ſunt omnes fores, & omnium vincula laxata.

27 Expergefactus autem commentarienſis, cum videret fores carceris apertas, ſtricto gladio erat ſeipſum interfecturus, exiſtimans vinctos effugiſſe:

28 Clamavit vero Paulus voce magna, dicens, Nequid feceris tibiipſi mali: omnes enim hîc ſumus.

29 Is autem petito lumine irrupit, & tremefactus accidit Paulo & Silæ *ad pedes*.

30 Et productis ipſis foras, ait, Domini, quid me oportet facere ut ſerver?

31 At illi dixerunt, Crede in Dominum Jeſum Chriſtum, & ſervaberis tu ac domus tua.

32 Et locuti ſunt ei ſermonem Domini, & omnibus qui erant domi ipſius.

33 *Ipſe* vero illis aſſumtis eâ ipsâ horâ noctis, lavit *eorum* plagas: & baptizatus eſt ipſe & omnes *domeſtici* illius illico.

34 Et ipſis deductis domum ſuam, appoſuit menſam: & exſultavit quod cum univerſa domo ſua credidiſſet Deo.

35 Die autem exorto, prætores miſerunt viatores qui dicerent, Dimitte homines illos.

36 Renunciavit autem commentarienſis hos ſermones Paulo, Miſerunt, *inquit*, præfecti ut dimittamini: nunc igitur egreſſi, ite in pace.

37 Paulus autem dixit eis, Cæſos nos publice, indictâ causâ, cum ſimus Romani, conjecerunt in carcerem, & nunc clam nos ejiciunt? non profecto: ſed veniant ipſi, & nos educant.

38 Renunciarunt autem prætoribus viatores verba iſta: metueruntque audito eos Romanos eſſe.

39 Et venientes precati ſunt eos, & eductos rogarunt ut egrederentur ex urbe.

40 Egreſſi autem è carcere introierunt ad Lydiam: & viſis fratribus, conſolati ſunt eos, & egreſſi ſunt *ex urbe*.

CAP. XVII.

Paulus prædicat Theſſalonicæ & Athenis.

ITinere autem facto per Amphipolin & Apolloniam, venerunt Theſſalonicam, ubi erat ſynagoga quædam Judæorum.

2 Paulus vero ſicut conſueverat introivit ad eos, & per Sabbata tria diſſeruit *cum* eis ex Scripturis,

3 Explicâns & ob oculos ponens oportuiſſe Chriſtum pati, & reſurgere ex mortuis: & hunc Jeſum, quem ego, *inquit*, annuncio vobis, eſſe Chriſtum illum.

4 Nonnulli igitur eorum aſſenſi ſunt, & conſociati ſunt Paulo & Silæ, & religioſorum Græcorum multitudo magna, & ex mulieribus primariis non paucæ.

5 Sed invidiâ commoti Judæi qui *ſermoni* non paruerunt, aſſumtis quibuſdam circumforaneis viris malis, ac turbâ coactâ, fecerunt ut civitas tumultuaretur, & adorti domum Jaſonis, ſtudebant eos adducere ad populum.

6 Et cum non inveniſſent eos, traxerunt Jaſonem & quoſdam fratres ad civitatis magiſtratus vociferantes, iſti qui orbis

bis terrarum ſtatum ſubverterunt, etiam hic adſunt:

7 Quos excepit Jaſon: qui omnes contra edicta Cæſaris faciunt, regem alium dicentes eſſe, *nempe* Jeſum.

8 Commoverunt autem turbam & civitatis magiſtratus hæc audientes.

9 *Qui* tamen cum ſatis accepiſſent ab Jaſone & reliquis dimiſerunt eos.

10 Fratres vero ſtatim per noctem Paulum ſimul & Silam emiſerunt Beræam: qui cum adveniſſent, ierunt in ſynagogam Judæorum.

11 Iis autem *Judæis* qui erant Theſſalonicæ fuerunt iſti generoſiores, ut qui receperint ſermonem cum omni alacritate, quotidie examinantes Scripturas an hæc ita ſe haberent.

12 Multi igitur crediderunt ex eis, & Græcarum mulierum honoratarum, & virorum non pauci.

13 Ut autem cognoverunt Theſſalonicenſes Judæi, Berææ quoque annunciatum eſſe à Paulo ſermonem Dei, venerunt etiam illuc, concitantes turbam.

14 Sed tunc ſtatim Paulum emiſerunt fratres, ut iret velut ad mare: Silas autem & Timotheus remanſerunt illic.

15 Qui vero Paulum ſuſceperant tuto loco conſtituendum, deduxerunt eum Athenas uſque: & accepto præcepto ad Silam ac Timotheum, ut quam citiſſime ad ipſum venirent, abierunt.

16 Paulo vero Athenis illos exſpectante, irritabatur ſpiritus ejus in ipſo, cum conſpiceret urbem idolis refertam.

17 Diſſerebat igitur in ſynagoga cum Judæis & religioſis, & in foro quotidie cum quibuſvis obviis.

18 Quidam autem ex Epicureis & Stoicis Philoſophis conflictabantur cum eo: & quidam dicebant, Quid vult garrulus iſte dicere? Alii vero, Peregrinorum deorum videtur annunciator eſſe: quoniam Jeſum & reſurrectionem ipſis annunciabat.

19 Et prehenſum eum duxerunt in Areopagum, dicentes, Poſſumusne ſcire quæ ſit iſta nova de qua tu loqueris doctrina?

20 Peregrina enim quædam infers auribus noſtris: volumus ergo ſcire quidnam iſta ſibi velint.

21 (Cæterum Athenienſes omnes & inquilini peregrini nulli alii rei vacabant niſi ad dicendum aut audiendum aliquid novi.)

22 Cum autem conſtitiſſet Paulus in medio Areopagos, dixit, Viri Athenienſes, omnino conſpicio vos quaſi religioſiores.

23 Pertranſiens enim & contemplans ſacra veſtra, inveni etiam aram cui inſcriptum erat, Ignoto Deo. Quem ergo ignorantes colitis, hunc ego vobis annuncio.

24 Deus ille qui fecit mundum & omnia quæ in eo ſunt, cum ſit cœli & terræ Dominus, in manufactis templis non habitat:

25 Nec manibus hominum colitur, alicujus rei egens: cum ipſe det omnibus vitam & halitum & omnia.

26 Fecitque ex uno ſanguine

totam gentem hominum, ut habitaret ſuper univerſa ſuperficie terræ, definitis præſtitutis temporibus, & poſitis terminis habitationis eorum :

27 Ut quærerent Dominum, ſi forte palpando eum invenirent : quanquam profecto non longe abeſt ab unoquoque noſtrûm.

28 In ipſo enim vivimus, & movemur, & ſumus : ſicut & quidam veſtratium poetarum dixerunt, Nam hujus progenies etiam ſumus.

29 Progenies ergo Dei cum ſimus, non debemus exiſtimare auro & argento, aut lapidi, ſculpturæ artificii & excogitationis hominum, numen eſſe ſimile.

30 Deus igitur temporibus iſtius ignorantiæ connivendo diſſimulatis, nunc denunciat omnibus ubique hominibus ut reſipiſcant :

31 Eò quod ſtatuit diem quo juſte judicaturus eſt orbem terrarum, per eum virum quem definiit, fide *ejus rei* palam factâ omnibus, cum illum ex mortuis ſuſcitaret.

32 Cum audiſſent autem reſurrectionem mortuorum, alii quidem ſannis *eum* excipiebant, alii vero dicebant, Audiemus te rurſus de hac re.

33 Et ita Paulus exivit è medio eorum.

34 Quidam vero ei ſeſe adjunxerunt & crediderunt : in quibus *fuit* & Dionyſius Areopagita, & mulier nomine Damaris, & alii cum eis.

CAP. XVIII.

Paulus viſitat multas Eccleſias : Apollos penitius informatur in fide Chriſti.

POſtea Paulus cum diſceſſiſſet Athenis, venit Corinthum :

2 Et reperto quodam Judæo, nomine Aquilâ, Pontico natione, qui nuper venerat ex Italia, & Priſcillâ uxore ejus, (eò quod edixiſſet Claudius ut omnes Judæi Româ excederent) venit ad eos :

3 Et quia ejuſdem erat artificii, habitavit apud eos, & operabatur : erat enim ars illorum conficere tabernacula.

4 Diſſerebat autem in ſynagoga omnibus Sabbatis, & in ſuam ſententiam adducebat tum Judæos, tum Græcos.

5 Ut autem advenerunt è Macedonia Silas & Timotheus, conſtringebatur ſpiritu Paulus, etiam atque etiam teſtificans Judæis Jeſum *eſſe* Chriſtum illum.

6 Ipſis autem obſiſtentibus & blaſphemantibus, excuſſis veſtibus dixit eis, Sanguis veſter *eſto* ſuper caput veſtrum : mundus ego, ab hoc tempore ad Gentes proficiſcar.

7 Et digreſſus illinc, introiit domum cujuſdam nomine Juſti, colentis Deum, cujus domus erat confinis ſynagogæ.

8 Criſpus autem præfectus ſynagogæ credidit Domino cum tota domo ſua : multique Corinthiorum audientes credebant & baptizabantur.

9 Dixit autem Dominus nocte per viſionem Paulo, Ne metue, ſed loquere, & ne tacueris :

10 Nam ego ſum tecum, & nemo te invadet ut male te accipiat : quoniam populus eſt mihi multus in hac urbe.

11 Commoratus eſt itaque *illic* annum & ſex menſes, docens

docens apud eos ſermonem Dei.

12 Cum autem Gallio eſſet Proconſul Achaiæ, inſurrexerunt concorditer Judæi in Paulum, & adduxerunt eum ad tribunal,

13 Dicentes, Iſte perſuadet hominibus colere Deum contra Legem.

14 Paulo vero os aperturo, dixit Gallio Judæis, Si quid injuſte factum eſſet, aut facinus ſceleratum, O Judæi, quatenus ferret ratio vos ſufferrem.

15 Sin vero quæſtio eſt de ſermone & nominibus & lege veſtrate, ipſi videritis: judex enim ego iſtarum rerum eſſe nolo.

16 Et abegit eos à tribunali.

17 Prehenſum autem omnes Græci Soſthenem præfectum ſynagogæ cædebant ante tribunal: neque quicquam eorum Gallioni curæ erat.

18 Paulus vero cum adhuc *illic* permanſiſſet dies ſatis multos, valedicto fratribus, enavigavit in Syriam, & cum eo Priſcilla & Aquila, cum totondiſſet caput Cenchreis: habebat enim votum.

19 Devenit autem Epheſum, & eos ibi dereliquit: ipſe vero ingreſſus ſynagogam, diſſeruit cum Judæis.

20 Rogantibus autem ipſis ut diutius apud ipſos maneret, non annuit:

21 Sed valedixit eis, dicens, Oportet omnino me diem feſtum qui inſtat agere Hieroſolymis: ſed iterum revertar ad vos, Deo volente. Et provectus eſt Epheſo.

22 Cumque deſcendiſſet Cæſaream, aſcendiſſetque *Hieroſolymam*, & ſalutaſſet Eccleſiam, deſcendit Antiochiam.

23 Et cum egiſſet *illic* aliquandiu temporis, abiit, pertranſiens ordine Galaticam regionem & Phrygiam, confirmans omnes diſcipulos.

24 Judæus autem quidam Apollos nomine, Alexandrinus natione, vir eloquens, pervenit Epheſum, potens in Scripturis.

25 Hic erat initiatus viâ Domini, & fervens ſpiritu, loquebatur & docebat diligenter ea quæ ſunt Domini, ſciens tantum Baptiſma Joannis.

26 Cœpitque libere loqui in ſynagoga: quem auditum Aquila & Priſcilla aſſumſerunt, & penitius ei expoſuerunt viam Dei.

27 Cum autem vellet tranſire in Achaiam, fratres *eum* adhortati, ſcripſerunt diſcipulis ut exciperent eum: qui cum adveniſſet, multum contulit iis qui credideranr per gratiam.

28 Magna enim contentione Judæos magis ac magis redarguebat publice, oſtendens per Scripturas Jeſum eſſe Chriſtum illum.

CAP. XIX.

Libris magicis Epheſi combuſtis, & idololatriâ reprehenſa excitantur turbæ, quæ tamen ſedantur

FActum eſt autem interim dum Apollos eſſet Corinthi, ut Paulus peragratis ſuperioribus partibus, veniret Epheſum: ubi cum diſcipulos quoſdam inveniſſet,

2 Dixit eis, Num Spiritum ſanctum accepiſtis poſteaquam credidiſtis? Illi vero dixerunt ei, Imo ſitne Spiritus ſanctus ne audivimus quidem.

3 Tunc

3 Tunc dixit eis, In quid ergo baptizati estis? Ipsi vero dixerunt, in Joannis baptisma.

4 Dixit autem Paulus, Joannes quidem baptizavit baptismo resipiscentiæ, dicens populo ut in eum, qui venturus erat post ipsum, crederent, hoc est in Christum Jesum:

5 Qui vero *illum* audierunt baptizati sunt in nomen Domini Jesu.

6 Et cum imposuisset eis manus Paulus, venit Spiritus sanctus in eos, & loquebantur linguis, & prophetabant.

7 Erant autem omnes isti viri circiter duodecim.

8 *Ipse* porro ingressus synagogam, libere loquebatur, ad tres menses disserens & suadens quæ ad regnum Dei *pertinent*.

9 Cum autem quidam indurarentur & obedire nollent *sermoni*, male loquentes de via illa *Dei* in conspectu multitudinis, abscedens ab illis separavit discipulos, quotidie disserens in schola Tyranni cujusdam.

10 Hoc autem factum est per biennium: *ita* ut omnes qui habitabant in Asia, tum Judæi tum Græci, audierint sermonem Domini Jesu.

11 Virtutesque non vulgares edebat Deus per manus Pauli:

12 *Ita* ut etiam ad ægrotantes deferrentur à corpore ejus sudaria seu semicinctia, & discederent ab eis morbi, & spiritus mali ab eis exirent.

13 Aggressi sunt vero quidam ex circulatoribus Judæis exorcistis, nominare super eos qui habebant spiritus malos, nomen Domini Jesu, dicentes, Adjuramus vos per Jesum quem Paulus prædicat.

14 Erant autem quidam filii Scevæ Judæi primarii Sacerdotis septem, qui hoc faciebant.

15 Respondens vero spiritus malus, dixit, Jesum novi, & Paulum scio: vos autem qui estis?

16 Et insiliit in eos homo in quo erat spiritus ille improbus, & superatis illis, invaluit contra eos, ita ut nudi & vulnerati effugerent ex domo illa.

17 Id vero innotuit omnibus tum Judæis tum Græcis qui habitabant Ephesi: & incidit metus in eos omnes, & magnificabatur nomen Domini Jesu.

18 Et multi eorum qui crediderant, veniebant confitentes & indicantes facta sua.

19 Non pauci vero ex iis qui curiosa illa exercuerant, comportatos libros exusserunt in omnium conspectu: quorum supputatis pretiis, repererunt denariorum quinquaginta millia.

20 Ita fortiter crescebat sermo Domini & invalescebat.

21 His autem impletis, induxit in animum Paulus, peragratâ Macedoniâ & Achaiâ, proficisci Hierosolymam, dicens, Postquam illic fuero, oportet me Romam etiam videre.

22 Missis vero in Macedoniam duobus ex iis qui subserviebant ei, *videlicet* Timotheo & Erasto, ipse substitit ad tempus in Asia.

23 Ortus est autem illo tempore tumultus non parvus super via *Dei*.

24 Nam quidam nomine Demetrius, signator argenti, qui faci-

faciebat templa Dianæ argentea, præbebat artificibus non parvum quæſtum.

25 Quibus ille congregatis,& iſtiuſmodi rerum opificibus, dixit, Viri, ſcitis ex hoc quæſtu noſtras eſſe copias:

26 Et ſpectatis & auditis Paulum iſtum non ſolum Epheſinam, ſed prope totius Aſiæ non parvam turbam perſuadendo avertiſſe, dicentem deos illos non eſſe qui manibus fiant.

27 Non ſolum autem periculum eſt ne iſtud quod nobis eſt peculiare, nobis probroſum evadat, ſed etiam ne magnæ deæ Dianæ templum pro nihilo reputetur, futurumque ſit ut etiam deſtruatur majeſtas ejus, quam Aſia tota & orbis terrarum colit.

28 *His* autem auditis, pleni excandeſcentiâ, clamaverunt dicentes, Magna *eſt* Diana Epheſiorum.

29 Et impleta eſt civitas tota confuſione, & irruerunt concorditer in theatrum, correpto Gaio & Ariſtarcho Macedonibus, ſociis peregrinationis Pauli.

30 Paulo vero volente prodire ad populum, non ſiverunt eum *prodire* diſcipuli.

31 Sed & quidam ex Aſiarchis cum eſſent ei amici, *nuncis* ad eum miſſis, rogarunt ne ſe daret in theatrum.

32 Alii igitur aliud clamitabant: erat enim concio conturbata, & plerique neſciebant cujus *rei* causâ convenîſſent.

33 Ex turba vero *quidam* produxerunt Alexandrum, propellentibus eum Judæis. Alexander autem manu ſilentio poſtulato, volebat defenſione uti apud populum.

34 Quem ut agnoverunt Judæum eſſe, vox exſtitit una ab omnibus *profecta*, quaſi ad horas duas clamitantibus, Magna eſt Diana Epheſiorum.

35 Tum ſcriba cum ſedaſſet turbam, dixit, Viri Epheſii, quiſnam eſt hominum qui neſciat Epheſiorum urbem ædituam eſſe magnæ deæ Dianæ, & à Jove delapſi *ſimulachri?*

36 Cum igitur iſtis non poſſit contradici, oportet vos ſedatos eſſe, nec quicquam præceps facere.

37 Adduxiſtis enim homines iſtos, neque ſacrilegos, neque blaſphemantes deam veſtram.

38 Quod ſi Demetrius, & qui cum eo ſunt artifices, negotium habent cum aliquo, agitur forum, & Proconſules adſunt, alii alios poſtulanto.

39 Siquid autem de rebus aliis requiritis, in legitima concione explicabitur.

40 Nam periculum eſt ne poſtulemur ſeditionis propter *diem* hodiernum, cum nulla ſubſit cauſa ob quam poſſimus reddere rationem concurſûs iſtius. Et cum hæc dixiſſet, dimiſit concionem.

CAP. XX.

Paulus excitat Eutychum, Presbyteros Epheſinos vocat Miletum, ibique habet concionem valedictoriam

POſtquam vero ceſſavit tumultus,cum advocaſſet Paulus diſcipulos, & complexus eſſet, abiit profecturus in Macedoniam.

2 Cum autem illas partes peragraſſet, & hortatus illos fuiſſet

isset multo sermone, venit in Græciam.

3 Et *ibi* peractis mensibus tribus, cum ei in Syriam navigaturo factæ fuissent à Judæis insidiæ, sententia fuit reverti per Macedoniam.

4 Comitatus autem eum usque in Asiam Sopater Berœensis: ex Thessalonicensibus vero, Aristarchus, & Secundus, & Gaius Derbæus, & Timotheus:

5 Asiani vero, Tychicus & Trophimus, qui cum præivissent, exspectarunt nos Troade:

6 Nos vero enavigavimus Philippis post dies Azymorum, & venimus ad eos Troadem intra dies quinque, ubi commorati sumus dies septem.

7 Primo autem die hebdomadis, congregatis discipulis ad frangendum panem, Paulus disserebat, abiturus postridie, produxitque sermonem usque in mediam noctem.

8 Erant vero lucernæ non paucæ in cœnaculo ubi erant congregati.

9 Sedens autem quidam adolescens nomine Eutychus in fenestra, obrutus somno profundo, cum diutius differret Paulus, præ somno deturbatus, decidit ex tertia contignatione deorsum: & sublatus est mortuus.

10 Cum descendisset autem Paulus, prolapsus est in eum: & *eum* complexus dixit, Ne tumultuamini: anima enim ejus in ipso est.

11 Cum igitur ascendisset, fregisseteque panem, & cibum sumsisset, aliquandiu collocutus usque ad diluculum, ita *demum* digressus est.

12 Adduxerunt autem puerum viventem & solatium acceperunt non mediocre.

13 Nos vero progressi ad navem, provecti sumus Assum, illinc recepturi Paulum: sic enim edixerat, pedibus ipse iter facturus.

14 Ut autem conjunxit *sese* nobiscum apud Assum, recepto eo venimus Mitylenen.

15 Et cum illinc enavigassemus, sequenti die devenimus è regione Chii, postridie vero appulimus Samum: & cum diversati essemus apud Trogyllium, sequenti die venimus Miletum.

16 Decreverat enim Paulus præternavigare Ephesum, ne ipsi contingeret tempus terere in Asia. Festinabat enim, ut si fieri posset, die Pentecostes esset Hierosolymis.

17 Missis autem Mileto *nunciis* Ephesum, accersivit Presbyteros Ecclesiæ.

18 Qui cum ad ipsum venissent, dixit eis, Vos scitis quomodo à primo die quo ingressus sum Asiam, vobiscum per id omne tempus fuerim,

19 Serviens Domino cum omni animi submissione, & multis lacrymis ac tentationibus, quæ mihi evenerunt in Judæorum insidiis.

20 Uti nihil subterfugerim eorum quæ *vobis* conducerent, quominus *ea* vobis annunciarem, & docerem vos publice & domatim:

21 Etiam atque etiam testificans Judæis simul & Græcis conversionem ad Deum, & fidem quæ est in Dominum nostrum Jesum Christum.

22 Et

22 Et nunc ecce, ego vinctus Spiritu, proficiſcor Hieroſolymam, ignorans quæ in ea mihi occurrent:

23 Niſi quod Spiritus ſanctus oppidatim etiam atque etiam teſtificatur, dicens vincula & afflictiones me manere.

24 Sed nullius rei habeo rationem, neque vita mea mihiipſi cara eſt, ut conſummem curſum meum cum gaudio, & miniſterium quod accepi à Domino Jeſu, ad etiam atque etiam teſtificandum Evangelium gratiæ Dei.

25 Et nunc ecce, ego ſcio non amplius viſuros faciem meam ullos ex vobis omnibus, per quos tranſivi prædicans regnum Dei.

26 Ideo teſtor vobis hodierno die, me purum eſſe à ſanguine omnium.

27 Non enim ſubterfugi quominus annunciarem vobis omne Dei conſilium.

28 Attendite igitur *animum* ad vos ipſos & totum gregem, in quo vos Spiritus ille ſanctus conſtituit Epiſcopos, ad paſcendam Eccleſiam Dei, quam ſuo illo proprio ſanguine acquiſivit.

29 Ego enim iſtud ſcio, lupos graves, non parcentes gregi, ingreſſuros eſſe ad vos poſt diſceſſum meum.

30 Et ex vobiſipſis exorituros qui loquantur perverſa, ut diſcipulos poſt ſe abſtrahant.

31 Ideo vigilate, memores me per triennium nocte & die non ceſſaſſe cum lacrymis admonere unumquemque.

32 Et nunc quoque, fratres, commendo vos Deo & ſermoni gratiæ ipſius, qui *quidem Deus* poteſt *vos* ſuperſtruere, & dare vobis quod hæreditatis jure poſſideatis cum ſanctificatis omnibus.

33 Argentum vel aurum aut veſtem nullius concupivi.

34 Imo ipſi noſtis, uſibus meis & iis qui mecum ſunt manus iſtas miniſtraſſe.

35 In omnibus oſtendi vobis oportere ſic laborando ſuſcipere infirmos, & meminiſſe verborum Domini Jeſu, ipſum *videlicet* dixiſſe, Beatum eſt dare potius quam accipere.

36 Et cum hæc dixiſſet, poſitis genibus ſuis, oravit cum illis omnibus.

37 Non parvus autem fletus omnium ortus eſt: & ruentes in collum Pauli, deoſculabantur eum:

38 Cruciati maxime ob ſermonem quem dixerat, ipſos non eſſe amplius faciem ejus conſpecturos: & deduxerunt eum ad navim.

CAP. XXI.

Agabus prophetat, & Paulus Hieroſolymis capitur.

UT autem provecti ſumus, avulſi ab eis, recto curſu venimus Coum, & ſequenti die Rhodum, & illinc Patara.

2 Et nacti navem trajicientem in Phœniciam, *eâ* conſcensâ, provecti ſumus.

3 Cum autem cœpiſſet *nobis* apparere Cyprus, & eam ad ſiniſtram reliquiſſemus, navigavimus in Syriam, & devecti ſumus Tyrum: illic enim navis erat ſuum onus expoſitura.

4 Permanſimus autem ibidem dies ſeptem, inventis diſcipulis: qui Paulo dicebant per Spiri-

Spiritum ne aſcenderet Hieroſolymam.

5 Sed peractis illis diebus, abiimus, omnibus deducentibus nos, cum uxoribus & liberis, extra urbem uſque, & poſitis genibus in littore, oravimus.

6 Et alii alios complexi, conſcendimus navim : illi autem reverſi ſunt domum ſuam.

7 Nos vero navigatione perfecta, devenimus Tyro Ptolemaida: & ſalutatis fratribus, manſimus diem unum apud eos.

8 Poſtridie vero egreſſi Paulus & nos qui cum eo eramus, venimus Cæſaream : & ingreſſi domum Philippi Evangeliſtæ (qui erat unus ex illis ſeptem) manſimus apud eum.

9 Huic autem erant quatuor filiæ virgines prophetantes.

10 Et cum *illic* permanſiſſemus dies complures, deſcendit ex Judæa quidam propheta nomine Agabus:

11 Qui cum veniſſet ad nos, & ſumſiſſet zonam Pauli, vinctis ſibi manibus ac pedibus, dixit, Hæc dicit Spiritus ſanctus, Virum cujus eſt hæc zona, ita vincient Hieroſolymis Judæi, tradentque in manus Gentium.

12 Ut vero iſta audivimus, rogabamus & nos & ejus loci incolæ, ne aſcenderet Hieroſolymam.

13 Sed reſpondit Paulus, Quid facitis, flentes & emollientes cor meum ? Nam ego non ſolum vinciri, ſed & mori paratus ſum Hieroſolymis pro nomine Domini Jeſu.

14 Cum igitur non aſſentiretur, acquievimus, dicentes, Fiat Domini voluntas.

15 Porro poſt dies iſtos collectis ſarcinis aſcendimus Hierolymam.

16 Venerunt autem ſimul etiam *aliqui* ex diſcipulis Cæſareâ nobiſcum, adducentes apud quem diverſaremur, Mnaſonem quendam Cyprium, antiquum diſcipulum.

17 Cum igitur perveniſſemus Hieroſolymam, libenter exceperunt nos fratres.

18 Sequente vero die introiit Paulus nobiſcum ad Jacobum, & omnes Presbyteri adfuerunt.

19 Quos complexus, expoſuit ordine ſingula quæ Deus fecerat inter Gentes per ipſius miniſterium.

20 At illi *his* auditis, glorificaverunt Dominum : & dixerunt ei, Vides, frater, quot ſint millia Judæorum qui crediderunt : ſuntque omnes accenſi zelo Legis.

21 Audierunt autem de te ex aliorum ſermone, te defectionem à Moſe docere omnes qui inter Gentes ſunt Judæos, & dicere eos non debere circumcidere filios, neque *ſecundum* ritus ambulare.

22 Quid eſt ergo ? omnino oportet convenire multitudinem: audient enim te veniſſe.

23 Hoc igitur fac quod tibi dicimus : Sunt nobis viri quatuor qui voto ſeſe obſtrinxerunt.

24 His aſſumtis, ſanctificator cum eis, & adde ad eorum ſumtus, ut radant capita, & norint omnes nihil eſſe eorum quæ de te auditione acceperunt, ſed te quoque ita incedere ut Legem obſerves.

25 De iis autem qui crediderunt ex Gentibus, nos ſcripſimus,

mus, & decrevimus nequid hujuſmodi obſervent, niſi ut caveant ab iis quæ ſunt immolata ſimulacris, & à ſanguine, & rebus ſuffocatis, & ſcortatione.

26 Tum Paulus aſſumtis viris illis, ſequente die cum eis ſanctificatus ingreſſus eſt in templum, denuncians expletionem dierum ſanctificationis, uſquedum oblata fuit pro unoquoque eorum oblatio.

27 Cum autem ſepteni illi dies jam eſſent finiendi, qui ex Aſia *advenerant* Judæi ipſum conſpicati in templo, concitarunt totam turbam, & injecerunt manus in eum,

28 Clamantes, Viri Iſraelitæ, ſuccurrite: hic ille homo eſt qui adverſus populum & Legem & locum hunc omnes ubique docet: atque adeo Græcos introduxit in templum, & polluit ſanctum locum iſtum.

29 (Viderant enim antea Trophimum Epheſium in urbe cum eo, quem exiſtimabant fuiſſe à Paulo introductum in templum)

30 Commota eſt igitur urbs tota, & factus eſt concurſus populi: & prehenſum Paulum traxerunt è templo: ſtatimque clauſæ ſunt fores.

31 Studentibus autem ipſis eum interficere, pervenit rumor ad Tribunum cohortis, totam Hieroſolymam conturbatam eſſe:

32 Qui eo ipſo *momento* acceptis militibus ac Centurionibus, decurrit ad illos. At illi cum vidiſſent Tribunum & milites, ceſſarunt cædere Paulum.

33 Tunc appropinquans Tribunus prehendit eum, & juſſit vinciri catenis duabus: & percontatus eſt quiſnam eſſet, & quid feciſſet.

34 Alii autem aliud vociferabantur in turba: & cum non poſſet certum reſcire propter tumultum, juſſit eum duci in caſtra.

35 Cum igitur perveniſſet ad gradus, evenit ut portaretur à militibus propter violentiam turbæ.

36 Sequebatur enim multitudo populi, clamans, Tolle ipſum.

37 Paulus autem cum eſſet introducendus in caſtra dicit Tribuno, Licetne mihi aliquid tibi dicere? Qui dixit, Græce noſti?

38 Nonne tu es Ægyptius ille qui ante hoſce dies concitaſti & eduxiſti in deſertum quatuor millia ſicariorum?

39 Dixit autem Paulus, Ego quidem ſum Judæus Tarſenſis, urbis in Cilicia non obſcuræ civis: cæterum rogo te, permitte mihi ut alloquar populum.

40 Cum igitur ille permiſiſſet, Paulus ſtans in gradibus, manu ſilentium poſtulavit à plebe: & magno ſilentio facto, locutus eſt linguâ Hebræâ, dicens,

CAP. XXII.

Apologia Pauli, ejuſque fructus.

VIri fratres & patres, audite meam, quâ nunc apud vos utor, defenſionem.

2 Cum audiſſent autem eum Hebræâ linguâ ipſos alloqui, magis præbuerunt ſe quietos: *ipſe* vero dixit *eis*,

3 Ego quidem ſum Judæus, natus Tarſi, urbe Ciliciæ, nutritus vero in hac ipſa urbe apud pe-

des Gamalielis, eruditus ad exquiſitam formam patriæ legis, zelo Dei accenſus, ſicut & vos omnes eſtis hodie.

4 Qui hanc ſectam ſum perſecutus uſque ad mortem, vinciens ac tradens in carceres tum viros tum mulieres.

5 Ut & Pontifex maximus mihi teſtis eſt, & totus ſeniorum ordo: à quibus etiam acceptis ad fratres epiſtolis, Damaſcum proficiſcebar, adducturus etiam eos qui illic eſſent, vinctos Hieroſolymam, ut punirentur:

6 Factum eſt autem mihi iter facienti, & appropinquanti Damaſco circiter meridiem, ut repente è cœlo circumfulſerit me lux ingens tanquam fulgur.

7 Cecidique in ſolum, & audivi vocem dicentem mihi, Saul, Saul, quid me perſequeris?

8 Ego vero reſpondi, Quis es, Domine? Dixitque mihi, Ego ſum Jeſus ille Nazaræus, quem tu perſequeris.

9 Porro qui mecum erant, lucem quidem conſpexerunt, & expavefacti ſunt: vocem autem non audierunt ejus qui loquebatur mecum.

10 Dixi vero, Quid faciam, Domine? Dominus autem dixit mihi, Surge, ac proficiſcere Damaſcum: & illic tibi dicetur de omnibus quæ conſtitutum eſt tibi ut facias.

11 Cum vero non viderem præ gloria lucis illius, manu deductus ab iis qui mecum erant, veni Damaſcum.

12 Ananias autem quidam, vir pius ſecundum Legem, teſtimonio ornatus omnium *illic* habitantium Judæorum,

13 Veniens ad me & adſtans dixit mihi, Saul frater, recipe viſum. Et ego eodem illo momento viſu recepto illum vidi.

14 Ipſe autem dixit, Deus patrum noſtrorum deſignavit te qui cognoſceres ipſius voluntatem, & videres Juſtum illum, & audires vocem ex ore ipſius.

15 Nam eris ei teſtis apud omnes homines *eorum* quæ vidiſti & audiſti.

16 Et nunc quid cunctaris? ſurgens baptizator, & abluitor à peccatis tuis, invocato nomine Domini.

17 Et factum eſt mihi reverſo Hieroſolymam, cum orarem in templo, ut raperer extra me,

18 Et viderem eum dicentem mihi, Feſtina, & exi cito Hieroſolymis, quoniam non excipient teſtimonium tuum de me.

19 Et ego dixi, Domine, ipſi ſciunt me pertraxiſſe in carcerem & verberibus affeciſſe per ſingulas ſynagogas eos qui credebant in te.

20 Et cum effunderetur ſanguis Stephani martyris tui, ego quoque adſtabam, & unà aſſentiebar cædi ipſius, & cuſtodiebam pallia eorum qui interimebant eum.

21 Tum *is* dixit mihi, Proficiſcere: nam ego te longe ad Gentes mittam.

22 Audiebant autem eum ad hunc uſque ſermonem: tum *vero* ſuſtulerunt vocem ſuam, dicentes, Tolle è terra *hominem* iſtiuſmodi: non enim convenit eum vivere.

23 Clamitantibus autem eis, & projicientibus pallia, & pulverem jactantibus in aërem,

24 Juſſit tribunus eum duci in

in caſtra, edicto ut in eum flagris inquireretur: ut reſciret propter quod crimen ſic clamarent adverſus eum.

25 Cum autem eum diſtendiſſent loris *cædendum* dixit adſtanti Centurioni Paulus, Num hominem Romanum & *quidem* indictâ causâ licet vobis flagellare?

26 *Hoc* autem cum audiſſet Centurio, adiit Tribunum, & *hoc* renunciavit ei, dicens, Vide quid facturus ſis: homo enim iſte, Romanus eſt.

27 Accedens autem Tribunus dixit ei, Dic mihi, num tu Romanus es? At ille dixit, Etiam.

28 Et reſpondit Tribunus, Ego multâ ſummâ civitatem iſtam acquiſivi. Paulus autem ait, Ego vero etiam natus ſum *civis*.

29 Statim igitur abſceſſerunt ab eo qui fuerant in eum inquiſituri: ſed & tribunus quoque metuit, cognito quod Romanus eſſet, & quoniam eum vinxerat.

30 Poſtridie vero volens certum reſcire, nempe cujus *rei* accuſaretur à Judæis, ſolvit eum è vinculis, & juſſit primarios Sacerdotes venire, totumque ipſorum conſeſſum: ac deductum Paulum ſtatuit coram eis.

CAP. XXIII.

Paulus juſſu Ananiæ percutitur, conſolatur à Deo, & è conjuratorum manu Cæſaream mittitur.

INtentis autem in conſeſſum oculis Paulus ait, Viri fratres, ego omni conſcientiâ bonâ me geſſi apud Deum ad hunc uſque diem.

2 Ananias autem Pontifex maximus imperavit adſtantibus, ut os ejus cæderent.

3 Tum Paulus dixit ei, Futurum eſt ut percutiat te Deus, paries dealbate: & tu ſedes judicans me ſecundum Legem, & Legem tranſgrediens jubes me cædi?

4 Tum qui adſtabant dixerunt, Pontificem illi Dei maximo convitiaris?

5 Dixit autem Paulus, Neſciebam, fratres, Pontificem eſſe maximum: Scriptum eſt enim, Principi populi tui non maledices.

6 Cum vero noſſet Paulus unam quidem partem *illorum* eſſe Sadducæorum, alteram vero Phariſæorum, clamavit in conſeſſu, Viri fratres, ego Phariſæus ſum, filius Phariſæi: de ſpe & reſurrectione mortuorum ego in judicium vocor.

7 Cum autem hoc eſſet locutus, orta eſt ſeditio inter Phariſæos ac Sadducæos: & ſiſſa eſt multitudo.

8 Nam Sadducæi quidem dicunt non eſſe reſurrectionem, neque Angelum, neque ſpiritum: Phariſæi utrumque profitentur.

9 Ortus eſt igitur clamor magnus: & cum ſurrexiſſent Scribæ ex partibus Phariſæorum, depugnabant, dicentes, Nihil mali invenimus in homine iſto: quod ſi ſpiritus locutus eſt ei, ſeu Angelus, ne repugnemus Deo.

10 Magnâ autem ortâ ſeditione veritus Tribunus ne Paulus ab ipſis diſcerperetur, juſſit militum manum deſcendere, & eum raptum è medio ipſorum, ducere in caſtra.

11 Sequente vero nocte ſuperveniens ei Dominus dixit,

Confide Paule: ut enim etiam atque etiam teſtificatus es quæ ad me ſpectant Hieroſolymis, ſic te oportet etiam Romæ teſtificari.

12 Orto autem die, quidam ex Judæis facta coitione devoverant ſeſe, dicentes neque eſuros ſe, neque bibituros uſquequo interemiſſent Paulum.

13 Erant vero plures quam quadraginta *viri* qui hanc conjurationem fecerant.

14 Qui adierunt primarios Sacerdotes & Seniores, & dixerunt, Devotione devovimus nosipſos, nihil gustaturos uſquequo interemerimus Paulum.

15 Nunc ergo vos comparete apud Tribunum ex conſeſsûs voluntate ut eum cras ad vos deducat, veluti exquiſitius percognituros de iis quæ ad eum *ſpectant*: nos vero, priuſquam appropinquet, parati ſumus ipſum interimere.

16 Cum autem filius ſororis Pauli audiviſſet iſtas inſidias, venit, & ingreſſus in caſtra renunciavit *eas* Paulo.

17 Paulus autem advocato quodam ex Centurionibus, ait, Adoleſcentem hunc abduc ad Tribunum: habet enim quod renunciet ei.

18 Ille igitur aſſumtum eum duxit ad Tribunum, & dixit, Vinctus ille Paulus advocatum me rogavit ut hunc adoleſcentem ducerem ad te, qui aliquid habeat quod tibi loquatur.

19 Tribunus autem, prehenſa ejus manu, cum ſeceſſiſſet ſeorſum, percontatus eſt, Quid eſt quod habes mihi renunciandum?

20 *Ille* vero dixit, Judæi conſtituerunt te rogare ut cras Paulum deducas in conſeſſum, quaſi aliquid exquiſitius percontaturi ſint de eo.

21 Tu vero ne ipſis aſſentitor. Inſidiantur enim ei ex iſtis viri plures quadraginta, qui ſeipſos devoverunt neque eſuros neque bibituros uſquequo interemerint eum: & nunc parati ſunt, exſpectantes quid à te renuncietur.

22 Tribunus igitur dimiſit adoleſcentem, addito mandato *ut* nulli effutiret quod hæc ipſi indicaſſet.

23 Et advocatis duobus quibuſdam ex Centurionibus, dixit *eis*, Parate milites ducentos, qui proficiſcantur Cæſaream uſque, & equites ſeptuaginta, & ſtipatores ducentos, à tertia hora noctis:

24 Et ut jumenta præbeant, ut impoſitum Paulum ſalvum perducant ad Felicem præſidem:

25 Scriptâ epiſtolâ quæ hanc ſummam contineret.

26 Claudius Lyſias potentiſſimo præſidi Felici ſalutem.

27 Virum hunc comprehenſum à Judæis, cum jam futurum eſſet ut ab eis interimeretur, ſuperveniens cum militum manu, erui, edoctus Romanum eſſe.

28 Et volens reſcire crimen cujus eum poſtularent, deduxi eum in ipſorum conſeſſum.

29 Quem comperi accuſari de quæſtionibus Legis ipſorum, nullius criminis reum quod ſit dignum morte aut vinculis.

30 Indicatis autem mihi inſidiis adverſus hunc virum eventuris à Judæis, eo ipſo momento miſi *eum* ad te, & mandavi quoque accuſatoribus ut quæ habent

habent adverſus eum dicant apud te. Vale.

31 Milites igitur, ſicut ipſis edictum fuit, receptum Paulum duxerunt nocte Antipatrida.

32 Poſtero autem die, reverſi ſunt in caſtra, relictis equitibus qui cum eo proficiſcerentur.

33 Qui cum veniſſent Cæſaream, & reddidiſſent epiſtolam Præſidi, ſtiterunt coram eo etiam Paulum.

34 Cum legiſſet autem *literas* Præſes, & interrogaſſet ex qua provincia eſſet, ac cognoviſſet eſſe ex Cilicia,

35 Audiam te, inquit, cum accuſatores quoque tui adfuerint. Juſſitque in prætorio Herodis ipſum cuſtodiri.

CAP. XXIV.

Paulus agit cauſam ſuam, & concionatur coram Felice.

QUinque autem poſt diebus deſcendit Pontifex maximus Ananias cum Senioribus, & Tertullo quodam oratore: qui comparuerunt coram Præſide contra Paulum.

2 Citato igitur eo, cœpit accuſare Tertullus, dicens,

3 Multa *nos* pace potiri per te, & ea quæ recte ac feliciter in hac gente providentiâ tuâ geſta ſunt, prorſus & ubique agnoſcimus, potentiſſime Felix, cum omni gratiarum actione.

4 Ne vero te diutius interpellem, precor ut audias nos paucis pro tua æquitate.

5 Comperimus enim virum hunc *eſſe* peſtem, & qui moveat ſeditionem omnibus Judæis per orbem terrarum, & principem hæreſis Nazaræorum:

6 Qui templum quoque tentavit profanare: in quem etiam prehenſum voluimus ſecundum Legem noſtram judicium ferre.

7 Sed interveniens tribunus Lyſias, cum magna vi abduxit eum è manibus noſtris:

8 Juſſis ipſius accuſatoribus ad te venire: ex quo poteris ipſe, inquiſitione habita, de omnibus iſtis cognoſcere de quibus nos eum accuſamus.

9 Conſenſerunt autem etiam Judæi, aientes hæc ita ſe habere.

10 Reſpondit autem Paulus, cum innuiſſet ei præſes ut loqueretur, Quia te à multis annis huic genti præfuiſſe ſcio, eò alacriore animo quæ ad me attinent pro mei defenſione dicam.

11 Cum tu poſſis certior fieri non plures *exactos* eſſe dies quam duodecim, ex quo aſcendi Hieroſolymam adoraturus:

12 Neque vero me in templo invenerunt cum aliquo diſſerentem, aut coitionem turbæ facientem, neque in ſynagogis, neque in urbe:

13 Neque probare poſſunt ea de quibus nunc me accuſant.

14 Hoc vero tibi fateor, me ſecundum viam illam quam hæreſin dicunt, ita colere patrium Deum, ut qui credam omnibus quæ in Lege & in Prophetis ſcripta ſunt:

15 Ac ſpem habeam in Deo, fore, quam etiam ii ipſi exſpectant, reſurrectionem mortuorum, tum juſtorum, tum injuſtorum.

16 Interea vero ipſe *me* exerceo, ad conſcientiam omni tempore habendam ſine offenſa apud Deum & apud homines.

17 Pluribus autem annis in-

terjectis, veni eleemoſynas præſtiturus genti meæ & oblationes.

18 Inter quæ invenerunt me ſanctificatum in templo, non *tamen* cum turba, neque cum tumultu, quidam ex Aſia Judæi,

19 Quos oportuit apud te adeſſe, & accuſare ſiquid haberent adverſum me.

20 Aut hi ipſi dicant ſiquod invenerunt in me injuſte factum, cum ego ſtarem in conſeſſu,

21 Niſi de hac una voce qua clamavi cum inter eos ſtarem, de reſurrectione mortuorum ego in judicium vocor hodie à vobis.

22 Auditis autem his, Felix ampliavit eos, Poſtquam exquiſitius pernovero quæ ad viam iſtam *pertinent*, inquiens, cum Tribunus Lyſias deſcenderit, pernoſcam veſtrum negotium.

23 Edicens etiam Centurioni ut ſervaretur Paulus, ac relaxaretur, & nequis prohiberetur ex ipſius familiaribus ei miniſtrare, aut eum adire.

24 Aliquot autem poſt diebus cum adveniſſet Felix cum Druſilla uxore ſua, quæ erat Judæa, accerſivit Paulum: & audivit eum de fide quæ eſt in Chriſtum.

25 Differente autem ipſo de Juſtitia, & Continentia, & Judicio futuro, expavefactus Felix reſpondit, Ut nunc ſe res habent abi: opportunitatem autem nactus accerſam te.

26 Simul & illud ſperans, fore ut pecunia ipſi daretur à Paulo, ut eum *vinculis* exſolveret: quamobrem etiam frequentius eum accerſens, colloquebatur cum eo.

27 Biennio autem expleto accepit ſucceſſorem Felix Porcium Feſtum: & volens gratiam inire à Judæis Felix, reliquit Paulum vinctum.

CAP. XXV.

Paulus agit cauſam ſuam coram Feſto.

FEſtus ergo ingreſſus provinciam, triduo poſt aſcendit Cæſaream Hieroſolymam.

2 Comparuerunt autem coram eo Pontifex Maximus & primarii ex Judæis contra Paulum, & eum precati ſunt,

3 Petentes gratiam adverſus eum, ut accerſeret eum Hieroſolymam: factis inſidiis ut *eum* in via interimerent.

4 Feſtus autem reſpondit ut aſſervaretur Paulus Cæſareæ, ſe vero cito *illuc* profecturum.

5 Qui ergo inter vos, inquit, *iſtud* poterunt, una deſcendant, & ſiquid eſt in hoc viro improbum accuſent eum.

6 Sumtis autem apud eos diebus non pluribus quam decem, cum deſcendiſſet Cæſaream, poſtero die ſedit in tribunali, juſſitque Paulum adduci.

7 Qui cum adfuiſſet, circumſteterunt *eum* qui Hieroſolymis deſcenderant Judæi, multas & graves criminationes adferentes adverſus Paulum, quas nequibant demonſtrare:

8 Ipſo pro ſui defenſione dicente, Neq; in legem Judæorum, neque in templum, neque in Cæſarem quicquam peccavi.

9 Sed Feſtus volens gratiam inire à Judæis, reſpondens Paulo, dixit, Vis Hieroſolymam aſcendere, & illic de his judicium ſubire apud me?

10 Dixit autem Paulus, Ad tribunal Cæſaris ſto, ubi me oportet judicium ſubire: Judæos

os nulla in re injuriâ affeci, ſicut & tu pulchre agnoſcis.

11 Nam ſi ſum nocens & dignum morte feci quippiam, non recuſo mori: ſin vero nihil eſt *ex iis* quorum iſti me accuſant, nullus me poteſt iis donare: Cæſarem appello.

12 Tunc Feſtus cum Concilio collocutus, reſpondit, Cæſarem appellaſti? ad Cæſarem proficiſceris.

13 Diebus autem aliquot exactis, Agrippa rex & Bernice venerunt Cæſaream, ſalutaturi Feſtum.

14 Et cum dies complures illic conſumſiſſent, Feſtus regi expoſuit illa de Paulo, dicens, Vir quidam eſt relictus à Felice in vinculis:

15 De quo, cum veniſſem ego Hieroſolyma, comparentes me interpellarent primarii Sacerdotes & Seniores Judæorum, petentes damnationem adverſus eum.

16 Quibus reſpondi non eſſe Romanis morem quempiam perdendum concedere, priuſquam is qui accuſatur in conſpectu habeat accuſatores, & locum defenſionis accipiat ſuper crimination.

17 Cum ergo huc conveniſſent, abſque ulla dilatione conſequenti die ſedens in tribunali, juſſi adduci hominem.

18 Cujus accuſatores cum adſtarent, nullum crimen objiciebant eorum quæ ego ſuſpicabar.

19 Sed quæſtiones quaſdam de ſua ſuperſtitione habebant adverſus eum, & de quodam Jeſu defuncto, quem aiebat Paulus vivere.

20 Incertus autem ego ſuper ejuſmodi quæſtione, dixi num vellet proficiſci Hieroſolymam, & illic judicium ſubire ſuper iſtis.

21 Cum vero Paulus provocaſſet ut aſſervaretur Auguſti cognitioni, juſſi eum aſſervari quouſque mitterem eum ad Cæſarem.

22 Agrippa vero dixit Feſto, Velim & ipſe hominem audire. At ille, Cras, inquit, eum audies.

23 Poſtero igitur die cum veniſſet Agrippa & Bernice cum multa oſtentatione, & introiſſent in auditorium cum Tribunis & eminentibus ejus urbis civibus, jubente Feſto, adductus eſt Paulus.

24 Tum Feſtus, Agrippa rex, inquit, & omnes qui ſimul adeſtis nobiſcum, videtis iſtum de quo omnis multitudo Judæorum compellavit me & Hieroſolymis & hic, vociferantes non oportere ipſum vivere amplius.

25 Ego vero cum comperiſſem eum nihil dignum morte feciſſe: & is ipſe appellaſſet Auguſtum, decrevi eum mittere.

26 De quo quid certi ſcribam Domino, non habeo: quapropter eum ad vos produxi, & maxime ad te, rex Agrippa, ut habita quæſtione, habeam quod ſcribam.

27 Nam præter rationem mihi videtur, cum mittam vinctum, non etiam crimina in eum *collata* ſignificare.

CAP. XXVI.

Paulus diſſerit pathetice coram Agrippa, & innocens judicatur.

AGrippa vero Paulo dixit, Permittitur tibi pro teipſo dicere. Tunc Paulus extenſa manu,

manu, hac defensione usus est.

2 Super omnibus de quibus postulor à Judæis, rex Agrippa, beatum me duco quod sim hodie defensione apud te usurus.

3 Maxime quod te gnarum esse sciam omnium qui apud Judæos sunt rituum & quæstionum. Ideo rogo te ut me patiente animo audias.

4 Vitam itaque meam actam à juventute, quæque à principio fuit in gente mea Hierosolymis, sciunt omnes Judæi:

5 Ut qui antea noverint, me jam inde à majoribus (si velint testari) secundum exquisitissimam illam hæresin nostri religiosi cultûs, vixisse Pharisæum.

6 Nunc vero ob spem promissionis factæ patribus nostris à Deo, sto in judicium vocatus:

7 Ad quam *promissionem* duodecim tribus nostræ, Deum nocte & die assidue colentes sperant se occursuras: de qua spe postulor, rex Agrippa, à Judæis.

8 Quid? incredibile judicatur apud vos quod Deus mortuos suscitet?

9 Equidem statueram apud me adversus nomen *illius* Jesu Nazaræi, multa oportere *me* contraria facere.

10 Quod etiam feci Hierosolymis: & multos sanctorum ego carceribus inclusi, à primariis Sacerdotibus autoritate accepta: & cum *ab eis* interimerentur, tuli suffragium.

11 Ac per omnes synagogas sæpe ipsos puniens, coegi ad blasphemandum: & supra modum furens adversus eos, persecutus sum *ipsos* etiam in exteras usque civitates.

12 Inter quæ etiam proficiscens Damascum cum potestate & mandato à primariis Sacerdotibus,

13 Die medio, Rex, in via vidi cœlitus lucem, quæ splendorem solis superans, circumfudit me suo fulgore & eos qui mecum iter faciebant.

14 Cum autem omnes nos decidissemus in terram, audivi vocem alloquentem me, ac dicentem Hebraicâ linguâ, Saul, Saul, quid me persequeris? durum est tibi contra stimulos calcitrare.

15 Ego autem dixi, Quis es Domine? At ille dixit, Ego sum Jesus ille quem tu persequeris.

16 Sed exsurge, & insiste pedibus tuis: idcirco enim apparui tibi ut designarem te ministrum ac testem tum eorum quæ vidisti, tum eorum *in* quibus apparebo tibi.

17 Eruens te ex hoc populo, & gentibus, ad quos nunc te mitto,

18 Ut aperias oculos eorum, & convertas *eos* à tenebris ad lucem, & à potestate Satanæ ad Deum, ut remissionem peccatorum & sortem inter sanctificatos accipiant per fidem quæ est in me.

19 Unde, rex Agrippa, non fui rebellis cœlesti illi apparitioni.

20 Sed iis qui sunt Damasci primum, & Hierosolymis, & in omni regione Judææ, *deinde* & Gentibus annunciavi ut resipiscerent, & converterent se ad Deum, opera facientes convenientia resipiscentiæ.

21 Horum causâ Judæi me in templo comprehensum tentarunt manibus *suis* interficere.

22 Sed

22 Sed auxilium quod *est* à Deo nactus, perstiti in hunc usque diem, testificans *ista* tum parvis tum magnis, nec quicquam dicens extra ea quæ Prophetæ ac Moses futura prædixerunt:

23 *Nempe* Christum fuisse passurum, ac primum ex resurrectione mortuorum, lucem annunciaturum huic populo & Gentibus.

24 Hæc autem ipso pro sui defensione excipiente, Festus magna voce ait, Insanis Paule, multæ literæ te ad insaniam propellunt.

25 Tum ille, Non insanio, inquit, potentissime Feste, sed vera ac sanæ mentis verba eloquor.

26 Scit enim ista rex, apud quem etiam libere loquor: nam eum latere quicquam horum mihi non persuadeo: neque enim id in angulo gestum est.

27 Credis rex Agrippa Prophetis? scio te credere.

28 Agrippa vero dixit Paulo, Propemodum persuades mihi ut fiam Christianus.

29 Paulus autem dixit, Optarim à Deo, ut & propemodum & admodum non tu modo, sed omnes etiam qui me audiunt hodie facti essetis tales qualis ego sum, exceptis istis vinculis.

30 Et cum hæc dixisset, surrexit rex ac præses, & Bernice, & qui conſederant cum eis.

31 Et cum secessissent loquebantur alii ad alios, dicentes, Certe nihil morte aut vinculis dignum facit homo iste.

32 Agrippa vero Festo dixit, Dimitti poterat homo iste, nisi appellasset Cæsarem.

CAP. XXVII.

Pauli navigatio, naufragium & incolumitas.

UT autem decretum fuit ut nos navigaremus in Italiam, tradiderunt tum Paulum tum quosdam alios vinctos Centurioni, nomine Julio, cohortis Augustæ.

2 Conscenso igitur navigio Adramytteno, navigaturi secundum Asiæ regiones, provecti sumus, & nobiscum erat Aristarchus Macedo Thessalonicensis.

3 Altera autem die devecti sumus Sidonem: & Julius humaniter tractato Paulo, permisit ut ad amicos profectus, ab illis refocillaretur.

4 Illinc vero provecti subleginus Cyprum, quod venti essent adversi.

5 Et pelagus quod est secundum Ciliciam & Pamphyliam emensi, devenimus Myra *urbem* Lyciæ.

6 Et illic nactus Centurio navem Alexandrinam navigantem in Italiam, imposuit nos in eam.

7 Cumque non paucis diebus tarde navigaremus, vixque pervenissemus secundum Gnidum, non permittente nobis vento, sublegimus Cretam secundum Salmonen:

8 Et illam vix præterlegentes, pervenimus in locum quendam quem vocant Pulchros portus, cui propinqua erat civitas Lasæa.

9 Non parvo autem tempore peracto, & cum jam esset periculosa navigatio, quod jam etiam jejunium præteriisset, admonebat *eos* Paulus,

10 Dicens eis, Viri, video cum injuria multoque damno non

non ſolum oneris & navis, ſed etiam capitum noſtrorum, futuram navigationem.

11 Centurio vero gubernatori & nauclero potius aſſentiebatur quam iis quæ à Paulo dicebantur.

12 Et cum appoſitus portus non eſſet ad hybernandum, plerique conſulti decreverunt ſolvere etiam illinc, *experturi* ſiquo modo poſſent ad Phœnica devenire & illic hybernare: qui portus eſt Cretæ, reſpiciens ad Africum & Chorum.

13 Cum autem aſpiraſſet Notus, viſi ſibi *ſui* propoſiti facti compotes, cum ſolviſſent propius prætterlegebant Cretam.

14 Verum haud multo poſt impegit in eam ventus turbulentus, qui vocatur Euroclydon.

15 Cumque abreptum eſſet navigium, nec poſſet obniti vento, dato *ventis navigio* ferebamur.

16 Et cum infra parvam quandam inſulam, quæ Clauda vocatur, curſu delati eſſemus, vix valuimus ſcaphæ compotes fieri.

17 Quâ ſubductâ, adjumentis utebantur, ſuccincta navi: metuentesq; ne in Syrtin exciderent, demiſſis velis, ita ferebantur.

18 Cum autem vehementi tempeſtate jactaremur, ſequente *die* jacturam fecerunt:

19 Ac tertio die ipſi noſtris manibus armamenta navis abjecimus.

20 Cum autem neque ſol neque ſidera apparerent ad complures dies, & tempeſtas non parva incumberet, ablata in poſterum ſpes omnis erat ſalutis noſtræ.

21 Et cum multa jam fuiſſet inedia, tunc ſtans Paulus in medio eorum, dixit, Oportebat quidem, ô viri, mihi ab initio obediendo non provehi à Creta, & vitare injuriam hanc & damnum.

22 Sed nunc adhortor vos ut bono animo ſitis: amiſſio enim nulla erit cujuſquam ex vobis, ſed tantum navis.

23 Adſtitit enim mihi hac nocte Angelus Dei, cujus ſum ego, & quem etiam colo,

24 Dicens, ne metue Paule, oportet te Cæſari ſiſti: & ecce, gratificatus eſt tibi Deus omnes qui tecum navigant.

25 Propterea bono animo eſtote viri: credo enim Deo, ita fore quemadmodum locutus eſt mihi.

26 In inſulam autem quandam excidere nos oportet.

27 Cæterum cum quartadecima nox adveniſſet, & jactaremur in Adria, nautæ circa medium noctis ſuſpicati ſunt appropinquare ſibi aliquam regionem.

28 Et demiſſa bolide invenerunt paſſus viginti: & paululum inde progreſſi, rurſum demiſſa bolide invenerunt paſſus quindecim.

29 Et metuentes nequo modo in aſpera loca exciderent, jactis è puppi anchoris quatuor, optabant diem oriri.

30 Cum vero nautæ ſtuderent fugere è navi, & demiſiſſent ſcapham in mare, ſub prætextu velut è prora anchoras extenſuri,

31 Dixit Paulus Centurioni & militibus, Niſi iſti in navi manſerint, vos ſervari non poteſtis.

32 Tunc abſciderunt milites funes

funes ſcaphæ, & ſiverunt eam excidere.

33 Interim autem dum oriretur dies, hortabatur Paulus omnes ut caperent cibum, dicens, Dies hic eſt decimusquartus ex quo exſpectantes, jejuni permanetis, nullo cibo ſumto.

34 Ideo vos hortor ut ſumatis cibum: hoc enim ad ſalutem veſtram ſpectat: nullius enim veſtrûm capillus ex capite cadet.

35 Et cum hæc dixiſſet, & accepiſſet panem, gratias egit Deo in conſpectu omnium: & cum fregiſſet, cœpit edere.

36 Omnes vero cum jam animum recepiſſent, ſumſerunt & ipſi cibum.

37 Eramus autem univerſa capita in navigio ducenta ſeptuaginta ſex.

38 Cæterum ſatiati cibo, allevabant navim, projicientes frumentum in mare.

39 Cum autem dies ortus eſſet, terram illam non agnoſcebant: ſinum vero quendam animadverterunt habentem littus, in quem decreverant, ſi poſſent, extrudere navim.

40 Anchoris igitur undique ablatis permiſerunt *eam* mari, ſimul laxatis vinculis gubernaculorum: & ſublato artemone ad venti flatum, tendebant ad littus.

41 Sed cum incidiſſent in locum bimarem, impegerunt navem: ac prora quidem infixa manebat immota, puppis vero ſolvebatur præ undarum violentia.

42 Militum autem conſilium erat ut vinctos interimerent, ne quis cum enataſſet, effugeret.

43 Sed Centurio volens conſervare Paulum, prohibuit eos ab hac deliberatione, juſſitque ut qui poſſent natare, abjicerent *ſe* primos & in terram evaderent.

44 Reliqui vero partim in tabulis, partim quibuſdam navis *fragmentis*: & ita factum eſt ut omnes ſalvi evaderent in terram.

CAP. XXVIII.

Paulus multis in itinere miraculis editis, tandem venit Romam, & per biennium ibidem Evangelium docet.

ET cum ſalvi evaſiſſent, tunc cognoverunt inſulam illam vocari Melitam.

2 Barbari vero præſtabant nobis non vulgarem humanitatem: accenſâ enim pyrâ acceperunt nos omnes, propter imbrem urgentem, & propter frigus.

3 Cum autem convertiſſet Paulus nonnihil ſarmentorum, & impoſuiſſet in pyram, vipera è calore prodiens arripuit ejus manum.

4 Ut vero barbari viderunt pendentem beſtiam è manu ejus, alii aliis dicebant, Omnino homicida eſt homo iſte, quem poſtquam ſalvus evaſit è mari ultio non ſivit vivere.

5 At ille excuſsâ beſtiâ in ignem, nihil mali paſſus eſt.

6 Illi vero exſpectabant dum intumeſceret, aut concideret repente mortuus: ſed cum multum *tempus* exſpectaſſent, & viderent nihil incommodi illi accidere, mutati, dicebant eum eſſe Deum.

7 Cæterum circa locum illum erant prædia primario inſulæ illius, nomine Publio, qui nos

nos exceptos, triduo peramice hoſpitio excepit.

8 Factum eſt autem ut pater Publii febribus ac dyſenteriâ detentus, decumberet: ad quem Paulus ingreſſus, & precatus, impoſitis ei manibus ſanavit eum.

9 Hoc igitur facto, reliqui etiam qui infirmitatibus tenebantur in illa inſula, accedebant, & ſanabantur.

10 Qui etiam multis honoribus nos honorarunt, & cum proveheremur impoſuerunt quæ uſui *nobis* erant.

11 Tribus itaque poſt menſibus provecti ſumus navi Alexandrinâ, quæ in ea inſula hyemaverat, cui erat inſigne Caſtor & Pollux.

12 Et devecti Syracuſas, *illic* manſimus triduum.

13 Unde circumlegentes devenimus Rhegium: & altero poſt die cum ſuperveniſſet Auſter, ſecundo die venimus Puteolos.

14 Ubi repertis fratribus, rogati ſumus ut permaneremus apud eos diebus ſeptem: & ita contendimus Romam.

15 Vnde cum audiſſent fratres de rebus noſtris, prodierunt nobis in occurſum uſque ad Appii forum & Tres tabernas: quos cum vidiſſet Paulus, gratiis actis Deo, ſumſit fiduciam.

16 Cum vero veniſſemus Romam, Centurio tradidit vinctos præfecto exercituum: ſed permiſſum eſt Paulo ut habitaret ſeorſim, cum milite qui ipſum cuſtodiret.

17 Factum eſt autem ut tertio poſt die convocaret Paulus Judæorum primos: qui ubi conveniſſent, dixit eis, Ego, viri fratres, cum nihil fecerim adverſus populum aut ritus patrios, vinctus traditus ſum Hieroſolymis in manus Romanorum.

18 Qui quæſtione de me habita, volebant me dimittere, quod nulla ſit in me cauſa mortis.

19 Sed contradicentibus Judæis, coactus ſum appellare Cæſarem: non *tamen* quaſi habeam de quo gentem meam accuſem.

20 Ob hanc igitur cauſam vos advocavi, quos viderem & alloquerer: nam propter ſpem Iſraelis circundatus ſum hac catenâ.

21 Illi vero dixerunt ei, Nos neque literas accepimus de te ex Judæa: neque adveniens quiſquam fratrum annunciavit aut locutus eſt aliquid de te mali.

22 Velimus autem ex te audire quæ ſentias: nam de iſta hæreſi notum eſt nobis ubique *ei* contradici.

23 Cum igitur conſtituiſſent ei diem, venerunt ad eum in hoſpitium complures, quibus cum atteſtatione exponebat regnum Dei, ſuadens eis quæ de Jeſu Chriſto ſunt, ex Lege Moſis & Prophetis, à mane uſque ad veſperam.

24 Et alii quidem aſſentiebantur iis quæ dicebantur, quidam vero non credebant.

25 Cum autem inter ſe diſcordes eſſent, digreſſi ſunt poſtquam Paulus hoc verbum dixiſſet, Recte ſane Spiritus ſanctus locutus eſt per Eſaiam Prophetam patribus noſtris,

26 Dicens, Vade ad populum iſtum, & dic Auditu audietis,

tis, & non intelligetis : & videntes videbitis, & non cernetis.

27 Pinguefactum enim est cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculis suis conniverunt : ne cernant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertant sese, & sanem eos.

28 Notum ergo sit vobis, missam esse Gentibus hanc Dei salutem, & ipsos audituros.

29 Cum ergo hæc dixisset, exierunt Judæi, multam habentes inter se altercationem.

30 Mansit autem Paulus biennium totum in proprio conducto : & excipiebat omnes qui ad ipsum ingrediebantur :

31 Prædicans regnum Dei, ac docens quæ sunt de Domino Jesu Christo cum omni dicendi libertate, nemine prohibente.

Epistola PAULI Apostoli ad ROMANOS.

CAP. I.

Apostolatus sui munus professus, causam describit oppressæ & inhibitæ veritatis.

PAulus servus Jesu Christi, ex vocatione Apostolus, separatus ad *prædicandum* Evangelium Dei,

2 (Quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis)

3 De Filio suo, (facto ex semine Davidis, secundum carnem:

4 Declarato Filio Dei potenter secundum Spiritum Sanctitatis, per resurrectionem ex mortuis) *nempe* Jesu Christo Domino nostro.

5 Per quem accepimus gratiam & Apostolatum ad obediendam fidei, inter omnes Gentes, pro ipsius nomine :

6 Inter quas estis etiam vos, vocati à Jesu Christo)

7 Omnibus qui Romæ estis, dilectis Dei, *ex Dei* vocatione sanctis : Gratia *sit* vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

8 Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum, super omnibus vobis, quod fides vestra annunciatur in toto mundo.

9 Testis enim mihi est Deus, quem colo spiritu meo in Evangelio Filii ipsius, me sine intermissione mentionem facere vestri :

10 Semper in orationibus meis rogantem si quo modo tandem aliquando prosperum iter mihi detur ex voluntate Dei, ut veniam ad vos.

11 Expeto enim videre vos, ut aliquod impertiar vobis donum spirituale ut vos stabiliamini.

12 Hoc est, ad communem exhortationem percipiendam apud vos, per mutuam fidem, vestram simul & meam.

13 Nolim autem vos ignorare, fratres, me sæpe proposuisse venire ad vos (sed prohibitus fui usque adhuc) ut fructum aliquem haberem inter vos quoque, sicut & inter reliquas Gentes.

14 Et Græcis & barbaris, tum ſapientibus tum inſipientibus debitor ſum.

15 Itaque quicquid in me ſitum eſt, promptum eſt ad vobis etiam qui Romæ eſtis evangelizandum.

16 Non enim me pudet Evangelii Chriſti: potentia ſiquidem eſt Dei ad ſalutem cuivis credenti, Judæo primum, tum etiam Græco.

17 Juſtitia enim Dei per illud detegitur ex fide in fidem: ſicut ſcriptum eſt, Qui vero ex fide juſtus eſt, vivet.

18 Patet enim ira Dei è cœlo adverſus omnem impietatem & injuſtitiam hominum, ut qui veritatem injuſte detineant:

19 Quoniam id quod de Deo cognoſci poteſt, manifeſtum eſt intra ipſos. Deus enim eis manifeſtum fecit.

20 Ipſius enim inviſibilia, jam inde à creatione mundi ex iis quæ fecit animadverſa pervidentur, æterna *videlicet* ejus tum potentia tum divinitas: ad hoc ut ſint inexcuſabiles.

21 Propterea quod cum Deum cognoverint, *tamen* ut Deum non glorificaverunt, neque gratias ei egerunt: ſed vani facti ſunt in ratiocinationibus ſuis, & obtenebratum eſt deſipiens cor eorum.

22 Cum ſe dictitent ſapientes, ſtulti facti ſunt.

23 Mutarunt enim gloriam incorruptibilis Dei in ſimulacrum imaginis corruptibilis hominis, & volucrium, & quadrupedum, & reptilium.

24 Quamobrem etiam tradidit eos Deus cupiditatibus cordium ipſorum ad impuritatem, ut fœdarent corpora ſua in ſemetipſis:

25 Ut qui Dei veritatem tranſmutarint in falſitatem, & venerati ſint & coluerint res conditas, præterito Creatore, qui eſt benedictus in ſecula. Amen.

26 Propterea, *inquam*, tradidit eos Deus fœdis affectibus: nam & fœminæ illorum tranſmutarunt naturalem uſum in eum qui eſt præter naturam:

27 Similiterque etiam maſculi, relicto naturali uſu fœminæ, exarſerunt ſua libidine alius in alium, maſculi in maſculis fœda perpetrantes, & compenſationem (cum oportuit) erroris ſui in ſeſe recipientes.

28 Et ſicut non viſum eſt eis Deum in agnitione retinere: *ita* tradidit eos Deus in mentem omnis judicii expertem, ut facerent quæ minime conveniebat:

29 Oppleti omni injuſtitiâ, malitiâ, ſcortatione, improbitate, avaritiâ: pleni invidiâ, cædе, contentione, dolo, malignitate:

30 Suſurrones, oblocutores, Dei oſores, injurioſi, ſuperbi, glorioſi, inventores malorum, parentibus non obedientes,

31 Intelligentiâ carentes, fœdifragi, charitatis expertes, implacabiles, immiſericordes.

32 Qui Dei jure agnito (*nempe* eos qui talia faciunt, dignos eſſe morte) *tamen* non ſolum ea faciunt, ſed etiam cum iis qui ea faciunt, conſentiunt.

CAP. II.

Judæos & gentes ex æquo ſub condemnationem peccati concludit.

QUapropter inexcuſabilis es ô homo, quiſquis *alterum* damnas:

damnas: nam hoc ipso quod damnas alterum, teipsum condemnas: eadem enim agis *tu* qui *alium* damnas.

2 Scimus vero judicium Dei esse secundum veritatem adversus eos qui talia agunt.

3 Cogitas autem hoc, ô homo qui damnas eos qui talia faciunt, & facis ea, fore ut effugias judicium Dei?

4 An divitias benignitatis ejus & tolerantiæ ac tarditatis ad iram contemnis, ignorans te benignitate Dei ad resipiscentiam deduci?

5 Sed pro duritia tua & corde quod resipiscere nescit thesaurizas tibiipsi iram in diem iræ & patefactionis justi judicii Dei:

6 Qui reddet unicuique secundum opera ipsius:

7 Iis quidem qui secundum patientem exspectationem quærunt boni operis gloriam & honorem & immortalitatem, vitam æternam:

8 Litigiosis vero & veritati quidem non obedientibus, obedienti us autem injustitiæ, *erit* excandescentia, & ira.

9 Afflictio *inquam erit* & angustia adversus omnem animam hominis perpetrantis malum, tum Judæi in primis, tum etiam Græci:

10 Gloria vero & honor & pax *erit* cuivis operanti bonum, tum Judæo in primis, tum & Græco.

11 Non enim est personarum acceptio apud Deum.

12 Quicunque enim absque Lege peccaverunt, absque Lege quoque peribunt: & quicunque cum Lege peccaverunt per Legem damnabuntur.

13 (Non enim qui audiunt Legem, justi sunt apud Deum, sed qui Legem præstant, justificabuntur.

14 Nam cum Gentes quæ Legem non habent, naturâ quæ Legis sunt faciant, isti Legem non habentes, sibiipsis sunt lex:

15 Ut qui ostendant opus Legis scriptum in cordibus suis, unà testimonium reddente ipsorum conscientiâ, & cogitationibus sese mutuo accusantibus, aut etiam excusantibus)

16 In die quo judicabit Dominus de occultis hominum, ex Evangelio meo, per Jesum Christum.

17 Ecce, tu cognominaris Judæus, & acquiescis in Lege, & gloriaris in Deo,

18 Et nosti *ejus* voluntatem, & exploras quæ discrepant, institutus ex Lege.

19 Confidisque te ducem esse cæcorum, lucem eorum qui *sunt* in tenebris,

20 Eruditorem insipientium, magistrum infantium, quod habeas informationem cognitionis ac veritatis in Lege.

21 Qui igitur doces alium, teipsum non doces? qui prædicas non furandum, furaris?

22 Qui dicis non mœchandum, mœcharis? qui abominaris idola, sacrilegium admittis?

23 Qui de Lege gloriaris, per Legis transgressionem Deum dedecoras?

24 Nam Dei nomen propter vos blasphematur inter Gentes, sicut scriptum est.

25 Nam circumcisio quidem prodest si Legem observes: quod si transgressor Legis fueris, circumcisio tua facta est præputium.

26 Itaque ſi præputium jura Legis obſervet, nonne præputium illius pro circunſione reputabitur?

27 Et quod eſt ex natura præputium, ſi Legem ſervet, damnabit te qui per literam & circunciſionem es tranſgreſſor Legis?

28 Non enim qui *eſt* in propatulo *Judæus*, Judæus eſt: nec ea quæ *eſt* in propatulo *circunciſio*, *id eſt*, in carne, circunciſio *eſt*:

29 Sed qui in occulto Judæus *eſt*, & circunciſio cordis, *id eſt* in ſpiritu, non litera: cujus *Judæi* laus non *eſt* ex hominibus, ſed ex Deo.

CAP. III.

Prærogativam Judæorum concedens, probat tamen eos inde non juſtificari; ſed tantum ex fide, quemadmodum & gentes.

QUÆ eſt igitur præſtantia Judæi? aut quæ utilitas Circunciſionis?

2 Multa per omnem modum. Primarium enim *illud eſt* quod eis credita ſunt eloquia Dei.

3 Quid tum enim, ſi infidi fuerunt quidam? num ipſorum infidelitas fidem Dei caſſam reddet?

4 Abſit: imo eſto Deus verax, omnis autem homo mendax: ſicut ſcriptum eſt, Ut juſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas quando tu judicas.

5 Quod ſi injuſtitia noſtra Dei juſtitiam commendat, quid dicemus? num injuſtus Deus qui inferat pœnam? (humano more loquor)

6 Abſit: alioquin quomodo judex erit Deus mundi?

7 Etenim ſi veritas Dei per meum mendacium redundavit in gloriam ipſius, cur amplius ego ut peccator condemnor?

8 Ac non (ſicut de nobis male loquuntur, & ſicut quidam aiunt nos dicere) faciamus mala ut veniant bona? quorum damnatio juſta eſt.

9 Quid igitur? præcellimus? Nullo modo: nam ante criminati ſumus & Judæos & Græcos omnes eſſe ſub peccato

10 Sicut ſcriptum eſt, Non eſt juſtus, ne unus quidem:

11 Non eſt qui intelligat, non eſt qui exquirat Deum.

12 Omnes deflexerunt, ſimul inutiles facti ſunt: non eſt qui faciat quod bonum eſt, non eſt uſque ad unum.

13 Sepulcrum apertum gutur eorum, linguis ſuis ad dolum uſi ſunt, venenum aſpidum ſub labiis eorum.

14 Quorum os diris & amarulentia plenum eſt.

15 Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem.

16 Contritio & calamitas in viis eorum.

17 Et viam pacis non cognoverunt.

18 Non eſt timor Dei coram oculis eorum.

19 Scimus autem, quæcunque Lex dicit, iis qui in Lege ſunt dicere: ut omne os obturetur, & obnoxius fiat totus mundus condemnationi Dei.

20 Propterea ex operibus Legis nulla caro juſtificabitur in conſpectu ejus: per Legem enim agnitio peccati.

21 Nunc vero abſque Lege juſtitia Dei patefacta eſt, comprobata teſtimonio Legis ac Prophetarum.

22 Juſti-

22 Justitia, inquam, Dei per fidem Jesu Christi in omnes, & super omnes qui credunt: non enim est distinctio,

23 Omnes enim peccaverunt, ac deficiuntur gloria Dei.

24 Ut qui justificentur gratis, *id est*, ejus gratia, per redemtionem factam in Jesu Christo.

25 Quem proposuit Deus placamentum per fidem in sanguine ipsius, ad demonstrationem Justitiæ suæ, præterendo peccata, quæ antecesserunt, in illa Dei tolerantia.

26 Ad demonstrationem Justitiæ suæ in præsenti tempore: ut sit ipse justus, & justificans eum qui est ex fide Jesu.

27 Ubi igitur gloriatio? exclusa est. Per quam legem? operum? non: sed per legem fidei.

28 Colligimus igitur, fide justificari hominem absque operibus Legis.

29 An *est* Deus Judæorum solum? annon & Gentium? certe & Gentium.

30 Quandoquidem Deus unus *est* qui justificabit circumcisionem ex fide, & præputium per fidem.

31 Legem igitur cassam reddimus per fidem? Absit: imo Legem stabilimus.

CAP. IV.

Justificatio per fidem exemplis & dictis Scripturæ confirmatur.

QUid igitur dicemus Abrahamum patrem illum nostrum nactum esse secundum carnem?

2 Nam si Abrahamus ex operibus justificatus fuit, habet de quo glorietur, at non apud Deum.

3 Quid enim Scriptura dicit? Credidit autem Abrahamus Deo, & imputatum est ei ad justitiam.

4 Atqui ei qui operatur, merces non imputatur ex gratia sed ex debito:

5 Ei vero qui non operatur, sed credit in eum qui justificat impium, imputatur fides sua ad justitiam.

6 Sicut etiam David declarat beatum cum hominem cui Deus imputat justitiam absque operibus: *dicit* sic

7 Beati quibus remissæ sunt legis transgressiones, & quorum tecta sunt peccata.

8 Beatus vir cui non imputarit Dominus peccatum.

9 Ista igitur beatitatis declaratio, in circumcisionem *solum* an & in præputium *cadit*? Dicimus enim imputatam fuisse Abrahæ fidem ad justitiam.

10 Quomodo ergo imputata est? cum esset in circumcisione, an *cum esset* in præputio? non in circumcisione, sed in præputio.

11 Et signum accepit circumcisionis, *quod esset* sigillum justitiæ fidei receptæ in præputio, ut esset pater omnium credentium in præputio, imputata enim ipsis justitia.

12 Et pater circumcisionis, iis *videlicet* qui non solum sunt ex circumcisione, sed qui etiam incedunt vestigiis fidei patris nostri Abrahami, quæ fuit in præputio.

13 Non enim per Legem promissio *cessit* Abrahamo, aut semini ejus, ut hæres esset mundi,

di, sed per justitiam fidei.

14 Etenim si ii qui ex Lege *sunt*, hæredes sunt, inanis facta est fides, & cassa reddita est illa promissio.

15 Nam Lex iram efficit: ubi enim non est Lex, ibi nec transgressio *est*.

16 Propterea ex fide *est hæreditas*, ut *sit* per gratiam, ut firma sit promissio toti Semini, *id est* non solum ei quod *est* ex Lege, verumetiam ei quod *est* ex fide Abrahami, qui est pater omnium nostrûm,

17 (Sicut scriptum est, Patrem multarum gentium constitui te) coram eo cui credidit, Deo *videlicet*, vivificante mortuos, & vocante quæ non sunt, tanquam sint.

18 Qui *Abrahamus* contra spem sub spe credidit, fore ut ipse fieret pater multarum gentium, secundum id quod *ei* dictum fuerat, Ita erit Semen tuum.

19 Ac minime infirmus fide, non consideravit suum ipsius corpus jam emortuum, cum centum circiter, natus esset annos, nec emortuum uterum Saræ.

20 Ad hanc promissionem autem Dei non addubitavit incredulitate: sed corroboratus fuit fide, tributâ gloriâ Deo:

21 Ac plene certioratus est, *eum* quod promiserat, posse etiam efficere.

22 Quapropter etiam *hoc* imputatum est ei ad justitiam.

23 Non scriptum est autem propter eum solum, quod *hoc* imputatum fuerit ei:

24 Sed etiam propter nos, quibus futurum est ut imputetur, iis *nimirum* qui credunt in eum qui suscitavit Jesum Dominum nostrum ex mortuis,

25 Qui traditus fuit *morti* propter offensas nostras, & suscitatus ad nostri justificationem.

CAP. V.

Fructus justificationis: & collatio Adami primi & secundi.

JUstificati igitur ex fide pacem habemus apud Deum per Dominum nostrum Jesum Christum.

2 Per quem etiam fide adducti fuimus in hanc gratiam per quam stamus, & gloriamur in spe gloriæ Dei.

3 Neque *id* solum, sed etiam gloriamur de afflictionibus, scientes quod afflictio tolerantiam efficiat:

4 Tolerantia vero experientiam, experientia autem spem:

5 Porro spes non pudefacit, eò quod charitas Dei effusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis.

6 Christus enim, cum nullis adhuc viribus essemus, præstituto tempore pro impiis mortuus est.

7 Enimvero vix pro justo quisquam moriatur: nam pro bono *viro*, forsitan aliquis etiam mori sustineat.

8 Commendat autem suam erga nos charitatem Deus, eò quod cum adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus sit.

9 Justificati igitur nunc ejus sanguine, servabimur multo magis per eum ab ira illa.

10 Nam si cum inimici essemus, reconciliati fuimus Deo per mortem Filii ejus, multo magis

magis reconciliati ſervabimur per vitam ipſius.

11 Neque id ſolum, verumetiam gloriamur de Deo per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, per quem nunc reconciliationem recepimus.

12 Propterea ſicut per unum hominem Peccatum in Mundum introiit, & per Peccatum Mors: & ita in omnes homines Mors pervaſit, in quo *homine* omnes peccarunt.

13 Nam uſque ad Legem Peccatum erat in mundo: peccatum vero *eſſe* non putatur non exiſtente Lege.

14 Regnavit autem mors ab Adamo uſque ad Moſen, in eos etiam qui non peccaverant ad ſimilitudinem tranſgreſſionis Adam, qui eſt typus illius qui erat futurus.

15 At non ut offenſa, ita etiam *eſt* quod *Deus* gratificatur: nam ſi illius unius offensâ multi mortui ſunt, multo magis gratia Dei & donatio per gratiam, quæ *eſt* unius illius hominis Jeſu Chriſti, in multos exundavit.

16 Neque ut *illud quod introiit* per unum qui peccavit, *ita eſt* quod donatur: nam reatus quidem *eſt* ex una *offenſa* ad condemnationem: quod autem gratificatur *Deus*, *eſt* ex multis *offenſis* ad juſtificationem.

17 Etenim ſi per unam illam offenſam mors regnavit per illum unum, multo magis *ii* qui exundantiam illam gratiæ & doni Juſtitiæ recipiunt, in vita regnabunt per unum illum Jeſum Chriſtum.

18 Nempe igitur ſicut per unam offenſam *reatus venit* in omnes homines ad condemnationem: ita per unam juſtificationem, *beneficium redundavit* in omnes homines, ad juſtificationem vitæ.

19 Sicut enim per illam inobedientiam unius illius hominis, peccatores conſtituti ſunt illi multi: ita per unius obedientiam, juſti conſtituentur illi multi.

20 Lex vero præterea introiit ut redundaret offenſa illa: ſed ubi redundavit peccatum, *ibi* ſuperabundavit Gratia illa.

21 Ut quemadmodum regnaverat illud peccatum ad mortem, ita etiam gratia illa regnaret per Juſtitiam ad vitam æternam, per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum.

CAP. VI.

Qualis redditur qui coaluit cum ſecundo Adamo, & in ejus mortem implantatus eſt.

QUid igitur dicemus? permanebimus in peccato ut gratia auctior fiat?

2 Abſit: qui mortui ſumus Peccato, quomodo adhuc vivemus in eo?

3 An ignoratis, nos quotquot baptizati ſumus in Chriſtum Jeſum, in mortem ejus eſſe baptizatos?

4 Conſepulti ſumus igitur ei per baptiſmum in mortem: ut ſicuti ſuſcitatus eſt Chriſtus ex mortuis in gloriam Patris: ita & nos novâ vitâ ambulemus.

5 Nam ſi cum eo plantati coaluimus aſſimilatione mortis ejus, nimirum etiam reſurrectionis *aſſimilatione cum eo* coaleſcemus:

6 Illud ſcientes, veterem illum noſtrum hominem cum eo crucifixum eſſe, ut caſſum redatur corpus illud Peccati, ne

nos

nos amplius ſerviamus Peccato.

7 Etenim qui mortuus eſt, liberatus eſt à Peccato.

8 Quod ſi mortui ſumus cum Chriſto, credimus fore ut etiam ei convivamus:

9 Ut qui ſcimus Chriſtum ſuſcitatum ex mortuis, non amplius mori: Mortem *inquam* ei non amplius dominari.

10 Nam quod mortuus eſt, Peccato mortuus eſt ſemel: quod autem vivit, vivit Deo.

11 Ita etiam vos colligite, vos tum mortuos eſſe Peccato, tum vero vivere Deo per Chriſtum Jeſum Dominum noſtrum.

12 Ne regnato igitur Peccatum in mortali veſtro corpore, ut auſcultetis in cupiditatibus corporis:

13 Neque ſiſtite membra veſtra arma injuſtitiæ Peccato: ſed ſiſtite vos Deo, ut ex mortuis vivos, & membra veſtra arma Juſtitiæ Deo.

14 Peccatum enim vobis non dominabitur: non enim eſtis ſub Lege, ſed ſub Gratia.

15 Quid igitur? peccabimus, quod non ſimus ſub Lege, ſed ſub Gratia? Abſit.

16 An neſcitis quod cui ſiſtitis vos ſervos ad auſcultandum, ejus ſervi eſtis cui auſcultatis, ſive Peccati ad mortem, ſive Obedientiæ ad Juſtitiam?

17 Gratia autem *ſit* Deo quod fuiſtis *quidem* ſervi peccati, ſed ex corde auſcultaſtis ei formæ doctrinæ in quam eſtis traditi.

18 Et liberati à peccato, mancipati eſtis juſtitiæ.

19 Hominum more loquor, propter infirmitatem carnis veſtræ. Nempe ſicut ſtitiſtis membra veſtra ſerva immunditiæ & legis tranſgreſſioni, ad *patrandam* legis tranſgreſſionem: ita nunc ſiſtite membra veſtra ſerva juſtitiæ ad ſanctimoniam.

20 Cum enim ſervi eratis peccati, liberi eratis juſtitiæ.

21 Quem igitur fructum habebatis tunc *ex iis* de quibus nunc erubeſcitis? Nam finis illorum Mors *eſt*.

22 Nunc vero liberati à Peccato, ſervi autem facti Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctimoniam: finem autem, vitam æternam.

23 Nam ſtipendia Peccati *ſunt* Mors: Donum autem Dei *eſt* Vita æterna, in Chriſto Jeſu Domino noſtro.

CAP. VII.

Exemplo monſtratur quomodo à lege liberemur, ejus erga nos uſus, & mentis repugnantia cum lege membrorum declaratur.

AN ignoratis fratres (peritos enim Legis alloquor) legem *tantiſper* dominari cuipiam quanto tempore ipſe vivit?

2 Nam viro addicta mulier, viventi viro devincta eſt per legem: quod ſi mortuus fuerit vir, liberata eſt à lege viri.

3 Proinde vivente viro mœcha vocabitur, ſi fiat alterius viri: ſin autem mortuus fuerit vir ejus, libera eſt à lege illa, ut non ſit mœcha, ſi fiat alterius viri.

4 Itaque fratres mei, vos quoque mortificati eſtis legi in corpore Chriſti, ut eſſetis alterius, ejus *videlicet* qui ex mortuis ſuſcitatus eſt, ut fructum feramus Deo.

5 Cum enim eſſemus in carne,

ne, affectus peccatorum per Legem *exsistentes* agebant in membris noſtris, ad fructum ferendum mortis.

6 Nunc autem liberati ſumus à Lege, mortuo *ea* in quo detinebamur, ut ſerviamus in novitate ſpiritus, ac non *in* vetuſtate literæ.

7 Quid ergo dicemus? Lex peccatum *eſt*? Abſit. Sed peccatum non cognovi niſi per Legem: nam ipſam quoque cupiditatem non noſſem *eſſe peccatum* niſi Lex dixiſſet, Non concupiſces.

8 Sed peccatum occaſione per illud præceptum ſumta, effecit in me totam cupiditatem.

9 Nam abſque Lege, peccatum *quidem erat* mortuum, ego vero vivus eram abſque Lege quondam: præcepti autem illius adventu peccatum *quidem* revixit, ego vero mortuus ſum.

10 Et inventum eſt illud præceptum quod *erat* ad vitam, mihi *cedere* ad mortem.

11 Nam peccatum occaſione per illud præceptum ſumta, ſeduxit me, & per illud occidit.

12 Itaque Lex ipſa quidem, ſancta: & præceptum illud, ſanctum ac juſtum & bonum *eſt*.

13 Ergo quod bonum *eſt*, mihi factum eſt mors? Abſit: ſed Peccatum *mihi factum eſt mors*, ut appareret *eſſe* Peccatum mihi per id quod bonum eſt efficiens mortem, *id eſt* ut Peccatum fieret admodum peccans per illud præceptum.

14 Scimus enim Legem eſſe ſpiritualem: at ego carnalis ſum, venditus ut ſubjicerer Peccato.

15 Quod enim perpetro, non agnoſco: non enim quod volo, hoc ago, ſed quod odi, hoc facio.

16 Quod ſi facio quod nolo, conſentio Legi quod bona *ſit*.

17 Nunc itaque non amplius ego id perpetro, ſed peccatum quod in me habitat, *id perpetrat*.

18 Novi enim non habitare in me (*id eſt* in carne mea) bonum: nam velle adeſt mihi, ſed ut quod bonum eſt perficiam, non aſſequor.

19 Non enim facio bonum quod volo: ſed malum quod nolo, hoc ago.

20 Quod ſi id facio ego quod ego nolo, non amplius ego id perpetro, ſed peccatum quod in me habitat, *id perpetrat*.

21 Invenio igitur volenti mihi facere bonum hanc legem *impoſitam eſſe*, quod mihi malum adjaceat.

22 Delector enim Lege Dei quod ad interiorem Hominem;

23 Sed video aliam Legem in Membris meis belligerantem adverſus Legem Mentis meæ, & captivum reddentem me Legi Peccati, quæ eſt in Membris meis.

24 Ærumnoſus ego homo: quis me eripiet ex illo corpore Mortis?

25 Gratias ago Deo per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum. Nempe igitur ipſe ego Mente quidem ſervio Legi Dei, Carne vero Legi Peccati.

CAP. VIII.

Immunitas, ſpes & confidentia eorum qui à lege membrorum liberati, ſecundum legem mentis & ſpiritum vivunt.

Nulla

NUlla igitur nunc *eſt* condemnatio iis qui *ſunt* in Chriſto Jeſu, *qui* non ſecundum Carnem ambulant, ſed ſecundum Spiritum.

2 Nam Lex Spiritûs vitæ *qui eſt* in Chriſto Jeſu, liberavit me à Lege peccati & mortis.

3 Nam quæ Legis *erat* impotentia cum viribus eſſet deſtituta in carne, Deus ſuo ipſius Filio miſſo in forma conſimili carni peccato obnoxiæ, idque pro peccato, condemnavit peccatum in carne.

4 Ut Jus illud Legis compleatur in nobis qui non ſecundum Carnem ambulamus, ſed ſecundum Spiritum.

5 Nam qui ſecundum Carnem ſunt, quæ Carnis ſunt ſapiunt: qui vero *ſunt* ſecundum Spiritum, quæ Spiritûs ſunt.

6 Nam quod ſapit Caro, Mors eſt: quod autem ſapit Spiritus, Vita & Pax:

7 Quoniam quod ſapit Caro, inimicitia *eſt* adverſus Deum. Legi enim Dei non ſubjicitur: nam ne poteſt quidem.

8 Ergo qui in Carne ſunt, Deo placere non poſſunt.

9 Vos autem non eſtis in Carne, ſed in Spiritu: ſiquidem Spiritus Dei habitat in vobis: quod ſiquis Spiritum Chriſti non habet, is non eſt ejus.

10 Porro ſi Chriſtus in vobis *eſt*, corpus quidem mortuum *eſt* propter Peccatum: Spiritus autem vita *eſt* propter Juſtitiam.

11 Sed ſi Spiritus ejus qui ſuſcitavit Jeſum ex mortuis habitat in vobis: is qui excitavit Chriſtum ex mortuis, vivificabit etiam mortalia corpora veſtra, per inhabitantem ipſius Spiritum in vobis.

12 Nempe igitur, fratres, debitores ſumus non carni, ut ſecundum carnem vivamus, *ſed Spiritui.*

13 Nam ſi ſecundum carnem vixeritis, futurum eſt ut moriamini: ſed ſi Spiritu actiones Corporis mortificetis, vivetis.

14 Quotquot enim Spiritu Dei aguntur, ii ſunt filii Dei.

15 Non enim accepiſtis Spiritum Servitutis rurſum ad metum, ſed accepiſtis Spiritu. Adoptionis, per quem clamamus Abba, *id eſt* Pater.

16 Et ille ipſe Spiritus teſtatur unà cum ſpiritu noſtro, nos eſſe filios Dei.

17 Quod ſi filii, etiam hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti: ſi modo *cum eo* patimur, ut *cum eo* etiam glorificemur.

18 Reor enim minime pares eſſe præſentis temporis perpeſſiones, gloriæ in nobis revelandæ.

19 Etenim mundus hic conditus, exſerto capite, obſervans exſpectat dum revelentur filii Dei.

20 Nam vanitati mundus hic conditus ſubjectus eſt, non ſuâ ſponte, ſed propter eum qui ſubjecit *eum iſti vanitati:*

21 Sub ſpe quod & ipſe conditus mundus liberabitur ex ſervitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.

22 Scimus enim totum mundum creatum unà ſuſpirare & unà parturire ad hoc uſque tempus.

23 Neque vero *ille* ſolum, ſed & ipſi qui primitias Spiritûs habemus, noſipſi, inquam, apud nos

nos ſuſpiramus, adoptionem exſpectantes, *id eſt* redemtionem corporis noſtri.

24 Nam ſpe ſervati ſumus. Spes autem ſi videatur, non eſt ſpes: quod enim quis videt, cur ſperet?

25 Si vero quod non videmus, ſperamus, *nempe* per tolerantiam exſpectamus.

26 Itidem autem & Spiritus unà ſublevat infirmitates noſtras: quid enim oremus ut oportet, non novimus: ſed ipſe Spiritus intercedit pro nobis ſuſpiriis ineffabilibus.

27 Qui vero ſcrutatur corda, novit quid ſapiat Spiritus: quia ſecundum Deum intercedit pro ſanctis.

28 Novimus autem, iis qui diligunt Deum, omnia ſimul adjumento eſſe ad bonum: iis *videlicet* qui ex præſtituto *ipſius* vocati ſunt.

29 Nam quos præſcivit, etiam prædeſtinavit conformandos imagini Filii ſui: ut is ſit primogenitus inter multos fratres.

30 Quos vero prædeſtinavit, eos etiam vocavit: & quos vocavit, eos etiam juſtificavit: quos autem juſtificavit, eos etiam glorificavit.

31 Quid igitur dicemus ad hæc? ſi Deus pro nobis, quis contra nos?

32 Is quidem qui proprio Filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non etiam cum eo illa nobis omnia gratificabitur?

33 Quis intentabit crimina adverſus electos Dei? Deus *is eſt* qui juſtificat.

34 Quis eſt qui condemnet? Chriſtus *is eſt* qui mortuus eſt, imo vero qui etiam ſuſcitatus eſt: qui etiam eſt ad dexteram Dei; qui etiam interpellat pro nobis.

35 Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? *num* afflictio, num anguſtia, num perſecutio, num fames, num nuditas, num periculum, num gladius?

36 (Sicut ſcriptum eſt, Tui causâ occidimur totum diem: reputati ſumus velut oves deſtinatæ mactationi)

37 Imo in his omnibus amplius quàm victores ſumus per eum qui dilexit nos.

38 Nam mihi perſuaſum eſt neque mortem, neque vitam, neque Angelos, neque principatus, neque poteſtates, neque præſentia, neque futura,

39 Neque ſublimitatem, neque profunditatem, neque ullam rem aliam creatam poſſe nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Jeſu Domino noſtro.

CAP. IX.

Filii carnis à filiis promiſſionis diſtinguuntur; & promiſſionis fundamentum unde petendum, docetur.

VEritatem dico per Chriſtum, non mentior, atteſtante mihi ſimul conſcientiâ meâ per Spiritum ſanctum,

2 Magnam mihi triſtitiam eſſe, & cruciatum ſine intermiſſione cordi meo.

3 Optarim enim ego ipſe anathema eſſe *ſeparatum* à Chriſto, pro fratribus meis, cognatis, *inquam* meis ſecundùm carnem.

4 Qui ſunt Iſraëlitæ, quorum *eſt* adoptio, & gloria, & pacta, &

& Legis conſtitutio, & cultus, & promiſſiones.

5 Quorum *ſunt* Patres illi, & ex quibus *eſt* Chriſtus quod ad carnem attinet, qui eſt ſupra omnes Deus benedictus in ſecula. Amen.

6 Non autem vero propterea excidit ſermo Dei: non enim omnes qui *ſunt* ex patre Iſrael, *ſunt* Iſrael:

7 Neque quia *ſunt* ſemen Abrahamis *ideo* omnes *ſunt* filii: ſed, in Iſaaco vocabitur tibi ſemen.

8 Hoc eſt, non qui filii Carnis, hi filii Dei: ſed qui *ſunt* filii Promiſſionis reputantur in Semine.

9 Promiſſionis enim ſermo hic eſt, Hoc ipſo præſtituto tempore veniam, & erit Saræ filius.

10 Neque *hic* ſolum, ſed & Rebecca, cum ex uno concepiſſet, *nempe* ex Iſaaco patre noſtro, *hæc experta eſt*.

11 Nondum enim natis *pueris*, cum nihil feciſſent boni vel mali, ut præſtitutum illud Dei quod *eſt* ſecundum *ipſius* electionem, *id eſt* non ex operibus ſed ex vocante, *firmum* maneret,

12 Dictum eſt ei, Major ſerviet minori.

13 Sicut ſcriptum eſt, Jacobum dilexi, Eſavum autem odio habui.

14 Quid igitur dicemus? Num injuſtitia *eſt* apud Deum? Abſit.

15 Nam Moſi dicit, Miſerebor cujus miſertus fuero, & commiſerabor quem commiſeratus fuero.

16 Nempe igitur *electio* non eſt ejus qui velit, neque ejus qui currat, ſed ejus qui miſeretur, *nempe* Dei.

17 Dicit enim Scriptura Pharaoni, Ad hoc ipſum excitavi te ut oſtendam in te potentiam meam, & ut annuncietur nomen meum in tota terra.

18 Itaque cujus vult miſeretur, quem autem vult indurat.

19 Dices ergo mihi, Quid adhuc ſuccenſet? nam voluntati illius quis obſtitit?

20 Imo vero, ô homo, tu qui es qui ex adverſo reſponſas Deo? num dicet figmentum fictori, Cur me tale feciſti?

21 Annon habet jus figulus in lutum, ex eadem maſſa faciendi aliud quidem vas ad decus, aliud vero ad dedecus?

22 *Quid* ſi vero volens oſtendere iram, & notam facere potentiam ſuam, pertulit longa ad iram dilatione vaſa iræ, compacta ad interitum:

23 Et ut notas faceret divitias gloriæ ſuæ erga vaſa miſericordiæ, quæ præparavit ad gloriam:

24 Quos etiam vocavit, *nimirum* nos, non ſolum ex Judæis, verumetiam ex Gentibus.

25 Ut etiam apud Oſeen dicit, Vocabo populum qui meus non *erat*, populum meum: & eam quæ dilecta non *erat*, dilectam.

26 Et erit, in loco ubi dictum fuerat eis, Non populus meus vos, illic vocabuntur filii viventis Dei.

27 Eſaias autem clamat ſuper Iſrael, *Etiam* ſi fuerit numerus filiorum Iſrael ut arena maris, reliquiæ ſervabuntur.

28 Rem enim conficiet & concidet cum juſtitia: quoniam rem conciſam peraget Dominus in terra.

29 Et

29 Et ſicut prius dixit Eſaias, Niſi Dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen, facti fuiſſemus ut Sodoma, & Gomorrhæ ſimiles facti fuiſſemus.

30 Quid igitur dicemus? nempe Gentes quæ non ſectabantur juſtitiam, apprehendiſſe juſtitiam, juſtitiam autem eam quæ *eſt* ex fide:

31 Iſraelem vero conſectando Legem juſtitiæ, ad Legem juſtitiæ non perveniſſe.

32 Quare? Quia non ex fide, ſed velut ex operibus Legis: nempe offenderunt ad lapidem ad quem impingitur.

33 Quemadmodum ſcriptum eſt; Ecce, ſtatuo in Sion lapidem ad quem impingetur, & petram offendiculi: & quiſquis credit in eum, non pudefiet.

CAP. X.

Juſtitia fidei cum juſtitia legis confertur, cujus dicitur ad omnes promulgatio facta.

FRatres, propenſa quidem illa voluntas cordis mei, & deprecatio ad Deum ſuper Iſrael eſt ad ſalutem.

2 Teſtor enim *de* ipſis, eos zelum Dei habere, ſed non ex notitia.

3 Nam ignorantes Dei juſtitiam, & propriam juſtitiam ſtudentes conſtituere, juſtitiæ Dei non fuerunt ſubjecti.

4 Nam finis Legis *eſt* Chriſtus, ad juſtitiam cuivis credenti.

5 Moſes enim deſcribit juſtitiam quæ eſt ex Lege, *dicens*, Qui præſtiterit ea, vivet per illa.

6 At quæ ex fide eſt juſtitia, ita dicit, Ne dixeris in corde tuo, Quis aſcendet in cœlum? hoc eſt Chriſtum ex alto deducere.

7 Aut, Quis deſcendet in abyſſum? hoc eſt Chriſtum ex mortuis reducere.

8 Sed quid dicit? Prope te verbum eſt in ore tuo & in corde tuo. Hoc eſt verbum illud fidei quod prædicamus.

9 *Nempe* ſi profeſſus fueris ore tuo Dominum Jeſum, & credideris in corde tuo quod Deus eum ſuſcitavit ex mortuis, ſervaberis.

10 Nam corde creditur ad juſtitiam, fit autem ore profeſſio ad ſalutem.

11 Dicit enim Scriptura, Quiſquis credit in eum, non pudefiet.

12 Non enim eſt diſtinctio vel Judæi vel Græci: nam idem *eſt* Dominus omnium, dives in quoſvis à quibus invocatur.

13 Quiſquis enim invocaverit nomen Domini, ſervabitur.

14 Quomodo igitur invocabunt eum in quem non crediderint? quomodo autem credent *ei* de quo non audierint? quomodo autem audient abſque prædicante?

15 Quomodo autem prædicabunt niſi miſſi fuerint? ſicut ſcriptum eſt, Quam ſpecioſi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona.

16 Sed non omnes auſcultarunt Evangelio. Eſaias enim dicit, Domine, quis credidit ſermoni noſtro?

17 Ergo fides ex auditu eſt, auditus autem per verbum Dei.

18 Sed (inquam *ego*) annon audierunt? Imo vero in omnem terram exivit ſonus eorum, & ad ultima orbis terrarum, verba eorum.

19 Sed (inquam *ego*) num

Iſrael non cognovit *Deum*? Primus Moſes dicit, Ego ad æmulationem provocabo vos per gentem quæ non eſt gens: per gentem inſelligentiæ expertem, ad iram vos provocabo.

20 Eſaias autem utitur audaciâ, dicitque, Inventus ſum ab iis qui me non quærebant: manifeſtus factus ſum iis qui de me non interrogabant.

21 Adverſus Iſraelem autem dicit, Toto die expandi manus meas ad populum non obedientem & contradicentem.

CAP. XI.

Judæorum rejectio quomodo intelligenda, & quem uſum erga nos habere debeat.

NUM igitur (inquam *ego*) abjecit Deus populum ſuum? Abſit: nam & ego Iſraelita ſum, ex ſemine Abrahæ, tribûs Benjamin.

2 Non abjecit Deus populum illum ſuum quem præagnovit. An neſcitis de Elia quid dicat Scriptura? quomodo interpellet Deum, adverſus Iſraelem, dicens,

3 Domine, Prophetas tuos occiderunt, & altaria tua ſuffoderunt: & ego relictus ſum ſolus, & petunt animam meam.

4 Sed quid dicit ei divinum reſponſum? Feci ut remanſerint mihi ſeptem millia virorum qui non flexerunt genu *imagini* Baal.

5 *Ita* igitur & hoc tempore reſervatio ſecundum electionem gratuitam facta eſt.

6 Quod ſi per gratiam, non jam ex operibus: alioquin gratia jam non eſt gratia. Sin ex operibus, jam non eſt gratia: alioquin opus jam non eſt opus.

7 Quid igitur? Quod requirit Iſrael, hoc non eſt adeptus: ſed electi adepti ſunt, reliqui vero occaluerunt,

8 (Sicut ſcriptum eſt, Dedit eis Deus Spiritum ſoporis: oculos ut non videant, & aures ut non audiant) uſque ad hodiernum diem.

9 Et David dicit, Fiat menſa eorum in laqueum, & tenticulam, & offendiculum, & retributionem ipſis.

10 Obtenebrentur oculi eorum ut non videant: & tergum eorum ſemper incurva.

11 *Num* igitur (inquam *ego*) impegerunt ut exciderent? Abſit: ſed per eorum offenſam ſalus *obtigit* Gentibus, ut eos ad æmulationem provocaret.

12 Quod ſi eorum offenſa eſt opulentia Mundi, & diminutio eorum opulentia Gentium: quanto magis plenitudo ipſorum?

13 Nam (quod vobis dico Gentibus quatenus ego quidem ſum Apoſtolus Gentium) miniſterium meum illuſtro:

14 *Ut experiar* ſi quo modo ad æmulationem provocem conſanguineos meos, & ſervem aliquos ex ipſis.

15 Nam ſi abjectio eorum eſt reconciliatio mundi, quæ *erit* aſſumtio, niſi vita ex mortuis?

16 Quod ſi primitiæ ſanctæ, *ſancta* etiam maſſa: & ſi radix ſancta *eſt*, etiam rami.

17 Quod ſi nonnulli rami defracti ſunt, tu vero cum eſſes oleaſter, inſitus es pro ipſis, & particeps radicis ac pinguedinis oleæ factus es.

18 Ne gloriare adverſus ramos: quod ſi gloriaris, non tu radi-

radicem portas, ſed radix te.

19 Dices igitur, Defracti ſunt rami ut ego inſererer.

20 Bene: per incredulitatem defracti ſunt, tu vero per fidem ſtas: ne effertor animo, ſed metue,

21 Nam ſi Deus naturalibus ramis non pepercit, *vide* ne tibi quoque non parcat.

22 Vide igitur benignitatem ac præciſam ſeveritatem Dei: in eos quidem qui ceciderunt, præciſam ſeveritatem; in te vero benignitatem, ſi permanſeris in benignitate: alioquin & tu exciderıs.

23 Sed & illi, ſi non permanſerint in incredulitate, inſerentur: potens enim eſt Deus rurſum eos inſerere.

24 Etenim ſi tu ex naturali exſectus es oleaſtro, & præter naturam inſitus es in veram oleam, quanto magis ii qui naturales ſunt inſerentur propriæ oleæ?

25 Nolim enim vos ignorare, fratres, myſterium hoc, (ut ne ſitis apud voſmetipſos ſapientes) obdurationem ex parte Iſraeli eveniſſe, quouſque plenitudo Gentium introierit.

26 Et ita totus Iſrael ſervabitur, ſicut ſcriptum eſt, Veniet ex Sion ille vindex, & avertet impietates à Jacob.

27 Et, Hoc *eſt* illis à me pactum, Cum abſtulero peccata ipſorum.

28 Itaque quod ad Evangelium *attinet*, *ſunt* inimici propter vos: quod ad electionem autem, dilecti propter patres.

29 Nam dona illa & illa vocatio Dei ejuſmodi ſunt ut eorum ipſum pœnitere non poſſit.

30 Sicut enim & vos quondam non obediviſtis Deo, nunc autem eſtis miſericordiâ donati per iſtorum contumaciam:

31 Sic & iſti nunc non obedierunt, ut per veſtri miſericordiam & ipſi miſericordiâ donentur.

32 Concluſit enim Deus omnes illos in contumacia, ut omnium illorum miſereretur.

33 O profundas divitias tum ſapientiæ tum cognitionis Dei! quam imperſcrutabilia ſunt ejus judicia, & ejus viæ imperveſtigabiles!

34 Quis enim cognovit mentem Domini? aut quis ei fuit à conſilio?

35 Aut quis prior dedit ei, & retribuetur ei?

36 Nam ex eo, & per eum, & in ipſum *ſunt* omnia. Ipſi *ſit* gloria in ſecula. Amen.

CAP. XII.

Parænefis ad cultum Dei gratum, ad dilectionem mutuam, & inimicorum.

ADhortor igitur vos, fratres, per miſerationes illas Dei, ut ſiſtatis corpora veſtra hoſtiam vivam, ſanctam, placentem Deo, rationalem illum cultum veſtrum:

2 Ut ne vos configurate ſeculo iſti, ſed transformate vos per renovationem mentis veſtræ, ad hoc ut probetis quæ ſit voluntas Dei, bona illa, placens ac perfecta.

3 Enimvero per gratiam quæ mihi data eſt, edico cuivis verſanti inter vos ne ſapiat ſupra quam oportet ſapere; ſed ſapiat ad ſobrietatem, prout cuique Deus partitus eſt menſuram fidei.

4 Quemadmodum enim in u-

no corpore membra multa habemus, membra vero omnia eandem non habent actionem:

5 Ita multi illi unum corpus ſumus in Chriſto, ſingulatim autem, alii aliorum membra.

6 Habentes autem diverſa dona pro gratia quæ nobis data eſt, ſive prophetiam, *prophetemus* pro proportione fidei:

7 Sive miniſterium, *verſemur* in miniſtrando: tum is qui docet, in docendo:

8 Tum qui exhortatur, in exhortatione: tum qui diſtribuit, cum ſimplicitate: tum qui præeſt, cum diligentia: tum qui miſeretur, cum hilaritate.

9 Charitas *eſto* minime ſimulata. *Eſtote* abhorrentes à malo, agglutinati bono.

10 Fraterna Charitate alii ad alios amandos propenſi. Honore alii aliis præeuntes.

11 Studio minime ignavi. Spiritu ferventes. Domino ſervientes.

12 Spe gaudentes. In afflictione tolerantes. In oratione perdurantes.

13 Uſibus ſanctorum communicantes. Hoſpitalitatem ſectantes.

14 Benedicite iis qui vos inſectantur; benedicite *inquam*, & ne imprecamini.

15 Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus.

16 Itidem alii in alios affecti. Non alta ſapientes, ſed humilibus obſecundantes. Ne eſtote prudentes apud voſmetipſos.

17 Nemini malum pro malo viciſſim reddentes. Procurantes honeſta in omnium hominum conſpectu.

18 Si fieri poteſt, quantum in vobis eſt, cum omnibus hominibus in pace viventes.

19 Non ipſi voſmet ulciſcentes, dilecti, ſed date locum iræ: ſcriptum enim eſt, Meum eſt ulciſci: ego rependam, dicit Dominus.

20 Itaque ſi eſurit inimicus tuus, ciba eum: ſi ſitit, da ei potum: hoc enim ſi feceris, carbones ignis coacervabis in caput ejus.

21 Ne vincitor à malo, ſed vince bono malum.

CAP. XIII.

Magiſtratui obedientiam & omni homini officia dilectionis exhibenda.

OMnis anima poteſtatibus ſupereminentibus ſubjecta eſto: non enim eſt poteſtas niſi à Deo: & quæ ſunt poteſtates, ſunt à Deo ordinatæ.

2 Itaque quiſquis obſiſtit poteſtati, Dei ordinationi obſiſtit: qui autem obſiſtunt, ipſi ſibi condemnationem auferent.

3 Nam magiſtratus non ſunt metui bonis operibus, ſed malis. Vis autem non metuere poteſtatem? quod bonum eſt facito, & laudem ab ipſa obtinebis.

4 Dei enim miniſter eſt tuo bono. Quod ſi feceris quod malum eſt, metue: non enim fruſtra gladium gerit: nam Dei miniſter eſt, vindex ad iram ei qui quod malum eſt fecerit.

5 Quapropter neceſſe eſt ſubjici, non ſolum propter iram, ſed etiam propter conſcientiam.

6 Propter hoc enim etiam tributa ſolvitis: ſiquidem miniſtri Dei ſunt in hoc ipſo laborantes.

7 Red-

7 Reddite igitur omnibus quod debetis: cui tributum *debetur*, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timor, timorem: cui honor, honorem.

8 Nemini quicquam debete, niſi *hoc* ut alii alios diligatis. nam qui diligit alterum, Legem implevit.

9 Siquidem illud, Non mœchaberis, Non occides, Non furaberis, Non falſum teſtimonium dices, Non concupiſces, & ſiquod aliud *eſt* præceptum, in hoc ſermone ſummatim comprehenditur; nempe, Diliges proximum tuum ſicut teipſum.

10 Charitas proximum non afficit malo. Itaque charitas eſt completio Legis.

11 Idque, perſpecta opportunitate, quod *videlicet* tempus jam *ſit* noſtri à ſomno expergeſiendi. Nunc enim propius nos eſt ſalus, quam cum credidimus.

12 Nox proceſſit, dies autem propinquat. Abjiciamus igitur opera tenebrarum, & induamur habitu qui luci conveniat.

13 Ut interdiu, decenter ambulemus: non *in* comeſſationibus & ebrietatibus, non cubilibus ac laſciviis, non lite & invidiâ.

14 Sed induimini Domino Jeſu Chriſto, & carnis curam ne habete ad *explendas* cupiditates.

CAP. XIV.

Infirmos non offendendos ſed libertatem noſtram ad ædificationem eſſe dirigendam.

EUM vero qui fide eſt infirmus, aſſumite, non *tamen* ad altercationes diſputationum.

2 Alius quidem credit edere licere quidvis; alius autem *fide* infirmus edit olera.

3 Qui edit, non edentem ne pro nihilo habeto: & qui non edit, edentem ne condemnato; Deus enim eum aſſumſit.

4 Tu qui es qui condemnas alienum famulum? proprio domino perſtat aut cadit; ſtabilietur autem: poteſt enim Deus eum ſtabilire.

5 Alius quidem æſtimat diem præ die, alius autem *pro æque* æſtimat quemvis diem. Unuſquiſque in animo ſuo plene certioratus eſto.

6 Qui curat diem, Domino curat: & qui non curat diem, Domino non curat. Qui edit, Domino edit; gratias enim agit Deo: & qui non edit, Domino non edit, & gratias agit Deo.

7 Nullus enim noſtrûm ſibipſi vivit, & nullus ſibipſi moritur.

8 Nam ſive vivimus, Domido vivimus: ſive morimur, Domino morimur. Sive igitur vivamus, ſive moriamur, Domini ſumus.

9 Ad hoc enim Chriſtus & mortuus eſt, & reſurrexit, & revixit, ut & mortuis & viventibus dominetur.

10 Tu vero cur condemnas fratrem tuum? aut etiam, tu cur pro nihilo habes fratrem tuum? Omnes enim ſiſtemur apud tribunal Chriſti.

11 Scriptum eſt enim, Vivo ego, dicit Dominus, Certe mihi *ſeſe* flectet omne genu, & omnis lingua palam agnoſcet Deum.

12 Nempe ergo unuſquiſque noſtrûm de ſeipſo rationem reddet Deo.

13 Ne amplius igitur alii a-

lios judicemus: ſed hîc potius adhibete judicium, ut ne fratri proponatis quidpiam ad quod impingat, vel offendat.

14 Novi, & perſuaſum habeo per Dominum Jeſum, nihil eſſe impurum per ſe: ſed ei qui reputat aliquid eſſe impurum, *id* ei impurum *eſſe*.

15 Verum ſi propter eſcam frater tuus triſtitiâ afficitur, non jam ſecundum charitatem ambulas. Ne eſcâ tuâ illum perdito pro quo Chriſtus mortuus eſt.

16 Ne veſtrum igitur bonum blaſphemator.

17 Non enim eſt regnum eſca & potus, ſed juſtitia, & pax, & gaudium per Spiritum ſanctum.

18 Nam qui per hæc ſervit Chriſto, placet Deo, & probatur hominibus.

19 Nempe igitur quæ ad pacem faciunt, ſectemur, & quæ ad mutuam ædificationem.

20 Ne cibi causâ deſtrue opus Dei: omnia quidem munda, ſed malum *eſt* homini qui edens offendit.

21 Bonum *eſt* non edere carnes neque bibere vinum, neque *quicquam facere* in quo frater tuus impingit, vel offenditur, vel infirmus eſt.

22 Tu fidem habes: apud temetipſum habe in conſpectu Dei. Beatus qui non condemnat ſeipſum in *eo* quod approbat.

23 Qui vero dubitat, ſi ederit, condemnatus eſt, quoniam non *edit* ex fide: quicquid vero ex fide non eſt, peccatum eſt.

CAP. XV.

Exemplo Chriſti jubentur fortiores robur ſuum conferre ad confirmandos infirmos

DEbemus autem nos qui firmi *ſumus* infirmitates imbecillorum portare, ac non indulgere nobiſipſis.

2 *Itaque* unuſquiſque noſtrûm proximo placeat *ipſius* bono, *id eſt*, ad *ejus* ædificationem.

3 Et enim Chriſtus non placuit ſibiipſi, ſed, ſicut ſcriptum eſt, Convitia eorum qui convitiantur tibi, inciderunt in me.

4 Nam quæ ante ſcripta ſunt, ad nos docendos ante ſcripta ſunt: ut per tolerantiam & conſolationem Scripturarum, ſpem retineamus.

5 Deus autem *autor* tolerantiæ & conſolationis det vobis ut itidem alii in alios affecti ſitis, ſecundum Chriſtum Jeſum.

6 Ut concorditer uno ore glorificetis Deum ac Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti.

7 Propterea aſſumite alii alios, ſicut & Chriſtus aſſumſit nos in gloriam Dei.

8 *Illud* autem dico, Jeſum Chriſtum miniſtrum fuiſſe circumciſionis, pro Dei veritate, ut confirmaret promiſſiones patrum.

9 Et ut Gentes pro miſericordia glorificent Deum: ſicut ſcriptum eſt, Propterea celebrabo te inter Gentes, & nomini tuo pſallam.

10 Et rurſum dicit, Hilares eſtote Gentes, cum populo ipſius.

11 Et rurſum, Laudate Dominum omnes Gentes, & collaudate ipſum omnes populi.

12 Et rurſum Eſaias dicit, Erit radix Jeſſe, & qui exſurgat ad imperandum Gentibus, in ipſo Gentes ſperabunt.

13 Uti-

13 Utinam vero Deus ſpei impleat vos omni gaudio & pace credendo, ut ſpe abundetis per virtutem Spiritûs ſancti.

14 Perſuaſum autem habeo & ipſe ego de vobis, fratres mei, quod ipſi per vos pleni ſitis bonitate, impleti omni cognitione, & qui poſſitis etiam vos mutuo admonere.

15 Audacule vero ſcripſi vobis, fratres, aliquatenus veluti commonefaciens vos, propter gratiam quæ data eſt mihi à Deo.

16 Ad hoc ut ſim miniſter Jeſu Chriſti apud Gentes, operans Evangelio Dei, ut oblatio Gentium fiat accepta, ſanctificata per Spiritum ſanctum.

17 Habeo igitur quod glorier per Chriſtum Jeſum, in iis quæ ad Deum *pertinent*.

18 Non enim ſuſtinuerim quicquam loqui quod non effecerit Chriſtus per me, *adducendis* ad obedientiam Gentibus, verbis & factis.

19 Virtute ſignorum ac prodigiorum, virtute Spiritûs Dei: adeo ut ab Hieroſolymis, & circumjacentibus *regionibus*, uſque ad Illyricum, impleverim prædicandi Evangelii Chriſti munus:

20 Ita porro contendens Evangelizare, non ubi nominatus eſſet Chriſtus, ut ne ſuper alienum fundamentum ædificarem:

21 Sed, ſicut ſcriptum eſt, Quibus non eſt annunciatum de eo, videbunt: & qui non audierunt, intelligent.

22 Quapropter etiam ſæpe inhibitus ſum venire ad vos.

23 Nunc vero cum non amplius habeam locum in his regionibus, ſummum autem deſiderium habeam veniendi ad vos à multis annis:

24 Quando proficiſcar in Hiſpaniam, veniam ad vos. Spero enim fore ut *iſtac* prætereiens conſpiciam vos, & à vobis deducar illuc: ſi tamen veſtra conſuetudine prius ex parte expletus fuero.

25 Nunc autem proficiſcor Hieroſolymam, miniſtrans ſanctis.

26 Libuit enim Macedoniæ & Achaiæ conferre aliquid in pauperes ſanctos qui ſunt Hieroſolymis.

27 Libuit enim *eis inquam*, & debitores eorum ſunt: nam ſi ſpiritualia ipſorum *bona* Gentibus communicata ſunt, debent etiam *ipſæ* in carnalibus eis miniſterio ſuo adeſſe.

28 Hoc igitur ubi perfecero, & eis conſignavero hunc fructum, abibo iſtac in Hiſpaniam.

29 Scio vero me, cum veniam ad vos, cum plena benedictione Evangelii Chriſti venturum.

30 Precor autem vos, fratres, per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & per charitatem Spiritûs, ut concertetis mihi *veſtris* pro me apud Deum orationibus,

31 Ut liberer ab iis qui non obediunt *ſermoni* in Judæa, utque miniſterium hoc meum erga Hieroſolymam, acceptum ſit ſanctis:

32 Ut cum gaudio veniam ad vos per voluntatem Dei, unaque vobiſcum refoçiller.

33 Deus autem pacis *ſit* cum omnibus vobis. Amen.

CAP. XVI.

Salutat complures, & monet ut caveant

caveant ſibi à diſſidiorum autoribus.

COmmendo autem vobis Phœben ſororem noſtram, quæ eſt miniſtra Eccleſiæ Cenchreenſis:

2 Ut eam excipiatis in Domino convenienter ſanctis, & aſſitis ei quacunque in re *ipſi* uſus fuerit vobis: nam hæc tum multis hoſpitium præbuit, tum mihi etiam ipſi.

3 Salutate Priſcillam & Aquilam, adjutores meos in Chriſto Jeſu:

4 Qui pro anima mea ſuam ipſorum cervicem ſuppoſuerunt: quibus non ego ſolus gratias ago, ſed etiam omnes Eccleſiæ Gentium.

5 Item Eccleſiam quæ in domo eorum eſt. Salutate Epænetum mihi dilectum, primitias Achaiæ in Chriſto.

6 Salutate Mariam quæ multum laboravit erga nos.

7 Salutate Andronicum & Juniam, cognatos meos, & concaptivos meos, qui ſunt inſignes inter Apoſtolos, qui etiam ante me fuerunt in Chriſto.

8 Salutate Ampliam dilectum mihi in Domino.

9 Salutate Urbanum, adjutorem noſtrum in Chriſto, & Stachyn mihi dilectum.

10 Salutate Apellem, probatum in Chriſto. Salutate eos qui ſunt ex Ariſtobuli *familiaribus*.

11 Salutate Herodionem cognatum meum. Salutate eos qui *ſunt* ex Narciſſi *familiaribus*, eos *inquam* qui *ſunt* in Domino.

12 Salutate Tryphænam & Tryphoſam quæ laborant in Domino. Salutate Perſidam *mihi* dilectam, quæ multum laboravit in Domino.

13 Salutate Rufum ſelectum in Domino, & matrem ejus ac meam.

14 Salutate Aſyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen, & qui cum iis ſunt fratres.

15 Salutate Philologum & Juliam, Nereum & ſororem ejus, & Olympam, & qui cum iis ſunt, omnes ſanctos.

16 Salutate alii alios oſculo ſancto. Salutant vos Eccleſiæ Chriſti.

17 Precor autem vos, fratres, ut obſervetis diſſidiorum & offendiculorum autores contra doctrinam quam vos didiciſtis: & declinetis ab eis.

18 Nam qui ejuſmodi *ſunt* Domino noſtro Jeſu Chriſto non ſerviunt, ſed ſuo ventri: & per blandiloquentiam & aſſentationem corda *hominum* minime malorum ſeducunt.

19 Veſtra enim obedientia ad omnes pervenit. Gaudeo igitur quod ad vos *attinet*: ſed volo vos ſapientes quidem eſſe ad id quod bonum eſt, ſimplices vero ad malum.

20 Porro Deus pacis conteret Satanam ſub pedes veſtros citò. Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti *ſit* vobiſcum. Amen.

21 Salutant vos Timotheus adjutor meus, & Lucius, & Jaſon, & Soſipater, cognati mei.

22 Saluto vos in Domino ego Tertius, qui deſcripſi epiſtolam.

23 Salutat vos Gaius hoſpes meus & Eccleſiæ totius. Salutat vos Eraſtus procurator urbis, & Quartus frater.

24 Gratia

24 Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti *ſit* cum omnibus vobis. Amen.

25 Ei vero qui poteſt vos ſtabilire ſecundum Evangelium meum, & præconium Jeſu Chriſti, ex patefactione myſterii quod à temporibus ſeculorum tacitum fuit:

26 Nunc vero factum eſt manifeſtum, & per Scripturas prophéticas ex imperio æterni Dei ad obedientiam fidei, omnibus Gentibus innotuit.

27 Soli *inquam* ſapienti Deo gloria *eſto* per Jeſum Chriſtum in ſecula. Amen.

Ad Romanos ſcripta fuit Corintho, per Phœben miniſtram Cenchreenſis Eccleſiæ.

Epiſtola PAULI Apoſtoli ad CORINTHIOS I.

CAP. I.

Ad diſſidia reprimenda, animos à mundi ſapientia ad crucem Chriſti revocat.

PAulus vocatione Apoſtolus Jeſu Chriſti per voluntatem Dei, & Soſthenes frater,

2 Eccleſiæ Dei quæ eſt Corinthi, ſanctificatis in Chriſto Jeſu, *id eſt*, vocatis ſanctis, cum omnibus qui invocant nomen Domini noſtri Jeſu Chriſti, quovis loco, *Domini*, *inquam*, tum ipſorum, tum noſtri.

3 Gratia vobis & pax à Deo Patre noſtro, & Domino Jeſu Chriſto.

4 Gratias ago Deo meo ſemper de vobis, ob gratiam Dei quæ data eſt vobis in Chriſto Jeſu:

5 Quod in omnibus ditati ſitis in ipſo, omni loquendi facultate, omnique cognitione:

6 Prout teſtimonium Chriſti confirmatum fuit in vobis.

7 Adeo ut nullo dono deficiamini, exſpectantes donec patefiat Dominus noſter Jeſus Chriſtus.

8 Qui *Deus* etiam confirmabit vos uſque ad finem inculpatos, in diem Domini noſtri Jeſu Chriſti.

9 Fidelis *eſt* Deus, per quem vocati eſtis ad communionem Filii ipſius Jeſu Chriſti Domini noſtri.

10 Precor autem vos, fratres, per nomen Domini noſtri Jeſu Chriſti, ut idem loquamini omnes, & non ſint inter vos diſſidia, ſed ſitis compacti, eâdem mente & eâdem ſententiâ.

11 Declaratum eſt enim mihi de vobis, fratres mei, à domeſticis Chloes, quod lites ſint inter vos.

12 Hoc autem dico, ſingulos veſtrûm dicere, Ego quidem ſum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ, ego vero Chriſti.

13 *Num* diſpertitus eſt Chriſtus? num Paulus crucifixus eſt pro vobis, aut in nomen Pauli baptizati fuiſtis?

14 Gratias ago Deo meo quod nemi-

neminem veſtrûm baptizaverim, niſi Criſpum & Gaium :

15 Ut nequis dicat me in meum nomen baptizaſſe.

16 Baptizavi autem etiam Stephanæ familiam : cæterum haud ſcio num quem alium baptizaverim.

17 Non enim miſit me Chriſtus ut baptizarem, ſed ut evangelizarem : non *tamen* cum dicendi peritia, ne inanis reddatur crux Chriſti.

18 Nam ſermo ille de cruce, iis quidem qui pereunt, ſtultitia eſt ; iis autem qui ſervantur, *id eſt* nobis, potentia Dei eſt.

19 Scriptum eſt enim, Abolebo ſapientiam ſapientum, & prudentiam prudentium tollam è medio.

20 Ubi ſapiens ? ubi Scriba ? ubi diſquiſitor ſeculi iſtius ? nonne infatuavit Deus ſapientiam mundi hujus ?

21 Nam poſtquam in Dei ſapientia mundus non cognovit Deum per *eam* ſapientiam, libuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſervare credentes.

22 Quandoquidem & Judæi ſignum petunt, & Græci ſapientiam quærunt :

23 Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Judæis quidem offendiculum, Græcis vero ſtultitiam :

24 Ipſis autem vocatis, tum Judæis tum Græcis, Chriſtum Dei potentiam ac Dei ſapientiam.

25 Nam ſtultitia Dei ſapientior eſt quam homines : & infirmitas Dei validior eſt quam homines.

26 Videtis enim vocationem veſtram, fratres : vos *videlicet* non eſſe multos ſapientes ſecundum carnem, non multos potentes, non multos nobiles.

27 Verum quæ ſtulta *ſunt* in mundo, elegit Deus, ut pudefaciat ſapientes : & quæ *ſunt* infirma mundi, elegit Deus, ut pudefaciat valida :

28 Et quæ ignobilia ſunt in mundo, & pro nihilo habita, elegit Deus, & ea quæ non ſunt, ut ea quæ ſunt enervaret :

29 Ut ne glorietur ulla caro in ejus conſpectu.

30 Sed ex ipſo vos eſtis in Chriſto Jeſu, qui factus eſt nobis ſapientia à Deo, juſtitiaque, & ſanctificatio, & redemtio :

31 Ut *fiat* ſicut ſcriptum eſt, Qui gloriatur, in Domino gloriator.

CAP. II.

Myſteria Chriſti crucifixi non ſermonis elegantia, ſed ſpiritûs evidentia prædicari, quia non animalibus ſed ſpiritualibus ſuſceptibilia.

EGO igitur cum venirem ad vos, fratres, veni non cum eminentia ſermonis aut ſapientiæ, annuncians vobis teſtimonium Dei :

2 Non enim ſtatui quicquam ſcire inter vos niſi Jeſum Chriſtum, eumque crucifixum.

3 Sed fui ego cum infirmitate & timore ac tremore multo apud vos.

4 Neque ſermo meus & præconium meum *verſatum eſt* in perſuaſoriis humanæ ſapientiæ verbis, ſed in demonſtratione ſpirituali & potente.

5 Ne fides veſtra conſiſtat in ſapientia hominum, ſed in potentia Dei.

6 Sapientiam vero loquimur inter

inter adultos: ſapientiam autem non ſeculi hujus, neque principum ſeculi hujus quæ evaneſcunt:

7 Sed loquimur ſapientiam Dei *latentem* in myſterio, *id eſt* occultam illam, quam præfinivit Deus ante ſecula ad gloriam noſtram.

8 Quam nemo principum ſeculi hujus cognovit: nam ſi cognoviſſent, nequaquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.

9 Sed *prædicamus*, ſicut ſcriptum eſt, Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec ſubierunt cor hominis, quæ paravit Deus iis à quibus ipſe diligitur.

10 Nobis autem Deus *ea* revelavit per Spiritum ſuum. Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunditates Dei.

11 Quis enim hominum novit ea quæ ſunt hominis niſi ſpiritus hominis qui eſt in eo? ita etiam ea quæ ſunt Dei nemo novit niſi Spiritus Dei.

12 Nos vero non ſpiritum mundi accepimus, ſed Spiritum qui *eſt* ex Deo: ut ſciamus quæ Deus eſt nobis gratificatus:

13 Quæ etiam loquimur, non ſermonibus quos docet humana ſapientia, ſed quos docet Spiritus ſanctus, ſpiritualia cum iis quæ ſpiritualia ſunt conferentes.

14 Animalis autem homo non eſt capax eorum quæ ſunt Spiritûs Dei: ſunt enim ei ſtultitia, nec poteſt *ea* cognoſcere, quia ſpiritualiter dijudicantur.

15 At ſpiritualis dijudicat quidem omnia, ipſe vero à nemine dijudicatur.

16 Quis enim novit mentem Domini, qui inſtructurus ſit eum? nos autem mentem Chriſti habemus.

CAP. III.

Gloriantes in miniſtris remittuntur ad Chriſtum totius ædificii fundamentum; cui ſuperædificanda non humana & carnalia, ſed quæ probam ſuſtinere poſſint.

EGO porro, fratres, non potui loqui vobis ut ſpiritualibus, ſed *locutus ſum* ut carnalibus, *id eſt* ut infantibus in Chriſto.

2 Lactis potu vos alui, & non eſcâ: nondum enim poteratis *id ferre*; imo ne nunc quidem adhuc poteſtis:

3 Nam adhuc carnales eſtis: cum enim inter vos *ſint* invidia & contentio, & diſſidia, nonne carnales eſtis, & ſecundum hominem ambulatis?

4 Etenim cum dicit aliquis, Ego quidem ſum Pauli; alter vero, Ego *ſum* Apollò: nonne carnales eſtis?

5 Quis igitur eſt Paulus, quis autem Apollos, niſi miniſtri per quos credidiſtis, & ut cuique Dominus dedit?

6 Ego plantavi, Apollos rigavit: ſed Deus dedit creſcendi vim.

7 Itaque neque is qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat: ſed Deus, qui dat creſcendi vim.

8 Is vero qui plantat, & is qui rigat, unum ſunt: unuſquiſque vero ſuam mercedem accipiet ſecundum ſuum laborem.

9 Etenim Dei ſumus adminiſtri: Dei arvum, Dei ædificium eſtis.

10 Secundum gratiam Dei quæ data eſt mihi, ut peritus architectus

tectus fundamentum ſtatui: alius autem ſuperædificat. Porro quiſque videat quomodo ſuperædificet.

11 Nam fundamentum aliud nemo poteſt ſtatuere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Jeſus Chriſtus.

12 Quod ſiquis ſuperædificet ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulam:

13 Cujuſque opus manifeſtum fiet, dies enim *id* declarabit: nam per ignem retegitur: & cujuſque opus quale ſit, ignis probabit.

14 Si cujus opus manſerit quod ſuperædificaverit, mercedem accipiet:

15 Si cujus opus exuſtum fuerit, damnum faciet: ipſe vero ſervabitur, ita tamen ut per ignem.

16 An neſcitis vos eſſe templum Dei, & Spiritum Dei habitare in vobis?

17 Siquis templum Dei violat, hunc perdet Deus: nam templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos.

18 Nullus ſeipſum ſeducat: ſiquis *ſibi* videtur eſſe ſapiens inter vos in hoc ſeculo, ſtultus fiat ut fiat ſapiens.

19 Sapientia enim mundi hujus, ſtultitia *eſt* apud Deum: ſcriptum eſt enim, Carpit ſapientes in verſutia ipſorum.

20 Et rurſum, Dominus novit diſceptationes ſapientum eſſe vanas.

21 Itaque nullus glorietur in hominibus: omnia namque veſtra ſunt.

22 Et Paulus, & Apollos, & Cephas, & mundus, & vita, & mors, & præſentia, & futura: omnia *inquam* veſtra ſunt:

23 Vos autem Chriſti, Chriſtus vero Dei eſt.

CAP. IV.

Imago fidelis diſpenſatoris in Paulo, cujus exemplum imitandum proponitur.

SIC de nobis reputet homo ut de miniſtris Chriſti, & diſpenſatoribus myſteriorum Dei.

2 Quod reliquum eſt autem, *illud* requiritur in diſpenſatoribus ut quiſque fidus inveniatur.

3 Mihi vero pro minimo eſt quod à vobis dijudicer, aut ab humano judicio: imo nec ipſe me dijudico.

4 In nullo enim mihi ſum conſcius: ſed non per hoc juſtificatus ſum: Dominus autem is eſt qui me dijudicat.

5 Proinde ne ante præſtitutum tempus judicis partis aſſumite, *id eſt*, uſquedum venerit Dominus, qui & illuſtraturus eſt res tenebris occultatas, & manifeſta faciet conſilia cordium: ac tunc laus erit unicuique à Deo.

6 Hæc autem, fratres, figurâ quâdam tranſtuli ad meipſum & Apollo, propter vos: ut in nobis diſcatis, ſupra id quod ſcriptum eſt, non ſapere, ut ne alius pro alio inflemini adverſus alium.

7 Quis enim te *ab aliis* diſcernit? quid autem habes quod non receperis? quod ſi etiam recepiſti, quid gloriaris quaſi non receperis?

8 Jam ſaturati eſtis, jam ditati eſtis, abſque nobis regnum adepti eſtis: atque utinam ſane regnum adepti ſitis, ut & nos vobis conregnemus.

9 Deus

9 Deus enim, puto, nos ultimos Apoſtolos ſpectandos propoſuit, ut morti addictos: nam ſpectaculum facti ſumus mundo, & Angelis, & hominibus.

10 Nos ſtulti propter Chriſtum, vos autem prudentes in Chriſto: nos infirmi, vos autem validi: vos glorioſi, nos ignominioſi.

11 Ad hoc uſque tempus & eſurimus & ſitimus, & nudi ſumus, & colaphis cædimur, & incertis ſedibus erramus:

12 Et laboramus, operantes propriis manibus: convitiis affecti, bene precamur: ſi qui nos perſequantur, ſufferimus.

13 Maledictis affecti precamur: tanquam purgamenta mundi facti ſumus, & tanquam omnium ramentum uſque adhuc.

14 Non ut vos pudore ſuffundam, hæc ſcribo, ſed ut filios meos dilectos admoneo.

15 Nam etſi decem millia pædagogorum habeatis in Chriſto, at non multos patres *habetis*: in Chriſto enim Jeſu per Evangelium ego vos genui.

16 Precor vos igitur, imitatores mei eſtote.

17 Propterea miſi vobis Timotheum, qui eſt filius meus dilectus & fidus in Domino, qui vobis in memoriam revocabit quæ ſint viæ meæ in Chriſto, ſicut ubique in omnibus Eccleſiis doceo.

18 Cæterum perinde quaſi ego non ſim venturus ad vos, inflati ſunt quidam.

19 Sed veniam cito ad vos, ſi Dominus voluerit, & cognoſcam non verba iſtorum inflatorum, ſed vires.

20 Non enim in verbis *ſitum eſt* regnum Dei, ſed in *Spiritûs* potentia.

21 Quid vultis? cum virgâ veniam ad vos, an cum charitate & ſpiritu lenitatis?

CAP. V.

Inceſtuoſum jubet excommunicari, & ſine fermento vitiorum Paſcha celebrare.

OMnino auditur *eſſe* inter vos ſcortatio, & ejuſmodi ſcortatio quæ ne inter Gentes quidem nominatur, adeo ut quis uxorem patris habeat.

2 Et vos inflati eſtis, ac non potius luxiſtis, ut tolleretur è medio veſtri qui facinus hoc patravit?

3 Enimvero ego ut abſens corpore, præſens autem ſpiritu, jam ut præſens judicavi ut is qui hoc ita perpetravit,

4 Vobis & meo ſpiritu in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti congregatis, cum potestate Domini noſtri Jeſu Chriſti,

5 Ejuſmodi *inquam homo* tradatur Satanæ ad exitium carnis, ut ſpiritus ſalvus ſit die illo Domini Jeſu.

6 Non *eſt* bona gloriatio veſtra. An neſcitis paululo fermenti totam maſſam fermentari?

7 Expurgate igitur vetus fermentum, ut ſitis nova maſſa, ſicut eſtis fermenti expertes. Etenim Paſcha noſtrum, pro nobis ſacrificatum eſt, *nempe* Chriſtus.

8 Itaque feſtum agitemus, non cum fermento veteri, nec cum fermento malitiæ & improbitatis; ſed cum non fermentatis *panibus* ſinceritatis & veritatis.

9 Scripſi vobis in epiſtola, ne

commiſceamini cum ſcortatoribus.

10 At non omnino cum ſcortatoribus mundi hujus, aut avaris, aut rapacibus, aut idololatris: alioquin debetis ſcilicet è mundo exire.

11 Nunc autem ſcripſi vobis ne commiſceamini, *id eſt*, ſiquis cum frater nominetur, ſit ſcortator, aut avarus, aut idololatra, aut convitiator, aut ebrioſus, aut rapax: cum ejuſmodi *inquam* ne edatis quidem.

12 Quid enim meâ *intereſt* etiam de extraneis judicare? nonne de iis qui intus ſunt vos judicatis?

13 De extraneis vero Deus judicat: tollite igitur iſtum improbum ex vobiſipſis.

CAP. VI.

Contentiones forenſes & templi ſpiritualis profanationes redarguuntur.

SUſtinet aliquis veſtrûm, negotium habens adverſus alterum, judicio experiri ſub injuſtis, ac non ſub ſanctis?

2 An ignoratis ſanctos mundi judices futuros? quod ſi inter vos de mundo judicium fertur, indigni eſtis minimis judiciis?

3 An ignoratis fore ut Angelorum judices ſimus, nedum *ut* de iis quæ ad hujus vitæ uſum pertinent *judices non ſimus*?

4 Itaque ſi judicia habeatis de iis quæ ad hujus vitæ uſum pertinent, eos qui viliſſimi ſunt in Eccleſia, eos *inquam* in ſubſelliis collocate.

5 Vobis ad verecundiam adducendis hoc dico. Itane non eſt inter vos ſapiens, ne unus quidem, qui poſſit judicium ferre inter fratres ſuos?

6 Sed frater cum fratre judicio experitur, idque ſub infidelibus.

7 Jam igitur omnino defectus in vobis eſt, quod judicia habeatis inter voſmetipſos: quare non potius injuriam patimini? cur uon potius damnum accipitis?

8 At vos injuriâ afficitis, & fraudatis, idque fratres.

9 An ignoratis injuſtos non eſſe Dei hæreditatem poſſeſſuros? Ne errate: neque ſcortatores, neque idololatræ, neque mœchi, neque molles, neque qui concumbunt cum maſculis,

10 Neque fures, neque avari, neque ebrioſi, neque conviciatores, neque rapaces, regni Dei hæreditatem poſſidebunt.

11 Et hæc eratis quælibet: ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed juſtificati eſtis, in nomine Domini Jeſu, & per Spiritum Dei noſtri.

12 Omnia mihi licent, at non omnia conducunt: omnia mihi licent, at nequaquam ego redigar ſub ullius rei poteſtatem.

13 Eſcæ venti *deſtinatæ ſunt*, & venter eſcis: Deus autem & hunc & has abolebit: corpus vero non ſcortationi, ſed Domino, & Dominus corpori.

14 Deus autem & Dominum ſuſcitavit, & nos ſuſcitabit potentiâ ſuâ.

15 An ignoratis corpora veſtra eſſe membra Chriſti? Num igitur ſublata membra Chriſti faciam ſcorti membra? Abſit.

16 An ignoratis eum qui agglutinatur ſcorto, unum eſſe corpus *cum ſcorto*? Erunt enim,

nim, inquit, qui duo *erant*, caro una.

17 Qui vero agglutinatur Domino, unus *cum eo* ſpiritus eſt.

18 Fugite ſcortationem: omne peccatum quod fecerit homo, extra corpus eſt: ſed qui ſcortatur, in proprium corpus peccat.

19 An ignoratis corpus veſtrum eſſe templum Spiritûs ſancti, *qui eſt* in vobis, quem habetis à Deo, neque vos eſſe veſtri juris?

20 Nam emti eſtis pretio: glorificate igitur Deum in corpore veſtro, & ſpiritu veſtro, quæ ſunt Dei.

CAP. VII.

Quæſitis Corinthiorum de conjugio, de vocatione temporali & virginitate reſpondetur.

CÆterum de quibus mihi ſcripſiſtis, bonum *fuerit* viro mulierem non attingere.

2 Sed propter ſcortationes ſuam quiſque uxorem habeto, & proprium quæque virum habeto.

3 Uxori vir debitam benevolentiam reddito: ſimiliter autem & uxor viro.

4 Uxor proprium corpus non habet in poteſtate, ſed vir: ſimiliter autem & vir proprium corpus non habet in poteſtate, ſed uxor.

5 Ne fraudate alter alterum, niſi ſiquid ex conſenſu ad tempus, ut vacetis jejunio & orationibus: & rurſum ſimul convenite, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam veſtram.

6 Hoc autem dico ex conceſſione, non ex imperio.

7 Nam velim omnes homines eſſe ut & ipſe *ſum*: ſed unuſquiſque proprium donum habet ex Deo; alius quidem ita, alius autem ita.

8 Dico autem cœlibibus & viduis, bonum eis eſt ſi *ſic* manſerint ut & ego *maneo*.

9 Quod ſi ſe non continent, matrimonium contrahant: nam melius eſt matrimonium contrahere quam uri.

10 Iis autem qui matrimonio juncti ſunt, denuncio, non ego, ſed Dominus, Uxor à viro ne ſeſe ipſa ſeparato.

11 Quod ſi ſeſe ſeparârit, maneat cœlebs, aut viro reconciliator: & vir uxorem ne dimittito.

12 Reliquis autem ego dico, non Dominus, Siquis frater uxorem habet infidelem, quæ libens conſentiat ad habitandum cum ea, ne eam dimittito.

13 Et uxor quæ habet virum infidelem, qui libens conſentiat ad habitandum cum ea, ne eum dimittito.

14 Maritus enim infidelis ſanctificatus eſt in uxore, & uxor infidelis ſanctificata eſt in viro: alioqui certe liberi veſtri impuri eſſent: nunc autem ſancti ſunt.

15 At ſi infidelis ſeſe ſeparet, ſeparatus eſto: non eſt ſervituti ſubjectus frater aut ſoror in hujuſmodi *caſibus*: ſed ad pacem vocavit nos Deus.

16 Ecquid enim noſti, uxor, an ſis virum ſervatura? aut ecquid noſti, vir, an ſis uxorem ſervaturus?

17 Sed ut unicuique *donum* partitus eſt Deus, ut unumquemque vocavit Dominus, ita ambulet: & ita in Eccleſiis omnibus diſpono.

18 Circumciſus aliquis vocatus eſt? ne attrahat *præputium*: in præputio aliquis vocatus eſt? ne circumcidatur.

19 Circumciſio nihil eſt, & præputium nihil eſt, ſed obſervatio præceptorum Dei.

20 Unuſquiſque in qua vocatione vocatus fuit, in ea maneat.

21 Servus vocatus es? ne ſit tibi curæ: ſed ſi potes etiam liber fieri, potius *eo* utere.

22 Etenim qui in Domino vocatus eſt ſervus, libertus Domini eſt: ſimiliter & qui liber vocatus eſt, ſervus eſt Chriſti.

23 Pretio emti eſtis: ne efficiamini ſervi hominum.

24 Unuſquiſque in quo vocatus fuit, fratres, in hoc maneat apud Deum.

25 De virginibus autem imperium Domini non habeo: ſententiam vero meam *hac in re* dico, ut cui Dominus per miſericordiam dederit fidum eſſe.

26 Exiſtimo igitur hoc bonum eſſe propter inſtantem neceſſitatem, bonum *inquam eſſe* homini ita eſſe.

27 Alligatus es uxori? ne quære diſſolutionem: ſolutus es ab uxore? ne quære uxorem.

28 Quod ſi etiam duxeris uxorem, non peccaſti: & ſi nupſerit virgo, non peccavit: ſed afflictionem in carne habituri ſunt *qui ſunt* hujuſmodi: ego vero vobis parco.

29 Hoc autem aio, fratres, opportunum tempus eſſe anguſtum in poſterum: ut & qui habent uxores, ſint ut non habentes:

30 Et qui flent, ut non flentes: & qui gaudent, ut non gaudentes: & qui emunt, ut non obtinentes:

31 Et qui utuntur hoc mundo, ut non abutentes: præterit enim ſpecies hujus mundi.

32 Velim autem vos abſque ſolicitudine eſſe. Qui cœlebs eſt, ſolicitus eſt de iis quæ *ſunt* Domini, quomodo placiturus ſit Domino:

33 At qui duxit uxorem, ſolicitus eſt de iis quæ ſunt mundi, quomodo placiturus ſit uxori.

34 Diſcretæ ſunt, ea quæ *eſt* uxor, & ea quæ *eſt* virgo: quæ *eſt* cœlebs, ſolicita eſt de iis quæ ſunt Domini, ut ſit ſancta cum corpore tum ſpiritu: quæ vero nupta eſt, ſolicita eſt de iis quæ ſunt mundi, quomodo placitura ſit viro.

35 Hoc autem dico veſtro commodo: non ut laqueum vobis injiciam, ſed ut decenter & apte adhæreſcatis Domino abſque ulla diſtractione.

36 Cæterum ſiquis *ſeſe* exiſtimat aliquid indecorum in virginem ſuam committere, ſi florem ætatis excedat, & ita debet fieri; quod vult faciat, non peccat: jungantur matrimonio.

37 Qui vero perſtat ſtabilis in corde, nec adigitur neceſſitate, ſed in poteſtate habet propriam voluntatem, & hoc decrevit in corde ſuo, ut conſervet ſuam virginem, bene facit.

38 Itaque qui dat nuptum, bene facit: qui vero non dat nuptum, melius facit.

39 Uxor alligata eſt lege quamdiu vivit vir ipſius: quod ſi obdormierit vir ipſius, libera eſt ad cui velit nubendum: tantum in Domino.

40 Sed beatior eſt ſi ita maneat, ſecundum meam ſententiam:

tiam: videor autem mihi & ego Spiritum Dei habere.

CAP. VIII.

Cognitionem charitate frænandam docetur.

CÆterum de iis quæ idolis immolantur, ſcimus nos omnes notitiâ eſſe præditos. Notitia inflat, charitas vero ædificat.

2 Quod ſi quis *ſibi* videtur aliquid ſcire, nondum quicquam novit ſicut oportet noſſe.

3 Siquis diligit Deum, hic cognitus fuit ab eo.

4 De eſu igitur eorum quæ idolis immolantur, ſcimus idolum nihil *eſſe* in mundo, & nullum *eſſe* Deum alium niſi unum.

5 Nam etiamſi ſint qui dicantur dii, & in cœlo & in terra: (ſicut ſunt dii multi, & domini multi)

6 Nobis tamen unus *eſt* Deus, Pater ille à quo omnia, & nos in ipſo: & unus Dominus Jeſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum.

7 Sed non in omnibus *eſt* ea cognitio: nonnulli enim *cum* conſcientia idoli uſque ad hoc tempus, ut idolis immolatum edunt: & conſcientia eorum, infirma cum ſit, inquinatur.

8 Cæterum eſca nos non commendat Deo: neque enim ſi edamus amplius habemus: neque ſi non edamus, minus habemus.

9 Sed videte nequo modo iſtud quod vobis licitum eſt, impingendi cauſa fiat infirmis.

10 Etenim ſiquis viderit te, illâ cognitione præditum, in idoleio accumbere, nonne conſcientia ipſius qui infirmus eſt inſtruetur ad edendum ea quæ ſunt idolis mactata?

11 Et tua iſta cognitione frater ille infirmus, propter quem Chriſtus eſt mortuus, peribit?

12 Ita autem peccantes in fratres, & vulnerantes ipſorum conſcientiam infirmam, in Chriſtum peccatis.

13 Quapropter ſi eſca offendiculo eſt fratri meo, non edam carnes in æternum, ne ſim offendiculo fratri meo.

CAP. IX.

Apoſtoli exemplum, quomodo libertas per charitatem ſit coercenda, & corpus domandum ad curſum tutius abſolvendum.

NOnne ſum Apoſtolus? nonne ſum liber? Nonne Jeſum Chriſtum Dominum illum noſtrum vidi? nonne opus meum vos eſtis in Domino?

2 Si aliis non ſum Apoſtolus, at certe vobis ſum: nam ſigillum apoſtolatûs mei vos eſtis in Domino.

3 Mea defenſio apud eos qui in me inquirunt, hæc eſt.

4 Annon licet nobis edere & bibere?

5 Annon licet nobis ſororem uxorem circumducere, ut & reliquis Apoſtolis, & fratribus Domini, & Cephæ?

6 An ſoli mihi & Barnabæ non licet non operari?

7 Quis militat propriis ſtipendiis unquam? quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? aut quis paſcet gregem, & de lacte gregis non edit?

8 Num ſecundum hominem hæc dico? nonne etiam Lex hæc dicit?

9 Nam in Moſis Lege ſcriptum eſt, Non obligabis os bovi

trituranti. Num boves curæ ſunt Deo?

10 An *hoc* propter nos omnino dicit? propter nos enim *hoc* ſcriptum eſt. Nam ſub ſpe debet is qui arat, arare: & qui triturat ſub ſpe, ſpei ſuæ particeps eſſe.

11 Si nos vobis ſpiritualia ſeminavimus, magnum eſt ſi nos veſtra carnalia meſſuerimus?

12 Si alii *ſui* in vos juris ſunt compotes, *an* non potius nos? atqui non uſi ſumus jure iſto quod nobis licebat, ſed omnia tegimus, ne interrumpamus Evangelium Chriſti.

13 An neſcitis eos qui ſacris operantur, *ea quæ* ex ſacrario *ſunt* edere? & qui altari aſſident, cum altari participare?

14 Ita Dominus conſtituit iis qui Evangelium annunciant, ut ex Evangelio vivant.

15 Ego tamen nullo iſtorum ſum uſus. Neque vero hæc ſcripſi ut ita fiat in me: nam bonum eſt mihi mori potius quam ut gloriationem meam aliquis inanem reddat.

16 Etenim ſi evangelizem, non eſt quod glorier: neceſſitas enim mihi incumbit. Væ autem mihi eſt niſi evangelizem.

17 Nam ſi volens hoc faciam, mercedem habeo: ſin invitus, diſpenſatio credita eſt mihi.

18 Quæ igitur mihi eſt merces? ut evangelizando gratuitum conſtituam Evangelium Chriſti, ut ne abutar jure meo in Evangelio.

19 Nam quamvis liber ſim ab omnibus, omnibus meipſum ſervum feci, ut plures lucrifacerem.

20 Et factus ſum Judæis ut Judæus, ut Judæos lucrifacerem: iis qui ſub Lege ſunt, ut ſi *eſſem* ſub Lege, ut eos qui ſub Lege ſunt, lucrifacerem:

21 Exlegibus ut exlex, *(non tamen* exlex Deo, ſed ſublex Chriſto) ut lucrifacerem exleges.

22 Factus ſum infirmis ut infirmus, ut infirmos lucrifacerem: omnibus factus ſum omnia, ut omnino aliquos ſervarem.

23 Hoc autem facio propter Evangelium, ut una particeps ejus fiam.

24 An ignoratis, eos qui in ſtadio currunt, omnes quidem currere, ſed unum accipere præmium? ſic currite ut comprehendatis.

25 Porro quiſquis certat, in omnibus eſt continens. Illi quidem itaque ut corruptibilem coronam accipiant, *ſunt continentes:* nos autem, *ut* incorruptam.

26 Ego igitur ita curro, ut non in incertum: ita pugilem ago, ut non aerem cædens.

27 Sed contundo corpus meum, & in ſervitutem redigo: ne quo modo, cum aliis prædicarim, ipſe rejectaneus fiam.

CAP. X.

Hiſtoriæ ſacræ myſterium explicatur, & docetur abſtinendum eſſe à menſa Dæmoniorum, ut participetur de menſa Domini.

NOlim autem vos ignorare, fratres, Patres noſtros omnes ſub illa nube fuiſſe, & omnes per mare tranſiviſſe:

2 Et omnes per Moſen baptizatos eſſe nube & mari:

3 Et omnes eandem eſcam ſpiritualem ediſſe:

4 Et omnes eundem potum ſpiri-

ſpiritualem bibiſſe. Bibebant enim ex ſequente ſpirituali petra : Petra vero illa erat Chriſtus.

5 Sed pleroſque illorum non habuit gratos Deus : proſtrati ſunt enim in deſerto.

6 Hæc autem typi noſtri fuerunt, ut ne concupiſcamus res malas, ſicut illi concupiverunt.

7 Ne igitur idololatræ fiatis, ſicut quidam eorum, ut ſcriptum eſt, Sedit populus ad edendum ac bibendum, & ſurrexerunt ad ludendum.

8 Neque ſcortemur, ſicut quidam eorum ſcortati ſunt, & ceciderunt uno die viginti tria millia.

9 Neque tentemus Chriſtum, ſicut etiam quidam eorum tentarunt, & à ſerpentibus perierunt.

10 Neque murmurate, ſicut quidam eorum murmurarunt, & perierunt à diſperditore.

11 Hæc autem omnia typice eveniebant eis : ſcripta vero ſunt ad noſtrî admonitionem, in quos fines ſeculorum devenerunt.

12 Itaque qui *ſibi* videtur ſtare, videat ne cadat.

13 Tentatio vos non cepit, niſi humana : fidelis autem *eſt* Deus, qui non ſinet vos tentari ſupra *id* quod poteſtis, ſed unà cum tentatione præſtabit etiam exitum, ut poſſitis ſufferre.

14 Quapropter, dilecti mihi, fugite ab idololatria.

15 Ut intelligentibus *hæc* dico : judicate vos quod aio.

16 Poculum benedictionis cui benedicimus, nonne communio ſanguinis Chriſti eſt? panis quem frangimus, nonne communio corporis Chriſti eſt ?

17 Quoniam unus *eſt* panis, unum corpus *nos* illi multi ſumus : *nos* enim omnes ex uno illo pane participamus.

18 Videtis Iſraelem *qui eſt* ſecundum carnem : nonne qui edunt victimas, conſortes ſunt altaris ?

19 Quid ergo dico ? idolum aliquid eſſe, aut quod idolis immolatum eſt, aliquid eſſe ?

20 Imo *illud dico*, quæ immolant Gentes, dæmoniis immolant, & non Deo : nolim autem vos dæmoniis conſociari.

21 Non poteſtis poculum Domini bibere, & poculum dæmoniorum : non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum.

22 An provocamus ad æmulationem Dominum ? num validiores eo ſumus ?

23 Omnia mihi licent, at non omnia conferunt : omnia mihi licent, ſed non omnia ædificant.

24 Nemo quod ſuum eſt quærat, ſed quiſque quod alterius *eſt*.

25 Quicquid in macello venditur, edite, nihil propter conſcientiam diſcriminantes.

26 Domini enim eſt terra & plenitudo ejus.

27 Quod ſi quis infidelium vos vocat, & vultis ire, quicquid apponitur vobis, edite, nihil diſcriminantes propter conſcientiam.

28 At ſiquis vobis dixerit, Hoc idolis mactatum eſt, ne edite, propter illum qui indicavit, & propter conſcientiam. Domini enim eſt terra & plenitudo ejus.

29 Conſcientiam autem dico non tuam, ſed illius alterius : cu-

enim libertas mea damnatur ab alia conſcientia?

30 Quod ſi ego per gratiam *cibum* participo, cur in eo ut blaſphemus accuſor, pro quo ego gratias ago?

31 Sive igitur editis, ſive bibitis, ſive quid facitis, omnia ad gloriam Dei facite.

32 Eſtote ſine offendiculo & Judæis & Græcis, & Eccleſiæ Dei.

33 Sicut & ego *per* omnia omnibus placeo, non quærens meam ipſius utilitatem, ſed multorum, ut ſerventur.

CAP. XI.

Virum debere aperire, mulierem velare caput. Corrupta Cœnæ praxis ad primam inſtitutionem reformatur.

IMitatores mei ſiatis, ſicut ego Chriſti.

2 Laudo vero vos, fratres, quod omnia mea meminiſtis, & ſicut tradidi vobis, traditiones retinetis.

3 Velim autem vos noſſe Chriſtum eſſe omnis viri caput: caput autem mulieris, virum: caput vero Chriſti, Deum.

4 Omnis vir orans aut prophetans velato capite, dedecorat caput ſuum.

5 Omnis vero mulier orans aut prophetans non velato capite, dedecorat caput ſuum: nam *id* unum ac idem eſt acſi raſa eſſet.

6 Nam ſi non velatur mulier, etiam tondeatur: quod ſi turpe mulieri tonderi aut radi, velatur.

7 Vir enim non debet velare caput, cum *is* imago ſit & gloria Dei: at mulier gloria viri eſt.

8 Non enim eſt vir ex muliere, ſed mulier ex viro.

9 Neque enim conditus eſt vir propter mulierem, ſed mulier propter virum.

10 Propter hoc debet mulier poteſtatem habere in capite, propter Angelos.

11 Attamen neque vir abſque muliere, neque mulier abſque viro, in Domino.

12 Sicut enim mulier ex viro *eſt*, ita & vir per mulierem: omnia vero ex Deo.

13 Apud voſipſos judicate: *num* decorum eſt mulierem non velatam Deum orare?

14 An ne natura quidem ipſa hoc vos docet, quod viro quidem comatum eſſe dedecori ſit:

15 Contrà mulieri, comatam eſſe decori ſit? Nam coma pro velamine data eſt ei.

16 Quod ſiquis videtur contentioſus eſſe, nos ejuſmodi conſuetudinem non habemus, neque Eccleſiæ Dei.

17 Hoc vero *ita* denuncio ut vos non laudem, quod *videlicet* non cum emolumento, ſed cum detrimento convenitis.

18 Primum enim, cum convenitis in Eccleſia, audio diſſidia inter vos eſſe: & aliquatenus credo.

19 Oportet enim etiam hæreſes inter vos eſſe, ut qui probi ſunt, manifeſti fiant inter vos.

20 Cum igitur convenitis eodem loci, *hoc* non eſt Dominicam cœnam edere.

21 Nam unuſquiſque propriam cœnam præoccupat in edendo: & hic quidem eſurit, ille vero ebrius eſt.

22 Enimvero num domos non habetis ad edendum & bibendum? aut Eccleſiam Dei contemnitis,

temnitis, & pudefacitis eos qui non habent? Quid vobis dicam? laudabo vos? in hoc non laudo.

23 Ego enim accepi à Domino quod & tradidi vobis, Dominum Jesum *videlicet* eâ nocte quâ proditus est, accepisse panem:

24 Et gratiis actis fregisse, ac dixisse, Accipite, edite: hoc meum est corpus quod pro vobis frangitur: hoc facite ad mei commemorationem.

25 Itidem & poculum, postquam cœnasset, dicendo, Hoc poculum est Novum illud pactum per meum sanguinem: hoc facite quotiescunque biberitis ad mei commemorationem.

26 Quotiescunque enim ederitis panem hunc, & poculum hoc biberitis, mortem Domini annunciatis, usquequo venerit.

27 Itaque quisquis ederit panem hunc, vel biberit poculum *hoc* Domini indigne, reus tenetur corporis & sanguinis Domini.

28 Exploret autem quisque sese, & ita de pane illo edat, & de poculo illo bibat.

29 Nam qui edit & bibit indigne, ipse sibi judicium edit & bibit, non discernens corpus Domini.

30 Propterea inter vos multi *sunt* ægroti & valetudinarii, & dormiunt multi.

31 Etenim si ipsi nos dijudicaremus, non judicaremur.

32 Sed dum judicamur, à Domino erudimur, ne cum mundo condemnemur.

33 Itaque, fratres mei, cum convenitis ad edendum, alius alium exspectate.

34 Quod siquis esurit, domi edat, ne ad condemnationem conveniatis. Reliqua vero, cum venero, disponam.

CAP. XII.

Dona Dei varia, & ipsorum usus.

POrro de spiritualibus *donis*, fratres, nolim vos in *eorum* ignoratione versari.

2 Scitis *vos* Gentes fuisse, ad idola illa muta, prout ducebamini, abreptos.

3 Quapropter notum vobis facio, nullum per Spiritum Dei loquentem, dicere Jesum anathema, & neminem posse dicere Jesum Dominum, nisi per Spiritum sanctum.

4 Distinctiones autem donorum sunt, sed idem Spiritus:

5 Et distinctiones ministeriorum sunt, sed idem Dominus:

6 Et distinctiones actionum sunt, sed idem est Deus agens omnia in omnibus.

7 Unicuique vero datur declaratio Spiritûs ad utilitatem.

8 Nam huic quidem per Spiritum datur Sermo sapientiæ, alii vero Sermo cognitionis per eundem Spiritum:

9 Alteri vero Fides per eundem Spiritum: alii vero donum Sanationum per eundem Spiritum: alii vero operatio Virtutum: alii vero Prophetia: alii vero Discretio spirituum:

10 Alteri vero genera Linguarum: alii vero interpretatio Linguarum.

11 Sed omnia hæc agit unus ille & idem Spiritus, distribuens privatim *illa* singulis sicut vult.

12 Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa, omnia vero illa membra corporis quod unicum est, multa sunt,

ſunt, *ſed* unum ſunt corpus, ita & Chriſtus.

13 Etenim per unum Spiritum nos omnes in unum corpus baptizati ſumus, & Judæi, & Græci, & ſervi, & liberi: & omnes poti ſumus in unum Spiritum.

14 Etenim corpus non eſt unum membrum, ſed multa.

15 Si dicat pes, Quia non ſum manus, non ſum ex corpore: non propterea non eſt ex corpore?

16 Et ſi dicat auris, Quia non ſum oculus, non ſum ex corpore: non propterea non eſt ex corpore?

17 Si totum corpus *eſt* oculus, ubi auditus? ſi totum *eſt* auditus, ubi odoratus?

18 Nunc autem Deus conſtituit membra, ſingula ſigillatim in corpore, ſicut voluit.

19 Quod ſi eſſent omnia unum membrum, ubi *fuerit* corpus?

20 Nunc vero multa quidem membra ſunt, unum vero corpus.

21 Non poteſt autem oculus dicere manui, Te mihi non eſt opus: aut rurſum caput pedibus, Non eſt mihi vobis opus.

22 Imo multo potius, quæ videntur membra corporis infirmiſſima eſſe, neceſſaria ſunt:

23 Et quæ putamus *membra* corporis minime eſſe honeſta, iis honorem ampliorem circumponimus: & quæ ſunt in nobis indecora, ampliorem decorem habent.

24 Nam iis quæ ſunt in nobis decora, *decore* non eſt opus: ſed Deus contemperavit corpus, ei cui deerat ampliore tributo honore:

25 Ut ne ſit diſſidium in corpore, ſed membra itidem ſolicita ſint alia pro aliis.

26 Itaque ſive *aliquod* patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: ſive honore afficitur unum membrum, congratulantur omnia membra.

27 Vos autem eſtis corpus Chriſti, & membra particulatim.

28 Et alios quidem conſtituit Deus in Eccleſia, primum Apoſtolos, deinde Prophetas, tertio doctores: deinde *conſtituit* Virtutes, deinde Dona ſanationum, Opitulationes, Gubernationes, genera Linguarum.

29 Num omnes, Apoſtoli? num omnes, Prophetæ? num omnes, Doctores?

30 Num omnes edunt virtutes? num omnes donum habent ſanationum? num omnes linguis loquuntur? num omnes interpretantur?

31 Sed affectate dona potiora. Et porro iter ad excellentiam vobis demonſtro.

CAP. XIII.

Prærogativa & ſpeculum charitatis.

SI linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus ſum æs reſonans, aut cymbalum tinniens.

2 Et ſi habeam prophetiam, & noverim myſteria omnia, omnemque cognitionem; & ſi habeam totam illam fidem, adeo montes tranſponam, charitatem autem non habeam, nihil ſum.

3 Et ſi inſumam alendis egenis omnia quæ mihi ſuppetunt, & ſi tradam corpus meum ut combuſtar, charitatem autem non habeam, *hoc* nihil *mihi* prodeſt.

4 Charitas patienti eſt animo, benigna eſt charitas, non invidet.

invidet charitas, non agit perperam, non inflatur,

5 Non agit indecore, non quærit quæ ſua ſunt, non exacerbatur, non cogitat malum,

6 Non gaudet injuſtitiâ, congratulatur autem veritati:

7 Omnia tegit, omnia credit, omnia ſperat, omnia tolérat.

8 Charitas nunquam excidit: ſed & prophetiæ evaneſcent, & linguæ ceſſabunt, & cognitio abolebitur.

9 Ex parte enim cognoſcimus, & ex parte prophetamus.

10 Poſtquam autem advenerit, quod perfectum eſt, tunc quod eſt aliquatenus abolebitur.

11 Cum eſſem infans, ut infans loquebar, ut infans ſapiebam, ut infans ratiocinabar: poſtquam autem factus ſum vir, ut evanida ſuſtuli quæ infantis erant.

12 Videmus enim nunc per ſpeculum & per ænigma, tunc autem coram *cernemus*: nunc novi aliquatenus, tunc vero amplius cognoſcam prout amplius edoctus fuero.

13 Nunc vero manet fides, ſpes, charitas, tria hæc: maxima autem harum charitas.

CAP. XIV.

Politia Eccleſiæ.

SEctamini charitatem, affectate ſpiritualia: maxime vero ut prophetetis.

2 Nam qui loquitur linguâ, non hominibus loquitur, ſed Deo: nullus enim audit, ſpiritu vero loquitur myſteria.

3 Qui autem prophetat, hominibus loquitur ædificationem, & exhortationem, & conſolationem.

4 Qui loquitur linguâ, ſeipſum ædificat: qui vero prophetat, Eccleſiam ædificat.

5 Velim autem omnes vos loqui linguis, magis tamen ut prophetetis: major enim *eſt* qui prophetat quam qui loquitur linguis, excepto niſi interpretetur, ut Eccleſia ædificationem accipiat.

6 Quod ſi nunc, fratres, veniam ad vos linguis loquens, quid vos juvabo, niſi vobis loquar aut ex revelatione, aut ex cognitione, vel prophetando, vel docendo?

7 Atqui animæ expertia quæ ſonum edunt, ſive tibia *ſit* ſive cithara, niſi diſtinctionem tonis dederint, quomodo cognoſcetur quod tibiâ canitur aut citharâ?

8 Etenim ſi incertum ſonum tuba dederit, quis apparabitur ad bellum?

9 Ita & vos niſi per linguam edideritis bene ſignificantem ſermonem, quomodo cognoſcetur quid dicitur? eritis enim in aerem loquentes.

10 Tot, ſi caſus tulerit, genera vocum ſunt in mundo, & nihil *eſt* mutum.

11 Niſi igitur ſciero vim vocis, ero ei qui loquitur, barbarus: & qui loquitur, apud me barbarus *fuerit*.

12 Ita & vos, quandoquidem ſpiritus affectatis, ad ædificationem Eccleſiæ quærite ut exundetis.

13 Quapropter qui loquitur linguâ, oret ut interpretetur.

14 Nam ſi orem linguâ, ſpiritus meus orat: ſed intelligentia mea eſt infructuoſa.

15 Quid eſt igitur? orabo ſpiritu, ſed orabo etiam intelligen-

ligentiâ & psallam spiritu, sed psallam etiam intelligentiâ.

16 Quando quidem si benedixeris spiritu, ita qui implet locum idiotæ, quomodo dicturus est Amen ad tuam gratiarum actionem? nam quid dicas nescit.

17 Nam tu quidem bene gratias agis, sed alius non ædificatur.

18 Gratias ago Deo meo quod magis quam vos omnes linguis loquar.

19 Sed in Ecclesia malim quinque verba ex intelligentia mea loqui, ut & alios doceam instituam, quam decem millia verborum linguâ.

20 Fratres, ne estote pueri prudentiâ: sed malitiâ infantes, prudentiâ vero adulti estote.

21 In Lege scriptum est, Propterea per diversæ linguæ *homines* & per alia labra loquar huic populo, & ne sic quidem me audient, dicit Dominus.

22 Linguæ igitur sunt signum, non iis qui credunt, sed infidelibus: prophetia vero non infidelibus, sed credentibus.

23 Itaque si eodem convenerit tota Ecclesia, & omnes linguis loquantur, ingrediantur autem idiotæ vel infideles, nonne dicent vos furere?

24 Sed si omnes prophetent, ingrediatur autem infidelis quispiam aut idiota, arguitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus.

25 Et ita quæ occulta sunt in ejus corde, manifesta fiunt: atque ita procidens in faciem adorabit Deum, renuncians Deum vere in vobis esse.

26 Quid igitur est, fratres? quoties convenitis, quisque vestrûm canticum habet, doctrinam habet, linguam habet, revelationem habet, interpretationem habet: omnia ad ædificationem fiant.

27 Et linguâ quis loquitur, *fiat* per binos, aut *ad* plurimum ternos, & vicissim: unus autem interpretetur.

28 Quod si non sit interpres, tacet ipsa Ecclesia, *quæ loquitur linguâ*; sibi ipsi vero loquatur & Deo.

29 Prophetæ autem duo aut tres loquantur, & alii dijudicent.

30 Quod si quid alii revelatum fuerit assidenti, prior taceat.

31 Potestis enim omnes singulatim prophetare, ut omnes discant, & omnes consolationem accipiant.

32 Et spiritus Prophetarum Prophetis subjiciuntur.

33 Non enim est incompositi statûs *autor* Deus, sed pacis, ut in omnibus Ecclesiis sanctorum.

34 Mulieres vestræ in conventibus sileant: nec enim permissum est eis ut loquantur, sed *oportet* ut subditæ sint, sicut & Lex dicit.

35 Quod si quid discere volunt, domi suos viros interrogent: nam turpe est mulieribus in Ecclesia loqui.

36 An à vobis sermo Dei profectus est? an ad vos solos devenit?

37 Siquis sibi videtur Prophetæ esse, aut spiritualis, agnoscat, quæ scribo vobis, esse Domini præcepta.

38 Qui vero ignarus est, ignarus esto.

39 Itaque, fratres, affectate prophe-

prophetiam, & loqui linguis ne prohibete.

40 Omnia vero decenter & ordine fiant.

CAP. XV.

Confirmatio resurrectionis & quonam corpore futura sit.

CÆterum vobis declaro, fratres, Evangelium quod evangelizavi vobis, quod & recepistis, in quo etiam statis,

2 Per quod etiam, si retinetis quo sermone vobis evangelizaverim, servamini: excepto nisi si frustra credidistis.

3 Tradidi enim vobis in primis quod & accepi, Christum videlicet mortuum esse pro peccatis nostris, secundum Scripturas:

4 Et sepultum fuisse, & excitatum tertio die, secundum Scripturas:

5 Et visum fuisse Cephæ, deinde duodecim illis.

6 Postea visus est amplius quam quingentis fratribus semel: ex quibus plerique manent usque adhuc, quidam autem obdormierunt.

7 Postea visus est Jacobo: deinde Apostolis omnibus.

8 Ultimo vero omnium, velut abortivo, visus est etiam mihi.

9 Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, propterea quod persecutus sum Ecclesiam Dei.

10 Sed gratiâ Dei sum id quod sum: & gratia ejus, quæ in me *collata est*, non fuit inanis, sed amplius quam illi omnes laboravi: non ego tamen, sed gratia Dei quæ mecum *est*.

11 Et ego igitur & illi ita prædicamus, & ita credidistis.

12 Quod si Christus prædicatur ex mortuis excitatus esse, quomodo dicunt quidam inter vos, non esse resurrectionem mortuorum?

13 Nam si resurrectio mortuorum non est, Christus quoque non est suscitatus.

14 Quod si Christus non est suscitatus, vanum videlicet *est* præconium nostrum, vana autem *est* etiam fides vestra.

15 Invenimur autem etiam falsi testes Dei: quoniam de Deo testificati sumus, eum suscitasse Christum: quem non suscitavit, si videlicet mortui non excitantur.

16 Nam si mortui non suscitantur, Christus quoque non est suscitatus.

17 Quod si Christus non est suscitatus, inanis est fides vestra: adhuc estis in peccatis vestris.

18 Nempe & qui dormiunt in Christo, perierunt.

19 Si in hac solum vita speramus in Christum, miserrimi omnium hominum sumus.

20 Nunc autem Christus suscitatus est ex mortuis: primitiæ dormientium factus est.

21 Quia enim per hominem mors, per hominem quoque resurrectio mortuorum.

22 Sicut enim in Adamo omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.

23 Unusquisque autem suo ordine: primitiæ Christus, postea qui sunt Christi, in adventu ipsius:

24 Deinde *erit* finis, cum tradiderit regnum Deo ac Patri: cum evanescere fecerit omne imperium,

perium, & omnem potentiam & virtutem.

25 Nam oportet eum regnare usquequo omnes inimicos supponerit pedibus ejus.

26 Ultimus autem hostis evanescet Mors.

27 Nam omnia subjecit sub pedes ejus. Cum autem dicit omnia esse ei subjecta, palam est *hoc dici* excepto eo qui subjecit ei omnia.

28 Postquam vero subjecta fuerint ei omnia, tunc & ipse Filius subjicietur ei qui subjecerit ipsi omnia, ut Deus sit omnia in omnibus.

29 Alioqui quid facient qui ablutione utuntur super mortuis? Si omnino mortui non suscitantur, cur ablutione utuntur super mortuis?

30 Cur etiam nos periclitamur omni momento?

31 Diebus singulis morior per gloriationem vestram, quam habeo in Christo Jesu Domino nostro.

32 Si secundum hominem adversus bestias pugnavi Ephesi, quid mihi utilitas? Si mortui non suscitantur, edamus & bibamus: cras enim moriemur.

33 Ne errate. Mores bonos corrumpunt mala.

34 Evigilate juste, & ne peccate: quidam enim Deum non norunt: vobis ad verecundiam adducendis hoc dico.

35 At dicet aliquis, Quomodo suscitantur mortui? quali autem corpore prodeunt?

36 Insipiens, quod tu seris, non vivificit, nisi mortuum fuerit.

37 Et quod seris, non corpus oriturum seris, sed nudum granum, si casus fuerit, tritici, aut alicujus ex reliquis *seminibus*.

38 Sed Deus ei dat corpus ut voluit, & singulis seminibus suum corpus.

39 Non omnis caro, eadem caro, sed alia quidem caro hominum, alia autem caro pecorum, alia vero piscium, alia autem volucrum.

40 Et *sunt* corpora cœlestia, & *sunt* corpora terrestria: sed alius quidem cœlestium decor, alius vero terrestrium.

41 Alius decor solis, & alius decor lunæ, & alius decor stellarum: stella enim stellæ præstat decore.

42 Ita *erit* & resurrectio mortuorum. Seritur *corpus* in corruptione, suscitatur cum incorruptione.

43 Seritur sedem, suscitatur cum gloria: seritur viribus cassum, suscitatur potens: seritur corpus animale, suscitatur corpus spirituale.

44 Est corpus animale, & est corpus spirituale.

45 Ita etiam scriptum est, Factus est primus homo Adamus anima vivens: posterior autem Adamus *factus est* in spiritum vivificum.

46 At spirituale non est prius, sed animale, deinde spirituale.

47 Primus homo e terra, pulvereus: secundus homo, ipse Dominus e cœlo.

48 Qualis pulvereus ille, tales & pulverei sunt: & qualis ille cœlestis, tales & qui cœlestes erunt.

49 Et sicut gessimus imaginem terreni, geremus etiam imaginem cœlestis.

50 Hoc autem dico, fratres, quia caro & sanguis non possunt regni Dei hæreditatem consequi:

qui: neque corruptio hæreditatem incorruptibilitatis consequetur.

51 Ecce, mysterium vobis dico, Non omnes quidem obdormiemus, sed omnes mutabimur, momento, & jactu oculi, ad ultimam tubam.

52 Canet enim tuba, & mortui suscitabuntur incorruptibiles, & nos mutabimur.

53 Oportet enim corruptibile istud induere incorruptibilitatem, & mortale istud induere immortalitatem.

54 Postquam autem hoc corruptibile induerit incorruptibilitatem, & mortale istud induerit immortalitatem, tunc fiet illud quod scriptum est, Absorpta est mors ad victoriam.

55 Ubi tua, ô mors, victoria? ubi tuus, ô sepulcrum, acculeus?

56 Aculeus vero mortis *est* peccatum: vis autem peccati, Lex.

57 Deo autem habetur gratia, qui dat nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum.

58 Itaque, fratres mei dilecti, stabiles estote, immoti, eminentes in opere Domini semper, cum sciatis laborem vestrum non esse inanem in Domino.

CAP. XVI.

Facta exhortatione ad eleemosynam, epistola commendatione Timothei, & salutationibus clauditur.

PORro de collecta in sanctos, quemadmodum ordinavi Ecclesiis Galatiæ, ita & vos facite.

2 Primo quoque *die* hebdomadis unusquisque vestrûm apud se seponat, recondens ut thesaurum quodcunque ipsi datum fuerit ut possit commode: ne, cum venero, tunc collectæ fiant.

3 Postquam autem adfuero, quoscunque probaveritis per epistolas, eos mittam, ut perferant Hierosolymam beneficentiam vestram.

4 Quod si res digna fuerit ut & ipse proficiscar, mecum proficiscentur.

5 Veniam autem ad vos cum Macedoniam pertransiero. (Macedoniam enim pertransiero.)

6 Apud vos autem forsitan permanebo, aut etiam hybernabo, ut vos me prosequamini quocunque proficiscar.

7 Nolo enim vos nunc in transcursu videre: sed spero temporis aliquantum mansurum me apud vos, si Dominus permiserit.

8 Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecosten.

9 Nam ostium mihi apertum est magnum & operosum, & adversarii multi.

10 Quod si venerit Timotheus, videte ut sine metu sit apud vos: opus enim Domini operatur ut & ego.

11 Nequis igitur ullum pro nihilo habeat: sed prosequimini eum cum pace, ut veniat ad me: exspecto enim eum cum fratribus.

12 Porro de Apollo fratre, multum precatus sum eum ut iret ad vos cum fratribus: sed omnino non fuit *ei* voluntas nunc eundi, venturus est autem cum tempus opportunum habuerit.

13 Vigilate, perstate in fide, viriliter agite, estote fortes.

14 Omnia vestra cum charitate fiant.

15 Precor autem vos, fratres, nostis familiam Stephanæ esse primitias Achaiæ, & sese in ministerium sanctis addixisse:

16 Ut & vos subjiciamini talibus, & omnibus operanti simul & laboranti.

17 Gaudeo vero de adventu Stephanæ & Fortunati & Achaici, quoniam isti defectum vestri supplevêrunt.

18 Refocillarunt enim spiritum meum & vestrum. Agnoscite igitur eos qui tales sunt.

19 Salutant vos Ecclesiæ Asiæ. Salutant vos in Domino multum Aquila & Priscilla cum Ecclesia quæ est domi ipsorum.

20 Salutant vos fratres omnes. Salutate alii alios in osculo sancto.

21 Salutatio manu mea Pauli.

22 Si quis non amat Dominum Jesum Christum, sit execratione maranatha.

23 Gratia Domini Jesu Christi *sit* vobiscum.

24 Charitas mea cum omnibus vobis in Christo Jesu. Amen.

Ad Corinthios prior, missa fuit Philippis per Stephanum & Fortunatum & Achaicum & Timotheum.

Epistola PAULI Apostoli ad CORINTHIOS II.

CAP. I.

Paulus gaudet consolationem in afflictionibus perceptam. In afflictos refundere, excusat se quod ad Corinthios non venerit.

1 Paulus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, & Timotheus frater, Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi, una cum sanctis omnibus qui sunt in tota Achaia:

2 Gratia *sit* vobis & pax a Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

3 Benedictus *esto* Deus ac Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater, *inquam*, illæ miserationum, & Deus omnis consolationis:

4 Consolans nos in omni afflictione nostra, ut & ipsi possimus in quavis afflictione, *vestros* consolari, per consolationem, qua nos ipsos consolatur Deus.

5 Nam sicut redundat in nos perpessiones Christi, ita per Christum redundat etiam *in vos* consolatio nostra.

6 Sive igitur affligimur, pro vestra consolatione ac salute *premimur*: sive consolationem percipimus, *consolationem percipimus* pro vestra consolatione, quæ agit *in vobis* per tolerationem earundem perpessionum quas & nos perpetimur: & spes nostra firma est de vobis.

7 Ut, qui sciamus vos, sicut consortes estis perpessionum, ita etiam *consortes fore* consolationum.

8 Non enim volumus vos esse nescios,

nescios, fratres, afflictionis nostræ quæ nobis evenit in Asia, nos *nempe* supra modum gravatos fuisse supra vires, adeo ut prorsus animi penderemus, etiam quod ad vitam.

9 Sed ipsi apud nos decretum mortis habuimus, ne confideremus in nobisipsis, sed in Deo suscitante mortuos.

10 Qui ex tanta morte nos eripuit & eripit: in quo speramus nos adhuc etiam ereptum iri:

11 Uni conferentibus subsidiariam operam etiam vobis per deprecationem pro nobis, ut donum ex multis personis in nos *collatum*, per multos celebretur gratiarum actione pro nobis.

12 Nam gloriatio nostra hæc est, testimonium *videlicet* conscientiæ nostræ, quod cum simplicitate & sinceritate Dei, non cum sapientia carnali, sed cum gratia Dei versati sumus in mundo, plurimum autem apud vos.

13 Non enim alia scribimus vobis quam quæ legitis aut etiam agnoscitis: spero autem vos etiam ad extremum agnoscitis,

14 Sicut & aliquatenus agnovistis, nos gloriationem vestram esse, quemadmodum & vos nostra Pro, in diem Domini Jesu.

15 Itaque hac fiducia prius volui ad vos venire, ut secundam gratiam haberetis.

16 Et per vos transire in Macedoniam, & rursum a Macedonia venire ad vos, & a vobis deduci in Judæam.

17 Hoc igitur cum deliberarem, num qua levitate sum usus? aut quæ delibero, secundum carnem delibero, ut sit apud me Etiam & Non?

18 Imo fidelis Deus *novit*, sermonem nostrum apud vos, non fuisse Etiam & Non.

19 Nam Dei Filius Jesus Christus qui inter vos, per nos prædicatus est, id est, per me & Silvanum ac Timotheum non fuit Etiam & Non, sed Etiam fuit in ipso.

20 Quotquot enim *sunt* promissiones Dei, in ipso *sunt* Etiam, & in ipso *sunt* Amen, ad Dei gloriam per nos.

21 Porro qui nos confirmat vobiscum in Christum, & qui unxit nos, Deus est.

22 Qui etiam obsignavit nos, inditque arrhabonem Spiritus cordibus nostris.

23 Ego vero etiam Deum invoco in meam animam, me *idcirco* nondum venisse Corinthum, quod vobis parcam.

24 Non quod dominemur vestrum fidei, sed quod administrationem gaudii vestri, nam fide statis.

CAP. II.

Prioris scripti apologia. Resipiscenti jam incestuoso ignoscendum dari.

1 Ipsum autem apud me statuit, ut rursus cum tristitia non venire ad vos.

2 Nam si ego tristitia nos afficiam, quis est igitur qui exhilaret me, nisi is ipse qui contristatus fuerit ex me?

3 Et hoc ipsum vobis scripsi, ne cum venero, tristitiam capiam ex iis de quibus oportebat me gaudere: confisus de vobis omnibus, meum gaudium, omnium vestrum *gaudium* esse.

4 Nam ex multa afflictione

& anxietate cordis scripsi vobis, per multas lacrymas: non ut tristitiâ afficeremini, sed ut cognosceretis charitatem quam habeo summam erga vos.

5 Quod siquis tristitia affecit, non me tristitiâ affecit, sed quadantenus, ne *illum* aggravem, vos omnes.

6 Sufficit ittiusmodi *homini* ista increpatio à pluribus illis *profecta*.

7 Ut è contrario potius vos *aliquid et* condonetis, *eumque* consolemini, ne quo modo redundante tristitiâ absorbeatur vir hujusmodi.

8 Quapropter precor vos ut ratam faciatis in illum charitatem.

9 Nam in hunc finem etiam scripsi, ut cognoscerem probationem vestri, *i*, an ad omnia obedientes sitis.

10 Cui vero quidpiam condonatis, & ego *condono*: nam ego siquid condonavi, cui condonavi, propter vos *id feci*, in conspectu Christi, ut ne superemur à Satana.

11 Non enim illius machinationes ignoramus.

12 Porro cum venissem Troadem ad *prædicandum* Evangelium Christi, etiamsi ostium mihi apertum erat per Dominum, non fuit remissio spiritui meo, eò quod non invenissem Titum fratrem meum.

13 Sed cum illis valedixissem, abii in Macedoniam.

14 Deo *habetor* autem gratia, qui facit ut semper triumphemus in Christo: & odorem cognitionis sui manifestum facit per nos quovis in loco.

15 Nam Christi bona fragrantia sumus Deo, in iis qui servantur, & in iis qui pereunt:

16 His quidem, odor mortis ad mortem; illis vero odor vitæ ad vitam. Sed ad hæc quis idoneus?

17 Non enim, ut plerique, cauponamur sermonem Dei, sed ut ex sinceritate, sed ut ex Deo, in conspectu Dei, de Christo loquimur.

CAP. III.

Commendatur minister spiritus præ ministro literæ, cum illi aperte pronuncient, quod hi sub velo tradebant.

INcipimus rursus nosipsos commendare? aut num egemus, ut nonnulli, commendatitiis epistolis apud vos, aut commendatitiis à vobis?

2 Epistola nostra vos estis, inscripta in cordibus nostris, quæ intelligitur & legitur ab omnibus hominibus.

3 Dum manifestum sit vos esse epistolam Christi subministratam à nobis inscriptam non atramento sed Spiritu Dei vivi, non in tabulis lapideis, sed in carneis tabulis cordis.

4 Fiduciam autem hujusmodi habemus per Christum apud Deum.

5 Non quod idonei simus per nos ipsos ad cogitandum quicquam, velut ex nobis ipsis, sed quod idonei sumus, *id* ex Deo est.

6 Qui etiam fecit ut idonei essemus ministri novi pacti, non Literæ sed Spiritus: nam Litera occidit, Spiritus autem vivificat.

7 Quod si mortis ministerium in literis *positum*, & informatum in lapidibus, fuit gloriosum,

sum; adeo ut non possent intendere filii Israel in faciem Moysis propter gloriam illam faciei ejus evanidam:

8 Qui non potius ministerium Spiritûs erit gloriosum?

9 Nam si ministerium condemnationis *sit* gloriosum, multo magis ministerium justitiæ abundat gloriâ.

10 Etenim quod glorificatum fuit, nec glorificatum quidem fuit hac in parte, ob superéminentis illius gloriæ respectu.

11 Nam si quod evanescit, *fuit* gloriosum, multo magis est gloriosum id quod manet.

12 Itaque cum ejusmodi spem habeamus, multâ in loquendo existimus uti

13 Nec *sicuti* Moses, *qui* imponebat velamen faciei suæ, ne despicerent oculos filii Israëlis ad finem ejus quod evanidum erat.

14 Itaque obcæcatæ sunt mentes illorum. Nam usque ad diem hodiernum in lectione Veteris pacti manet non detecta velamen illud, quod in Christo evanescit.

15 Sed ad hunc usque diem cum legitur Moses, velamen cordi eorum impositum est.

16 Quod vero ille conversus fuerit ad Dominum, tollitur velamen illud.

17 Dominus vero, Spiritus ille est: ubi autem Spiritus ille Domini, illic libertas.

18 Nos autem omnes detecta facie gloriam Domini, quasi in speculo intuentes, *secundum* eandem imaginem transformamur *id est* ex gloria in gloriam, sicut à Domino Spiritu.

CAP. IV.

Veritatem omnibus conscientiis non inducatis per Apostolos illuxisse: confessores ejus subjectos crucis majori cum consolatione quam crucis fruituros.

PRopterea cum ministerium hoc habeamus, prout misericordiæ donati sumus, segnes non sumus:

2 Sed abrenunciavimus pudendis latebris, non tum callidè ambulantes, nec dolosè tractantes sermonem Dei, sed declaratione veritatis commendantes nosipsos apud omnem conscientiam hominum in conspectu Dei.

3 Quod si opertum est Evangelium nostrum, iis qui pereunt opertum est:

4 In quibus Deus hujus seculi excæcavit mentes infidelium, ne irradiet eos illustratio Evangelii gloriæ Christi, qui est imago Dei.

5 Non enim nosipsos prædicamus, sed Christum Jesum esse Dominum: nos autem servos vestros propter Jesum.

6 Quoniam Deus qui dixit e tenebris lucem splendescere, *is est* qui splenduit in cordibus nostris, ad *præbendam* locum notitiæ gloriæ Dei in facie Christi.

7 Habemus autem thesaurum hunc in testaceis vasculis, ut hæc ejus potentiæ supereminentia sit Dei, & non ex nobis.

8 Dum in omnibus angimur, at non coarctamur: hæsitamus, at non prorsus hæremus:

9 Persecutionem patimur, sed in *ea* non deserimur: dejicimur, at non peritimus:

10 Ubivis

10 Ubivis mortificationem Domini Jesu in corpore circumferentes, ut etiam vita illa Jesu in corpore nostro manifesta fiat.

11 Semper enim nos qui vivimus, morti tradimur propter Jesum, ut etiam vita Jesu manifesta fiat in carne nostra mortali.

12 Itaque mors quidem in nobis agit, vita vero in vobis.

13 Et quoniam habemus eundem Spiritum fidei, secundum illud quod scriptum est, Credidi, & ideo locutus sum: nos quoque credimus, quamobrem etiam loquimur.

14 Scientes fore ut qui suscitavit Dominum Jesum, nos quoque per Jesum suscitet, & sistat vobiscum.

15 Nam hæc omnia propter vos sunt, ut gratia illa amplificata pluribus gratias agentibus, redundet in gloriam Dei.

16 Propterea non segnescimus, sed etiamsi externus homo noster corrumpitur, internus tamen renovatur in dies.

17 Nam illico præteriens levitas afflictionis nostræ, excellenter excellentis gloriæ pondus æternum conficit nobis:

18 Non spectantibus nobis ea quæ visibilia sunt, sed ea quæ sunt invisibilia: nam quæ visibilia sunt, temporaria sunt: at quæ sunt invisibilia, æterna.

CAP. V.

Peregrinantes in tabernaculo corporis abesse à Christo; per Apostolos autem vocari ad Christum, qui in Spiritu & novitate est agnoscendus.

SCimus enim nos, si terrestris hujus domus nostræ tabernaculum dissolutum fuerit, ædificium ex Deo habituros, domicilium *videlicet* non manufactum, æternum in cœlis.

2 In hoc etenim suspiramus, expetentes domicilio nostro, quod e cœlo est, superindui.

3 Siquidem etiam induti, non nudi reperiemur.

4 Etenim qui sumus in hoc tabernaculo, suspiramus gravati: in quo *constituti* non cupimus *eo* exui, sed superindui, ut absorbeatur mortalitas a vita.

5 Porro Deus *is est* qui nos ad hoc ipsum condidit, qui etiam dedit nobis arrhabonem Spiritus.

6 Confidente igitur animo sumus semper, & scimus nos dum adsumus corpore, peregre abesse à Domino:

7 (Per fidem enim ambulamus non per aspectum).

8 Confidente autem, *inquam*, animo sumus, & gratius est nobis abesse potius ex corpore, & adesse apud Dominum.

9 Quapropter etiam contendimus, ut & hic præsentes & hinc absentes ipsi placeamus.

10 Omnes enim nos comparere oportet coram tribunali Christi, ut unusquisque reportet quæ in corpore *fecerit*, congruenter ad id quod fecerit, sive bonum, sive malum.

11 Scientes igitur terrorem illum Domini, homines ad fidem adducimus, Deo autem conspicui facti sumus: & spero *nos* etiam conscientiis vestris manifestos esse.

12 Non enim iterum nosipsos commendamus vobis, sed vobis occasionem præbemus gloriandi de nobis: ut habeatis

quod

quod dicatis adversus eos qui in facie gloriam captant, at non in corde.

13 Nam sive insanimus, Deo *insanimus*: sive sana mente sumus, vobis *sana mente sumus*.

14 Charitas enim illa Christi constringit nos:

15 Ut qui hoc statuerimus, si unus pro omnibus mortuus fuit, nempe istos omnes fuisse mortuos: & *illum* pro omnibus mortuum esse, ut qui vivunt, posthac non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & suscitatus est.

16 Itaque nos posthac neminem novimus secundum carnem: quod si etiam novimus Christum secundum carnem, nunc tamen non amplius novimus.

17 Siquis igitur *est* in Christo, nova *est* creatio: vetera præterierunt, ecce nova facta sunt omnia.

18 Hæc autem omnia *sunt* ex Deo, qui reconciliavit nos sibi per Jesum Christum, deditque nobis ministerium reconciliationis:

19 Nempe quia Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi, non imputando eis offensas eorum: posuitque in nobis sermonem illum reconciliationis.

20 Itaque nomine Christi legatione fungimur, *&*, velut Deo *vos* precante per nos, rogamus Christi nomine, reconciliamini Deo.

21 Fecit enim *ut* qui non noverat Peccatum, pro nobis peccatum *esset*, ut nos efficeremur Justitia Dei in eo.

CAP. VI.

Ministerium cruce & virtute insigne commendatur: & ab infidelium commercio dissuadetur.

SED & operam nostram *vi* accommodantes, hortamur ne frustra gratiam Dei receperitis.

2 (Dicit enim *Deus*, Præstituto tempore accepto exaudivi te, & in die salutis succurri tibi: ecce nunc *est* præstitutum tempus acceptum, ecce nunc dies salutis.)

3 Nullam ulla in re præbentes offensationem, ne vituperetur ministerium:

4 Sed in omnibus nos approbantes ut Dei ministri, in tolerantia multa, in afflictionibus, in necessitatibus, in angustiis,

5 In verberibus, in carceribus, in exagitationibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis,

6 Cum puritate, cum cognitione, cum animo patiente, cum benignitate, cum Spiritu sancto, cum charitate minime simulata,

7 Per sermonem veritatis, per virtutem Dei, per arma justitiæ dextra ac sinistra,

8 Per gloriam & dedecus, per convitia & laudes; ut impostores, & *tamen* veraces:

9 Ut ignoti, & *tamen* agniti: ut morientes, & ecce vivimus: ut qui castigamur, nec *tamen* morte afficimur.

10 Ut tristes, semper tamen gaudentes; ut pauperes, sed multos ditantes: ut nihil habentes, sed omnia obtinentes.

11 Os nostrum apertum est erga vos, Corinthii, cor nostrum dilatatum est.

12 Non habitatis anguste in nobis: sed angusti estis in visceribus vestris.

13 Loquor autem ut filiis de pari

pari compensatione: dilatamini & vos.

14 Ne imperi jugo copulamini cum infidelibus: quod enim consortium justitiæ cum legis transgressione? & quæ communio luci cum tenebris?

15 Et quæ concordia Christo cum Belial? aut quæ portio fideli cum infideli?

16 Et quæ consensio templo Dei cum simulacris? nam vos templum estis Dei Viventis: sicut dixit Deus, Habitabo in eis & inambulabo: & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus.

17 Quapropter exite è medio eorum, & separamini, dicit Dominus, & immundum ne attingite: tum ego excipiam vos,

18 Et ero vobis pro patre, & vos eritis mihi pro filiis ac filiabus, dicit Dominus omnipotens.

CAP. VII.

Se ex amore fecisse quod contristarit ipsos, nec pœnituisse; quoniam tristitia eorum secundum Deum fuit, & in bonum cessit.

HAbentes igitur promissiones cum habeamus, dilecti, purificemus nos ab omni inquinamento carnis ac spiritûs, ad finem perducentes sanctimoniam in timore Dei.

2 Recipite nos: neminem injuriâ affecimus, neminem corrupimus, nemine quæstui habuimus.

3 Ad condemnationem *vestri hoc* non dico: nam ante dixi vos in cordibus nostris esse ad commoriendum & convivendum.

4 Multa *est* mihi loquendi libertas apud vos, multa mihi gloriatio de vobis: impletus sum consolatione: vehementer superabundo gaudio in omni afflictione nostra.

5 Etenim cum venissemus in Macedoniam, nullam habuit relaxationem caro nostra, sed in omnibus fuimus afflicti: foris *fuerunt* pugnæ, intus metus.

6 Sed qui consolatur depressos, consolatus est nos, *nempe* Deus, adventu Titi:

7 Non solum autem adventu illius, sed etiam consolatione quam ille accepit ex vobis, cum renunciaret nobis vestrum vehemens desiderium, vestrum ejulatum, vestrum æmulationem erga me: adeo ut magis gavisus fuerim.

8 Nam etiamsi vos tristitiâ affeci per epistolam, non me pœnitet, etiamsi pœnituerit: video enim epistolam illam, tametsi ad tempus, tristitiâ vos affecisse.

9 Nunc gaudeo, non quod contristati fueritis, sed quod contristati fueritis ad pœnitentiam: nam tristitia affecti fuistis secundum Deum, ut nullo in re damno affecti fueritis ex nobis.

10 Nam quæ secundum Deum est tristitia, ea resipiscentiam efficit ad salutem, cujus nunquam pœnitet: mundi vero tristitia mortem efficit.

11 Ecce enim ipsum hoc, quod secundum Deum tristitiâ affecti fuistis, quantum in vobis effecit studium? imo excusationem, imo indignationem, imo timorem, imo vehemens desiderium, imo zelum, imo vindictam? per omnia testatum fecistis vos esse puros in hoc negotio.

12 Itaque etsi scripsi vobis, non

non *scripsi vobis* ejus respectu qui injuriâ affecerat, nec ejus respectu qui injuriâ affectus fuerat: sed ut apud vos manifestum fieret studium illud nostrum pro vobis, in conspectu Dei.

13 Propterea consolationem accepimus ex consolatione vestri: sed quamplurimum gavisi fuimus ob gaudium Titi, quod refocillatus sit spiritus ejus ab omnibus vobis.

14 Et quod siquid apud eum de vobis gloriatus sum, non fui pudefactus: sed ut omnia vere locuti sumus vobis, ita & gloriatio nostra quâ usus eram apud Titum, vera comperta sit:

15 Et viscera ejus eo amplius erga vos *affecta* sint memoriâ repetentis omnium vestrûm obedientiam, & ut cum timore ac tremore ipsum exceperitis.

16 Gaudeo igitur quod penitus confidam de vobis.

CAP. VIII.

Macedonum & Christi exemplo ad Eleemosynas exhortatio.

PORro notam facimus vobis, fratres, gratiam Dei præstitam Ecclesiis Macedonum:

2 *Nempe* in multa exploratione afflictionis, exundans gaudium ipsorum, & profundam eorum paupertatem exundasse in copiosam benignitatem ipsorum.

3 Nam pro viribus (testor) atque supra vires voluntarii *fuerunt*:

4 Multa cum exhortatione nos rogantes ut hanc beneficentiam & societatem hujus ministerii sanctorum causâ *subeundi* in nos reciperemus.

5 Ac non prout sperabamus *ita fecerunt*, sed semetipsos dediderunt primum Domino, *deinde* & nobis per Dei voluntatem:

6 Ut adhortaremur Titum, ut sicut ante cœpit ita etiam absolvat apud vos hanc quoque beneficentiam.

7 Itaque sicut omnibus exundatis, *nempe* fide, & sermone, & cognitione, & omni studio, & vestra in nos charitate, *videte* ut hac quoque gratiâ exundetis.

8 Non ex imperio dico, sed aliorum studio, vestræ quoque dilectionis sinceritatem reddens exploratam.

9 Nostis enim beneficentiam Domini nostri Jesu Christi, eum *videlicet* propter vos pauperem factum esse, cum esset dives: ut vos illius paupertate ditesceretis.

10 Et sententiam in ea re *meam* dico: nam hoc vobis conducit, qui non solum facere, sed etiam velle ante cœpistis anno superiore.

11 At nunc etiam illud ipsum facere absolvite: ut sicut *adfuit* promptus ille animus ad volendum, ita etiam *adsit* ipsum perficere quod habetis.

12 Etenim si prius adsit promtus animus, aliquis acceptus *est* pro eo quod habet, non pro eo quod non habet.

13 Non enim *hoc dico* ut aliis sit relaxatio, vobis autem afflictio: sed *ut* pari conditione quod vobis superest *suppleat* hoc tempore quod illis deest.

14 Ut & illorum abundantia quod vobis deest suppleat, ut fiat æquabilitas.

15 Sicut scriptum est, Qui multum *collegit*, plus non habuit:

buit: & qui paululum, minus non habuit.

16 Gratia vero habetor Deo, qui cordi Titi indidit idem ſtudium pro vobis,

17 Quod tum exhortationem illam gratam habuit; tum vero quòd majore ſtudio ultro ad vos iter ſuſcepit.

18 Miſimus autem unà cum eo fratrem illum cujus laus eſt in Evangelio per omnes Eccleſias.

19 (Nec *id* ſolum, ſed etiam ſuffragiis delectus eſt ab Eccleſiis ſocius peregrinationis noſtræ, cum hac beneficentia quæ adminiſtratur à nobis ad ipſius Domini gloriam, & *comprobandum* promtum animum veſtrum)

20 Evitantes hoc, nequis nos rituperet in hac ubertate quæ adminiſtratur à nobis.

21 Ut qui procuremus honeſta non ſolum in conſpectu Domini, ſed etiam in hominum.

22 Miſimus autem cum eis fratrem noſtrum, quem ſæpe in multis probavimus propenſum eſſe, nunc autem multo propenſiorem, ob multam *meam* fiduciam in vobis.

23 Sive de Tito *quæritur*, ſocius meus *eſt*, & apud vos adjutor: ſive de fratribus noſtris, legati *ſunt* Eccleſiarum, & gloria Chriſti.

24 Itaque demonſtrationem charitatis veſtræ, & noſtræ de vobis gloriationis, edite in eos, in conſpectu Eccleſiarum.

CAP. IX.

Continetur exhortatio ad liberalitatem eleemoſynariam.

NAM de miniſterio quod ſanctis exhibetis, ſupervacaneum eſt mihi ſcribere vobis.

2 Novi enim promtum animum veſtrum, quem de vobis jacto apud Macedones, Achaiam videlicet paratam eſſe ab anno ſuperiore: & ex vobis *ortus* ardor provocavit complures.

3 Miſi autem hos fratres, ne gloriatio noſtra de vobis inanis fiat hac in parte: ut (ſicut dicebam) parati ſitis:

4 Ne quo modo, ſi mecum venerint Macedones, & invenerint vos imparatos, nos pudeſiamus (ut ne vos dicam) in hoc fundamento gloriationis.

5 Itaque neceſſarium duxi adhortari hos fratres, ut priores venirent ad vos, & prius abſolverent antea denunciatam beneficentiam veſtram, ut ea ſit parata ita ut beneficentia, & non ut extortum aliquid.

6 Hoc autem *dico*, Qui ſerit parce, parce etiam metet: & qui ſerit benigne, benigne etiam metet.

7 Quiſque ſicut præoptat corde, *ita* agat: non ex triſtitia aut ex neceſſitate: nam hilarem datorem diligit Deus.

8 Potens *eſt* autem Deus efficere ut omnis gratia in vos exundet: ut in omnibus omni tempore omne quod ſufficiat habentes, exundetis ad omne opus bonum.

9 Sicut ſcriptum eſt, Diſperſit, dedit pauperibus: Juſtitia ejus manet in ſeculum.

10 Qui autem ſuppeditat ſemen ſerenti, & panem ad eſcam ſuppeditet, & multiplicet ſementem veſtram, & augeat fructus juſtitiæ veſtræ,

11 *Vobis* omni modo ditatis ad omnem benignitatem, quæ per nos efficit ut gratiæ agantur Deo.

12 Nam

12 Nam ministerium functionis istius non solum supplet quæ sanctis desunt, sed etiam exundat multis gratiarum actionibus apud Deum, per istius ministerii experimentum.

13 Deum glorificando de vestra testata summissione in Evangelium Christi, deque benigna in se & in omnes communicatione.

14 Et per ipsorum deprecationem pro vobis, maximo vos amore complectentium, propter gratiam Dei in vobis supereminentem.

15 Gratia autem *Habetur* Deo super inenarrabili suo dono.

Arma in armatura Christianorum.

CÆterum rogo vos per lenitatem illam & æquitatem Christi, ego ipse Paulus qui coram quidem summissus sum inter vos, absens vero, sum erga vos confidens.

2 *Hoc* autem rogo, ne præsens confidenter agam fiducia quâ existimor audax fuisse in quosdam qui de nobis existimant quasi secundum carnem ambulemus.

3 Nam in carne non *tamen* secundum carnem ambulantes militamus:

4 Arma enim militiæ nostræ non carnalia sunt, sed divinitus valida ad destructionem munitionum.

5 Ratiocinationes evertendo, omnemque sublimitatem quæ sese extollit adversus cognitionem Dei, & in captivitatem redigendo omnem cogitationem ad obediendum Christo:

6 Et paratum habendo quo ulciscamur omnem inobedientiam postquam impleta fuerit vestra obedientia.

7 Quæ ob oculos sunt aspicitis? siquis apud se confidit se Christi esse, hoc vicissim reputet ex sese, quemadmodum ipse Christi *est*, ita & nos Christi *esse*.

8 Nam si amplius etiam quippiam glorier de jure nostro, quod dedit Dominus nobis ad ædificationem, ac non ad destructionem vestri, non pudefiam.

9 Ne videar vos perterrefacere vos per epistolas.

10 Nam epistolæ quidem, inquiunt, graves sunt & validæ: sed præsentia corporis minima *est*, & sermo *est* nihil.

11 Hoc cogitet *qui* istiusmodi *est*, *certe* quales sumus sermone per epistolas cum absumus, tales etiam erimus re ipsa cum aderimus.

12 Non enim audemus nos adjungere vel conjungere cum quibusdam qui seipsos commendant: sed non animadvertunt quod ipsi sese metiuntur seipsis, & cum sibiipsis sese comparant.

13 At nos non gloriabimur de iis quæ mensuræ *nostræ* non sunt, sed secundum modum nobis ad regulam admensum, *id est*, ejus quam distribuit nobis Deus mensuræ, *gloriabimur* nos pervenisse ad vos etiam usque.

14 Non enim quasi non pervenerimus usque ad vos, extendimus nosipsos ultra quam deceat: nam usque ad vos etiam pervenimus in Evangelio Christi.

15 Nequaquam de iis quæ mensuræ *nostræ* non sunt gloriantes, *i.* de alienis laboribus,

ſed ſperantes *fore ut*, augeſcente fide veſtra in vobis, amplificemur in attributa nobis noſtra menſura ad redundantiam uſque.

16 *Id eſt*, ut in iis *regionibus* quæ ultra vos *ſunt*, evangelizem: non ut in alteri attributa menſura de præparatis gloriemur.

17 Cæterum qui gloriatur, in Domino glorietur.

18 Non enim qui ſeipſum commendat, is probandus eſt, ſed is quem Dominus commendat.

CAP. XI.

Inſtituit ſui cum pſeudapoſtolis comparationem, & excuſat ſe illius.

UTinam ſufferretis me pauliſper in inſipientia *mea*: imo etiam ſufferte me.

2 Affecto enim vos Dei ardore: aptavi enim vos, *quos* uni viro, *ut* virginem puram, ſiſtam, *nempe* Chriſto:

3 Sed metuo nequo modo, ſicut ſerpens ille Evam ſeduxit calliditate ſua, ita corruptæ cogitationes veſtræ *degenerent* à ſimplicitate quæ eſt in Chriſto.

4 Enimvero ſi veniens quiſpiam alium Jeſum prædicet quem non prædicavimus, aut *ſi* Spiritum alium accipiatis quem non acceperitis, aut Evangelium aliud quod non receperitis, recte *illum* toleraveritis.

5 Puto enim me nihilo inferiorem fuiſſe ſummis Apoſtolis.

6 Quod ſi rudis *ſum* ſermone, non tamen *ſum rudis* cognitione: ſed omnino manifeſti facti ſumus in omnibus apud vos.

7 Num peccavi, cum ipſe me ſubmitterem ut vos attolleremini? quod gratuitò Evangelium Dei evangelizavi vobis?

8 Alias Eccleſias ſpoliavi, accepto *ab eis* ſtipendio, ut vobis eſſem miniſter: & cum apud vos eſſem & egerem, non obtorpui cum cujuſquam incommodo.

9 Quod enim mihi deerat ſuppleverunt fratres cum veniſſent è Macedonia: & in omnibus me conſervavi vobis minime oneroſum, & conſervabo.

10 Eſt veritas Chriſti in me, quod hæc gloriatio non obſtruetur in me in regionibus Achaiæ.

11 Quapropter? *an* quod non diligam vos? Deus novit.

12 Sed quod facio, etiam faciam: ut amputem occaſionem iis qui exoptant occaſionem, ut in *eo de* quo gloriantur, inveniantur quales & nos.

13 Nam iſtiuſmodi pſeudapoſtoli, operarii doloſi ſunt, transfigurantes ſe in Apoſtolos Chriſti.

14 Neque id mirum: ipſe enim Satanas ſe tranſigurat in Angelum lucis.

15 Non magnum eſt igitur ſi etiam ejus miniſtri transfigurant ſe tanquam *ſint* miniſtri juſtitiæ, quorum finis erit ſecundum opera ipſorum.

16 Rurſum dico, nequis me putet inſipientem eſſe: ſin minus velut inſipientem recipite me, ut paululum quiddam & ego glorier.

17 Quod dico, non dico ſecundum Dominum, ſed ut inſipiens, in fundamento iſtius gloriationis.

18 Quandoquidem multi gloriantur ſecundum carnem, & ego gloriabor.

19 Libenter enim ſuffertis inſipi-

insipientes, quod sitis sapientes.

20 Suffertis enim siquis vos in servitutem adigit, siquis exedit, siquis *stipendium* accipit, siquis attollit sese, siquis vos in faciem cædit.

21 Contumeliæ respectu dico: veluti quod nos infirmi fuimus. Imo in quocunque audaciâ uti velit aliquis, (ut desipiens loquor) audaciâ uti velim & ego:

22 Hebræi *sunt*? *sum* & ego: Israelitæ sunt? *sum* & ego? semen Abrahami sunt? *sum* & ego:

23 Ministri Christi sunt? (insipiens loquor) superior sum ego: in laboribus amplius, in plagis supra illos, in carceribus amplius, in mortibus sæpe.

24 A Judæis quinquies accepi quadragenas *plagas* unâ minus.

25 Ter virgis cæsus fui, semel fui lapidatus, ter naufragium feci, nocte ac die in profundo egi:

26 *In* itineribus sæpe *fui*, *in* periculis fluminum, periculis latronum, periculis à *meis* gentilibus, periculis à Gentibus, periculis in civitatibus, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis inter falsos fratres:

27 In labore & ærumna, in vigiliis sæpe, in fame & siti, in jejuniis sæpe, in frigore & nuditate.

28 Absque iis quæ extrinsecus *eveniunt*, *urget* agmen illud in me quotidie consurgens, *id est*, solicitudo de omnibus Ecclesiis.

29 Quis infirmus est quin ego sim infirmus? quis offendiculo afficitur, quin ego urar?

30 Si gloriari oporteat, de iis quæ infirmitatis meæ *sunt* gloriabor.

31 Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, benedictus in sæcula, novit me non mentiri.

32 Damasci, Ethnarchus Aretæ regis, præsidio tenebat Damascenorum urbem, cupiens me prehendere:

33 Sed per fenestram in corbe sui sunt demissus per mœnia, & ejus manus effugi.

CAP. XII.

Raptus Pauli: stimulus carnis: gloriatio in infirmitatibus & passionibus.

GLoriari sane non convenit mihi: veniam enim ad visiones & revelationes Domini.

2 Novi hominem in Christo ante annos quatuordecim, (an in corpore, nescio; an extra corpus, nescio; Deus novit) raptum in tertium usque cœlum.

3 Et novi hujusmodi hominem (an in corpore, an extra corpus, nescio; Deus novit)

4 Raptum fuisse in paradisum, & audisse ineffabilia verba, quæ non liceat homini loqui.

5 Super ejusmodi homine gloriabor: de meipso vero non gloriabor, nisi in infirmitatibus meis.

6 Nam si voluero gloriari, non ero insipiens: veritatem enim dicam; sed parco loquor, nequis de me reputet supra *id* quod videt *esse* me, aut *quod* audit ex me.

7 Et ne excellentiâ revelationum supra modum efferrer, datus est mihi furculus infixus carni, *nempe* angelus Satan, ut me colaphis cædat, ne supra modum efferar.

8 Super hoc ter Dominum rogavi, ut abſcederet à me.

9 Sed dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: nam potentia mea per infirmitatem conſummatur. Libentiſſime igitur gloriabor potius de infirmitatibus meis, ut tanquam in tabernaculo inhabitet in me potentia Chriſti.

10 Propterea acquieſco in infirmitatibus, in injuriis, in neceſſitatibus, in perſecutionibus, in anguſtiis pro Chriſto: cum enim infirmus ſum, tunc potens ſum.

11 Fui inſipiens in gloriando: vos me coegiſtis: nam ego debueram à vobis commendari: nulla enim in re inferior fui ſummis Apoſtolis, etiamſi nihil ſum.

12 Indicia quidem Apoſtoli edita ſunt apud vos cum omni tolerantia, per ſigna, & prodigia & virtutes.

13 Nam quid eſt in quo fueritis deteriore conditione præ reliquis Eccleſiis niſi quod ego ipſe non obtorpui cum veſtro incommodo? condonate mihi hoc injuſte factum.

14 Ecce, tertiò paratus ſum venire ad vos, nec cum veſtro incommodo obtorpeſcam: non enim quæro quæ veſtra ſunt, ſed vos: non enim debent filii parentibus theſauros congerere, ſed parentes filiis.

15 Ego verò libentiſſime ſumtum impendam, & expendar pro animabus veſtris: etiamſi plurimum vos diligens, minus diligar.

16 Sed eſto, ego vos non gravavi; ſed quod ſim callidus, dolo vos cepi.

17 Num per quenquam eorum quos miſi ad vos, quæſtui vos habui?

18 Precatus ſum Titum, & cum eo miſi fratrem: num aliqua in re vos quæſtui habuit Titus? nonne eodem ſpiritu ambulavimus? nonne iiſdem veſtigiis?

19 Rurſum putatis quod nos vobis excuſemus? in conſpectu Dei, in Chriſto loquimur: omnia autem hæc, dilecti, pro veſtrî ædificatione.

20 Nam metuo nequo modo, cum venero, non quales velim inveniam vos, & ego inveniar vobis qualem nolitis: nequo modo *ſint* lites, æmulationes, excandeſcentiæ, rixæ, obtrectationes, ſuſurri, rumores, tumultuationes.

21 Ne me poſtquam iterum venero, deprimat Deus meus apud vos, & lugeam multos eorum qui ante peccarunt, nec reſipuerunt ſuper impuritate & ſcortatione & laſcivia quam patrarunt.

CAP. XIII.

A ſui ipſorum examine probat Apoſtolatus ſui ἐπιγνωσιν & autoritatem, qua poſſet uti.

TErtiâ jam vice venio ad vos. Ex ore duorum teſtium aut trium firmum erit omne verbum.

2 Prædixi & ſecundò prædico ut præſens, & abſens nunc ſcribo iis qui ante peccarunt, & reliquis omnibus, fore ut ſi denuò venero, non parcam.

3 Quandoquidem probationem quæritis in me loquentis Chriſti, qui erga vos non infirmus, ſed potens eſt in vobis.

4 Nam etſi crucifixus fuit ex infir-

infirmitate, vivit tamen ex potentia Dei: nam & nos infirmi ſumus in eo, ſed vivi erimus cum eo, ex potentia Dei apud vos.

5 Voſipſos tentate an ſitis in fide, voſipſos explorate: annon agnoſcitis volmetipſos, *videlicet* Jeſum Chriſtum in vobis eſſe? niſi rejectanei eſtis.

6 At ſperò fore ut cognoſcatis nos non eſſe rejectaneos.

7 Opto autem à Deo, nequid mali faciatis: non ut nos probi appareamus, ſed ut quod bonum eſt faciatis, nos verò velut rejectanei ſimus.

8 Non enim poſſumus quicquam adverſus veritatem, ſed pro veritate.

9 Gaudemus enim cum nos infirmi ſumus, vos autem validi eſtis: hoc autem etiam optamus, veſtram *videlicet* integram concinnationem.

10 Propterea hæc abſens ſcribo, ne præſens præciſe me goram ex eo jure quod dedit mihi Dominus ad ædificationem, ac non ad deſtructionem.

11 Quod ſupereſt, fratres, valete, inſtauramini, conſolationem habete, idem ſentite, pacem colite: & Deus charitatis ac pacis erit vobiſcum.

12 Salutate alii alios oſculo ſancto. Salutant vos ſancti omnes.

13 Gratia Domini Jeſu Chriſti, & charitas Dei, & communicatio Spiritûs ſancti ſit cum omnibus vobis. Amen.

Ad Corinthios ſecunda ſcripta fuit Philippis *urbe* Macedoniæ, per Titum & Lucam.

Epiſtola PAULI Apoſtoli ad GALATAS.

CAP. I.

Galatæ mutabiles: Evangelii autoritas: Chronicum Pauli.

PAulus Apoſtolus (non ab hominibus, neque per hominem, ſed per Jeſum Chriſtum, ac Deum Patrem qui ſuſcitavit eum ex mortuis)

2 Quique mecum ſunt omnes fratres, Eccleſiis Galatiæ.

3 Gratia vobis & pax à Deo Patre, & Domino noſtro Jeſu Chriſto:

4 Qui dedit ſemetipſum pro peccatis noſtris, ut eximeret nos ex præſenti ſeculo malo, ſecundum voluntatem Dei & Patris noſtri,

5 Cui *ſit* gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

6 Miror vos ita citò, deſerto eo qui vocavit vos in gratiam Chriſti, transferri in aliud Evangelium:

7 Quod non eſt aliud: ſed nonnulli vos turbant, & volunt invertere Evangelium Chriſti.

8 Sed etiamſi nos, aut Angelus è cœlo evangelizet *quæ* vobis præter *id* quod vobis evangelizavimus, anathema ſito.

9 Ut antè diximus, etiam nunc iterum dico, Siquis vobis evangelizaverit præter *id* quod accepiſtis, anathema ſito.

10 Nunc enim *utrum* homines *audiendos* an Deum ſuadeo,

aut quæro hominibus placere? Enimvero ſi adhuc hominibus placerem, Chriſti ſervus non eſſem.

11 Notum autem vobis facio, fratres, Evangelium illud quod eſt à me Evangelizatum non eſſe ſecundum hominem.

12 Neque enim ego ab homine id accepi, neque edoctus ſum, ſed per revelationem Jeſu Chriſti.

13 Audiſtis enim quomodo verſatus ſim olim in Judaiſmo, me *videlicet* ſupra modum perſecutum eſſe Eccleſiam Dei, & eam vaſtaſſe:

14 Et profeciſſe in Judaiſmo ſupra multos coævos meos in gente mea, ſumme affectans traditiones à patribus meis profectas.

15 Quando vero libuit Deo, qui ſeperaverat me *inde* ab utero matris meæ, & vocavit per gratiam ſuam,

16 Revelare filium ſuum in me, ut evangelizarem ipſum inter Gentes, non ſtatim præterea contuli cum carne & ſanguine.

17 Neque redii Hieroſolymam ad eos qui ante me *fuerunt* Apoſtoli: ſed abii in Arabiam, ac denuo reverſus ſum Damaſcum.

18 Deinde tribus poſt annis redii Hieroſolymam, ut viſerem Petrum: & permanſi apud eum dies quindecim.

19 Alium autem ex Apoſtolis non vidi quenquam niſi Jacobum fratrem Domini.

20 In iis porro quæ ſcribo vobis, ecce in conſpectu Dei *teſtor* me non mentiri.

21 Deinde veni in regiones Syriæ & Ciliciæ.

22 Eram autem ignotus facie Eccleſiis Judææ quæ *erant* in Chriſto.

23 Sed ſolum audierant *qui dicerent*, Qui perſequebatur nos aliquando, nunc evangelizat fidem quam olim vaſtabat.

24 Et glorificabant Deum de me.

CAP. II.

Chronicum Pauli continuatur, & juſtificatio Evangelica aſſeritur: Paulus Apoſtolus Gentium, ut Petrus Judæorum.

DEinde interjectis annis quatuordecim, rurſum aſcendi Hieroſolymam unà cum Barnaba, aſſumto ſimul & Tito.

2 Aſcendi autem ex revelatione, & expoſui eis Evangelium quod prædico inter Gentes: ſed privatim iis qui ſunt in pretio, nequo modo fruſtra currerem aut cucurriſſem.

3 Sed neque Titus qui mecum erat, quamvis eſſet Græcus, coactus fuit circumcidi:

4 Nempe propter irreptitios falſos fratres, qui fuerant clam ingreſſi ad explorandam libertatem noſtram quam habemus in Chriſto Jeſu, ut nos in ſervitutem adigerent:

5 Quibus ne ad momentum quidem nos ſubjiciendo geſſimus: ut veritas Evangelii permaneret apud vos.

6 Ab iis autem qui exiſtimantur eſſe aliquid, quales olim fuerint, nihil meâ refert: perſonam hominis Deus non accipit. Nam qui ſunt in pretio, nihil mecum præterea contulerunt.

7 Imo è contrario, cum vidiſſent mihi concreditum fuiſſe Evangelium præputii, ſicut Petro circumciſionis:

8 (Nam

8 (Nam qui efficax fuit per Petrum ad Apoſtolatum circumciſionis, efficax fuerat etiam per me apud Gentes)

9 Cumque cognoviſſent gratiam mihi datam, Jacobus & Cephas & Joannes, qui exiſtimantur eſſe columnæ, dextras ſocietatis dederunt mihi ac Barnabæ: ut nos apud Gentes, ipſi vero apud circumciſos, *Apoſtolatu fungeremur.*

10 Solum *monuerunt* ut pauperum memini ſſemus: quod etiam ſtudui facere.

11 Cum autem veniſſet Petrus Antiochiam, in os ei obſtiti, eò quòd condemnandus eſſet.

12 Nam antequam veniſſent quidam à Jacobo, unà cum Gentibus edebat: cum autem veniſſent, ſubterfugiebat ac ſeparabat ſeſe ab eis, metuens eos qui erant ex circumciſione.

13 Ac ſimulabant unà cum eo reliqui etiam Judæi: adeò ut Barnabas quoque ſimul abriperetur eorum ſimulatione.

14 Sed cum vidiſſem eos non recto pede incedere, ut veritati Evangelii congruebat, dixi Petro coram omnibus, Si tu, cum ſis Judæus, Gentiliter vivis, ac non Judaice, cur Gentes cogis Judaizare?

15 Nos *ſumus* naturâ Judæi, & non ex Gentibus peccatores:

16 Scientes autem non juſtificari hominem ex operibus Legis, ſed per fidem Jeſu Chriſti, etiam nos in Chriſtum Jeſum credidimus, ut juſtificaremur ex fide Chriſti, & non ex operibus Legis: propterea quod non juſtificabitur ex operibus Legis ulla caro.

17 Quod ſi dum quærimus juſtificari per Chriſtum, inventi ſumus & ipſi peccatores, num Chriſtus peccati miniſter eſt? Abſit.

18 Nam ſi quæ deſtruxi, ea rurſus ædifico, tranſgreſſorem me ipſum conſtituo.

19 Ego enim per Legem Legi mortuus ſum, ut Deo viverem.

20 Unà cum Chriſto crucifixus ſum. Vivo autem, non amplius ego, ſed vivit in me Chriſtus: & vitam quam nunc vivo in carne, vivo per fidem illam Filii Dei, qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me.

21 Non irritam facio gratiam Dei: nam ſi per Legem eſt juſtitia, igitur Chriſtus ſine cauſa mortuus eſt.

CAP. III.

Doctrina de juſtificatione gratuita continuatur: & uſus legis oſtenditur.

O Amentes Galatæ, quis vos faſcinavit ne paretis veritati? quibus ob oculos Jeſus Chriſtus prius fuerat depictus, inter vos crucifixus?

2 Hoc ſolum velim diſcere ex vobis, Ex operibus Legis Spiritum accepiſtis, an ex fide per auditum percepta?

3 Adeo amentes eſtis? cum ſpiritu inceperitis, nunc carne perficimini?

4 Tam multi paſſi eſtis fruſtra? ſi modo etiam fruſtra.

5 Qui igitur ſubminiſtrat vobis ſpiritum, & efficit virtutes in vobis, *illumne* ex operibus Legis, aut ex fide per auditum percepta *ſubminiſtrat?*

6 Sicut Abraham credidit Deo, & imputatum eſt ei ad juſtitiam.

7 *Ita* nempe nostis eos qui ex fide sunt, esse filios Abrahæ.

8 Cum prævidisset autem Scriptura Deum ex fide justificaturum Gentes, *id* ante evangelizavit Abrahamo, *dicens* Benedicentur in te omnes Gentes.

9 Itaque qui ex fide *sunt* benedicentur cum illo fideli Abrahamo.

10 Nam quotquot ex operibus Legis sunt, sub exsecratione sunt. Scriptum est enim, Exsecrabilis *est* quisquis non manserit in omnibus quæ scripta sunt in libro Legis, ut faciat ea.

11 Nullum autem per Legem justificari apud Deum, manifestum *est*: quoniam justus ex fide vivet.

12 Lex autem non est ex fide: sed Qui ea fecerit, vivet per ea.

13 *At* Christus nos redemit ab exsecratione Legis, dum pro nobis factus est exsecratio: Scriptum est enim, Exsecrabilis *est* quisquis pendet in ligno.

14 Ut ad Gentes benedictio illa Abrahami perveniret in Christo Jesu, & ut promissum illum Spiritum acciperemus per fidem.

15 Fratres, humano more loquor, Pactionem licet hominis ratam habitam nullus irritam facit, aut *aliquid ei* superaddit.

16 Abrahamo vero dictæ sunt promissiones, & semini ejus. Non dicit, Et seminibus, ut de multis: sed ut de uno, Et semini tuo, qui est Christus.

17 Hoc autem dico, pactionem à Deo prius sancitam respicientem in Christum, Lex quæ quadringentis & triginta post annis exstitit, irritam non facit, ut evanidam reddat illam promissionem.

18 Nam si ex Lege est hæreditas, non jam *est* ex promissione: atqui Abrahamo per promissionem largitus est Deus *hæreditatem*.

19 Quid igitur Lex? Transgressionum gratiâ est, usquequò venisset semen illud cui facta est promissio: *Lex inquam*, ordinata per Angelos, per manum internuncii.

20 Internuncius autem, unius non est: Deus verò, unus est.

21 *Num* igitur Lex *addita est* adversus promissiones Dei? Absit. Nam si data fuisset Lex quæ posset vivificare, vere ex Lege esset justitia.

22 Sed concluſit illa Scriptura omnia sub peccatum, ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus.

23 Antequam autem venisset fides, sub Legis præsidio custodiebamur, concluſi in eam fidem quæ futurum erat ut revelaretur.

24 Itaque Lex pædagogus noster fuit in Christum *respiciens*, ut ex fide justificaremur.

25 At postquam venit fides, non amplius sub pædagogo sumus.

26 Omnes enim filii Dei estis, per fidem in Christo Jesu.

27 Nam quicunque in Christum baptizati fuistis, Christo fuistis induti.

28 Non est Judæus neque Græcus, non est servus neque liber, non est masculus ac femina: omnes enim vos unus estis in Christo Jesu.

29 Quod si vos *estis* Christi, nempe

nempe Abrahami ſemen eſtis, & ſecundum promiſſionem hæredes.

CAP. IV.

Status hominis ſub Lege & Evangelio, ſive ſub peccato & gratia.

HOC autem dico, Quamdiu hæres infans eſt, nihil differt à ſervo, quamvis ſit dominus omnium:

2 Sed ſub tutoribus & curatoribus eſt uſque ad tempus quod pater præſtituerit.

3 Ita & nos, cum eſſemus infantes, ſub elementis mundi eramus in ſervitutem redacti:

4 At poſtquam venit plenum illud tempus, emiſit Deus Filium ſuum factum ex muliere, factum Legi ſubjectum,

5 Ut eos qui Legi erant ſubjecti redimeret, ut adoptionem reciperemus.

6 Quoniam autem eſtis filii, miſit Deus Spiritum Filii ſui in corda veſtra, clamantem Abba, *id eſt*, Pater.

7 Itaque non amplius es ſervus, ſed filius: quod ſi filius, etiam hæres Dei per Chriſtum.

8 Imo tum quidem ignorantes Deum, ſerviebatis iis qui naturâ non ſunt dii:

9 At nunc cum cognoſcatis Deum, imò potius cogniti ſitis à Deo, quomodo convertitis *vos* retrorſum ad infirma & egena elementa, quibus ad ſuperiora regreſſi ſervire vultis?

10 Dies obſervatis, & menſes, & præſtituta tempora, & annos.

11 Metuo de vobis, ne fruſtra fatigatus ſim apud vos.

12 Eſſote quaſi ego, nam & ego *ſum* quaſi vos: fratres, deprecor vos: nulla in re me afeciſtis injuriâ.

13 Noſtis autem me per infirmitatem carnis vobis prius evangelizaſſe:

14 Et explorationem mei quæ *erat* in carne mea, non pro nihilo habuiſtis, neque reſpuiſtis, ſed me ut Angelum Dei, ut Chriſtum Jeſum, excepiſtis.

15 Quæ igitur erat beatitatis veſtræ prædicatio? teſtimonium enim reddo vobis, vos, ſi fieri potuiſſet, oculos veſtros effoſſos daturos mihi fuiſſe.

16 Itaque inimicuſne vobis ſum factus vobis vera loquens?

17 Affectant enim vos non bene, imò excludere nos volunt, ut ſe affectetis.

18 Præclarum eſt autem affectari in re bona ſemper, & non ſolum dum præſens ſum apud vos.

19 Filioli mei, quos iterum parturio, uſquequo formetur Chriſtus in vobis;

20 (Velim autem nunc adeſſe apud vos, & mutare vocem meam: quoniam hæſito in vobis)

21 Dicite mihi qui ſub Lege vultis eſſe, Legem non auditis?

22 Scriptum eſt enim Abrahamum duos filios habuiſſe: unum ex ancilla, & unum ex libera.

23 Sed is qui ex ancilla *natus eſt*, ſecundum carnem natus eſt: qui verò ex libera, per promiſſionem.

24 Per quæ aliud figuratur. Nam hæ ſunt duæ illæ pactiones: una quidem quæ eſt Agar ex monte Sina, generans *prolem* ad ſervitutem:

25 (Iſtud enim Agar, eſt Sina mons in Arabia) eâdem autem

tem ſerie reſpondit ei Hieroſolymæ quæ nunc *eſt*, ſervitque cum filiis ſuis.

26 Illa verò quæ ſurſum eſt Hieroſolyma, libera eſt, quæ eſt mater omnium noſtrûm.

27 Scriptum eſt enim, Lætare ſterilis quæ non paris: erumpe & clama quæ non parturis: quoniam plures ſunt liberi deſertæ quam ejus quæ habet virum.

28 Nos igitur, fratres, ſecundum Iſaac, promiſſionis filii ſumus.

29 Sed quemadmodum tunc is qui ſecundum carnem genitus fuerat perſequebatur eum qui natus erat ſecundum Spiritum: ita & nunc *fit*.

30 Sed quid dicit Scriptura? Ejice ancillam & filium ejus. Nequaquam enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.

31 Nempe, fratres, non ſumus ancillæ filii, ſed liberæ.

CAP. V.

Libertas Chriſtiana: lucta carnis & Spiritus, & utriuſque fructus.

IN libertate igitur quâ Chriſtus nos liberavit, perſtate, & ne regredientes implicamini ſervitutis jugo.

2 Ecce, ego Paulus dico vobis, ſi circumcidamini, Chriſtum nihil vobis profuturum.

3 Teſtor enim rurſum omni homini qui circumciditur, eum eſſe debitorem totius Legis ſervandæ.

4 Evanuiſtis *ſeparati* à Chriſto, quicunque per Legem juſtificamini: & à gratia excidiſtis.

5 Nos enim ſpiritu ex fide ſpem juſtitiæ exſpectamus.

6 Nam in Chriſto Jeſu neque circumciſio quicquam valet, neque Præputium: ſed fides per charitatem operans.

7 Currebatis bene: quis vos interrupit ut non pareretis veritati?

8 Hæc perſuaſio non *eſt profecta* ex eo qui vocat vos.

9 Paulum fermenti totam maſſam fermentat.

10 Ego confido de vobis in Domino, vos nihil aliud eſſe ſenſuros: ſed qui turbat vos, auferet condemnationem, quiſquis fuerit.

11 Ego autem, fratres, ſi circumciſionem etiam prædico, quid adhuc perſecutionem patior? nempe evanidum factum eſt offendiculum illud crucis.

12 Utinam etiam abſcindantur qui vos inquietant.

13 Vos enim ad libertatem vocati eſtis, fratres: tantum ne libertatem *vertite in datam* carni occaſionem, ſed ex charitate ſervite alii aliis.

14 Nam tota Lex uno dicto completur, iſto *videlicet*, Diliges proximum tuum ut teipſum.

15 Quod ſi alii alios mordetis & exeditis, videte ne viciſſim alii ab aliis conſumamini.

16 *Hoc* autem dico, Spiritu ambulate, & quod concupiſcit caro, ne perficite.

17 Nam caro concupiſcit adverſus ſpiritum, ſpiritus autem adverſus carnem: hæc autem inter ſe oppoſita ſunt, ut non quæcunque volueritis, eadem faciatis.

18 Quod ſi Spiritu ducimini, non eſtis ſub Lege.

19 Porro manifeſta ſunt opera carnis: quæ ſunt adulterium, ſcortatio, impuritas, laſcivia,

20 Idolo-

20 Idololatria, veneficium, inimicitiæ, lites, æmulationes, exandescentiæ, rixæ, dissidia, hæreses,

21 Invidiæ, cædes, ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis, prout prædixi, eos *videlicet* qui talia agunt, regni Dei non fore hæredes.

22 At fructus Spiritûs est charitas, gaudium, pax, patiens animus, benignitas, bonitas, fides, lenitas, continentia.

23 Adversus ejusmodi non est lex.

24 Qui enim *sunt* Christi, carnem crucifixerunt cum affectibus & cupiditatibus.

25 Si vivimus spiritu, spiritu etiam incedamus.

26 Ne simus inanis gloriæ cupidi, alii alios provocantes, alii aliis invidentes.

CAP. VI.

Dilectione mutua, cruce Christi, & nova creatura secerni filios Dei.

FRatres, etiamsi præoccupatus fuerit homo in aliqua offensa, vos spirituales reconciliate hujusmodi hominem cum spiritu lenitatis: considerans *unusquisque* temetipsum, ne & tu tenteris.

2 Alii aliorum onera portate: & ita complete Legem Christi.

3 Nam siquis sibi videtur aliquid, cum nihil sit, hunc suus ipsius animus seducit.

4 Opus autem suum probatum reddat unusquisque: & tunc in semetipso solo gloriationem habebit, & non in alio.

5 Nam unusquisque suum onus portabit.

6 Communicet autem qui instituitur in sermone, cum eo qui se instituit, omnia bona.

7 Ne seducimini: Deus non irridetur: quisquid enim seminaverit homo, hoc & metet.

8 Nam qui seminat carni suæ, ex carne metet interitum: qui verò seminat spiritui, ex spiritu metet vitam æternam.

9 Porro ne quod bonum est faciendo segnes simus. Præstituto enim tempore metemus, si non frangamur animo.

10 Nempe igitur dum tempus opportunum habemus, simus benefici erga omnes, maxime verò erga domesticos fidei.

11 Videtis quam longis literis vobis scripserim mea manu.

12 Quicunque volunt speciosi apparere in carne, ii cogunt vos circumcidi, tantum ne ob crucem Christi persecutionem patiantur.

13 Nam ne ipsi quidem qui circumciduntur, Legem servant: sed volunt vos circumcidi, ut de vestra carne glorientur.

14 A me vero absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi: per quem mundus mihi crucifixus est, & ego mundo.

15 Nam in Christo Jesu neq; circumcisio quicquam valet, neque præputium, sed nova creatio.

16 Et quicunque secundum hanc regulam incedent, pax esto super eos & misericordia, & super Israelem Dei.

17 De cætero, nequis mihi molestias præbeto: ego enim stigmata Domini Jesu in corpore meo porto.

18 Gratia Domini nostri Jesu Christi sit cum spiritu vestro, fratres. Amen.

Ad Galatas missa fuit Româ.

EPISTO-

Epiſtola PAULI Apoſtoli ad EPHESIOS.

CAP. I.

De Electionis & Adoptionis myſteriis diſſerens, à Deo eorum revelationem Epheſiis comprecatur.

PAulus Apoſtolus Jeſu Chriſti per voluntatem Dei, ſanctis qui ſunt Epheſi, & fidelibus in Chriſto Jeſu.

2 Gratia *ſit* vobis & pax à Deo Patre noſtro, & Domino Jeſu Chriſto.

3 Benedictus *eſto* Deus & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui benedixit nobis omni benedictione ſpirituali, in cœlis in Chriſto.

4 Sicut elegit nos in ipſo ante jactum mundi fundamentum, ut ſimus ſancti & inculpati in conſpectu ejus cum charitate.

5 Qui prædeſtinavit nos quos adoptaret in filios per Jeſum Chriſtum in ſeſe, pro benevola voluntate ſua.

6 Ad laudem glorioſæ ſuæ gratiæ, quâ nos gratis ſibi acceptos effecit in illo dilecto.

7 In quo habemus redemtionem, per ſanguinem ipſius, remiſſionem *inquam* offenſarum, prout eſt dives ipſius gratia,

8 Quâ exundavit in nos omni ſapientia & prudentia:

9 Poſtquam notum fecit nobis myſterium voluntatis ſuæ, ex benevolo ſuo libitu quod præſtituerat in ſeſe,

10 *Nempe* ut in plena temporum illorum præſtitutorum diſpenſatione ſummatim recolligeret omnia illa in Chriſto, tum quæ in cœlis ſunt, tum quæ in terra:

11 In ipſo, *inquam*, in quo etiam in ſortem adſciti ſumus, cum eſſemus prædeſtinati ſecundùm præſtitutum ejus qui omnia agit ex conſilio voluntatis ſuæ.

12 Ut nos ſimus laudi gloriæ ipſius, qui priores ſpem poſuimus in Chriſto.

13 In quo & vos *ſpem poſuiſtis* audito illo ſermone veritatis illius, *nempe* felici nuncio ſalutis veſtræ: in quo etiam, fide *ipſi* habita, obſignati eſtis per Spiritum illum promiſſionis ſanctum:

14 Qui eſt arrhabo hæreditatis noſtræ, ad obtinendum redemtionem, ad laudem gloriæ ipſius.

15 Propterea etiam ego, auditâ eâ quæ in vobis eſt fide in Dominum Jeſum, & charitate in omnes ſanctos,

16 Non ceſſo gratias agere pro vobis, mentionem veſtri faciens in orationibus meis:

17 Ut Deus Domini noſtri Jeſu Chriſti, Pater ille gloriæ, det vobis Spiritum ſapientiæ & revelationis, per agnitionem ipſius:

18 Illuminatis oculis mentis veſtræ, ad ſciendum quæ ſit ſpes illa vocationis ipſius, & quæ opes gloriæ hæreditatis ipſius in ſanctis:

19 Et quæ ſit ſuperemineus illa magnitudo potentiæ ipſius in nobis qui credimus, pro

pro efficacitate roboris virium ipſius,

20 Quod exſeruit in Chriſto, ſuſcitato eo ex mortuis, & *quem* collocavit ad dextram ſuam in cœlis,

21 Longe ſupra omne imperium ac autoritatem, & poteſtatem & dominatum, & omne nomen quod nominatur non ſolum in hoc ſeculo, verumetiam in futuro.

22 Et omnia ſubjecit ejus pedibus, eumque conſtituit caput ſuper omnia *ipſi* Eccleſiæ.

23 Quæ eſt corpus ipſius, & complementum ejus qui omnia implet in omnibus.

CAP. II.

Status hominis extra Chriſtum & in Chriſto.

ET vos *unà vivificavit* cum eſſetis mortui in offenſis & peccatis :

2 In quibus olim ambulaſtis ut eſt vita mundi hujus, ſecundum principem cui poteſtas eſt aeris, ſpiritu ipſius nunc agente in hominibus contumacibus.

3 Inter quos & nos omnes converſati ſumus olim in cupiditatibus carnis noſtræ, facientes quæ carni ac cogitationibus libebant : eramuſque naturâ filii iræ, ut etiam reliqui.

4 Sed Deus, ut qui dives ſit miſericordiâ, propter multam charitatem ſuam quâ dilexit nos,

5 Etiam nos cum in offenſis mortui eſſemus unà vivificavit cum Chriſto, *cujus* gratiâ eſtis ſervati :

6 Unaque ſuſcitavit, unaque collocavit in cœlis in Chriſto Jeſu :

7 Ut oſtenderet in ſeculis ſupervenientibus, ſupereminentes illas opes ſuæ gratiæ, *ſuâ* erga nos benignitate in Chriſto Jeſu.

8 Gratia enim illâ eſtis ſervati per fidem : (& hoc non *eſt* ex vobis : *ſed* Dei donum *eſt* :)

9 Non ex operibus, ut nequis glorietur.

10 Nam ipſius ſumus opus, creati in Chriſto Jeſu ad opera bona, quæ præparavit Deus ut in eis ambulemus.

11 Ptopterea mementote, vos quondam Gentes in carne, qui dicebamini Præputium ab ea quæ vocatur Circumciſio manibus in carne facta :

12 Vos *inquam* illo tempore fuiſſe, abſque Chriſto, abalienatos à civili ſtatu Iſraelis, & extraneos quod ad pactorum promiſſiones *attinet*, ſpem non habentes, & abſque Deo in mundo :

13 At nunc in Chriſto Jeſu vos, qui olim eratis longinqui, propinqui facti eſtis, per ſanguinem Chriſti.

14 Ipſe enim eſt pax noſtra, qui utraque fecit unum, & intergerini parietis ſeptum, *id eſt*, inimicitias diſſolvit carne ſua :

15 Lege illa præceptorum, *quæ* in ritibus *poſita eſt*, evaneſcere factâ : ut ex duobus illis conderet in ſemetipſo unum novum hominem, faciens pacem,

16 Et utroſque in uno corpore reconciliaret Deo per crucem, peremtis inimicitiis per eam.

17 Et veniens evangelizavit pacem vobis, *tum* qui procul eratis, tum qui prope *eratis*.

18 Quoniam utrique per ipſum habemus aditum per unum Spiritum ad Patrem.

19 Nempe igitur non amplius eſtis peregrini & inquilini, ſed concives ſanctorum, ac domeſtici Dei:

20 Superſtructi ſuper fundamentum Apoſtolorum ac Prophetarum, exſiſtente imo angulari *ejus* lapide ipſo Jeſu Chriſto:

21 In quo totum ædificium congruenter coagmentatum, creſcit ut ſit templum ſanctum Domino.

22 In quo & vos unà ædificamini, ut ſitis domicilium Dei per Spiritum.

CAP. III.

Ex ſuo inter Gentes miniſterio, vim potentiæ Chriſti in ſe operantem vult obſervari, eamque Epheſiis quoque comprecatur.

HUjus rei gratiâ ego Paulus *ſum* vinctus ille Chriſti Jeſu pro vobis Gentibus:

2 Si modò audiviſtis diſpenſationem gratiæ Dei datæ mihi erga vos.

3 *Deum videlicet* per revelationem notum mihi feciſſe myſterium illud (ſicut antea ſcripſi paucis.

4 Ex quo perlecto poteſtis perpendere quæ ſit mea intelligentia in myſterio Chriſti)

5 Quod aliis ætatibus patefactum non fuit filiis hominum, ut nunc eſt revelatum ſanctis ejus Apoſtolis & Prophetis per Spiritum:

6 Gentes *videlicet* eſſe cohæredes & concorpores, conſorteſque promiſſionis ejus in Chriſto per Evangelium.

7 Cujus factus ſum miniſter ex dono gratiæ Dei, quod datum eſt mihi ſecundum efficacem illam vim potentiæ ipſius.

8 Mihi, *inquam*, longe minimo omnium ſanctorum, data eſt hæc gratia evangelizandi inter Gentes imperveſtigabiles illas opes Chriſti,

9 Et in lucem proferendi omnibus quæ *ſit* communio myſterii quod erat abſconditum à ſeculis in Deo, qui omnia hæc condidit per Jeſum Chriſtum:

10 Ut nunc innoteſcat per Eccleſiam imperiis ac poteſtatibus, *quæ* in cœlis *ſunt*, multiformis illa ſapientia Dei:

11 Secundum præſtitutum æternum quod conſtituit in Chriſto Jeſu Domino noſtro:

12 In quo habemus loquendi libertatem & aditum cum fiducia, per fidem ipſius.

13 Quapropter peto ne ſegnes fiatis ob afflictiones meas, pro vobis, quæ eſt gloria veſtra.

14 Hujus rei gratiâ flecto genua mea ad Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti,

15 Ex quo tota familia in cœlis & in terra nominatur,

16 Ut det vobis, ſecundum divitias gloriæ ſuæ, ut fortiter corroboremini per Spiritum ſuum in interiore homine:

17 *Et* inhabitet Chriſtus per fidem in cordibus veſtris:

18 Ut in charitate radicati & fundati, valeatis aſſequi cum omnibus ſanctis, quæ *ſit* illa latitudo & longitudo, & profunditas & ſublimitas:

19 Et noſſe charitatem illam Chriſti *omni* notitiâ ſupereminentiorem, ut impleamini ad omnem uſque plenitudinem illam Dei.

20 Ei vero qui ſumma cum exſuperantia poteſt omnia facere ſupra ea quæ petimus, aut cogi-

cogitamus, pro illa potentia agente in nobis,

21 Ei *ſit inquam* gloria in Eccleſia per Chriſtum Jeſum, in omnes ætates ſeculi ſeculorum. Amen.

CAP. IV.

Unio, communio & hierarchia Eccleſiæ, membrorumque, & præcepta ad ſanctimoniam ſpectantia.

PRecor itaque vos vinctus ille in Domino, ut ambuletis ſicuti convenit vocationi quâ vocati eſtis,

2 Cum omni animi ſubmiſſione & lenitate, cum iræ cohibitione, ſuſtinentes alii alios per charitatem.

3 Studentes conſervare unitatem Spiritûs per connexum pacis.

4 Unum *eſt* corpus & unus Spiritus, ſicut & vocati eſtis in unam ſpem vocationis veſtræ.

5 Unus Dominus, una fides, unum Baptiſma:

6 Unus Deus & Pater omnium, qui eſt ſuper omnes, & per omnes, & in omnibus vobis.

7 Sed unicuique noſtrûm data eſt gratia pro menſura doni Chriſti.

8 Quapropter dicit, Cum aſcendiſſet in ſublime, captivam duxit captivitatem, & dedit dona hominibus.

9 Cæterum illud aſcendit, quid eſt niſi quod etiam deſcenderat prius in infimas partes terræ?

10 Qui deſcenderat, ipſe eſt qui etiam aſcendit longe ſupra omnes cœlos, ut impleret omnia.

11 Is igitur dedit alios quidem, Apoſtolos, alios verò, Prophetas, alios autem, Evangeliſtas, alios autem, Paſtores & Doctores:

12 Ad concinnationem integram ſanctorum, ad opus miniſterii, ad ædificationem corporis Chriſti:

13 Donec deveniamus nos omnes in unitatem fidei, & agnitionis Filii Dei, in virum adultum, ad menſuram plenæ ſtaturæ Chriſti.

14 Ut ne ſimus amplius pueri, qui fluctuemus & circumferamur quovis vento doctrinæ, in aleatoria ludificatione hominum, per veteratoriam ad artificioſe ſeducendum.

15 Sed ſincere nos gerentes cum charitate, prorſus adoleſcamus in eum qui eſt caput, *nempe* Chriſtus:

16 Ex quo totum corpus congruenter conjugmentatum, & compactum per omnes ſuppeditatas commiſſuras, ex vi intus agente pro menſura uniuſcujuſque membri, incrementum capit corpori conveniens, ad ſuiipſius exſtructionem per charitatem.

17 Hoc itaque dico, & obteſtor per Dominum, ne vos amplius ambuletis, ſicut reliquæ Gentes ambulant, in vanitate mentis ſuæ,

18 Tenebris obſcuratam mentem habentes, & abalienati à vita Dei propter ignorantiam quæ eſt in ipſis, per obdurationem cordis ipſorum:

19 Qui poſteaquam dedoluerunt, ſeſe dediderunt laſciviæ ad certatim patrandam impuritatem omnem.

20 Vos autem non ita didiciſtis Chriſtum:

21 Si modò ipſum audiviſtis,

& de eo edocti eſtis (ſicut eſt veritas in Jeſu,)

22 *Nempe* deponere quod ad priſtinam converſationem attinet veterem illum hominem, qui ſeductricibus cupiditatibus ſeſe corrumpit :

23 Renovari verò ſpiritu mentis veſtræ,

24 Et induere novum illum hominem, qui ſecundum Deum conditus eſt ad juſtitiam & ſanctimoniam veram.

25 Quapropter depoſito mendacio, loquimini veritatem quiſque proximo ſuo : quoniam ſumus alii aliorum membra.

26 Iraſcimini, & ne peccate : ſol ne occidat ſuper exacerbatione veſtra :

27 Neque date locum diabolo.

28 Qui furabatur, non amplius furetur : ſed potius laboret, operando manibus comparans bona, ut habeat quod impertiat cui opus fuerit.

29 Nullus ſermo putris ex ore veſtro egreditor : ſed ſiquis eſt bonus ad ædificationis uſum, ut gratiam auditoribus adferat.

30 Et ne triſtitiâ afficite Spiritum illum ſanctum Dei, per quem obſignati eſtis in diem redemtionis.

31 Omnis amaritudo, & excandeſcentia, & ira, & clamor, & maledicentia tollatur ex vobis, cum omni malitia.

32 Sed eſtote alii in alios benigni, miſericordes, condonantes vobis mutuò *offenſas*, ſicut & Deus in Chriſto condonavit vobis.

CAP. V.

Imitandus Deus in charitatis & virtutum œconomicarum praxi : conjugium Chriſto & Eccleſiæ appropriatum.

ESTote igitur imitatores Dei, ut filii dilecti :

2 Et ambulate cum charitate, ſicut & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem ac victimam Deo, in odorem bonæ fragrantiæ.

3 Scortatio vero & omnis impuritas aut avaritia ne nominator quidem inter vos, ſicut decet ſanctos :

4 Et obſcœnitas, & ſtultiloquium, & ſcurrilitas, quæ non conveniunt : ſed potius gratiarum actio.

5 Nam hoc noſtis, nullum ſcortatorem, aut impurum, aut avarum, qui eſt idololatra, habere hæreditatem in regno Chriſti & Dei.

6 Nemo vos ſeducat inanibus ſermonibus : propter hæc enim venit ira Dei in homines contumaces.

7 Ne igitur eſtote conſortes eorum.

8 Eratis enim olim tenebræ, nunc autem *eſtis* lux in Domino: ut filii lucis ambulate :

9 (Nam fructus Spiritûs *ſitus eſt* in omni bonitate & juſtitia & veritate)

10 Explorantes quod placeat Domino.

11 Et ne participate opera illa infrugifera tenebrarum, ſed potius etiam arguite.

12 Nam quæ occulte fiunt ab iſtis, turpe eſt vel dicere.

13 Sed omnia illa, dum à luce arguuntur, conſpicua fiunt. Quidquid enim res conſpicuas facit, lux eſt.

14 Quapropter dicit, Excitare qui dormis, & reſurge ex mortuis, & illuceſcet tibi Chriſtus.

15 Videte

15 Videte igitur quomodo accurate ambuletis, non ut insipientes, sed ut sapientes:

16 Redimentes opportunitatem, quoniam dies mali sunt.

17 Propterea ne estote insipientes, sed intelligentes quæ sit voluntas Domini.

18 Et ne inebriamini vino, in quo luxus est, sed implemini Spiritu:

19 Loquentes inter vos mutuò psalmis, & hymnis, & cantionibus spiritualibus, canentes ac psallentes in corde vestro, Domino.

20 Gratias agentes semper de omnibus, in nomine Domini nostri Jesu Christi, Deo & Patri.

21 Subjicientes vos alii aliis, cum timore Dei.

22 Uxores propriis viris subjicite vos ut Domino:

23 Quoniam vir est caput uxoris, ut & Christus est caput Ecclesiæ: & is est qui salutem dat corpori.

24 Itaque sicut Ecclesia sese subjicit Christo, ita & uxores suis viris *sese subjiciunto* in omni re.

25 Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & semetipsum exposuit pro ea:

26 Ut eam sanctificaret, ab eo purificatam lavacro aquæ per verbum.

27 Ut sisteret eam sibi gloriosam, *id est*, Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut quicquam ejusmodi, sed ut sit sancta & inculpata.

28 Ita debent viri diligere suas uxores ut sua ipsorum corpora. Qui diligit suam uxorem, seipsum diligit.

29 Nullus enim unquam suam ipsius carnem odio habuit: imò enutrit ac fovet eam, sicut & Dominus Ecclesiam.

30 Quoniam membra sumus corporis ipsius, ex carne ipsius, & ex ossibus ipsius.

31 Propterea derelinquet homo patrem suum ac matrem, & agglutinabitur uxori suæ: & qui duo *erant*, fient una caro.

32 Mysterium hoc magnum est: *hoc* autem ego dico *respiciens* in Christum & Ecclesiam.

33 Itaque & vos singuli, suam quisque uxorem ita diligito ut seipsum, uxor autem *videto* ut timeat virum.

CAP. VI.

Præcepta œconomica continuantur; & panoplia sacra graphice describitur.

LIberi, auscultate in Domino parentibus vestris: id enim est justum.

2 Honora patrem tuum & matrem: quod est præceptum primum cum promissione.

3 Ut bene tibi sit, & sis longævus super terram.

4 Et *vos* patres, ne provocate ad iram liberos vestros, sed enutrite eos disciplina & admonitione Domini.

5 Servi, auscultate iis qui *vestri* domini sunt secundum carnem, cum timore ac tremore, cum simplicitate cordis vestri, ut Christo.

6 Non ad oculum servientes, ut qui hominibus placere student: sed ut servi Christi, facientes ex animo quæ vult Deus:

7 Cum benevolentia servientes, ut Domino, & non hominibus:

8 Scientes singulos, quicquid

fecerint boni, hoc reportaturos à Domino, ſive ſervus fuerit, ſive liber.

9 Et vos domini, eadem facite erga illos, remiſſis minis; ſcientes veſtrum etiam ipſorum Dominum eſſe in cœlis, nec faciei acceptionem eſſe apud eum.

10 Quod reliquum eſt, fratres mei, corroboramini in Domino & robore virium ipſius.

11 Induite univerſam illam armaturam Dei, ut poſſitis ſtare adverſus artes diaboli.

12 Quoniam non eſt nobis lucta adverſus ſanguinem & carnem, ſed adverſus imperia, adverſus poteſtates, adverſus mundi potentes, *id eſt*, tenebrarum ſeculi hujus *principes*, adverſus ſpiritales malignitates *quæ ſunt* in ſublimi.

13 Propterea aſſumite univerſam illam armaturam Dei, ut poſſitis obſiſtere tempore adverſo, & omnibus confectis ſtare.

14 State igitur lumbis circumcinctis veritate, & induti thorace juſtitiæ:

15 Calceatis pedibus præparatione felicis illius nuncii pacis.

16 Supra omnia aſſumto ſcuto fidei, quo poſſitis omnia jacula maligni illius ignita exſtinguere.

17 Galeam etiam ſalutis recipite, & gladium Spiritûs, hoc eſt verbum Dei:

18 Omni oratione & deprecatione, orantes omni tempore per Spiritum, & illi ipſi rei invigilantes cum omni perſeverantia, & ſupplicatione pro omnibus ſanctis,

19 Et pro me, ut mihi detur ſermo ad apertionem oris mei cum loquendi libertate, ut notum faciam myſterium Evangelii.

20 Cujus causâ legatione fungor catenatus, ut *inquam*, de eo libere loquar, ut oportet me loqui.

21 Ut autem ſciatis & vos res meas, & quid agam, omnia vobis nota faciet Tychicus, charus frater & fidus miniſter in Domino.

22 Quem miſi ad vos ob id ipſum ut cognoſcatis res noſtras, & conſoletur corda veſtra.

23 Pax *ſit vobis* fratribus, & charitas cum fide à Deo Patre, & Domino Jeſu Chriſto.

24 Gratia *ſit* cum omnibus diligentibus Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum ad incorruptibilitatem. Amen.

Scripta fuit Româ ad Epheſios per Tychicum.

Epiſtola PAULI Apoſtoli ad PHILIPPENSES.

CAP. I.

Philippenſibus progreſſum charitatis & cognitionis precatur: fructum vinculorum ſuorum & diſſolutionis ſuæ deſiderium notat: atque unitatem & patientiam hortatur.

PAulus & Timotheus ſervi Jeſu Chriſti, omnibus ſanctis in Chriſto Jeſu qui ſunt Philippis, unà cum epiſcopis ac diaconis:

2 Gra-

2 Gratia vobis & pax à Deo Patre noſtro, & Domino Jeſu Chriſto.

3 Gratias ago Deo meo cum omni memoriâ veſtrî,

4 Semper in omni deprecatione mea pro omnibus vobis, cum gaudio deprecans,

5 Super veſtri in Evangelio communione, à primo die uſque ad hoc tempus:

6 Perſuaſum habens hoc ipſum, fore ut qui incepit in vobis opus bonum, perficiat *illud* uſque ad diem Jeſu Chriſti:

7 Sicut juſtum eſt ut ego id ſentiam de omnibus vobis, propterea quod animo teneam vos, & in vinculis meis, & in defenſione & confirmatione Evangelii, vos, *inquam*, omnes unà mecum fuiſſe gratiæ participes.

8 Teſtis enim mihi eſt Deus quantopere expetam vos omnes in viſceribus Jeſu Chriſti:

9 Et hoc oro, ut charitas veſtra adhuc magis ac magis exundet in cognitione & omni ſenſu:

10 Ut exploretis quæ diſcrepant, ut ſitis ſinceri, & inoffenſo curſu pergatis ad diem uſque Chriſti.

11 Repleti fructibus juſtitiæ, qui *ſunt* per Jeſum Chriſtum ad gloriam & laudem Dei.

12 Velim autem vos ſcire, fratres, quæ mihi *acciderunt*, magis ad profectum Evangelii eveniſſe:

13 *Adeo* ut vincula mea in Chriſto conſpicua facta ſint in toto prætorio, ac reliquis omnibus.

14 Et plerique ex fratribus in Domino, freti vinculis meis, amplius audeant ſine metu Sermonem loqui.

15 Ac nonnulli quidem per invidiam & contentionem; nonnulli verò etiam libente animo Chriſtum prædicant:

16 Alii quidem *inquam* per contentionem Chriſtum non pure annunciant, quod exiſtiment ſeſe afflictionem adjicere vinculis meis:

17 Alii vero ex charitate, quod ſciant me ad defenſionem Evangelii conſtitutum eſſe.

18 Quid igitur? attamen quovis modo, ſive in ſpeciem, ſive ſincere, Chriſtus annunciatur: & de hoc gaudeo, atque etiam gaudebo.

19 Novi enim fore ut hoc mihi cedat in ſalutem per veſtram deprecationem, & ſuppeditationem ſpiritûs Jeſu Chriſti,

20 Secundum intentam exſpectationem & ſpem meam, quod nulla in re pudefiam, ſed cum omni dicendi libertate, ut ſemper, *ita* nunc quoque magnificabitur Chriſtus in corpore meo, ſive per vitam, ſive per mortem.

21 Mihi enim *eſt* Chriſtus & *in* vita, & *in* morte lucrum.

22 An verò vivere in carne mihi operæpretium *ſit*, & quid eligam ignoro.

23 Conſtrictus enim utrinque teneor, deſiderio tendens ad diſſolutionem, & ut cum Chriſto ſim. Eſt enim *id* valde multo melius.

24 Sed permanere in carne, magis neceſſarium *eſt* propter vos.

25 Et hoc confiſus novi, me manſurum eſſe & permanſurum cum vobis omnibus ad veſtrum profectum & gaudium fidei:

26 Ut exundet gloriatio veſtra in Chriſto Jeſu de me, meâ

meâ rurſus apud vos præſentiâ.

27 Tantum ut convenit Evangelio Chriſti vos gerite, ut ſive poſtquam venero & videro vos, ſive abſens, audiam de rebus veſtris, vos *videlicet* perſtare in uno Spiritu, uno animo concertantes per fidem Evangelii.

28 Nec ulla in re territos ab iis qui ſe opponunt: quod illis quidem eſt exitii indicium, vobis autem ſalutis, idque à Deo:

29 Quia gratis datum eſt vobis in Chriſti negotio, non ſolum in eum credere, ſed etiam pro eo pati:

30 Idem certamen ſuſtinendo quale vidiſtis in me, & nunc auditis de me.

CAP. II.

Exemplo Chriſti ad humilitatem hortatur: Timotheum ſe miſſurum promittit, & moram Epaphroditi excuſat.

SIqua igitur conſolatio *eſt* in Chriſto, ſiquod ſolatium charitatis, ſiqua communio ſpiritûs, ſiquæ viſcera ac miſerationes:

2 Explete meum gaudium, ut eodem ſitis affectu, eandem charitatem habentes, unanimes, & ſententiis uni.

3 Nihil *gerentes* per contentionem aut per inanem gloriam, ſed ex animi ſubmiſſione alii alios ſibi præcellere exiſtimantes.

4 Ne ſua quiſque ſpectate, ſed unuſquiſque etiam quæ ſunt aliorum.

5 Itaque is ſit affectus in vobis qui fuit & in Chriſto Jeſu:

6 Qui cum eſſet in forma Dei, non duxit *eſſe* rapinam, parem eſſe cum Deo:

7 Sed ipſe ſeſe inanivit, formâ ſervi acceptâ, ſimilis hominibus factus:

8 Et habitu inventus ut homo, ipſe ſe ſummiſit, factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis.

9 Quapropter etiam Deus ipſum in ſummam exrulit ſublimitatem, ac largitus eſt ei nomen quod eſt ſupra omne nomen.

10 Ut ad nomen Jeſu omne genu *ſe* flectat cœleſtium ac terreſtrium & ſubterraneorum.

11 Omniſque lingua profiteatur Jeſum Chriſtum eſſe Dominum, ad gloriam Dei Patris.

12 Proinde, dilecti mihi, prout ſemper auſcultaſtis, non ut in præſentia mea ſolum, ſed nunc multò magis in abſentia mea, cum tremore ac timore veſtram ipſorum ſalutem conficite.

13 Deus enim is eſt qui efficit in vobis & ipſum velle & ipſum agere, pro benevolo ſuo libitu.

14 Omnia facite abſque murmurationibus ac diſceptationibus:

15 Ut ſitis irreprehenſibiles & ſimplices, Dei *inquam* filii inculpabiles in medio gentis pravæ ac perverſæ: inter quos *homines* ſplendetis ut faces in mundo,

16 Sermonem vitæ prætendentes, ut gloriari poſſim in die Chriſti, me non fruſtra cucurriſſe, nec fruſtra laboraſſe.

17 Quinetiam ſi pro libamento offerar ſuper ſacrificio & miniſterio fidei veſtræ, gaudeo & gratulor omnibus vobis.

18 Itidem autem & vos gaudete, & gratulamini mihi.

19 Spero autem in Domino Jeſu, me Timotheum citò miſſurum vobis, ut & ego bono ſim animo,

animo, cognito ſtatu veſtro.

20 Neminem enim habeo pari animo præditum, qui ſincere de rebus veſtris futurus ſit ſolicitus,

21 Nam omnes quæ ſua ipſorum ſunt quærunt, non quæ Chriſti Jeſu.

22 Experimentum autem ejus noſtis, quod *videlicet* tanquam cum patre filius mecum ſervierit *Deo* in Evangelio.

23 Hunc igitur ſpero me miſſurum, ſimulatque videro rerum mearum ſtatum.

24 Confido autem in Domino, me quoque citò venturum ad vos.

25 Sed neceſſarium duxi, Epaphroditum fratrem & adjutorem ac commilitonem meum, veſtrum autem legatum, & adminiſtrum eorum quibus mihi opus erat, ad vos mittere.

26 Quoniam expetebat omnes vos: & graviſſime angebatur propterea quòd audiſſetis eum ægrotaſſe.

27 Et certe ægrotavit proxime mortem: ſed Deus miſertus eſt ejus, nec ejus ſolum, ſed & mei, ne triſtitiam haberem ſuper triſtitiam.

28 *Eo* ſtudioſius itaque ipſum miſi, ut eo rurſus viſo gaudeatis, & ego eò minus doleam.

29 Excipite igitur eum in Domino cum omni gaudio: & tales in honore habete.

30 Nam propter opus Chriſti acceſſit ad mortem uſque, non habita vitæ ratione, ut ſupplere defectum veſtri quo erga me functi eſtis miniſterii.

CAP. III.

Præ notitia Chriſti omnia contemnit, ad ſui imitamen hortatur, & deflet inimicos crucis.

QUod reliquum eſt, fratres mei, gaudete in Domino. Eadem ſcribere vobis, me quidem haud piget, vobis autem tutum eſt.

2 Cavete canes, cavete malos operarios, cavete conciſionem.

3 Nos enim ſumus circumciſio, qui ſpiritu colimus Deum, & gloriamur in Chriſto Jeſu, nec confidimus in carne:

4 Quanquam ego habeo, etiam in carne, de quo confidam. Si quiſquam alius videtur habere in carne de quo confidat, ego maxime *habeo:*

5 Circumciſus octavo die, ex gente Iſraelis, tribu Benjamin, Hebræus ex Hebræis, religione Phariſæus:

6 Quod ad æmulationem *attinet*, perſequens Eccleſiam: quod ad juſtitiam quæ eſt in Lege, irreprehenſibilis.

7 Sed quæ mihi erant lucra, ea duxi propter Chriſtum damnum *eſſe*.

8 Quinetiam certe duco omnia damnum eſſe propter eminentiam notitiæ Chriſti Jeſu Domini mei: propter quem omnibus iſtis meipſum multavi, *eaque* duco pro ſtercoribus, ut Chriſtum lucrifaciam,

9 Et comperiar in eo, non habens meam juſtitiam, *nempe*, quæ eſt ex Lege, ſed eam quæ eſt per fidem Chriſti, *id eſt*, juſtitiam *quæ eſt* ex Deo per fidem:

10 Ut cognoſcam eum, & vim reſurrectionis ejus, & communionem perpeſſionum ejus, dum conformis fio morti ejus:

11 *Experiens* ecquo modo deveniam ad reſurrectionem mortuorum.

12 Non

12 Non quod jam *metàm* apprehenderim, aut jam ſim conſummatus: ſed perſequor *experiens* an *ipſe* quoque apprehendam, cujus etiam rei causâ apprehenſus ſui à Chriſto Jeſu.

13 Fratres, ego meipſum non reor *metam* apprehendiſſe.

14 Unum autem *ago*, ea quidem quæ à tergo ſunt obliviſcens, ad ea verò quæ à fronte ſunt contendens, ſcopum verſus feror, ad palmam ſupernæ vocationis Dei, in Chriſto Jeſu.

15 Quotquot itaque adulti ſumus, hoc ſentiamus: quod ſi quid aliter ſentitis, hoc quoque vobis Deus revelabit.

16 Attamen *in eo* ad quod uſque pervenimus, eâdem incedamus regulâ, & idem ſentiamus:

17 Eſtote ſimul mei imitatores, fratres, & eos conſiderate qui ſic ambulant ſicut habetis nos pro exemplari.

18 Multi enim ambulant, quos ſæpe dixi vobis, nunc autem & flens dico, hoſtes *eſſe* crucis Chriſti:

19 Quorum finis *eſt* exitium, quorum Deus *eſt* venter, & gloria ad ignominiam ipſorum, qui terreſtria curant.

20 Noſtra vero civitas in cœlis eſt, unde etiam Servatorem exſpectamus Dominum Jeſum Chriſtum.

21 Qui transfigurabit corpus noſtrum humile, ut conforme fiat ejus corpori glorioſo, pro illa vi efficace quâ poteſt etiam ſubjicere ſibi omnia.

CAP. IV.

Jubet gaudere in Domino: ſine ſolicitudine eſſe, ſuam converſationem imitari: & quamvis indigentiam tolerare poſſit, ſubventionis tamen gratiam agnoſcit.

ITaque, fratres mei dilecti & expetiti, gaudium & corona mea, ita perſtate in Domino, dilecti.

2 Evodian precor & Syntychen precor ut idem ſentiant in Domino.

3 Et rogò te quoque, ſocie germane, adjuva illas, ut quæ in Evangelio concertarunt mihi, unà cum Clemente quoque & reliquis adjutoribus meis, quorum nomina *ſunt* in libro vitæ.

4 Gaudete in Domino ſemper: rurſum inquam, Gaudete.

5 Æquitas veſtra innoteſcat omnibus hominibus. Dominus prope eſt.

6 De nulla re ſoliciti eſtote: ſed omni in re orationibus & deprecatione cum gratiarum actione petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum.

7 Et pax illa Dei quæ exſuperat omnem mentem, præſidio cuſtodiet corda veſtra, & cogitationes veſtras in Chriſto Jeſu.

8 Quod reliquum eſt, fratres, quæcunque ſunt vera, quæcunque veneranda, quæcunque juſta, quæcunque munda, quæcunque amabilia, quæcunque boni nominis, ſiqua virtus, & ſiqua laus eſt, hæc reputate.

9 Quæ & didiciſtis, & acceptiſtis, & audiſtis, & vidiſtis in me, hæc, *inquam*, facite, & Deus pacis erit vobiſcum.

10 Gaviſus ſum autem in Domino magnopere quòd jam tandem reviruiſtis in veſtra pro me cura: qua de re tamen ſoliciti eratis, ſed deſtituebamini opportunitate.

11 Non quòd penuriâ laborem

rem *hoc* dico: nam ego didici, in quibus ſum, iis ipſis contentus eſſe.

12 Novi autem deprimi, novi etiam abundare: ubique & in omnibus initiatus ſum, & ad ſaturitatem & ad eſuritionem, *id eſt* tum ad exundantiam, tum ad penuriam:

13 Omnia valeo per eum qui me corroborat, *nempe* Chriſtum.

14 Attamen bene feciſtis quod unà participaſtis meam afflictionem.

15 Noſtis autem & vos, Philippenſes, cum initio Evangelii proficiſcerer è Macedonia, nullam mihi Eccleſiam communicaſſe in ratione dati & accepti, niſi vos ſolos:

16 Nam etiam Theſſalonicæ *cum eſſem* ſemel & iterum quod mihi opus erat miſiſtis.

17 Non quòd requiram donum, ſed requiro fructum illum exuberantem, *qui* in rationes veſtras *inducatur*.

18 Accepi autem omnia, & abundo: expletus ſum, *inquam*, acceptis ab Epaphrodito quæ à vobis *miſſa ſunt*, odore bonæ fragrantiæ, hoſtiâ Deo acceptâ *ac* placente.

19 Deus autem meus ſupplebit quicquid opus fuerit vobis, ſecundum divitias ſuas, glorioſe, in Chriſto Jeſu.

20 Deo autem & Patri noſtro *ſit* gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

21 Salutate omnes ſanctos in Chriſto Jeſu. Salutant vos qui mecum ſunt fratres.

22 Salutant vos omnes ſancti, maxime verò qui ſunt ex Cæſaris domo.

23 Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti *ſit* cum omnibus vobis. Amen.

Scripta eſt Româ ad Philippenſes per Epaphroditum.

Epiſtola PAULI Apoſtoli ad COLOSSENSES.

CAP. I.

Coloſſenſibus bene precatur, iiſque prædicat Chriſtum, imaginem Dei, caput Eccleſiæ, & abſconditum olim myſterium.

PAulus Apoſtolus Jeſu Chriſti per Dei voluntatem, & Timotheus frater,

2 Iis qui ſunt Coloſſis, ſanctis ac fidelibus fratribus in Chriſto Jeſu. Gratia *ſit* vobis & pax à Deo Patre noſtro & Domino Jeſu Chriſto.

3 Gratias agimus Deo & Patri Domini noſtri Jeſu Chriſti, ſemper pro vobis orantes:

4 Audita fide veſtra in Chriſto Jeſu, & charitate in omnes ſanctos:

5 Propter ſpem ſepoſitam vobis in cœlis, quam prius audiſtis per ſermonem veritatis, *id eſt*, Evangelii,

6 Quod pervenit ad vos ſicut & in totum mundum, & fructum profert, ſicut apud vos quoque; ex quo die vere audiviſtis

vistis & cognovistis Dei gratiam in veritate.

7 Sicut & didicistis ex Epaphra dilecto conservo nostro, qui est fidus pro vobis minister Christi:

8 Qui & declaravit nobis vestram per spiritum charitatem:

9 Propterea & nos, ex quo die *id* audivimus, non desinimus pro vobis orare, & petere ut impleamini agnitione voluntatis ejus cum omni sapientia & intelligentia spirituali.

10 Ut ambuletis sicut Domino convenit, cui per omnia placeatis, omnis operis boni fructum proferentes & crescentes in agnitione Dei.

11 Omni potentiâ potentes facti secundum gloriosum robur ipsius ad omnem tolerantiam & patientem animum cum gaudio.

12 Gratias agentes Patri, qui idoneos nos fecit ad participandam sortem sanctorum in luce:

13 Qui, *inquam*, eruit nos ex potestate tenebrarum, ac transtulit in regnum Filii illius sui dilecti.

14 In quo habemus redemtionem per sanguinem ipsius, *id est*, remissionem peccatorum.

15 Qui est imago Dei invisibilis, & primogenitus omnis rei creatæ:

16 Nam per eum condita sunt omnia quæ in cœlis sunt & quæ in terra, visibilia & invisibilia, & throni, & dominatus, & imperia, & potestates, omnia, *inquam*, per eum & ejus respectu condita sunt.

17 Estque ipse ante omnia, & omnia per eum consistunt.

18 Estque caput corporis *id est* Ecclesiæ, estq; *etiam* principium, & primogenitus ex mortuis, ut inter omnes primas teneat.

19 Quoniam libuit *Patri* ut omnis plenitudo in eo inhabitaret:

20 Et ut pace per sanguinem crucis ejus factâ, per eum reconciliaret omnia sibi, per eum, *inquam*, tum quæ in terra, tum quæ in cœlis.

21 Itaque vos cum eratis quondam abalienati, & hostes, mente operibus malis *intentâ*, nunc sane reconciliavit:

22 In corpore illo carnis suæ per mortem: ut sistat vos sanctos & inculpabiles & irreprehensibiles in conspectu suo.

23 Siquidem permanetis in fide fundati & stabiles, nec dimovemini à spe Evangelii quod audistis, *Evangelii inquam* prædicati toti creato mundo qui sub cœlo est, cujus factus sum ego Paulus minister:

24 Qui nunc gaudeo de iis quæ patior pro vobis, & reliquias afflictionum Christi vicissim expleo in carne mea, pro corpore ipsius, quod est Ecclesia:

25 Cujus *Ecclesiæ* factus sum minister ex dispensatione Dei, quæ data est mihi erga vos, ad implendum Dei sermonem:

26 *Nempe* mysterium illud quod absconditum fuit à seculis & ætatibus, nunc autem factum est conspicuum sanctis ejus,

27 Quibus voluit Deus notum facere quæ sint illæ divitiæ glorioſi hujus mysterii inter Gentes, qui est Christus inter vos, spes illa gloriæ.

28 Quem nos annunciamus, admonendo quosvis, & quosvis docendo cum omni sapientia, ut quosvis

quoſvis ſiſtamus perfectos in Chriſto Jeſu

29 Ad quod etiam laboro, decertans ſecundum vim illam efficacem ipſius agentem in me potenter.

CAP. II.

Vanitatis damnat quicquid extra Chriſtum eſt : nominatim de circumciſione, ciborum abſtinentia & Angelorum cultu loquitur, unde conſtituit liberatos qui cum Chriſto mortui ſunt.

VElim enim vos ſcire quantum certamen ſuſtineam pro vobis & iis qui *ſunt* Laodiceæ, & quotquot non viderunt faciem meam in carne :

2 Ut conſolationem accipiant eorum corda, ipſis charitate compactis, & omni opulentiâ plene certioratæ intelligentiæ, ad agnitionem myſterii Dei ac Patris, & Chriſti :

3 In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ ac notitiæ abſconditi.

4 Hoc autem *ideo* dico ut nequis vos falſo ratiocinando fallat, ſermonis probabilitate.

5 Etſi enim corpore abſum, ſpiritu tamen ſum vobiſcum, gaudens & videns veſtrum ordinem, & ſoliditatem veſtræ in Chriſtum fidei.

6 Sicut igitur accepiſtis Chriſtum Jeſum Dominum, *ità* in eo ambulate :

7 Radicati & ſuperſtructi in eo, ac confirmati fide, ſicut edocti eſtis, exundantes eâ cum gratiarum actione.

8 Videte nequis ſit qui vos deprædetur per philoſophiam & inanem ſeductionem, ſecundum traditionem hominum, ſecundum rudimenta mundi, & non ſecundum Chriſtum.

9 Nam in eo inhabitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter.

10 Et eſtis in eo completi qui eſt caput illud omnis imperii ac poteſtatis :

11 In quo etiam circumciſi eſtis circumciſione quæ fit ſine manibus, exuendo corpus peccatorum carnis, per circumciſionem Chriſti :

12 Et conſepulti per Baptiſmum, per quem etiam cum eo ſuſcitati eſtis per fidem efficacis illius virtutis Dei, qui excitavit eum ex mortuis.

13 Voſque mortuos in offenſis & præputio carnis veſtræ, cum eo vivificavit, vobis condonatis omnibus offenſis :

14 *Ac* deleto quod adverſum nos *erat* rituum chirographo, quod, *inquam*, erat nobis ſubcontrarium, *ipſe* verò cruci affixum ſuſtulit è medio.

15 *Et* exſpoliata imperia ac poteſtates traduxit palam, triumphatis illis per eam.

16 Nequis igitur vos damnet ob cibum vel potum, aut reſpectu feſti, aut novilunii, aut Sabbatorum :

17 Quæ ſunt umbra rerum futurarum, at corpus *eſt* Chriſti.

18 Nemo adverſum vos rectoris partes ſibi ultrò ſumat, in ſubmiſſione animi & religioſo cultu Angelorum, gradum inferens in ea quæ non vidit, & temere turgens carnis ſuæ intelligentiâ.

19 Neque retinens caput, ex quo totum corpus per commiſſuras & connexus ſuppeditatum & compactum, augeſcit Dei augmento.

20 Itaque ſi mortui cum Chriſto, *liberi* eſtis ab elementis mundi, quid ut viventes in mundo, placitis adſtringimini,
NE ESITARIS, NEQUE GUSTARIS, NEQUE TETIGERIS?

21 Quæ omnia ſunt *comparata* ipſo uſu ad corruptionem, *præſcripta* ex præceptis & doctrinis hominum.

22 Quæ rationem quidem habent ſapientiæ in cultu voluntario, & ſubmiſſione animi, & in eo quòd corpori non parcant nec *tamen* ullius ſunt pretii, *cum* ad ea *ſpectent* quibus farcitur caro.

CAP. III.

Jubet exuere veterem hominem cum ſuis affectibus, & novum induere cum ſuis virtutibus: Inſtituitque œconomiam Chriſtianam.

ITaque ſi reſurrexiſtis cum Chriſto, ſuperna quærite, ubi Chriſtus eſt ad dexteram Dei ſedens.

2 Superna ſatagite, non terreſtria.

3 Nam mortui eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo.

4 Quando vero Chriſtus vita *illa* noſtra, conſpicietur, tunc & vos cum eo conſpiciemini in gloria.

5 Mortificate igitur membra veſtra terreſtria, ſcortationem, immunditatem, mollitiem, cupiditatem malam, & avaritiam, quæ eſt idololatria.

6 Ob quæ venit ira Dei ſuper homines contumaces.

7 Quibus in *vitiis* & vos ambulaſtis quondam, cum in iis viveretis.

8 At nunc deponite etiam vos hæc omnia, iram, excandeſcentiam, malitiam, maledicentiam, verborum obſcœnitatem ab ore veſtro.

9 Nec mentimini alius adverſus alium, cum exuti ſitis illo vetere homine cum factis ipſius:

10 Et induti ſitis novo illo, qui renovatur in agnitionem congruentem imagini ejus qui ipſum condidit.

11 Ubi non eſt Græcus & Judæus, Circumciſio & Præputium, barbarus & Scytha, ſervus & liber: ſed omnia & in omnibus *eſt* Chriſtus.

12 Induimini igitur, ut electi Dei, ſancti & dilecti, viſceribus miſerationum, benignitate, animi ſubmiſſione, manſuetudine, animo patiente:

13 Sufferentes alii alios, & condonantes vobis mutuò, ſiquis adverſus aliquem habuerit querelam: ſicut & Chriſtus condonavit vobis, ita & vos.

14 Super hæc autem omnia *induimini* charitate, quæ eſt connexus perfectionis.

15 Et pax Dei ſit gubernatrix in cordibus veſtris, ad quam etiam vocati eſtis in unum corpus: & benefici eſtote.

16 Sermo Chriſti inhabitet in vobis copioſe cum omni ſapientia, docendo & commonefaciendo vos mutuò pſalmis, & hymnis, & cantionibus ſpiritualibus, cum gratia canendo in veſtro corde Domino.

17 Et quicquid feceritis ſermone, aut facto, in nomine Domini Jeſu Chriſti iſtud agite, gratias agentes Deo & Patri per eum.

18 Uxo-

18 Uxores, subjicite vos propriis viris, ut convenit in Domino.

19 Viri, diligite uxores, & ne estote adversus eas amarulenti.

20 Filii, auscultate parentibus in omnibus: hoc enim placet Domino.

21 Patres, ne irritate liberos vestros: ne concidant animo.

22 Servi, auscultate per omnia dominis secundum carnem, non oblequiis ad oculum exhibitis, ut qui hominibus placere student, sed cum simplicitate cordis, timentes Deum.

23 Et quicquid feceritis, ex animo agite, tanquam Domino & non hominibus:

24 Scientes vos a Domino recepturos mercedem illam hæreditatis: nam Domino Christo servitis.

25 Qui vero injuriam intulerit, referet injuriam quam intulerit: nec est faciei acceptio.

CAP. IV.

Ad generales exhortationes redit, commendationeque & salutationes subjungit.

1 Domini, jus & æquum servis exhibete: ut qui sciatis vos quoque habere Dominum in cœlis.

2 In orationibus perdurate, invigilantes in ea cum gratiarum actione.

3 Orantes simul etiam pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis, ut loquamur mysterium Christi, propter quod etiam sum vinctus:

4 Ut, *inquam*, illud manifestum faciam, sicut oportet me loqui.

5 Sapienter ambulate erga extraneos, opportunitatem redimentes.

6 Sermo vester semper cum gratia *sit* sale conditus, ut sciatis quomodo oporteat vos unicuique respondere.

7 Res meas omnes vobis notas faciet Tychicus, dilectus frater, & fidus minister, ac conservus in Domino:

8 Quem misi ad vos ob hoc ipsum ut cognoscat res vestras, & corda vestra consoletur.

9 Cum Onesimo fido & dilecto fratre, qui est ex vobis. Omnia *igitur* vobis nota facient quæ hic aguntur.

10 Salutat vos Aristarchus meus in captivitate socius, & Marcus consobrinus Barnabæ, de quo accepistis præcepta. Si venerit ad vos, excipite eum.

11 Et Jesus qui vocatur Justus, qui sunt ex circumcisione: hi soli *sunt* mihi adjutores in regno Dei, qui facti mihi solatio.

12 Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est, servus Christi, semper certans orationibus pro vobis, ut stetis perfecti & completi in omni voluntate Dei.

13 Hoc enim de eo testor, quum multo vestri studio ardere, & eorum qui sunt Laodiceæ, & eorum qui Hierapoli.

14 Salutat vos Lucas medicus ille dilectus, & Demas.

15 Salutate fratres qui sunt Laodiceæ, & Nymphan, & Ecclesiam quæ in domo ejus est.

16 Et cum perlecta fuerit apud vos epistola, facite ut etiam in Laodicensium Ecclesia recitetur: & scriptam Laodicea, vos quoque legatis.

17 Et dicite Archippo, Vide ut miniſterium quod recepiſti in Domino, impleas.

18 Salutatio mea manu Pauli. Memores eſtote vinculorum meorum. Gratia *ſit* vobiſcum. Amen.

Scripta eſt ad Coloſſenſes Româ per Tychicum & Oneſimum.

Epiſtola PAULI Apoſtoli ad THESSALONICENSES I.

CAP. I.

Theſſalonicenſes Pauli, imo Domini ipſius, imitatores effecti, idea ſunt bonorum Chriſtianorum.

PAulus & Silvanus & Timotheus Eccleſiæ Theſſalonicenſium, *quæ eſt* in Deo Patre, & Domino Jeſu Chriſto. Gratia *ſit* vobis & pax à Deo Patre noſtro, & Domino Jeſu Chriſto.

2 Gratias agimus Deo ſemper de omnibus vobis, mentionem veſtri facientes in orationibus noſtris:

3 Indeſinenter commemorantes efficacem veſtram fidem, & laborioſam charitatem, & patientem illam exſpectationem ſpei *illius* in Domino noſtro Jeſu Chriſto coram Deo & Patre noſtro.

4 Scientes, fratres à Deo dilecti, electionem veſtram.

5 Quoniam Evangelium noſtrum conſtitit apud vos non ſermone ſolum, ſed etiam potentiâ, & Spiritu ſancto, & plenâ certioratione multâ: ſicut noſtis quales fuerimus inter vos veſtri cauſâ.

6 Et vos imitatores noſtri facti fuiſtis, & Domini, excepto ſermone cum afflictione multa, cum gaudio Spiritûs ſancti:

7 Adeo ut fueritis exemplaria omnibus credentibus in Macedonia & in Achaia.

8 A vobis enim non ſolum perſonuit ſermo Domini in Macedonia & Achaia, verumetiam in omnem locum fides veſtra quæ eſt in Deum diffunditur, ut neceſſe non habeamus quicquam loqui.

9 Siquidem ipſi de nobis renunciant qualem ingreſſum habuerimus ad vos, & quomodo converteritis vos ad Deum relictis idolis, ut ſerviretis Deo vivo & vero:

10 Et exſpectaretis Filium ejus è cœlis, quem ſuſcitavit ex mortuis, *nempe* Jeſum nos eruentem ab ira illa ventura.

CAP. II.

Speculum boni paſtoris & auditoris.

NAM ipſi noſtis, fratres, ingreſſum noſtrum ad vos non fuiſſe vanum:

2 Imò etiam *multa* prius paſſi & contumeliis affecti Philippis, ſicut noſtis, libertate loquendi uſi ſumus in Deo noſtro, ad prædicandum apud vos Evangelium Dei cum multo certamine.

3 Exhortatio enim noſtra non fuit ex impoſtura, neque ex

ex impuritate, neque cum dolo:
4 Sed sicut approbati fuimus
à Deo quorum fidei committe-
retur Evangelium, ita loqui-
mur, non ut hominibus placen-
tes, sed Deo exploranti corda
nostra.
5 Nec enim unquam sermo-
ne assentatorio usi sumus, sicut
nostis, nec avaritiæ causâ quic-
quam prætexuimus: Deus te-
stis est.
6 Neque ex hominibus quæ-
rentes gloriam, nec à vobis, nec
ab aliis; cum possemus *vobis*
oneri esse, ut Apostoli Christi.
7 Sed fuimus mansueti inter
vos.
8 *Et*, ut si nutrix foveat libe-
ros suos, ita *nobis* cupidis vestri
libebat impartiri vobis non so-
lum Evangelium Dei, sed etiam
nostras ipsorum animas, quod
chari nobis essetis.
9 Meministis enim, fratres,
laboris nostri ac ærumnæ: nu-
cte enim ac die operando, ne cui
oneri essemus, prædicavimus a-
pud vos Evangelium Dei.
10 Vos testes *estis* & Deus,
quomodo sancte & juste & incul-
pate erga vos qui creditis, nos
gesserimus.
11 Sicut nostis quomodo u-
numquemque vestrum, tanquam
pater liberos suos, hortabamur
& consolabamur,
12 Et obtestabamur ut am-
bulantes sicut convenit Deo vo-
canti vos ad suum regnum ad
gloriam.
13 Propterea etiam nos gra-
tias agimus Deo sine intermissi-
one, quod acceptum de Deo ser-
monem quem audistis ex nobis,
exceperitis, non ut sermonem
hominum, sed (sicut est vere)
ut Dei sermonem, qui etiam a-
git in vobis qui creditis.
14 Vos enim, fratres, imita-
tores facti estis Ecclesiarum Dei
quæ sunt in Judæa, in Christo
Jesu, quippe cum eadem passi
sitis & vos à propriis tribulibus,
sicut & illi à Judæis:
15 Qui etiam Dominum Je-
sum & proprios Prophetas occi-
derunt, & nos expulerunt: ne-
que Deo placent, & omnibus ho-
minibus adversantur:
16 Prohibentes nos Gentibus
loqui ut serventur, ut semper
compleant peccata sua: occupa-
vit enim eos ira ad extremum
usque.
17 Nos verò, fratres, orbati
vobis ad temporis momentum,
conspectu, non animo, eo am-
plius studuimus videre faciem
vestram, cum multo desiderio.
18 Ideo voluimus venire ad
vos (ego quidem Paulus) semel
atque iterum, sed impedivit nos
Satanas,
19 Nam quæ est nostra spes,
aut gaudium, aut corona de qua
glorier? annon & vos in con-
spectu Domini nostri Jesu Chri-
sti, in ejus adventu?
20 Vos enim estis gloria no-
stra & gaudium.

CAP. III.

Informatus à Timotheo de eorum fide & dilectione, desiderat ipsos videre, & precatur ipsis progressum.

QUamobrem cum nos non am-
plius contineremus, libuit
nobis Athenis derelinqui solos:
2 Missimusque Timotheum
fratrem nostrum, ac ministrum
Dei, & adjutorem nostrum in
Evangelio Christi, ad vos stabi-

fiendos & exhortandos super fide vestra:

3 Ut nemo commoveatur afflictionibus istis. Ipsi enim nostis ad id nos esse constitutos.

4 Etenim cum apud vos essemus, prædicebamus vobis fore ut affligeremur: sicut & factum est, & nostis.

5 Quamobrem & ego non amplius *me* continens, misi *eum* ut cognoscerem fidem vestram: *veritus* nequo modo tentasset vos tentator ille, & inanis redditus esset labor noster.

6 Nuper autem cum venisset Timotheus ad nos à vobis, & retum nuncium nobis attulisset de fide & charitate vestra, & quod bonam nostri memoriam retineatis, semper expetentes nos videre, sicut nos quoque vos *expetimus*:

7 Propterea consolationem accepimus, fratres, ex vobis, in omni afflictione & necessitate nostra, per vestram fidem:

8 Nunc enim vivimus, si vos perstatis in Domino.

9 Quam enim gratiarum actionem possimus Deo retribuere de vobis, super omni gaudio quo gaudemus propter vos coram Deo nostro,

10 Nocte ac die magis ac magis rogantes ut videamus vestram faciem, & quæ desunt fidei vestræ suppleamus?

11 Ipse vero Deus & Pater noster, & Dominus noster Jesus Christus dirigat viam nostram ad vos.

12 Vos autem Dominus ut auctiores faciat & exundetis mutua inter vos charitate, & in omnes, quemadmodum & nos in vos:

13 Ut corda vestra inculpata stabiliat in sanctimonia coram Deo & Patre nostro, in adventum Domini nostri Jesu Christi cum omnibus sanctis suis.

CAP. IV.

Sanctimoniam & amorem fraternum sectandum, propriis manibus operandum, resurrectionem justorum solatio habendam.

QUod reliquum est igitur, fratres, rogamus vos & precamur per Dominum Jesum, ut sicut accepistis à nobis quomodo oporteat vos ambulare, & placere Deo, magis excellatis.

2 Nostis enim quæ mandata dederimus vobis per Dominum Jesum.

3 Nam hæc est voluntas Dei, *nempe* sanctimonia vestri, *id est*, ut abstineatis à scortatione:

4 Ut sciat vestrum unusquisque suum vas possidere cum sanctimonia & honestate.

5 Non in morbo cupiditatis, sicut Gentes quæ non noverunt Deum.

6 Et ut ne *quis* opprimat, & habeat quæstui in negotio fratrem suum: nam vindex est Dominus omnium istorum, sicut & antea diximus vobis, & asseveranter testati sumus.

7 Non enim vocavit nos Deus ad impuritatem, sed ad sanctimoniam.

8 Proinde qui *hæc* dedignatur, non dedignatur hominem, sed Deum, qui etiam dedit nobis Spiritum suum sanctum.

9 Cæterum de fraterno amore non necesse habemus scribere vobis: ipsi namque divinitus docti estis ut diligatis alii alios.

10 Nam

10 Nam & facitis hoc erga cunctos fratres qui sunt in tota Macedonia: hortamur autem vos, fratres, ut magis excellatis:

11 Et contendatis quieti esse, & res vestras privatas agere, ac operari propriis manibus vestris, sicut vobis mandavimus:

12 Ut ambuletis decenter erga extraneos, & nullius indigeatis:

13 Nolim autem vos in ignorantia versari, fratres, quod ad eos attinet qui obdormierunt, ut ne tristitia afficiamini, sicut & cæteri qui spem non habent.

14 Nam si credimus Jesum mortuum esse & resurrexisse, ita etiam Deus eos qui obdormierint in Jesu, adducet cum eo.

15 Hoc enim vobis dicimus verbis Domini, fore ut nos vivi qui reliqui erimus in adventu Domini, non præveniamus eos qui obdormierint:

16 Nam ipse Dominus cum hortationis clamore, *id est* cum voce Archangeli, & cum Dei tuba, descendet è cælo: & qui mortui fuerint in Christo, resurgent primum.

17 Deinde nos vivi, qui reliqui erimus, rapiemur simul cum eis in nubes, in occursum Domini in aera: & ita semper cum Domino erimus.

18 Itaque consolamini alii alios istis sermonibus.

CAP. V.

Modus legitimæ præparationis ad novissimum diem.

POrrò de temporibus & opportunitatibus, fratres, non est opus ut vobis scribatur.

2 Ipsi enim penitus scitis diem illum Domini, ut fur nocte *venit*, ita venturum esse.

3 Cum enim dicent, Pax & securitas, tunc repentinum eis imminet exitium, sicuti dolor partus mulieri gravidæ: & nequaquam effugient.

4 At vos, fratres, non estis in tenebris, ut dies ille vos tanquam fur deprehendat.

5 Omnes vos filii lucis estis, ac filii diei: non sumus *filii* noctis, neque tenebrarum.

6 Nempe igitur ne dormiamus ut reliqui, sed vigilemus & sobrii simus.

7 Nam qui dormiunt, nocte dormiunt: & qui inebriantur, nocte sunt ebrii.

8 At nos qui sumus diei, sobrii simus, induti thorace fidei & charitatis, & pro galea, spe salutis.

9 Nam non constituit nos Deus ad iram, sed ad salutem obtinendam per Dominum nostrum Jesum Christum:

10 Qui mortuus est pro nobis: ut sive vigilemus, sive dormiamus, simul cum eo vivamus.

11 Quapropter adhortamini alii alios, & ædificate singuli singulos, sicut & facitis.

12 Rogamus autem vos, fratres, ut agnoscatis eos qui laborant inter vos, & præsunt vobis in Domino, & admonent vos.

13 Et eos magis ac magis charos ducatis, propter opus ipsorum: pacem colite inter vos mutuò.

14 Precamur autem vos, fratres, monete inordinatos, consolamini eos qui pusillo animo sunt, sublevate infirmos, patiente animo estote ergo omnes.

15 Videte nequis malum pro malo cuipiam reddat, sed beneficentiam semper sectamini, tum

tum inter vos mutuo, tum erga omnes,

16 Semper gaudete:

17 Sine intermissione orate.

18 In omnibus gratias agite: hæc enim est voluntas Dei per Christum Jesum erga vos.

19 Spiritum ne exstinguite:

20 Prophetias ne pro nihilo habete:

21 Omnia explorate; quod bonum fuerit, retinete.

22 Ab omni specie mali abstinete.

23 Ipse autem Deus pacis sanctificet vos totos: & integer vester spiritus, & anima, & corpus inculpate in adventum Domini nostri Jesu Christi serventur.

24 Fidelis est qui vocavit vos, qui etiam *id* efficiet.

25 Fratres, orate pro nobis.

26 Salutate fratres omnes cum osculo sancto.

27 Adjuro vos per Dominum, ut recitetur hæc epistola omnibus sanctis fratribus.

28 Gratia Domini nostri Jesu Christi *sit* vobiscum. Amen.

Ad Thessalonicenses prima scripta fuit Athenis.

Epistola PAULI Apostoli ad THESSALONICENSES II.

CAP. I.

Afflictiones piorum in adventu Christi compensandas.

PAulus & Silvanus & Timotheus Ecclesiæ Thessalonicensium, *quæ est* in Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo:

2 Gratia *sit* vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

3 Gratias agere debemus Deo semper de vobis, fratres, ut par est, quòd vehementer augescat fides vestra, & abundet mutua uniuscujusque omnium vestrum charitas:

4 Adeo ut nos ipsi de vobis gloriemur apud Ecclesias Dei, *id est*, de tolerantia vestra & fide in omnibus persecutionibus vestris & afflictionibus quas sustinetis:

5 *Quæ res* indicium est justi judicii Dei, ut digni habeamini regno Dei, pro quo etiam *ista* patimini:

6 Siquidem justum est apud Deum, vicissim reddere iis, qui affligunt vos, afflictionem:

7 Vobis verò qui affligimini, relaxationem nobiscum, revelatione Domini Jesu de cœlo, cum Angelis suis potentibus,

8 Cum igne flammante infligens ultionem iis qui Deum nesciunt, neque auscultant Evangelio Domini nostri Jesu Christi:

9 Qui pœnam pendent æterni exitii, *exules* à facie Domini & à gloria roboris ipsius:

10 Cum venerit ut glorificetur in sanctis suis & admirandus fiat in credentibus omnibus, (quòd fides habita fuerit testimonio

stimonio noſtro apud vos) in die illo.

11 Cujus etiam rei gratiâ oramus ſemper pro vobis, ut vos dignetur iſta vocatione Deus noſter, & compleat totum *ſuæ* bonitatis libitum & opus fidei potenter,

12 Ut glorificetur nomen Domini noſtri Jeſu Chriſti in vobis, & vos in eo, ex gratia Dei noſtri, & Domini Jeſu Chriſti.

CAP. II.

Vaticinium de Antichriſti natalibus, progreſſu, revelatione & abolitione.

ROgamus autem vos, fratres, per adventum Domini noſtri Jeſu Chriſti, & noſtri ad eum aggregationem,

2 Ne citò à mente dimoveamini, neque terreamini, neque per ſpiritum, neque per ſermonem, neque per epiſtolam tanquam per nos *ſcriptam*, quaſi inſtet dies ille Chriſti.

3 Nequis vos ſeducat ullo modo. *Non enim adveniet dies Chriſti* quin venerit defectio prius, & revelatus fuerit homo ille peccati, filius, *inquam*, ille perditionis,

4 Seſe opponens ille & efferens ſupra quicquid dicitur Deus, aut numen, adeò ut in templo Dei tanquam Deus ſedeat, præ ſe ferens ſe eſſe Deum.

5 Annon memineſtis me, cum adhuc eſſem apud vos, hoc dixiſſe vobis?

6 Nunc verò quid *eum* retineat noſtis, ut is ſuo præſtituto tempore reveletur.

7 Jam enim agit myſterium illud iſtius abolitionis legis: tantum qui nunc retinet *retinebit* uſquedum è medio tollatur.

8 Et tunc revelabitur exlex ille, quem Dominus abſumet Spiritu oris ſui, & evaneſcere faciet illo ſuo illuſtri adventu.

9 *Illum*, *inquam*, cujus adventus eſt ex efficacia Satanæ, cum omni potentia, & ſignis, ac prodigiis mendacibus:

10 Et cum omni ſeductione injuſtitiæ in iis qui pereunt: propterea quod amorem veritatis non receperunt ut ſalvi fierent.

11 Ideo igitur mittet eis Deus efficaciam erroris, ut ipſi credant mendacio:

12 Ut damnentur omnes qui non crediderint veritati, ſed ſibi placuerint in injuſtitia.

13 Nos autem debemus gratias agere Deo ſemper de vobis, fratres dilecti à Domino, quod elegerit vos Deus ab initio ad ſalutem per ſanctificationem Spiritûs, & fidem habitam veritati:

14 Quò vocavit vos per Evangelium noſtrum, ad acquirendam gloriam Domini noſtri Jeſu Chriſti.

15 Nempe igitur fratres, perſtate, & retinete traditiones quas edocti eſtis, tum per ſermonem, tum per epiſtolam noſtram.

16 Ipſe vero Dominus noſter Jeſus Chriſtus, & Deus ac Pater noſter, qui dilexit nos, & dedit conſolationem æternam & ſpem bonam per gratiam,

17 Conſoletur veſtra corda, & ſtabiliat vos in omni ſermone & opere bono.

CAP. III.

Precandum eſſe, & à vita inordinata & otioſa cavendum.

Quod

QUod reliquum est, orate, fratres, pro nobis, ut sermo Domini currat, & glorificetur sicut & apud vos:

2 Et ut eripiamur à protervis ac scelleratis hominibus: non enim omnium est fides.

3 Sed fidelis est Dominus, qui stabiliet vos & custodiet ab illo maligno.

4 Confidimus autem in Domino de vobis, vos, quæ denunciamus vobis, & facere & facturos estis.

5 Dominus verò dirigat vestra corda ad Dei charitatem, & Christi patientem expectationem.

6 Denunciamus autem vobis, fratres, in nomine Domini nostri Jesu Christi, ut subducatis vos ab omni fratre qui inordinate ambulat, & non ex traditione quam acceptit à nobis.

7 Nam ipsi scitis quomodo oporteat nos imitari: quoniam non inordinate nos gessimus inter vos:

8 Neque gratis panem edimus *acceptum* à quoquam: sed cum labore & ærumna nocte dieque operantes, ne cui vestrûm oneri essemus.

9 Non quod hoc jus non habeamus: sed ut nosmetipsos præberemus exemplari exhibeamus vobis ad nos imitandos.

10 Etenim cum essemus apud vos, hoc denunciabamus vobis: quod si quis nolit operari, etiam non edito.

11 Audimus enim quosdam ambulare inter vos inordinate, nihil agentes, sed inaniter satagentes.

12 Iis autem qui sunt ejusmodi, denunciamus, & hortamur *eos* per Dominum nostrum Jesum Christum, ut cum quiete operantes, suo pane vescantur.

13 Vos autem, fratres, ne segnes sitis in benefaciendo.

14 Quod si quis non auscultat nostro per epistolam sermoni, hunc notate: & ne commercium habete cum eo ut erubescat.

15 Neque ut inimicum ducite, sed admonete ut fratrem.

16 Ipse autem Dominus pacis det vobis pacem semper omni modo. Dominus *sit* cum omnibus vobis.

17 Salutatio mea manu Pauli, quod est signum in omni epistola: ita scribo.

18 Gratia Domini nostri Jesu Christi *sit* cum omnibus vobis. Amen.

Ad Thessalonicenses secunda missa fuit Athenis.

Epistola PAULI Apostoli ad TIMOTHEUM I.

CAP. I.

Ad quid præcipue Doctori attendendum: quibus ponatur lex, ad quid Christus venerit, & quomodo militandum.

PAulus Apostolus Jesu Christi ex mandato Dei salvatoris nostri, & Domini Jesu Christi, spei nostræ,

2 Ti-

2 Timotheo germano filio in fide: Gratia *sit tibi*, misericordia, & pax à Deo Patre nostro, & Christo Jesu Domino nostro.

3 Sicut te rogavi ut permaneres Ephesi, cum proficiscerer in Macedoniam, *vide*, ut denuncies quibusdam ne alterum doctrinam docuerint:

4 Nec attendant fabulis & genealogiis interminatis, quæ potius quæstiones præbent quàm ædificationem Dei quæ est per fidem.

5 Porrò finis mandati, est charitas ex puro corde, & conscientia bona, & fide minimè ficta.

6 A quibus nonnulli ut à scopo aberrantes, diverterunt ad vaniloquentiam:

7 Volentes esse Legis doctores, cum *tamen* non intelligant quæ loquuntur, nec *ea* de quibus asseverant.

8 Scimus autem bonam esse Legem, si quis eâ legitime utatur.

9 Hoc sciens, nempe Legem justo positam non esse, sed exlegibus, & iis qui subjici nolunt, impiis & peccatoribus, nefariis & profanis, parricidis & matricidis, homicidis,

10 Scortatoribus, masculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, perjuris, & siquid aliud est quod sanæ doctrinæ sit oppositum.

11 *Quæ est* secundum gloriosum Evangelium beati Dei, quod concreditum est mihi.

12 Gratiam igitur illi habeo qui me robustum effecit, *id est*, Christo Jesu Domino nostro: quod me fidum duxerit, utpote quem in ministerio constituerit.

13 Qui prius eram blasphemus & persecutor & injuriis alios afficiens: sed misericordiâ sum donatus; nam ignorans *id* faciebam, *nempe* fidei expers.

14 Superabundavit autem gratia illa Domini nostri cum fide & dilectione *quæ est* in Christo Jesu.

15 Certus *est hic* sermo, & omni acceptatione dignus qui modis omnibus recipiatur, Christum Jesum venisse in mundum ut peccatores servaret, quorum primus sum ego.

16 Verum propterea misericordiâ sum donatus, ut in me primo ostenderet Jesus Christus omnem illum patientem animum, ut essem exemplar credituris in eum ad vitam æternam.

17 Regi autem seculorum, incorruptibili, immortali, invisibili, soli sapienti Deo, honor *sit* & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

18 Hoc mandatum commendo tibi, fili Timothee, *nempe* ut secundum prægressas de te prophetias, milites per eas bonam illam militiam,

19 Retinens fidem & bonam conscientiam: quâ expulsâ, nonnulli naufragium fidei fecerunt.

20 Ex quibus est Hymenæus & Alexander, quos tradidi Satanæ, ut castigati discant non blasphemare.

CAP. II.

Cur pro omnibus & quomodo precandum. Ad mulieres institutio.

ADhortor igitur primum omnium ut fiant deprecationes, orationes, interpellationes, gratiarum actiones pro quibusvis hominibus:

2 Pro

2 Pro regibus & quibusvis in eminentia constitutis: ut tranquillam ac quietam vitam degamus cum omni pietate & veneratione.

3 Nam hoc bonum est & acceptum coram servatore nostro Deo,

4 Qui quosvis homines vult servari, & ad agnitionem veritatis venire.

5 Vnus enim *est* Deus, unus etiam mediator Dei & hominum, homo Christus Jesus:

6 Qui sese ipse dedit conveniens liberationis pretium pro quibusvis: *Christus inquam*, testimonium illud suis temporibus *destinatum*.

7 Cui constitutus sum ego præco & Apostolus, (veritatem dico, per Christum, non mentior) doctor *inquam* Gentium cum fide ac veritate.

8 Volo igitur viros precari in quovis loco, puras manus attollentes absque ira & disceptatione.

9 Itidem & mulieres amictu honesto, cum verecundia & moderatione ornare sese, non cincinnis, vel auro, vel margaritis, vel pretioso vestitu:

10 Sed (quod decet mulieres pietatem in Deum sponden-tes) operibus bonis.

11 Mulier cum silentio disci-to cum omni summissione.

12 Mulieri verò docere non permitto, neque autoritatem usurpare in virum, sed ut sit in silentio.

13 Adamus enim prior formatus est: deinde Eva.

14 Et Adamus non fuit seductus: sed mulier seducta, causa transgressionis fuit.

15 Servabitur tamen liberos gignendo, si manserint *ipse* in fide ac charitate, & sanctimonia cum moderatione.

CAP. III.

Idea Episcopi, Presbyteri & Diaconi, & quid Ecclesia, quæve mysteria pietatis.

CErtus *est* hic sermo, Si quis episcopatum desiderat, præclarum opus desiderat.

2 Oportet igitur episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, vigilantem, temperantem, compositum, hospitalem, aptum ad docendum:

3 Non vinosum, non percussorem, non turpem quæstum facientem; sed æquum, alienum à pugnis, alienum à pecuniæ amore:

4 *Qui* suæ domui bene præsit, qui liberos habeat subditos cum omni honestate:

5 (Nam siquis propriæ domui præesse nescit, quomodo Ecclesiam Dei curabit?)

6 Non novitium; ne inflatus in criminationem incidat diaboli.

7 Oportet autem eum etiam bonum habere testimonium ab extraneis: ne in probrum incidat & laqueum diaboli.

8 Diaconos itidem venerabiles, non bilingues, non multo vino addictos, non turpem quæstum facientes:

9 Tenentes mysterium fidei in pura conscientia.

10 Atque hi etiam explorentur prius, deinde ministrent, si sint inculpati.

11 Uxores itidem *eorum oportet esse* venerabiles, non calumniatrices, sobrias, fidas in omnibus.

12 Diaconi sint unius uxoris mariti,

mariti, qui liberis recte præsint, & propriis domibus.

13 Nam qui bene ministraverint, gradum sibi bonum acquirunt, & multam loquendi libertatem per fidem quæ *est* in Christo Jesu.

14 Hæc tibi scribo, sperans fore ut citius ad te veniam:

15 Sin autem tardavero, ut noris quomodo oporteat in domo Dei versari, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna & stabilimentum veritatis.

16 Et ut in confesso est, magnum est pietatis mysterium: Deus conspicuus factus est in carne, justificatus est in Spiritu, conspectus est ab Angelis, prædicatus est Gentibus, fides illi habita est in mundo, sursum receptus est in gloriam.

CAP. IV.

Prædicit ultimorum temporum hypocrisin & heterodoxian, suadetque studium pietatis & S. literarum.

SPiritus autem diserte dicit fore ut posterioribus præstitutis temporibus desciscant quidam à fide, attenti spiritibus deceptoribus, ac doctrinis dæmoniorum,

2 Per hypocrisin falsiloquorum, quorum conscientia cauterio resecta est,

3 Prohibentium contrahere matrimonium, *jubentium* abstinere à cibis, quos Deus condidit ad participandum cum gratiarum actione fidelibus, & iis qui norunt veritatem.

4 Nam quicquid condidit Deus, bonum *est*, nec quicquam rejiciendum *est*, si cum gratiarum actione sumatur.

5 Sanctificatur enim per verbum Dei & preces.

6 Hoc si subjeceris fratribus, bonus eris minister Jesu Christi, innutritus in sermonibus fidei, & præclaræ illius doctrinæ, quam assectatus es.

7 Cæterum profanas & aniles fabulas devita: sed exerce teipsum ad pietatem.

8 Nam corporalis exercitatio ad pauca utilis est: at pietas ad omnia utilis est, ut quæ promissionem habeat vitæ præsentis ac futuræ.

9 Certus *est* hic sermo, & omnibus modis dignus qui recipiatur.

10 Nam idcirco etiam fatigamur, & convitiis afficimur, quòd speremus in Deo vivo, qui est conservator omnium hominum, maxime *vero* fidelium.

11 Hæc denuncia & doce.

12 Nemo tuam juventutem contemnito, sed esto exemplar fidelium in sermone, in conversatione, in charitate, in spiritu, in fide, in puritate.

13 Interim dum venio, intentus esto lectioni, exhortationi, doctrinæ.

14 Ne negligito donum quod in te est, quod datum est tibi per prophetiam, cum impositione manuum ordinis Seniorum.

15 Hæc meditare, in his esto: ut tuus profectus manifestus sit inter omnes.

16 Intentus esto tibiipsi & doctrinæ: & permane in istis: id enim si feceris, & teipsum servabis & eos qui te audierint.

CAP. V.

De modo quemque decenter exhortandi: de viduis, de Presbyteris & impositione manuum.

SEniorem ne increpato, sed hortare ut patrem: juniores, ut fratres:

2 Mulieres natu grandiores, ut matres: juniores, ut sorores, cum omni castitate.

3 Viduas honora quæ vere viduæ sunt.

4 Quod si qua vidua liberos aut nepotes habet, discant prius *in* propriam domum pietatem exercere, & vicem rependere parentibus: hoc enim est honestum & acceptum in conspectu Dei.

5 Porro quæ vere vidua est, ac sola relicta, spem posuit in Deo, & permanet in deprecationibus & orationibus nocte ac die.

6 At quæ lascivit, *ea* vivens mortua est.

7 Hæc igitur denunciato, ut sint irreprehensibiles.

8 Quod si quis suis & maxime domesticis non provident, fidem abnegavit, & est infideli deterior.

9 Vidua allegatur non minor annis sexaginta, quæ fuerit unius viri uxor:

10 In operibus bonis bono testimonio ornata: si liberos educavit, si fuit hospitalis, si sanctorum pedes lavit, si afflictis subvenit, si omne bonum opus est assidue secuta.

11 Porrò juniores viduas recusa: postquam enim adversus Christum lasciverint, nubere volunt:

12 Damnandæ, quòd primam illam fidem irritam fecerint.

13 Simul autem etiam otiosæ *esse* discunt circumeuntes domos: imo non solum otiosæ, sed etiam nugaces, & curiosæ, garrientes quæ non oportet.

14 Velim igitur juniores nubere, liberos gignere, domum administrare, nullam occasionem dare adversario ad conviciandum.

15 Jam enim nonnullæ deflexerunt, secutæ Satanam.

16 Quod si quis fidelis aut si qua fidelis habet viduas, eis suppeditato quantum sufficit, & non onerator Ecclesia, ut iis quæ vere viduæ sunt subveniat.

17 Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habentor: maxime qui laborant in sermone & doctrina.

18 Dicit enim Scriptura, Bovi triturranti capistrum non impones: &, Dignus est operarius mercede sua.

19 Adversus presbyterum accusationem ne recipito, nisi sub duobus aut tribus testibus.

20 Eos qui peccant, in conspectu omnium argue, ut & reliqui metuant.

21 Obtestor etiam atque etiam in conspectu Dei, & Domini Jesu Christi, & electorum Angelorum, ut hæc observes sine præjudicio, nihil faciens in alteram partem inclinando.

22 Manus citò ne cui imposito, neque communicato peccatis alienis: temetipsum purum conserva.

23 Ne amplius esto abstemius, sed vino paucillo utere, propter stomachum tuum, & crebras tuas infirmitates.

24 Quorundam hominum peccata ante manifesta sunt, præcuntia damnationi: quosdam verò subsequuntur.

25 Itidem & bona opera ante manifesta sunt: & ea quæ secus habent, occultari non possunt.

CAP.

CAP. VI.

Officium servi, pietatis divitiæ & avaritiæ mala indicantur.

QUicunque sub jugo sunt servi, suos dominos omni honore dignos ducunto, ne nomen Dei & doctrina blasphemetur.

2 Qui verò fideles habent dominos, ne *eos* contemnant quòd fratres sint, sed potius inserviant, quòd fideles sint ac dilecti, qui beneficentiam illam itidem capessunt. Hæc doce, & exhortare.

3 Siquis diversam docet doctrinam, neque accedit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, & ei quæ secundùm pietatem est doctrinæ,

4 *is* inflatus est, nihil sciens, sed insaniens circa quæstiones ac pugnas de verbis: ex quibus nascitur invidia, lis, maledicentiæ, suspiciones malæ,

5 Pervicaces exercitationes hominum mente corruptorum, & qui privati sint veritate, & quæstui habent pietatem: abscede ab iis qui ejusmodi sunt.

6 Est autem quæstus magnus pietas cum animo sua sorte contento.

7 Nihil enim intulimus in mundum, videlicet nec efferre quicquam possumus.

8 Sed habendo alimenta, & quibus tegamur, hæc nobis satis erunt.

9 Qui verò volunt ditescere, incidunt in tentationem & laqueum, & cupiditates multas inutiles & damnosas, quæ demergunt homines in exitium & perniciem.

10 Siquidem radix omnium malorum est amor pecuniæ: quam quidam dum appetunt, aberrarunt à fide, & seipsos undiquaque transfixerunt doloribus multis.

11 Tu verò, ô homo Dei, ista fuge: sectare autem justitiam, pietatem, fidem, charitatem, tolerantiam, lenitatem.

12 Decerta præclarum illud certamen fidei: apprehende vitam æternam, ad quam & vocatus es, & professus præclaram illam professionem in conspectu multorum testium.

13 Denuncio tibi coram Deo qui vivificat omnia, & Jesu Christo, qui testatam fecit coram Pontio Pilato, præclaram illam professionem,

14 Ut serves hanc præceptionem incontaminatus & irreprehensibilis, usque ad illustrem illum adventum Domini nostri Jesu Christi:

15 Quem præstitutis temporibus suis ostendet ille beatus & solus Princeps, Rex regum, & Dominus dominorum:

16 Qui solus habet immortalitatem, lucem habitans inaccessam, quem vidit nemo hominum, neque videre potest: cui honor & robur sempiternum. Amen.

17 Iis qui sunt in hoc sæculo divites denuncia ne efferantur animo, neque spem ponant in divitiis incertis, sed in illo Deo vivo, qui præbet nobis omnia copiosè ad fruendum:

18 Ut sint benefici, ut divites sint operibus bonis, faciles ad impertiendum, facilis convictûs:

19 Congerentes sibi pro thesauro fundamentum bonum in

poſterum, ut apprehendant æternam illam vitam.

20 O Timothee, depoſitum illud cuſtodi, & averſare profanos illos de rebus inanibus clamores, & oppoſitiones falſo nominatæ notitiæ.

21 Quam nonnulli præ ſe ferentes, circa fidem aberrarunt à ſcopo. Gratia ſit tecum. Amen.

Ad Timotheum prima miſſa fuit Laodiceâ, quæ eſt metropolis Phrygiæ Pacatianæ.

Epiſtola PAULI Apoſtoli ad TIMOTHEUM II.

CAP. I.

Donum exſuſcitandum: hypotypoſis ſanctorum verborum ſervanda, & ſtrenuitas in officio adhibenda.

PAulus Apoſtolus Jeſu Chriſti per voluntatem Dei, ſecundum promiſſionem vitæ quæ eſt in Chriſto Jeſu,

2 Timotheo dilecto filio *ſit* gratia, miſericordia, pax à Deo Patre, & Chriſto Jeſu Domino noſtro.

3 Gratiam habeo Deo, quem colo à majoribus cum pura conſcientia, prout continuam tui memoriam teneo in deprecationibus meis nocte ac die:

4 Expetens te videre, memor tuarum lacrymarum, ut gaudio replear:

5 Memoriâ repetens eam quæ in te eſt non ſimulatam fidem, quæ habitavit prius in avia tua Loide, & matre tua Eunica: perſuaſus ſum autem quod in te quoque.

6 Quam ob cauſam in memoriam revoco tibi: ut exſuſcites donum Dei quod eſt in te per impoſitionem manuum mearum.

7 Non enim dedit nobis Deus ſpiritum formidinis, ſed potentiæ, & charitatis, & ſanitatis animi.

8 Ne igitur te pudeat teſtimonii Domini noſtri, neque te pudeat mei, qui ſum vinctus ipſius: ſed eſto mecum particeps afflictionum Evangelii ex potentia Dei:

9 Qui ſervavit nos, & vocavit vocatione ſancta: non ex operibus noſtris, ſed ex ſuo præſtituto, & gratia, quæ data quidem eſt nobis in Chriſto Jeſu ante tempora ſeculorum:

10 Sed facta nunc eſt conſpicua per conſpicuam apparitionem ſervatoris noſtri Jeſu Chriſti, qui tum mortem fecit evaneſcere, tum vitam & incorruptibilitatem in lucem produxit per Evangelium.

11 Cujus causâ conſtitutus ſum ego præco & Apoſtolus ac doctor Gentium.

12 Quam ob cauſam & hæc patior: ſed non pudeſio: novi enim cui crediderim, & mihi perſuaſum eſt eum poſſe depoſitum illud meum in illum diem ſervare.

13 Ex-

13 Expressam formam teneto sanorum sermonum, quos à me audisti cum fide & charitate quæ *est* in Christo Jesu.

14 Præclarum illud depositum custodi per Spiritum sanctum qui inhabitat in nobis.

15 Nosti hoc, quod se averterint à me omnes qui sunt in Asia: ex quibus est Phygellus & Hermogenes.

16 Præstet misericordiam Dominus Onesiphori familiæ: quoniam sæpe me recreavit, & catenam meam non erubuit.

17 Imo cum esset Romæ, studiosissime quæsivit me, & invenit.

18 Det ei Dominus ut inveniat misericordiam apud Dominum in die illo: quam multa etiam Ephesi subministrarit, tu optime nosti.

CAP. III.

Sumpta à militibus & agricola similitudine ad tolerantiam exhortatur, & monet Timotheum ut posthabitis clamoribus leviter & mansuete agat.

TU igitur, fili mi, corroborator per gratiam quæ est in Christo Jesu:

2 Et quæ audisti ò me inter multos testes, hæc committe fidis hominibus, qui sint idonei ad alios quoque docendos.

3 Tu igitur perfer adversa ut bonus miles Jesu Christi.

4 Nemo qui militat implicatur hujus vitæ negotiis, ut ei placeat à quo dilectus est miles.

5 Quòd si certet etiam aliquis, non coronatur nisi legitime certaverit.

6 Agricolam oportet prius laborando fructus percipere.

7 Perpende quæ dico: det igitur tibi Dominus intelligentiam in omnibus.

8 Memento Jesum Christum suscitatum fuisse ex mortuis, *factum* ex semine Davidis, secundum Evangelium meum:

9 In quo adversa patior ut nocens usque ad vincula: sed sermo Dei non est vinctus.

10 Ideo omnia tolero propter electos, ut & ipsi salutem consequantur quæ est in Christo Jesu, cum gloria æterna.

11 Certus *est hic* sermo: nam si cum *eo* mortui sumus, cum *eo* etiam vivemus:

12 Si *cruciatus* toleramus, etiam conregnabimus: si abnegamus, & ille abnegabit nos:

13 Si infidi sumus, ille *tamen* fidus manet, negare seipsum non potest.

14 Hæc suggere, obtestans etiam atque etiam in conspectu Domini ne de verbis pugnent, quod nullam adfert utilitatem, *imo* auditores subvertit.

15 Stude teipsum probatum sistere Deo, operarium qui non erubescat, & qui recte sermonem veritatis secet.

16 Profanos autem illos de rebus inanibus clamores cohibe: ad majorem enim procedent impietatem.

17 Et sermo eorum depascet ut gangræna: ex quibus est Hymenæus & Philetus:

18 Qui circa veritatem aberrarunt à scopo, dicentes resurrectionem jam esse factam: & subvertunt quorundam fidem.

19 Solidum tamen fundamentum Dei stat, habens sigillum hoc, Novit Dominus eos qui sunt sui: &, Abscedat ab in-

injustitia quisquis nominat nomen Christi.

20 Cæterum in magna domo non tantum sunt vasa aurea & argentea, sed etiam lignea ac testacea: & alia quidem ad decus, alia verò ad dedecus.

21 Siquis igitur sese ab his expurgarit, erit vas ad decus, sanctificatum, & accommodum usibus Domini, & ad omne opus bonum comparatum:

22 Juveniles autem cupiditates fuge: sed sectare justitiam, fidem, charitatem, pacem cum iis qui invocant Christum ex puro corde.

23 Stultas autem & ineruditas illas quæstiones devita, sciens quod gignant pugnas.

24 Servum autem Domini non oportet pugnare, sed mansuetum esse erga omnes, aptum ad docendum, tolerantem malos:

25 Cum lenitate erudientem eos qui contrario animo sunt affecti: *experturum* num aliquando daturus sit eis Deus resipiscentiam ad agnitionem veritatis:

26 Et sanitate mentis recepta ex diaboli laqueo, ab eo captivi facti, *convertantur* ad illius voluntatem.

CAP. III.

Prophetia de novissimo tempore: autor ususque S. literarum.

ILlud autem scito, fore ut extremis diebus instent tempora molesta.

2 Erunt enim homines sui amantes, pecuniæ avidi, gloriosi, superbi, maledici, parentibus non obedientes, ingrati, profani,

3 Charitatis expertes, implacabiles, calumniatores, intemperantes, immites, minime amantes bonorum,

4 Proditores, præcipites, inflati, voluptatum amantes potius quàm amantes Dei:

5 Habentes informationem pietatis, sed qui vim ejus abnegarint: istos igitur aversare.

6 Ex his enim sunt isti qui irrepunt in familias, & captivas ducunt mulierculas, cumulatas peccatis, actas cupiditatibus variis:

7 Semper discentes, sed quæ nunquam ad cognitionem veritatis venire possint.

8 Quemadmodum autem Jannes & Jambres obstiterunt Mosi, ita & hi obsistunt veritati, homines mente corrupti, rejectanei circa fidem.

9 Sed non procedent amplius: nam amentia istorum evidens erit omnibus, ut & illorum fuit.

10 Tu vero assecutus es doctrinam meam, vitæ meæ rationem, propositum, fidem, patientem animum, charitatem, tolerantiam,

11 Persecutiones, perpessiones, quæ mihi acciderunt Antiochiæ, Iconii, Lystris: quas persecutiones sustinuerim: sed ex omnibus eripuit me Dominus.

12 Sed & omnes qui volunt pie vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur.

13 Mali autem homines & impostores procedent in pejus, cum seducentes, tum seducti.

14 At tu maneto in iis quæ didicisti & quæ tibi concredita sunt, sciens à quo didiceris:

15 Teque

15 Teque à puero ſacras literas noviſſe, quæ te poſſunt ſapientem reddere ad ſalutem per fidem quæ eſt in Chriſto Jeſu.

16 Tota Scriptura divinitus eſt inſpirata, & utilis ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad diſciplinam quæ eſt in juſtitia:

17 Ut perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum perfecte inſtructus.

CAP. IV.

Officium paſtoris Eccleſiæ: cantus Pauli cygneus: multa paſſus & derelictus ab omnibus liberatur à Domino.

OBteſtor te igitur etiam atque etiam ego in conſpectu Dei & Domini Jeſu Chriſti, qui judicaturus eſt vivos & mortuos in illuſtri illo ſuo adventu & regno ſuo:

2 Prædica ſermonem illum, inſta tempeſtive, intempeſtive; argue, objurga: exhortare cum omni animi patientia & doctrina.

3 Nam erit tempus cum ſanam doctrinam non tolerabunt: ſed auribus prurientes, ipſi ſibi ſecundum ſuas illas peculiares cupiditates coacervabunt doctores:

4 Et à veritate quidem aures avertent, ad fabulas verò divertent.

5 At tu vigilans eſto in omnibus, perfer adverſa, opus perage Evangeliſtæ, miniſterii tui plenam fidem facito.

6 Nam ego jam libor, & præſtitutum tempus meæ diſſolutionis inſtat.

7 Certamen illud præclarum decertavi, curſum ad finem perduxi, fidem ſervavi.

8 Quod reliquum eſt, repoſita eſt mihi juſtitiæ corona, quam reddet mihi Dominus in illo die, juſtus judex: non ſolum autem mihi, ſed & omnibus qui expetiverint illuſtrem illum ipſius adventum.

9 Stude mox ad me venire.

10 Nam Demas me deſeruit, amore inductus præſentis ſeculi, & profectus eſt Theſſalonicam: Creſcens in Galatiam, Titus in Dalmatiam.

11 Lucas mecum eſt ſolus. Marcum aſſumtum adduc tecum: eſt enim mihi perutilis ad miniſterium.

12 Porro Tychicum miſi Epheſum.

13 Penulam quam reliqui Troade apud Carpum, adfer cum venies, & libros, maxime membranas.

14 Alexander faber ærarius multa mala mihi exhibuit: reddat ei Dominus ſecundum facta ipſius.

15 Quem & tu cave: vehementer enim obſtitit ſermonibus noſtris.

16 In prima mea defenſione nemo mihi adfuit, ſed omnes me deſeruerunt: utinam ne hoc illis imputetur.

17 Sed Dominus mihi adfuit, & corroboravit me, ut per me plene certioraretur præconium quod audirent omnes Gentes: & ereptus ſui ex ore leonis.

18 Et eripiet me Dominus ab omni opere malo, ſervabitque regno ſuo cœleſti: cui gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

19 Saluta Priſcam & Aquilam, & Oneſiphori familiam.

20 Era-

20 Erastus mansit Corinthi. Trophimum autem reliqui Mileti ægrotantem.

21 Stude venire ante hyemem. Salutat te Eubulus, & Pudens, & Linus, & Claudia, & fratres omnes.

22 Dominus Jesus Christus sit cum spiritu tuo. Gratia sit vobiscum. Amen.

Scripta est Româ secunda ad Timotheum, qui primus Ephesi ordinatus fuit Episcopus, cum Paulus iterum sisteretur Cæsari Neroni.

Epistola PAULI Apostoli ad TITUM.

CAP. I.

Quales Episcopos & Presbyteros ordinare debeat, & de quibus Cretenses monendi.

PAulus servus Dei, Apostolus autem Jesu Christi, secundum fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis quæ est secundum pietatem:

2 Ad spem vitæ æternæ quam promiserat Deus ille mentiri nescius, ante tempora seculorum, manifestam autem fecit præstitutis temporibus suis:

3 *Videlicet* sermonem illum suum per prædicationem quod creditum est mihi ex imperio servatoris nostri Dei: Tito germano filio in communi fide.

4 Gratia *sit tibi*, misericordia, & pax à Deo Patre, & Domino Jesu Christo servatore nostro.

5 Hujus rei gratiâ dereliqui te in Creta, ut quæ desunt corrigas, & constituas oppidatim presbyteros, sicut ego tibi ordinavi:

6 Si quis est inculpabilis, unius uxoris vir, liberos habens fideles, qui non sint obnoxii crimini luxus, aut subjici nescii.

7 Oportet enim episcopum inculpabilem esse, tanquam Dei dispensatorem, non sibi pertinaciter placentem, non iracundum, non vinosum, non percussorem, non turpem quæstum facientem:

8 Sed hospitalem, bonorum amantem, temperantem, justum, pium, continentem:

9 Tenacem fidi illius secundum doctrinam sermonis, ut possit & *auditores* exhortari doctrinâ illâ sanâ, & contradicentes convincere.

10 Sunt enim multi subjici nescii, & vaniloqui & mentium deceptores, maxime qui sunt ex Circumcisione.

11 Quibus oportet os obturare: qui totas domos subvertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratiâ.

12 Dixit quidam ex ipsis proprius ipsorum propheta, Cretenses semper mendaces, malæ feræ, ventres pigri.

13 Testimonium hoc est verum: quam ob causam eos redarguito præcise, ut sani sint in fide:

14 Non attenti Judaicis fabulis & præceptis hominum aversantium veritatem.

15 Omnia quidem munda mundis:

mundis: pollutis autem & incredulis nihil est mundum, sed polluta est eorum & mens & conscientia.

16 Deum profitentur se scire, sed factis negant, cum sint abominandi, & non obedientes *sermoni*, & ad omne opus bonum rejectanei.

CAP. II.

Jubetur Titus verbis & exemplo ad obedientiam gratiæ, quæ illuxit omnibus, omnes & singulos exhortari,

AT tu loquere quæ decent sanam doctrinam.

2 Ut senes sobrii sint, venerabiles, temperantes, sani fide, charitate, tolerantiâ.

3 Anus itidem, ut *sint* habitu qui sanctimoniam deceat, non calumniatrices, non vino multo mancipatæ, honestatis magistræ:

4 Ut sapere doceant adolescentulas; ut sint maritorum ac liberorum amantes,

5 Temperantes, castæ, domi manentes, bonæ, quæ sese subjiciant suis viris: ne sermo Dei blasphemetur.

6 Adolescentulos itidem adhortare ut sint moderati.

7 Per omnia teipsum præbens exemplar bonorum operum, in doctrina integritatem, gravitatem,

8 Sermonem sanum, qui damnari non possit: ut qui *sit* ex adverso *opponit* erubescat, nihil habens quod de vobis dicat mali.

9 Servos *hortare* ut suis dominis sese subjiciant, ut in omnibus *eis* placeant, non respondentes:

10 Nihil intervertentes, sed omnem bonam fidem ostendentes, ut doctrinam Servatoris nostri Dei ornent in omnibus.

11 Illuxit enim gratia illa Dei salutifera quibusvis hominibus,

12 Erudiens nos ut abnegata impietate & mundanis cupiditatibus, temperanter & juste & pie vivamus in præsenti sæculo:

13 Exspectantes beatam illam spem & illustrem illum adventum gloriæ magni illius Dei ac Servatoris nostri, *nempe* Jesu Christi.

14 Qui dedit semetipsum pro nobis, ut redimeret nos ab omni transgressione legis, & purificaret sibiipsi populum peculiarem, accensum studio bonorum operum.

15 Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio: nemo te dispiciat.

CAP. III.

Benignitati Dominicæ & bonis operibus, non quæstionibus aut λοιδορίαις studendum.

SUggere ipsis ut sese subjiciant imperiis ac potestatibus, ut obtemperent, ut ad omne opus bonum sint parati,

2 Ne quem maledictis incessant, ut sint à pugnis alieni, æqui, omnem exhibentes lenitatem erga quosvis homines.

3 Nam eramus quondam & nos amentes, non obedientes *sermoni*, seducti, servientes cupiditatibus ac voluptatibus variis, in malitia & invidia degentes, odiosi, alii alios odio prosequentes:

4 Sed postquam benignitas & erga homines amor conspicuus factus est servatoris nostri Dei,

5 Non

5 Non ex operibus justis quæ fecerimus nos, sed ex sua misericordia servavit nos per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritûs sancti:

6 Quem effudit super nos copiosè per Jesum Christum servatorem nostrum:

7 Ut justificati illius gratiâ, hæredes efficeremur secundum spem vitæ æternæ.

8 Certus *est* hic sermo, & hæc volo te asseverare, ut qui crediderunt Deo, curent bene agendo præcedere.

9 Hæc illa sunt bona, & hominibus utilia. Stultas autem quæstiones, & genealogias, & contentiones ac pugnas legales cohibe: sunt enim inutiles & vanæ.

10 Hæreticum hominem post unam & alteram admonitionem devita.

11 Ut qui noris eversum esse eum qui sit ejusmodi, & peccare, ut qui suopte judicio sit condemnatus.

12 Cum misero Artemam ad te, aut Tychicum, stude venire ad me Nicopolin: nam illic decrevi hyemare.

13 Zenam legis interpretem & Apollo studiosè deducendum curato nequid illis desit.

14 Discant autem etiam nostri bene agendo præcedere ad necessarios usus, ut non sint fructûs expertes.

15 Salutant te qui mecum sunt omnes. Saluta eos qui diligunt nos in fide. Gratia *Dei sit* cum omnibus vobis. Amen.

Ad Titum, qui primus Cretensium Ecclesiæ ordinatus fuit Episcopus, scripta ex Nicopoli Macedoniæ.

Epistola PAULI Apostoli ad PHILEMONEM.

CAP. I.

Ignoscentia Christiana commendatur Philemoni.

PAulus vinctus Christi Jesu, & Timotheus frater, Philemoni dilecto & adjutori nostro,

2 Et Apphiæ dilectæ, & Archippo commilitoni nostro, & Ecclesiæ quæ domi tuæ est:

3 Gratia *sit* vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

4 Gratias ago Deo meo, semper mentionem tui faciens in orationibus meis,

5 Quod audiam tuam charitatem, ac fidem quam habes erga Dominum Jesum, & erga omnes sanctos:

6 Ut communicatio fidei tuæ efficax fiat, agnitione omnis ejus boni quod est in vobis per Christum Jesum.

7 Gaudium enim habemus multum, & consolationem super charitate tua, quod viscera sanctorum refocillata sint per te, frater.

8 Quapropter quamvis multam in Christo libertatem habeam mandandi tibi quod convenit:

9 *Tamen*

9 *Tamen* propter charitatem potius precor, cum talis sim, sempe Paulus senex, nunc autem & vinctus Jesu Christi.

10 Precor autem pro filio meo, quem genui in vinculis meis, Onesimo:

11 Quondam tibi inutili, nunc vero tibi & mihi pernutili.

12 Quem remisi: tu autem eum, id est viscera mea, admissum excipe:

13 Quem ego cupiebam apud me retinere, ut pro te mihi ministraret mihi in vinculis Evangelii:

14 Sed absque tua sententia nihil volui facere, ut non velut ex necessitate sit beneficium hoc tuum, sed sponte collatum.

15 Utique enim propterea separatus fuit *ab te* ad tempus, ut eum *à me* perpetuum recipias:

16 Non jam ut servum, sed amplius quam servum, fratrem *videlicet* dilectum, maxime mihi, quanto autem magis tibi & in carne & in Domino?

17 Itaque si me socium habes, excipe admissum eum tanquam me.

18 Quod si quid te injuriâ affecit, aut debitor est, hoc mihi imputato.

19 Ego Paulus scripsi meâ manu, ego dependam: ut nedicam tibi quod teipsum etiam mihi insuper debeas.

20 Etiam, frater, *hunc* ego fructum ab te consequar in Domino: refocilla mea viscera in Domino.

21 Scripsi tibi, confisus fore ut auscultes, ut qui norim te etiam amplius quam dico facturum esse.

22 Simul autem etiam para mihi hospitium: spero enim me per preces vestras donatum iri vobis.

23 Salutant te Epaphras, meus in captivitate propter Christum Jesum socius,

24 Marcus, Aristarchus, Demas, Lucas, adjutores mei.

25 Gratia Domini nostri Jesu Christi *sit* cum spiritu vestro. Amen.

Ad Philemonem missa fuit Româ per Onesimum servum.

Epistola PAULI Apostoli ad HEBRÆOS.

CAP. I.

Ut doctrinam Christi commendet, probat eum supra prophetas & supra angelos esse.

MUltifarie & multipliciter olim Deus locutus Patribus in Prophetis, ultimis diebus hisce locutus est nobis in Filio,

2 Quem constituit hæredem omnium, per quem etiam mundum condidit,

3 Qui cum sit effulgentia gloriæ, & character personæ illius, sustineatque omnia verbo illo

illo suo potente, purificatione peccatorum nostrorum per seipsum facta, consedit ad dextram majestatis illius in locis excelsissimis:

4 Tanto præstantior factus Angelis, quanto excellentius præ illis sortitus est nomen.

5 Nam cui dixit unquam Angelorum, Filius meus es tu; ego hodie genui te? Ac rursum, Ego ero ei pater, & ipse erit mihi filius?

6 Rursum autem cum inducit primogenitum in orbem terrarum, dicit, Et adorent eum omnes Angeli Dei.

7 Et de Angelis quidem dicit, Qui Angelos suos facit ventos, & administros suos, ignis flammam.

8 Ad Filium autem, Thronus tuus, Deus, in seculum seculi: virga recta, virga regni tui.

9 Dilexisti justitiam, & odisti Legis transgressionem: propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo exsultationis ultra consortes tuos.

10 Et, Tu in initio, Domine, terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli:

11 Ipsi peribunt, tu autem permanes: & omnes ut vestimentum veterascent.

12 Ac velut amictum circumvolves eos, & mutabuntur; tu autem idem es, & anni tui non deficient.

13 Ad quem autem Angelorum dixit unquam, Sede ad dextram meam, usquedum ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum?

14 Nonne omnes sunt spiritus, qui ministerii causâ emittuntur, propter hæredes salutis futuros.

CAPUT II.

Concludit Christi doctrinæ obediendam esse, eumque nobis fratrem factum, ut misericors.

PRopterea oportet nos eò amplius attendere ea quæ audivimus, nequando perfluamus.

2 Etenim si per Angelos dictus sermo fuit firmus, omnisque transgressio & inobedientia justam meritis retributionem retulit,

3 Quomodo nos effugiemus si tantam neglexerimus salutem? quæ cum primum enarrari cœpisset per *ipsum* Dominum, fuit ab iis qui *ipsum* audierant, nobis confirmata:

4 Testimonium illis præbente Deo & signis, & prodigiis, variisque virtutibus, & Spiritûs sancti distributionibus, pro sua voluntate.

5 Non enim Angelis subjecit mundum illum futurum, de quo loquimur.

6 Testificatus est autem etiam atque etiam quidam alicubi, dicens, Quid est homo, ut memor sis ejus: aut filius hominis, ut eum respicias?

7 Fecisti eum paulisper inferiorem Angelis; gloriâ & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum.

8 Omnia subjecisti sub pedibus ejus. Etenim vero per hoc quod ei subjecit omnia, nihil omisit quod non sit ei subjectum. At nunc nondum videmus ei omnia esse subjecta.

9 Sed Jesum illum videmus gloriâ

gloriâ & honore coronatum, qui parumper fuit inferior Angelis factus, propter mortis perpessionem: ut beneficio Dei pro omnibus mortem gustaret.

10 Decebat enim ut ipse propter quem sunt hæc omnia, & per quem sunt hæc omnia, multos filios in gloriam adducendo, principem salutis ipsorum per perpessiones consummaret.

11 Nam & qui sanctificat, & qui sanctificantur, ex uno sunt omnes: quam ob causam non erubescit eos vocare fratres,

12 Dicens, Annunciabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ tibi hymnos canam.

13 Et rursum, Ego fretus ero ipso. Et iterum, Ecce ego & pueri quos mihi dedit Deus.

14 Quoniam igitur pueri participes sunt carnis & sanguinis, ipse quoque consimiliter particeps factus est eorundem, ut per mortem evanescere faceret eum penes quem est mortis robur, hoc est diabolum:

15 Et liberos redderet quotquot metu mortis per omnem vitam damnates erant servitutis.

16 Non enim utique Angelos assumsit, sed semen Abrahami assumsit.

17 Unde debuit per omnia fratribus similis fieri, ut misericors esset & fidus pontifex in iis quæ apud Deum *agenda forent*, ad expiandum peccata populi.

18 Nam ex eo quod perpessus fuit cum tentatus est, potest & iis qui tentantur succurrere.

CAP. III.

Collatio Mosis & Christi. Inde exhortatio ex Davidis testimonio, & dehortatio ab exemplo induratorum in deserto.

UNde, fratres sancti, vocationis cœlestis consortes, considerate Legatum & Pontificem professionis nostræ Christum Jesum:

2 Fidum ei qui ipsum constituit: ut & Moses *fidus fuit* in tota domo ipsius.

3 *Tanto* namque ampliore gloriâ præ Mose hic dignus est habitus, quanto majorem habet honorem is qui construxit domum quam domus ipsa.

4 Omnis enim domus apparatur à quopiam: qui verò construxit hæc omnia, *est* Deus.

5 Et Moses quidem fidus *fuit* in tota domo ipsius, ut famulus, ad testificanda quæ post erant dicenda:

6 At Christus ut filius domui suæ præest: cujus domus sumus nos, si modo fiduciam & spem illam de qua gloriamur ad finem usque firmam retinuerimus.

7 Quapropter sicut dicit Spiritus ille sanctus, Hodie si vocem ejus audieritis,

8 Ne obdurate corda vestra, sicut in exacerbatione, in die tentationis illius in deserto:

9 Ubi tentaverunt me patres vestri, exploraverunt me, & viderunt opera mea per annos quadraginta.

10 Quapropter infensus fui isti genti, & dixi, Semper errant corde, neque cognoverunt vias meas.

11 Itaque juravi in irâ mea, Si introibunt in requiem meam.

12 Videte, fratres, nequando sit in ullo vestrûm cor malignum incredulum, desciscendo à Deo vivo:

13 Sed exhortamini alii alios quotidie, quoad appellatur dies hodiernus: nequis ex vobis indure-tur seductione peccati.

14 Christi enim consortes facti sumus, si modo principium illud quo sustentamur firmum retinuerimus ad finem usque,

15 *Interim* dum dicitur, Hodie si vocem ejus audieritis, ne obdurate corda vestra, ut in exacerbatione.

16 Nam quidam cum audissent, exacerbarunt *Dominum*: non omnes tamen ii qui exierant ex Ægypto per Mosen.

17 Quibus autem infensus fuit quadraginta annis? nonne iis qui peccaverant, quorum artus conciderunt in deserto?

18 Quibus autem juravit non ingressuros in requiem suam, nisi iis qui non obedierant sermoni?

19 Et videmus non potuisse ingredi propter incredulitatem.

CAP. IV.

Collatio sabbati ceremonialis & spiritualis: & vis verbi Dei penetrantissima.

METuamus igitur nequando derelictâ promissione introeundi in requiem ejus, videatur aliquis ex vobis illâ fuisse per tarditatem exclusus.

2 Etenim nobis evangelizatum est, sicut & illis: at non profuit illis auditus sermo, ut qui fide contemperatus non fuerit apud eos qui audierant.

3 Introimus enim in requiem nos qui credidimus, sicut dixit, Itaque juravi in ira mea, si ingressuri sint in requiem meam: licèt operibus à jacto mundi fundamento factis:

4 Ita enim dixit quodam in loco de septimo die, Et requievit Deus die septimo ab omnibus operibus suis.

5 Et hic rursum, Si introibunt in requiem meam.

6 Quia igitur reliquum est ut aliqui introeant in eam, & ii quibus prius evangelizatum fuit non introierunt propter contumaciam.

7 Rursum quendam praefinit diem, Hodie, apud Davidem dicens tanto post tempore, (prout dictum est) Hodie si vocem ejus audieritis, ne obdurate corda vestra.

8 Nam si Jesus eos in requie collocasset, nequaquam de alio posthac die locutus fuisset.

9 Itaque reliquus est aliquis sabbatismus populo Dei.

10 Nam qui ingressus est in requiem ejus, requievit & ipse ab operibus suis, quemadmodum a suis Deus.

11 Studeamus igitur ingredi in illam requiem, nequis in idem incidat contumaciae exemplum.

12 Vivus enim *est* sermo Dei & efficax, & penetrantior quovis gladio ancipiti, & pertingit usque ad divisionem animae simul ac spiritus, compagumque & medullarum, & dijudicat cogitationes & conceptus cordis:

13 Neque ulla res creata non manifesta in conspectu ipsius: imo omnia *sunt* nuda & aperta oculis ejus quibus nobis est negotium.

14 Habentes igitur Pontificem magnum, qui transivit coelos, Jesum Filium Dei, retineamus hanc professionem.

15 Non enim habemus Pontificem qui non possit affici sen-

ſu infirmitatum noſtrarum, ſed tentatum in omnibus ſimiliter, abſque *tamen* peccato.

16 Accedamus igitur cum fiducia ad thronum gratiæ, ut conſequamur miſericordiam, & gratiam inveniamus ad opportunum auxilium.

CAP. V.

Collatio Sacerdotii Chriſti cum Levitico & Melchiſedeciano.

NAM omnis Pontifex ex hominibus aſſumtus, pro hominibus conſtituitur in iis quæ apud Deum *agenda ſunt*: ut offerat dona & victimas pro peccatis.

2 Qui quantum ſatis eſt poſſit miſerari vicem ignorantium & aberrantium; quod & ipſe circumdatus ſit infirmitate.

3 Et propter hanc debeat, ſicut pro populo, ita & pro ſeipſo offerre *victimam* pro peccatis.

4 Neque ſibiipſi quiſquam ſumit hunc honorem, ſed qui vocatur a Deo, ſicut & Aaron.

5 Ita & Chriſtus non ipſe ſibi hanc gloriam tribuit ut fieret Pontifex, ſed is qui dixerat ei, Filius meus es tu, ego hodie genui te.

6 Sicut & in alio *pſalmo* dicit, Tu *es* Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedec.

7 Qui in diebus carnis ſuæ, deprecationibus & ſupplicationibus oblatis cum clamore valido & lacrymis apud eum qui poterat ipſum ſervare a morte, & exauditis precibus *liberatus* ex metu,

8 Quamvis filius eſſet, *tamen* ex iis quæ paſſus eſt didicit obedientiam:

9 Et conſummatus, factus eſt autor ſalutis æternæ omnibus ei auſcultantibus:

10 Pronunciatus a Deo Pontifex ſecundum ordinem Melchiſedec.

11 De quo nobis multa ſunt dicenda, eaque difficilia explicatu: quandoquidem ſegnes facti eſtis auribus.

12 Vos enim quos oportuit pro temporis ratione doctores eſſe, rurſum neceſſe habetis doceri quæ ſint rudimenta initii eloquiorum Dei: factique eſtis ii quibus lacte ſit opus, & non ſolido cibo.

13 Enimvero cui cum lacte res eſt, is rudis eſt ſermonis juſtitiæ: (infans enim eſt)

14 Sed adultorum eſt ſolidus cibus, eorum *videlicet* qui propter habitum ſenſus habent exercitatos ad diſcretionem boni ac mali.

CAP. VI.

Prætergreſſis rudimentis fidei ad ipſam perfectionem tendendum eſſe: ubi deficientium miſeria, & perſiſtentium fruendæ ſpei certitudo aſſeritur.

QUapropter omiſſo qui in Chriſto rudes inchoat ſermone, ad perfectionem feramur: non jacentes rurſum fundamentum reſipiſcentiæ ab operibus mortuis, & fide in Deum,

2 Baptiſmatum doctrinæ, ac manuum impoſitionis & reſurrectionis mortuorum, & judicii æterni.

3 Atque id faciemus, ſi quidem permiſerit Deus.

4 Nam fieri non poteſt ut qui ſemel fuerint illuminati, guſtaverintque donum illud cœleſte, & participes facti fuerint Spiritus ſancti,

5 Guſtaverintque bonum Dei

verbum, ac virtutes futuri ſeculi:

6 Si prolabantur, denuò renoventur ad reſipiſcentiam, ut qui rurſum ſibi Filium Dei crucifigant, & ad ignominiam exponant.

7 Nam terra quæ imbrem ſæpius in ſe venientem combiberit, & progenuerit herbam accommodam iis per quos excolitur, particeps ſit benedictionis à Deo:

8 At quæ profert ſpinas & tribulos, rejectanea *eſt*, & maledictioni proxima: cujus exitus *tendit* ad exuſtionem.

9 Sed nobis perſuaſimus de vobis, dilecti, quæ meliora ſunt & ſaluti adhærentia, etiamſi ita loquamur.

10 Non enim injuſtus eſt Deus, ut obliviſcatur operis veſtri, & laboris quem charitatis quam oſtendiſtis erga ipſius nomen: *ut* qui miniſtraveritis ſanctis & miniſtretis.

11 Cupimus autem ut unuſquiſque veſtrûm idem ſtudium ad finem uſque oſtendat, ad plenam ſpei certiorationem:

12 Ut ne ſitis ſegnes, ſed imitatores eorum qui per fidem & patientem animum, hæreditario jure obtinent promiſſionem.

13 Deus enim pollicitus Abrahamo, cùm non poſſet per quenquam majorem jurare, juravit per ſeipſum,

14 Dicens, Certè benedicens benedicam tibi, & multiplicans multiplicabo te.

15 Atque ita patiente animo uſus adeptus eſt promiſſum.

16 Nam homines quidem per eum jurant, qui ſit major: atque iiſdem omnis controverſiæ finis, eſt jusjurandum ad confirmationem *adhibitum*.

17 Quâ in re Deus volens ex abundanti hæredibus promiſſionis oſtendere immutabilitatem conſilii ſui, fidejuſſit jurejurando.

18 Ut per duas res immutabiles, in quibus fieri non poteſt ut mentitus ſit Deus, validam conſolationem habeamus *nos*, qui curſum *eo* corripuimus ut ſpem propoſitam retineamus;

19 Quam velut animæ anchoram habemus tutam ac firmam, & ingredientem uſque in ea quæ ſunt intra velum.

20 Quò præcurſor pro nobis ingreſſus eſt Jeſus, factus ſecundum ordinem Melchiſedeci Pontifex in æternum.

CAP. VII.

Melchiſedeci hiſtoria & allegoria typica.

NAM hic Melchiſedecus rex *erat* Salem, ſacerdos Dei altiſſimi, qui occurrit Abrahamo revertenti à cæde regum, & benedixit ei:

2 Cui & decimas ex omnibus impartitus eſt Abraham: qui primum quidem, ex interpretatione, dicitur rex juſtitiæ, deinde verò etiam rex Salem, quod eſt rex pacis:

3 Sine patre, ſine matre, ſine genere, nec initium dierum, neque vitæ finem habens: ſed aſſimilatus Filio Dei, manet Sacerdos in perpetuum.

4 Spectate verò quantus hic *fuerit*, cui Abrahamus etiam ille Patriarcha dederit decimas ſpoliorum.

5 Et ii quidem qui ſunt ex filiis Levi Sacerdotium capeſſentes præceptum habent decimarum accipiendarum à populo ſecundum Legem, hoc eſt à fratribus

tribus ſuis, licet egreſſis ex lumbis Abrahami.

6 Is vero cujus genus ad illos non refertur, decimavit Abrahamum, & habenti promiſſiones benedixit.

7 Porro ſine ulla controverſia, id quod minus eſt ab eo quod majus eſt benedicitur.

8 Atque hic quidem homines qui moriuntur, decimas accipiunt: illic autem is de quo teſtatum eſt quod vivat.

9 Et (ut ita loquar) in Abrahamo decimatus eſt etiam ipſe Levi, qui decimas ſolet accipere.

10 Nam is adhuc in lumbis patris erat cum occurreret Abrahamo Melchiſedecus.

11 Porro ſi conſummatio per Leviticum Sacerdotium erat (nam ſub hoc ſancita Lex eſt populo) quid amplius erat opus alium exoriri Sacerdotem ſecundum ordinem Melchiſedeci, nec ſecundum ordinem Aaronis dici?

12 Mutato enim hoc Sacerdotio, neceſſario quoque Legis mutatio fit.

13 Nam *is* de quo hæc dicuntur, ad aliam tribum pertinet, de qua nullus attendit altari.

14 Clarum eſt enim è Juda exortum eſſe Dominum noſtrum: cui tribui nihil de Sacerdotio locutus eſt Moſes.

15 *Idque* eo etiam amplius clarum eſt *eo* quod ad ſimilitudinem Melchiſedeci exſurgit Sacerdos alius,

16 Qui non ex Lege, cujus præceptum eſt carnale, factus eſt *Sacerdos*, ſed ex vi indiſſolubilis vitæ.

17 Teſtificatur enim ad hunc modum, Tu *es* Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedeci.

18 Fit enim irritum præcedens præceptum, propter ipſius infirmitatem & inutilitatem.

19 Nihil enim conſummavit Lex, ſed ſuperintroducta ſpes potior, per quam appropinquamus Deo.

20 Etiam quatenus non abſque juramento *ſuperintroducta eſt*.

21 Nam illi quidem abſque jurejurando Sacerdotes facti ſunt: hic vero, cum jurejurando, per eum qui dixit ei, Juravit Dominus, & non pœnitebit eum, Tu *es* Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedec.

22 Tanto melioris pacti ſponſor factus eſt Jeſus.

23 Et illi quidem, plures facti ſunt ſacerdotes, quod mors prohiberet eos permanere:

24 At iſte, propterea quod in æternum manet, habet Sacerdotium nunquam tranſiturum.

25 Unde & ſervare abſolutiſſime poteſt eos qui per ipſum accedunt ad Deum, ſemper vivens ut interpellet pro eis.

26 Talis enim nos decebat Pontifex, ſanctus, ab omni malo remotus, ſine labe, ſeparatus à peccatoribus, & ſublimior cœlis factus:

27 Cui non ſit quotidie neceſſe, quemadmodum illis Pontificibus, prius pro peccatis propriis victimas offerre, deinde *pro peccatis* populi: hoc enim fecit ſemel cum ſemetipſum obtulit.

28 Lex enim homines conſtituit pontifices infirmitate laborantes: at ſermo jurisjurandi poſt Legem *concepit*. Filium

lium *conſtituit* in æternum conſummatum.

CAP. VIII.

Recapitulatio doctrinæ de ſacerdotio Chriſti.

CÆterum eorum quæ dicimus *hæc* ſumma *eſt*, Talem *nos* habere Pontificem, qui conſedit ad dextram throni majeſtatis illius in cœlis,

2 Sanctuarii miniſter, ac veri illius tabernaculi quod fixit Dominus, & non homo.

3 Omnis enim Pontifex ad offerenda dona & victimas conſtituitur: unde neceſſe fuit hunc quoque habere quod offerret.

4 Nam ſi eſſet in terra, ne Sacerdos quidem eſſet, manentibus illis ſacerdotibus qui ſecundum Legem offerunt dona,

5 Ut qui exemplaris & umbræ cultum præſtent rerum cœleſtium, ſicut divinitus dictum eſt Moſi, cum eſſet abſoluturus tabernaculum. Vide enim, inquit, *ut* facias omnia ad exemplar quod oſtenſum eſt tibi in monte.

6 At nunc *noſter ille Pontifex* tanto præſtantiorem ſactam functionem ſortitus eſt, quanto præſtantioris pacti eſt Mediator, quod præſtantioribus promiſſis ſancitum eſt.

7 Nam ſi prius illud tale fuiſſet ut nihil in eo poſſet requiri, haudquaquam fuiſſet ſecundo quæſitus locus.

8 Nam inculſans eos inquit, Ecce dies venient, dicit Dominus, cum peragam cum domo Iſrael & cum domo Juda pactum novum.

9 Non ſecundum pactum quod feci cum Patribus ipſorum, quo die prehendi manum ipſorum ut educerem eos ex Ægypto; nam ipſi non perſtiterunt in illo meo pacto, & ego deſpexi eos, dicit Dominus.

10 Quamobrem hoc eſt pactum quod paciſcar domui Iſraelis poſt dies illos, dicit Dominus, Indam Leges meas menti eorum & cordi eorum inſcribam: & ero ipſis Deus, & ipſi erunt mihi populus.

11 Neque docebunt ſinguli proximum ſuum, & ſinguli fratrem ſuum, dicentes, Cognoſce Dominum: nam omnes cognoſcent me, ab eo qui puſillus fuerit inter eos, ad eum uſque qui magnus fuerit inter eos.

12 Ero enim propitius injuſtis factis eorum, & peccatorum ipſorum & tranſgreſſionum ipſorum non recordabor amplius.

13 Dum novum dicit, antiquavit prius: porro quod antiquatur ac ſeneſcit, prope eſt ut evaneſcat.

CAP. IX.

Collatio duplicis tabernaculi, veteris, & novi.

HAbuit igitur prius *pactum* etiam ritus cultûs & ſanctuarium mundanum.

2 Tabernaculum enim apparatum fuit prius *quidem* in quo *erat* candelabrum, & menſa, & propoſiti panes, quod Sancta vocant.

3 Poſt ſecundum autem velum, *erat* Tabernaculum quod vocant Sancta ſanctorum:

4 Aureum habens thuribulum, & Aream Pacti undique circumtectam auro: in qua *erat* urna aurea habens manna, & virga illa Aaronis quæ germinavit, & tabulæ illæ Pacti.

5 Supra hanc autem *arcam erant*

erant Cherubim gloriosi, obumbrantes propitiatorium, de quibus non est nunc dicendum singulatim.

6 His vero sic constructis, in prius quidem Tabernaculum quovis *tempore* ingrediuntur Sacerdotes qui cultus obeunt:

7 In secundum autem, semel quotannis solus Pontifex, non absque sanguine quem offert pro seipso & *pro* populi erratis:

8 Hoc declarante Spiritu sancto, nondum factam fuisse manifestam ad Sacrarium viam, priore Tabernaculo adhuc consistente:

9 Quod *erat* exemplar pro tempore illo tunc præsente, quo dona sacrificiaque offeruntur, quæ non possunt in conscientia consummatè cultorem,

10 In cibis duntaxat, & potionibus, & diversis ablutionibus, ac ritibus carnalibus, usque ad præstitutum tempus directionis impositæ:

11 Adveniens autem Christus Pontifex futurorum bonorum, per majus & perfectius Tabernaculum non manufactum, id est, non hujus structuræ,

12 Neque per sanguinem hircorum & vitulorum, sed per proprium sanguinem, ingressus est semel in Sacrarium, æternam redemtionem adeptus.

13 Nam si sanguis taurorum & hircorum, & cinis juvencæ aspergens inquinatos, sanctificat ad carnis puritatem:

14 Quanto magis sanguis Christi qui per Spiritum æternum seipsum obtulit inculpabilem Deo, emundabit conscientiam vestram à mortuis operibus, ad colendum Deum vivum?

15 Itaque ob id novi pacti mediator est, ut morte ad redemtionem earum transgressionum intercedente quæ fuerant sub priore pacto, qui vocati erant promissam æternam hæreditatem acciperent.

16 Nam ubi testamentum est, mors intercedat necesse est testatoris.

17 Testamentum enim in mortuis ratum est: quandoquidem nondum valet cum vivit testator.

18 Unde ne prius quidem illud absque sanguine dedicatum fuit.

19 Cum enim Moses omnia præcepta secundum Legem recitasset tori populo, sumto sanguine vitulorum & hircorum, cum aqua & lana coccina & hyssopo, simul & ipsum librum & totum populum aspersit,

20 Dicens, Hic *est* sanguis illæ hujus pacti, quod mandavit vobis Deus.

21 Insuper autem & Tabernaculum, & omnia vasa sacræ illius functionis sanguine illo similiter aspersit.

22 Et omnia fere secundum Legem sanguine purificantur; & absque sanguinis effusione non fit remissio.

23 Itaque necesse *fuit* exemplaria quidem eorum quæ sunt in cœlis, hisce rebus purificari; ipsa vero cœlestia potioribus quam hæ sint victimis.

24 Non enim in manufactum sacrarium ingressus est Christus, quod sit exemplar vero *sacrario* respondens; sed in ipsum cœlum, ut compareat nunc apud faciem Dei pro nobis.

25 Neque ut sæpe offerat semetipsum, sicut Pontifex ingreditur

ditur in sacrarium quotannis cum sanguine alieno:

26 (Alioquin oportuisset eum sæpè passum fuisse à jacto mundi fundamento) sed nunc semel in consummatione seculorum, ad peccatum per immolationem suiipsius è medio tollendum factus est conspicuus.

27 Et sicut illud statutum est hominibus ut semel moriantur, postea vero judicium:

28 Ita & Christus semel oblatus ut *in seipso* attolleret multorum peccata, secundò absque peccato cernetur iis qui ipsum exspectant, ad salutem.

CAP. X.

Collatio sacrificiorum ad hostiam Christi, indeque exhortatio ad gratiam Christi in sanctificatione, fide, & tolerantia amplectendam.

LEX enim umbram obtinens futurorum bonorum, non ipsam expressam formam rerum, iis hostiis quas singulis annis easdem continenter offerunt, nunquam potest accedentes consummare.

2 Alioqui desiissent offerri, propterea quod sacrificantes, semel purgati, nullorum peccatorum amplius essent sibi conscii.

3 At in illis *fit* repetita mentio peccatorum quotannis.

4 Non enim potest sanguis taurorum & hircorum auferre peccata.

5 Quapropter ingrediens mundum, dicit, Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem adaptasti mihi.

6 Holocautomata & *hostiam* pro peccato non approbasti.

7 Tunc dixi, Ecce adsum (in capite libri scriptum est de me) ut faciam, Deus, voluntatem tuam.

8 Cum superius dixisset, Sacrificium & oblationem & holocautomata & *hostiam* pro peccato noluisti, neque grata habuisti (quæ secundum Legem offeruntur)

9 Tunc dixit, Ecce, adsum ut faciam, Deus, voluntatem tuam. Aufert prius, ut posterius statuat.

10 Qua voluntate sanctificati sumus, per oblationem corporis Jesu Christi semel *factam*.

11 Omnis igitur Sacerdos adstat quotidie sacram functionem obiens, & easdem sæpius offerens hostias, quæ nunquam possint auferre peccata:

12 Hic verò unâ pro peccatis oblatâ in perpetuum victimâ consedit ad dextram Dei:

13 Quod reliquum est exspectans, donec ejus inimici positi sint pro scabello pedum ipsius.

14 Unica enim oblatione consummavit in perpetuum eos qui sanctificantur.

15 Testificatur autem *hoc* nobis Spiritus etiam ille sanctus. Nam posteaquam prius dixit,

16 Hoc illud est pactum quod peragam cum eis post dies illos, dicit Dominus, indam leges meas cordibus eorum, & mentibus ipsorum inscribam eas:

17 Tunc dicit, peccatorum ipsorum & transgressionum nequaquam recordabor amplius.

18 Porro ubi *est* horum remissio, non *est* amplius oblatio pro peccato.

19 Cum igitur, fratres, habeamus libertatem ingrediendi Sacrarium per sanguinem Jesu,

20 Eâ viâ quam dedicavit nobis recentem & vivam, per velum,

lum, hoc est per carnem suam:

21 *Cumque habeamus* Sacerdotem magnum, præfectum domui Dei:

22 Accedamus cum vero corde, & per plenam certiorationem fidei, aspersione purgatis cordibus à conscientia mala,

23 Et abluto corpore aquâ pura: retineamus professionem spei non vacillantem (fidelis enim *est* qui promisit)

24 Et observemus alii alios, ut nos acuamus ad charitatem & bona opera:

25 Non deserentes aggregationem nostri mutuam, sicuti mos *est* quibusdam, sed adhortantes *alii alios*: idque eo magis quod videritis illum diem appropinquare.

26 Nam si ultro peccaverimus post acceptam cognitionem veritatis, non adhuc pro peccatis reliqua est hostia:

27 Sed horrenda quædam exspectatio judicii, & ignis fervor, qui devoraturus est adversarios.

28 Qui aspernatus fuerit Mosis Legem, absque misericordia ex duorum aut trium testimonio moritur:

29 Quanto (putatis) acerbiore supplicio dignus censebitur qui Filium Dei conculcarit, & sanguinem pacti per quem fuerat sanctificatus profanum duxerit, & Spiritum gratiæ contumelia affecerit?

30 Novimus enim eum qui dixit, Meum est ulcisci, ego rependam, dicit Dominus. Et rursum, Dominus judicabit populum suum.

31 Horrendum est incidere in manus Dei vivi.

32 Revocate vero in memoriam superiores dies, quibus postquam illuminati fuistis, ingens certamen afflictionum toleratis.

33 Partim quidem dum & cum probris & cum afflictionibus spectaculum facti estis; partim vero dum socii facti aliis eorum qui sic agitantur.

34 Nam & vinculis meis mecum affecti fuistis, & direptionem eorum quæ vobis supperebant cum gaudio excepistis, ut qui scirentis *vos* habere apud vos potiorem substantiam, in cœlis & permanentem.

35 Ne igitur abjicite liberam illam professionem vestram, quæ magnam habet præmii retributionem.

36 Nam patientia animo vobis est opus, ut voluntatem Dei obsecuti reportetis promissionem illam.

37 Adhuc enim paullum quantumcunque, & qui venturus est, veniet, neque tardabit.

38 Justus autem ex fide vivet: illo si *quis* se subduxerit, non est gratum animo meo.

39 At nos non ii sumus qui nos subducamus ad exitium, sed qui credamus ad animæ salutem.

CAP. XI.

Fides quid, & ejus energia variis exemplis firmata.

EST autem fides, illud quo subsistunt quæ sperantur, & quæ demonstrat quæ non cernuntur.

2 Ob eam enim testimonio fuerunt ornati majores.

3 Per fidem intelligimus compactum fuisse mundum verbo Dei, ut quæ videmus non sint ex apparentibus facta.

4 Abel per fidem majoris pretii sacrificium obtulit Deo quam Cain:

Cain: per quam testimonium obtinuit, quod esset justus, testimonium perhibente Deo de donis ejus: & mortuus adhuc per eam loquitur.

5 Per fidem Enoch fuit translatus, ne videret mortem: nec fuit inventus, propterea quod transtulerat eum Deus: priusquam enim transferretur, testimonium obtinuerat quod gratus fuerit Deo.

6 Atqui fieri non potest ut absque fide quisquam *Deo* sit gratus: nam qui accedit ad Deum, hunc credere oportet esse *Deum*, & præmia retribuere iis qui ipsum requirunt.

7 Per fidem divinitus admonitus Noë de iis quæ nondum videbantur, veritus construxit arcam ad servandam domum suam: per quam *arcam* condemnavit mundum, & ejus quæ ex fide est justitiæ factus est hæres.

8 Per fidem vocatus Abrahamus auscultavit *Deo*, abeundo in locum quem acceperus erat in hæreditatem; & exivit, nesciens quo esset venturus.

9 Per fidem, commoratus est in terra promissa ut aliena, commoratus in tabernaculis cum Isaaco & Jacobo cohæredibus ejusdem promissionis,

10 Exspectabat enim civitatem illam habentem fundamenta, cujus artifex & conditor est Deus.

11 Per fidem & ipsa Sara vim ad ejaculatum semen *concipiendum* accepit, ac præter præstitutum tempus ætatis peperit, quod fidelem *esse* duxerit eum qui promiserat.

12 Quapropter & ex uno, eoque jam emortuo, nati sunt *posteri*, quanta est astrorum cœli multitudo, & quasi arena illa innumerabilis quæ est ad oram maris.

13 Secundum fidem mortui sunt isti omnes, non adepti promissa, sed eminus ea conspicati priusquam *ipsis* fuissent persuasa, & *ea* amplexi fuissent, ac sese professi hospites & advenas esse in terra.

14 Nam qui hæc dicunt, palam ostendunt se patriam quærere.

15 Quod si illius memores fuissent ex qua exierant, habere poterant tempus ad revertendum:

16 Atqui potiorem expetunt, hoc est cœlestem: quapropter Deum non pudet eorum, *id est*, cognominari Deus eorum: paraverat enim eis urbem.

17 Abrahamus cum tentaretur, obtulit Isaacum per fidem: unigenitum, inquam, illum obtulit is qui promissiones exceperat,

18 Ad quem dictum fuerat, In Isaaco vocabitur tibi semen.

19 Ratiocinatus Deum potentiâ præditum esse etiam suscitandi ex mortuis; unde etiam illum similitudine quadam recepit.

20 Per fidem de futuris benedixit Isaacus Jacobo & Esavo.

21 Per fidem, Jacobus moriens singulis filiis Joseph benedixit: & adoravit super extremo baculo suo.

22 Per fidem, Josephus obiens de egressione filiorum Israel meminit, deque ossibus suis præcepit.

23 Per fidem, Moses, cum natus esset, occultatus est mensis

ſes tres à parentibus ſuis, quod viderunt venuſtum eſſe puerulum: & non metuerunt edictum regis.

24 Per fidem, Moſes jam grandis renuit vocari filius filiæ Pharaonis:

25 Potius eligens ſimul malis vexari cum populo Dei, quam temporariam retinere peccati fruitionem:

26 Majores ducens divitias probrum Chriſti, quam Ægyptiorum theſauros. Intuebatur enim in præmii retributionem.

27 Per fidem dereliquit Ægyptum, non metuens excandeſcentiam regis: nam ut qui videret eum qui eſt inviſibilis, *ita* forti animo fuit.

28 Per fidem peregit paſcha & affuſionem illam ſanguinis, ne qui diſperdidit primogenita ipſorum, ipſos tangeret.

29 Per fidem tranſgreſſi ſunt rubrum mare veluti per terram: cujus *rei* tacto periculo Ægyptii abſorpti ſunt.

30 Per fidem mœnia Jericho ciderunt, circumdata ad dies ſeptem.

31 Per fidem Rahab meretrix illa non periit una cum iis qui non obedierant, cum pacifice excepiſſet hoſpitio exploratores.

32 Et quid præterea loquor? deficiet enim me tempus narrantem de Gedeone, de Barac, & Sampſone, & Jephthe, & Davide & Samuele, ac Prophetis:

33 Qui per fidem debellarunt regna, exercuerunt juſtitiam, adepti ſunt promiſſiones, obſtruxerunt ora leonum,

34 Extinxerunt vim ignis, effugerunt aciem gladii, corroborati ſunt ex infirmitate, effecti ſunt validi in bello, exercitus exterorum in fugam verterunt.

35 Mulieres acceperunt ex reſurrectione mortuos ſuos: alii vero diſtenti ſunt, non acceptata liberatione, ut potiorem reſurrectionem conſequerentur:

36 Alii rurſus ludibria & flagella ſunt experti, inſuper & vincula & carcerem.

37 Lapidati ſunt, diſſecti ſunt, tentati ſunt, gladio cæſi mortui ſunt, oberrarunt cum ovillis & caprinis pellibus, deſtituti, afflicti, male habiti.

38 Quibus indignus erat mundus, in deſertis errantes, & montibus ac ſpeluncis & cavernis terræ.

39 Atque omnes hi teſtimonium obtinuerunt per fidem, non obtinuerunt promiſſum illud.

40 Quoniam Deus de nobis potius quiddam providerat, ne abſque nobis conſummarentur.

CAP. XII.

A Sanctorum & Chriſti exemplo inducit ad tolerandas viriliter afflictiones, revocat à peccatis, & ex N. Teſtamenti ſuper Vetus excellentiâ, deterret ab inobedientia.

PRoinde nos quoque, cum tanta nos circumſtet, teſtium nubes, abjecto omni pondere & peccato facile nos circumcingente, per tolerantiam propoſitum nobis ſtadium decurramus:

2 Intuentes in fidei ducem ac conſummatorem Jeſum, qui pro ſibi propoſito gaudio toleravit crucem, ignominiâ contemtâ, & ad dextram throni Dei conſedit.

3 Etenim reputate quis ille ſit qui talem tolerarit à peccatoribus adverſus ſe contradictionem,

onem, ne vestris animabus fracti fatiscatis.

4 Nondum ad sanguinem usque restitistis, adversus peccatum decertando,

5 Et obliti estis adhortationis quæ vobis tanquam filiis loquitur? Fili mi, ne parvi facito castigationem Domini, neque animo frangitor, cum ab eo argueris.

6 Quem enim diligit Dominus, castigat: flagellat autem quemcunque filium agnoscit.

7 Si castigationem sustinetis, Deus sese vobis exhibet ut filiis: quis enim est filius, quem non castiget pater?

8 Quod si estis absque castigatione, cujus participes sunt omnes, nempe supposititii estis non filii.

9 Deinde carnis quidem nostræ castigatores patres habuimus, & reveriti sumus: annon *vero* multo magis subjicientur patri spirituum, & vivemus?

10 Nam illi ad paucos dies, prout ipsis videbatur, nos castigabant: ille autem ad commodum nostrum, ut participes simus sanctitatis ipsius.

11 Omnis autem castigatio in præsens quidem non videtur esse gaudii, sed mœroris: at postea fructum tranquillum justitiæ reddit iis qui per eam fuerint exercitati.

12 Quapropter manus remissas & genua soluta surrigite:

13 Et rectas orbitas facite pedibus vestris, ne quod claudum *est* deflectat *de via*, sed ut sanetur potius.

14 Pacem sectamini cum omnibus & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Dominum:

15 Prospicientes nequis desiciat à gratia Dei: nequa radix amara suppullulans obturbet, & per hanc polluantur multi.

16 Nequis ut scortator, aut profanus, velut Esau, qui unico edulio vendidit suum jus primogeniti.

17 Scitis enim quoniam etiam postea, cum vellet hæreditario jure benedictionem assequi, reprobatum fuisse: non enim reperit resipiscentiæ locum quamvis cum lacrymis benedictionem illam exquisisset.

18 Non enim accessistis ad contrectabilem montem, & ardentem ignem, ac turbinem, & caliginem, & procellam:

19 Tubæque sonitum & vocem verborum, quam qui audierant, cum excusatione petierunt ne amplius sibi fieret sermo.

20 (Non enim ferebant quod edicebatur, Si vel bestia tetigerit montem, lapidabitur, aut jaculo confodietur.

21 Et Moses, adeo horrendum erat visum quod apparebat, dixit, Exsuperfactus sum ac tremebundus.)

22 Sed accessistis ad montem Sion, & ad civitatem Dei vivi, Hierosolymam cœlestem, & myriadas Angelorum,

23 Conventum universalem & concionem primogenitorum qui conscripti sunt in cœlis, & judicem universorum Deum, & spiritus justorum consummatorum,

24 Et ad novi pacti mediatorem Jesum, & sanguinis aspersionis, potiora loquentem quam loquatur Abelus.

25 Videte ne recusetis eum qui loquitur. Nam si illi non effugerunt qui recusarunt divinitus loquentem in terra, multo magis

magis nos qui eum qui de cœlis *est* aversemur :

26 Cujus vox tunc concussit terram : nunc autem denunciavit, dicens, Adhuc semel ego concutiam non solum terram, sed etiam cœlum.

27 Porro illud, adhuc semel, declarat mutabilium rerum, ut putà factitiarum, amotionem, ut maneant quæ sunt stabilia.

28 Quapropter regnum assumentes quod concuti non potest, retineamus gratiam, per quam ita colamus Deum ut ei grati simus, cum verecundia & reverentia.

29 Etenim Deus noster consumens ignis est.

CAP. XIII.

Præcepta pietatis varia commendantur.

FRaternus amor maneto.

2 Hospitalitatis ne estote immemores : per hanc enim quidam insciì exceperunt Angelos hospitio.

3 Memores estote vinctorum, tanquam una cum illis vincti : eorum qui malis premuntur, ut qui & ipsi in corpore.

4 Honorabile *est* inter quoslvis conjugium, & thorus impollutus : scortatores autem & adulteros condemnabit Deus.

5 Sint mores *vestri* absque avaritiæ amore : *estote* contenti præsentibus ; dixit enim ipse, Nequaquam te omittam, neque unquam te deseram :

6 Adeo ut confidenti animo dicamus, Dominus *est* mihi auxiliator, nec metuam quid faciat mihi homo.

7 Memores estote ductorum vestrorum, qui locuti sunt vobis sermonem Dei : quorum imitamini fidem, contemplantes quis fuerit exitus conversationis ipsorum.

8 Jesus Christus heri & hodie idem *est*, & in sæcula.

9 Doctrinis variis & peregrinis ne circumferamini : bonum enim est gratiâ constabiliri cor, non cibis, unde nullam percepérunt utilitatem qui in iis ambulárunt.

10 Habemus altare, ex quo edendi non habent jus qui tabernaculo cultum præstant.

11 Quorum enim animalium sanguis infertur pro peccato in Sacrarium per Pontificem, eorum corpora exuruntur extra castra.

12 Quapropter & Jesus, ut sanctificaret populum per proprium sanguinem, passus est extra portam.

13 Exeamus igitur ad eum extra castra, probrum ejus portantes.

14 Non enim habemus hic permanentem civitatem, sed futuram illam inquirimus.

15 Per ipsum igitur assidue offeramus ad Deum sacrificium laudis, id est, fructum labiorum celebrantium nomen ejus.

16 Beneficentiæ vero & communicationis ne obliviscimini : talibus enim victimis delectatur Deus.

17 Parete ductoribus vestris, & obsecundate : excubant enim ipsi pro animabus vestris tanquam rationem reddituri : ut cum gaudio hoc faciant, & non suspirantes : id enim est vobis inutile.

18 Orate pro nobis : confidimus enim nos bonam conscientiam habere, ut qui in omnibus cupiamus bene versari.

19 Amplius autem precor vos ut id faciatis, ut eo citius restituar vobis,

20 Deus vero pacis, qui magnum illum ovium, per sanguinem pacti æterni, pastorem, Dominum nostrum Jesum, ex mortuis reduxit,

21 Compingat vos in omni opere bono, ad præstandam ipsius voluntatem, efficiens in vobis quod gratum sit in conspectu suo, per Jesum Christum: cui *sit* gloria in secula seculorum. Amen.

22 Precor autem vos, fratres, sufferte hunc sermonem cohortationis hujus: nam paucis *de hoc* scripsi vobis.

23 Scitote fratrem *nostrum* Timotheum solutum esse: cum quo (si celerius venerit) videbo vos.

24 Salutate omnes ductores vestros, & omnes sanctos. Salutant vos Itali.

25 Gratia *sit* cum omnibus vobis. Amen.

Ad Hebræos scripta est ex Italia per Timotheum.

Epistola JACOBI Apostoli Catholica.

CAP. I.

De exploratione & oratione fidei: de tentationis origine: de inscitio verbo & vera ejus auditore.

JAcobus Dei ac Domini Jesu Christi servus, duodecim tribubus dispersis salutem.

2 Pro summo gaudio ducite, fratres mei, quoties in explorationes varias incideritis:

3 *illud* scientes, experimentum fidei vestræ efficere tolerantiam.

4 Cæterum tolerantia opus integrum habeat, ut sitis integri toti, in nullo deficientes.

5 Quod si cui vestrûm deest sapientia, petito à Deo qui dat *eam* omnibus benigne, nec exprobrat: & dabitur ei.

6 Sed postulet cum fide, nihil ambigens: nam qui ambigit, similis est fluctui maris qui ventis agitatur & jactatur.

7 Non enim existimet homo ille se quicquam accepturum à Domino:

8 *Ut qui sit* vir animo duplici, & inconstans in omnibus viis suis.

9 Porro frater qui est humilis conditionis, glorietur in sublimitate sua.

10 Qui vero dives est, in summissione sui: quoniam veluti flos herbæ præteribit.

11 Nam *ut* exortus est sol cum æstu, & arefecit herbam, & flos illius decidit, & speciosis decor ipsius periit: ita & dives in gressibus suis marcescet.

12 Beatus *est* vir qui explorationem tolerat: quoniam probus compertus, accipiet coronam vitæ, quam promisit Dominus iis qui ipsum diligunt.

13 Nemo cum exploratur, dicat, à Deo tentor: nam Deus tentari malis non potest, nec quenquam tentat.

14 Sed unusquisque tentatur, dum à propria cupiditate abstrahitur & inescatur.

15 Deinde

15 Deinde cupiditas, posteaquam concepit, parit peccatum: peccatum vero peractum gignit mortem.

16 Ne errate, fratres mei dilecti.

17 Omnis donatio bona, & omne integrum munus est superne, descendens à Patre luminum, apud quem non inest transmutatio, aut conversionis obumbratio.

18 *Is* quia voluit, progenuit nos sermone veritatis, ut essemus primitiæ quædam eorum quæ creavit.

19 Itaque, fratres mei dilecti, sit omnis homo celer ad audiendum, tardus ad loquendum, tardus ad iram.

20 Nam ira viri justitiam Dei non exsequitur.

21 Quapropter abjectis omnibus sordibus & excremento malitiæ, cum lenitate excipite insititium illum sermonem, qui potest servare animas vestras.

22 Effectores vero estote sermonis: nec estote auditores solum, falsò ratiocinando fallentes vosmetipsos.

23 Nam siquis auditor est sermonis, & non effector, is similis est viro consideranti faciem suam nativam in speculo.

24 Nam simulatque consideravit seipsum, abiit, & statim oblitus est qualis esset.

25 At is qui introspexerit in perfectam illam Legem libertatis, & permanserit *in ea*, quia non fuerit auditor obliviosus, sed effector operis, is *inquam* beatior erit in opere suo.

26 Siquis videtur religiosus esse inter vos, non frænans linguam suam, sed suum ipsius cor seducens, hujus vanus est cultus.

27 Religiosus autem cultus purus apud Deum & Patrem, hic est, invisere orphanos & viduas in afflictione ipsarum, & immaculatum sese servare à mundo.

CAP. II.

Prosopolepsia damnatur: lex regia commendatur; fides historica rejicitur, & operosa commendatur.

FRatres mei, ne cum acceptione faciei habere fidem Domini nostri Jesu Christi gloriosi.

2 Nam siquis in cœtum vestrum ingrediatur, aureum gestans annulum, veste splendidâ, ingrediatur autem & pauper cum sordida veste:

3 Et respexeritis ad eum qui vestem gerit splendidam, & dixeritis ei, Tu sede hic bene: pauperi vero dixeritis, Tu sta illic, aut sede hic subter scabellum meum:

4 Nonne discrimen feceritis apud vos, & facti fueritis judices male ratiocinantes?

5 Audite, fratres mei dilecti, nonne Deus elegit pauperes mundi hujus *ut fierent* divites fide, & hæredes regni quod promisit iis qui ipsum diligunt?

6 At vos contumeliâ affecistis pauperem: Nonne divites per tyrannidem opprimunt vos, & trahunt vos ad tribunalia?

7 Nonne blasphemant præclarum illud nomen à quo estis cognominati?

8 Quod si Legem regiam præstatis secundum Scripturam, Diliges proximum tuum ut teipsum, bene facitis:

9 Sin vero faciem respicitis, peccatum committitis, & redan-

gnimini a Lege ut transgressores.
10 Quisquis enim totam Legem observaverit, impegerit autem in uno, damnas factus est omnium.

11 Nam qui dixit, Ne mœcheris, dixit etiam, Ne occidas. Quod si non fueris mœchatus, occideris autem, factus es transgressor Legis.

12 Ita loquimini & ita facite, ut per legem libertatis judicandi.

13 Nam condemnatio absque misericordia *erit* ei qui non præstiterit misericordiam: & gloriatur misericordia adversus damnationem.

14 Quæ utilitas, fratres mei, si fidem dicat aliquis habere se, opera vero non habeat? num potest fides illa cum servare?

15 Quod si frater aut soror nudi fuerint, & destituti quotidiano victu:

16 Dicat autem eis aliquis vestrûm, Abite cum pace, calescite & saturamini: non tamen dederitis eis quæ sunt commoda corpori, quæ *erit* utilitas?

17 Ita quoque fides, si opera non habeat, mortua est per se.

18 Quinimo dicet aliquis, Tu fidem habes, & ego opera habeo: ostende mihi fidem tuam absque operibus tuis, & ego ostendam tibi ex operibus meis fidem meam.

19 Tu credis Deum unum esse: bene facis: dæmonia quoque *illud* credunt, sed horrescunt.

20 Vis autem scire, homo vane, fidem *quæ est* absque operibus mortuam esse?

21 Abrahamus pater ille noster nonne ex operibus justificatus est, cum obtulisset Isaac filium suum super altare?

22 Vides fidem adminiſtram fuisse operum ipsius, & ex operibus fidem ad finem perductam fuisse?

23 Itaque impleta est Scriptura quæ dicit, Credidit autem Abraham Deo, & imputatum est ei ad justitiam, & amicus Dei vocatus est.

24 Videtis igitur ex operibus justificari hominem, & non ex fide tantum?

25 Similiter autem etiam Rahaba illa meretrix annon ex operibus justificata est, cum excepisset nuncios illos, & alia via emisisset?

26 Nam sicut corpus absque spiritu mortuum est, ita & fides illa *quæ est* absque operibus mortua est.

CAP. III.

Commoda & incommoda linguæ, illiusque usus & abusus: item sapientia terrena & cælestis.

NEsciote multi doctores, fratres mei, cum sciatis fore ut gravius judicium auferamus.

2 In multis enim impingimus omnes. Siquis in sermone non impingit, hic perfectus est vir, ut qui possit freno moderari totum etiam corpus.

3 Ecce, equis frænа in ora immittimus, ut parent nobis, & totum corpus eorum circumagimus:

4 Ecce, naves quoque, cum tantæ sint, & a ventis fervis agitentur, circumaguntur a minimo gubernaculo quocunque impulsus rectoris voluerit:

5 Ita & lingua pusillum membrum est, & sese effert magnifice. Ecce, exiguus ignis quantam materiam incendit!

6 Et lingua flamma *est*, & mundus

mundus injustitiæ: ita, *inquam*, lingua constituta est inter membra nostra, maculans totum corpus, inflammans rotam genituræ nostræ, & inflammata à gehenna.

7 Omnis enim natura & ferarum & volucrum, serpentisque & marinorum, domatur & domita est à natura humana.

8 Linguam autem nullus hominum domare potest: malum est quod coercere non possis: plena *est* veneno mortifero.

9 Per ipsam benedicimus Deo & Patri, & per ipsam execramur homines ad similitudinem Dei factos.

10 Ex eodem ore procedit benedictio & maledictio. Non oportet, fratres mei, hæc ita fieri.

11 Num fons ex eodem foramine fundit dulcem & amaram *aquam*?

12 Num potest, fratres mei, ficus oleas edere, aut vitis ficus? ita fons salsam & dulcem aquam edere?

13 Quis sapiens & scientia præditus *est* inter vos? demonstret ex bona conversatione opera sua, cum lenitate sapientiæ.

14 Quod si invidiam amaram habetis, & irritationem in corde vestro, ne gloriamini, & ne mendaces estote adversus veritatem.

15 Non est *enim* ista sapientia superne descendens, sed terrestris, animalis, dæmoniaca.

16 Ubi enim invidia est & rixa, ibi inquieta vita & omne opus pravum.

17 Quæ autem superne *est* sapientia, primum quidem pura est, deinde pacifica, æqua, obsequens, plena misericordiæ & fructuum bonorum, absque disceptatione, & minime simulata.

18 Fructus autem justitiæ seritur cum pace iis qui dant operam paci.

CAP. IV.

Origo litium & pugnarum unde. Exhortatio ad animi submissionem, & purificationem & sanctissimi cognitionem.

UNde bella & pugnæ inter vos? nonne hinc, *nimirum* ex voluptatibus vestris, quæ militant in membris vestris?

2 Concupiscitis, & non habetis: invidetis & ardenter affectatis, nec potestis adipisci: pugnatis & bellatis, nec obtinetis, propterea quod non petitis.

3 Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis, ut in voluptates vestras insumatis.

4 Adulteri & adulteræ, nescitis amicitiam mundi, inimicitiam esse adversus Deum? Quicunque ergo voluerit amicus esse mundi, inimicus Dei constituitur.

5 An putatis Scripturam inaniter dicere, ad invidiam sentiri spiritus qui sedem posuit in nobis?

6 Sed majorem offert gratiam quia dicit, Deus superbis obsistit, summissis autem dat gratiam.

7 Subjicite igitur vos Deo, obsistite diabolo, & fugiet in vobis.

8 Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis: emundate manus vos peccatores, & purificate corda, vos duplices animo.

9 Sensus ærumnæ tangimini, & lugete, & flete, risus vester in luctum convertatur, & gaudium in mœrorem.

10 Summittite vos in conſpectu Domini, & exaltet vos.

11 Ne alii aliis obloquimini, fratres: qui obloquitur fratri, quique damnat fratrem ſuum, obloquitur Legi, & damnat Legem: quod ſi damnas Legem, non es obſervator Legis, ſed judex.

12 Unus eſt Legislator qui potest ſervare & perdere: tu quis es, qui damnas alium?

13 Age nunc qui dicitis, Hodie vel cras proficiſcemur in illam urbem, & agemus ibi annum unum, & mercabimur, & lucrabimur:

14 Qui ignoratis quid *futurum ſit* poſtridie: quæ eſt enim vita veſtra? vapor enim eſt ad exiguum *tempus* apparens, & deinde diſparens.

15 Pro eo quod dicere debuiſtis, Si Dominus voluerit, & vivamus, faciemus hoc aut illud.

16 Nunc autem gloriamini in jactantiis veſtris: omnis ejuſmodi gloriatio mala eſt.

17 Igitur qui noverit recte facere, nec facit, is peccato tenetur.

CAP. V.

Terret divites: hortatur ad patientiam, ſermonis ſimplicitatem, orationis vehementiam, & peccatorum confeſſionem.

AGE nunc, divites, flete, ejulantes ſuper ærumnis veſtris ſuperventuris.

2 Divitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, veſtimenta veſtra ſunt à tineis vorata:

3 Aurum & argentum veſtrum ærugine vitiatum eſt, & ærugo eorum teſtabitur adverſum vos, & exedet carnes veſtras velut ignis: theſaurum recondidiſtis in ultimos dies.

4 Ecce, merces operariorum qui meſſuerunt regiones veſtras, quæ fraudatus, clamat: & vociferationes eorum qui meſſuerunt in aures Domini Sabaoth introierunt.

5 In deliciis vixiſtis ſuper terram, & laſciviſtis: enutriſtis corda veſtra ut in die epuli.

6 Condemnaſtis, occidiſtis juſtum: & non obſiſtit vobis.

7 Patiente igitur animo eſtote, fratres, uſque ad Domini adventum. Ecce, agricola exſpectat pretioſum fructum terræ, patiente animo eum exſpectans, dum accipiat pluviam matutinam & ſerotinam.

8 Patientes eſtote & vos, & ſtabilite corda veſtra, quoniam adventus Domini appropinquat.

9 Ne ſuſpirate alius adverſus alium, fratres, ut ne condemnemini: ecce, judex ante fores aſtat.

10 Sumite, fratres mei, pro exemplari vexationis ac patientiæ, Prophetas qui locuti ſunt in nomine Domini.

11 Ecce, beatos prædicamus eos qui tolerantes ſunt: tolerantiam Job audiſtis, & finem Domini vidiſtis: nam abundat intima miſericordia Domini, & eſt miſerator.

12 Ante omnia vero, fratres mei, ne jurate, neque per cœlum, neque per terram, neque ullum aliud juramentum: ſit autem veſtrum Eia, eia, & Non, non: ne in condemnationem incidatis.

13 Æger eſt animo quiſpiam inter vos? oret: æquo animo eſt aliquis? pſallat.

14 Ægrotat aliquis inter vos? advocato presbyteros Eccleſiæ, & precentur pro eo, ungentes eum

eum oleo in nomine Domini.
15 Et preces fidei servabunt laborantem, erigetque eum Dominus: quod si peccata commiserit, remittentur ei.
16 Confitemini alii aliis offensas, & precamini alii pro aliis, ut sanemini: multum *enim* valet deprecatio justi efficax.
17 Elias homo erat iisdem quibus nos affectibus obnoxius, & ardentissime oravit ne plueret: & non pluit super terram annos tres & sex menses.
18 Et rursum oravit, & cœlum dedit pluviam, & terra produxit fructum suum.
19 Fratres, siquis inter vos aberravit à veritate, & converterit eum quispiam,
20 Sciat eum qui averterit peccatorem ab errore viæ suæ, servaturum animam à morte, & operturum multitudinem peccatorum.

Epistola PETRI Apostoli Catholica I.

CAP. I.

Gratias agit Deo de vocatione ad fidem, cujus probam, objectum, & mercedem indicat, de qua prophetæ vaticinati sunt. Exhortatur ut renunciantes mundo & priori vitæ se Deo conforment.

PEtrus Apostolus Jesu Christi, advenis dispersionis per Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiam, & Bithyniam:
2 Electis ex præcognitione Dei patris ad sanctificationem Spiritus, per obedientiam & aspersionem sanguinis Jesu Christi: gratia vobis & pax multiplicetur.
3 Benedictus *esto* Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui ex multa sua misericordia regenuit nos in spem vivam per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis,
4 *Id est*, ad hæreditatem quæ nec corrumpi potest, nec contaminari, nec marcescere, vobis in cœlis asservatam,
5 Qui patientiæ Dei præsidio custodimini per fidem, ad salutem paratam revelari præstituto tempore ultimo.
6 Qua in re exsultatis, paululum nunc (si oportet) in variis explorationibus tristitiâ affecti:
7 Ut experimentum fidei vestræ multo pretiosius *experimento* auri, quod perit, & tamen per ignem exploratur, inveniatur *vobis esse* laudi & honori & gloriæ, cum Jesus Christus revelabitur.
8 Quem cum non videritis, diligitis: in quem, nunc *eum* non videntes, tamen credentes, exsultatis gaudio ineffabili & glorioso.
9 Reportantes mercedem fidei vestræ, salutem animarum.
10 De qua salute, exquisierunt, & *quam* scrutati sunt Prophetæ, qui de *ventura* in vos gratia prophetarunt:
11 Scrutantes in quod aut quale tempus prænuncius ille qui in ipsis *erat* Spiritus Christi, declararet *eventuras* Christo perpessiones, & gloriam illas consecuturam.

12 Quibus

12 Quibus revelatum fuit, quia non sibi, sed nobis ea administrabant, quæ nunc annuntiata sunt vobis per eos, qui evangelizaverunt vobis Spiritu sancto misso de cœlo, in quæ desiderant Angeli prospicere.

13 Propterea succincti lumbis mentis vestræ, sobrii, perfecte sperate in eam, quæ affertur vobis, gratiam in revelatione Jesu Christi.

14 Ut filii obedientiæ, non configurati pristinis voluptatibus in ignorantia vestra,

15 sed secundum eum, qui vocavit vos sanctum, et ipsi sancti in omni conversatione sitis.

16 Propterea quia scriptum est: Sancti eritis, quia ego sanctus sum.

17 Et si patrem invocatis eum, qui sine personarum acceptione judicat secundum unius cujusque opus, in timore peregrinationis vestræ tempus conversamini.

18 Scientes quod non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis,

19 sed pretioso sanguine, quasi agni immaculati et incontaminati Christi,

20 præcogniti quidem ante jacta mundi fundamenta, manifestati autem novissimis temporibus propter vos,

21 qui per eum fidelis in Deum, qui suscitavit eum a mortuis, et gloriam ei dedit, ut fides ac spes vestra sit in Deo.

22 Animas vestras castificantes in obedientia caritatis, in fraternum minime simulatum, ex puro corde invicem diligite intense,

23 renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili, per verbum Dei vivi et permanentis in æternum.

24 Propter omnis caro sicut fœnum, et omnis gloria ejus tanquam flos fœni: exaruit fœnum, et flos ejus decidit.

25 Verbum autem Domini manet in æternum. Hoc est autem verbum, quod evangelizatum est vobis.

CAP. II.

Exhortatur ad successionem in Christo, qui lapis angularis, electus et pretiosus, a quo concupiscentiis carnis abstinendum, superioribus obtemperandum, et afflictiones ad imitationem Christi ferendæ.

1 Proinde deposita omni malitia, et omni dolo, et simulationibus, et invidiis, et omnibus obtrectationibus,

2 sicut modo geniti infantes, rationabile sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem,

3 si tamen gustastis quoniam dulcis est Dominus.

4 Ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, apud Deum autem electum et pretiosum,

5 et ipsi tanquam lapides vivi ædificamini domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias acceptabiles Deo per Jesum Christum.

6 Quapropter etiam continetur in Scriptura: Ecce statuo in Sion lapidem angularem, electum, pretiosum: et qui credit in eum, non confundetur.

7 Vobis

7 Vobis igitur est honori qui creditis: non obedientibus autem, lapis quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est caput anguli, & lapis ad quem impingitur, & petra offendiculi.

8 *Nempe* iis qui impingunt non parendo Sermoni, immorigeri, ad quod etiam constituti fuerant.

9 Vos autem *estis* genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus quem *sibi Deus* ut proprium vendicat: ut virtutes prædicetis illius qui vos vocavit è tenebris in admirabilem suam lucem.

10 Qui quondam *eratis* non populus, nunc *estis* populus Dei: qui non donati misericordiâ, nunc estis misericordiâ donati.

11 Dilecti, precor ut tanquam inquilini & advenæ abstineatis à carnalibus cupiditatibus, quæ militant adversus animam:

12 Conversationem vestram retinentes honestam inter Gentes: ut pro eo quod obtrectant vobis ut facinorosis, ex bonis operibus *quæ* conspexerint glorificent Deum in die visitationis.

13 Proinde subjecti estote cuivis humanæ ordinationi propter Dominum: sive regi, ut supereminenti:

14 Sive præsidibus, ut qui per eum mittantur tum ad ultionem facinorosorum, tum ad laudem bene agentium.

15 Quoniam ita est voluntas Dei, ut bene agendo os obstruatis insipientium hominum ignorantiæ,

16 Ut liberi, ac non velati malitiæ velamen habentes libertatem, sed ut servi Dei.

17 Omnes honorate. Fraternitatem diligite. Deum timete. Regem honorate.

18 Servi, subditi estote cum omni timore dominis non solum bonis & æquis, sed etiam pravis.

19 Hoc enim *est* gratum, si quis propter conscientiam Dei, sustinet molestias, injuste afflictus.

20 Quæ enim est gloria, si peccantes & colaphis cæsi, sustineratis? sed si bene agentes, & *tamen* tolerantes estis, *est* hoc vobis gratiæ apud Deum.

21 Nam ad hoc etiam vocati estis, quoniam & Christus passus est pro nobis, relinquens nobis exemplar, ut subsequamini vestigia ipsius.

22 Qui non peccavit, nec inventus fuit dolus in ore ejus.

23 Qui convitiis affectus, non vicissim convitiabatur, cum pateretur, non minabatur: sed committebat *causam suam* ei qui juste judicat.

24 Qui peccata nostra ipsemet sursum tulit in corpore suo supra lignum illud, ut peccatis mortui, justitiæ viveremus: cujus vibicibus sanati estis.

25 Nam eratis velut oves errantes: sed nunc convertistis vos ad pastorem & curatorem animarum vestrarum.

CAP. III.

Instructio ad mulieres, & in genere ad omnes de colenda charitate, de patienter toleranda in carne afflictione, ut spiritus salvetur

1 Similiter uxores sese subjiciant suis viris: ut etiam si qui non obediunt Sermoni, per uxorum conversationem absque sermone lucrifiant,

2 Ubi spectarint puram vestram conversationem cum timore conjunctam.

3 Qua-

3 Quarum ornatus non ſit externus ille in nodis capillorum, & circumpoſito auro, vel pallionum amictu:

4 Sed occultus ille cordis homo, *ſitus* in ſinceritate lenis ac quieti ſpiritus, qui eſt in conſpectu Dei pretioſus.

5 Ita enim olim & ſanctæ illæ mulieres quæ ſperabant in Deum, ornabant ſeſe, ſubjectæ ſuis viris:

6 Sicut Sara obedivit Abrahæ, dominum eum vocans: cujus factæ eſtis filiæ, dum bene agitis nec timeatis ullam conſternationem.

7 Viri ſimiliter cohabitent ut ſcientis decet, vaſi muliebri ut infirmiori tribuentes honorem, utpote cohæredes *ſitis* gratiæ vitæ, ne interrumpantur orationes veſtræ.

8 Denique omnes *eſtote* concordes, mutuo moleſtiarum ſenſu affecti, fraternæ prædili charitate, ad intimam miſericordiam proni, comes:

9 Non reddentes malum pro malo, aut convitium pro convitio, ſed contra, benedicentes: ut qui ſclatis vos ad hoc vocatos eſſe ut benedictionem hæreditario jure obtineatis.

10 Qui enim vult vitam diligere, & videre dies bonos, deſiſtere faciat linguam ſuam à malo, & labia ſua, ne loquantur dolum:

11 Declinet à malo, & faciat quod bonum eſt: quærat pacem, & ſectetur eam.

12 Nam oculi Domini *ſunt intenti* in juſtos, & aures ejus ad deprecationem eorum: vultus vero Domini adverſum eos qui faciunt mala.

13 Et quis eſt qui male accipiat vos ſi bonarum rerum æmulatores fueritis?

14 Sed & ſi *quid* patimini propter juſtitiam, beati *tamen eſtis*. Cæterum metu eorum ne metuite, neque turbamini: ſed ſanctificate Dominum Deum in cordibus veſtris.

15 Eſtote vero ſemper parati ad reſpondendum cum lenitate & timore cuivis petenti à vobis rationem ejus quæ in vobis eſt ſpei, conſcientiam retinentes bonam.

16 Ut pro eo quod obloquuntur vobis tanquam nocentibus, pudeſiant qui inceſſunt veſtram illam in Chriſto bonam converſationem.

17 Melius enim *eſt* ut bene agentes, ſi ita velit Dei voluntas, *aliquid* patiamini, quam male agentes:

18 Nam & Chriſtus ſemel pro peccatis paſſus fuit, juſtus pro injuſtis: ut nos ad Deum adduceret, mortuus quidem affectus carne, vivificatus autem ſpiritu.

19 Per quem etiam ſpiritibus qui *ſunt* in carcere prodiens prædicavit,

20 Qui olim non paruerunt *ſermoni*, cum ſemel expectabat ille Dei patiens animus in diebus Noe, cum conſtrueretur arca, in qua paucæ (id eſt octo) animæ ſervatæ ſunt in aqua.

21 Cui *rei* nunc reſpondens exemplar Baptiſmi nos quoque ſervat (non quo carnis ſordes abjiciuntur, ſed interrogatio bonæ conſcientiæ apud Deum per reſurrectionem Jeſu Chriſti,

22 Qui eſt ad dexteram Dei, profectus in cœlum, ſubjectis ipſi Angelis & potestatibus ac virtutibus.

CAP.

CAP. IV.

Cum Christo mortuos hortatur, ut præterita devitent peccata: & novitate vitæ ambulantes, gaudeant se consortes afflictionum Christi factos, tanquam qui gloriæ ipsius consortes etiam sient.

CUM igitur Christus passus sit pro nobis carne, vos quoque eadem cogitatione armamini, *nempe* quod qui passus est in carne, desitit à peccato,

2 Ut non amplius cupiditatibus hominum, sed voluntati Dei, quod in carne reliquum est temporis vivat.

3 Sufficit enim nobis præteritum vitæ tempus, quod quæ libebat Gentibus patraverimus, cum incessimus in lasciviis, cupiditatibus, vinolentiis, comessationibus, compotationibus, & nefariis simulacrorum cultibus.

4 Quamobrem *illi*, non concurrentibus vobis ad eandem luxus profusionem, peregrinari sibi videntur, blasphemantes:

5 Qui reddituri sunt rationem ei qui paratus est ad judicandum vivos & mortuos.

6 Nam idcirco mortuis quoque prædicatum fuit Evangelium, ut damnarentur quidem secundum homines, *id est* carne; viverent autem secundum Deum, *id est*, Spiritu.

7 Omnium autem finis imminet. Estote igitur temperantes, & vigilate ad orandum.

8 Ante omnia vero charitatem alii in alios intensam habentes; nam charitas operit multitudinem peccatorum.

9 Hospitales *estote* alii erga alios, absque murmurationibus,

10 Prout quisque accepit donum, *ita* alter alteri illud subministrantes, ut boni dispensatores variæ Dei gratiæ.

11 Si quis loquitur, *loquatur* ut eloquia Dei; si quis ministrat, *ministret* tanquam ex virtute quas suppeditat Deus: ut in omnibus glorificetur Deus per Jesum Christum; cui est gloria & robur in secula seculorum. Amen.

12 Dilectissime, tanquam peregrini exploratione illa per ignem quæ fit in vobis ad vestri experimentum, percellimini, ut si peregrinum aliquid vobis accideret:

13 Imo in eo quod consortes estis afflictionum Christi, gaudete: ut & cum revelabitur gloria ipsius gaudeatis exsultantes.

14 Si maledictis afficimini in nomine Christi, beati *estis*: quoniam & ille gloriæ, & ille Dei Spiritus super vos requiescit; *qui* quod ad illos quidem attinet, blasphematur, quod ad vos autem, glorificatur.

15 Non enim quispiam vestrum *aliquid* patiatur ut homicida, aut fur, aut malefactor, aut alieni appetens:

16 Si vero ut Christianus, ne pudefiat, sed glorificet Deum in hac parte.

17 Nam tempus illud opportunum *advenit* ut incipiat judicium à domo Dei: quod si primum *incipit* à nobis, quis erit finis eorum qui non obediunt Evangelio Dei?

18 Et, si justus vix servatur, impius & peccator ubi comparebit?

19 Itaque etiam illi qui ex voluntate Dei *aliquid* patiuntur, deponant *apud eum* ut fidum conditorem suas *ipsorum* animas cum bene agendi studio.

CAP.

CAP. V.

Officia pastorum & auditorum in Ecclesia.

PResbyteros qui inter vos sunt, precor ego unà presbyter, ac testis afflictionum Christi, atque idem gloriæ patefaciendæ consors,

2 Pascite Dei gregem qui penes vos est, illius inspectioni vacantes, non coactè, sed libenter; non turpiter affectantes lucrum, sed promto animo.

3 Neque ut dominantes cleris, sed ut qui sitis exemplaria gregis.

4 Et cum conspicuus factus fueris ille pastorum princeps, reportabitis amarantinum illam gloriæ coronam.

5 Similiter juniores subjecti estote senioribus: & omnes vicissim subjicimini. Summissione animi estote intus ornati: nam Deus superbis obsistit, summissis autem dat gratiam.

6 Summittite vos igitur robustæ manui Dei, ut vos tempore præstituto extollat:

7 Omni solicitudine vestra in eum conjecta: nam illi cura est de vobis.

8 Sobrii estote & vigilate: nam adversarius ille vester diabolus, ut leo rugiens, obambulat, quærens quem absorbeat.

9 Cui obsistite firmi per fidem, ut qui noveritis easdem afflictiones à vestra quæ in mundo est fraternitate peragi.

10 Cæterum Deus omnis gratiæ *autor*, qui vocavit vos ad æternam suam gloriam in Christo Jesu, paulisper *aliquid* passos, *is inquam* compingat vos, stabiliat, roboret, fundet.

11 Ipsi gloria & robur in secula seculorum. Amen.

12 Per Sylvanum vobis fidum fratrem, paucis, ut puto, scripsi, adhortans *vos*, & testificans hanc esse veram gratiam Dei in qua statis.

13 Salutat vos ea quæ est in Babylone vobiscum electa *Ecclesia*, & Marcus filius meus.

14 Salutate alii alios charitatis osculo. Pax vobis omnibus qui estis in Christo Jesu. Amen.

Epistola PETRI Apostoli Catholica II.

CAP. I.

Propositu spei excellentia ad introitum in regnum Dei hortatur; & brevi moriturus doctrinam Christi ex voce Patris, & prophetarum scriptis confirmat

SImeon Petrus servus & Apostolus Jesu Christi, æque pretiosam fidem nobiscum sortitis per justitiam Dei nostri & servatoris Jesu Christi:

2 Gratia vobis & pax multiplicetur in agnitione Dei, & Jesu Domini nostri:

3 Prout divina vis ipsius omnia nobis donavit quæ ad vitam & pietatem *pertinent*, per agnitionem illius qui vocavit nos ad gloriam ac virtutem:

4 Ex eo quod maxima illa nobis ac pretiosa promissa donavit, ut per hæc efficeremini divinæ consortes naturæ, elapsi ex

ex corruptione quæ est in mundo per cupiditatem.

5 Ad hoc ipsum vero *vos* omni præterea, collato studio, adjicite fidei vestræ virtutem, virtuti vero notitiam.

6 Cognitioni vero continentiam, continentiæ vero tolerantiam, tolerantiæ vero pietatem.

7 Pietati vero fraternum amorem, fraterno autem amori charitatem.

8 Hæc enim si vobis adsint, & abundent, non inertes vos nec infructuosos efficient in Domini nostri Jesu Christi ignitione.

9 Nam cui hæc non adsunt, is cæcus est, nihil procul cernens, oblitus sese à veteribus peccatis suis, fuisse purificatum.

10 Quapropter, fratres, potius studete vocationem & electionem vestram firmam efficere: hæc enim si feceritis, nunquam impingetis.

11 Ita enim ample subministrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini nostri & servatoris Jesu Christi.

12 Quapropter non negligam vos de istis semper commonefacere, quamvis peritos & stabilitos in præsente veritate.

13 Justum autem duco quamdiu sum in hoc tabernaculo, expergefacere vos per submonitionem.

14 Cum sciam cito futurum ut deponam tabernaculum meum, sicut Dominus noster Jesus Christus declaravit mihi.

15 Sed & studebo subinde ut vos possitis post exitum meum facere horum mentionem.

16 Non enim arte compositas fabulas secuti, notam vobis fecimus Domini nostri Jesu Christi potentiam & adventum: sed ut qui oculis nostris aspeximus illius majestatem.

17 Acceperat enim à Deo Patre honorem & gloriam, voce ad eum delata hujusmodi à magnifica illa gloria. Hic est filius ille meus, dilectus me, in quo acquiesco.

18 Et hanc vocem nos audivimus è cœlo delatam, cum essemus una cum eo in monte illo sancto.

19 Et habemus firmissimum illum sermonem propheticum: quem bene facitis quod attendatis, velut lucernam splendentem in obscuro loco, usquedum dies illucesceret, & lucifer exoriretur in cordibus vestris.

20 Si illud primum noveritis, nullam prophetiam Scripturæ, esse propriæ explicationis.

21 Non enim ipsius hominis allata est olim prophetia, sed acti à Spiritu sancto locuti sunt sancti Dei homines.

CAP. II.

Vaticinium de falsorum doctorum multitudine, indole, artibus, & pœna.

FUerunt autem etiam pseudoprophetæ in populo, ut etiam inter vos erunt falsi doctores, qui subintroducent hæreses exitiales, etiam dominum qui illos mercatus est abnegantes, accersentes sibiipsis celerem perniciem.

2 Et multi sequentur eorum exitia, per quos viæ veritatis blasphemabitur.

3 Et per avaritiam fictis sermonibus vos negotiabuntur, quibus damnatio jam olim non otiatur, & quorum exitium non dormitat.

4 Nam si Deus Angelis qui peccaverunt non pepercit, sed in tartarum detrusos, catenis caliginis tradidit, damnationi asservatos:

5 Et prisco mundo non pepercit, sed octavum Noe justitiæ præconem custodivit, diluvio in mundum impiorum inducto:

6 Et civitates Sodomorum ac Gomorrhæ in cinerem redactas subversione damnavit, constituitque ut essent exemplar impie victuris:

7 Et justum Lot lasciva nefariorum conversatione fatigatum eruit.

8 ℣ Justus enim ille, cum habitaret inter eos, indies animam justam sceleratis *illorum* factis, & videndo & audiendo exercitabat)

9 Novit Dominus pios è tentatione eripere, injustos autem in diem judicii pœnas dantes asservare.

10 Maxime vero eos qui carnem sequentes, in cupiditate pollutionis incedunt, & dominatum contemnunt, *qui, inquam, ut sunt* audaces & sibi placentes, non horrent dignitates probris incessere.

11 Cum ipsi Angeli qui sunt robore ac potentiâ majores, non ferant adversus eos apud Dominum maledictionis judicium.

12 At isti, veluti animantia rationis expertia, quæ naturali impetu feruntur, facta ad eum finem ut capta intereant, ea vituperantes quæ ignorant, suâ ipsorum corruptelâ interibunt:

13 Reportaturi mercedem injustitiæ, ut qui voluptatem diurnum luxum ducant, labes ac maculæ, seductionibus suis se oblectantes, dum vobiscum epulantur,

14 Oculos habentes plenos adulterii, & qui à peccando cessare nesciant, inescantes animas instabiles, cor habentes ad avaritiam exercitatum, exsecrandi homines:

15 Qui derelictâ rectâ viâ aberrarunt, secuti viam Balaam *filii* Bosor, qui mercedem injustitiæ amavit.

16 Sed redargutionem suæ transgressionis habuit: *nam* subjugis asina muta, humana voce loquta, inhibuit illius Prophetæ dementiam.

17 Isti sunt fontes aquâ carentes, nebulæ à turbine agitatæ, quibus caligo tenebrarum in æternum servata est.

18 Nam summæ vanitatis plena loquendo, inescant per carnis cupiditates & lasciviis alios, qui vere effugerant eos qui in errore versantur:

19 Libertatem eis pollicendo, cum ipsi servi sint corruptelæ: siquidem à quo quis superatus est, huic etiam est mancipatus.

20 Nam si postquam pollutiones mundi per agnitionem Domini & Servatoris Jesu Christi effugerint, his rursum implicati superentur, facta est ultima eorum conditio deterior priore.

21 Melius enim fuisset eis non cognovisse viam justitiæ, quam cognitâ *illâ*, regredi à sancto præcepto sibi tradito.

22 Sed accidit eis quod vero proverbio dici solet, Canis reversus est ad suum ipsius vomitum, &, Sus lota, ad volutabrum cœni.

CAP. III.

Adventus ad Christi judicium: mundi

mundi παλιγγενεσία : *judicium Epicureorum hac de re* : *præparatio ad illum diem.*

HAsce jam alteras vobis literas scribo, dilecti, quibus sinceram mentem vestram per submonitionem expergefacio :

2 Ut memores sitis verborum quæ prædicta sunt à sanctis Prophetis, & præcepti illius *dati* nobis Apostolis Domini & Servatoris :

3 Illud primum scientes, venturos extremis diebus irrisores, in suis ipsorum cupiditatibus incedentes :

4 Et dicentes, Ubi est pollicitatio adventus ejus ? nam ex quo *die* Patres obdormierunt, omnia ita permanent ab initio creationis.

5 Illud enim volentes ipsos fugit, cœlos jam olim extitisse per Dei sermonem, & terram ex aqua & in aqua consistentem.

6 Per quæ is qui tum erat mundus, aquâ inundatus periit.

7 Qui vero nunc *sunt* cœli ac terra, eodem sermone recondi-ti, asservantur igni in diem damnationis & exitii impiorum hominum.

8 Unum autem hoc ne vos fugiat, dilecti, unum diem apud Dominum *perinde esse* ut mille annos, & mille annos ut diem unum.

9 Non tardat Dominus promissionem (ut nonnulli tarditatem *hanc esse* ducunt) sed patiente est in nos animo, nolens ullos perire, sed omnes ad resipiscentiam tendere.

10 Veniet autem dies ille Domini, sicut fur *venit* noctu, quo *die* cœli cum stridore præteribunt, elementa vero æstuantia solventur, terraque & quæ in ea sunt opera exurentur.

11 Cum igitur hæc omnia dissolvenda sint, quales oportet esse vos in sanctis conversationibus & pietatis officiis,

12 Exspectantes & properantes *ad* adventum diei Dei, in quo cœli conflagrantes solventur, & elementa æstuantia liquescent ?

13 Sed cœlos novos ac terram novam secundum promissum ejus exspectamus, in quibus justitia inhabitat.

14 Quapropter, dilecti, cum hæc exspectetis, studete ut incontaminati & inculpabiles ab eo inveniamini cum pace :

15 Dominique nostri patientem animum, salutem docite, sicut & charus frater noster Paulus pro sibi data sapientia scripsit vobis :

16 Ut in omnibus fere epistolis, loquens de iis, in quibus sunt nonnulla difficilia intellectu, quæ indocti paruntque stabiles detorquent, ut & reliquas Scripturas, suo ipsorum exitio.

17 Vos igitur, dilecti, *horum* præscii cum sitis, cavete ne illorum nefariorum errore cum illis abducti, excidatis à propria stabilitate.

18 Sed crescite in gratia & notitia Domini nostri & Servatoris Jesu Christi : cui gloria & nunc & ad tempus sempiternum. Amen.

Epiſtola JOANNIS Apoſtoli Catholica Prima.

CAP. I.

Verbi annunciatio apoſtolica: communio cum Chriſto: ſanguis Chriſti λύτρον καὶ λυτρόν: confeſſio peccatoris.

QUod erat à principio, quod audivimus, quod vidimus oculis noſtris, quod ſpectavimus, & manus noſtræ contrectarunt de Sermone illo vitæ:

2 (Nam vita illa conſpicua facta eſt: & illam vidimus, & teſtamur, & annunciamus vobis vitam illam æternam quæ erat apud Patrem, & conſpicua facta eſt nobis)

3 Quod, *inquam*, vidimus & audivimus, id renunciamus vobis, ut & vos communionem habeatis nobiſcum: & communio noſtra *ſit* cum Patre & cum Filio ejus Jeſu Chriſto.

4 Et hæc ſcribimus vobis ut gaudium veſtrum ſit plenum.

5 Hic eſt igitur nuncius ille quem audivimus ex ipſo, & renunciamus vobis, Deum lucem eſſe, nec tenebras in eo eſſe ullas.

6 Si dixerimus nos communionem habere cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, nec ſincere agimus.

7 Quod ſi in luce ambulamus, ſicut ipſe eſt in luce, communionem habemus cum eo mutuam, & ſanguis Jeſu Chriſti filii ejus purificat nos ab omni peccato.

8 Si dixerimus nos peccatum non habere, noſipſos fallimus, & veritas in nobis non eſt.

9 Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & juſtus, ut remittat nobis peccata & mundet nos ab omni injuſtitia.

10 Si dixerimus nos non peccaſſe, mendacem facimus eum, & ſermo ejus non eſt in nobis.

CAP. II.

Chriſti meritum catholicum: vita Chriſtiana: unctio Spiritus: doctrina Antichriſti.

FIlioli mei, hæc ſcribo vobis, ut ne peccetis. Quod ſiquis peccarit, advocatum apud Patrem habemus, Jeſum Chriſtum juſtum.

2 Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris: nec pro noſtris ſolum, ſed etiam pro totius mundi *peccatis*.

3 Et per hoc ſcimus quod ipſum novimus, ſi præcepta ipſius obſervemus.

4 Qui dicit, novi eum, & præcepta ejus non obſervat, mendax eſt, & in eo veritas non eſt:

5 Qui autem obſervat ſermonem ejus, vere in hoc charitas Dei adimpleta eſt: per hoc ſcimus nos in ipſo eſſe.

6 Qui dicit ſe in eo habitare, debet, ſicut ille ambulavit, ita & ipſe ambulare.

7 Fratres, non novum præceptum ſcribo vobis, ſed præceptum vetus, quod *videlicet* habuiſtis *jam inde* à principio. Vetus hoc præceptum, ſermo ille eſt quem audiviſtis *jam inde* à principio.

8 E contrario præceptum novum ſcribo vobis, id quod verum eſt in ipſo, & in vobis: quia tenebræ præterevunt, & vera illa lux jam lucet.

9 Qui dicit ſe in luce eſſe, & fratrem ſuum odit, in tenebris eſt uſque adhuc.

10 Qui diligit fratrem ſuum, in luce manet, & offendiculum in eo non eſt:

11 Qui autem odit fratrem ſuum, in tenebris eſt, & in tenebris ambulat, & neſcit quo eat, quia tenebræ oculos ipſius obcæcarunt.

12 Scribo vobis, filioli, quoniam remiſſa ſunt vobis peccata propter nomen ejus.

13 Scribo vobis, patres, quoniam noſtis eum qui à principio eſt. Scribo vobis, adoleſcentes, quoniam malignum illum viciſtis.

14 Scribo vobis, pueruli, quoniam noſtis Patrem. Scripſi vobis, patres, quoniam noſtis eum qui *eſt* à principio. Scripſi vobis, adoleſcentes, quia fortes eſtis, & verbum Dei habitat in vobis, & illum malum viciſtis.

15 Ne diligite mundum, neque ea quæ in mundo ſunt: ſiquis diligit mundum, non eſt charitas Patris in eo.

16 Quoniam quicquid eſt in mundo, cupiditas carnis, & libido oculorum, & faſtus vitæ, non eſt ex Patre, ſed ex mundo eſt.

17 Porro mundus præterit, & cupiditas ipſius: qui vero præſtat voluntatem Dei, manet in æternum.

18 Pueruli, ultimum tempus adeſt: & ſicut audiviſtis antichriſtum venturum, etiam nunc antichriſti multi cæperunt eſſe: unde ſcimus ultimum tempus adeſſe.

19 E nobis egreſſi ſunt, ſed non erant ex nobis: nam ſi fuiſſent ex nobis, manſiſſent utique nobiſcum: ſed *egreſſi ſunt ex nobis* ut manifeſtum fieret non omnes eſſe ex nobis.

20 At vos unctionem habetis à Sancto illo *profectam*, & noſtis omnia.

21 Non ſcripſi vobis *idcirco* quod veritatem neſciatis, ſed quoniam eam ſcitis, & nullum mendacium eſſe ex veritate.

22 Quis eſt mendax, niſi qui negat Jeſum eſſe Chriſtum illum? hic eſt antichriſtus, qui negat Patrem & Filium.

23 Quiſquis negat Filium, nec Patrem habet: qui profitetur Filium, etiam Patrem habet.

24 Quod igitur audiviſtis à principio, in vobis maneat: ſi in vobis manſerit quod audiviſtis à principio, vos quoque in Filio & Patre manebitis.

25 Hæc autem illa eſt promiſſio quam ipſe pollicitus eſt nobis, *nempe* vita illa æterna.

26 Hæc ſcripſi vobis de iis qui ſeducunt vos.

27 Sed unctio quam vos accepiſtis ab eo, manet in vobis: nec neceſſe habetis à quoquam doceri vos: verum ſicut eadem unctio docet vos de omnibus, *que* & verax eſt, & non mendax: & ſicut docuit vos, manebitis in eo.

28 Nunc igitur, filioli, manete in eo: ut cum conſpicuus factus fuerit, habeamus fiduciam, neque pudeamus coram eo in ipſius adventu.

29 Si ſcitis eum juſtum eſſe, noſtis, quicunque exercet juſtitiam, ex ipſo natum eſſe.

CAP. III.

Gratia adoptionis : charitas filiorum Dei ſymbolum : Chriſti dilectio erga nos : preces conſcientiæ indemnis placent.

VIdete qualem charitatem dedit nobis Pater, *nempe* ut filii Dei vocemur : propterea mundus non novit nos quia non novit eum.

2 Dilecti, nunc filii Dei ſumus, ſed nondum manifeſtum factum eſt quod erimus : ſcimus autem fore ut cum ipſe manifeſtus factus fuerit, ſimiles ei ſimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt.

3 Et quiſquis habet hanc ſpem in eo *ſitam*, purum ſe conſervat, ſicut & ille purus eſt.

4 Quiſquis dat operam peccato etiam Legem tranſgreditur : nam peccatum eſt quod ſit contra Legem.

5 Et ſcitis illum patefactum eſſe ut peccata noſtra tolleret, & peccatum in eo non eſſe.

6 Quiſquis in eo manet, non peccat : quiſquis peccat non vidit eum, neque novit eum.

7 Filioli, nemo vos ſeducat : qui exercet juſtitiam, juſtus eſt, ſicut ille juſtus eſt.

8 Qui dat operam peccato, ex diabolo eſt : quoniam à principio diabolus peccat. Ad hoc conſpicuus factus eſt Filius Dei ut diſſolvat opera diaboli.

9 Quiſquis natus eſt ex Deo, peccato non dat operam : quoniam ſemen ipſius in eo manet : nec poteſt peccare, eo quod ex Deo natus eſt.

10 Per hoc manifeſti ſunt filii Dei, & filii diaboli : quiſquis non dat operam juſtitiæ, non eſt ex Deo, & qui non diligit fratrem ſuum.

11 Quoniam hæc eſt denunciatio quam audiviſtis à principio, ut diligamus alii alios.

12 Non ſicuti Cain, *qui* ex illo Maligno erat, & mactavit fratrem ſuum. Cujus autem rei gratiâ occidit eum ? quia opera ejus mala erant, fratris autem ejus juſta.

13 Ne miramini, fratres mei, ſi odit vos mundus.

14 Nos ſcimus nos tranſlatos eſſe ex morte ad vitam, quia diligimus fratres : qui non diligit fratrem, manet in morte.

15 Quiſquis odit fratrem ſuum, homicida eſt : & noſtis nullum homicidam habere vitam æternam in ſe manentem.

16 Per hoc novimus charitatem Dei, quod ille animam ſuam pro nobis depoſuit : nos igitur debemus pro fratribus animas ponere.

17 Qui vero habuerit mundanum victum, & viderit fratrem ſuum cui aliquo ſit opus, & clauſerit viſcera ſua coram eo, quomodo charitas Dei manet in eo ?

18 Filioli mei, ne diligamus verbo neque linguâ *ſolum*, ſed facto & veritate.

19 Et per hoc cognoſcimus nos ex veritate eſſe, & coram ipſo ſecura reddemus corda noſtra.

20 Nam ſi nos condemnet cor noſtrum, nempe potentior eſt Deus corde noſtro, & novit omnia.

21 Dilecti, ſi cor noſtrum nos non condemnet, libertatem *loquendi* habemus apud Deum.

22 Et

22 Et quicquid petierimus, accipimus ab eo; quoniam præcepta ejus observamus, & quæ in ipsius conspectu placent facimus.

23 Hoc est igitur ejus præceptum, ut credamus nomini Filii ejus Jesu Christi, & diligamus alii alios, sicut præcepit nobis.

24 Nam qui observat ejus præcepta, in eo habitat, & ipse in eo: & per hoc novimus eum habitare in nobis, *nempe*, ex Spiritu quem nobis dedit.

CAP. IV.

Spiritus sunt probandi: notæ veræ & falsæ doctrinæ: character piorum & impiorum.

DIlecti, ne cuivis spiritui credite, sed probate spiritus an ex Deo sint: nam multi pseudoprophetæ venerunt in mundum.

2 Ex hoc cognoscite Dei Spiritum: quicunque spiritus profitetur Jesum Christum in carnem venisse, ex Deo est.

3 At quicunque spiritus non profitetur Jesum Christum in carnem venisse, ex Deo non est: sed hic est ille *spiritus* Antichristi, quem audistis venturum fuisse, & *qui* jam nunc in mundo est.

4 Vos ex Deo estis, filioli, & vicistis eos: quoniam major est qui est in vobis quam qui in mundo est.

5 Ipsi è mundo sunt, ideo mundana loquuntur, & mundus eos audit.

6 Nos ex Deo sumus: qui novit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos: ex hoc cognoscimus spiritum veritatis & spiritum erroris.

7 Dilecti, diligamus alii alios: nam charitas ex Deo est: quisquis diligit, ex Deo natus est, & novit Deum.

8 Qui non diligit, non novit Deum: nam Deus est charitas.

9 Per hoc manifesta facta est charitas Dei in nos, quod Filium illum suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum.

10 In hoc est charitas, non quod nos dilexerimus Deum, sed quod ipse dilexerit nos, & miserit Filium suum ut esset propitiatio pro peccatis nostris.

11 Dilecti, si Deus nos ita dilexit, debemus & nos alii alios diligere.

12 Deum nemo conspexit unquam. Si diligamus alii alios, Deus in nobis habitat, & charitas ejus adimpleta est in nobis.

13 Per hoc cognoscimus nos in eo habitare, & ipsum in nobis, quod de Spiritu suo dedit nobis.

14 Nos vero spectavimus & testamur Patrem misisse Filium qui esset servator mundi.

15 Quisquis professus fuerit Jesum esse Filium Dei, Deus in eo habitat, & ipse in Deo.

16 Et nos cognovimus & credidimus charitatem quam habet Deus erga nos. Deus Charitas est: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

17 Per hoc adimpletur charitas nobiscum ut fiduciam habeamus in die judicii, quod qualis ille est, *tales* & nos sumus in hoc mundo.

18 Metus non est in charitate, sed integra charitas foras ejicit metum: quoniam metus cruciatum habet, qui autem metuit,

tuit, non est consummatus charitate.

19 Nos diligimus eum, quoniam ipse prior dilexit nos.

20 Siquis dixerit, Diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem vidit, Deum quem non vidit, quomodo potest diligere?

21 Et hoc præceptum habemus ab eo, ut qui diligit Deum, diligat etiam & fratrem suum.

CAP. V.

Characteres Regenitorum, tres testes in cælo, totidem in terra; peccatum irremissibile & remissibile.

QUisquis credit Jesum esse Christum illum, ex Deo genitus est: & quisquis diligit eum qui genuit, diligit etiam eum qui ex eo genitus est.

2 Per hoc cognoscimus nos diligere filios Dei, cum Deum diligimus, & præcepta ejus observamus.

3 Hæc est enim charitas Dei, ut præcepta ejus observemus: & præcepta ejus gravia non sunt.

4 Quoniam quicquid natum est ex Deo, vincit mundum: & hæc est victoria quæ vicit mundum, *nempe* fides nostra.

5 Quis est qui vincit mundum, nisi qui credit Jesum esse Filium Dei?

6 Hic ille est qui venit per aquam & sanguinem, *nempe* Jesus Christus: non per aquam solum, sed per aquam & sanguinem: & spiritus is est qui testificatur Spiritum veritatem esse.

7 Nam tres sunt qui testificantur in cœlo, Pater, Sermo, & Spiritus sanctus: & hi tres unum sunt.

8 Et tres sunt qui testificantur in terra, spiritus, & aqua, & sanguis: & hi tres in unum consentiunt.

9 Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei majus est: nam hoc est testimonium Dei quod testificatus est de Filio suo.

10 Qui credit in Filium Dei, habet testimonium in se ipso: qui non credit Deo, mendacem eum fecit, quia non credidit testimonio quod testificatus est Deus de Filio suo.

11 Est autem hoc testimonium, *nempe* quod vitam æternam dedit nobis Deus: & hæc vita in Filio ejus est.

12 Qui habet Filium, habet vitam: qui non habet Filium Dei, vitam non habet.

13 Hæc scripsi vobis qui creditis in nomen Filii Dei: ut sciatis vos vitam æternam habere, & ut credatis in nomen Filii Dei.

14 Et hæc est fiducia quam apud Deum habemus, ipsum, siquid petierimus secundum voluntatem ejus, nos audire.

15 Quod si scimus eum audire nos, quicquid petierimus, scimus nos habere petitiones quas ab eo petiimus.

16 Siquis viderit fratrem suum peccare peccato *quod* non *est* ad mortem, petet, & dabit ei vitam: peccantibus *dico* non ad mortem. Est peccatum ad mortem: non pro illo dico ut roget.

17 Omnis injustitia peccatum est: sed est peccatum *quod* non *est* ad mortem.

18 Scimus quod quisquis natus est ex Deo, non peccat: sed qui genitus est ex Deo, conservat seipsum,

seipsum, & Malignus non attingit eum.

19 Scimus nos ex Deo esse, & mundum totum in illo malo jacere.

20 Sed scimus Filium Dei venisse, & dedisse nobis mentem ut cognoscamus verum illum; & sumus in vero illo, *id est*, in ejus Filio Jesu Christo: hic est verus ille Deus, & vita illa æterna.

21 Filioli, cavete vobis ab idolis. Amen.

Epistola JOANNIS Apostoli Secunda.

CAP. I.

Charitati in vita & sinceritati in doctrina studendum.

PResbyter electæ dominæ, & liberis ejus, quos ego vere diligo, nec ego solus, sed & omnes qui norunt veritatem:

2 Propter veritatem quæ habitat in nobis, & nobiscum erit in æternum.

3 Sit vobiscum gratia, misericordia, pax à Deo Patre, & à Domino Jesu Christo Filio Patris, cum veritate & charitate.

4 Gavisus sum valde quod invenerim ex filiis tuis qui sincere ambulent, sicut mandatum accepimus à Patre.

5 Et nunc rogo te, domina, non ut præceptum novum scribens tibi, sed quod habuimus à principio, ut diligamus alii alios.

6 Hæc autem est charitas, ut ambulemus secundum præcepta ipsius. Hoc est præceptum illud, sicut audistis à principio, ut in eo ambuletis.

7 Nam multi impostores ingressi sunt in mundum, qui non profitentur Jesum Christum venisse in carne. Hic ille est impostor & Antichristus.

8 Respicite vos ipsos, ne perdamus quæ egimus, sed ut mercedem plenam recipiamus.

9 Quisquis transgreditur, nec permanet in doctrina Christi, Deum non habet: qui permanet in doctrina Christi, hic & Patrem & Filium habet.

10 Siquis venit ad vos, & hanc doctrinam non adfert, ne recipite eum domum, nec Ave ei dicite.

11 Qui enim dicit ei, Ave, communicat operibus ejus malis.

12 Cum multa haberem vobis scribenda, nolui per chartam & atramentum: sed spero *me* venturum ad vos, & præsentem præsentibus locuturum, ut gaudium nostrum sit completum.

13 Salutant te filii sororis tuæ electæ. Amen.

Epistola

Epiſtola JOANNIS Apoſtoli Tertia.

CAP. I.

Gaius hoſpitalitatis ſpeculum: Diotrephes, imago falſorum Doctorum.

PResbyter Gaio dilecto, quem ego vere diligo.

2 Dilecte, imprimis opto ut proſpere agas & valeas, ſicut proſpere agit anima tua.

3 Gavisus ſum enim valde cum venirent fratres, & teſtificarentur ſinceritatem tuam, prout tu ſincere ambulas.

4 Majus iſtis gaudium non habeo, cum *videlicet* audio filios meos ſincere ambulare.

5 Dilecte, fideliter agis quicquid facis erga fratres & erga peregrinos,

6 Qui teſtimonio ſuo commendarunt charitatem tuam in conſpectu Eccleſiæ: quos recte facies ſi proſecutus fueris Deo convenienter.

7 Nam pro nomine ejus exceſſerunt ex Gentibus, nihil accipientes.

8 Nos ergo debemus excipere hujuſmodi, ut una operam impendamus veritati.

9 Scripſi Eccleſiæ: ſed qui primatum inter eos ambit Diotrephes, non admittit nos.

10 Propterea, ſi venero, memoriam renovabo ipſius facinorum quæ facit, ſermonibus malis garriens in nos: quique etiam his non contentus, neque ipſe admittit fratres, & volentes *admittere* prohibet, & ex Eccleſia ejicit.

11 Dilecte, ne imitare quod malum eſt, ſed quod bonum eſt: qui bene agit, ex Deo eſt; qui autem male agit, non vidit Deum.

12 Demetrio teſtimonium redditum eſt ab omnibus, & ab ipſa veritate: ſed & nos teſtimonium perhibemus: & noſtis teſtimonium noſtrum verum eſſe.

13 Multa poſſem ſcribere, ſed nolo per atramentum & calamum tibi ſcribere.

14 Spero autem fore ut ſtatim te videam, & *tunc* coram loquemur.

15 Pax tibi. Salutant te amici. Saluta amicos nominatim.

Epiſtola JUDÆ Apoſtoli Catholica.

CAP. I.

Exhortatur Apoſtolus ad perſeverantiam fidei, contraque pſeudoprophetas præmonet, eorum doctrinam, converſationem & exitium indicans.

JUdas Jeſu Chriſti ſervus, frater autem Jacobi, vocatis, à Deo Patre ſanctificatis, & Jeſu Chriſto aſſervatis:

2 Miſericordia vobis & pax

pax & charitas multiplicetur.

3 Dilecti, cum omne ſtudium adhibeam, ut ſcribam ad vos de communi ſalute, neceſſe habui vobis ſcribere, ad vos hortandos ut decertetis pro fide quæ ſemel tradita eſt ſanctis.

4 Nam ſubrepſerunt quidam homines, jam olim præſcripti ad hanc damnationem, impii, qui Dei noſtri gratiam transferunt ad laſciviam, & ſolum illum herum Deum ac Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum negant.

5 Volo autem vos *iſtorum* commoneſacere, ut qui ſemel hoc ſciatis, Dominum, cum populum ex Ægypto liberaſſet, rurſus eos qui non crediderant perdidiſſe.

6 Et Angelos qui non ſervarunt ſuam originem, ſed reliquerunt ſuum domicilium, judicio magni illius diei vinculis æternis ſub caligine ſervaſſe.

7 Sicut Sodoma & Gomorrha, & his finitimæ civitates ſimili modo atque illæ ſcortatæ, & carnem alteram ſectatæ, propoſitæ ſunt exemplo, ignis æterni pœnam ſuſtinentes.

8 Similiter tamen & iſti ſopini carnem quidem polluunt, dominatum vero aſpernantur, & dignitates maledictis inceſſunt.

9 At Michael archangelus ille, cum adverſus diabolum altercans, diſceptaret de corpore Moſis, non auſus eſt illi impingere notam maledicti, ſed dixit, increpet te Dominus.

10 At iſti, quæcunque non noverunt, vituperant: quæcunque vero naturaliter, ut animantia rationis expertia, ſciunt, in iis ſeſe corrumpunt.

11 Væ ipſis: nam viam Cain ingreſſi ſunt, & deceptione mercedis, quâ deceptus fuit Balaam, effuſi ſunt, & contradictione Core perierunt.

12 Hi ſunt in agapis veſtris maculæ inſtar, dum vobiſcum epulantur, ſecure ſeipſos paſcentes: nubes aquâ carentes, ventis circumactæ, arbores emarcidæ, infrugiferæ, bis emortuæ, eradicatæ:

13 Undæ maris efferatæ, deſpumantes ſua ipſorum dedecora, ſtellæ errantes, quibus caligo tenebrarum in æternum ſervata eſt.

14 Prophetavit autem etiam de iſtis ſeptimus ab Adamo Enochus, dicens, Ecce, venit Dominus cum ſanctis millibus ſuis,

15 Ut ferat judicium adverſus omnes, & redarguat quemque ex ipſis ſint impii, de factis omnibus quæ impie patrarint, deque omnibus duris quæ locuti fuerint adverſus ipſum peccatores impii.

16 Hi ſunt murmuratores, queruli, in cupiditatibus ſuis incedentes: & quorum os loquitur præſumida, admirantes perſonas utilitatis gratiâ.

17 Vos autem, dilecti, memores eſtote verborum illorum quæ prædicta fuerunt ab Apoſtolis Domini noſtri Jeſu Chriſti.

18 Quod *videlicet* dixerunt vobis, in extremo tempore futuros irriſores, qui in impiis ſuis cupiditatibus incederent.

19 Hi ſunt qui ſeipſos ſegregant, animales, Spiritum non habentes.

20 Vos autem, dilecti, ſanctiſſimæ veſtræ fidei ſuperſtruentes vos ipſos, per Spiritum ſanctum orantes,

21 Vos

21 Vos ipſos in charitate Dei conſervate, exſpectantes miſericordiam Domini noſtri Jeſu Chriſti in vitam æternam.

22 Et alios quidem habito delectu commiſeramini:

23 Alios vero metu ſervate, ex flamma rapientes, odio habentes vel eam tunicam quæ à carnis contactu ſit maculata.

24 Cæterum ei qui poteſt vos cuſtodire à lapſu immunes, & ſtatuere in conſpectu gloriæ ſuæ inculpabiles cum exſultatione,

25 *Id eſt* ſoli ſapienti Deo Servatori noſtro, gloria *eſto* & magnificentia, robur & poteſtas, & nunc & in omnia ſecula. Amen.

Apocalypſis JOANNIS Theologi.

CAP. I.

Prologus hujus libri: in quo intimatio Joannis & prima viſio.

APocalypſis Jeſu Chriſti, quam dedit ipſi Deus, ut indicaret ſervis ſuis quæ oportet fieri cito: *is* vero miſſam per Angelum ſuum, ſervo ſuo Joanni ſignificavit:

2 Qui teſtificatus eſt ſermonem Dei, & teſtimonium Jeſu Chriſti, & quæcunque vidit.

3 Beatus qui legit, & *beati* qui audiunt verba prophetiæ hujus, & obſervant ea quæ in ea ſcripta ſunt: præſtitutum enim tempus illud prope eſt.

4 Joannes ſeptem Eccleſiis quæ ſunt in Aſia: Gratia *ſit* vobis & pax à Qui eſt, & Qui erat, & Qui venturus eſt: & à ſeptem ſpiritibus qui in conſpectu throni ejus ſunt:

5 Et à Jeſu Chriſto, *qui eſt* fidus ille teſtis, primogenitus ille ex mortuis, ac princeps regum terræ: qui dilexit nos, & lavit nos à peccatis noſtris per ſanguinem ſuum:

6 Et *qui* fecit nos reges & Sacerdotes Deo & Patri ſuo: ei *ſit* gloria & robur in ſecula ſeculorum. Amen.

7 Ecce, venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, etiam qui eum transfixerunt: & plangent coram eo omnes tribus terræ: etiam, amen.

8 Ego ſum A & Ω, *id eſt*, principium & finis dicit Dominus, *id eſt*, Qui eſt, & Qui erat, & Qui venturus eſt, ille, *inquam*, omnipotens.

9 Ego Joannes, *qui* & frater veſter *ſum*, & ſocius in afflictione & in regno & patiente exſpectatione Jeſu Chriſti, eram in inſula quæ vocatur Patmos, propter ſermonem Dei & teſtimonium Jeſu Chriſti:

10 Fui *autem* Spiritu correptus die Dominico, & audivi à tergo vocem magnam tanquam tubæ,

11 Dicentis, Ego ſum A & Ω, primus ille & ultimus: &, Quod cernis ſcribe in libro, & mitte ſeptem Eccleſiis quæ ſunt in Aſia, Epheſo, & Smyrnæ, & Pergamo, & Thyatiræ, & Sardibus, & Philadelphiæ, & Laodiceæ.

12 Con-

12 Converti me igitur ut viderem vocem quæ locuta erat mecum. Conversus autem vidi septem candelabra aurea.

13 Et in medio septem candelabrorum aureorum *quendam* similem Filio hominis, indutum talari *veste*, & præcinctum ad mamillas zonâ aureâ.

14 Caput autem ejus & capilli *erant* candidi ut lana alba tanquam nix: & oculi ejus ut flamma ignis:

15 Pedes autem ejus similes chalcolibano, veluti in fornace ardentes: & vox illius tanquam vox aquarum multarum.

16 Habebat autem in dextra sua manu stellas septem: & ex ore ejus anceps romphæa acuta prodibat: & facies ejus *erat* qualis sol in suo vigore lucet.

17 Cum autem vidissem eum, cecidi ad pedes ejus veluti mortuus: tum imposuit mihi dextram suam manum, dicens mihi, Ne metue: ego sum primus ille & ultimus ille,

18 Et qui vivo, sed fui mortuus, & ecce vivo in secula seculorum: amen: & habeo claves inferorum & mortis.

19 Scribe quæ vidisti, & quæ sunt, & quæ posthæc sunt futura.

20 Mysterium septem illarum stellarum quas vidisti in dextra mea, & septem illa candelabra aurea. Septem illæ stellæ, Angeli sunt septem Ecclesiarum: & candelabra illa septem quæ vidisti, septem Ecclesiæ sunt.

CAP. II.

Protasis hujus libri incipit: & quatuor epistolæ exarantur ad totidem Episcopos.

ANgelo Ephesinæ Ecclesiæ scribe, Hæc dicit qui tenet septem illas stellas in dextra sua, qui ambulat inter septem illa candelabra aurea:

2 Novi opera tua, & laborem tuum, & patientiam, & quod non possis ferre malos: & exploraris eos qui se dictitant Apostolos esse, & non sunt, & comperisti eos *esse* mendaces.

3 Et onere pressus fuisti, & toleras: & propter nomen meum laborasti, & non es defatigatus.

4 Sed habeo *aliquid* adversum te, quod charitatem tuam primam omiseris.

5 Memor esto itaque unde excideris, & resipisce, & priora opera facito: sin minus, veniam adversum te cito, & movebo candelabrum tuum à loco suo, nisi resipueris.

6 Sed hoc habes quod odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi.

7 Qui habet autem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis. Victori dabo edere ex arbore illa vitæ quæ est in medio paradisi Dei.

8 Angelo vero Smyrnæorum Ecclesiæ scribe, Hæc dicit primus ille & ultimus ille qui fuit mortuus, & vivit:

9 Novi opera tua, & afflictionem, & paupertatem, (sed dives es) & blasphemiam eorum qui se dicunt Judæos esse, & non sunt, sed synagoga Satanæ.

10 Nihil eorum metue quæ passurus es: ecce, futurum est ut conjiciat diabolus aliquos ex vobis in carcerem, ut exploremini: & habebitis afflictionem

dierum decem : esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.

11 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis, Qui vicerit, nequaquam lædetur à morte secunda.

12 Angelo vero Pergamensis Ecclesiæ scribe, Hæc dicit qui habet romphæam illam ancipitem, acutam illam :

13 Novi opera tua, & ubi habites, *nempe* ubi thronus est Satanæ, & *quod* retineas nomen meum, neque negasti fidem meam, etiam iis diebus quibus Antipas martyr ille meus fidelis *vivebat*, qui trucidatus est apud vos, ubi Satanas habitat.

14 Sed habeo adversum te pauca, quod habeas istic qui teneant doctrinam Balaami, qui docebat Balacum objicere offendiculum coram filiis Israelis, ut ederent ex iis quæ simulacris erant immolata, & *ut* scortarentur.

15 Ita habes etiam tu qui teneant doctrinam Nicolaitarum, quod odi.

16 Resipisce : sin minus, veniam adversum te cito, & pugnabo cum illis gladio illo oris mei.

17 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis. Ei qui vicerit tribuam ut edat ex Manna illo occulto : & dabo ipsi calculum album, & in calculo nomen novum scriptum, quod nemo novit nisi qui accepit.

18 Angelo vero Thyatirensis Ecclesiæ scribe, Hæc dicit Filius Dei, qui habet oculos tanquam flammam ignis, & cujus pedes *sunt* similes chalcolibano :

19 Novi opera tua, & charitatem, & subministrationem, & fidem, & patientiam tuam, & opera tua, & ultima plura prioribus.

20 Sed habeo adversus te pauca, quod permittis mulierem Jezabel, quæ se dicit prophetissam, docere, & seducere servos meos, ut scortentur, & edant ex iis quæ simulacris immolantur.

21 Et dedi illi tempus ut resipisceret à scortatione sua : sed non resipuit.

22 Ecce, ego abjiciam eam in lectum, & eos qui adulterium committunt cum ea, in afflictionem magnam, nisi resipuerint ab operibus suis.

23 Et filios ejus occidam morte : & cognoscent omnes Ecclesiæ me esse scrutatorem renum & cordium : & dabo unicuique vestrûm secundum opera vestra.

24 Vobis autem dico & reliquis Thyatirensibus, Quicunque non tenetis doctrinam hanc, & qui non approbastis profunditates Satanæ, ut aiunt ; non imponam vobis aliud onus.

25 Tamen id quod habetis, retinete quousque veniam.

26 Nam siquis vicerit, & observaverit ad finem usque opera mea, dabo ei autoritatem inter Gentes :

27 Et reget eas virgâ ferreâ, sicut vasa fictilia conteruntur, sicut & ego accepi à Patre meo :

28 Et dabo ei stellam matutinam.

29 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

CAP. III.

Tres epistolæ exarantur ad totidem Episcopos.

Angelo

ANgelo autem Ecclesiæ quæ est Sardibus scribe, Hæc dicit qui habet septem illos Spiritus Dei, & septem illas stellas: Novi opera tua, *nempe* quod dicaris vivere, sed mortuus es.

2 Esto vigilans, & stabili reliqua moribunda: non enim inveni opera tua plena in conspectu Dei.

3 Memento igitur quæ acceperis & audieris, & observa *illa* & resipisce. Quod si non vigilaveris, veniam adversum te tanquam fur, neque intelliges quâ horâ veniam adversum te.

4 Habes *tamen* aliquot capita etiam Sardibus quæ non inquinarunt vestimenta sua, ideoque ambulabunt mecum albata: digni enim sunt.

5 Qui vicerit, amicietur vestimentis albis: neque unquam delebo nomen ejus ex libro vitæ, sed agnoscam nomen ejus in conspectu Patris mei, & in conspectu Angelorum ejus.

6 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

7 Angelo vero Philadelphiensis Ecclesiæ scribe, Hæc dicit Sanctus & Verax ille, qui habet clavem Davidis, qui aperit, & nemo claudit, & claudit, & nemo aperit:

8 Novi opera tua: ecce, proposui in tuo conspectu ostium apertum, nec quisquam potest illud claudere: quia nonnullam habes virtutem, & servasti sermonem meum, neque abnegasti nomen meum.

9 Ecce, præbebo eos qui sunt ex synagoga Satanæ, *id est*, eorum qui dicunt se Judæos esse, nec sunt, sed mentiuntur: ecce, *inquam*, faciam ut ipsi veniant & adorent ante pedes tuos, & sciant quod ego dilexi te:

10 Quoniam servasti sermonem tolerantiæ meæ, ego quoque te servabo ex tempore explorationis, quod venturum est in orbem universum, ad explorandos incolas terræ.

11 Ecce, venio cito: retine quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.

12 Qui vicerit, faciam ut is sit columna in templo Dei mei, nec foràs egredietur amplius: & inscribam ei nomen Dei mei, & nomen civitatis Dei mei, *id est* novæ Hierosolymæ, quæ descendit è cœlo à Deo meo, & nomen meum novum.

13 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

14 Angelo vero Laodicensium Ecclesiæ scribe, Hæc dicit Amen, testis ille fidelis & verax, principium opificii Dei:

15 Novi opera tua, *nempe* te neque frigidum esse, neque fervidum: utinam frigidus esses aut fervidus.

16 Itaque, quoniam tepidus es, nec frigidus nec fervidus, futurum est ut te evomam ex ore meo.

17 Nam dicis, Dives sum, & ditatus sum, & nullâ re mihi est opus. Neque nosti te esse ærumnosum, & miserabilem, & pauperem, & cæcum, & nudum.

18 Consilium do tibi ut emas à me aurum igni exploratum, ut dives fias: & vestimenta alba, ut induaris, nec manifesta fiat pudenda nuditas tua: & collyrio inungas oculos tuos, ut videas.

19 Ego quoscunque amo, ar-

guo & caſtigo. Ferve igitur *mei* ſtudio & reſipiſce.

20 Ecce, ſto ad oſtium, & pulſo: ſiquis audierit vocem meam, & aperuerit oſtium, ingrediar ad eum, & cœnabo cum eo, & ipſe mecum.

21 Qui vicerit, tribuam ei ut ſedeat mecum in throno meo, ut & ego vici, & ſedeo cum Patre meo in throno ejus.

22 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Eccleſiis.

CAP. IV.

Rex, caput, & ἀρχιποίμην Eccleſiæ deſcribitur à palatio, throno, aſſeſſoribus, &c.

POſtea aſpexi, & ecce, oſtium *erat* apertum in cœlo: & vox prima quam audiveram tanquam tubæ loquentis mecum, dicebat, Aſcende huc, & oſtendam tibi quæ oporteat fieri poſthac.

2 Statim igitur fui correptus ſpiritu: & ecce, thronus poſitus erat in cœlo, & *quidam* throno inſidebat.

3 Is autem qui ſedebat, aſpectu ſimilis erat lapidi jaſpidi & ſardio: & in circuitu illius throni erat iris aſpectu ſimilis Smaragdo.

4 Et in circuitu illius throni, *erant* throni vigintiquatuor: & ſuper eos thronos vidi vigintiquatuor Seniores ſedentes, amictos veſtibus albis, & habentes impoſitas capitibus ſuis coronas aureas.

5 Prodibant autem ex illo throno fulgura & tonitrua & voces: & ſeptem lampades igneæ ardentes ante thronum, quæ ſunt ſeptem illi ſpiritus Dei.

6 Erat etiam ante thronum mare vitreum ſimile cryſtallo: & inter thronum & quæ thronum ambiebant, quatuor animalia plena oculis ante & retro.

7 Animal autem primum erat ſimile leoni, & ſecundum animal ſimile vitulo, & tertium animal habens faciem velut homo, & quartum animal ſimile aquilæ volanti.

8 Et quatuor animalia ſingula per ſe habebant alas ſenas in circuitu, & intus plena erant oculis, die ac nocte ſine intermiſſione dicentia, Sanctus, ſanctus, ſanctus, Dominus Deus ille omnipotens, Erat, & Eſt, & Venturus eſt.

9 Et cum tribuebant illa animalia gloriam & honorem & gratiarum actionem ei qui throno inſidebat, illi, *inquam*, viventi in ſecula ſeculorum,

10 Procidebant vigintiquatuor illi Seniores in conſpectu illius inſidentis throno, & adorabant illum viventem in ſecula ſeculorum, & abjiciebant coronas ſuas ante thronum, dicentes,

11 Dignus es, Domine, qui accipias gloriam & honorem & virtutem: quia tu condidiſti omnia, & per voluntatem tuam ſunt, & creata ſunt.

CAP. V.

Liber regiminis & providentiæ Chriſti clauſus.

DEinde vidi ad dextram ejus qui inſidebat throno, librum ſcriptum intus & à tergo, obſignatum ſigillis ſeptem.

2 Et vidi Angelum validum, prædicantem voce magna, Quis eſt dignus qui aperiat librum, & ſolvat ejus ſigilla?

3 Nemo autem poterat neque in cœlo, neque in terra, neque

neque ſubter terram, aperire librum, neque eum inſpicere.

4 Flebam igitur ego multum, quod nemo dignus inventus eſſet qui aperiret & legeret librum, nec qui eum inſpiceret.

5 Tum unus ex ſenioribus illis dicit mihi, Ne fleto: ecce, vicit Leo ille ex tribu Juda, ſtirps illa Davidis, ut aperiat librum, & ſolvat ſeptem ejus ſigilla.

6 Aſpexi igitur, & ecce inter illum thronum & quatuor illa animalia & inter ſeniores illos, Agnus ſtans tanquam mactatus, habens cornua ſeptem, & oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem illi Spiritus Dei emiſſi in omnem terram.

7 Is venit & accepit librum ex dextra illius qui throno illi inſidebat.

8 Cumque accepiſſet librum quatuor illa animalia & viginti quatuor illi ſeniores procederunt in conſpectu Agni, habentes ſinguli citharas & phialas aureas, plenas ſuffituum, quæ ſunt orationes ſanctorum.

9 Et cecinerunt canticum novum, dicentes, Dignus es qui accipias librum, & aperias ejus ſigilla: quoniam mactatus es, & redemiſti nos Deo per ſanguinem tuum, ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione:

10 Et feciſti nos Deo noſtro reges & ſacerdotes: & regnabimus in terra.

11 Tum aſpexi, & audivi in circuitu illius throni & animalium & ſeniorum illorum vocem Angelorum multorum: & erat eorum numerus millies centenorum millium, & decies centenorum millium:

12 Dicentium voce magna, Dignus eſt Agnus ille mactatus qui accipiat poteſtatem, & divitias, & ſapientiam, & vires, & honorem, & gloriam, & benedictionem:

13 Sed & res omnes conditas quæ in cœlo ſunt, & quæ in terra, & ſub terra, & in mari, & quæ in eis ſunt omnia, audivi dicentes, Ei qui inſidet throno & Agno benedictio, & honor, & gloria, & robur, in ſecula ſeculorum.

14 Quatuor autem animalia illa dicebant, Amen: & viginti quatuor illi Seniores procciderunt in facies ſuas, & adoraverunt eum qui vivit in ſecula ſeculorum.

CAP. VI.

Liber clauſus aperitur ab Agno. Sex ſigillis ordine apertis judicia Dei executioni mandantur.

POſtea aſpexi, cum aperuiſſet Agnus primum ex ſigillis, & audivi unum ex quatuor illis animalibus dicens, tanquam vocem tonitrui, Veni & aſpice.

2 Aſpexi igitur, & ecce *aderat* equus albus: & qui inſidebat ei habebat arcum: & data eſt ei corona, & prodiit vincens, & ut vinceret.

3 Cumque aperuiſſet ſigillum ſecundum, audivi ſecundum animal dicens, Veni & aſpice.

4 Et prodiit alius equus rufus: & ſedenti in eo datum eſt ut tollat pacem è terra, & ut alii alios mactent: datuſque eſt ei gladius magnus.

5 Et cum aperuiſſet ſigillum tertium, audivi tertium animal dicens, Veni & aſpice. Aſpexi igitur, & ecce equus niger *adera*-

rat: & qui insidebat ei, habebat stateram in manu sua.

6 Et audivi vocem inter illa quatuor animalia dicentem, Chœnix tritici denario, & tres chœnices hordei denario: & vinum & oleum ne læseris.

7 Cumque aperuisset sigillum quartum, audivi vocem quarti animalis dicentem, Veni & aspice.

8 Tum vidi, & ecce *aderat* equus pallidus, & ejus qui insidebat ei, nomen erat Mors: & Infernus sequebatur eam: datumque est eis in quadrantem terræ jus occidendi gladio, & fame, & morte, & per terrestres feras.

9 Cum vero aperuisset sigillum quintum, vidi sub altari animas eorum qui mactati fuerant propter verbum Dei, & propter testimonium quod tuebantur.

10 Clamabant autem voce magnâ dicentes, Usquequo Domine, qui sanctus es & verax, non judicas ac vindicas sanguinem nostrum, *eum reposcendo* ab iis qui habitant in terra?

11 Tum datæ sunt singulis stolæ albæ, & dictum est eis ut requiescerent adhuc paululum temporis, usquequo compleantur etiam conservi eorum & fratres eorum, qui occidendi sunt sicut & ipsi.

12 Deinde aspexi cum aperuisset sigillum sextum, & ecce terræmotus magnus factus est: & sol factus est niger ut saccus cilicinus, & luna tota facta est ut sanguis.

13 Et stellæ cœli ceciderunt in terram, sicut ficus abjicit grossos suos, cum vento magno concutitur.

14 Et cœlum absceſſit sicut liber qui convolvitur, & omnes montes & insulæ è suis locis emotæ sunt:

15 Et reges terræ, & optimates, & divites, & tribuni, & potentes, omnesque tum servi tum ingenui occultarunt se in speluncis & in petris montium:

16 Et dixerunt montibus & petris, Cadite in nos, occultate nos à conspectu ejus qui insidet throno, & ab ira Agni:

17 Nam veniet dies ille magnus iræ illius: & quis poterit stare?

CAP. VII.

Quatuor Angeli, qui præsunt 4 cardinibus mundi: Angelus custos magni sigilli quo obsignantur 144000 *electi homines: multitudo & hymnus sanctorum in cœlo.*

Postea vidi quatuor Angelos insistentes quatuor angulis terræ, retinentes quatuor ventos terræ, ne flaret ventus super terram, neque super mare, neque super ullam arborem.

2 Et vidi alium Angelum ascendentem ab ortu solis, habentem sigillum Dei vivi: qui acclamavit voce magnâ quatuor illis Angelis quibus datum est lædere terram & mare,

3 Dicens, Ne lædite terram, neque mare, neque arbores, quousque obsignaverimus servos Dei nostri in frontibus suis.

4 Et audivi numerum obsignatorum, centum quadragintaquatuor millia *erant* obsignata ex omnibus tribubus filiorum Israelis.

5 Ex tribu Judæ, duodecies mille obsignata: ex tribu Rubenis duodecies mille obsignata:

ex

ex tribu Gadis duodecies mille obſignata :

6 Ex tribu Aſeris, duodecies mille obſignata : ex tribu Nephthalimi, duodecies mille obſignata : ex tribu Manaſſæ, duodecies mille obſignata :

7 Ex tribu Symeonis, duodecies mille obſignata : ex tribu Levi, duodecies mille obſignata : ex tribu Iſſacharis, duodecies mille obſignata :

8 Ex tribu Zabulonis, duodecies mille obſignata : ex tribu Joſephi, duodecies mille obſignata : ex tribu Benjamini, duodecies mille obſignata.

9 Poſtea vidi, & ecce, *aderat* turba multa, quam numerare nemo poſſit, ex omnibus gentibus & tribubus & populis & linguis, ſtabantque ante thronum illum & in conſpectu Agni, amicti ſtolis albis, & *erant* palmæ in manibus eorum.

10 Et clamabant voce magna, dicentes, Salus à Deo noſtro *eſt*, ſedente in throno, & Agno.

11 Omnes autem Angeli ſtabant in circuitu throni & ſeniorum & quatuor animalium illorum, & procubuerunt ante thronum in facies ſuas, & adorarunt Deum,

12 Dicentes, Amen : benedictio, & gloria, & ſapientia, & gratiarum actio, & honor, & potentia, & robur Deo noſtro in ſecula ſeculorum. Amen.

13 Tum *me* compellavit unus ex illis Senioribus, dicens mihi, Iſti qui amicti ſunt ſtolis albis, quinam ſunt, & unde venerunt ?

14 Et dixi ei, Domine, tu noſti. Et dixit mihi, Hi ſunt qui venerunt ex afflictione illa magna : & laverunt ſtolas ſuas, ac dealbarunt in ſanguine Agni illius.

15 Ideo ſunt ante thronum illum Dei, & colunt eum die ac nocte in templo ejus : & is qui inſidet illi throno, proteget eos umbraculo.

16 Non eſurient amplius, neque ſitient amplius, nec in eos cadet ſol, neque ullus æſtus.

17 Quoniam Agnus qui in medio throni eſt, paſcet eos, & viæ dux erit ipſis ad vivos fontes aquarum : & abſterſurus eſt Deus omnem lacrymam ab oculis eorum.

CAP. VIII.

Epitaſis hujus libri hic incipit : Nam aperto ſeptimo ſigillo ſeptem Angeli cum tubis procedunt : & primis quatuor clangentibus magna oritur confuſio.

PORro cum aperuiſſet ſigillum ſeptimum, factum eſt ſilentium in cœlo, fere per ſemihoram.

2 Et vidi ſeptem illos Angelos qui adſtant in conſpectu Dei, quibus datæ ſunt ſeptem tubæ.

3 Tum alius Angelus venit, & ſtetit apud aram habens thuribulum aureum : & dati ſunt ei ſuffitus multi, ut offerret cum orationibus Sanctorum omnium ſuper altare aureum, quod eſt ante thronum.

4 Aſcendit autem fumus ſuffituum, cum precibus Sanctorum, è manu Angeli ad conſpectum Dei.

5 Deinde accepit Angelus thuribulum, & implevit illud ex igne altaris, abjecitque in terram : & facta ſunt tonitrua & voces & fulgura & terræmotus.

6 Et ſeptem Angeli qui habebant

bebant ſeptem tubas præparaverunt ſe ut clangerent.

7 Primus igitur Angelus clanxit, & factũ eſt grando & ignis, miſta ſanguine, projectaque ſunt in terram: & tertia pars arborum exuſta eſt, & omne gramen viride exuſtum.

8 Deinde ſecundus Angelus clanxit, & quaſi mons magnus igne ardens projectus eſt in mare: factaque eſt tertia pars maris, ſanguis.

9 Et mortua eſt tertia pars creaturarum quæ erant in mari, animantia *dico*, & tertia pars navium periit.

10 Tum Angelus tertius clanxit, & cecidit è cœlo ſtella magna, ardens velut lampas, cecidítque in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum.

11 Nomen autem ſtellæ dicitur Abſinthium: verſa eſt igitur tertia pars aquarum in abſinthium, & multi homines mortui ſunt ex aquis, quod amaræ factæ eſſent.

12 Deinde quartus Angelus clanxit, & percuſſa eſt tertia pars ſolis, & tertia pars lunæ, & tertia pars ſtellarum: ita ut obſcuraretur tertia pars eorum, & diei non luceret pars tertia, & noctis ſimiliter.

13 Et vidi, & audivi unum Angelum volantem per medium cœli, dicentem voce magna, Væ, væ, væ incolis terræ, à reliquis ſonis tubæ trium illorum Angelorum qui clangent.

CAP. IX.

Quinto & ſexto Angelis clangentibus aliæ ſubeunt calamitates.

TUM quintus Angelus clanxit, & vidi ſtellam è cœlo cecidiſſe in terram, & data eſt ei *angelo* clavis putei abyſſi.

2 Aperuit igitur puteum abyſſi: & aſcendit fumus ex puteo ut fumus fornacis magnæ: & obſcuratus eſt ſol & aer à fumo putei.

3 Ex fumo autem exierunt locuſtæ in terram: datumque eſt eis licere quod licet terreſtribus ſcorpiis.

4 Sed ipſis eſt dictum ne læderent gramen terræ, neque viride quicquam, neque ullam arborem, ſed tantum homines qui non haberent ſignum Dei in frontibus ſuis.

5 Datum autem eſt eis, non ut occidant eos, ſed ut torqueantur menſes quinque, *ſit*que tormentum eorum ut tormentum ſcorpii cum percuſſerit hominem.

6 Itaque per eos dies homines quærent mortem, & non invenient eam: & cupient mori, & fugiet mors ab eis.

7 Figuræ vero locuſtarum ſimiles *erant* equis paratis ad prælium: *erant*que impoſitæ capitibus earum tanquam coronæ ſimiles auro, & facies earum ut facies hominum.

8 Et habebant capillos ut capillos mulierum, & dentes earum ut leonum erant:

9 Habebant etiam loricas ut loricas ferreas, & ſonitus alarum ipſarum ut ſonitus currurum, equis multis currentibus ad bellum.

10 Sed & habebant caudas ſimiles ſcorpionum, erantque aculei in caudis earum: & earum poteſtas *erat* nocere hominibus menſes quinque.

11 Habebant autem ſibi impoſitum regem, Angelum abyſſi, cui

cui nomen Hebraice Abaddon, Græce vero Apollyon, *id est, disperdens.*

12 Væ unum abiit, & ecce veniunt adhuc duo væ postea.

13 Tum sextus Angelus clanxit, & audivi vocem quandam ex quatuor cornibus altaris aurei, quod est in conspectu Dei,

14 Dicentem sexto Angelo qui habebat tubam, Solve quatuor illos Angelos vinctos ad magnum illum flumen Euphratem.

15 Soluti sunt igitur quatuor illi Angeli, parati ad horam & diem & mensem & annum, ut occidant tertiam partem hominum.

16 Eratque numerus equestris exercitus bis millies centena millia: nam audivi numerum eorum.

17 Itemque vidi equos per visionem, & qui ipsis insidebant habentes thoraces igneos & hyacinthinos & sulphureos: erant autem capita equorum ut capita leonum, & ex ore ipsorum prodibat ignis, & fumus, & sulphur.

18 Ab his tribus occisa est tertia pars hominum, *nempe* ab igne, & fumo, & sulphure, quæ prodibant ex ore ipsorum.

19 Potestas enim eorum in ore eorum est, & in caudis eorum: nam eorum caudæ similes sunt serpentibus, habentes capita per quæ lædunt.

20 Porro reliqui homines qui occisi non sunt his plagis, non resipuerunt ab operibus manuum suarum, ut ne adorarent dæmonia & simulacra aurea & argentea & ærea & lapidea & lignea, quæ neque videre possunt, neque audire, neque ambulare:

21 Neque resipuerunt à cædibus suis, neque à veneficiis suis, neque à scortatione sua, neque à furtis suis.

CAP. X.

Alius apparet Angelus nube amictus, & libellum tenens, quem Joanni devorandum tradit.

TUM vidi alium Angelum robustum descendentem de cœlo, amictum nube, supra cujus caput erat iris: facies autem ejus *erat* ut sol, & pedes ejus ut columnæ igneæ.

2 Habebatque in manu sua libellum apertum: & imposuit pedem suum dextrum mari, sinistrum autem super terram.

3 Clamavitque voce magna, sicut leo rugit: & cum clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas.

4 Et cum locuta fuissent septem tonitrua voces suas, ego scripturus eram: sed audivi vocem de cœlo dicentem mihi, Obsigna quæ locuta sunt septem tonitrua, & ne ea scribas.

5 Et Angelus, quem vidi stantem super mare & super terram, sustulit manum suam ad cœlum,

6 Et juravit per eum qui vivit in secula seculorum, qui condidit cœlum & ea quæ sunt in eo, & terram & ea quæ in ea sunt, & mare & ea quæ in eo sunt, tempus non fore amplius:

7 Sed diebus vocis septimi Angeli, cum clanget, consummatum iri mysterium Dei, sicut annunciavit servis suis prophetis.

8 Et vox quam audieram è cœlo, rursum locuta est mecum, & dixit, Abi & accipe libellum illum apertum *qui est* in manu Angeli

Angeli ſtantis ſuper mare & ſuper terram.

9 Abii igitur ad Angelum, dicens ei, Da mihi libellum. Et dixit mihi, Accipe & devora eum: & amaritudinem adferet ventri tuo, ſed in ore tuo erit dulcis tanquam mel.

10 Accepi igitur libellum è manu Angeli, & devoravi eum: eratque in ore meo dulcis tanquam mel, ſed cum devoraſſem eum, amaruit venter meus.

11 Tum dixit mihi, Oportet te iterum prophetare coram populis & gentibus, & linguis, & regibus multis.

CAP. XI.

Duo teſtes cœlitus miſſi devorantur à beſtia, quorum tamen cadavera poſtea vitam recipiunt. Subſequitur clangor ſeptimi Angeli.

DAtus eſt autem mihi calamus ſimilis virgæ, adſtititque Angelus, dicens, Surge & metire templum Dei & altare, & eos qui adorant in eo.

2 Sed atrium quod extra templum eſt extrude, & ne metiaris illud: nam datum eſt Gentibus: & Urbem ſanctam calcabunt menſibus quadraginta duobus.

3 Sed dabo *illam* duobus illis teſtibus meis, qui prophetabunt diebus mille ducentis ſexaginta, amicti ſaccis.

4 Hi ſunt duæ illæ oleæ, & duo candelabra in conſpectu Dei terræ poſita.

5 Quod ſiquis velit eos lædere, ignis prodit ex ore ipſorum & devorat inimicos eorum: nam ſiquis velit eos lædere, ita oportet eum occidi.

6 Hi poteſtatem habent claudendi cœlum, ne riget *terram* pluvia diebus prophetiæ ipſorum: & poteſtatem habent in aquas, convertendi eas in ſanguinem, & percutiendi terram omni plagâ, quotieſcunque voluerint.

7 Porro poſtquam peregerint ſuum illud teſtimonium, beſtia illa aſcendens ex abyſſo, geret adverſus eos bellum, & vincet eos, & occidet eos.

8 Et cadavera eorum jacebunt in platea urbis illius magnæ, quæ vocatur ſpiritualiter Sodoma & Ægyptus, ubi & Dominus noſter crucifixus eſt.

9 Et videbunt *homines* ex tribubus & populis & linguis & gentibus cadavera eorum per tres dies & dimidium, & cadavera eorum non ſinent poni in monumentis.

10 Et incolæ terræ gaudebunt ſuper illis, & hilares erunt: & munera mittent alii aliis, quoniam hi duo Prophetæ torſerint terræ incolas.

11 Sed poſt dies tres & dimidium, ſpiritus vitæ à Deo *prodiens* ingredietur in illos: ſtabuntque *erecti* in pedes ſuos, & metus magnus cadet in eos qui ipſos ſpectarint.

12 Deinde audierunt vocem magnam de cœlo, dicentem ipſis, Aſcendite huc. Aſcenderuntque in cœlum per nubem: & conſpexerunt illos inimici eorum.

13 Factuſq; eſt in illa hora terræmotus magnus: & decima pars urbis cecidit, & occiſa ſunt in terræmotu capita hominum ſeptem mille, & reliqui territi ſunt, & dederunt gloriam Deo cœli.

14 Væ ſecundum abiit, & ecce væ tertium veniet cito.

15 Septi-

15 Septimus igitur Angelus clanxit, & factæ sunt voces magnæ in cœlo, dicentes, Mundi regna facta sunt Domini nostri, & Christi ejus, qui regnabit in sæcula sæculorum

16 Tum vigintiquatuor illi Seniores qui in conspectu Dei sedent in thronis illis suis, prociderunt in facies suas, & adorarunt Deum,

17 Dicentes, Gratias agimus tibi Domine Deus omnipotens, Qui es, & Qui eras, & Qui venturus es: quod adeptus sis potentiam tuam magnam, & regnum inieris:

18 Et iratæ sunt Gentes, & advenit ira tua, & tempus mortuorum, ut judicentur, & des mercedem servis tuis Prophetis, & sanctis, & timentibus nomen tuum, parvis & magnis, & perdas eos qui perdunt terram.

19 Tunc apertum est templum Dei in cœlo, & visa est Arca pacti ipsius in ejus templo: & facta sunt fulgura, & voces, & tonitrua, & terræmotus, & grando magna.

CAP. XII.

Mulieris parturientis signum apparet, cujus partui insidiatur Draco; qui à Michaele devictus & in terram dejectus adhuc insequitur mulierem.

VIsum est autem signum magnum in cœlo: mulier amicta sole, sub cujus pedibus erat luna, & in capite corona stellarum duodecim.

2 Et gravida clamabat parturiens, & distorquebatur ad pariendum.

3 Et visum est aliud signum in cœlo: nam ecce, *adfuit* draco magnus rufus, habens capita septem, & cornua decem, & in capitibus suis diademata septem.

4 Cujus cauda trahebat tertiam partem stellarum cœli, quas abjecit in terram: stetit autem is draco ante mulierem parituram, ut cum peperisset, filium ejus devoraret.

5 Peperit autem filium masculum, recturum omnes Gentes virgâ ferreâ: & raptus est Filius ejus ad Deum & thronum ejus.

6 Mulier vero fugit in solitudinem, ubi haberet locum paratum à Deo, ut illic alerent eam diebus mille ducentis sexaginta.

7 Et factum est prælium in cœlo: Michael & Angeli ejus præliati sunt cum dracone, & draco pugnavit & Angeli ejus:

8 Sed non prævaluerunt, neque locus eorum amplius inventus est in cœlo.

9 Et projectus est draco ille magnus, serpens ille antiquus, qui vocatur diabolus & Satanas, qui seducit totum terrarum orbem: projectus, *inquam*, est in terram, & Angeli ejus cum eo projecti sunt.

10 Et audivi vocem magnam dicentem in cœlo, Nunc advenit salus & potentia, & regnum Dei nostri, & potestas Christi ejus: quia dejectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat eos in conspectu Dei nostri die ac nocte.

11 Sed ipsi vicerunt eum per sanguinem Agni, & per sermonem testimonii sui: & animæ suæ prodigi fuerunt usque ad mortem.

12 Propterea hilares estote cœli, & qui habitatis in eis. Væ incolis terræ & maris: nam descendit

ſcendit diabolus ad vos, excandeſcentiæ magnæ plenus, ut qui ſciat ſe exiguum tempus præſtitutum habere.

13 Cum igitur vidiſſet draco ſe projectum eſſe in terram, perſecutus eſt mulierem quæ pepererat maſculum.

14 Sed datæ ſunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, ut volaret in deſertum, in locum ſuum, ubi alitur per tempus & tempora & dimidium temporis, extra conſpectum ſerpentis.

15 Ejecit autem ſerpens ex ore ſuo poſt mulierem, aquam tanquam flumen: ut eam faceret rapi á flumine:

16 Sed ſuccurrit terra mulieri, aperuitque terra os ſuum, & abſorpſit flumen quod ejecerat draco ex ore ſuo.

17 Iratus eſt igitur draco adverſus mulierem: & abiit ut gereret bellum cum reliquis ex ejus ſemine, obſervantibus præcepta Dei, & habentibus teſtimonium Jeſu Chriſti.

18 Stetique ſuper arenam maris.

CAP. XIII.

Beſtia illa multiceps, quæ maximam mundi partem in idololatriam ſeduxit, & ab alia confirmatur.

TUM vidi beſtiam è mari aſcendentem, quæ habebat capita ſeptem & cornua decem: & impoſita cornibus ejus decem diademata, & impoſitum capitibus ejus nomen blaſphemiæ.

2 Eratque hæc beſtia quàm vidi, ſimilis pardo, & pedes ejus ut pedes urſi, & os ejus ut os leonis: dedit autem ei draco potentiam ſuam, & thronum ſuum, & poteſtatem magnam.

3 Et vidi unum ex capitibus ejus quaſi lethaliter cæſum: ſed ipſius plaga lethalis curata eſt: & admiratus univerſa terra ſecuta eſt beſtiam.

4 Et adorarunt draconem qui dedit poteſtatem beſtiæ: & adorarunt beſtiam, dicentes, Quis ſimilis beſtiæ? quis poterit pugnare cum ea?

5 Datumque eſt ei os loquens magna & blaſphemias: & data eſt ei poteſtas agendi menſes quadraginta duos.

6 Aperuit igitur os ſuum ad blaſphemiam adverſus Deum, ut blaſphemaret nomen ejus, & tabernaculum ejus, & eos qui in cœlo habitant.

7 Sed & datum eſt ei bellum gerere cum Sanctis, & eos vincere: & data eſt ei poteſtas in omnem tribum, & linguam, & gentem.

8 Itaque adorabunt eam omnes incolæ terræ, quorum non ſunt ſcripta nomina in libro vitæ Agni illius mactati *jam inde* à jacto mundi fundamento.

9 Siquis habet aurem, audiat.

10 Siquis in captivitatem agit, in captivitatem abit: ſiquis gladio occiderit, oportet eum gladio occidi: hic eſt tolerantia & fides Sanctorum.

11 Deinde vidi aliam beſtiam aſcendentem è terra, habentem cornua duo ſimilia Agni, ſed loquebatur ut draco.

12 Ea vero poteſtatem prioris beſtiæ omnem exercet in conſpectu ejus, & facit ut terra & ipſius incolæ adorent beſtiam illam primam, cujus curata fuerat plaga lethalis.

13 Editque ſigna magna, adeo ut etiam ignem faciat è cœlo

cœlo deſcendere in terram in conſpectu hominum.

14 Et ſeducit incolas terræ, propter ſigna quæ datum eſt ei ut faciat in conſpectu beſtiæ, dicens incolis terræ ut faciant imaginem beſtiæ quæ gladio necata fuit, ſed revixit.

15 Datumque eſt ei ut animaret imaginem beſtiæ, ut etiam loquatur imago beſtiæ, & faciat ut quicunque non adorarint imaginem beſtiæ, occidantur.

16 Sed & facit ut omnes, parvi & magni, divites & pauperes, liberi & ſervi accipiant characterem in manu ſua dextra, aut in frontibus ſuis:

17 Et nequis poſſit emere aut vendere, niſi qui habet characterem, aut nomen beſtiæ, aut numerum nominis ejus.

18 Hîc ſapientia eſt. Qui intelligentiâ præditus eſt, computet numerum beſtiæ: numerus enim hominis eſt: & numerus ejus, ſexcenta ſexaginta ſex.

CAP. XIV.

Hîc incipit læta cataſtrophe hujus libri: Nam Agnus tandem prodit in aciem, canticum novum auditur, & quinque angeli ſuo officio non deſunt.

TUnc vidi, & ecce *aderat* Agnus ſtans ſuper montem Sion, & cum eo centum quadragintaquatuor millia habentia nomen Patris ejus ſcriptum in frontibus ſuis.

2 Et audivi vocem è cœlo tanquam vocem aquarum multarum, & tanquam ſonum tonitrui magni: & vocem audivi citharœdorum pulſantium citharas ſuas:

3 Et qui canebant quaſi canticum novum ante thronum, & in conſpectu illorum animalium, & illorum Seniorum: neque quiſquam poterat diſcere canticum illud niſi illa centum quadragintaquatuor millia, ii *videlicet* qui emti ſunt è terra.

4 Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt inquinati: virgines enim ſunt: hi ſequuntur Agnum quocunque ierit: hi emti ſunt ex hominibus, primitiæ Deo & Agno ſacræ.

5 Et in quorum ore non eſt inventus dolus: ſunt enim inculpati ante thronum Dei.

6 Deinde vidi alium Angelum volantem per medium cœli, habentem Evangelium æternum, ut evangelizaret incolis terræ, & omni genti, & tribui, & linguæ, & populo:

7 Dicentem magna voce, Timete Deum, & ei tribuite gloriam: nam venit hora judicii ejus: & adorate eum qui fecit cœlum & terram & mare & fontes aquarum.

8 Et alius Angelus ſecutus eſt, dicens, Ceeidit, cecidit Babylon, urbs illa magna, quia vinum excandeſcentiæ ſcortationis ſuæ potandum præbuit omnibus gentibus.

9 Et tertius Angelus ſecutus eſt illos, dicens voce magna, Siquis adoraverit beſtiam & imaginem ejus, & acceperit characterem in fronte ſua aut in manu ſua,

10 Bibet hic quoque ex vino excandeſcentiæ Dei, ex mero, *inquam*, infuſo in poculum excandeſcentiæ ipſius, & torquebitur igne & ſulphure in conſpectu Angelorum ſanctorum, & in conſpectu Agni.

11 Et fumus tormenti ipſo-

rum aſcendet in ſecula ſeculorum: nec habebunt requiem die nec nocte qui adorant beſtiam & imaginem ejus & ſiquis acceperit characterem nominis ejus.

12 Hic tolerantia ſanctorum eſt: hic qui obſervant præcepta Dei, & fidem Jeſu.

13 Tunc audivi vocem è cœlo, dicentem mihi, Scribe, Beati ab hoc tempore mortui ii, qui Domini causâ moriuntur. Etiam, dicit Spiritus, ut requieſcant à laboribus ſuis: & opera eorum ſequuntur eos.

14 Aſpexi autem, & ecce *aderat* nubes candida: & ſuper nubem inſidebat *quidam* ſimilis homini, habens impoſitam capiti ſuo coronam auream, & in manu ſua falcem acutam.

15 Et alius Angelus prodiit è templo, clamans voce magna ad eum qui inſidebat nubi, Mitte falcem tuam, & mete: quia venit tibi tempus metendi: nam aruit meſſis terræ.

16 Miſit igitur is qui inſidebat nubi falcem ſuam in terram: & demeſſa eſt terra.

17 Tum alius Angelus prodiit è templo quod eſt in cœlo, habens & ipſe falcem acutam.

18 Et alius Angelus prodiit ab altari, habens poteſtatem in ignem: & clamavit voce magna ad eum qui habebat falcem acutam, dicens, Mitte falcem tuam acutam, & vindemia botros vineæ terræ: nam maturæ ſunt ejus uvæ.

19 Miſit igitur Angelus falcem ſuam acutam in terram, & vindemiavit vineam terræ, & miſit in magnum illum lacum excandeſcentiæ Dei.

20 Et calcatus eſt lacus extra civitatem: exivitque ſanguis è lacu uſque ad frænos equorum per ſtadia mille ſexcenta.

CAP. XV.

Calix iræ Dei excipitur ſeptem phialis à totidem angelis.

DEinde vidi aliud ſignum in cœlo magnum & admirabile: Angelos illos ſeptem, habentes plagas ſeptem ultimas, quoniam per illas erit excandeſcentia Dei conſummata.

2 Et vidi tanquam mare vitreum mixtum igni: & eos qui victoriam reportabant ex beſtia illa & imagine ejus & characterе ejus, ex numero nominis ejus, ſtantes apud mare vitreum, & habentes citharas Dei:

3 Qui etiam cantabant canticum Moſis ſervi Dei, & canticum Agni, dicentes, Magna & mirabilia ſunt opera tua Domine Deus omnipotens; juſtæ & veræ ſunt viæ tuæ, rex ſanctorum.

4 Quis non metuet te Domine, & glorificabit nomen tuum? Nam ſolus ſanctus es. Nam omnes gentes venient & adorabunt in conſpectu tuo: nam jura tua facta ſunt manifeſta.

5 Et poſthæc aſpexi, & ecce, apertum eſt templum Tabernaculi teſtimonii in cœlo.

6 Et prodierunt è templo ſeptem illi Angeli, habentes ſeptem plagas, induti lino puro & ſplendido, & præcincti circa pectora zonis aureis.

7 Et unum ex quatuor animalibus dedit ſeptem Angelis ſeptem phialas aureas, plenas excandeſcentiæ Dei viventis in ſecula ſeculorum.

8 Et impletum eſt templum fumo *prodeunte* à majeſtate Dei, &

& à virtute ejus : nec quiſquam poterat ingredi in templum, donec conſummatæ eſſent ſeptem plagæ ſeptem Angelorum.

CAP. XVI.

Septem phialæ nutu Dei effunduntur.

TUnc audivi vocem magnam è templo, dicentem ſeptem illis Angelis, Ite, effundite ſeptem phialas excandeſcentiæ Dei in terram.

2 Abiit igitur primus *Angelus*, & effudit phialam ſuam in terram : factumque eſt ulcus malum ac noxium adverſus homines qui habebant characterem beſtiæ, & eos qui adorabant imaginem ejus.

3 Deinde ſecundus Angelus effudit phialam ſuam in mare, factumque eſt *illud* quaſi cruor cadaveris : & quodcunque animal vivebat in mari, mortuum eſt.

4 Tum tertius Angelus effudit phialam ſuam in flumina, & in fontes aquarum : & factæ ſunt ſanguis.

5 Et audivi Angelum aquarum dicentem, Juſtus es, Domine, Qui es, & Qui eras & Qui eris, quod hæc judicaris.

6 Quoniam ſanguinem Sanctorum & Prophetarum effuderunt, & ſanguinem eis dediſti ad bibendum : digni enim ſunt.

7 Et audivi alium è ſanctuario dicentem, Etiam Domine Deus omnipotens vera *ſunt* & juſta judicia tua.

8 Poſtea quartus Angelus effudit phialam ſuam in ſolem, & datum eſt ei æſtu affligere homines per ignem

9 Et æſtuaverunt homines æſtu magno, & blaſphemarunt nomen Dei habentis autoritatem in has plagas: neque reſipuerunt ut tribuerent ei gloriam.

10 Tum quintus Angelus effudit phialam ſuam ſuper thronum beſtiæ illius, & factum eſt regnum ejus tenebroſum, & mandebant linguas ſuas præ dolore :

11 Et blaſphemarunt Deum cœli præ doloribus ſuis, & ulceribus ſuis, nec reſipuerunt ab operibus ſuis.

12 Tum ſextus Angelus effudit phialam ſuam in flumen illud magnum, *nempe* Euphratem : & ſiccata eſt aqua ejus, ut pararetur via regum ab ortu ſolis *adventantium*.

13 Et vidi ex ore draconis & ex ore illius beſtiæ & ex ore pſeudoprophetæ illius tres impuros ſpiritus ſimiles ranis *prodeuntes*.

14 Sunt enim ſpiritus dæmoniorum edentes ſigna *quique* abeunt ad reges terræ & totius mundi, ut congregent eos ad prælium magni illius diei Dei omnipotentis.

15 Ecce venio ut fur. Beatus qui vigilat & ſervat veſtimenta ſua, ne nudus ambulet, & videantur pudenda ipſius.

16 Congregavit igitur eos in locum qui vocatur Hebraice Armageddon.

17 Tum ſeptimus Angelus effudit phialam ſuam in aerem : & prodiit vox magna è templo cœli à throno, dicens, Fuit.

18 Factique ſunt ſonitus, & fulgura, & tonitrua : & terræmotus factus eſt magnus, qualis nunquam fuit ex quo homines fuerunt ſuper terram, terræmotus, *inquam*, adeo magnus.

19 Et dirupta est urbs illa magna in tres partes, & civitates Gentium ceciderunt, & Babylon illa magna venit in memoriam in Dei conspectum, ut præberet ei poculum excandescentiæ iræ suæ.

20 Et omnis insula fugit, & montes non sunt inventi.

21 Et grando magna, quasi talenti pondo, descendit è cœlo in homines: & blasphemarunt Deum homines propter plagam illam grandinis: quoniam magna fuit ejus plaga vehementer.

CAP. XVII.

Judicium magnæ meretricis; cujus ornatus, calix, & anatome describitur.

TUM venit unus ex septem Angelis, qui habebant septem phialas, & locutus est mecum, dicens mihi, Heus tu, ostendam tibi damnationem meretricis illius magnæ, sedentis super aquas multas:

2 Cum qua scortati sunt reges terræ, & cujus scortationis vino inebriati sunt incolæ terræ.

3 Cumque me per spiritum in desertum asportasset, vidi mulierem insidentem bestiæ coccinæ, plenæ nominibus blasphemiæ, habenti capita septem, & cornua decem.

4 Erat autem mulier illa amicta purpurâ & cocco, & inaurata auro, & lapidibus pretiosis, & margaritis, habens poculum aureum in manu sua, plenum abominationibus, & immunditiâ scortationis suæ.

5 Et in fronte suo nomen scriptum, Mysterium, Babylon illa magna, mater illa scortationum & abominationum terræ.

6 Et vidi mulierem illam ebriam sanguine sanctorum & sanguine martyrum Jesu: & miratus sum, cum viderem illam, admiratione magna,

7 Tunc mihi dixit Angelus, Quare miraris? ego dicam tibi mysterium mulieris, & bestiæ quæ portat eam, quæ habet capita septem, & cornua decem.

8 Bestia quam vidisti, fuit, & non est: & ascensura est ex abysso, & in exitium abitura: & mirabuntur incolæ terræ, (quorum nomina scripta non sunt in libro vitæ à jacto mundi fundamento) cernentes bestiam quæ erat, & non est, & tamen est.

9 Hic est mens quæ habet sapientiam. Septem capita, septem montes sunt super quos mulier sedet.

10 Et reges septem sunt: quinque ceciderunt, unus est, & alius nondum venit: & cum venerit, oportet illum exiguum *tempus* manere.

11 Bestia autem quæ erat, & non est, is octavus est, & è septem illis est, & in exitium abit.

12 Decem autem cornua quæ vidisti, decem reges sunt qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tanquam reges ad unam horam accipient cum bestia.

13 Hi sunt unius sententiæ, & patientiam ac potestatem suam bestiæ tradent.

14 Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet eos, quoniam Dominus dominorum est, & Rex regum, & qui cum eo *sunt*, vocati, & electi & fideles.

15 Deinde dixit mihi, Aquæ quas vidisti, ubi meretrix sedet, populi sunt, & turbæ, & gentes, & linguæ.

16 Et

16 Et decem cornua quæ vidisti in bestia, hi odio prosequentur meretricem, & desertam reddent illam & nudam, & carnes ejus edent, & ipsam igne exurent.

17 Deus enim dedit corda eorum ut exsequantur sententiam ipsius, & ut consentiant, dentque regnum suum bestiæ, donec consummentur verba Dei.

18 Et mulier quam vidisti, est urbs illa magna quæ habet regnum super reges terræ.

CAP. XVIII.

Ruina Babylonis figuratur.

ET posthæc vidi Angelum descendentem è cœlo, habentem potestatem magnam: & terra resplenduit à gloria ipsius.

2 Exclamavit autem vehementer voce magna dicens, Cecidit, cecidit Babylon illa magna, & facta est domicilium dæmoniorum, & custodia omnis spiritûs impuri, & custodia omnis avis impuræ & exosæ.

3 Quia ex vino excandescentiæ scortationis ejus biberunt omnes gentes, & reges terræ cum ea scortati sunt, & mercatores terræ opibus luxûs ejus ditati sunt.

4 Et audivi aliam vocem è cœlo dicentem, Exite ex ea populemi, ne participes sitis peccatorum ejus, & ne ex plagis ejus accipiatis.

5 Nam accumulata peccata ejus *pertigerunt* usque in cœlum, & recordatus est Deus eorum quæ injusse fecit.

6 Reddite ei sicut & ipsa reddidit vobis: & duplicate ei duplum secundum opera ejus: in poculo quod propinavit, propinate ei duplum.

7 Quantum sibi gloriæ attribuit & deliciata est, tantum date ei tormentum & luctum quia in corde suo dicit, Sedeo regina, nec sum vidua, nec luctum videbo.

8 Ideo unâ die venient ejus plagæ, mors & luctus, & fames: & igne exuretur, quia robustus est Dominus Deus, qui damnabit eam.

9 Tum flebunt eam & plangent super ea reges terræ, qui cum illa scortati & deliciati sunt, cum viderint fumum incendii ejus:

10 Procul stantes propter terrorem cruciatûs ipsius, & dicentes, Vah, vah, Magna illa urbs Babylon, urbs illa valida, unâ horâ venit judicium tuum.

11 Sed & mercatores terræ flebunt & lugebunt super ea: quoniam merces eorum nemo emit amplius:

12 Merces auri, & argenti, & lapidis pretiosi, & margaritarum, & byssi, & purpuræ, & serici, & cocci, & omne lignum thyinum, & omne vas eburneum, & omne vas ex ligno pretiosissimo, & ære, & ferro, & marmore,

13 Et cinamomum, & suffitus, & unguentum, & thus, & vinum, & oleum, & similam, & triticum, & jumenta, & oves, & equos, & rhedas, & mancipia, & animas hominum.

14 Et desiderabiles fructus animæ tuæ abierunt abs te, & omnia pinguia & splendida abierunt abs te; nec amplius ea invenies.

15 Harum, *inquam*, rerum mercatores ab ea divites facti, procul stabunt, propter terrorem cruciatûs ipsius, flentes ac lugentes:

16 Et dicentes, Vah, vah, civitas illa magna, quæ amicta erat byſſo & purpurâ & cocco, & deaurata erat auro & lapidibus pretioſis & margaritis! quinam unâ horâ vaſtatæ ſunt tantæ divitiæ?

17 Sed & omnes gubernatores, & omnis in navibus verſantium turba, & nautæ, & quotquot ex mari quæſtum faciunt, procul ſtabunt:

18 Et clamabunt videntes fumum incendii ejus, & dicent, Quæ ſimilis *erat* urbi iſti magnæ?

19 Et injecto capitibus pulvere clamabunt flentes ac lugentes, & dicentes, Vah, vah, quod urbs illa magna, in qua omnes qui habebant naves in mari, divites facti ſunt ex ipſius copiis, unâ horâ deſolata eſt.

20 Exſulta ſuper eam cœlum, & ſancti Apoſtoli & Prophetæ, quoniam noſtras de illa pœnas Deus ſumſit.

21 Tum quidam Angelus ſumſit lapidem inſtar molæ magnum, & projecit in mare, dicens, Ita cum impetu projicietur Babylon urbs illa magna, nec amplius invenietur.

22 Et vox citharœdorum & muſicorum & tibiâ ac tubâ canentium non audietur in te amplius: nec ullus artifex cujuſcunque artis invenietur in te amplius: & ſonitus molæ non audietur in te amplius:

23 Et lux lucernæ non lucebit in te amplius: & vox ſponſi & ſponſæ non audietur amplius in te: nam mercatores tui erant optimates terræ, & veneficiis tuis ſeductæ fuerunt omnes gentes.

24 Et in ea ſanguis Prophetarum & ſanctorum inventus eſt, & omnium qui mactati ſunt in terra.

CAP. XIX.

Cœlites exultant ob judicium Babylonicæ meretricis, & canunt cœleſte Halleluja.

POſthæc audivi vocem magnam turbæ multæ in cœlo dicentis, Halleluia: ſalus, & gloria, & honor, & virtus Domino Deo noſtro *eſto*.

2 Quia vera & juſta *ſunt* judicia ejus, & meretricem illam magnam, quæ corrupit terram ſcortatione ſua, damnavit, & vindicavit ſanguinem ſervorum ſuorum ex manu ejus.

3 Deinde ſecundò dixerunt, Halleluia: & fumus ejus aſcendit in ſecula ſeculorum.

4 Et prociderunt vigintiquatuor illi Seniores, & quatuor illa animalia, & adoraverunt Deum inſidentem throno, dicentes, Amen, Halleluia.

5 Tum vox è throno prodiit, dicens, Laudate Deum noſtrum omnes ſervi ejus, & qui timetis eum parvi & magni.

6 Et audivi tanquam ſonitum turbæ multæ, & tanquam ſonitum aquarum multarum, & tanquam ſonitum tonitruorum vehementium, *quidam videlicet* dicentes, Halleluia: quoniam regnum iniit Dominus Deus ille noſter omnipotens.

7 Gaudeamus & exſultemus, & demus gloriam ei: quia venerunt nuptiæ Agni, & uxor ejus paravit ſe.

8 Et datum eſt ei ut amiciatur byſſina veſte pura & ſplendida: byſſus enim juſtificationes ſunt Sanctorum.

9 Tum dixit mihi, Scribe, Beati

Beati qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati ſunt. Et dixit mihi, Hæc verba Dei vera ſunt.

10 Et procidi ante pedes ejus ut adorarem eum: ſed dixit mihi, Vide ne: conſervus tuus ſum & fratrum tuorum qui habent teſtimonium Jeſu. Deum adora: teſtimonium enim Jeſu eſt Spiritus Prophetiæ.

11 Deinde vidi cœlum apertum, & ecce *adfuit* equus albus: & qui inſidebat ei, vocabatur Fidelis & Verax, & *qui* juſte judicat & pugnat.

12 Oculi autem ejus *erant* tanquam flamma ignis: & in capite ejus diademata multa: habebatque nomen ſcriptum quod nemo novit niſi ipſe:

13 Et amictus erat veſte tincta ſanguine: vocaturque nomen ejus, Sermo ille Dei.

14 Exercitus autem qui ſunt in cœlo, ſequebantur eum equis albis, veſtiti byſſina *veſte* alba & pura.

15 Et ex ore ejus prodibat gladius acutus, ut eo percuteret Gentes: ipſe enim reget eas virgâ ferreâ: & is eſt qui calcat lacum vini excandeſcentiæ & iræ Dei omnipotentis.

16 Habebatque in veſtimento & in femore ſuo nomen ſcriptum, Rex regum, & Dominus dominantium.

17 Tunc vidi quendam Angelum ſtantem in ſole, qui clamavit voce magna, dicens omnibus avibus quæ volabant per medium cœli, Adeſte & congregamini ad cœnam magni Dei,

18 Ut edatis carnes regum, & carnes tribunorum, & carnes potentum, & carnes equorum, & eorum qui ipſis inſident, & carnes omnium liberorum ac ſervorum, parvorum ac magnorum.

19 Deinde vidi beſtiam illam, & reges terræ, & exercitus eorum congregatos ad gerendum bellum cum eo qui inſidebat equo, & cum ipſius exercitu.

20 Et comprehenſa eſt beſtia, & cum ea pſeudopropheta ille qui ediderat ſigna in ejus conſpectu, quibus ſeduxit eos qui acceperant characterem beſtiæ, & qui adoraverant imaginem ejus: & vivi conjecti ſunt ambo in ſtagnum ignis ardens ſulphure:

21 Et reliqui occiſi ſunt gladio ejus qui inſidebat equo, prodeunte ex ore ipſius: & omnes aves ſaturatæ ſunt carnibus eorum.

CAP. XX.

Felicitas Eccleſiæ in his terris per mille annos.

DEinde vidi Angelum deſcendentem è cœlo, habentem clavem abyſſi, & catenam magnam in manu ſua.

2 Qui apprehendit draconem, ſerpentem, *inquam*, illum antiquum, qui eſt diabolus & Satanas, & vinxit eum *ad* annos mille.

3 Conjecitque eum in abyſſum, quam occluſit & obſignavit ſuper eum, ut non ſeduceret amplius Gentes, donec conſummarentur anni illi mille: nam poſtea oportet eum ſolvi *ad* exiguum tempus.

4 Deinde vidi thronos, & ſederunt ſuper eos, & judicium datum eſt eis: & animas eorum qui ſecuri percuſſi ſunt propter teſtimonium Jeſu, & propter ſermonem Dei, quique non adorarunt beſtiam, neque imaginem

nem ejus, nec acceperunt characterem ejus in frontibus ſuis, aut in manibus ſuis: viventque & regnabunt cum Chriſto mille illos annos.

5 Reliqui vero ex mortuis non reviviſcent donec conſummati fuerint illi anni mille. Hæc eſt reſurrectio prima.

6 Beatus & ſanctus qui habet partem in reſurrectione prima: in hos *enim* ſecunda mors non habet poteſtatem, ſed erunt ſacerdotes Dei & Chriſti, & regnabunt cum eo mille annis.

7 Poſtquam vero conſummati fuerint anni mille, ſolvetur Satanas è carcere ſuo.

8 Et exibit ut ſeducat Gentes quæ ſunt in quatuor angulis terræ, Gogum & Magogum, ut congreget eos ad prælium, quorum numerus eſt ſicut arena maris.

9 Aſcenderunt igitur ſuper latitudinem terræ, & circumierunt caſtra ſanctorum, & urbem illam dilectam: ſed deſcendit ignis à Deo è cœlo, qui devoravit eos.

10 Et diabolus qui ſeducebat eos, conjectus eſt in ſtagnum ignis & ſulphuris, ubi *erat* & beſtia illa & ille pſeudopropheta, & torquebuntur die ac nocte in ſecula ſeculorum.

11 Tum vidi thronum magnum candidum, & quendam ei inſidentem, à cujus conſpectu fugit terra & cœlum, quorum locus non eſt inventus.

12 Et vidi mortuos parvos & magnos ſtantes in conſpectu Dei, & libri aperti ſunt: & alius liber apertus eſt, qui eſt *liber* vitæ: judicatique ſunt mortui ex iis quæ ſcripta erant in libris, ſecundum opera ipſorum.

13 Et reddidit mare mortuos quos habebat: Mors quoque & Infernus reddiderunt mortuos quos habebant: & judicatum eſt de ſingulis ſecundum opera ipſorum.

14 Infernus autem ac Mors conjecti ſunt in ſtagnum ignis: quæ eſt mors ſecunda.

15 Et qui non inventus eſt in libro vitæ ſcriptus, conjectus eſt in ſtagnum ignis.

CAP. XXI.

Cœlum novum & terra nova.

DEinde vidi cœlum novum & terram novam: primum enim cœlum & prima terra abierat: & mare non amplius exſtabat.

2 Et ego Joannes vidi ſanctam illam civitatem Hieroſolymam novam, deſcendentem à Deo è cœlo, paratam, ut ſponſam ornatam viro ſuo.

3 Et audivi vocem magnam è cœlo dicentem, Ecce tabernaculum Dei *eſt* cum hominibus, & habitabit cum eis, & ipſi erunt populi ejus, & ipſe Deus cum eis erit, Deus ipſorum.

4 Et abſterſurus eſt Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors amplius non exſtabit: neque luctus, neque clamor, neque labor exſtabit amplius, quia præcedentia abierunt.

5 Et dixit is qui inſidebat throno, Ecce, nova facio omnia. Et dixit mihi, Scribe: nam hæc verba vera ſunt & firma.

6 Et dixit mihi, Fuerunt: ego

ego ſum A & Ω, initium & finis. Ego ſitienti dabo ex fonte aquæ vivæ, gratis.

7 Victor hæreditario jure obtinebit omnia: & ero ei Deus, & ipſe erit mihi filius.

8 Formidoloſis autem & incredulis, & exſecrabilibus, & homicidis, & ſcortatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, portio *aſſignata* eſt in ſtagno ubi ardet ignis & ſulphur, quod eſt mors ſecunda.

9 Tum venit ad me unus ex ſeptem illis Angelis qui habuerant ſeptem illas phialas plenas ſeptem plagis ultimis, & locutus eſt mecum, dicens, Veni, oſtendam tibi ſponſam uxorem Agni.

10 Et aſſportavit me per Spiritum in montem magnum & ſublimem, & oſtendit mihi civitatem illam magnam, ſanctam, *inquam*, illam Hieroſolymam, è cœlo deſcendentem à Deo:

11 Habentem gloriam Dei: & cujus lumen *erat* ſimile lapidi pretioſiſſimo, tanquam lapidi jaſpidi inſtar cryſtalli ſplendenti:

12 Habentem præterea murum magnum & ſublimem, qui habebat portas duodecim, & in portis Angelos duodecim, & nomina inſcripta, quæ ſunt nomina duodecim tribuum filiorum Iſrael.

13 Ab Oriente *erant* portæ tres: ab Aquilone, portæ tres: ab Auſtro, portæ tres: ab Occaſu, portæ tres.

14 Et murus urbis habebat fundamenta duodecim, in quibus *erant* duodecim nomina Apoſtolorum Agni.

15 Porro is qui loquebatur mecum, habebat calamum aureum, ut metiretur civitatem, & portas ejus & murum ejus.

16 Urbs ipſa vero quadrangularis ſita eſt, cujus longitudo tanta eſt quanta & latitudo: menſuſque eſt civitatem illo calamo, ad ſtadiorum duodecim millia: ſuntque longitudo & latitudo, & altitudo ejus æquales.

17 Et menſus eſt murum ejus centum quadragintaquatuor cubitorum, menſurâ hominis, quæ eſt Angeli.

18 Erat autem ſtructura muri ejus ex jaſpide: ipſa vero civitas aurum purum, & ſimilis vitro puro.

19 Et fundamenta muri urbis omni lapide pretioſo ornata: fundamentum primum *erat* jaſpis; ſecundum, ſapphirus; tertium, chalcedonius; quartum, ſmaragdus;

20 Quintum, ſardonix; ſextum, ſardius; ſeptimum, chryſolithus; octavum, beryllus; nonum, topazius; decimum chryſopraſus; undecimum, hyacinthus; duodecimum, amethyſtus.

21 Duodecim autem portæ, duodecim margaritæ ſunt, & ſingulæ portæ ex ſingulis margaritis ſunt: & forum civitatis, aurum purum, tanquam vitrum perlucidum.

22 Nec templum vidi in ea: Dominus enim Deus ille omnipotens, templum illius eſt, & Agnus ille.

23 Neque civitas iſta eget ſole vel lunâ, ut luceant in ea: nam gloria Dei illuſtrat eam,

am, & lucerna ejus est Agnus ille.

24 Et Gentes quæ ſervatæ fuerint ambulabunt ad lucem ejus: & reges terræ gloriam ſuam & honorem ad eam adferent.

25 Nec portæ ejus claudentur interdiu: nox enim non erit illic.

26 Et adferetur gloria & honor Gentium ad eam.

27 Non intrabit in eam quicquam quod inquinat, aut abominandum quippiam patrat, vel mendacium *loquitur:* ſed qui ſcripti ſunt in libro vitæ Agni illius.

CAP. XXII.

Paradiſi cœleſtis deſcriptio, & hujus libri epilogus.

DEinde oſtendit mihi purum fluvium aquæ vivæ, ſplendidum tanquam cryſtallum, procedentem ex throno Dei & Agni illius.

2 In medio *autem* foro ejus, & ex utraque parte fluminis, *erat* arbor vitæ ferens fructus duodecim per menſes ſingulos edens fructum ſuum, & folia ſua ad ſanationem Gentium.

3 Nec ullum adverſus quenquam anathema erit amplius: ſed ſedes Dei & Agni in ea erit, & ſervi ejus colent eum.

4 Et videbunt faciem ejus, & nomen ejus in frontibus ipſorum *erit.*

5 Et nox illic non erit, neque opus eſt eis lumine lucernæ, neque lumine ſolis, quoniam Dominus Deus illuſtrat eos: & regnabunt in ſecula ſeculorum.

6 Tum dixit mihi, Hæc verba fida *ſunt* & vera: & Dominus Deus ſanctorum Prophetarum miſit Angelum ſuum ut indicet ſervis ſuis quæ oportet fieri cito.

7 Ecce, venio cito: beatus qui obſervat verba Prophetiæ libri hujus.

8 Ego vero Joannes *is ſum* qui hæc audivi & vidi. Et cum audiſſem & vidiſſem, procidi ut adorarem ante pedes Angeli qui mihi hæc oſtendebat:

9 *Is* vero dixit mihi, Vide ne *feceris:* conſervus enim tuus ſum, & fratrum tuorum Prophetarum, & eorum qui obſervant verba libri hujus. Deum adora.

10 Deinde dixit mihi, Ne obſignaveris verba prophetiæ libri hujus: tempus præſtitutum enim illud prope eſt.

11 Qui injuſte agit, injuſte agat adhuc: & qui ſordidus eſt, ſordeſcat amplius: & qui juſtus eſt, juſtificetur amplius: & ſanctus, ſanctificetur amplius.

12 Et ecce, venio cito: & merces mea mecum *eſt*, ut reddam unicuique prout opus ipſius erit.

13 Ego ſum A & Ω, principium & finis, primus & ultimus.

14 Beati qui præſtant ejus mandata: ut ſit eis jus in arborem vitæ, & per portas ingrediantur in civitatem.

15 Foris autem *erunt* canes, & venefici, & ſcortatores, & homicidæ & idololatræ, & quiſquis amat ac committit mendacium.

16 Ego Jeſus miſi Angelum meum, ut hæc vobis teſtificaretur in Eccleſiis. Ego ſum

ſtirps

ſtirps & progenies illa Davidis, ſtella illa ſplendida & matutina.

17 Et Spiritus & ſponſa dicunt, Veni. Et qui audit, dicat, Veni. Et qui ſitit, veniat. Et qui vult, accipiat aquam vitæ gratis.

18 Enimvero una teſtor cuivis audienti verba Prophetiæ libri hujus, Siquis appoſuerit ad hæc, imponet ei Deus plagas ſcriptas in libro iſto:

19 Et ſiquis abſtulerit *aliquid* ex verbis libri Propheticæ hujus, auferet Deus partem ejus è libro vitæ, & ex urbe ſancta, & ex iis quæ ſcripta ſunt in libro iſto.

20 Dicit qui teſtatur iſta, Etiam, venio cito. Amen. Veni igitur Domine Jeſu.

21 Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti cum omnibus vobis. Amen.

FINIS.